CASPARI BAVHINI

THEATRI BOTANICI

LIBER PRIMVS.

Pre-Linnean
QK41
.B36
1658

CASPARI BAVHINI
VIRI CLARISS.

THEATRI BOTANICI

SIVE

HISTORIAE PLANTARVM

EX

VETERVM ET RECENTIORVM
placitis

PROPRIAQ. OBSERVATIONE
concinnatæ

LIBER PRIMVS

editus
opera & cura

IO. CASP. BAVHINI.

M8. Bonnier

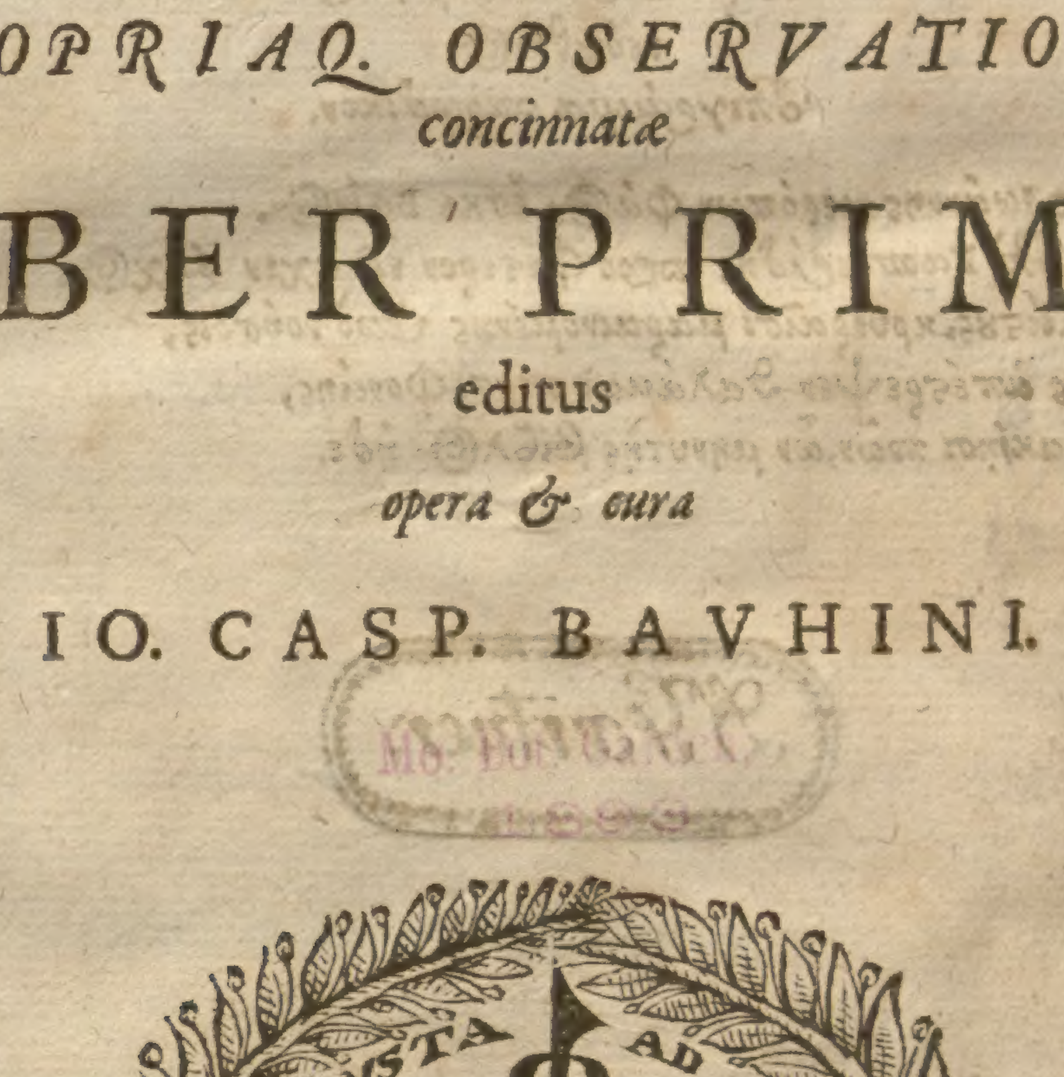

K.U.B.T.
Dublette *

BASILEÆ

APVD IOANNEM KÖNIG,
cIↃ. IↃ.C LVIII.

Εἰς τὸ

ΓΑΣΠΑΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΪΝΟΥ

ἰατροῦ σοφωτάτου

ΠΟΗΛΟΓΕΙΟΝ

Καρόλου τοῦ ὀθὲν-ῷ-βίος
νεόχθονος
ἐπιγράμμα παρῳδικόν.

ΘΕΙΟ ϵ Ἰωάννης μερόπων φάος ἔσκε Βαΐνος,
τῷ ἢ ἐπὶ Γασπαρίδης προσφέστερον ἔλλαχεν εὖχος,
ὃς πλείστους, κρυεραῖσι μαραινομένους ὑπὸ νούσοις,
φῶτας ἀπέστρεψεν θαλάμων περσεφονείης,
φαρμακίῃσι ποῶν, ὧν μηνυτὴς βίβλος ἥδε.

Dr Gærtner.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO

FRIDERICO

DEI GRATIA MARCHIONI BADENSI ET HACHBERGENSI LANDGRAVIO SAVSENBERGENSI COMITI SPONHEMI ET EBERSTENI DOMINO ROETELÆ BADENVILÆ LAHRÆ ET MAHLBERGÆ ETC. PRINCIPI AC DOMINO MEO CLEMENTISSIMO

ſanitatem & felicitatem perpetuam.

Sereniſsime Princeps

LIbrum huncce, ſponte ſua ad Celſitudinem Tuam tendentem, morari, aut quocunque modo eo currentem ſufflaminare, non erat conueniens humilimo meo ac devotiſſimo cultui, quo Te merito pronus veneror. Siue enim reuocem ad animum materiam quam tractat, ſiue autorem ipſum, ſiue eum qui edi publice curat, undecunque euidentia occurrunt in hanc rem argumenta. Stirpium contemplationi deditos, ob ingētem voluptatem pariter & inſignem quam ſecum trahit utilitatem, olim fuiſſe reges & principes, hodieque eſſe, extra dubium eſt: veterum enim æque celebratum monumentis, ac quotidiana, nulla ſuccedentium ſeculorum interruptione temerata, patet hiſtoria. Horum veſtigijs, præter cetera heroici ingenij documenta, Celſitudi-

nem Tuam inſtituiſſe, ac a prima iuuenta plantarum luſtratione hortorumque cultura delectatam, notiſsimum eſt. Sed nec ad aliud patrocinium hauddubie ſe contuliſſet autor, ſi viuo hæcce typis dare licuiſſet: qui Celſiſsimæ Matri, quos vernaculo opere tulit labores, obtulit, & inſcripſit: fauor accedit & gratia qua Inclytus Heros Celſitudinis Tuæ Pater, eum olim prolixe complexus, in ſua ſuorumque invaletudine ad conſilia vocans, ſemper benigne habuit. Maxima autem Celſitudinis Tuæ in me ſunt merita, quibus dignatus es, immerentem me a pluribus annis ad ordinarium medici munus deſtinare, frequenter ad operis huius editionem hortari, ad ſplendidiſsimi aulæ horti inſpectionem invitare, imo non aliter ac Alexander magnus quondam ad Diogenem, ita ad tenuem hortulum meum inviſendum Te demittere: reliquis beneficiis, quorum innumera ſeries, etſi heic non commemoratis, grata tamen memoria æternum ſervandis ac celebrandis. Hæc ſunt SERENISSIME PRINCEPS rationum momenta, ob quæ ad huius operis tutelam, autoritatem Celſitudinis Tuæ, implorare iuſtum mihi viſum æquumque. Non enim, benignitatem C. T. abunde expertus, cauſas ſubmiſſæ huius meæ confidentiæ altius arceſſam, ſiue a ſtemmatis celſiſsimi antiquitate, ſiue a ſapientia, magnanimitate & virtutis in imperando robore, quæ univerſo orbi patent: nec ab incredibili patientia & tolerantia in adverſis, quibus humanam ſupergreſſus es ſortem: ſed a ſola Celſitudinis Tuæ gratia, erga eum etiam qui publico bono labores ſuos dicatos cupivit, & eum qui in apertum protraxit, patrem nempe meum ac meipſum: ſubjectiſsimi animi indicium, tenuem veluti ſtricturam devotæ gratitudinis, emittere ſtudens, dum maius digniusque debito huic officio idoneum nil occurrit. DEVS OPT. MAX. SERENISSIME PRINCEPS Celſitudinem Tuam, cum exoptatiſſima proſapia, conſtanti tranquillitate ſemper valere & florere & imperare velit! in qua ſumma votorum acquieſco & ſubſiſto

SERENISSIMÆ CELSITVDINIS TVÆ

humilimus cliens & Medicus

IO. CASP. BAVHINVS.

LECTORI

Lectori candido S.

IN tanta iudiciorum diversitate, variaque scripta examinandi voluntate & lubentia, candidum omnino optimoque iure te cupimus, LECTOR. Quem enim lurida invidiæ & malævolentiæ transversum rapit animi sinistra affectio, eum nec huic nostræ præfationi æquum fore putamus, nec tractatus huius benignum lectorem, contemplatorem, aut æstimatorem. Dum enim hoc agimus ut plantarum universæ historiæ partem publico demus ante omnia indicandum & monendum videtur, in huius elaboratione iure merito autorem bonorum doctorumque mereri fauorem, quem nihil aliud ad id laboris suscipiendum induxit, quam muneris publici sedula observantia, cui dum incumbit, ad DEI OPT. MAX. laudem, (quod statim in vestibulo operis diserte profitetur,) studia sua direxit, nec non ad utilitatem quæ inde publico posset accedere bono: quod tum in alijs suis lucubrationibus palam fecit, tum præcipue in ea studij sui parte, quæ plantarum illustrationi dicata. In hac autem sæpius testatus est, nihil, iucundissimum, utilissimum, ac maxime necessarium studium, obscurius difficiliusque reddere, quam amethodiam, & promiscuas autorum sententias, dum quivis veterum placitis, suas quas sors obtulit accommodare studuit plantas: hæc namque multiplici specierum varietati, & opinionum dissensui, sententiarumque diversitati occasionem dedisse. Quibus ille in unum opus contractis decenti ordine opem laturus, præcipuorum secutus filum primum, dein propria sedulitate & observatione, quanta potuit diligentia amissus, auxit hæcce pomœria & ampliavit. Illorum etiam verbis potius, quam suis, ubicunque potuit, in explicatione religiose usus. Hæc est ratio, quod elegantiore, aut rhetoricis strophis phalerisque splendente, aut luxuriante dictione posthabita, contentus optimorum in hoc genere scriptorum verbis, suisque exponere scribenda, satis putavit, simplici, non affectata verborum textura rem proposuisse. Quanquam autem opus eius botanicum, cuius hæc pars duodecima, diu ab ipso promissum, sæpe in publicum ire gestierit, multis tamen modis variasque ob causas fuit retardatum, præcipue ob typographorum idoneis præsidiis instructorum defectum, & cum cetera impedimenta abfuere, aliis susceptis negotiis, quæ ipsis promptiora videbantur, aut utiliora, aut vehementius urgere, vel dilatum, vel interruptum. Tandem per hancce temporum difficilimorum calamitatem, vix hæcce portio lucem adspicere potuit. Non dubitamus autem huic ingenij fœtui idem obventurum, quod liberis accidit, quorum tam felix, nec procreatio, nec educatio, mortuis parentibus, quam vivis: posthumi etenim de eius affectus sinceritate, quam à vivis parentibus, in utroq; præsidij genere, sperare potuissent, haud dubie iure suo habent quod conquerantur. Satis tamen hos eosdem fideli cura educare, & ad eam usque defendere ætatem, donec sui possint esse iuris. Quod in his & similibus edendis quoque contingit: in quibus is, qui ea publico daturus, munere suo functus, cum nihil intermisit eorum quæ ad autoris mentem & scripturam expri-mendam faciunt. Quod & hic factum, seruata autographi integritate reliquisque probe curatis. Par autem autori fatum obtigit cum magnis viris (magis post mortem quam viventi,) ut malevolorum petitus fuerit calumniis. Horum alij etiamsi eius voce tum viva, tum scriptis eruditi, male moratorum & ingratorum discipulorum tamen potius maluerunt obire officium, quam virorum bonorum. Non aliter aves, sagittis ex propriis alis armatis ictæ, in vulneribus suas agnoscunt pennas. Alij, quoniam nihil ijs placet, nisi quod dentatum, meliores se arrodore maximum putant ingenij & industriæ opus. Sicuti vero autor, pro sua mansuetudine & modestia, atrocissime in se accensis parcius agere suasit, ita nos quoque, in edendo, hæcce seculi invidia, a studio ad res utiles propenso, arcere nec potuit, nec debuit. Vtinam vero quæ & autori & editori hactenus aliunde occurrebant obstacula, non morentur huc pertinentia & similia, quæ ad rei plantariæ spectant culturam, in quibus compendium totius huius studij, decenti ordine, cum figuris, synonymijs, appellationibus variarum nationum, facultatibus, aliisque necessariis instructum. Certe quicquid per multiplicia seriaque negotia supererit otij, id omne utilitati publicæ consecrabitur, ut optatum finem ista assequantur. Hoc uti optamus, ita ut DEVS faxit rogamus, tibique CANDIDE LECTOR optima quæque vovemus.

MONI-

Monitum pium & amicum
AD
NOBILISS. & EXCELLENTISS. VIRVM
D.D. IO. CASP. BAVHINVM. BASIL. MEDIC.
PROFESS. ORD. SERENISS. PRINCIPP. ALIQVOT. CONSIL.
ET MEDIC. AMICVM SVVM SVMME
OBSERVANDVM.

Æres paternæ vere ſcientiæ
BAVHINE, ſplendor Pæoniæ ſcholæ,
Ecquid moraris publicare
A PATRE pollicitum THEATRVM
Opus ſtupendum, nempe quod otium
Inersque ſomnus non peperit, neque
Mens ſordidis intenta curis
Aut ſterili ſtudio occupata;
Sed pertinaci cum vigilantia
Multi labores, & ſtudium frequens:
Quales nec ipſus PLINIVS, nec
Suſtinuit THEOPHRASTVS unquam.
Caliginoſo ſi lateat loco
Theſaurus amplus, quæſo quid hinc lucri?
An pinguefiet inde Terra?
Fœnus an hinc veniet lucroſum?
Sic arbitratur vulgus ut aureas
Gazas relictas à Tritauis ſuis
Malint recondi ſub cauernis
Quam veniant publicos in uſus.
Sic Te tenacem non fore iudico
BAVHINE, PROMVS quin potius velis
Quam CONDVS eſſe, & prodere id, quod
Hactenus in tenebris latebat.
Verum fateri ſi liceat mihi
(Ignoſce ſi quid dico licentius)
Latens in abſtruſo Theatrum
Neſcio quomodo ſit Theatrum.
Squallere totam Teutoniam vides,
Circumque circa BRISGOICOS agros
In luctuoſum ſenticetum
(Heu miſerum intuitum) rigere.
Poſſet rependi Vaſtities ea
Perfectius, quam ſi prius omnibus
Radicibus vulſis THEATRVM
Plantiferum ſuper extruatur?
Proinde ne ſic omnia vepribus
Obducat iſthæc maxima vaſtitas
Eſto novus CVLTOR, novusque
ELYSII REPARATOR HORTI.
Sic fiet ut quod multoties pijs
Phæbea votis expetijt Schola
MAGNVM ILLVD HORTORVM THEATRVM
Prodeat aſpiciatque lucem.

ſcripſit
merito lubens
IOANNES FAVTSCHIVS Med. Prof. Ord. Acad. Frib.

SYLLABVS AVTORVM,

quorum in hocce volumine mentio fit.

A.

Chriſtophorus Acoſta.
Ioſephus Acoſta.
Adverſariorum Autores.
Actuarius.
Ægineta.
Æmylius Cordi Scholiaſtes.
Ælianus.
Æſchylus.
Aëtius.
Alexander ab Alexandro.
Alpinus.
Alſaharavius.
Amatus Luſitanus.
Amerias.
Andernacus.
Anguillara.
Aphrodiſæus.
Apollonij interpres.
Apuleius.
Ariſtides
Ariſtophanes.
Arnoldus.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Arrianus.
Athenæus.
Atta.
Auerroes.
Auguſtani.
Avicenna.
Auſonius.

B.

Hermolaus Barbarus.
Bellonius.
Alexander Benedictus.
Andreas Bellunenſis.
Hieronymus Benzo.
Biblia Veteris & Novi Teſtamenti.
Braſſavolus.
Brunfelſius.
Budæus.
Busbequius.

C.

Cæſalpinus.
Calepinns.
Camerarius.
Vincentius Caprilis.
Caſſianus.
Nicolaus Caſtellanus.
Caſtor.
Catullus.
Celſus.
Cicero.
Cœlius Rhodiginus.
Cluſius.
Collinutius.
Columella.
Columna.
Conciliator.
Euricyus Cordus.
Valerius Cordus.
Cornarus.
Coſtæus.
Conſtantinus.
Curtius.

D.

Dalecampius.
Diodorus Siculus.
Dioſcorides.
Didymus.
Digeſta.
Dion Academicus.
Dionyſius Halicarnaſſeus.
Dodonæus.
Donatus.
Caſtor Durantis.
Duretus.

E.

Eraſmus.
Etymologus.
Euſebius.
Euſtathius.
Eyſtettenſis hortus.

F.

Fabricius.
Fallopius.
Fernelius.
Feſtus.
Fiera.
Foëſius.
Fragoſus.
Francus.
Fumanellus.

G.

Galenus.
Garzias.
Gellius.
Gentilis.
Gerardus.
Gerardus Cremonenſis.
Geſnerus.
Gorrhæus.
Guainerius.

H.

Stephanus van der Hagen.
Haliabbas.
Hecatæus.
Herculanus.
Herodianus.
Herodotus.
Heſiodus.
Heſychius.
D. Hieronymus.
Hieronymus Brunſuicenſis.
Hippocrates.
Homerus.
Chriſtophorus Honeſti.
Horatius.

I.

Ioannes Grammaticus.
Iſaac.
Iſidorus.
Indiarum ſcriptores.
Hadrianus Iunius.

K.

Kyberus.

L.

Lacuna.
Lanſgius.
Leo Africanus.
Leonicenus.
Lerius.
Linacrus.
Linſchotus.
Livius.
Lobelius.
Lonicerus.
Lopez.
Lucanus.
Lucianus.
Lucretius.
Ludovicus Romanus.
Lugdunenſis hiſtoria plantarum.
Lycophron.

M.

Manardus.
Marantha.
Marcellinus.
Marcellus Empiricus.
Martialis.
Matthiolus.
Maximilianus Tranſyluanus.
Menander.
Meſues.
Mattheus à Michou.
Monachi in Meſuem.
Monardes.
Montagnana.
Hieronymus Montuus.
Munoella.
Myrepſius.

Comes

N.

Comes de Neuenare.
Nicander.
Nicandri Scholiastes.
Nicostratus.
Nonius.

O.

Olympiodorus.
Oribasius.
Oviedus.
Ovidius.

P.

Palladius.
Paludanus.
Pamphylus Græc.
Pandectarius.
Papinius.
Paulus Ægineta.
Pausanias.
Pena.
Persius.
Alexander Petronius.
Philemon.
Philyllius.
Phrinicus.
Pierius Valerianus.
Antonius Pigafetta.
Philippus Pigafetta.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Pollux.
Pona.
Porta.
Psellus.
Ptolomæus.

Q.

Quinqueranus.

R.

Rauvvolffius.
Renodæus.
Rhasis.
Ruellius.

S.

Saracenus.
Iulius Scaliger.
Schola Salernitana.
Scribonius.
Seneca.
Sepulveda.
Serapio.
Servius.
Simeon Sethi.
Simon Ianuensis.
Solinus.
Sophocles.
Io. Stadius.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Sylvaticus.

T.

Tabernæmontanus.
Tacitus.
Terentius.
Thalius.
Theocritus.
Theocriti Scholiastes.
Io. Baptista Theodosius.
Theophrastus.
Timachides.
Trallianus.
Tragus.
Tryphon Alexandrinus.
Turnebus.
Turnerus.

V.

Valla.
Varro.
Vegetius.
Arnoldus Villanovanus.
Virgilius Maro.
Marcellus Virgilius.
Vindonianus.
Vitruvius.
Vlpianus.
Vopiscus.

W.

Wekerus.

X.

Xenophon.

Z.

Zoroaster.

PLANTAS COMMVNICANTIVM NOMINA hoc in libro occurrentia.

ALbinus 108.a.385.
Io. Bauhinus 22.a.
Bellus 398.e.
Burserus 145.c.
Cargillus 273.b.
Contarenus 434.e.
Cortusus 325.c.
Doldius 80.c.
Furerus 232.d.
Fleisserus 74.e.188.c.
Francus senior 24.a.
Gillenius 55.e.80.d.
Imperatus 525.b.
Iungermannus 72.c.
Neudorfferus 109.a.
Saltzmannus 16.a.
Terrentius 292.e.
Vasmarus 21.d.

SECTIO-

SECTIONVM ET CAPITVM SERIES.

Præfatio 1.

SECTIO PRIMA 5.

GRAMEN.

De Graminibus c.I.5.
De Gramine Canino c.II.7.a.
De Gramine Nodoso & Bulboso c.III.17.d.
De Gramine Tremulo c.IV.22.a.
De Gramine Paniculato
Gramen pratense paniculatum c.V.27.b.
De Gramine paniculato aruensi c.VI.32.c.
De Gramine paniculato montano & syluestri c.VII.36.a.
De Gramine paniculato aquatico c.VIII.38.b.
De Gramine Spicato
Gramen Spicatum aquaticum c.IX.40.c.
De Gramine Cristato & Spicato pratensi c.X.42.c.
De Gramine Spicato montano & nemoroso c.XI.47.a.
De Gramine Typhoide c.XII.49.a.
De Gramine Phalaroide c.XIII.55.a.
De Gramine Alopecuroide c.XIV.56.b.
De Gramine Tomentoso c.XV.59.e.
De Gramine Sparteo c.XVI.62.c.
De Gramine Iunceo & Spicato c.XVII.72.c.
De Gramine Cyperoide spicato & paniculato c.XVIII. 82.d.
De Gramine Arundinaceo c.XIX.92.a.
De Gramine Nemoroso
Gramen Nemorosum glabrum c.XX.97.d.
De Gramine Nemoroso hirsuto c.XXI.101.c.
De Gramine Echinato, & Aculeato c.XXII.106.e.
De Gramine Dactyloide seu Ischæmo c.XXIII.110.c.
De Lolio & Phœnice, sive Gramine Loliaceo c.XXIV. 120.d.
De Gramine Spica Tritica & Secalina c.XXV.131.a.
De Gramine Spica Brizæ c.XXVI.133.a.
De Gramine Hordeaceo c.XXVII.134.b.
De Gramine Paniceo c.XXVIII.136.a.
De Gramine Miliaceo c.XXIX.140.d.
De Gramine Sorghino c.XXX.141.e.
De Aegilope seu Festuca & Bromo herba c.XXXI.143.a.
De Gramine Auenaceo, tam lanuginoso, quam non lanuginoso c.XXXII.153.d.

SECTIO SECVNDA 159.a.

IVNCVS, NARDVS, CYPERVS, GALANGA, SPARGANIVM, VVA MARINA, ET EQVISETVM.

De Iunco c.I.159.a.
De Iunco Odorato, sive Aromatico c.II.163.a.
De Iunco Acuto c.III.173.a.
De Iunco Læui c.IV.177.a.
De Iunco acumine reflexo c.V.184.b.
De Iunco capitulis equiseti c.VI.186.b.
De Iunco capitulo lanuginoso & bumbycino c.VII. 187.d.
De Iunco Florido c.VIII.188.d.
De Nardo eiusque differentijs c.IX.191.a.
De Nardo spuria Narbonensi c.X.203.e.
De Cypero & ejus speciebus c.XI.205.b.
De Cypero Rotundo odorato c.XII.208.d.
De Cypero Rotundo inodoro c.XIII.213.d.
De Cypero Longo odorato c.XIV.216.c.
De Cypero Longo inodoro c.XV.219.c.
De Cypero Esculento c.XVI.221.e.
De Sparganio c.XVII.227.d.
De Polygono baccifero c.XVIII.232.e.
De Equiseto ejusque speciebus c.XIX.239.c.

SECTIO TERTIA. 255.

ARVNDO, PAPYRVS, TYPHA.

De Arundine seu Calamo c.I.255.a.
De Arundine Inodora c.II.264.b.
De Arundinibus Indicis c.III.285.d.
De Arundine Saccharifera c.IV.293.b.
De Saccharo factitio & conficiendi modo c.V.302.b.
De Saccharo Cando c.VI.314.a.
De Saccharo Penidio c.VII.317.b.
De alijs Arundinibus Indicis c.VIII.319.c.
De Arundine Indica latifolia c.IX.321.b.
De Papyro c.X.323.d.
De Typha palustri c.XI.335.c.

SECTIO QVARTA. 343.

TRITICVM, ZEA, HORDEVM, SECALE, AVENA, VSTILAGO, ORYZA, MILIVM, PANICVM, PHALARIS.

De Frumento in uniuersum c.I.343.a.
De Tritico & Siligine c.II.348.a.
De Tritico Rufo semine oblongo & aristis longioribus c.III.368.d.
De Pane & generibus Panis c.IV.374.d.
De Pane in India usitato c.V.384.d.
De Pane Triticeo c.VI.386.c.
De Tritico Tiphino & de Tipha cereali c.VII.392.b.
De Tritico Syluestri c.VIII.396.d.
De Chondro & Alica c.IX.397.b.
De Trago c.X.404.d.
De Amylo c.XI.405.e.
De Athara, Pulte & Glutine c.XII.409.b.
De Zea sive Semine c.XIII.411.a.
De Zea Amylea sive Olyra c.XIV.419.a.
De Zeocritho seu Oryza Germanica c.XV.421.d.
De Zeopyro seu Triticospelto c.XVI.423.a,
De Secali & Farragine c.XVII.425.b.

De

De Hordeo c.XIIX.435.c.
De Pane Hordeaceo c.XIX.448.a.
De Ptisana c.XX.449.d.
De Polenta c.XXI.453.c.
De Maza c.XXII.456.b.
De Crimno siue Farina crassiore, & Pulte c.XXIII. 457.c.
De Malto siue Byne c.XXIV.458.d.
De Potione ex Hordeo c.XXV.460.a.
De Hordeo exotico caustico c.XXVI.467.c.
De Bromo siue Auena c.XXVII.468.d.
De Vstilagine c.XXIIX.475.c.
De Oryza c.XXIX.479.b.
De frumento Indico duplici c.XXX.488.a.
De Frumento Indico tertio Mays dicto c.XXXI.490.b.
De Milio c.XXXII.500.d.
De Milio Arundinaceo siue Indico Sorgo dicto c.XXXIII.510.d.
De Panico c.XXXIV.516.a.
De Sesamo c.XXXV.524.a.
De Erysimo cereali folio hederaceo, siue Frumento Sarracenico c.XXXVI.529.c.
De Phalaride c.XXXVII.534.a.

SECTIO QVINTA 537.
ASPHODELVS ET PHALANGIVM.

De Asphodelo c.I.537.a.
De Asphodelo luteo & Pseudo asphodelo c.II.549.c.
De Phalangio c.III.553.a.

SECTIO SEXTA 559.
XYRIS, IRIS, ACORUS, GALANGA, ZINGIBER, ZEDOARIA, COSTVS, CVRCVMA ET CROCVS INDICVS.

De Xyride seu Spatula foetida c.I.559.a.
De Iride eiusque differentijs c.II.565.a.
De Iride latifolia c.III.570.d.
De Iride latifolia peregrina c.IV.579.a.
De Iride latifolia Germanica & Pannonica c.V.584.b.
De Iride latifolia Belgica c.VI.589.a.
De Iride biflora c.VII.592.a.
De Iride Lutea c.VIII.594.e.
De Iride angustifolia c.IX.596.b.
De Chamæride c.X.606.a.
De Iridum viribus & usu c.XI.615.d.
De Acoro siue Calamo aromatico Officinarũ c.XII.624.e.
De Acoro adulterino seu Acoro Officinarũ c.XIII.633.b.
De Acoro adulterino Aquitanico c.XIV.637.b.
De Galanga c.XV.637.e.
De Galanga majore Acosta c.XVI.645.a.
De Zingibere c.XVII.646.d.
De Zedoaria c.XIIX.657.c.
De Costo c.XIX.667.a.
De Curcumate c.XX.679.a.

CASPARI BAVHINI IN SVAM PLANTARVM HISTORIAM

PRÆFATIO.

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDVÆ TRINITATIS. AMEN.

NARRATVRVSA Dei Opt. Max. admirandam sapientiam, clementiam & bonitatem, in tot millibus plantarum creandis, S. Triadem supplex oro, vt mihi misello, suo S. Spiritu adesse velit, quò ipsius miracula exponere possim, ad altissimi sui Nominis gloriam, ad Humani generis vtilitatem, cùm sine ipsius auxilio à nobis nil, at ipsius ope B omnia præstari possint. Verum ergo, ô æterne Deus, Spiritum Botanicum animo meo infunde, ut nil, nisi vera dicam, utilia promam, ut nil arrogantiæ, vel cauillandi spiritu ductus, scribam. Aperi, Domine, & illumina oculos & mentis & corporis, vt non modò considerare, sed & proferre possim miracula tua, in Arborum & Herbarum creatione *a*. Tuo enim jussu terra, tertio Creationis die, Stirpes dedit, Herbas frugiferas, & arbores fructiferas, quæ suo quæq; in genere, fructũ ederent, & in quibus in terris C suum semen inesset *b*. Tradidisti, sexta die, homini, omnes herbas, quæ sunt in omni terræ solo frugiferæ, omnesq; arboreo fœtu præditas arbores, semen parientes, quibus ad alimentum vteretur. Sic *c* bestijs terrestribus omnibus, aërisq; volucribus, & quæcunque vitali spiritu animata in terris mouentur, his omnem herbarum viriditatem ad pastum dedisti. Procreasti *d* enim ex terrâ, cùm omnis generis arbores, & ad aspectum pulchras, & ad vescendum accommodas: tùm Arborem vitalem in medio pomarij, arborem inquam, scientiæ boni & mali. In *e* quod pomarium Edenis hominem adduxisti, ibique eum constituisti, ut id coleret & tueretur: &, ut omnibus *f* pomarij arboribus vesceretur, permisisti, sed, ut, ab arbore *g* scientiæ boni atque mali abstineret, præcepisti: nam si eâ vesceretur moriturum. Te, DOMINE IESV, imploro, qui vnicus es & animæ & corporis Archiater, cùm à superis vires ipsis herbis & lapidibus influxerint, quæ cognitæ fuêre antequam Eua à serpente decepta, primo parenti fructum arboris vetiti, eiusque esu à Domino interdicti, exhibuisset *h*, quando postmodum terrestribus herbis vesci coactus: largire clementer, ut rectè herbarum vires promam & proponam. Quare, ô Sancta Trinitas, te ardentissimis & supplicibus votis inuoco, vt meo instituto clementer adesse digneris.

Amen.

BASILEÆ, XXVII. Ianuar:
CIↃ IↃC XXI.

a *Genes.*1. v.11. & 12. b *Genes.*1. v.29. c v.30. d *Gen.*2. v.9. e *Gen.*2. v.15. f v.16. *cap.*3. v.2. g v.17. *cap.*3. v.3. h *Gen* 3. v.18.

PLANTARVM HISTORIA

vniuersam, Trinuno juuante, proposituri, à GRAMINE exordiemur: & licet Gramen generali vocabulo quamcunque HERBAM denotet, quod Ciceronis *a* testimonium comprobat, magis tamen propriè GRAMEN ambitu suo plantam vniuersam, quæ folia & ideam segetum profert, amplexatur: quare ab his, & quidem ab ijs, quibus propriè GRAMINIS nomen competit, initium faciemus: idque duplici de causâ: partim, quòd B Gramen ipsum *b*, inter herbas vulgatissimum sit: partim verò, quòd apud veteres magno in honore fuerit. Apud Romanos namque Imperator victoriâ potitus, GRAMINEA *c* CORONA, quâ nulla fuit nobilior, tanquam gloriæ præmio, coronabatur. Gemmatæ enim & aureæ, vallares, murales, rostratæ, ciuicæ, triumphales, post hanc fuêre, fueruntque cunctæ magno interuallo, magnaque differèntia: siquidem C cæteras omnes, singuli & Duces ipsi, Imperatoresq; militibus, aut aliquando collegis dedêre: quas etiam Senatus Romanus, curâ belli solutus, & populo otioso, in Triumphis decreuit. At GRAMINEA, tanquam suprema, nulli contigit, nisi ab vniuerso exercitu seruato, decreta, quam solam miles Imperatori dabat, tanquam vniuersi exercitus vnius virtute seruati, & pacis factæ signum. Dabatur hæc viridi è gramine, de- D cerpto inde vbi quis obsessos (quare obsidionalis *c* vocabatur) liberasset, cum totius castri abominando exitio. Eiusmodi corona plures Romanorum fuêre donati: ut ex Plinio *d* & Alexandro *e* ab Alexandris colligere est: fortè quòd ab antiquis *f* Gramen A Marti consecratum fuerit, qui id ex humano cruore procreatum credidere: vnde & Sanguinalem *g* vocarunt: Etsi quidam Saturno *h*, tanquam ab eo primo satum, tribuant. Sic Glaucum, huius herbæ cibo, immortalitatem consequutum, Athenæus ex hisce Æschrionis Samij Poëtę versibus existimat: χ' θεῶν ἄγρωστιν εὗρες ὦ Κρόνε καλέσασθαι. Deorumq; Tu gramen inveniſti, Saturnus quod seuerat. Etsi *i* quidam non gramen, sed Polypodium herbam fuisse scribant: Et Athenæus *k* Semperuiuum velit esse herbam, quâ comesâ Glaucus Deus marinus factus sit. Veruntamen apud antiquos summum signum victoriæ erat *c*, Herbam porrigere victos, hoc est, terra, & altrice ipsa humo & humatione etiam cedere: (hinc apud Festum Pompeium prouerbium, Herbam dare, quo eum nos victorem agnoscere significamus:) qui mos, etiam apud Germanos, tempore Plinij durauit, quamuis nunc fortitudinis & industriæ corona, apud Germanos, non ex Gramine, sed ex varijs floribus & herbis, contexta, exhibeatur, licet certis quibusdam diebus solennibus, vt in noui Magistratus inauguratione, Gramen per areas etiamnum spargere consueuerint. Et *l* apud Nigritas in Orientali India, sibi de aduentu suorum gratulantes, lætum pæana canentes, totos gramine euulso conspergere solent.

Hæc ergo causa fuit, quæ me mouit, vt à GRAMINVM historiâ ordirer, quò tali coronâ, si quid in hoc opere laude dignum præstarem, donarer, & exoptatum finem assecutus, Gramine conspergerer.

a 2. de finibus. b Plin. lib. 24. c. 19. c Plin. lib. 22. c. 3. 4. & 5. d lib. 22. c. 5. & 6. e lib. 18. c. 22. f Hermolaus Barbarus lib. 4. Coroll. 640. Ruellius lib. 1. cap. 20. & lib. 3. c. 91. g Marcell. Virgil. lib. 4. in Dioscorid. cap. 31. h Athenæus l. 7. Vide & Apollonii interpretem, & Erasmum in Adagio, Glaucus comesâ herbâ habitat in mari, & Glaucus poto melle resurrexit. i Daleschampius in notis in Athenæum lib. 7. k lib. 14. l Linschotus, part. 2. Indiæ Orientalis, cap. 4.

LIBER

LIBER PRIMVS.

SECTIO PRIMA

DE GRAMINIBVS.

CAPVT PRIMVM.

GRAMEN à gradiendo, siue progrediendo serpendóue, quòd *a* geniculatis viticulis per terram mirificè repat, nomen habet: vel à gignendi fœcunditate, siquidem crebrò à se nouas radices spargat, idque non tàm, vt terram amœno virore ornet, quàm vt eius perenni prouentu bobus & jumentis pabulum suppeditet: nonnulli *b* Αἴγιλον, quòd capris gratum sit pabulo (αἴξ capram significat) appellauere. Sic & ἀμαξίπυν, quòd iugo *c* carpentisque seruientia iumenta, eo passim vescantur, siue sit *d* viride, siue in fœno siccatum. Vnde in Sarmatia, vbi Gramina sub niuibus lætissima sunt, sibi iumenta hyeme, disiecto vngulis gelu, carpunt, Scaligero *e* teste. Ast, communi apud Græcos nomine *f* Ἄγρωστις, quasi agrestis; παρὰ τῶν ἀγρῶν; dicitur, eò quòd in agris vbiq; sponte, quouis coelo & solo, etiam non satum, nec cultum, luxuriet. Cretensium vulgus Græcum nomen seruat, dicens Agrosti. Πόα Theophrasto *g* & πόη Homero *h*, id est, Herba, quasi Gramen omnium herbarũ vulgatissimũ sit: quare Gallis absolutè *de l'Herbe* appellatur, ad imitationem Poëtarum, apud quos plerumque, pro omni herbarum genere Gramen accipitur. Ægyptijs Ἄνθη: Arabibus, vt Serapioni *Vegem* id est *Thel*, id est *Negil*: *Vagem*, *Negen* seu *Negien*. Germanis, Graß. Danis, *Grassʃ*. Belgis & Anglis, *Gras*. Gallis, *de l'Herbe*, *Grame*. Italis, *Gramigna*. Hispanis, *Grammha*, *Grama*, *Yerua*. Sclauonis & Polonis, *Tráwa*. Bohemis, *Payranet Tráwa*.

GENERA. Etsi quatuor tantùm genera Dioscorides *i* fecerit: Ἄγρωστιν primùm: alterum Καλαμάγρωστιν, in Babyloniæ regione: tertium quod in Parnasso monte gignitur: & quartum quod in Ciliciâ prouenit & ab indigenis Cinna nominatur: quæ à *k* sein- A vicem tùm figurâ, tùm facultate multùm discrepant. At Theophrastus nullam differentiam notauit. Ipse verò Plinius *l* similiter quatuor genera recensuit: cui primum geniculatum: alterum quod in Parnasso: tertium aculeatum, quod trium generum: primum, cuius in cacumine plurimum quini aculei, Dactylon vocant: alterum, quod Aizoo simile est: tertiũ genus dactyli, quod tenuius in parietinis & in tegulis prouenit: quartum denique Babylonicum, quod iuxta vias nascitur. Sic quoque posteriores plures Graminum differentias proposuerunt: tantus tamen, tamque varius in his naturæ lusus, ut præter varietates tàm à priscis, quàm à recentioribus *m* propositas, plures aut prætermisse, aut neglectæ adhuc dentur, de quibus in progressu. Ex his quædam in vsum Medicum veniunt, quædam verò non. Et rursus, horum quædam animãtia depascuntur, ita ut non solùm viridia, sed & sicca ipsis pabulo sint, quæ in pratis potissimùm proB ueniunt, & angustis folijs, & gracilibus culmis prodeunt. Quædam sunt spica simplici, ut panici, milij, lolij, hordei, tritici, aut alterius frugis (nam in hanc classem Bromi, Phœnicis, Lolij, Hordei, vt & Auenæ syluestris species, cùm & ipsa graminei generis sint, retulimus) quædam vel cum Aristis, vt Hordeum murinum: vel sine Aristis, vt Cauda vulpis. Quædam verò inæquali sunt spicâ, eaque vel ramosa, vel ex racemulis constante, vel alio modo disiunctis seminibus. Sic quædam propriam spicam, aut iubam, aut comam, aut paniculam proferunt. Quædam denique parum, aut nihil vtilia sunt, & horum quædam locis paluC stribus & vdis: quædam verò aridis & apricis prodeunt. De quibus ordine: à gramine Canino, cùm eius in Germaniæ officinis vsus sit, initio facto.

a *Discor. lib. 4. c. 20. & Serapio de temper. simpl. c. 119.* b *Dioſc. in nothis. Marc. Virgil. in Dioſc. lib. 4. c. 31.* c *Gorræus in Definit. Marantha meth. cog. ſimpl. lib. 1. c. 5.* d *Plin. lib. 24. cap. 19.* e *in lib 3. de cauſ. pl. Theoph. cap. 28.* f *Ariſtot. 5. hiſt. 19. Theoph. 1. hiſt. 10 4. hiſt. 17. 6. cauſ. 10. Dioſc. Gal. Oribaſ. 15. Coll. Æginetæ lib. 7. Aetio tetrabil. 1. ſerm. 1. c. 3.* g *7. hiſtor. 9.* h *Iliad. ξ & Herodoto.* i *lib. 4. c. 20. & Serapio de ſimpl. temp. cap. 119.* k *Marantha lib. 1. c. 9.* l *lib. 24. cap. 19.* m *Dodonæo 17. Lobelio 47. Lugdun. hiſt. 47. Tabern. ſexaginta & aliquot.*

DE GRAMINE CANINO.

CAPVT II.

I. GRAMEN CANINVM ARVENSE S. PRIMVM S. GRAMEN DIOSCORID. ET OFFIC.

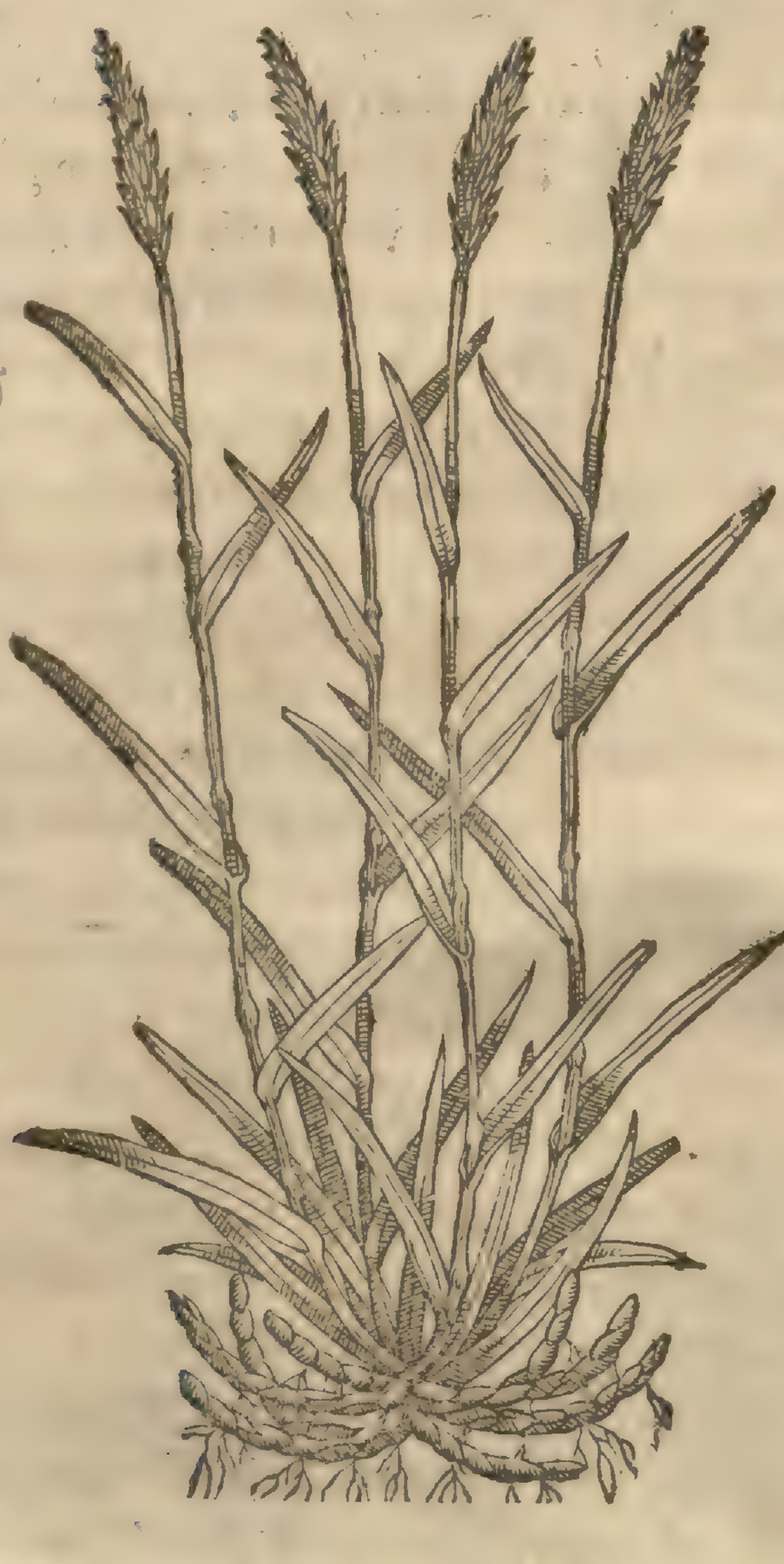

I. GRAMEN, quod in vsum Medicum apud Germanos est receptum, Dioscorides sic *a* descripsit: Gramen viticulas habet geniculatas, per terram repentes, quæ à suis articulis, radices dulces, geniculatas spargunt: folia acuminata, dura, lata, ceu arundinis paruæ, quibus boues & iumenta pascuntur. Et Theophrasto Agrostis siue Gramen, radices *b* geniculatas *c* habet, ceu Arundo: oblongas *c*, obliquè adhærentes *d*, numerosas, deorsum turgentes, viresq; intendentes, ob quã causam difficulter interit ac diuturnius est: è singulis geniculis germen sursum, radix subtus erumpit *e* dulcis: reliqua verò minimè radicibus respondent, quia superiora nimium sicca inferiora roscida sunt: sapor autem neq; in siccitate, neque in humiditate nimia consistere potest: idcirco A Graminis radices dulces sunt, partes verò superiores causa siccitatis insuaues & propemodum insipidæ: quare radices suam dulcedinem seruant, vsq; quo resiccentur, resiccatæ statim eam amittunt: folia *f* Algæ habet, sed multo minora: caules cum tota parte superna breues imbecillesque sunt: infernæ verò partes magnæ frequẽtes & validæ (quo ad vires.) Hoc Gramen dactylon secundum esse censemus, quod infra proponetur. Nostrum verò, ex radicibus longè lateque sub terrâ repentibus, quibus velut inter-
B mortuũ sese propagat, candidis, geniculatis, sibi inuicem implicitis, gustu subdulcibus, quæ pluribus locis emicãtes progerminant, & culmos rotundos sesquipedales, aut paulò longiores, quatuor aut quinq; geniculis distinctos, emittunt, vnde folia erumpunt, basi caulem instar vaginæ ambientia, angusta, in acumen fastigiata, duriuscula, arundini similia, sed minora: spica ex breuibus vtriculis densè confarctis, constat: flore est pallido, semine aspero. Aliquando non spicam, sed iubam *g* Milij aut Arundinis, minorem
C tamen ac rariorem habet.

LOCVS. In agris frumentariis potissimùm, rariùs locis arenosis, non autem in pratis prouenit: frugum vitium ac pestis, & agricolis exosum, qui prociso agro, radices rastris erutas & collectas, & autumno & vere, ne renascantur flammis exurunt: cùm tàm pertinacis vitæ sit, vt etiam radices semiaridæ terra obrutæ, reuirescant: & cùm mirè ferax sit, pabulum frugibus, vicinisque plantis surripit, radicibus totam terræ pinguedinem ad se attrahentibus. Floret æstate
D vnà cum frugibus: at radices in vsum autumno leguntur.

NOMEN. Dicitur gramen Caninum, seu Gramen Officinarum: Caninum vocamus, ad imitationem Plinij *h*, cui Canaria dicitur, quòd eam canes inuenerint, qua fastidium deducunt, eamque in nostro conspectu mandunt, sed ita, vt nunquam intelligatur quę sit, etenim depasta cernitur. Sed hoc fabulosum, nimis credulus Plinius refert: licet enim quotidie videre gramen, à
E canibus rosum & vomitu cum pituitâ reiectũ, sic vorandi auiditatẽ molientibus, sed de hoc infra cap. XXII. in Gramine Dactyloide secundo. Quare quibusdam Cynagrostis: alijs Dens canis *i*, & gramen acuminatum,

a *lib.* 4. *cap.*30. *& Serapio de temp. simpl. c.* 119. b 1. *hist.*10. c 4. *hist.*7. d 4. *hist.*11. e 6. *caus.*16. f 4. *hist.*11. g *Dodoneus.* h *lib.*25. *cap.*8. *Ruel. lib.*1. *cap.*20. *& lib.*2. *c.*130. i *Ruel. l.*2. *c.* 62. *& l.* 3. *cap.*91.

à folio-

à foliorum primò prodeuntium forma. Verùm Ruellius *k* Canariam, quam etiam herbam canis suos appellare scribit, paulo aliter descripsit: humilis est herbula, folijs tritici multo minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim cohærentibus, articulatis internodijs modo tibiarum in se infarctis, quæ tracta suis à vaginulis exeruntur, euanida spicæ loco panicula, ita vt folio & culmo triticum, cacumine arundinem æmuletur. Gramen, Dioscoridi, Ruellio, Dodonæo, Cordo *l*, Castori Durantis: Gramen Dioscoridis, Gesnero *m*: Gramen caninum medicatum, Aduersarijs, Lobelio: Gramen Canarium, Eidem *n*: Gramen caninum, seu canarium primum, Tabernæmontano: Gramen Caninum, Gerardo: Gramen vulgare Dodonæi, Lugdunensi historiæ: Graminis primi Dioscoridis species maior, Thalio. Germanis, Graß / Hundsgraß / Hundszahn / Queckgraß Saxonibus à iumentis, quę eâ herbâ delectantur: eius siquidem radice, multi equos æstate, cùm nulla alia herba viret, reficiunt. Queck enim ipsis iumentum significat. Belgis, *Ledtgraß, Hontsgras, oft pecn poien*: Anglis, *Couhagrase, or Dogsgrase, or Quick gras*: Gallis, *Dent de chien, & chien dent*: Italis, *Gramigna*: Hispanis, *Gramenha & Grama*.

QVALITAS. Herba ipsa primo excessu refrigerat, in humiditate verò & siccitate moderata (siue *o* in medio constituta) Galeno *p*. Radix in qua præcipua vis, & vbi mollis fuerit dulcis & esculenta, Galeno *q* modice frigida & sicca (hoc est in ordine primo) mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinęs (quare nonnullis aliquid *r* caliditatis habet:) Oribasio *s* aliquid acrimonię & adstrictionis: & Fernelio *t*, subadstringens & suauis. Succus, (cùm sapore sit, quem alij aquosum, Aetius *u* verò mediocriter dulcem vocat) est inter caliditatem & frigidatem manifestã in medio. Semen vulgo nascentis debile est: at ei quod ex Parnasso, vis siccatoria, tenuium partium & subacerba, Galeno *x*.

VIRES. Cùm radix velut temperata sit, tenuis & incidentis substantiæ, idcirco citra calefactionem, viscerum infarctus referat, colluuiem propellit & detergit. Hepatis *t* infarctus soluit, roburque tuetur, ictericis: *y* & nephriticis renum obstructiones aperit. A Ad tormina ż, vrinæ difficultatem (eam mediocriter mouendo) & vesicæ vlcera, decoctum eius potum, efficax. Vesicæ excrementa calculosa comminuit: &, vt Oribasius *a*, lapides frangere quandoq; consueuit: hinc Plinius, quidam propter vesicæ cruciatus, gramen vino decoctum ad dimidias, à balneo bibi iubent. Ad lumbricos infantum necandos & expellendos, eius decoctum recentiores *b* commendant. Contra *c* morsus animalium venenatorum decoctum radicis in vino, ad vncias tres vel quaB tuor, manè & vesperi vtiliter propinatur. Aqua ex radicibus vernali, aut autumnali tempore, diligenter mundatis & concisis, in balneo Mariæ lento igne elicitur: dein ad aquæ extractæ libram quamlibet, radicis crassiusculè contusæ, vncia vna additur, simul per horas viginti quatuor in balneo Marię macerantur, tum rursus destillantur, & tandem in sole debito modo rectificãtur. Huius vnciæ duæ vel tres, manè & vesperi assumtæ & cum potu ordinario commistæ, obstructiones hepatis, lienis, renum tollunt, C vrinam promouẽt, vesicam expurgãt, calculum expellũt, lumbricos necãt, & expellunt. Hæc quia frigida est, idcirco in pretio habenda, cum per paucæ sint medicinæ natura frigidæ quæ calculos frangant & vrinam promoueãt: nam propter dulcedinẽ quam habet diureticum temperatum est. Sunt qui in eundem vsum radicis recentis concisæ manipulis quatuor, aquæ fontanæ libras quatuor affundunt, per horas viginti quaD tuor in balneo Marię macerant, dein aquam eliciunt. Sic, in officinis aliarum aquarum modo extractam habent, ad *d* urinam mouendam & lapillos frangendos. Vinum quoque ex radicibus rectè mundatis, vindemiarum tempore, musto affuso, eo modo quo cætera vina medicata, parari potest: cuius Arnoldus de Villa noua *e* meminit: quem tamen, non Gramen caninum, sed Polygonum mas, pro Gramine antiquorum sumsisse Tabernæmontanus voluit: & huius vini vsus ad prædictos affectus, maximè ad venarum mesaraicarum obstructiones commendatur. Addit Villanouanus, &, E quod præcipuum in eo est, bibitum, dolores iuncturarum, podagricorum & arthriticorum statim mitigat, materias morbi ad vias vrinæ conuertens & deriuans. Radi-

k *l.2.c.130.* l *l.4.c.30.* m *libro de hortis Germaniæ.* n *historia Belgica & in iconibus.* o *Oribas. 2. synops.13. & 18. & 2.virt. simpl.1.* p *6. simplic. Oribasio & Aetio tet 1. ser.1.* q *Aetio loc.cit.* r *Erasauolo in examine simplic* s *14. Col.10. & Aet. loc. cit.* t *l.5. meth. med. c.23.* u *tetr.1. serm.1. in principio.* x *6. simpl. & Ægin. l.7.* y *Fernel.5. Meth. med.4.* z *Dioscor. l.4. c.30. Plin. l.24. c.19.* a *2. virtut. simpl.1. & Aetius: at Ægineta de eo quod in Parnasso. l.7:* b *Matthiolus: Dodonæus: Renodæus l.1. s.4. c.18.* c *Tabernæmontanus:* d *Amatus l.4. in Dioscorid. narrat.32.* e *libello de vinis:*

cis *c* & ſeminis puluis, drachmæ vnius, vel vnius & ſemis pondere cum vino aſſumtus, calculum expellit. Semine *f* etiam ad obſtructiones viſcerum, aliqui Apuleium imitati, vtuntur: cuius pulueriſati drachma vna, cum vino, in aluj fluoribus & veſicæ vlceribus, exhibetur. Hæmoptoicis conuenit ſuccus radicis recentis, manè & veſperi ad vncias duas aſſumtus (ſed de Gramine nodoſo intelligendum cenſemus:) & ad vncias tres epotus lumbricos expellit. EXTRINSECVS. Herba inſtar cataplaſmatis *g* impoſita refrigerat, ſed non valenter: capiti circumdata, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit: &, quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſsimè capiti contra dolores adalligari Plinius *h* ſcribit. Oculorum *i* feruorem mitigat, radix viridis contuſa & palpebris impoſita. Dentium dolorem aufert decoctum radicis in vino, ſi calidum ore detineatur. Dolorem ventris à lumbricis cauſatum mitigat & mortuos expellit, ſi decocto radicis in aqua, venter fomentetur. Iſchuriam & vrinæ ſtillicidium tollit & vrinam ſuppreſſam promouet, radix decocta & inſtar cataplaſmatis pubi applicata. Lumbricos infantum expellit, cum Violaria & Portulaca contuſa, in aceto decocta, ſi inſtar emplaſtri ventri imponatur & ſæpiùs reiteretur. Ad ſplenis dolores ipſam herbam Apuleius decoquere, & cum ea florem terere & cum panno imponere iubet. Vulnera (vlcera *k* Oribaſius) cruenta glutinat radix trita & impoſita. Succus auribus purulentis inſtillatus, medetur: &, ſi cum eo os colluatur, gingiuas à putredine conſeruat. Tandem vt Vegetius *l* refert, huius radice cum hordeo veterinarij ad boves ſaginandos vtuntur.

II. GRAMEN CANINVM VINEALE: radice eſt alba, tenui, repente, geniculis diſtincta, ex quibus fibræ capillares in terram defigunt: culmos habet tenues, læves, geniculatos & reclinatos: ex quorum ſingulis geniculis, folium atrovirens, anguſtum, duas tréſue vncias longum, prodit: culmorum ſummo panicula breuis, parumq; expanſa, ex paruis glumis compoſita, inſidet.

Locvs. In vinearum vijs, ſolo aliquantum duriore, circa æſtatis initium Baſileæ reperitur.

III. GRAMEN CANINVM, LONGIVS RADICATVM MAIVS: hoc radicibus eſt primo & vulgato habitioribus, corpulentioribus & dulcioribus: culmis aliquantum villoſis, paniculis latis, ſparſis, aceroſis, in reliquis primò haud abſimile, cuius vſus eſſe poteſt ad eos affectus, quos ſub primo recenſuimus.

Locvs. Lobelius *m*, huius, inquit, Canini Graminis haud à vulgato Gramine medicato diſpar natura, quod ex amœniſsimis, glareoſis, ſabuloſisque ambulacris, vicinisq; locis, iuxta nouum Medicum hortum, Nobiliſsimi Baronis Eduardi Zouche eruitur: & hoc Gramen vnà cum alijs, à Clariſſ. Lobelio accepimus.

NOMEN. Gramen Canarium, longius radicatum latiore panicula, Lobelio *m*.

IV. GRAMEN CANINVM, LONGIVS RADICATVM MINVS: hoc, Lobelio deſcribente, radicibus prætenuibus, reptantibus, cirratis, geniculatis, Graminis Canini vulgaris guſtu non diſsimilibus & efficacitate paribus, coloris ex fuſco albidi eſt: Folijs verò ſeſquiuncialibus, juxta radicem pluribus, paruis & anguſtis: in ſpithamæis autem tenuibus cauliculis, juxta genicula tribus, rarò pluribus: latiore item panicula.

Locvs. Glareoſis, obſoleto & inculto agro hoc quandoque occurrit.

NOMEN. Gramen Canarium longius radicatum, latiore panicula minus, *m* Lobelio.

V. GRAMEN CANINVM SVPINVM PANICVLATVM, FOLIO VARIANS: hoc, ex radicibus tenuioribus cirroſis, cauliculos recuruos emittit, humi proſtratos, valdè tenues, teretes, geniculis frequentibus interceptos, ad quæ primum folia, palmaris ferè longitudinis, anguſta prodeunt: dein etiam inter hæc folia, & ipſorũ genicula ſingula, ceſpes aliquando ſubrotundus, ex plurimis paruis oblongiuſculis & ſtrictiſsimis folijs compoſitus, prorumpit: ad quorum inferius tuber, quo ipſa ex geniculis prorumpunt, houi cirri emergunt, qui denuo in muſco comprehendentes nouarum plantularum origines exiſtunt: quemadmodum Thalius *n* monet, qui florum non meminit. At, hoc caulem palmarem, eumq; nudum proferre in Italia obſeruauimus, qui in paniculam tenuiſsimè diuiſam abſumitur, quemadmodum figura nondum ſculpta eleganter exprimit.

Locvs. Paſsim in Harcyniâ: etiam Stolbergæ, in pratis vliginoſioribus, ex muſco

f *Lobelius in obſeruationibus. Aduerſariorum parte alterâ.* g *Oribaſius 2. virt. ſimpl. 1.* h *lib. 24. cap. 19.* i *Tabernæmont.* k *2. virt. ſimpl. 1.* l *lib. 3. c. 1.* m *in* n *in Harcynia Saxono Thuringicâ.*

terreſtri,

terrestri, qui candidus vt plurimùm est, nõ- A nunquam etiam rubens, non infrequenter prodit, Thalio referente. In Italiâ collegimus, sed locus natalis memoria excidit.

NOMEN. Graminis primi Dioscoridis species minima, Thalio.

VI. GRAMEN CANINVM SVPINVM PANICVLATVM DVLCE: ex radice oblonga, capillata & nigra, folia pauca, læuia, viridia, angusta, vncias tres quatuórue longa prodeunt: inter quæ calamus tenuis, internodijs distinctus, folijs paucis, oblongis cinctus, supinus primùm, mox palmi altitudine erectus, paniculam tenuem, albam, glumis exiguis donatam, sustinet. B

LOCVS. In Anglia, agris Londinensibus vdis gaudet: vnde D. Lobelius, Graminis dulcis nomine misit.

VII. GRAMEN CANINVM SVPINVM MINVS.

VII. GRAMEN CANINVM SVPINVM MINVS. Aliud Graminis canini genus supinum reperitur, à cuius radice capillari, viticulæ plures recuruæ prostratæ, internodijs extuberantibus donatæ oriuntur, vnde noui cirri emergunt, & radiculæ sparguntur, quę in terram defixæ, nouarum plantarum origines existunt: folia, quam in primo angustiora, sed copiosiora: spicæ paucæ, expansæ ex atro rubore splendentes. E

LOCVS. In agris cultis prouenit.

NOMEN. Gramen caninum supinum, Lobelio *o* & Gerardo: Gramen caninum supinum secundum, Tabernæmont. quibusdam Gramen canarium minus. Germanis, Klein oder ligend Hundsgraß. Belgis, *Ligghen de Peyen Gras.* Anglis, *Lyttle Quychgras, or upright Dogsgrasse.* Hoc gramen oues libenter, Lobelio monente, depascuntur.

VIII. GRAMEN CANINVM MARITIMVM SPICATVM.

C

VIII. GRAMEN CANINVM MARITIMVM SPICATVM: radice est tenui, oblonga, vulgato canino simili, à qua cirri plurimi, recurui, dependentes in terram defiguntur, nouarumque plantarum exortus exhibent: caulículo est tenui, & spica tenui, instar Graminis juncei tertij, ex vtriculis composita: folijs semipalmaribus, oblongis, angustis, & quidem primis crassioribus, ruffescentibus, subdulcibus, aciditate cum leuissima acredine admixta. D

LOCVS. Hoc, quemadmodum & subsequens, locis arenosis ad stagnorum decursus, & in maritimis sabulosisque aggerum Selandiæ in Wallachria provenit. E

NOMEN. Gramen geniculatum caninum marinum, Lobelio *p*: Gramen caninum tertium, Tabernæmontan. Gramen caninum marinum, Gerardo. Germanis, Mehr Hundsgraß. Belgis, *Cleyn ghearent duynen Lidtgraas.* Anglis, *sea Dōghgrasse:*

o in historiâ Belgicâ & iconibus. *p in Iconibus.*

IX. GRA-

IX. GRAMEN CANINVM MARITIMVM SPICA FOLIACEA.

X. GRAMEN CANINVM MARITIMVM ASPERVM S. SPICA ECHINATA.

B

C

IX. GRAMEN CANINVM MARITIMVM, SPICA FOLIACEA: ex singulis, radicibus oblongis, capillatis, priori similibus, culmus vnus & alter tenuis, breuisque inter folia semipalmaria exurgit, qui in spicam crassam foliaceam, velut squammosam & durã, abit, & sapore cum priore conuenit.

LOCVS. idem qui & præcedenti.

NOMEN. Gramen caninum, longius radicatum, marinum alterum *q*, Lobelio: Gramen caninum quartum, Tabernæmont. Gramen caninum marinum alterum, Gerardo. Germanis, *Mehr Hundsgraß*. Belgis, *Anderj cleyn duynen Lidtgras*. Anglis, *Sea Couchgrasse*.

X. GRAMEN CANINVM MARITIMVM ASPERVM: radicem habet ex multis fibris oblongis, capillaribus, albis & asperis compositam, ex qua ramuli plures dodrantales, in terram primùm reflexi prodeunt, calamis rotundis rufescentibus donati, quos folia latiore basi culmum complectẽtia (quandoq; plura simùl juncta) breuia, dura, velut in acutum fastigiata, per ambitum leuiter hirsuta, serræ instar minutissimè exasperata, cingunt: spicæ, folliculo primùm inclusæ, angustæ, ceu ex lappulis elegantissimis, exiguis, asperis & echinatis, trifidis, alternatim dispositis, & per maturitatem spadiceis, compositæ.

LOCVS. In locis arenosis & maritimis, vt in Littore Veneto, circa Anconam & Monspessulum reperitur.

NOMEN. Gramen caninum medicatum spica echinata C. Bauhini (quo nomine, in Phytopinace, ante plures annos descripseramus) Lobelio *r*. Monspelienſibus Gramen echinatum dicebatur.

XI. GRAMEN CANINVM MARITIMVM SPICATVM: ex radicibus oblongis, tenuibus, albicantibus, lignosis, leuissimè capillatis, viticulæ plures per terram repentes, rotundæ, læues, pedales, cubito etiam longiores, frequenter geniculatæ, in ramulos plures, tres quatuórue vncias, nonnunquam longiores, sursumque spectantes diuisæ, prodeunt: quæ foliola pallida, anguſta, breuia & acuta alternatim, vt in Arundine vulgari dispositа, cingunt: ramulorum summitatibus spica triuncialis, ex cinereo nigricans, ex pluribus vtriculis composita, insidet.

LOCVS. Monspessuli ad Littus maris propè Perault, Doctor Saltzmannus collegit & transmisit.

q *in Iconibus & hist. Belgicâ.* r *Aduersar. parte alterâ, in Graminum Catalogo.*

XI. GRAMEN CANINVM MARI-ATIMVM SPICATVM.

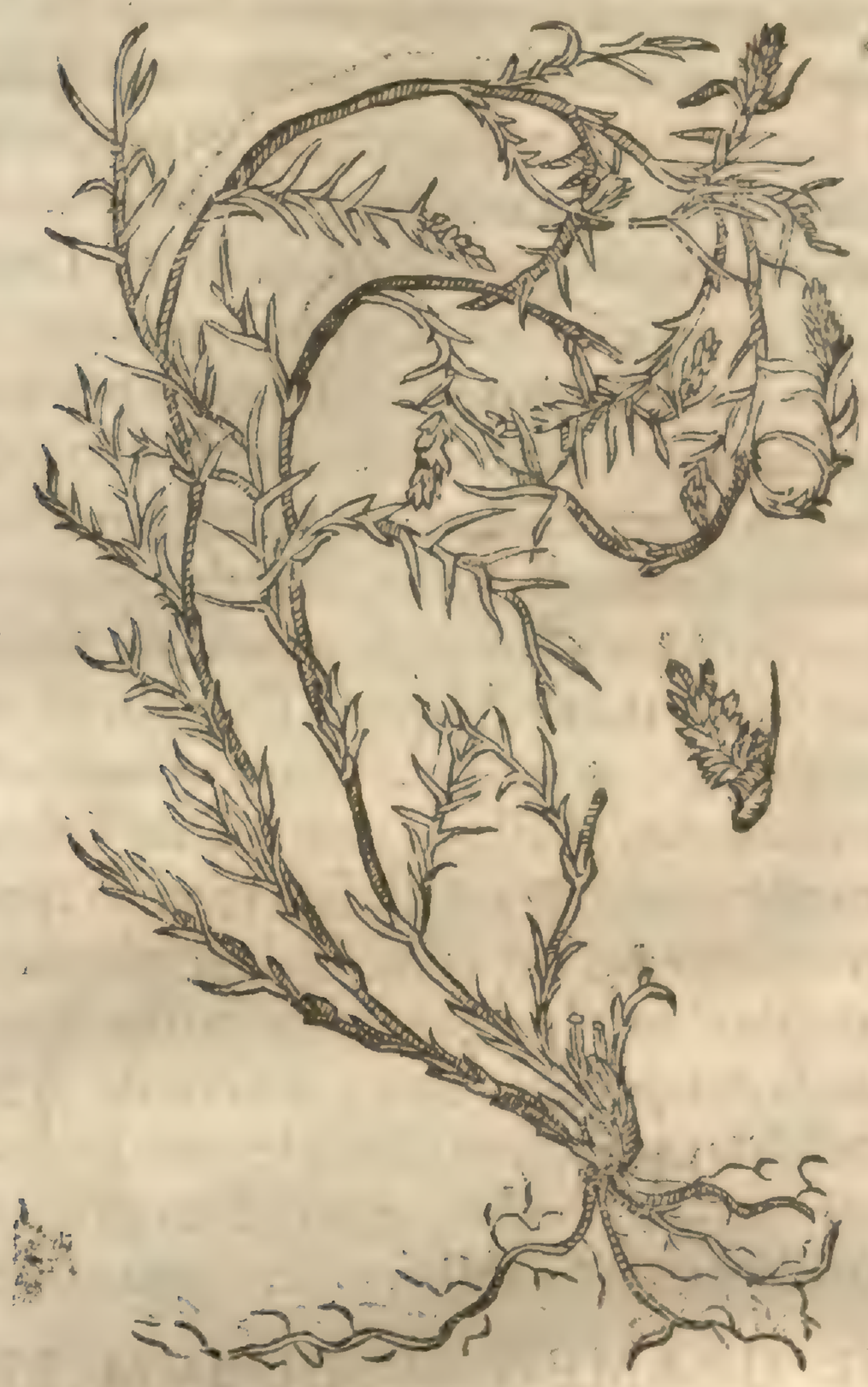

XII. GRAMEN MVRORVM RADICE REPENTE: radice est repente, nigricante & capillacea: culmis pluribus, pedalibus, incuruis, tenuibus, geniculatis, quos folia pauca, breuia & angusta ambiunt: culmorum summitatibus, panicula albicans, sesquiuncialis, ex minimis glumis contexta, insidet.

Locvs. Basileæ, ad vrbis mœnia interiora, inter lapides reperitur.

XI. GRAMEN NODOSVM AVENACEA PANICVLA.

cubitalibus, quatuor vel quinque geniculis distinctis: folijs oblongis, angustis, quorum quodlibet ad geniculum prodit, & caulem vaginę instar ad alterum pene internodium ambit: paniculam siue iubam habet palmarem, tametsi non tàm vt Caninum effusam, sed rariorem, auenaceæ instar explicatam, tenuioribus & breuioribus aristis donatam.

Locvs. In pinguioribus agris prouenit: apud nos quidem ad Krentzachum mõtem: apud Sabaudos *a* & Anglos: copiosè in Ducatu *b* Brabantiæ, Flandriæ, Geldriæ: & saltibus *c* Thuringiæ: agris aratro proscissis, radicum nodi supra terram conspiciuntur: vel terra à porcis rostro suffossa, cùm ab illis mirificè expetantur. Hoc Graminis nodosi nomine in hist. Lugdunensi proponitur: eodemque capite & aliud Gramen bulbosum nodosum ex Aduersariorum opere nomine Penæ, pingitur, quod Canino gramini in omnibus prorsus simile sit, nisi quòd rotunda tubercula, veluti glandulas teretes, gustu dulces, radicum anfractibus hærentes habeat, quibus illud careat: quod temperamento & viribus ijsdem, quibus Caninum officinarũ polleat: quod rarius sit & plerisq; Europę regionibus minus vsitatum, in Lausannæ *d* finitimis aruis & segetibus, atque etiam in Sabaudia & Angliâ copiosissimum.

DE GRAMINE NODOSO ET BVLBOSO.

CAPVT III.

CVM GRAMINIS NODOSI radices etiam in vsum Medicum veniant, meritò nunc de eo agendum: cuius differentias quinque agnoscimus.

I. GRAMEN NODOSVM AVENACEA PANICVLA: radicibus est albicantibus, crassis, crebrisque tuberibus nodosis, rotundis, compressis, ternis, quaternis, etiam quinis, & velut multis nodis, sibi inuicem insidentibus, hyemis initio, postquam folia arescere incipiunt, grandioribus, pulpa carnosa, à quibus radiculæ fibrosæ, oblongæ, rufescẽtes, deorsum huc & illuc latè serpentes, mittuntur: caulibus cubitalibus, aliquando tri-

a *Aduersaria.* b *Tabernæmontanus.* c *Camerarius in horto.* d *Lusitaniæ Lugdunensis historia legis malè.*

NOMEN. A tuberosis radicum nodis, nodosum appellant: Graminis, vel auenæ syluestris genus, Gesnero *e*: Gramen nodosum, Lugdun. hist. Gramen tuberosum siue nodosum, Camerario: Gramen bulbosum, Tabernæmont. Gramen caninum nodosum, Gerardo: Agrosteos alterum genus, Dodonæo. Germanis, Knollengras. Belgis, *Knoop gras, Knobbelachtig gras, oft Cisterachtig gras.* Anglis, *Knobbie, or Knottie Dogs grasse, or Couchgrasse.* Sunt qui herbam Bromon, aut Bromi herbæ speciem faciãt, quam non Bromum, sed à veteribus pro legitimo gramine ac Agrosti habitum Dodonæus *f* iudicat, & ex Marcello *g* Empirico probare conatur: Herba, inquit, quæ Gramẽ dicitur nodorum viginti septem, in vino ad medias decocta, &c. An forte Aegilops Bulbi genus apud Plinium *h* fuerit, cuius nomen solùm inter bulbos extat.

QVALITAS ET VIRES. Temperamento & viribus cum Canino officinarum conuenit: radices sapore sunt dulci & grato, quibusdam *i* tamen glandium instar, saporis amari & acerbi. Veteres *k* & aduersùs calculum, & vesicæ morbos commendarunt: si enim (ait Marcellus) nodorum viginti septem, ex vino ad medias decoctorum, & expressorum atque colatorũ, decoctum stranguriosо, ex vini cyatho vno, potui detur, adeò potenter succurrit, vt vbi sine torméto vrinam facere cœperit, dari non oporteat: sed, febricitantibus, ex aqua sola, dabitur. Recẽtiores modò huius, modò Canini radicibus indifferenter vtuntur: Verùm Angliæ Medici huius radices, quas efficaciſsimas experiuntur, valentius obstructiones expedire & vrinam ciere, quàm vulgaris, statuunt: quare, si communiter haberi posset, Canino præferremus.

II. GRAMEN GEMMEVM, seu NODOSVM ALTERVM: prædicti species est, radicibus, gemmeæ rotunditatis, vnionum instar candidis, quatuor aut quinque simul, ac si stilo essent transfixæ, iunctis, culmis cubitalibus, geniculatis, folijs Tritici, panicula seu iuba Milij, seminibus Auenæ, sed breuioribus & tenuibus aristis vt Oryzæ, graminis modo radice propagatur.

LOCVS. Hoc circa Patauium, in montibus Euganeis, legimus.

NOMEN. Gramen gemmeum, à radicis forma vocamus: Cæsalpino, Perlara vulgi, A qui & Oryzam syluestrem, dici posse censet, cum Plinius *l* oryzæ radices Gemmeæ (vel vt alij, geminæ) rotunditatis tribuat. In historia Lugdunensi, planta à Mycono missa, & his verbis descripta exhibetur: passim in pratis prouenit, altitudine dodrantali: caule vnico, rotundo, geniculato, qualis est Tritici calamus, in quo folia prorsus gramini similia, in summitate veluti Auenæ paniculam habente: pro radicibus bulbi duo subsunt, minor maiori insidet, vterq; candidus, dulcis, Graminis modo, vt inde Graminis speciẽ esse colligere possis: quod si à veteribus descripta, ea forte quæ à Theophrasto *m* κύϊξ dicitur, quia Coicem inter καλαμόφυλλα & γοννόφυλλα, id est, ea quæ folium habent arundinaceum & angulosum recenset: præterea Coicem (κύϊξ quædam exemplaria habent) bulborum *n* generibus, qui radice rotunda & squamosa sunt, adscribit. Hoc addit Myconus, se audiuisse lepores magnopere delectari, noctuq; eius radices effodere. An idem cum Gramine nostro gemmeo?

III. GRAMEN NODOSVM SPICA PARVA.

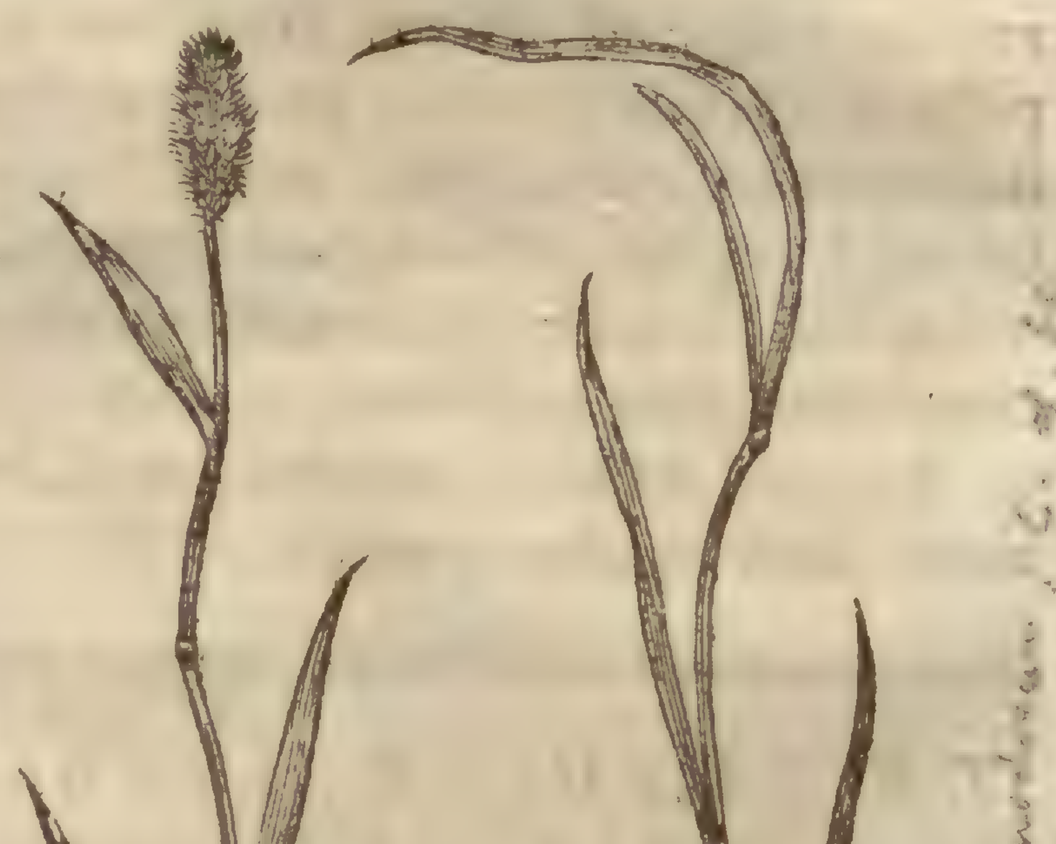

III. GRAMEN NODOSVM SPICA PARVA: radice est parua, nodosa, albicãte, fibris paucis & breuibus adhærentibus, cui ceu alter nodulus inferiore multò minor insidet, calamo est læui, internodijs aliquot distincto

e de collectione stirpium. *f Dodonæus pempt. 4. lib. 3. cap. 5. & lib. 4. cap. 1.* *g cap. 26.* *h lib. 19. cap. 5.* *i Lugdun. l. 4. c. 30.* *k Marcellus Empiricus cap. 26.* *l lib. 18. c. 7.* *m 1. hist. plant. 16.* *n 7. histor. plant. 13.*

& cubito

& cubito altiore: folio ad quodlibet internodium vno, anguſto, vncias quatuor vel ſex longo: culmi ſummo ſpica ſimplex, mollis, Typhini graminis forma, vix vncialis, inſidet.

LOCVS. In dumetis vdis, versùs Burgundiam, vt circa Befordiam vrbem, prouenit.

IV. GRAMEN BVLBOSVM AQVATICVM.

IV. GRAMEN BVLBOSVM AQVATICVM: cui proprie bulboſi nomen competit: bulbum vnicum habet oblongum, maculis luteis, cùm recens eſt, ſtriatum, cuius caro alba, nullius odoris, nullius ſaporis: ex cuius ſummo, pediculus duarum vnciarum exſurgit, ad quem fibræ oblongæ radicibus ſimiles diſperguntur, quibus folia aliquot latiuſcula, ſtriata & palmaria inſidet: an culmum floremque proferat, ignoramus.

LOCVS. In ripa fluminis Trauæ, fortè fluctibus proiectum, ſe inueniſſe D. David Vaſmarus ſcripſit, & Anno CIↃ IↃ XCII. vnà cum alijs miſit: addens, abſq; dubio ſub aqua naſci, foliorum contemplatione id docente, imbecilliora enim eſſe, quàm vt ſine fulciente aqua ſeſe ſuſtinere poſsint.

V. GRAMEN BVLBOSVM EX ALEPO: radice eſt bulboſa, cortice reticulato obuoluta, cui fibræ paruæ capillares ſubijciuntur: culmos duos tréſue ſtriatos, ſeſquiſpithamæ altitudinis habet, folijs plurimis, oblongis, gramineis cinctos: ſpicam habet culmo in-

v. Meidum

DE GRAMINE TREMVLO.

CAPVT IV.

I. GRAMEN TREMVLVM MAIVS.

I. GRAMEN TREMVLVM MAIVS: radice eſt ſubnigra, breui, fibroſa, folijs ad radicem breuibus, anguſtis, acuminatis: inter quæ culmi pedales, aliquando cubitales, ſtriati, nonnunquam fuſci, & ex ſanguineo luridi, vno alteróue folio veſtiti: panicula ſiue iuba expanſa, quæ aliquando viridis, aliquando ſpadicëi coloris eſt, ex copioſis glumis (flores aliqui vocant, & idcirco ipſis polyanthes dicitur) tanquam laminulis ſquamatis, rotundis, lenticularibus, nitidis, coagmentata (laminulis illis micãtibus, quæ ex frontalibus & vittis virginum dependent, ferè ſimilibus) quæ ex tenui filo, ſericeoue capillamento, ceu pediculo, ſæpè nitido & atro fuſco, è ſummis culmis propendent: quam ob cauſam penè continuo motu agitantur & tremunt: nam vel vnico, vel pluribus eius ſcapis manu retentis, omnes eius paniculæ, perpetuò tremulæ ſunt, ob quam pendulam

& ſtridulam paniculorum congeriem, puellæ & adoleſcentuli libenter decerpunt, & in corollas nectunt: ſemine eſt duplo minore, quàm ſit Phalaridis, quod ſemen Canarium nominatur.

LOCVS. In pratis & paſcuis, potiſsimùm montoſis, Germaniæ, Galliæ, Italiæ & Angliæ, circa Pentecoſten reperitur: rariùs in agris, alijsque locis herboſis.

NOMEN. Aegilops Dioſcoridis & Plinij quibuſdam, ſed malè. Aegilops Plinij, & Lolij decimum genus, Trago: Aegilops, Geſnero *a* & Lonicero: Graminis primum genus, Dalechampio *b* & Amato: Gramen polyanthos, Lugdun. Gramen leporinum & tremulum, Tabernæmont. Gramen loliaceum decimum Tragi, Thalio: Phalaris pratenſis minor, Aduerſ. & Lobelio *c*, cui & Tremula: Phalaris pratenſis Gerardo: Amourettes tremblantes, Cluſio *d*. Germanis, Zyteren / Zittergraß / & Kletteren/ à propendentibus & tremulis laminulis, Jungfrawen haar/ capilli virginum: Vnſer lieben Frawen flachs/ linum Diuæ Mariæ, ripæ Rheni vlterioris accolis: Haſenöhrlein/ auriculæ leporis: Mediomatricibus Haſenbrot/ panis leporinus: alijs Haſengraß. Belgis, *cleyn beemde Phalaris, ende Bevernelle.* Anglis, *Quaking graſſe.* Gallis & Attrebatibus, *Amourettes*, ob panicularum elegantiam, & vt à quinto diſtinguant, vocem *tremblant* adijciunt.

II. GRAMEN TREMVLVM MAXIMVM: radice eſt fibroſa, alba, culmo cubitali, tenui, ſtriato, geniculato: folijs paucis, anguſtis, acuminatis: paniculis ſubrotundis, ſquamatis, quinquies quàm in vulgari maioribus, candicantibus, aliquando rufeſcentibus, tenui filo appenſis, cuius nomine leuiſsima motione tremunt.

LOCVS. In Apenino & montibus Euganeis, & in monte Rua, non longè Patauio, iuxta Eremitanorum cœnobium legimus: candidiſsimis paniculis ex Hiſpania habemus.

NOMEN. Gramen amourettes maius paniculâ candicante, vel Gramen tremulâ paniculâ Cluſio *e*: an Phalaris altera, Cæſalpino?

III. GRAMEN TREMVLVM MINVS PANICVLA MAGNA: hoc radice eſt minore, culmo palmari, tenuiſsimo, vno alteróue geniculo diſtincto, folijs tribus vel quatuor anguſtiſsimis: in culmi faſtigio, duo triáue filamẽta, quorum ſingula paniculam ſquamatam ſuſtinent, ſquamis inferioribus atrorubentibus, reliquis pallidis, quintuplo quàm ſequentis maioribus.

LOCVS. Circa Monſpelium legimus.

NOMEN. Phalaris parua, Cęſalpino: Gramen amourettes alterum, Cluſio *e*.

II. GRAMEN TREMVLVM MAXIMVM.

IV. GRAMEN TREMVLVM MINVS PANICVLA PARVA: radicibus nititur rufeſcentibus, breuibus, huc illuc vagis: culmis eſt palmaribus, vno alteróue geniculo diſtinctis: folijs gramineis, acuminatis, paruis, anguſtis: culmi partem ſuperiorem, folium ſic obuoluit, vt veſicæ ſpeciem referat, & ſuo acumine iubam vel ſuperet, vel ſaltem adæquet, quæ multis laminulis ſquamatis, lenticulæ ſimilibus, ſpadicei ſæpe coloris, non oblongis, ſed rotundis, tenui breuique filo adpenſis, conſtat: ex quibus floſculi tenues, ex flauo palleſcentes, emicant.

LOCVS. In pratis noſtris montoſis & ericetis prouenit, & vulgò Haſenbrot/ id eſt, panis leporinus dicitur. Graminis ſpeciem paruam Thalij diceremus, ſi huic folia piloſa forent, qualia ſuo tribuit.

a *lib. de hortis.* b *in Dioſcoride Ruelliano.* c *in Iconibus.* d *in hiſtoria rariorum.* e *in curis poſterioribus.*

IV. GRAMEN TREMVLVM MINVS PANICVLA PARVA.

V. GRAMEN PANICVLIS ELEGANTISSIMIS.

V. GRAMEN PANICVLIS ELEGANTISSIMIS: hoc perelegans graminis genus est, & cum prædictis aliquomodo conuenit: ex cuius radice exili, candida, fibrosa & capillis E

A implexa, culmi ex vno cespite plures, geniculati, læues & striati, dodrantales, pede non altiores exsurgunt: vt & folia pauca graminea, angusta, semidodrantalia: quæ enim ex geniculis prodeũt, breuiora & minora sunt: panicula est speciosa palmari, aliquando magis, aliquando minus sparsa, ex laminulis numerosis oblongis, acuminatis Filicis maris foliolis similibus (hinc filiceũ quibusdam) imparibus spacijs prodeuntibus, ex atro virentibus, per maturitatem candidis, aspectu iucundis, composita.

Locvs. In horti Patauini gramineis primò, (quod Nobiliss. Iacobus Antonius Cortusus Patricius Patauinus Zeam sylvestrem nominauit,) dein in agris Patauinis circa autumnum legimus: sic etiam in agro Lutetiano ad semitas, non longè à monasterio, vulgò Bons hommes dicto, notauimus: In nonnullis Hispaniæ locis aridis & sabulosis Clusius vidit: In Narbonensi agro & Gallobelgio, iuxta Anxiacum castrum & vicinis locis frequens, Lobelio monente: In Alsatiæ quoque & Rheni tractu aliquibus locis Tabernæmontanus obseruauit: circa Norimbergam etiam reperitur. Ob elegantiam aliqui in hortis colunt.

Nomen. Gramen amourettes (quasi amatorium, ob panicularum venustatem) Clusio *f*: Gramen paniculosum Phalaroides, Lobelio: Gramen pratense sextum, Dodonæo: Gramen filiceum seu polyanthos (à florum copia) secundum, Lugdunensi: Gramen paniculatum sativum, Heragrostis & Gramen amoris, Tabernæmontano: Gramen paniculatum, Gerardo. Germanis, Liebgraß. Belgis, *Lieflyck graß*, *ende Amouretten*. Anglis, *Pannicke grasse*. Gallis & Hispanis, *Amourettes*.

VI. GRAMEN MINIMVM PANICVLIS ELEGANTISSIMIS.

V. GRAMEN PANICVLIS ELEGANTISSIMIS: hoc perelegans graminis genus est, & cum prædictis aliquomodo conuenit: ex cuius radice exili, candida, fibrosa & capillis E

VI. GRAMEN MINIMVM PANICVLIS ELEGANTISSIMIS: hoc est veluti gleba ampliuscula, rotunda: radicem habet ex plurimis cirris oblongis, albicantibus compositam: folia breuissima, vnciam, rariùs duas longa, capillaria, cæsia, teretia & copiosa, culmis est multis, vno alteróue ad radicem inter nodio distinctis, duarum, trium, etiam quatuor vnciarum: spica, seu potius panicula gracili, parua, ex paucis glumis composita, flosculis rubentibus, è filamentis, statim ad primam aëris temperiem, Februario prodeuntibus. Sapore est initiò dulci, dein amaro.

LOCVS. Monspessuli in aruis, in vinetis, & propè Boutonet nascitur.

NOMEN. Gramen minimum Dalechampij in Lugdun. historia nominatur.

DE GRAMINE PANICVLATO.

GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM.

CAPVT V.

I. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MOLLE.

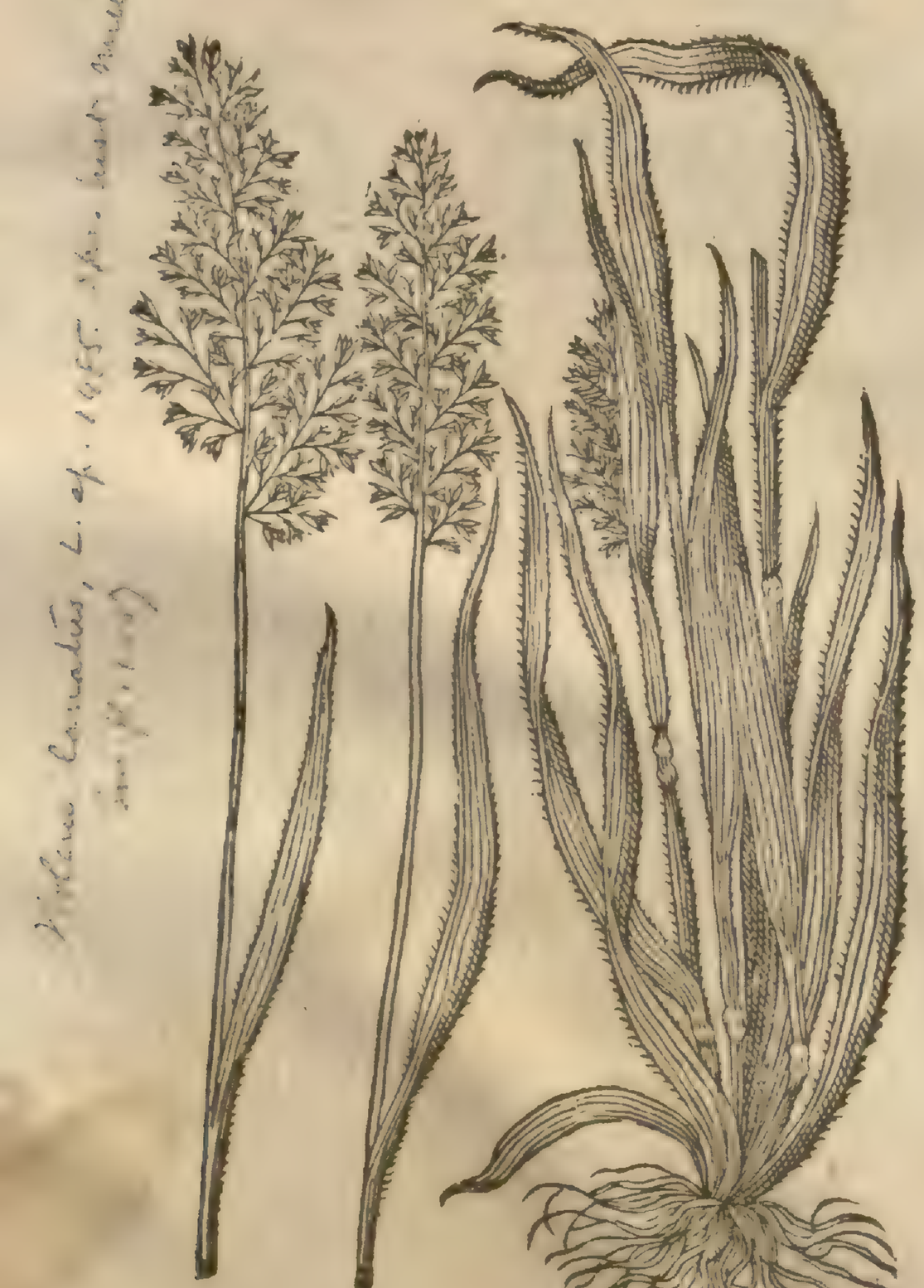

I. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MOLLE: radicibus est albis, breuibus: folijs gracilibus, multis, palmaribus: culmis cubitalibus, nonnunquam altioribus, nodosis, quorum summitatibus paniculę dodrantales, ex glumis aristis carentibus, compositæ, modò albicantes, modò obscurè purpurascentes insident, quæ Maio Mense florem rubentem, Panico similem proferunt: tota planta molli lanugine pubescit, ita vt contrectantium manibus blandiatur: sapore est subdulci.

LOCVS. In montium riguis pratis apud Gallos, apud nos etiam in planis prouenit.

NOMEN. Gramen lanatũ Dalechampij *a*: Gramen paniculatum molle, Lobelio *b*. Cum hoc plurimùm conuenit, nisi idem velis, Gramen equinum, siue Hippagrostis Gesneri, quod Roßgraß circa Tigurũ vulgò nominatur, cuius Camerarius *c* his verbis meminit: Gramen albicans lanuginosum, molle, cubitos duos cum dimidio attingens: semine lato, satis magno, vt Hordei ferè, quod in pratis nasci, sed parcè Gesnerus refert. Habeo ex horto Nobilissimi Viri D. Georgij Ritesselij, vbi sponte inter cætera gramina prouenierat.

II. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MAIVS.

II. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MAIVS: radicum fibris exilioribus & creberrimis capillamentis similibus, humum perreptat & tegit, culmos pedales, aliquando cubitales, graciles, læues & geniculatos, inter numerosa folia triticea, erigit, qui panicu-

a *in historia Lugdun.* b *Aduersar. part. alterâ.* c *in suo horto.*

culam ſparſam, Arundini vallatoriæ ſimi-A lem, ſuſtinent, in qua ſemen minutum, quod in horreis è ſpiculis excuſſum à quibuſdam colligitur.

LOCVS. Hoc paſsim in pratis & hortis vulgò notiſsimum, & quando aruit, Fœnum dicitur. In Flandria & Comitatu Zutphanienſi, altiùs multò excreſcit, & noſtro ſuculentius eſt.

NOMEN. πόα, Theophraſto *d*, cui fiſſam radicem tribuit, etſi eidē generaliter omnis herba à radice foliata non ramoſa, quæ caule ſemen fert, vt frumenta, & pleraque olera, πόα dicatur: Gramen vulgò cognitum, Tra-B go, quoad iconem, quam Lugdunenſis hiſtoria ſub Carice poſuit: Graminis ſecundum genus, Dalechampio *e*: Gramen pratenſe maius vulgatius, Aduerſarijs: Gramen pratenſe vulgatius, Lobelio, Lugdunenſi: Gramen, Lonicero: Gramen pratenſe primum, Dodonæo: Gramen commune, Thalio: Gramen alterum & vulgare, Tabernæmontano: Gramen pratenſe, Gerardo. Germanis, Graß. Belgis, *Gras*. Anglis, *Medou-graſſe*. Gallis, *Herbe des pres* & abſolutè *de l'herbe*. An per Chulen Garzias ab horto hoc gramen innuit? addit enim Cluſius *f*: quid C per Chulen intelligat, hactenus ſcire non potui, niſi fortè intelligat gramen vel herbam vulgarem, quam Græci πόαν vocant.

QVALITAS ET VIRES. Sapore eſt ſubdulci cum aliqua adſtrictione. Semine *g* ad viſcerum obſtructiones & calculum in potu vtuntur: ſic ad diſcuſsionem pertinacium tumorum & flatuum, admouent. Officinis tamen ignotum.

III. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MAIVS ANGVSTIORE FOLIO: ex radice capillacea, rufeſcente, folia capillacea, quædam breuia, quædam palmum ſuperan-D tia, prodeunt: inter quæ culmi tenues, geniculati, cubitum ſuperantes, vno alteroue breui folio cincti, in quorum ſummo panicula leuiter expanſa, vncias quatuor circiter longa, quæ ratione loci, ſtrigoſior, vel lætior eſt. Huic aliud radicum capillamentis, caulium numero ſimile, ſed paniculis & glumis longioribus, ab illo varians.

LOCVS. In pratis & dumetis ad ripam Wieſæ fluminis apud nos vtrumque reperitur.

IV. GRAMEN VNGARICVM: Huius E Augerius Busbequius *h* his verbis meminit: Gramen in Vngaria tantæ altitudinis, vt præcedentem currum ſæpē poſtērior non videat, argumentum bonitatis ſoli. An rectè in hanc claſſem retulerimus, cùm nobis conſpectum non ſit, ignoramus: Veniam ergo merebimur, ſi alterius claſsis fuerit.

V. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MEDIVM.

V. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MEDIVM: ex radicibus albis, fibroſis, duas vncias longis, culmos profert plures, internodijs aliquot diſtinctos, dodrantem vix ſuperantes: folijs eſt oblongis, anguſtis, neruo elato per medium diuiſis, vtrinque acutis: culmorum ſummis ſpicæ plures, binis ſibi reſpondentibus, inſident, in quibus ſemen. Variat folijs anguſtioribus & latioribus.

LOCVS. In aridioribus pratis, collibus item ſiccioribus prouenit.

NOMEN. Gramen minus, Aduerſarijs, Lobelio, Tabernæmontano, cui & Gramen quartum: Gramen pratenſe ſecundum, Dodonæo: Gramen pratenſe minus, Gerardo. Germanis, Klein gemein graß. Belgis, *Cleyn ghmeyn gras*. Anglis, *Smal medow graſſe*.

VI. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MINVS: radice eſt parua, fibroſa, multis tenuiſsimis cirris & capillamentis contexta: folijs paruis, anguſtis, acutis & mollibus: cauliculis paruis, tenuibus, geniculatis, do-

d *l. hiſt. plant. 9.* *e* *in Dioſcoride Ruelliano.* *f* *in notis ad Garziam.* *g* *Aduerſar. & Lobel.* *h* *in ſuo itinerario Conſtantinopolitano.*

drantalibus,

VI. GRAMEN PRATENSE PANICVLATVM MINVS.

drantalibus, nonnunquam pedalibus: panniculis sparsis, albis, spicis nonnihil splendentibus refertis.

LOCVS. In Germania & Italia passim locis gramineis notauimus, verùm etiam in hortis, aliquando etiam vinetis prouenit. Variat hoc paniculâ & culmis purpurascentibus, in vinetis circa Vesuntium: sic & in C agris quibusdam Alsaticis propè oppidum Obernehen.

NOMEN. Gramen paniculatum minus album & rubrum, Tabernæmontano: Gramen minimum album & rubrum, Gerardo. Germanis, Klein weiß vñ klein roth Straußgraß. Anglis, *vvhite or Red Dwarfegrasse.*

VII. GRAMEN PANICVLA MVLTIPLICI: hoc radice nititur ex multis cirris villosis, albicantibus & oblongis composita, vnde culmi plures (viginti quatuor, in vna planta, notauimus) palmares, etiam minores, D rarò altiores, leues, geniculati & recurui exsurgunt, folijs gramineis, angustis, oblongis, paucis, vestiti: panicula est triunciali, angusta, variè diuisa, viridi, nonnunquam per maturitatem rigida, spadicea, cuius coloris & culmi sæpe visuntur. In hoc genere maius est & minus. Minus radice quidem conuenit, sed cauliculis est triuncialibus, ternis quaternísue foliolis angustis, oblongis vestitis, panicula vnciali, compressa, pallidè virenti.

LOCVS. Monspessuli vtrumq; frequens est.

NOMEN. Gramen minus duriusculum, nonnulli vocant.

E

VII. GRAMEN PANICVLA MVLTIPLICI.

B

DE GRAMINE PANICVLATO ARVENSI.

CAPVT VI.

I. GRAMEN ARVENSE PANICVLA CRISPA.

I. GRAMEN ARVENSE PANICVLA CRISPA: huius radix, quasi ex plurimis bulbis, Ascaloniæ

Ascalonię cępæ bulbis exiguis non dissimilibus, cortice pallidè rubescente tectis, coagmentata videtur, ex quibus radiculæ capillares, aliquando breuiores, aliquando longiores, reticulato quasi textu dependent: foliis est gramineis, angustis, & pro ratione caulis, breuibus: caulibus tenuibus, læuibus, geniculatis, aliquando eleganti purpurâ nitentibus, apud nos sesquidodrantalibus & altioribus: apud Monspelienses (vt figurâ exprimit) dodrantalibus: flosculis paruis, rubris, in panicula densa, crispa, & veluti villosa, molli, sericea & speciosa, vt plurimùm rubra, nonnunquam viridi. B

Locvs. In cespitibus locorum aridorũ, aliquando agrorum marginibus & sabuletis prouenit: rariùs parietum supercilijs, vt Bononiæ & Patauij, apud quos etiam circa semitas reperitur: sic in sabuletis squallidis, & vinetis glareosis non longè Monspelio legimus.

Nomen. Gramen vulgare Matthiolo, figura non feliciter expressa, præsertim quoad radicem, quæ ad imitationem descriptionis Dioscorideæ depicta videtur: quem Lugdunensis herbarij autor secutus est: Gramen minimum Xerampelinum Narbonensium, C Aduersarijs & Lobelio, horum figuram graminis minimi appellatione Lugdunensis historia proposuit: Est & tertia apud Lugdunensem figura, Graminis bulbosi Dalechampij nomine, in qua tamen paniculæ non rectè exprimuntur. Belgis, *Alderminste gras neet syn arenkens seerwyt ghespreyt.*

Vires. Iisdem viribus, quibus & gramen vulgò à Medicis vsitatum, pollere statuunt *a*.

II. GRAMEN PANICVLA PENDVLA AVREA.

III. GRAMEN SEGETVM ALTISSIMVM PANICVLA SPARSA.

II. Gramen panicvla pendvla aurea: radicibus nititur multis, nigricantibus, distractis: foliis multis, oblongis, gramineis: culmo cubitali, geniculato: flore aureo (vnde aureum cognominatur) in panicula pendula. D

Locvs. In squalidis & sitientibus prouenit.

Nomen. Gramen aureum Dalechampij in Lugdunensi historia nominatur.

III. Gramen segetvm altissimvm panicvla sparsa: à radice fibrosa, culmi sesquicubitales, geniculis distincti exsurgunt, paucis foliis Milij similibus vestiti: ex singulis geniculis filamenta plurima, tenuissima prodeunt, à quibus paruæ locustę, tenuissimis aristis cinctæ, dependent, quæ paniculam palmarem, aliquando pedalem, latè diffusam, splendentem, primùm viridem, nonnunquam flauescentem, & per maturitatem atrorubentem, visu iucundam & tactu, instar serici, mollem constituunt.

Locvs. Copiosè inter segetes, maximè E

a Lugdun hist.

agris auena consitis, Maio mense in Germania reperitur.

NOMEN. Gramen segetum panicula speciosa latiore, Lobelio *b*: Gramen segetale siue aruense paniculatum, Tabernæmont. Gramen segetale, Gerardo: an gramen caule geniculato, Thalio. Germanis, Feld oder Ackerstraußgraß / Kornstraußgraß. Belgis, *Veldtgraß, offt Korengraß met schoone seer ret ghespreyde arens.* Anglis, *Cornegrasse.*

IV. GRAMEN SEGETVM PANICVLA ARVNDINACEA.

IV. GRAMEN SEGETVM PANICVLA ARVNDINACEA: huic rádix est parua, nonnúquam & crassior, calami bicubitales, rotundi, læues, vno alteróue geniculo distincti: folia longa, angusta, per quæ venæ discurrunt, nec vt in harundinaceo gramine acuta: paniculam habet oblongam, compressam, aliquando flauescentem, aliquando spadiceam.

LOCVS. In agris humidioribus inter segetes prouenit.

NOMEN. Gramen loliaceum octauum, Trago: Agrorum venti spica, & Gramen agrorum latiore arundinacea comosa panicula, Lobelio *c*: Gramen pratense tertium, Dodonæo: Gramen harundinaceum aruense, Tabernæmontano: Gramen harundinaceum, Gerardo. Germanis, Ackerriedt- A graß. Belgis, *Ackerwindthalme.* Anglis, *Reedegrasse.*

DE GRAMINE PANICVLATO MONTANO ET SYLVESTRI.

CAPVT VII.

I. GRAMEN MONTANVM PANICVLA SPADICEA DELICATIORE: radice est alba, breui, capillacea: culmis ternis, quaternis, geniculatis, pedalibus, vno alteróue folio cinctis, quæ etiam ad radicem breuia & pauca sunt: in culmorum summo panicula triuncialis, B spadicei coloris, ex locustis mininis composita. Variat magnitudine, nam & caule sesquicubitali, & panicula semipalmari inuenitur.

LOCVS. In Saxosis prouenit: maius quidem in monte Krentzacho: minus verò in monte, Wasserfall/ dicto.

II. GRAMEN MONTANVM PANICVLATVM ODORATVM.

II. GRAMEN MONTANVM PANICVLATVM ODORATVM: radicibus candidis geniculatis serpit: culmo est bicubitali, geniculis paucis distincto: folijs longissimis, ijsque angustis paniculam superãtibus, acuminatis, suauem odorem spirantibus: cuius culmo panicula parua, leuiterq; sparsa, à pictore non ritè expressa, insidet. E

b in Iconibus. *c in Iconibus.*

LOCVS.

LOCVS. Apud Boruſſos prouenit.

NOMEN. Gramen Mariæ à Regiomontanis dicitur, quod in faſciculos collectum, propter odoris fragrantiam, veſtibus interſerunt.

III. GRAMEM PANICVLATVM FOLIO VARIEGATO.

III. GRAMEN PANICVLATVM FOLIO VARIEGATO: radicem habet fibroſam, albidam, puſillam, Graminis pratenſis inſtar: culmos Panici, cubito altiores, etiam ſeſquicubitales, craſſos, ſtriatos, geniculis diſtinctos: folia Milij, arũdinis modo rigida, mucronata, ſeſquipalmaria: longitudine media glauca, compluribus venis candidis, vel lineis ſplendentibus, rariùs rubentibus inſignitã; ita vt ligulas ſericeas, ex albo & viridi variegatas, referant, at non videbis folia duo ſimili modo variegata: panicula eſt Panici ſylueſtris, cuius vtriculis ſemen paruum, album & oblongum, includitur.

LOCVS. Germani, Angli & Belgæ in hortis colunt, ſemine primum ex Hiſpania allato, quamuis in ſyluoſis & montoſis Sabaudiæ & Galliæ Allobrogicæ ſponte proueniat.

NOMEN. Gramen ſulcatum vel ſtriatum album, Aduerſarijs & Lobelio *a*: Gramen ſulcatum, Lugdunẽſi: Gramen pictum ſiue ſtriatum, Camerario *b*: Gramen pictum, ſulcatũ, ſtriatum Sabaudum, Hiſpanicum, A Tabernæmontano: Gramen ſtriatum, Lonicero & Gerardo. Germanis, Spanniſch-graß / Welſchgraß / Strimechtiggraß. Belgis, *Vuidtgheſtreept gras*. Anglis, *Ladie lacegraſſe, or Paintedgraſſe*. Gallis, *Aguillettes d'armes*.

IV. GRAMEN SYLVATICVM PANICVLATVM ALTISSIMVM: ex radice repente fibroſa, calami duorum & trium cubitorum exſurgunt, qui paniculas paruas ſuſtinent: folijs eſt latis, Cyperi æmulis.

LOCVS. In ſyluis circa Montembelgardum frequens, ex quo ruſtici torques ipſis equis, aratra trahentibus, conficiunt. Sic in pago Champigni Luderenſis diœceſis, Ioanni Bauhino fratri, data chlamys paſtoralis, qua opiliones, aduerſus pluuiam, vti conſueuere.

DE GRAMINE PANICVLATO AQVATICO.

CAPVT VIII.

I. GRAMEN PALVSTRE PANICVLATVM ALTISSIMVM.

I. GRAMEN PALVSTRE PANICVLATVM ALTISSIMVM: radicem habet ex fibris aliquot craſsioribus & rufeſcentibus compoſitam; vnde caules hominis altitudinem ſæpe ſuperantes exſurgunt, qui rotundi ſunt, læues, ſtriati, caui, internodijs carentes, & in paniculam pedalem, aliquando cubitalem,

a *in Iconibus.* *b* *in horto ſuo.*

desinentes, ex caulis enim latere plura, ceu filamenta dodrãtalia, etiam palmaria, simul eodem loco exeunt, quibus sparsim locustæ tenues, virentes, per maturitatem nigricantes, insident: mox, ex altero caulis latere, paulò altiorè loco, alia prodeunt, & sic alternatim ad summum vsque: folia habet cubito longiora, viridia, striata, caulem ad radicem complectentia, in caule verò nulla.

LOCVS. In palustribus prouenit, & quidem apud nos Michelfeldæ locis humidioribus.

NOMEN. Gramen aquaticum, harundinaceum paniculatum, Tabernæmont. Gramen maius aquaticum, Gerardo. Germanis, Wasserriedtgraß. Anglis, *Great Watergrasse*. Nullius vsus, quàm vt iumentis substernatur.

II. GRAMEN PALVSTRE PANICVLA SPECIOSA: hoc ad bicubitalem altitudinem exsurgit, calamo satis crasso: folijs est paucis, pedalibus, latiusculis, per marginem asperiusculis, quorum aliqua tubuli instar, calamum media ex parte ambiunt: panicula est iubata, sesquipalmari, ex elegantissimis, paruis & subrotundis laminellis composita.

LOCVS. In humidis Patauij legimus, circa Mülhusium obseruauimus, & ex Hassiæ stagnis accepimus.

III. GRAMEN PALVSTRE PANICVLATVM MINVS: ex radice crassa, fibris albicantibus, durioribus donata, calamus rotundus, striatus, cubitum superans exsurgit: quem folia pallidè virentia, latiuscula, pedalia, subaspera, inuestiunt: panicula palmaris est, rara, ex locustis albicantibus, aristis oblongis, armatis, composita.

LOCVS. Hoc in dumetis humidis circa montem Krentzacensem prouenit, at in vadis Michelfeldensibus, non longè Basiléa, altiùs insurgit.

IV. GRAMEN PANICVLATVM AQVATICVM LATIFOLIVM: radice est repente, fibrosa, caulibus bicubitalibus, etiam altioribus, digito minore paulò tenuioribus, frequentibus & grandioribus geniculis obseptis, striatis: folijs latis, longis, asperis & acuminatis: panicula palmari, miliacea, pallida, aliquando glumis rufescentibus, florem, Iunio mense, candidum proferens.

LOCVS. In humidis, iuxta fossas, in aquarum littoribus prouenit, quare harundinis principium Trago visum est.

IV. GRAMEN PANICVLATVM AQVATICVM LATIFOLIVM.

AQVATICVM LATIFOLIVM.

NOMEN. Lolij nonum genus, Trago: Gramen maius aquaticum, Lobelio *a*: Graminis arundinacei altera species, Thalio: Gramen harundinaceum paniculatum, Tabernæmontano & Gerardo. Germanis, Riedtstraußgraß. Belgis, *Groot Watergras mitt breede hirsaren*. Anglis, *Wildereede*.

DE GRAMINE SPICATO.

GRAMEN SPICATVM AQVATICVM.

CAPVT IX.

I. GRAMEN AQVATICVM FLVITANS MVLTIPLICI SPICA: radicibus longis, per transuersum latis, & fibrosis capillamentis, hinc inde terræ affigitur: caulibus tenuibus, iunceis, geniculatis, circa quos folia angusta, obtusa, semperuirentia, quæ singula seorsim posita, sub initium Martij aquis innatant: ad caulis latera, alternatim pediculi tenuissimi prodeunt, binas ternásue spicas, tenues, ex glumis conuolutis, sustinentes.

LOCVS. In aquis stagnantibus, vrbium fossis, & riuulis, reperitur, quo anates syluestres, alijque aquatici volucres, hyeme victitant.

NOMEN. Ἄγρωστις πολάμιος, Gramen anatum, Trago, qui voluit, in culmorum fasti-

a *in Iconibus.*

gijs,

I. GRAMEN AQVATICVM FLVITANS MVLTIPLICI SPICA.

gijs, iubam aut paniculam harundinaceam, insidere, quæ, nullo post se relicto fructu, euanescat: Gramen aquis innatans, Lobelio *a*: Gramen fluuiatile, Tabernæmont. & Gerardo. Germanis, **Entengraß / Fluttgraß.** Belgis, *Ghemein Vlotgras.* Anglis, *Flotegrasse.* Italis, *Gramigna di fiume.*

QVALITAS. Temperamento est frigido, quare inflammationibus & affectionibus calidis, non secus ac lenticulam palustrem adhiberi posse, Tragus *b* censuit.

II. GRAMEN AQVATICVM GENICVLATVM SPICATVM: radicem habet priori similem, sed foliis est longioribus, acutioribus, candidioribus, mollibus: culmo breuiore, geniculato, cui spica vnica, caudæ murinæ similis, insidet.

LOCVS. In aquis & riuulis reperitur.

NOMEN. Gramen aquaticum spicatum, Lobelio *a*: Gramen fluuiatile album, Tabernæmont. Gramen fluuiatile spicatum, Gerardo. Germanis, **Weißfluttgraß.** Belgis, *Vuite vlotgras.* Anglis, *Spiked Flodegrasse.* Italis, *Gramigna di fiume bianca.*

III. GRAMEN MARITIMVM FLVITANS CORNVTVM: ex radice exili, capillata, culmus tenuissimus, geniculatus, cubito longior producitur: ex quolibet geniculo folia

II. GRAMEN AQVATICVM GENICVLATVM SPICATVM.

B

iuncea, communiter bina, culmum basi lata, instar vesicæ ambientia, in latus spargun-C tur, indeque cauliculus vnus aut alter educitur, & tandem in capitulũ membraneum finit, quod in foliola bina, terna, rariùs quaterna angustissima, in latus reflexa & cornuta desinit.

LOCVS. Tota planta, stagnis Monspelliensibus, mari finitimis, innatat.

DE GRAMINE CRISTATO ET SPICATO PRATENSI.

CAPVT X.

D I. GRAMEN PRATENSE CRISTATVM, siue GRAMEN SPICA CRISTATA LÆVI: radicum capillamentis plurimis, oblongis, albicantibus, abundat, quæ in vnum veluti cespitem coëuntia, deorsum repunt: culmis est pluribus, sesquicubitalibus, geniculis paucis donatis: foliis breuibus, angustis, & circa caulem paucis, vncias quatuor vel quinque longis: spicam habet tenuem, oblongam, pallidè flauescentem (rariùs enim punicei coloris reperitur) quæ plurimas Galli cristas, vel semen plantæ Caput gallinaceum dictæ, refert: cuius nomine cristatum nominare placuit.

E

a in Iconibus. b lib. 2. cap 39.

I. GRAMEN PRATENSE CRISTATVM.

Locvs. Basileæ, in pratis & locis quibusdam aridioribus, vt ad vrbis mœnia prouenit. Verùm spica elegantiore & densiore, in C monte Wasserfall & Monspessuli obseruauimus, & simile ex Anglia à D. Lobelio accepimus.

Nomen. Gramen cristatum C. Bauhini, Lobelio *a*, Germanis Kamgraß dici potest.

II. GRAMEN SPICA CRISTATA SVBHIRSVTVM:

hoc à priori differt, radicum capillamentis rufescentibus, culmis tenuioribus, parte inferiore læui lanugine aspersis & humilioribus: folijs longioribus: spica candicante, minus compacta, nec ita eleganter cristam exprimente.

Locvs. In dumetis circa Cliben, non D longè Basilea copiosè prouenit.

III. GRAMEN PRATENSE SPICA FLAVESCENTE:

radicibus est pluribus, veluti in vnum cespitem coëuntibus, culmis multis dodrantalibus, duobus tribúsue geniculis distinctis: folijs breuibus, angustis, acuminatis, mollibus & virentibus, multis venis in longum discurrẽtibus, distinctis: spica gracili, oblonga, ex pallido flaueſcente: floribus oblongis, minutis, albis.

Locvs. In humidioribus pratis reperitur.

Nomen. Gramen anthoxanthon (à flo- E re flaueſcente) in Lugdunensi historia, nominatur.

IV. GRAMEN PRATENSE SPICA PVRPVREA, EX VTRICVLO PRODEVNTE.

IV. GRAMEN PRATENSE SPICA PVRPVREA, EX VTRICVLO PRODEVNTE: vel GRA-

III. GRAMEN PRATENSE SPICA FLAVESCENTE.

B

C

D

E

a *Aduersarior. parte altera.*

MEN

MEN FOLIO SPICAM AMPLEXANTE : radicu-
lis est prioris similibus, culmis multis do-
drantalibus, etiam pedalibus: geniculis ni-
gricantibus distinctis : folijs multò quàm
in illo angustioribus & viridioribus : spicâ
quinetiam breuiore & crassiore, purpureis
floribus ornata: folio, quod ex vltimo geni-
culo prodit, sic caulem obuoluente, vt non
aperiatur (quod in priori non fit) & vesicæ
speciem ostendat.

LOCVS. In humidis pratis, non longè
Monspelio & Lugduno, & circa Matisco-
num prouenit, sic etiam in Burgundia, inter
Belnam & Catalaunum.

NOMEN. Gramen pratense Dalecham-
pij *b*.

QVALITAS. Sapor dulcis est & aquosus,
cum priori idem : quare censuerunt aliqui,
alterum marem, alterum fœminam esse.

VIRES. Ad eadem, ad quæ Gramen offi-
cinarum, sed inefficaciùs, valere *b* statuunt.

V. GRAMEN SPICATVM ASPERO FOLIO.

V. GRAMEN SPICATVM ASPERO FOLIO: ex radice, tenuioribus fibris, ijsque villosis capillata, caulis sesquicubitalis, rotundus, striatus, exurgit, qui in summo in ramulos brachiatur, quibus spicæ insident, ex plurimis glumis asperis densèq; congestis, compositæ, nunc saturatè, nunc pallidè virentes, nunc partim virides, partimque atrorubèn- E

A tes : floribus oblongis, pallidè luteis, è spicarum rimis prodeuntibus : folijs est paucis, oblongis, angustis & asperis, nonnunquam articulatis, vt alterum alteri insertum videatur.

LOCVS. In aridis prouenit. Flosculis subrubris, in frigidorum montium pratis, Dalechampius *b* obseruauit. In Italia compactiore spica legimus.

NOMEN. Gramen spicatum Dalechampij *b*.

VI. GRAMEN CARYOPHYLLATÆ FOLIIS SPICA DIVVLSA: radicibus est paruis, fibra-
B tis, nigris, vel etiam rufis: folijs circa radicem multis, crassis, duris, saturatè viridibus, acutis ac recuruis, Vetonicę caryophyllatæ folijs similibus, inter quæ cauliculi, palmares, rotundi, exsurgunt: quorum summo spicâ modò vna, modò plures insident, & quidem aliquando pedicellis insidentes, aliquando ijs carentes, cauli proximè iunguntur: quæ dum florent, flauæ sunt, mox rufæ, & tandem vbi maturuere, spadicei sunt coloris, & in fasciculo quasi simul iunctæ.

LOCVS. In pratis aridioribus inuenitur : nonnunquam etiam in montiũ pratis vdis,
C & circa fontium scaturigines, & hoc maiùs : cùm id, quod in siccis crescit, minus sit, quale ex Italia habemus.

NOMEN. Gramen spicatum folijs Vetonicæ caryophyllatæ, Lobelio *c* : Gramen nigrum (propter spicam nigram) Lugdunensi: Gramen caryophyllæum, Tabernæmont. Graminis loliacei octaui quarta species, Thalio. Germanis, *Nägeleingraß*. Belgis, *Ghearent grasken metbladers van Geroffelen*. Sapore est subacido, quare bobus minùs gratum.

VII. GRAMEN CARYOPHYLLATÆ FOLIIS
D SPICA SQVAMATA: prioris graminis perpusilla species est, tota plantula palmam non excedente : radicibus paruis, nigricantibus, fibrosis : foliolis oblongiusculis, strictis, recuruis & imbricatis : caulículo tenui, in sua summitate breuem squamatamque spicam continente.

LOCVS. Aridioribus & apricis locis nascitur.

NOMEN. Graminis loliacei octaui generis perpusilla species. Hoc, cum priore, eodem titulo, Lobelius in Iconibus proposuit.

* * * * * * * * * *

b in hist. Lugdunensi. *c in Iconibus.*

DE GRAMINE SPICATO MONTANO ET NEMOROSO.

CAPVT XI.

I. GRAMEN SPICATVM ANGVSTIFOLIVM MONTANVM: hoc à gramine Caryophyllato pratensi differt folijs, quæ angustissima: cauliculis, qui in hoc tenuissimi, plures & longiores: & loco, cùm hoc solùm in montosis, Maio mense florens, reperiatur.

II. GRAMEN SYLVATICVM ANGVSTIFOLIVM SPICA ALBA: ex radice rufa, transuersa, fibræ capillares descendunt, & folia plura, ferè capillacea, palmaria, etiam breuiora, rariùs longiora exurgunt, vnà cùm culmis tenuissimis, qui plerunq; ipsis folijs breuiores sunt, quibus spica, vt plurimùm simplex, candida, exiguis aristis, quæ vix vnciam superat, insidet.

Locvs. In syluis humidis Hüningẽsium (pagi Basileæ proximi) inuenitur.

III. GRAMEN CARYOPHYLLATVM NEMOROSVM SPICA MVLTIPLICI: radice est ex fibris capillaceis rufescentibus composita, ex qua, tanquam ex cespite, folia semipalmaria, etiam breuiora, Vetonicæ caryophyllatæ similia prodeunt: inter quæ culmi quàm plurimi capillacei, nudi, folia aliquando superantes, spicas multas breuissimas & rufescentes sustinentes, exsurgunt.

Locvs. Hoc apud nos, in vmbrosis & humidis ad Byrsam & Wiesam, reperitur, & huic non multùm dissimile, sed radice magis geniculata, ad sepes in via, non longè à pago Riehen, conspicitur.

IV. GRAMEN CARYOPHYLLATVM MONTANVM SPICA VARIA: radicibus est paruis, fibrosis, oblongis, nigricantibus, ex quibus instar cespitis, folia angusta, aliquando palmum longa, gramini precedenti similia prodeunt: inter quæ culmi plures, tenues, folijs nudi, imbecilles, palmares, rariùs pedales, prodeunt, qui in summo ramosi, modo spicam tenuem breuemq; & rufescentem, modò velut paniculam ex thecis paleaceis inordinatè dispositis, sustinent: quibus singulis semen triangulare, rufum, acuminatum inclusum est.

Locvs. In vicinis vrbis nostræ collibus, vt supra Krentzachum, propè arcẽ Richenstein prouenit.

AIV. GRAMEN CARYOPHYLLATVM MONTANVM SPICA VARIA.

V. GRAMEN CARYOPHYLLATÆ FOLIIS ALPINVM: folijs est circa radicem pluribus, in orbem dispositis, crassis, carnosis, non apparentibus neruis, solidis & mucronatis, ad caryophylli folia accedentibus, sed prædictis longioribus maioribusque.

Locvs. In Bernensium, aut Valesianorum montibus, lactarij & opiliones Rabis aut Rabinum, quasi præstantius & præcipuum gramen dicas, cognominant, eò quòd vaccis eius pabulo lactis copia plurimùm augeatur: in montibus etiam vdis Angliæ, Pena *a* notauit.

NOMEN. Gramen alpinum quoddam, Gesnero *b*: Gramen Rabinum vel Rauisum montanum, folijs Vetonicæ garyophyllatæ, Aduersarijs: Gramen Rabinum, Tabernæm. Germanis, Rabiß/oder Rabinengraß.

VI. GRAMEN SPICATVM FOLIIS ET SPICIS HIRSVTIS MOLLIBVS: radice est arundinacea, transuersim repente, paucis fibris capillata, ex qua culmi molles, cubitum superantes, folijs oblongis, angustis, spicas superantibus, & molli lanugine aspersis, quasi per tubulos transeuntes, exsurgunt: quorũ summo spica angusta, vncias duas longa, mollis, modò simplex, modò gemina, rariùs triplex, alternatim dispositа insidet.

Locvs. Hoc in areñosis apud Birsam reperitur.

a *in Aduersarijs.* b *libro de hortis.*

DE

DE GRAMINE TYPHOIDE.

CAPVT XII.

I. GRAMEN TYPHOIDES MAXIMVM SPICA LONGISSIMA.

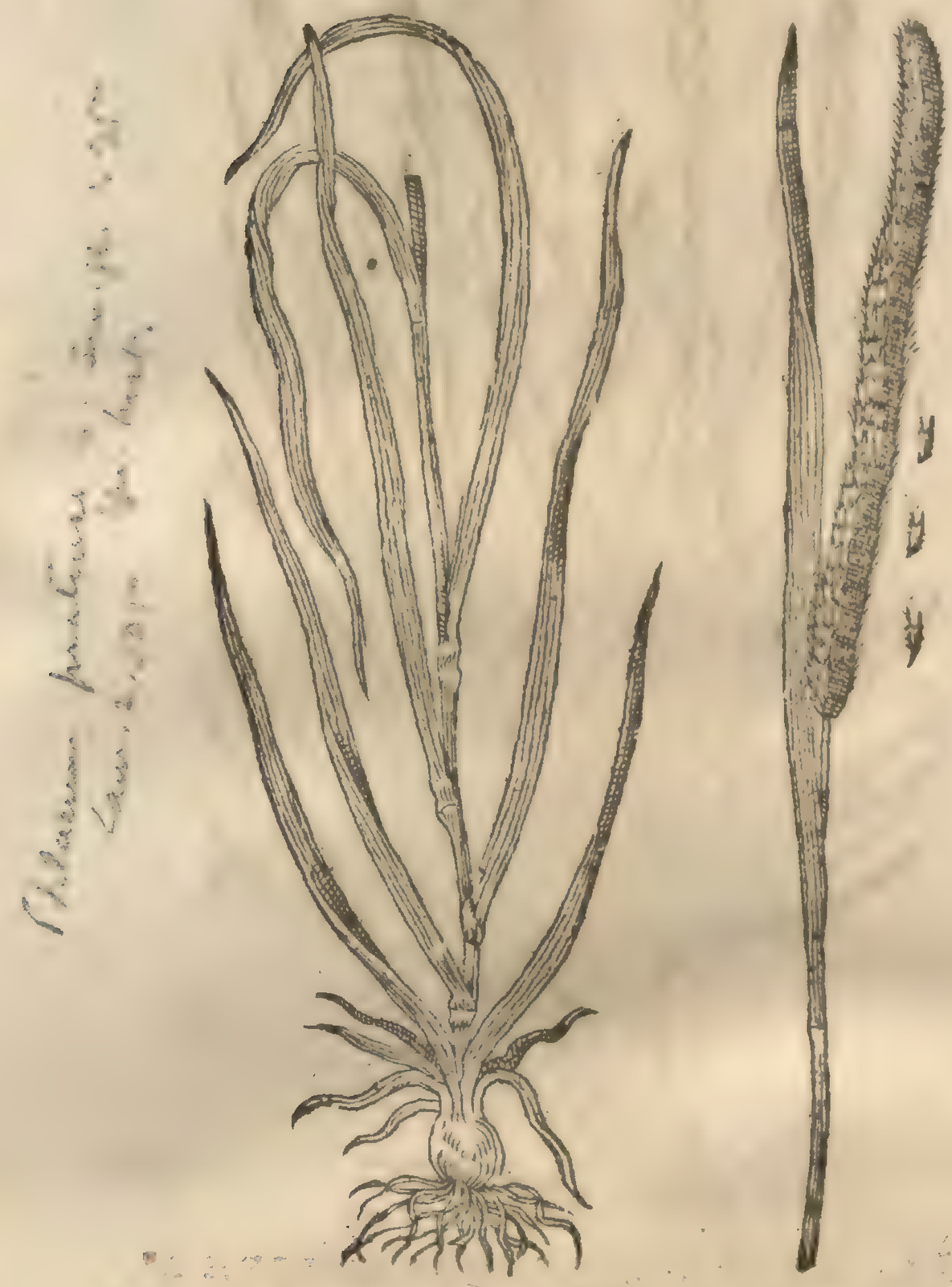

I. GRAMEN TYPHOIDES MAXIMVM SPICA LONGISSIMA: ex radice parua, nodosa, cui fibræ exiguæ & plurimę adnatæ, culmus rectus, sesquicubitalis, internodijs rarioribus distinctus, exsurgit: qui in spicam rectam, teretem, palmarem, virescentem, in maturitate albicantem, tactu mollem, desinit: cuius vtriculi copiosis & oblongiusculis aristis armantur: folijs est gramineis, paucis, oblongisque, maiori etiam parte caulem vestientibus.

LOCVS. Hoc copiosè, inter fruteta, ad acidulas Gœppingenses Vvürtembergici ducatus, Iulio mense primùm obseruauimus: dein, non longè Basilea, in sepibus agrorum, & in salicetis Michelfeldæ, legimus.

NOMEN. Ἀγρωστις τυφοειδὴς dicitur, quòd spica aliquomodo, clauæ imaginem quam Typha aquatica gerit, referat: licet sint, qui inter Typhoides & Alopecuroides differentiam non faciant: cùm tamen Alopecuroides, spica sua eleganter caudam vulpinam referat. Gramen typhoides maius & molle Thalij statui posset, nisi huic spicam breuiorem & crassiorem, quàm reliquis tribueret. A Stelephuros Theophrasti, Anguillarę haud dubiè, quia inter spicatas Theophrastus *a* retulit: Verùm, cùm in Theophrasto quem Gaza reddidit, hæc vox non occurrat, verba secundùm genuinam lectionē apponemus: σταχυώδη μὲν ἂν εἶεν, ὁ, τε χιώνῳ καλούμενος, καὶ ὁ ἀλωπέκουρος, καὶ ὁ στελεφοῦρος, καὶ ἀρνόγλωσσον, ὑπ' ἐνίων καλούμενον ὄρτυξ, πλείους ἔχων ἰδέας αὐτοῦ: hoc est, Spicatæ ergo sunt, ea quam Cynopam nominant, & Alopecuros, & Stelephuros, & Arnoglossa, quam Ortyga quidam vocāt, B eius multæ sunt species: Et Plinius *b* aliud rursus spicatarum genus, ex quo est Cynops, Alopecuros, Stelephuros (quam quidē Ortyga vocant, alij plantaginem,) Thryallis. Hinc Gaza persuasus Stelephuri vocem omittens, plantaginem substituit, addens, quæ agnina lingua à quibusdam vocata sit, & ab alijs coturnix. Hæc autem Theophrasti *c* est descriptio: caudæ vulpinæ similis est stelephuros, nisi quòd non, quemadmodum illa, particulatim floreat, sed per totam C spicam vt triticū: verùm florū emissio ambobus lanuginosa est, sicut etiam frumento: assimile verò tota specie tritico, verùm folio latiore. Germanis, Großkolbengraß.

II. GRAMEN TYPHOIDES MOLLE.

II. GRAMEN TYPHOIDES MOLLE: radice est parua, fibrosa: culmo cubitali, interno-

a 7. hist. plant. 10. b lib. 21. cap. 17. c 7. hist. plant. 10.

dijs distincto, folijs angustis, acutis: spica longa, ex multis paleaceis continuis & paruis vtriculis, tenuibus aristis donatis, composita, quibus exiguum & subrotundum semen inclusum est.

LOCVS. Passim ad semitas reperitur.

NOMEN. Gramen alopecuroides, Lobelio *d*: Gramen alopecurinum primum, Tabernæmont. Gramen alopecuroides minus, Gerardo. Germanis, Fuchsschwantzgraß. Belgis, *Vossesteertengras*. Anglis, *Foxetailegrasse*. B

III. GRAMEN TYPHOIDES ASPERVM PRIMVM.

C

III. GRAMEN TYPHOIDES ASPERVM PRIMVM: radicem habet, quæ in multas tenues, longasque fibras abit; ex qua calami plures, sesquipalmares, rotundi, geniculati, exsurgunt, circa quos folia, breuia, angusta, acuminata: spicam habent rectam, longam, densamque, trium quatuórue vnciarum, E rariùs palmarem, attactu subasperam, subcineream, Typhæ similem, multis vtriculis densè ac squamatim compactis, rigidiusculis, paruisque aristis donatam.

LOCVS. Aridis squalidisque agris, ericetis, aliquando & sabulosis prouenit.

NOMEN. Gramen Typhinum primum, Tabernæmont. Gramen Typhinum maius, Gerardo: Gramen typhoides asperum A maius, Thalio. Germanis, Lieschgraß. Anglis, *Great Cats-taile grasse*.

IV. GRAMEN TYPHOIDES ASPERVM ALTERVM.

IV. GRAMEN TYPHOIDES ASPERVM ALTERVM: radicibus est fibrosis, tenuibus, oblongis, quasi ex bulbiculis promanantibus: caulibus geniculatis, priori similibus, folijs angustioribus durioribus cinctis: spica breD uiore, tenui, subaspera.

LOCVS. In sabulosis reperitur.

NOMEN. Gramen Typhinum, Lobelio, Lugdunensi: Gramen pratense septimum, Dodonæo: Gramen Typhinum secũdum, Tabernæmont. Gramen Typhinum minus, Gerardo. Germanis, Lieschgraß. Anglis, *Smal Cats-taile grasse*.

V. GRAMEN TYPHOIDES SPICA ANGVSTIORE: radicem habet paruam, parumque fibrosam, folia pauca sed oblonga: culmum sesquicubitalem, internodijs distinctum, spicam longam, angustam, prioribus tenuiorem.

LOCVS. In cultis secus vias, sæpè reperitur.

NOMEN. Gramen Alopecuroides minus alterum, Lobelio *e*: Gramen Alopecurinum secundum, Tabernæmont. Gramen Alopecurinum minus, Gerardo. Belgis,

d *in Iconibus.* *e* *in Iconibus.*

Clein

V. GRAMEN TYPHOIDES SPICA ANGVSTIORE.

Clein voſſen ſteerten graſe. Anglis, *Smal baſtard Foxi-taile graſſe.* Variat potiſsimum ſpica, quæ in alio eſt longior, in alio breuior.

VI. GRAMEN TYPHOIDES CVLMO RECLINATO.

VI. GRAMEN TYPHOIDES CVLMO RECLINATO: radice eſt ex multis tenuibus fibris compoſita, culmo pedali, geniculato, ad exortũ reclinato: folijs latioribus, aliquando ternis ſimul iunctis: ſpica priori ſimili: ijſdemque locis proueniens.

NOMEN. Gramen alepecuroides minus, Lobelio *e*: Gramen alopecurinũ tertium, Tabernęmont. Gramen alopecurinum maius, Gerardo.

VII. GRAMEN TYPHOIDES SPICA MVLTIPLICI.

VII. GRAMEN TYPHOIDES SPICA MVLTIPLICI: ex radice nodoſa, incurua, à qua fibræ hinc inde ſparguntur, folia oblonga, Sparganij forma, ſed anguſtiora prodeunt, inter quæ culmi tenues, rotundi, geniculati exſurgunt: ſupra quorum medium ſpicæ, ternæ, quaternæ, alternatim poſitæ, longæ, aſperæ, & vbi maturuere, ſubnigræ, Typhæ formâ, ſed tenuiores, inſident.

LOCVS. Inter arundinaceum gramen, pratis humidis inuenitur.

NOMEN. Calamogroſtis prima, Trago quoad deſcriptionem: Gramen typhinum tertium, Tabernæmont. Cyperus Typhinus, Gerardo. Anglis, *Catſtaile Galingale.*

QVALITAS. Sapore eſt acido aſtringẽte, quòd nec in vſum medicũ venit, nec iumenta, ſiue viride ſit, ſiue ſiccum, depaſcuntur.

DE GRAMINE PHALAROIDE.

CAPVT XIII.

I. GRAMEN PHALAROIDES.

I. GRAMEN PHALAROIDES: ex radice aliquando nodosa, fibræ capillares sparguntur, vnde caulis exurgit modò vnus, modò plures, pedalis, aliquando cubitum æquans, geniculatus, circa quem folia pauca, D oblõga, cuius summo spica cæteris breuior, sed crassior, Phalaridi similis, aliquando aspera & lappacea insidet.

Locvs. In agris Bononiensibus collectũ.

NOMEN. Gramen Phalaroides alterum, Lobelio *a*: Gramen Phalaroides, Tabernæmont. Gramen alopecuroides maius, Gerardo. Germanis, **wild Canariengraß.** Belgis, *Gras ghelyckende t'cruyd' van Spaensch Saedt oft Canarien saedt.* Anglis, *Great Foxetaile graß.*

II. GRAMEN PHALAROIDES MINVS: folijs est oblongis, angustis, viridibus, quorum vnum vel alterum, culmos cubitales, tenues, tubi instar cingit: in culmorum summo, spica Phalaridi similis, sed angustior, trium vnciarum insidet: nec radicem, nec semen vidimus: Et Phalaridis alterius Hispanici nomine, à D. Gillenio, Cassellis accepimus.

III. GRAMEN PHALAROIDES SPICA MOLLI, siue GERMANICVM: culmo est cubitali, prioris crassiore, vno alteróue geniculo distincto: folio vno vel altero, eoque breui, culmum ambiẽte, cuius summo, spica biuncialis, prioris angustior, cinericei coloris, splendens & mollis insidet. Hoc Vlmenses, apud quos prouenit, à colore Onochordon appellare, intelleximus.

DE GRAMINE ALOPECVROIDE.

CAPVT XIV.

I. GRAMEN ALOPECVROS SPICA ROTVNDIORE.

I. GRAMEN ALOPECVROS SPICA ROTVNDIORE: ex radice tenui, fibrosa, culmi triticeis tenuiores, pedales, geniculati, striati, tenui canicie albicantes, exsurgunt: vt & folia, quæ hordeacea, tenui lanugine molE lia: spica in cacumine subrotunda, mollissima & lanugine densa, ex qua pili oblongi, delicati, subfului prodeunt, ita vt caudam vulpinam omninò imitetur, quæ in Iulio, vbi matura est, spica flaua pallet.

Locvs. In Lio Venetorum Insula, & in maritimo tractu, vulgò la plage Monspelij vidimus, in aruis cum frugibus Lugdunensis & Tabernæmontanus obseruarunt, in pluribus Galliæ Narbonensis agris, Dodo-

a *in Iconibus.*

næus. Simile ex Cretico semine Norimber-
gę in horto D. Camerarij creuit.

NOMEN. Theophrasto *a* est Ἀλωπέκυρος, seu Cauda vulpina, quam inter spicosas enumerat, quæ hirsuta, lanuginosa, vulpiũ caudis similis cernatur, vnde nomen acceperit: Et Plinij *b* cauda vulpina, Alopecuros Theophrasti Anguillaræ: Cauda vulpis Monspelienſium specioſior, Aduersarijs: Alopecuros, Dodonæo, Lugdunensi, Tabernæmont. Gerardo, Camerario *c*: Alopecuros altera, Lobelio *d*: Cauda vulpina, Cæsalpino, qui addit, hanc maximè videri Alopecuron, at non florere particulatim. Germanis, *Fuchsschwantz*. Belgis, *Vossensteert*. Anglis, *Foxetayle*. Gallis, *Quëue de renard*. Italis, *Coda di volpe*.

QVALITAS. Sapore est frumentaceo & insipido, de cuius viribus nil hactenus, nec apud veteres, nec recentiores, scriptum reperimus.

II. GRAMEN ALOPECVROS MINOR, SPICA LONGIORE: tota planta pedem alta est, radice fibrosa, culmis multis, geniculatis, recuruis: folijs priore longioribus, angustioribus: spica trium vnciarum, rariùs minore, albida, Graminis panicei effigie, sed lanuginosa, quæ compacta est, ita vt simplex videatur, cùm tamen ex multis spicis sit composita, qua in re potissimùm à priore differt, & quod ea minus specioſa & molli sit.

LOCVS. Frequens est locis maritimis, Monspelio vicinis ad Magalonam, & aquas marinas, quod etiam in Lio Venetorum invenimus.

NOMEN. Cauda vulpina Monspelienſium, Aduersarijs & Lobelio: pingit & Turnerus *e*, Alopecuron longa spica, folijs multis & breuibus ad radicem, quod in Germania prouenire scribit, cuius & Tabernæmõtanus, sub Alopecuro maiore, meminit.

III. GRAMEN ALOPECVROS MAIOR SPICA LONGIORE: hoc radice est longa, per transuersum lata, fibris deorsum missis: culmis cubitalibus, geniculatis, folijs gramineis Schœnanthi æmulis: spica in cacumine oblonga, densè congesta, lanuginosa, alba.

LOCVS. In Adriatici maris Venetijs, & mediterraneis circa Monspelium, littoreis & sabuletis occurrit: sic & pone aquas marianas, via qua Pescaram itur.

NOMEN. An hic Iuncus ille odoratus,

A III. GRAMEN ALOPECVROS MAIOR SPICA LONGIORE.

B quem in Campania inueniri Plinius *f* memorat? Iuncus marinus gramineus folijs Schœnanthi, Aduersarijs, Lobelio, Lugdunensi: Schœnanthum adulterinum, Tabernæmont. (cui & Squinanthum Europęum) & Gerardo. Germanis, falsch Camelheuw. Belgis, *Valsch Schenanthum*. Anglis, *Bastard Camels Hay*. Pseudoschœnantum dicitur, quòd specie, magnitudine, culmo, Schœnantho sit simile, à quo tamen spica oblonga & odore aromatico differt.

QVALITAS. Vires adhuc incognitæ, licet moderatè calidum videatur: & cauendum ne eo Schœnantum adulteretur, cùm pro eo à Pharmacopœis Venetis & Monspelienſibus sibi obtrusum fuisse Pena *g* scribat, à cuius tamen præstantia longius abest, quàm Canna vulgaris à Calamo aromatico.

IV. & V. GRAMINIS ALOPECVROIDIS ANGLOBRITANNICI MAXIMI ET ALTERIVS AFRICANI, utriusq; Iconem D. Lobelius ad me Londino, sed sine descriptione misit, admonens se in libro, cui titulum fecit Illustrationes Plantarum, vnà cum alijs descriptionem, propositurum.

VI. GRAMEN ALOPECVROIDES, SPICA ASPERA: radice est exigua, capillacea, cauli-

a 7. histor. cap. 10. b lib. 21. cap. 17. c in suo horto. d in Iconibus. e in suo herbario Anglico. f lib. 12. cap 22.
g in Aduersarijs.

VI. GRAMEN ALOPECVROIDES SPICA ASPERA.

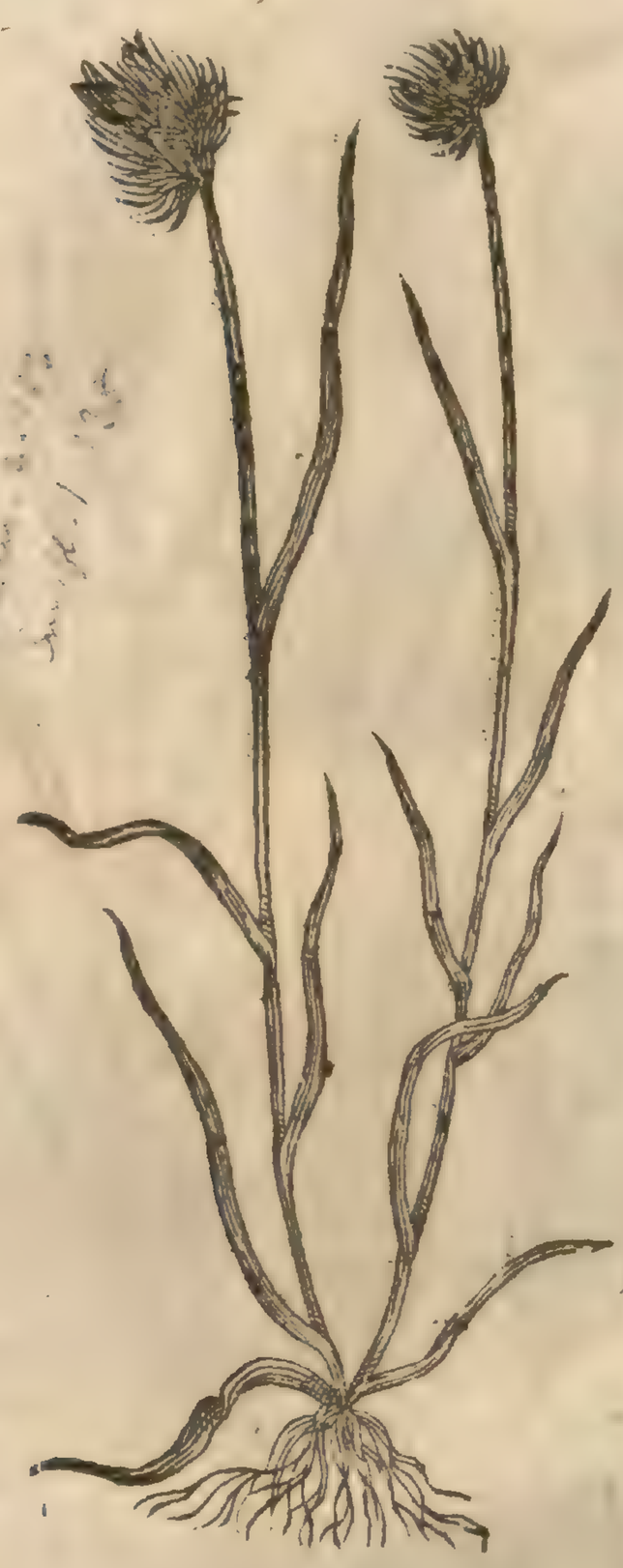

culo (aliquando vno, aliquando duobus, tribúsue) tenui, palmari, etiam pedali, geniculis distincto, circa quem folia mollia, oblonga, anguſta, acuminata: in cauliculi ſummitate, ſpica breuis in vnum latus propendens, communiter aſpera, ex cuius vtriculis, ariſtæ penè vnciales, prodeunt, quæ cùm maturuere, rigidæ ſunt.

LOCVS. In agris Monſpeliacis prouenit: Huic ſimile, ſi non idem, Gramen echinatum Dalechampij *b*, quod radicibus multis nititur, gracilibus, candicantibus, cauliculis ex vno ceſpite multis, huc illuc diffuſis: folio arundinaceo minore: capitulis in ſummo caule oblongis, tactu ſic aſperis, vt echinati videantur: ſemine minutulo, candido, gluma obuoluto: ſapor totius plantæ ex ſatuo ſubdulcis: naſcitur ad ripas Araris.

DE GRAMINE TOMENTOSO.

CAPVT XV.

I. GRAMEN TOMENTOSVM SPICATVM: radice nititur candida, longa, fibrata: culmis eſt pedalibus, nodis diſtinctis, ſæpe cæſiis: folijs gramineis, oblongis, acutis, ſæpius complicatis: ſpicam habet in cacumine, quinque, etiam ſex vncias longam, ali-

b in hiſtoria Lugdunenſi.

A I. GRAMEN TOMENTOSVM SPICATVM.

quando ad Typhæ craſsitiem accedentem, candidam, ſerici inſtar ſplendentem, tactu molliſsimam, quæ ob flores oblongos, copioſos, ex luteo rufeſcentes, quaſi rufis punctis variegata videtur.

LOCVS. Hoc non longè Monſpelio ad thermas Bellelucanas iuxta ſæpes legimus, quod etiam in Flandria, non longè Ganda-D uo in ſepibus, locisque incultis, Tabernæmontanus obſeruauit. Cum prædicto Gramine Alopecuroide ſpica longiore, ſimilitudinis multum habet, ita vt idem eſſe diu crediderimus: verùm ſpica maximè variat, quę in illo contactu non ita ſuauis & mollis eſt, nec ob rufa puncta variegata.

NOMEN. Gramen tomentoſum, Lugdunenſi, qui Alopecuron Theophraſti & Plinij ſtatuit, & an ſit λαγώπυρον Hippocratis *a*, dubitat. Verùm Hippocratem de Lagopo trifolio intelligendum cenſemus: Iuncus marinus gramineus, Lobelio: Gramen ſparteum ſecundum & Schœnantinum, Tabernæmont. Iuncus marinus gramineus, Gerardo. Germanis, Pfrimmengraß. Anglis, *Smal English mat Weede.*

II. GRAMEN TOMENTOSVM PRATENSE, PANICVLA SPARSA: radice nititur craſſa, fibroſa, rufa: folijs eſt gramineis, non-

a lib. de Vlceribus.

nunquam

II. GRAMEN TOMENTOSVM PRATENSE, PANICVLA SPARSA.

nunquam pedalibus, inter quæ caulis teres, enodis, iunciformis, cubitalis & bicubitalis exurgit: ex cuius summitate, panicula tomentosa, Gossipio mollior & tenerior, niueo candore liuens, ex pediculis, aliquando breuibus, aliquando oblongis, qui ex pericarpio quodam siue membraneo folliculo ex rufo nigricante, eoque bifido vel trifido prodeunt, Iunio & Iulio mensibus, dependet. Variat, paniculis modò sparsis, non-D nunquam cõtractis pediculis tanquam pappus conspicitur. Hic pappus ipsius flos est, non autem fructus & semen, vt Tragus, Taberhæmont. & Lugdun. volunt, inter enim tomentum ad pediculum, semina oblonga triangula, acuta, rufa, habentur.

LOCVS. In humidis pratis, & vliginosis vallibus, etiam in ipsa vligine Germaniæ obseruauimus.

NOMEN. Græcè λινόκοιν©-, ἐριόκοιν©-, id E est, Iuncus linum, vel lanam ferens dici posset: Gnaphalium Dioscoridis, Trago: sed descriptio *b* Dioscoridea non cõuenit, cùm folia mollia ac alba tribuat, quibus pro tomento vtantur. Gnaphalion Tragi, Lugdunensi: Typham Dioscoridis censet & vocat Anguillara: Linum pratense, Lonicero: Iuncus bombycinus, Aduers. Lobelio, qui etiam Linum pratense Cordi nominat: Gramen eriophoron, Dodonæo: Pseudolinum, Castori quoad iconem: Gramen iunceum lanigerum, seu iuncus laniger, aut bombycinus, Thalio: Gramen tomentosum & Linagrostis, Tabernæmont. Gramen tomentarium, Gerardo: Alijs gramen laniferum, Tomentum pratense. Germanis, **Mattenflachs/ Wiesenflachs/ Wiesenwullen/** id est, Linum pratense, & Lana pratensis. Belgis, *Sydebiese*, *Vlockbiese*, *Quispelbiese*, *Mattenvlachs*, *Cottoenbiesse*. Anglis, *Cottongrasse*, *Medowewoulle*, *Vvaterlecke*.

B QVALITAS. Astringentis censetur facultatis, quare ex vino *c* coctum, ventris torminibus, eiusque profluuio conferre: lanuginis copia si haberi posset, textorio operi non incommoda fortè futura: alias pauperes, loco plumarum, in lectis & culcitris vsi sunt.

III. GRAMEN TOMENTOSVM ALPINVM ET MINVS: ex radice parua, inutili, calamus dodrantem vix superans, foliis duobus tribusue vestitus exsurgit, cuius summitati C pappus subrotundus insidet.

LOCVS. In Heluetię monte D. Bernhardi minore, ad lacum crescit: idem ex Rhætia accepimus.

DE GRAMINE SPARTEO.

CAPVT XVI.

SPARTVM duplex est: Aliud frutex Græcorum, quod & τὸ σπάρτον, & τὸ σπάρτιον dixerunt, quod Genista est Plinij, licet *a* idem an Genista, Spartum sit, dubitet, qua de re inter Genistas. Aliud herba Latinorum, vt Plinij *b*, quod & Hispanicum dicitur, de quo in præsens.

Spartum autem nunc plantam, è qua restes fiunt, nunc restem significat, eo modo, quo χοῖν©- & funem, & iuncum notat: Gramen sparteum maluimus, quàm simpliciter Spartum appellare, ad differentiàm Genistę, quæ etiam spartũ Hispanicum à quibusdam dicitur. Verùm sparti huius legitimi Pliniani cognitio, Clusio exoticarum plantarum peritissimo debetur, ex quo priora tria desumpsimus.

I. GRAMEN SPARTEVM PRIMVM PANICVLA COMOSA: huic radices fibrosæ sunt, ac perennes, quæ facile luxuriantes, atq; inter se implicitæ latum cespitem, & multarum

b lib. 3. cap. 132. c Tabernæmont. a lib. 24. cap. 9. b lib. 19. cap. 2.

simul

I. GRAMEN SPARTEVM PRIMVM PANICVLA COMOSA.

simul congestarum plantarum cumulum, iunci modo duorum quandoq; pedum, aut amplius, in ambitu spatium occupant: folia habet numerosa, tenuia, ex viridi pulla, glabra, cubitalia, quædam tenella sunt, latiuscula interiore parte canescente, quę successu temporis contrahuntur & conuoluuntur (marginibus ita coniunctis, ut vix rima appareat, nisi curiosiùs obserues,) iuncea, lenta & obsequiosa, quæ ætate duriora reddun-D tur: inter hæc culmi assurgunt sesquicubitales, folijs altiores, paniculam paruam, ferè arundinaceam, lanosam comosamque, nonnullorum graminum assimilem, vere & æstate proferentes, simili propemodum ratione florentem, cui semen oblongum, veluti in nonnullis graminum generibus scabrum, & aceroſum, succedit.

LOCVS. In Africa *c* exiguum ac inutile, gignitur. Carthaginensis Hispaniæ interio-E ris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Et Clusius in collibus arenosis Bœticæ, & copiosissimè ab initio Granatensis regni, siue Bœticæ limitibus, vsque ad Murgin vrbem, propè Carthaginem nouam, obseruauit, vt non sine causa totus ille tractus veteribus Spartarius campus (vt apud Strabonem *d*, qui A nunc ἰσχαῖον πέδιον, nunc χοινοῦντα, nunc ἁλιχοινοῦντα vocat,) sit appellatus. Sic & littoribus *e* Mediterranei maris utriusq; Africæ & Hispaniæ non minus frequens, quàm nota: sed Valentino *f* regno longè vberius & lętius. Hoc Antuerpiæ Guilhelmus Driesch *g* Pharmacopæus, & Bruxellis Iohannes Boysotus in horto suo coluit: licet Plinius *h*, herbam esse, quæ sponte nascatur, & quæ non queat seri; iuncumque propriè aridi soli esse, vni terræ (Hispaniæ scil.) B dato vitio, scribat.

NOMEN. Illud ipsum est, quod Theophrastus *i* λινόσπαρτον nil aliud, quã lineum spartum significans (Linogenistam, Gaza vertit) nominat, & inter πολύλοπα, id est, ea quæ plures cortices siue tunicas sibi inuicem superpositas habent, numerat: Non desunt tamen, qui eo loco diuisim legant, Linum, Spartum. At Cæsalpinus vult Theophrastum Genistam intellexisse, nullamque inter Dioscoridis & Plinij spartum differen-C tiam esse. Sparti nomine Plinius loco citato descripsit Spartum Hispaniæ, Marcello. Spartum alterum quod in Hispania & Africa funibus nascitur, leucea siue lygea potius dictum ab Athenæo *k*, Hermolao *l*: sed lygeam viticis genus esse censemus. Spartium, Aduersarijs: Spartum Plinij, Clusio *m*, Lobelio, Lugdunensi, Tabernæmontano & Gerardo: Spartum herba (ad differentiam fruticis) Dodonæo: Iuncus Iberius, siue Hispanicus, Dalechampio *n*. Germanis, Pfrimmengraß. Anglis, *Mattveede*. Hispanis, *Esparto*. Prouincialibus, *Elpho* Hispanica.

VSVS. Naturam & vsum Plinius *h* diligenter expresit, &, post tempora Theophrasti, in vsum veniisse, scribit, (ratione motus ea, quòd Theophrastus omninò nullam mentionem sparti faciat, qui tamen annis CCCCXC. ante ipsum, cuncta, curà magna, sit persecutus) & quidem non antè Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Ex M. Varronis quoque sententia, apud Gellium, in Græcia sparti copia modò ex Hispania esse cœpit: attamen vt Cornarius *o* monet, fieri potuit vt Asia ex ipso lina piscatoria fecerit, & hoc ab aliquo Græco authore proditum, Plinius ad Genistam retulerit, ita tamen vt dubitarit an hæc esset, quam Græci autores Sparton appellauere. Ipse verò non dubitat, quin Spartum hoc

c *Plinius lib.19. cap.2.* d *l.6.* Ἀπὸ τῶ ἰσχαίου πεδίου, & *postea* πωλοῦσι τὸ Σπάρτιον, ὃς καὶ ἁλιχοινοῦντα καλουμένω πεδίω τῶτο δ' ἐστὶ μέγα τῆ κύκλῳ, τῶν χοινικαλουμένων φυόντων, ἐξαιρεῖται ἔχουσι εἰς πάντα τόπον, τῆ μάλιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν. e *Aduers.* f *Clusius.* g *Lobelius.* h *lib.19. cap.2.* i *1.hist.3. Idem Cornarius in Dioscor. & Dalechamp. in Plin.* k *lib. 9.* l *lib.4. coroll.771.* m *in hist.Hispan. & varior.* n *notis in Plinium.* o *lib.4. in Dioscor. embl. 137.*

Græcorum

Græcorum Geniſta non ſit, ſed Hiſpanici generis, apud Græcos rari, & vſus non vulgati, ex quo Aſiani lina ad retia præcipua facerent: ex Geniſta enim nulla fieri poſſunt. Non tamen Spartion Dioſcoridis eſt, quo vites ligari Dioſcorides ſcribit, itemque Galenus Sparti nomine, quod Geniſtam Plinius appellat. Eodem in vſu apud Hiſpanos eſt, quo Plinij *b* tempore fuit, hinc ſtrata ruſticis eorum, ignes, facesque, hinc calceamina & paſtorum veſtes conficiebantur. Sic Hiſpani ex crudo & ſiccato, tapetes ſeu B aulæa, ſtoreas, corbes; in quibus vuæ paſſæ & caricæ, tum & alia condiuntur: ſic & rudentes, aliosque funes ad *p* nauium ornamenta & ædificationum machinas expeditos, conficiunt, cuius *m* nomine etiã ingenti copia, Maſsiliam, Genuam & Antuerpiam, deuehuntur, quos Ibericos funes Flaccus vocat, Ibericis peruſte funibus latus. Et, vt Plinius *q*, vulſum & exanimatum, (examinatum,) faſcibus in aceruo, biduo, tertiò reſolutum, ſpargitur in Sole, ſiccaturque, & C rurſus in faſcibus redit ſub tecta, (hoc eſt *r*, examinabant, vt integrum, & minimè vitiatum ad textilia, vt putre, arroſum, corruptum, ad ignes ſeponerent: licet *s* aliqui animatum exponant, καὶ ἐξεμπερισμένον, non emedullatum, quaſi verò tam exilis iuncus emedullari poſsit:) poſtea maceratur aqua marina optimè, ſed & dulci, ſi marina deſit: ſiccatumque, Sole iterum rigatur. Si repente vrgeat deſiderium, perfuſum calida in ſolio, ac ſiccatum ſtans compendium o- D pera fatetur. Hoc autem tunditur (quemadmodum Linum,) vt fiat vitile (ob quem vſum χαινοπλοκικὸν dicũt,) præcipuè in aquis, marique inuictum. Ex ſic præparato, etiam calceaminis genus, quod ipſi Alpergates appellant, funes & alia ſubtiliora opera conficiuntur: ad quæ id, quod Valentino regno creſcit, præfertur. In ſumma, Iuncus Ibericus, ἀκαύητος, ἄκαρπος, ἄφυλλος, ad nexus tantùm vtilis eſt.

II. GRAMEN SPARTEVM SECVNDVM, PANICVLA BREVI FOLLICVLO INCLVSA: iunco eſt molliore & tenuiore, quàm primum: panicula breui & pericarpio quodam, ſiue membranaceo folliculo, ſicut Narciſsi flores, incluſa: Martio florens.

Locvs. Eodem quo ſuperius loco in regno Murciano, humidioribus præſertim locis, naſcitur. Rarus admodum vſus eſt, vt quod ſtoreis aut huiuſmodi operibus cõficiendis minimè idoneum ſit, ſed plurimus ad lineos ſaccos, ſtraminis loco implendos, quos lectis ſubſternam.

NOMEN. Spartum aliud, Cluſio: Spartum alterum Plinij, Lobelio, Lugdunenſi, Tabernæmont. & Gerardo: Sparti herbæ alia ſpecies, Dodonæo: Incolæ *Alhúrdm* vocant, fortè quòd hoc clitellas è craſsiore cannabino panno confectas, quas iumentis imponunt, quasq; Alabardas vocant, impleant. Anglis, *Hooded Matvveede.*

III. GRAMEN SPARTEVM SPICATVM FOLIIS MVCRONATIS, VEL SPICA SECALINA.

Hoc priori ferè ſimile, ſed multò maius & rigidius, radice eſt iuncea, fibris multis albis capillata, latè graminis modo ſerpente, arenæ E cumulis dẽpacta: folia rigida, ſeſquipedalia, in mucronem durum & acutum faſtigiata, vt cruribus eorum, quibus ſine ocreis illac iter eſt, ſæpiſsimè cruenta vulnera inferant: caule eſt ſeſquicubitali, etiam bicubitali: ſpica ſecales ſimili, ſemine aceroſo.

Locvs. In Littore Veneto primùm legimus: dein Monſpeſſuli, propè Perault: reperitur etiam aggeribus ſabuloſis Oceano oppoſitis in Gallia, Flandria, ubi ab incolis

II. GRAMEN SPARTEVM SECVNDVM PANICVLA BREVI FOLLICVLO INCLVSA.

p *Coſtæus in Meſuem.* q *Plin. lib. 19. cap. 2.* r *Dalechamp. in Plinium.* s *vide Turneb. lib. 11. Aduerſ. cap. 20.*

III. GRAMEN SPARTEVM SPICATVM FOLIIS MVCRONATIS S. SPICA SECALINA.

Halm vocatur, quasi ἁλμυρὸν, ἀπὸ τῆς ἁλὸς, id est, à Sale. Sic &, in sabuletis maris occidui Angliæ, Hyberniam versùs, Lobelius notauit.

NOMEN. Spartum herba tertium maritimum Clusio *t* & Lugdunensi: Spartum nostras, Lobelio: Spartum quintum & Plinianum tertium, Tabernæmont. Spartum Anglicanum, Gerardo. Anglis, *English-matvvede*. Nullius vsus est, nisi vt latis suis cespitibus & valdè contortis, atque obliquè se spargentibus, arenam firmiorem reddat & in aggeribus colliget, ne tam facile vndis marinis & fluctibus eluatur, sed fortius tempestatibus resistant, cuius nomine Holandi & Seelandi suis aggeribus adplantant.

IV. GRAMEN SPARTEVM SPICATVM FOLIIS MVCRONATIS BREVIORIBVS: radicem habet ex multis cirris tenuibus cõpositam, folia pedalia, rigida, angusta, neruo distincta: stipulas cubito altiores, rotundas, leues, geniculatas: spicas oblongas, tenues, atrovirentes.

LOCVS. Copiosè in Brabantia, locis arenosis prouenit.

NOMEN. Gramen sparteum primum & Iuncispartum, Tabernæmontano Spartum Anglicum alterum, Gerardo.

IV. GRAMEN SPARTEVM SPICATVM FOLIIS MVCRONATIS BREVIORIBVS.

B

C

V. GRAMEN SPARTEVM SPICATVM LATIFOLIVM.

D

E

V. GRAMEN SPARTEVM SPICATVM LATIFOLIVM: radice & culmis geniculatis cum tertio conuenit: at folijs est latioribus, triticeis, cæsijs, & spicis breuioribus, Phalaridis

t in histor. vitriorum.

potiùs,

potiùs, quam Secales paniculas, imitãtibus. A

Locvs. In aggeribus Hollandiæ frequẽs: ijſdemque vſibus, quibus & tertium ſeruit.

NOMEN. Spartum noſtras alterum, Lobelio *u*: Spartum ſextum vel Plinianum quartum, Tabernæmont. Spartum herba quartum Batauicũ, Cluſio *x*. Belgis, etiam *Halm* dicitur.

VI. GRAMEN SPARTEVM IVNCIFOLIVM: radicem habet repentem, fibroſam: folia multa, iuncea, in acumen faſtigiata: culmos tenues, palmares: ſpicas tenues, ex atro pur- B puraſcentes: vtriculis communiter ab vna parte diſpoſitis, ijsque oblongis, tenuiſsimis, in duas exiguas ariſtas abeuntibus.

Locvs. Hoc non longè Monſpelio, in monte Calcaris notauimus, ſic infra Argentinam propè oppidũ Bar, in ouium paſcuis, inter Chamæſpartum copioſè prouenit: in arenoſis Hollandiæ, Lobelius obſeruauit.

NOMEN. Spartum noſtras paruum, Lobelio *y*: Spartum ſeptimum, vel Plinianum quintum, Tabernæmontano. C

VII. GRAMEN SPARTEVM BASILEENSE, ſiue CAPILLACEO FOLIO MAIVS: ex radice fibroſa, culmi plures exurgunt: qui ſtatim in folia capilli inſtar anguſtiſsima, in acumen molle faſtigiata, palmum, ſæpe pedem altiora, abſumuntur: nec paniculam, nec ſpicam obſeruauimus: totâ planta inſigniter viret: ex multis plantis ſimul iunctis ceſpes conſtituitur.

Locvs. In noſtris paludibus Michelfeldenſibus reperitur. D

IIX. GRAMEN SPARTEVM HOLLANDICVM, ſiue CAPILLACEO FOLIO MINVS: hoc pro radice, fibellas tenuiſsimas, albas, habet: folia copioſa, capillacea, pallida, trium quatuórue vnciarum: inter quæ culmi tenuiſſimi, palmo altiores, vno alteróue internodio donati, & penè nudi efferuntur: qui paniculam pallidam diuulſam ſuſtinent, & cõmuniter plures ceſpitem conſtituunt.

Locvs. In ſylua Hagana prouenit. E

IX. GRAMEN SPARTEVM MONSPELIACVM, ſiue CAPILLACEO FOLIO MINIMVM: radicem habet ex fibris albis, oblongis, capillaceis compoſitam: folia capillacea, vncialia: culmos tenuiſsimos, nudos, trium quatuórue vnciarum: paniculas paruas, ex locuſtis minimis compoſitas, & per maturitatem rufeſcentes.

IIX. GRAMEN SPARTEVM HOLLANDICVM S. CAPILLACEO FOLIO MINVS.

Locvs. Monſpeſſuli in agris, æſtiuo tempore, reperitur.

X. GRAMEN SPARTEVM SETAS EQVINAS REFERENS: hoc album eſt, & ex radice alba ſetarum inſtar, folia cubitorum quatuor longa producit, quæ forma, & tenuitate, & robore, caudam equinam, eiusque ſetas refe- D runt, ex quibus Iauæ Inſulæ incolæ tapetia texunt. Huius videtur facta mentio apud Cluſium *z*, ex deſcriptione nauigationis Stephani van der Hagen versùs Guineam, his verbis: Ambonenſes funium genus torquere ſolent ex herba quadam Sparto Hiſpanico non abſimili, quam alioquin ſetas equinas quis eſſe judicaret: qui funes multò meliores ſunt, quàm quos ex Cocci, ſiue nucum Indicarum cortice conficiunt, & melius aquæ iniurijs & putrefactioni reſiſtunt.

XI. GRAMEN SPARTEVM PENNATVM: radice eſt è multis fibris tenuibus, candidis compoſita, cuius ſummitati plura capillamenta tenuiſsima adnata ſunt: ex qua folia prodeunt gracilia, viridia, dodrantalia, nonnunquam palmaria, initio plana, quæ exſiccata ita coëunt, vt lunci modo læuia & rotunda fiant: rarius è culmis folia prodeunt

u in Iconibus. x in hiſtoria varior. y hiſt. Belgic. & iconib. z in curis poſterioribus.

XI. GRAMEN SPARTEVM PENNATVM.

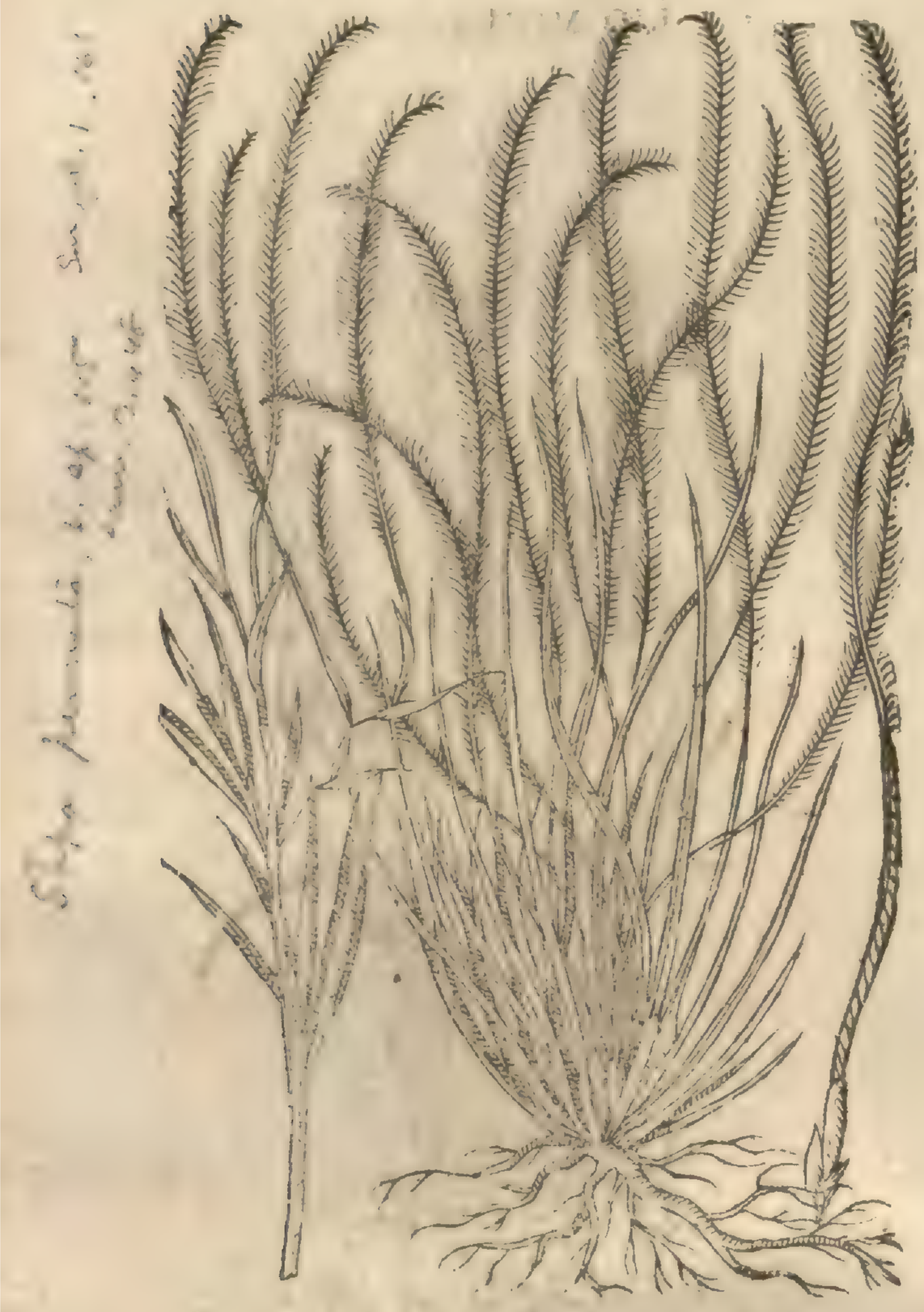

arundinacea, sed breuia, quemadmodum ramulo seorsim adpicto expressimus: culmi multi graciles & pedales, communiter simplices, rarius ramosi, inter folia exsurgunt: qui spicam alijs dissimilem, & communiter caudæ instar contortam ferunt, quæ in dodrantalem, aliquando longiorem & mollem veluti pennulam, subtilissimis hinc inde villis, plumarum Ardeolarum instar capillatam, vel potiùs tenuioribus alarum auis illius Paradysi, siue Manucodiatæ nuncupatæ, pennulis ferè respondentem, desinit: quę in vna eleganter flauet, at in altera tota candida est. Semen maturum Iunio mense, vel à leuissimo auræ flatu excutitur, atque cum sua pennula paululum volans vbi decidit, statim per gramen serpit, & terræ se condit.

Locvs. Hoc non in locis aura marina afflatis nascitur, sed procul à mari, in monte Badensibus thermis Austriæ imminenti, totaque illa catena montium, qui inde ad Danubium vsque percurrunt, alijsque apertis & gramineis locis Austriæ & Vngariæ abunde prouenit, sed omnium vberrimè in viuario illo Neapoli Austriacę vrbi contiguo, in quo vberiùs lætiusque, Clusio scribente, prouenit: sunt qui pennarum instar galeris infigant, siquidem per totam hyemem eam venustatem conseruant: quare ex ijs fasciculi compositi reponuntur, domique à Taurinensibus asseruantur, apud quos, quemadmodum & Goricenses luteo colore prouenit. At non longè Roma inter Viterbum & Montemfiasconem ad thermas sulphureas, albo colore reperitur, puerique, ad modum pennarum, pileis imponunt. In Baldo Veronensium etiam monte notatur.

Nomen. Sparti herbę, quæ in Carthaginensi Hispania gignitur, Plinio *a* autore, fortè species quædam est: Gramen nonum, B quod & Iunceum dici possit, Dodonæo: Spartum Austriacum pennatum, Clusio *b* & Ponæ *c*: Gramen pinnatum Dalechampij *d*. Germanicè dicatur **Federgraß**, aut **Straußfedergraß**. Italis, *Piuma terrestre*.

XII. GRAMEN SPARTEVM VARIEGATVM: hoc folijs est breuibus, quatuor vel quinque vnciarum, quorum alternatim pars vna viret, altera rubet.

Locvs. In Franckenhusanis Thuringiæ montibus, copiosè primo vere reperiri, & C colorem cultura mutare, D. Iungermannus, Anno CIↃ IↃ C II. Lipsia ad me scripsit, & sola folia sparti nomine misit.

DE GRAMINE IVNCEO ET SPICATO.

CAPVT XVII.

GRamina quædam Iuncea dicuntur, vel quòd folijs sint junceis: vel quod enodes cauliculos iuncorum instar proferant, D mixtiq; sint generis cum Iunco & Gramine. Tale Graminis genus Græcis χοινάχρωπις. Germanis, **Binßengraß**. Belgis, *Biesgras*. Anglis, *Rushie grasse* dicitur, cuius aliquot differentias proposituri sumus.

I. GRAMEN FOLIIS IVNCEIS OBLONGIS RADICE ALBA: radice est ex pluribus tenuissimis fibris albicantibus contexta: ex qua folia multa, virentia, iunci modo rotunda, longa, etiam sesquipalmaria prodeunt: vt & culmi tenues, geniculati: iuba arundinacea ex paruis vtriculis conflata.

E Locvs. In frigidis & aridis reperitur, nonnunquam inter saxa ad mœnia Basileensia. Simile est gramini Iunceo Dalechampij *a*, qui suo florem arundinaceum in paniculis purpurascentibus, gustumq; subdulcem tribuit.

a *lib. 19. cap. 2.* b *in hist. Panonic. & variar.* c *in descript. montis Baldi.* d *in hist. Lugdun.* a *in hist. Lugdun.*

I. GRA-

I. GRAMEN FOLIIS IVNCEIS OBLONGIS RADICE ALBA.

II. GRAMEN FOLIIS IVNCEIS BREVIBVS MAIVS, RADICE NIGRA: ex radice, capillata, nigra, folia iuncea, rariùs duas tréſue vncias ſuperantia, prodeunt: inter quæ culmus tenuiſsimus, pedalis, læuis, cuius ſummo glumæ minimæ, quemadmodum in Gramine exili duro, alternatim diſpoſitæ ſunt.

LOCVS. Ad mœnia Baſileenſia legimus.

III. GRAMEN FOLIOLIS IVNCEIS BREVIBVS MINVS.

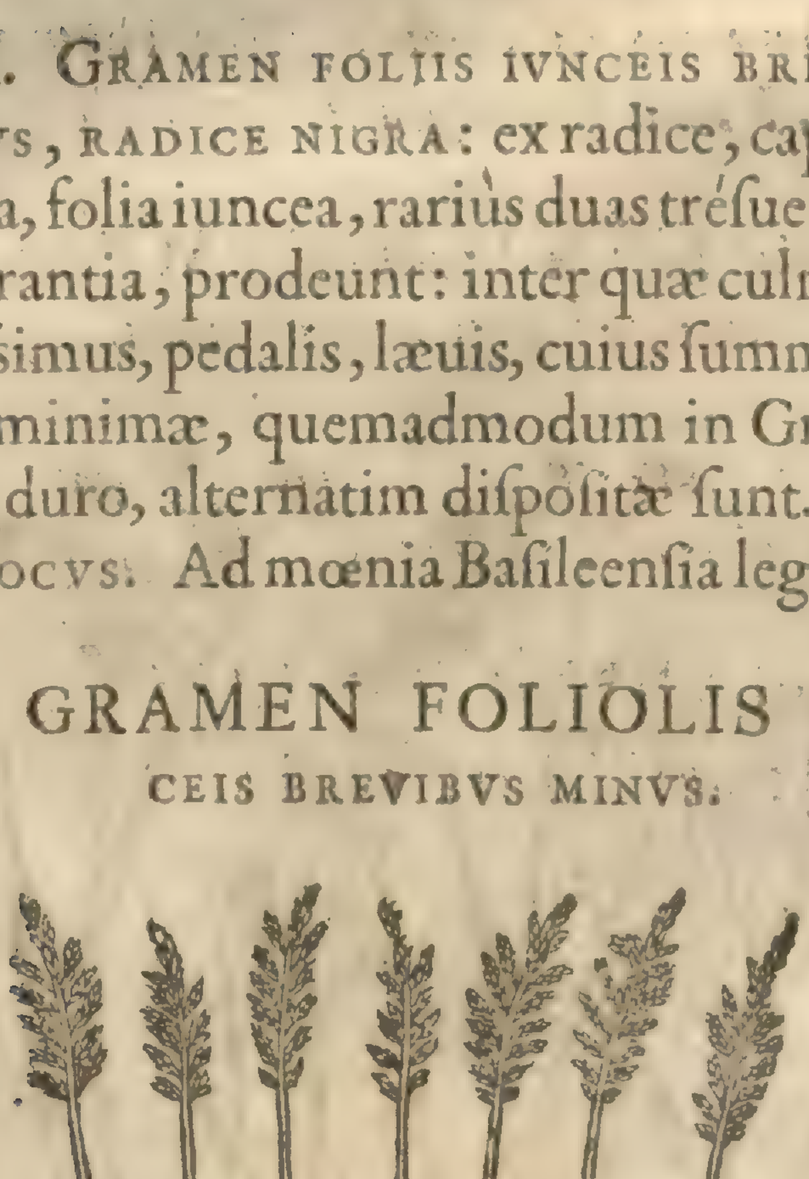

III. GRAMEN FOLIOLIS IVNCEIS BREVIBVS MINVS: radice eſt dodrantali, nigra, ex crebris breuiſsimis capillamentis compacta: vnde folia iuncea, triùm quatuórue vnciarum longa prodeunt: inter quæ cauliculi plures, tenues, palmares, nodoſi, raris foliolis cincti, exſurgunt: paniculam oblongam, ex glumis breuibus ariſtis armatis compoſitam, ſuſtinentes: ſeminibus aceroſis & duris.

LOCVS. In ſabuloſis ericetis & ſqualidis aridioribusq; agris Germaniæ, Belgiæ, Galliæ & Angliæ oritur.

B NOMEN. Exile gramen durius, Lobelio: Gramen exile, Lugdunenſi: Gramen minus duriuſculum, Tabernæmont. & Gerardo. Germanis, Klein hart graß. Belgis, *Cleyn hertachtich gras*. Anglis, *Smal hard graſſe*. Pecori, & potiſsimùm ouibus, minus gratum.

IV. GRAMEN EXILE NICÆVM: Gramen circa Nicæam exile & ſiccum creſcit, quo capræ paſcuntur, (quod ad lanæ tenuitatem multum conferre certum eſt,) ex quarum lana pannus ille, quem Cymatilon ſiue Vnduc latum vocant, texitur: pilus eſt tenuiſsimus ad terram vſque propendens, quem caprarij non tundunt, ſed depectunt, qui pulchritudine ſerico non multum cedit, quod ſi caprę alio transferantur, vnà cum pabulo pili mutantur. Hæc Augerius Busbequius in ſuo itinerario, in itinere Amaſiano, ſcribit.

V. GRAMEN FOLIOLIS IVNCEIS RADICE IVBATA: ex radice iubata & cincinnata, buxei pallidi coloris, calami numeroſi, geniculati, ſeſquipalmares, inter folia tota plantá D prolixiore, iuncea tenuiſsima, rigida & ſeſquiuncialia exſurgunt: quorum ſumma folia latiuſcula vaginulæ inſtar paniculas ſpicatas, vnciales amplectuntur.

LOCVS. Saxorum interuenijs, leui terra ſterilis petreæ Nortvegiæ, imisque marcidis, rimoſis caudicibus ſyluarum Daniæ, hoc gramen viget, vt Lobelius *b* ſcribit.

NOMEN. Gramen exile durius Nortwegicum aut Danicum, Scopario gramini cognatum, Lobelio *b*.

E VI. GRAMEN PALVSTRE IVNCEVM RACEMOSO SEMINE: folijs eſt paucis, iunceis: culmo cubitali, ex cuius ſummitate inter bina foliola, veluti racemus paruus propendet.

LOCVS. In aquoſis circa Francofurtum ad Oderam D. Fleiſſerus collegit, & Anno CIↃIↃC v. communicauit.

VII. GRAMEN IVNCEVM POLYSTACHION: radicem habet digitalis craſsitiei,

b *Aduerſariorum parte altera.*

VII. GRAMEN IVNCEVM PO-LYSTACHION.

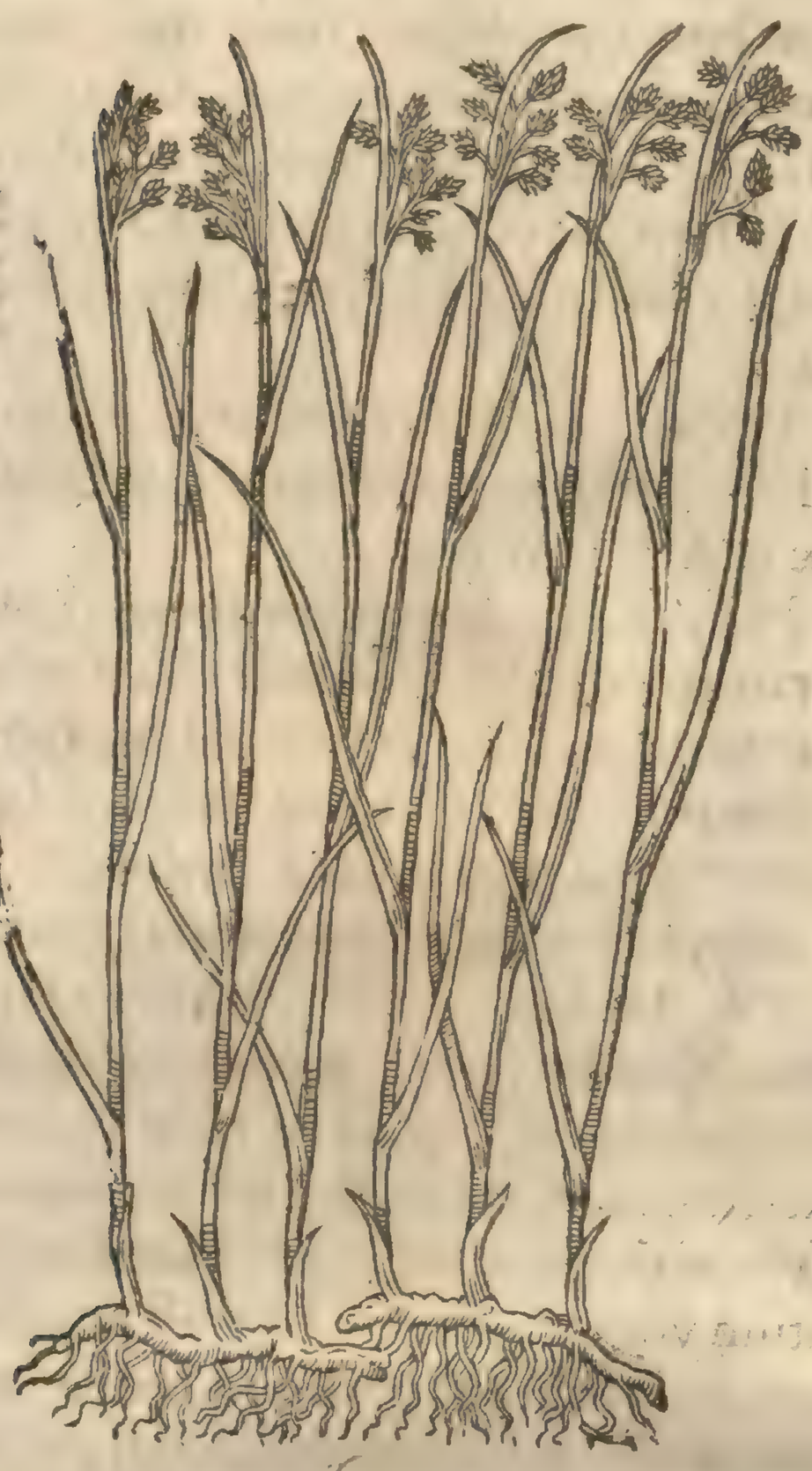

per transuersum latam, multis fibris capillatam: culmos tenues, cubitales, quatuor aut quinque folijs, oblongis, angustis ex internodijs prodeuntibus, vestitos: inter caulem & folium spicæ paruæ, ex atro flauescentes, quaternæ, quinæ, & plures sibi inuicem succedentes, prodeunt.

LOCVS. Humidis & paludibus gaudet.

NOMEN. Gramen iunceum secundum, vel Gramen iunceum aquaticum maius, Tabernæmont. Gramen iunceum aquaticum, Gerardo. Germanis, groß Wasserbintzengraß. Belgis, *Groot vvaterbiesgras*. Anglis, *Rushie vvatergrasse*.

IIX. GRAMEN IVNCEVM FOLIO ARTICVLATO SYLVATICVM.

VIII. GRAMEN IVNCEVM FOLIO ARTICVLATO SYLVATICVM.

ticũ, Gerardo. Germanis, Waldbutzen graß. Anglis, *Vvood Rushiegrasse*.

IX. GRAMEN IVNCEVM FOLIO ARTICVLATO AQVATICVM.

IIX. GRAMEN IVNCEVM FOLIO ARTICVLATO SYLVATICVM: radice est crassa in multas fibras diuisa: à qua culmi plures atrovirentes, pedales, geniculati, medulla molli, vt in Iuncis, farcti: in quorum summo ramuli, floribus fertuginei coloris onusti: foliis paruis atrouirentibus, ex geniculis prodeuntibus.

LOCVS. In vmbrosis, arenosis & humidis: item syluis, locis herbidis & vdis reperitur.

NOMEN. Gramen iunceum primum, & Gramen iunceum syluaticum, vel nemorosum, Tabernæmont. Gramen iunceũ sylua-

IX. GRAMEN IVNCEVM, FOLIO ARTICVLATO AQVATICVM: radicem candicantem, paruam,

IX. GRAMEN IVNCEVM FOLIO ARTICVLATO AQVATICVM CVM PANICVLA ET VTRICVLIS.

paruam, læuem, duriuſculam & per tranſuerſum latam obtinet, à qua plures fibræ oblongæ deorſum mittuntur: & cauliculi plures (rariùs vnus,) teretes, tenues & nonnihil geniculati, pedales, rariùs cubitum ſuperantes, attolluntur: folijs eſt paucis, ceu fiſtulosis, anguſtis, acuminatis, plurimis articulis diſtinctis, ex magnis interuallis caulem veſtientibus, cuius faſtigium in plures pediculos, aliàs breuiores, aliàs longiores, quiq; in alios inæqualiter findũtur, capitula corymbacea, ex nigro ſplendentia ſuſtinentes, quibus ſemen minutum nigrum includitur.

Locvs. Circa Baſileam, in paludoſis Michelfeldenſibus, prouenit: vbi circa autumnum, poſt fœniſecium, caulis vt plurimùm palmaris rurſus excreſcit, & non amplius capitula corymbacea, ſed vtriculos vnciales, paleaceos, in capillamenta fiſſos, modò virides, modò purpuraſcentes producit, quos ſæpè anguſtiſsima & articulata folia ſuperant. Nonnunquam caulis ramulus alter capitula corymbacea, alter verò vtriculos ſuſtinet.

NOMEN. Gramen aquaticum alterum, Lobelio: Gramen aquaticum, Tabernæmontano & Gerardo, qui articulata folia non notarunt: quare nouam figuram dedimus: Gramen Iunceum πολυκέφαλον, Thalio: Arundo minima, quibuſdam Gramen iunceum, alijs Gramen arundinaceum, Lugdunenſi. Etſi à multis pro Iunco habeatur, cùm tamen ſit foliatũ, ac caules frequentibus geniculis intercipiantur, Iunci generibus non rectè adſcribitur. Germanis, Waſſergraß. Belgis, *Vuater Riedt gras oft Biermater graß.* Anglis, *Vuatergraſſe.* Huius etiam ſpecies minor habetur, folijs palmaribus ferè, ſtrictiſsimis, vtriculis item tenuiſsimis, ac capitulis valdè exiguis. Illud maius, hoc minus, Thalius vocauit.

X. GRAMEN IVNCEVM FOLIIS ET SPICA IVNCI.

X. GRAMEN IVNCEVM FOLIIS ET SPICA IVNCI: radice eſt ex multis oblongis fibris compoſita, folijs multis, duris & firmis, inter quæ calami duo tréſue prodeunt tenues, quibus paruæ florum ſpicæ inſident, quæ vbi maturuere, ex rubeo nigricant.

Locvs. Locis herboſis & pratis vdis in Flandria, non procul Gandauo, & in Comitatu ſuperiore Catzenellenbogenſi, ad aquas pigras, prouenit.

NOMEN. Gramen iunceum maritimum, Lobelio & Gerardo: Gramen iunceum tertium, Tabernæmontano. Germanis, Binſengraß/ Bießgraß. Belgis, *Zeebieſegras.* Anglis, *Mars Rush ſea graſſe.*

XI. GRA-

XI. GRAMEN IVNCEVM FOLIIS ET SPICA IVNCI MINVS.

XI. GRAMEN IVNCEVM, FOLIIS ET SPICA IVNCI MINVS: radice cum priore conuenit, culmis pedalibus, foliolis anguſtiſsimis, iunceis, duris, firmis, quatuor vnciarum: culmorum ſummis, ſpicæ paruæ, vt in iuncis, inſident.

LOCVS. Eodem, quo prius, loco reperitur.

NOMEN. Gramen iunceum marinum denſè ſtipatum, Lobelio: Gramen iunceum quintum, & Gramen iunceum aquaticum minus Tabernæmont. Gramen iunceum marinum, Gerardo. Germanis, klein Waſſerbießgraß. Belgis, *Cleyn vvaterbiesgras*. Anglis, *Little vvater Rushe gras: Rushie ſea graſſe.*

XII. GRAMEN IVNCEVM MONTANVM CAPITE SQAMOSO: radice eſt parua, fibroſa, circa quam folia bina, ternáue, ſemipalmaria: culmus iunceus, læuis, enodis & nudus, pedem ſuperans: cuius ſummo capitulum, inſtar Phalaridis, ſquamoſum in apicem deſinens, ex albo leuiter rufeſcens, inſidet, cui vtrinque foliolum rigidum ſubijcitur, quorum longius vnciam ſuperans, deorſum vergit: alterum quod triplo breuius, rectà effertur.

LOCVS. In Baldi montis ſummitatibus legimus.

XIII. GRAMEN IVNCEVM MINIMVM, CAPITVLO SQVAMOSO: radiculæ capillares ſunt, folia pauca, capillacea, duarum ferè vnciarum, inter quæ, culmi vnciarum quatuor vel quinque, exſurgunt: in quorum ferè ſummo capitulum vnicum, minutiſsimum, ſquamoſum, rufeſcēs, cui apex culmi ſupereminet.

XII. GRAMEN IVNCEVM MONTANVM CAPITE SQVAMOSO.

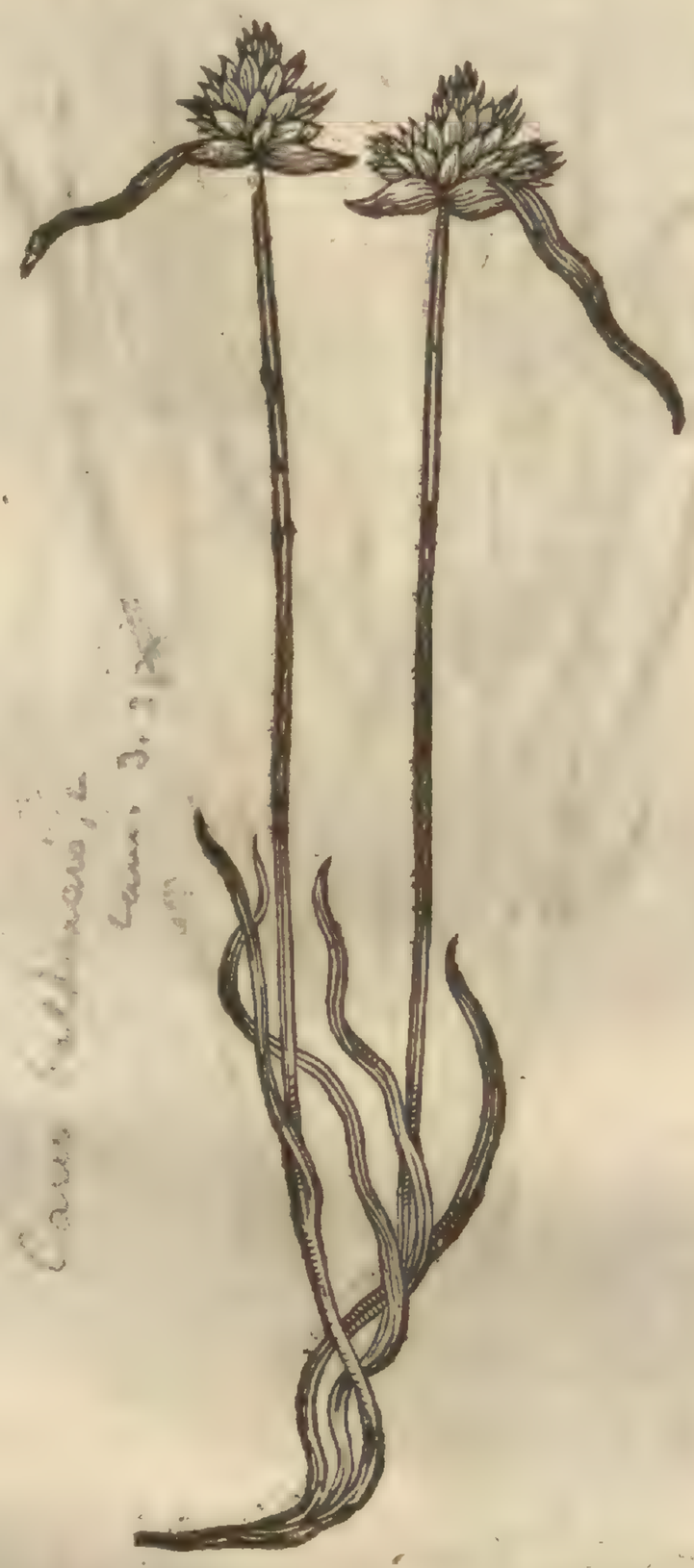

LOCVS. In aquoſis circa Altorffium Noricorum, vnde D. Doldius miſit: Francofurti ad Oderam quoque prouenit.

XIV. GRAMEN IVNCEVM MINIMVM ALTERVM: à priore potiſsimùm capitulis differt, quæ & ſummo cauliculo inſident, & ſquamoſa non ſunt.

LOCVS. In foſsis Patauinis, aqua defluxa reperitur.

XV. GRAMEN IVNCEVM MINIMVM MARITIMVM: tota plantá dodrantem non ſuperat, ceſpiti ſimilis, ex cuius ſingulis radiculis, ſinguli cauliculi exſurgunt, foliolis capillaceis paucis cincti, qui exiguis vtriculis donántur.

LOCVS. In Zeelandiæ maritimis ad oppidum Gous D. Gillenius collegit & tranſmiſit.

XVI. GRAMEN IVNCEVM SPICATVM SEV TRIGLOCHIN: radicibus eſt multis breuibus, tenuibus & fibratis: folijs ſtrictis, gracilibus, acutis, oblongis: caule pedali, rariùs cubitali, enodi, minimè folioſo, in cuius ſummo capitula quædam rotunda, ſurſum porrecta, longo ordine inæqualiter adhærent: floſculis ex albo ſubluteis, quibus fructus oblongus ſuccedit, qui maturus dehiſcens, telum tribus cuſpidibus inuerſis & deorſum ſpectantibus, (cuſpidibus duobus deorſum ſpectantibus,

XVI. GRAMEN IVNCEVM SPICATVM SEV TRIGLOCHIN.

ctantibus, tertia ſurſum erecta, Dalechampio,) imitatur, vnde Triglochin cognominatur, quod ipſius ſemen eſt.

LOCVS. In pratis humidioribus, apud nos Michelfeldæ, circa Heidelbergam, circa Norimbergam in paluſtribus ex ſiccatis prouenit: ad lacus ſalſos, circa Halam Saxoniæ, Camerar. in aridis; notauit Dalechampius *a*.

NOMEN. Calamagroſtios ſpeciem fecit, Tragus: & ſub eius ſecnnda figura exprimitur: Carex minus, Lonicero: Gramen marinum ſpicatum alterum, Lobelio & Camerario, qui maius facit: Gramen marinum ſpicatum, Gerardo: Gramen triglochin ſeu vermiculatum, Dalechampio *a*: Calamagroſtis quarta, Lugdunenſi: Gramen mixtum ex Iunco & Gramine, Thalio: Gramen iunceum quartum, vel ſpicatum, Tabernæmont. Germanis, Bintzengraß / Geähret bießgraß. Belgis, *Zea oft Zeelantſch ghearent gras.* Anglis; *Sea Spike graſſe.*

XVII. GRAMEN SPICATVM ALTERVM: radice eſt parua, craſsiuſcula, vtrinque capillata: folijs oblongis, craſsis, inter quæ culmus tenuis, rotundus, nudus, enodis & pedalis exſurgit: cui longo ordine vtrinq; capitula rotũda alternatim diſpoſita inſunt.

XVII. GRAMEN SPICATVM ALTERVM.

LOCVS. Norimbergæ ad aquas & riuulos: in maritimis Flandriæ frequenter Cluſius legit.

NOMEN. Gramen marinum ſpicatum, Lobelio *b*: Gramini montano ſpicato ſimile, Cluſio *c*: Gramen aquaticum ſpicatum, Tabernæmontano & Gerardo. Germanis, Geährt waſſergraß. Belgis, *Zeegehearendtgras.* Anglis, *Spikedvvatergraſſe.*

DE GRAMINE CYPEROIDE SPICATO ET PANICVLATO.

CAPVT XVIII.

GRAMEN CYPEROIDES vel CYPERINVM, ſic dictum, ad differentiam aliorum Graminum, quod vel folijs, vel culmis, vel ſpica, vel radicibus ſimilitudinem cum Cypero habeat.

I. GRAMEN CYPEROIDES LATIFOLIVM SPICA RVFA: SIVE CAVLE TRIANGVLO: radice eſt nigra, craſſa, mutuo cohæſu ſibi implicita, & Cyperi longi modo protenſa: folia habet multa, pedalia, rigida, Cyperi æmula, eaque modò latiora, modò anguſtiora, quæ ſi non ſint expanſa, angulos tres oſtẽdunt: caũliculum habet pedalem, trian-

a *hiſt. Lugdun.* b *in Icomb.* c *hiſt. Pannonica.*

I. GRAMEN CYPEROIDES LATIFOLIVM SPICA RVFA S. CAVLE TRIANGVLO.

gulum, ſtriatum, geniculatum: ſpicas oblongas, inordinatè per caulem diſpoſitas, ad quodlibet penè internodium vnà cum folio prodeuntes, colore ſubnigro, è cuius rimis floſculi albicantes prominent.

Locvs. In pigris & ſtagnantibus aquis, pratis etiam vdis prouenit. D

Nomen. Graminis quartum genus, Trago: Gramen triangulum, item Carex Tragi, in hiſtoria Lugdunenſi: Gramen Cyperoides, Lobelio, Lugdunenſi, Camerario, Tabernæmontano & Gerardo. Germanis, Cypergraß / Wildgalgangraß / Riedtgraß. Belgis, *Gras ghelyck vvilden galigaen.* Anglis, *Cyperus graſſe.*

II. GRAMEN CYPEROIDES LATIFOLIVM SPICA SPADICEOVIRIDI MAIVS: radice eſt oblonga, multiplici, rufa, mirè capillata: E caulibus triangulis, cubito minoribus: folijs arundinaceis, pedalibus, & quam in vulgari anguſtioribus, ſpicis ternis, quaternis, rariùs quinis, alternatim ſuccedentibus, anguſtis, trium quatuórue vnciarum, coloris ſpadiceoviridis, quarum primæ ſemper folium oblongum, anguſtiſsimum ſubijcitur.

Locvs. In humidis ad Sellamnouam Monſpeſſuli primùm vidimus; dein ex Lu-

A ſatia à D. Franco ſeniore, Graminis Sprawaldenſis nomine accepimus.

III. GRAMEN CYPEROIDES ANGVSTIFOLIVM SPICA SPADICEOVIRIDI MINVS: radice eſt breuiore, lignoſiore, parùm fibroſa & rufa: caule triangulo, pedali: folijs anguſtis, duris, ſemipalmaribus, in acutiem deſinentibus: ſpicis aliquot anguſtiſsimis, oblongis, ſpadiceo viridibus, alternatim diſpoſitis, & pediculis longis capillaceis inſidentibus.

B Locvs. Aprili menſe Baſileæ circa Birſam flumen reperitur.

IV. GRAMEN CYPEROIDES ANGVSTIFOLIVM SPICIS LONGIS ERECTIS.

IV. GRAMEN CYPEROIDES ANGVSTIFOLIVM SPICIS LONGIS ERECTIS: ex radice fibroſa folia prodeunt, palmum, aliquando & pedem longa, anguſta, acuminata, inter quæ caules attolluntur, tenues, pedales, trianguli, ſpicas quatuor & quinque vncias longas, alternatim ſibi ſuccedentes, ex membranaceis vtriculis compoſitas, ſuſtinentes: floſculis candidis, oblongis, ex vtriculis prominentibus.

Locvs. In ſyluoſis, humidis, locis herboſis & arenoſis reperitur.

Nomen. Gramen paluſtre maius; Lobelio *a*.

a in Iconibus.

V. GRA-

V. GRAMEN CYPEROIDES SPICA PENDVLA BREVIORE.

V. GRAMEN CYPEROIDES SPICA PENDVLA BREVIORE: radice est candida, nonnunquam nigricante, crassa, frequentibus fibris capillaceis obsepta, & verum Cyperum geniculis æmulante, sapore herbaceo, inodora: folijs Cyperi: caule cubitali, in cuius summo spicæ plures oblongæ, singulæ ex singularibus pediculis oblongis dependentes, quæ squamosæ & flauescentes. Hoc duplex est: Maius, foliorum magnitudine & latitudine, caulis item proceritate, Gramini cyperoidi miliaceo similimum. Minus, radice est parua, spadicea, fibrata, cauliculo dodrantali tenui, folijs minoribus ac tenuioribus vestito: in cuius summo ex tuberculo nodoso, pauci, tenues, breues, pediculi prodeunt, à quibus capitula parua, pauca, rara & squamata, spadicei coloris dependent, Thalio monente.

Locvs. In palustribus & aquaticis riuorumq; marginibus apud nos, Tigurinos itē, & Belgas reperitur: sic etiam vbiq; in Italia ad riuulos.

NOMEN. Pseudocyperus, Gesnero *b*; Dodonæo & Lobelio *c*: Pseudocyperus ὀλυγόκαρπος, Thalio: Gramen aquaticum, Lugdunensi. Belgis, *Valsche vvilde Galigaen.*

VI. GRAMEN CYPEROIDES SPICA PENDVLA LONGIORE ET ANGVSTIORE: caule est A cubitali, anguloso, striato, folijs oblongis, angustis, basi oblonga, caulem instar tubi vestientibus: ex quo veluti tubo, spicæ singulæ, vncias quatuor vel sex longæ, angustę prodeunt & propendent: ipsum verò folium cuilibet spicæ subiectum, oblongum est.

Locvs. In humidis, circa Thermas Apponenses Patauinorum crescit.

VII. GRAMEN CYPEROIDES PANICVLA SPARSA MAIVS.

B

C

VII. GRAMEN CYPEROIDES PANICVLA SPARSA MAIVS: ex radice longa, nigra, Cyperi longi forma, geniculata, huc illuc sese diffundente, multum fibrata, caulis sesquicubitalis tribus angulis asper exsurgit, quem folia Cyperi vel Arundinis; ex radice prodeuntia vestiunt, caulium summis, spicę cirris breuibus villosæ, ex aliquot paniculis compositæ, subluteæ & per maturitatem D rufescentes, insident: quibus folia terna, quaterna subijciuntur, quorum quædam lata & palmum longa; quædam breuia & angusta. Variat panicula, quæ in altera compactior & breuior, in altera, magis expansa & longior est.

Locvs. In humidis, paludosis & cœnosis, riuorumq; marginibus crescit.

NOMEN. Gramen Cyperoides aquaticum vulgatius, Lobelio *d* & Gerardo: Gra-

b lib. de herbis. c in Iconibus. d in Iconibus.

men Cyperinum maius, Tabernæmontano. A Germanis, groß Cypergraß. Belgis, *Groot ende ghemeynſte vvildt galigaen graß.* Anglis, *Vuater Cypreſſe graſſe.*

IIX. GRAMEN CYPEROIDES PALVSTRE MAIVS SPICA COMPACTA.

IIX. GRAMEN CYPEROIDES PALVSTRE MAIVS SPICA COMPACTA: radicem habet fibroſam, ex qua folia cubitum excedentia, Sparganij æmula, vtrinque acuta prodeunt: B inter quę caulis triangularis, ſeſquicubitalis, Cyperi ſimilis: ſpicam vnciarum quatuor longam, aſperam, obſcurè flaueſcentem ſuſtinens, cui ſemina nigra, oblonga, in aculeatum cuſpidem prominentia, includũtur.

LOCVS. In vdis paluſtribus, pigrisque aquis reperitur.

NOMEN. Gramen paluſtre cyperoides Lobelio *d* & Gerardo: Gramen cyperinum paluſtre, Tabernæmont. Gramen iunceum triquetrum, Thalio. Germanis, waſſer Cypergraß. Belgis, *Vvatervvilde Galigaen gras.* Anglis, *Great cypreſſe graß.* C

IX. GRAMEN CYPEROIDES SPICIS MINORIBVS, MINVSQVE COMPACTIS: ex radice fibroſa, lignoſa tamen, folia anguſta, graminea, palmum longa prodeunt, inter quæ caulis ſeſquicubitalis, triquetrus, ſubaſper, & magna ex parte nudus exſurgit: in cuius ſummo, ſpica parua diuulſa & quaſi aculeata conſiſtit, quæ ſemina oblonga, ſubnigra, in aculeatum cuſpidem deſinentia, continet. Huius tres differentias notauimus: Prima eſt latioribus & longioribus folijs, ſpicis maioribus: Altera, à priore rarioribus & minoribus ſpicis differt: Tertia folijs eſt anguſtioribus, breuioribus & ſpicis inter duas priores medijs.

LOCVS. Primum, Baſileæ ad riuulum molendinarium trans Rhenum reperitur: alterum, non lõgè Baſilea in via Riehana ad B ſepes creſcit: tertium, Patauij, locis humidis collegimus.

NOMEN. Iſchæmon Plinij, Guilandinus, Anno CIↃ IↃ LXXIIX. nominauit, quod non probamus. Idem, ſed per omnia minus, Anno CIↃ IↃ LXXIX. Monſpeſſuli in humidis inuenimus, vbi Gramen Cyperoides nominabant.

X. GRAMEN CYPEROIDES PALVSTRE MAIVS SPICA DIVISA.

X. GRAMEN CYPEROIDES PALVSTRE MAIVS SPICA DIVISA: radice eſt octauo ſimili, vt & folijs dodrantalibus, caulibus triquetris, ſeſquipedalibus, quorum faſtigio ſpicæ breues, magis diuiſæ, denſæ, flauæ, per maturitatem rufæ, inſident.

LOCVS. Vdis, vt & octauum, gaudet.

NOMEN. Gramen Cyperoides paruum aquaticum, Lobelio *e*: Gramen Cyperinum

c *in Iconibus.*

paluſtre

paluſtre minus, Tabernæmont. Gramen cyperoides paruum, Gerardo. Germanis, Kleinwaſſer Cypergraß. Belgis, *Cleyn vvater vvilde Galigaen graß.* Anglis, *Smal cypreſſe graſſe.*

XI. GRAMEN CYPEROIDES MINVS PANICVLA SPARSA.

XI. GRAMEN CYPEROIDES MINVS PANICVLA SPARSA: radicem habet ex paruis breuibusque fibris albicantibus compoſitam: calamis ex vna radice ſupra viginti prodeũtibus, trientem non excedentibus, etiam minoribus, in quorum faſtigijs paniculæ elegantes, duplicatæ, flauæ: quibus folia duo quidem oblonga ſurſum ſpectantia, at tertium breuius & dependens, ſubijciuntur: quæ & ad radicem, & in caule pauca, anguſta, breuia & virentia.

LOCVS. In pratis lætioribus & humidis, apud nos Michelfeldæ, item Lipſiæ, & circa Norimbergam in paluſtribus & arenoſis prouenit.

NOMEN. Iuncus exiguus pratenſis, Tragi; cui & Calamagroſteos ſpecies: Calamagroſtis tertia, Lugdunenſi: Carex minus, Lonicero: Gramen marinum ſpicatum minus, Camerario. Germanis, Klein Riedtgraß.

VARIAT colore paniculæ, in altero enim ſubflaua, in altero obſoleto colore nigricat: hocq; illo altiùs exſurgit, vtrumque tamen eodem in loco prouenit: qui volet vndecimum & duodecimum gramen Cyperoides minus, illud panicula ſubflaueſcente, hoc panicula nigricante nominando, faciat: quod Lobelius *f* in Catalogo Graminum, Gramen Cyperoides minimum, panicula ſubflaua, & panicula nigricante nominat.

XII. GRAMEN CYPEROIDES MILIACEVM.

XII. GRAMEN CYPEROIDES MILIACEVM: radicibus conſtat craſsis, fibroſis, nigricantibus: caule ſeſquipedali, geniculato, triangulo, ſtriato, viridi, culmi hordacei craſsitie: folijs circa radicẽ ex geniculis prodeuntibus, paucis, dodrantalibus, longioribusque, acuminatis: in caulium ſummis coma elegans, latius ſparſa, ſemen Iunci copioſum, velut in racemis nigricantibus proferens: ipſi comæ, folia tria acuminata, altero paniculam, vt in Cypero ſuperante, ſubijciuntur.

LOCVS. Paſsim in vliginoſis iuxta aquas, vt ad Necarim agro Heidelbergenſi, apud nos verò pratis vdis & arenoſis latatur.

NOMEN. Cyperus gramínea ſiue miliacea, Aduerſarijs, Lobelio *g*, & in hiſtoria Lugdunenſi, vbi etiam ſub Iunci lati nomine habetur: Pſeudocyperus πολύκαρπος, Thalio. Belgis, *Graſachtich oft Hirſachtich Galigaen.*

f *Aduerſar. parte altera.* g *in Iconibus.*

XIII. GRAMEN CYPEROIDES A MARITIMVM.

XIII. GRAMEN CYPEROIDES MARITIMVM: radice nititur lignosa, longa, rufa, nigráue, geniculata, prolixius serpente, fibrisque capillata, multis villosis cirris additis, sapore grato: folijs longis, pallidis, crassis, porraceis, lentis, sparsis & inflexis, caulem pedalem, rotundum, læuem, nudum, superantibus, cuius summitati caput globosum, ampelopras magnitudine & figura insidet, corticosum squamisque farctum, ex luteo rufescens splendensque: cui folia plerunque terna, (duo vtrinque Dalechampio,) aliquando quaterna, triuncialia, & velut cornua prominentia subijciuntur: seminibus est rufescentibus, triangulis, mediocribus.

LOCVS. In litoribus maritimis Narbonæ & Galloprouinciæ reperitur: ac circa Monspelium maius, in litore verò Veneto minus legimus.

NOMEN. Iuncus maritimus, Aduersarijs & Lobelio *b*: Iuncus marinus Tabernæmont. Iuncus maritimus alius Penæ, historiæ Lugdunensi: & eidem alibi Gramen maritimum Dalechampij. Germanis, **Meerbintzen**. Belgis, *Zeebiese*. Anglis, *Seerushes*.

* * * * * * * * * * * *

DE GRAMINE ARVNDINACEO.

CAPVT XIX.

I. GRAMEN ARVNDINACEVM CALAMAGROSTIS DICTVM, SPICA MVLTIPLICI.

I. GRAMEN ARVNDINACEVM CALAMAGROSTIS DICTVM, SPICA MVLTIPLICI: mediæ est inter arundinem & gramen, tam naturæ, quam figuræ: radice enim est prolixa, alba, vel flauescente, geniculata, in obliquum serpente, & arundinis radicem æquante, supernè modicè fibrata: calamis sesquipedalibus: folijs rigidis, scabris, ad Arũdinem vulgarem accedentibus, utrinq; acutis: panicula Panici aut Sorgi spicata, in nouem aut decem spicas per maturitatem nigras & asperas, (ita vt, si premas digitos pungant,) diuiditur, quæ ex singulorum foliorum alis prodeunt, nonnunquam pediculis carentes, aliquando oblongis tenuissimis pediculis insidentes: flore est forma frugum simili, colore rufescente.

LOCVS. Pratis vdis, sed strigosis, macilentis & sabulosis familiare: sic & ad aquarum margines, fontium scaturigines, & in palustribus. In agris & campis circa vrbem Bagader, aliàs Buldac nominatam, Gramen

h *in Iconibus.*

hoc,

hoc, Dioſcoridis deſcriptioni conueniens, A ſed πίμπλησιν τὰς βόας legunt, vt Lacuna. Sic Rauwolffius *a* obſeruauit, in vicinis quoq; prouinciis ſabuloſis, vt Suſiana, Perſia, &c.

NOMEN. Hoc Dioſcoridis *b* καλαμάγρωστις, id eſt, arundinaceum gramen, nobis videtur, quod tradit gramine ſuo primo maius eſſe omni ex parte, iumenta in pabulo ſumptum necare, maximè, quod in Babylone iuxta vias naſcitur. Idem & Rauwolffius teſtatur, cuius nomine, locis citatis, paucos equos & boues reperiri, ſed numeroſos Bubalos, qui eo paſcantur. Plinius *c* verò, qui B Gramen ſimpliciter vocat, Camelos necare tradit in Babylonis regione, id quod iuxta vias naſcitur. Dicitur Calamagroſtis vel harundinaceum fortè Babylonicum, Aduerſarijs: Calamagroſtis, Lobelio, Lugdunenſi, qui de eo etiam ſub gramine arundinaceo egit: Gramen arundinaceũ peculiare, quod incolis, ad imitationem Arabum, Negil dicitur, Rauwolffio: Gramen arundinaceum maius, Tabernæmontano & Gerardo. Germanis, groß Riedtgraß. Belgis, *Rietgraſs*. Anglis, *Great Reede graſſe*. Gallis, *Leche*. Hiſpanis, *Grama* ſiue *Gramenha grueſſa*. C

QVALITAS. Acidum eſt: cuius in Medicina vſus nullus eſt, nec pabulo eſt iumentis gregiue, cùm eo, niſi multùm eſuriant, & penuria melioris laborent, vt ingratiſsimo & acido abſtineant. Quòdſi, in penuria alterius pabuli, eo vtantur, tùm labijs, lingua & faucibus vulneratis & conſtrictis, ſanguis in ventriculum delabitur, ipſis corpus intumeſcit, inflammatur, & ſæpè mors ſub- D ſequitur. Sic & oues, niſi multùm eſuriant, propter aciditatem eo abſtinent: quòd ſi eo vtuntur, ſiti affliguntur; emaciantur, tabidæ fiunt, & tandem moriuntur, idque non propter venenatam aliquam huius Graminis naturam, ſed propter foliorum acutiem ſauciantem. Quare videas interdùm iumentorum fauces & labra ſauciata & ſanguinea, quando vna cum alio pabulo per fœniſecia huius, aut ſimilia Arundinacea folia, eſitarint. Variat ratione loci, nam quod in are- E noſis prouenit, ſpica eſt craſsiore, quod in montoſis, dumetis humidis, ſpica eſt tenuiore. De Gramine Cilicio, quo boues inflammari Dioſcorides ſcribit, quędam addamus: in Cilicia, inquit *d*, naſcitur, quod indigenæ Κίνναον, Cinnam appellant, ſi eo virente, ſæpe paſcantur boues inflammat: hæc ille. Cornarus vertit, boues ſæpe inflammari. Quidam verò Codices non habent πίμπρησι,

II. GRAMEN ARVNDINACEVM SPICATVM.

II. GRAMEN ARVNDINACEVM SPICATVM: hoc priori radicibus & culmis ac foliis ſimile eſt, niſi quod per omnia minus, & culmorum ſummitati vnica ſpica oblonga inſidet.

LOCVS. Ijſdem quo prius locis reperitur.

NOMEN. Gramen harundinaceum minus, Tabernæmont. & Gerardo. Germanis, klein Riedtgraß. Anglis, *Smal Reede graſſe*.

III. GRAMEN ARVNDINACEVM PANICVLA MOLLI SPADICEA MAIVS: radice arundinacea nititur: caulibus eſt cubitalibus, rotundis, internodijs diſtinctis: folijs paucis, oblongis, anguſtis: paniculam habet in ſummo culmo non vnicam, ſed plures ferè palmares, ſpadiceas, molles, plumoſas, cuius glumis pluma adhæret.

LOCVS. Solo pingui & plerunq; humidiori prouenit, vt apud nos in paluſtribus Michelfeldæ.

NOMEN. Gramen tomentoſum & aceroſum, Lobelio *f*, quod quibuſdam Calama-

a *part.2. cap.9.* b *lib.4. cap.32.* c *lib.24. cap.19.* d *lib.4. cap.32. & ex eo Ruellius lib. 3. cap.91.* e *lib 4. coroll.643.* f *in Icon.*

groſtis,

III. GRAMEN ARVNDINACEVM PANICVLA MOLLI SPADICEA MAIVS.

groſtis, & vulgò Gramen plumoſum dicatur: Graminis loliacei octaui alia ſpecies, Trago. Germanis, Waſſerfedergraß. Belgis, *Pluym rietgras.*

IV. GRAMEN ARVNDINACEVM PANICVLA MOLLI SPADICEA MINVS: cauliculis eſt breuioribus ac tenuioribus; inferioribus partibus enodibus, in ſummitate tantũ pauca genicula habentibus: ex quibus paniculę binæ, ternæ, ad ſummũ quaternæ, illis breuiores ac tenuiores, quæ & ipſæ ſpadiceæ ſunt, prodeunt: & vbi paniculæ defloruere, decidunt; ijſque capitula ſquamata ſuccedunt, quibus ſemen nigrum, paruum, acuminato cuſpide prominulum includitur; Thalio monente.

LOCVS. Ijſdem quibus prius, locis naſcitur.

NOMEN. Graminis loliacei octaui tertia ſpecies, Thalio.

V. GRAMEN ARVNDINACEVM PLVMOSVM ALBVM: hoc in arundinis altitudinem excreſcit: radice & folijs eſt Arundini ſimilibus: caule anguloſo, albo, paniculam arundinaceam, ramoſam, palmarem, albam, mollem, ſplendentem inſtar ſerici albi; ſuſtinet.

LOCVS. Non longè Monſpelio, circa Perault & Magalonam reperitur.

VI. GRAMEN ARVNDINACEVM ENODE MAIVS MONTANVM.

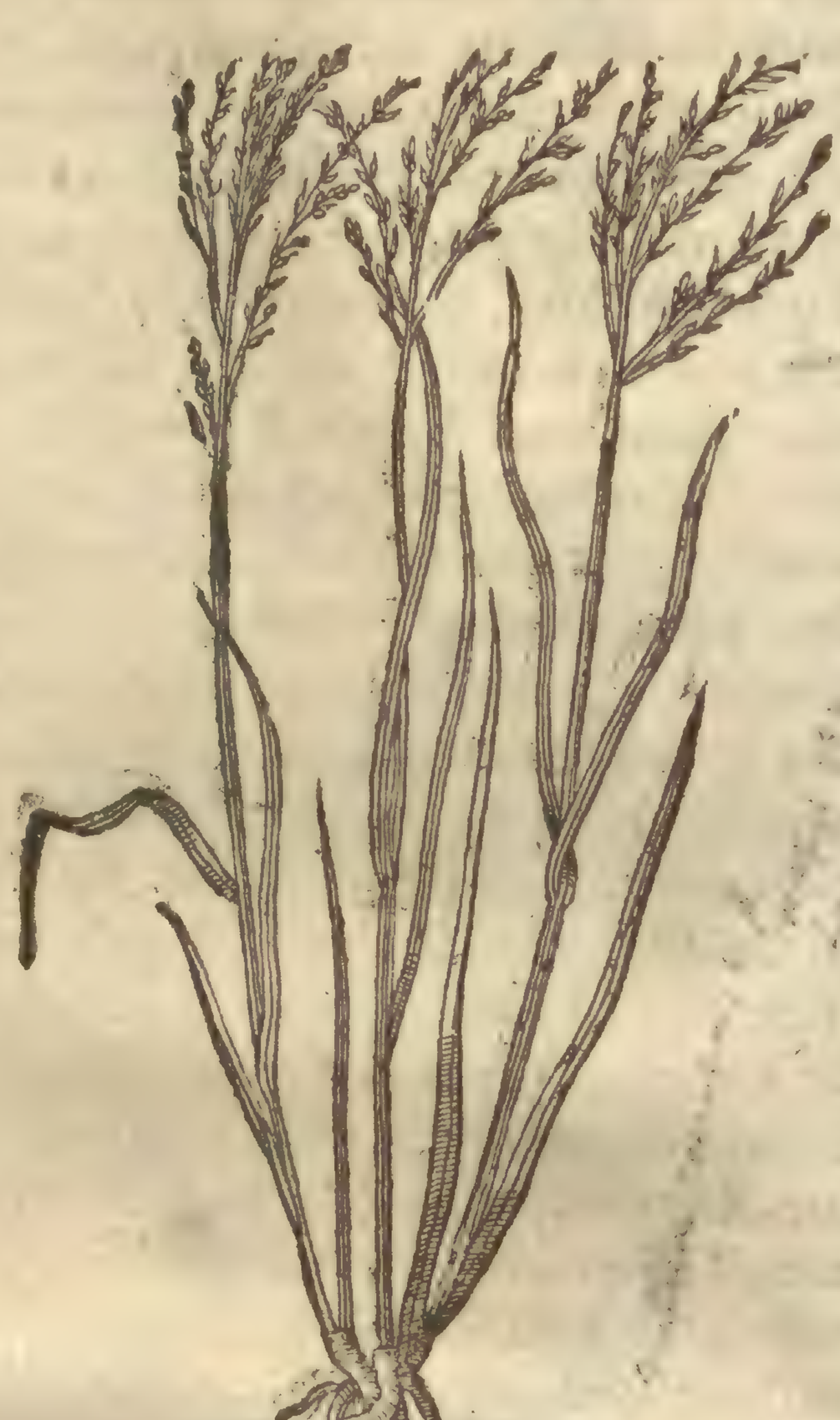

VI. GRAMEN ARVNDINACEVM ENODE MAIVS MONTANVM: radice eſt oblonga, craſſiuſcula, parum fibroſa: folijs paucis, anguſtioribus, tenuioribus: culmis aliquot erectis, læuibus, geniculis carentibus, calami triticei craſsitie, cauis, humanam altitudinem æquantibus, qui Iunio menſe exſurgunt, Auguſto flaueſcunt, & maturi, duri, firmique fiunt: panicula lanuginoſa, tenera & molli, harundinis vulgaris iubæ non diſſimili.

LOCVS. Prouenit in ſyluis altiſsimis, aſperis & humectis, nec non in montibus, inter Iuniperi frutices apud Mediomatrices.

NOMEN. Scirpi primum genus, Harũdo ſylueſtris, Græcè forte κάλαμος ἄδεσμος, aut forte Syringia *ſ* Plinij dici poſſet, monente Trago: Iuncus ſylueſtris Lonicero, quoad Iconem: Gramen harundinaceum montanum & Calamagroſtis montana, Tabernæmont. Iuncus λυχναίτεμος maior, Thalio. Germanis, Bergriedt/Bergrohrgraß/Schmelẽ/Binſenhelmen/Binſenriedt/ id eſt, Schœnocalamus aut calamus iunceus.

VSVS. Huius nec in Medicina, nec ad iumentorum pabulum vſus eſt, ſed ex calamis flauis, naſſæ piſcatorum conficiuntur, corbes item delicati: ruſticę mulierculæ caſeos

ſ lib. 16. cap. 36.

recentes

recentes & præhumidos in aëre ſiccandos imponunt. E minimis verò nonnulli pileos, quibus aduersùs ſolis radios & calorem vtantur, conficiunt, quos aliqui ſerico poſtmodum obducunt.

VII. GRAMEN ARVNDINACEVM ENODE MINVS SYLVATICVM: illius genus alterum multò tenuius, breuius & magis exiguum exiſtit: culmis cubitalibus, nec perpendiculari rectitudine ſe ſuſtinentibus: panicula oblonga, tenera, ex paleaceis feſtucis ſquamatim compacta, ſpadicei fermè coloris.

Locvs. In noſtris ſyluis, vt propè nouam nominatam domum, qua Vvilam itur, aliquando reperias.

NOMEN. Scirpi alterum genus, Trago: Iuncus λυχναίθεμος tenuis maior, Thalio, quem Broccenbergo familiarem ſcribit: addit & tertiam ſpeciem, quam Lychnanthemum tenuem nominat, quæ ex radice fibroſa plures iunceos ſtylos, breues, digitales, ſpica perpuſilla ſpadiceſcenteque in apice exornatos emittit, quæ illi nuſquam, quàm in Broccenbergo viſa ſit.

IIX. GRAMEN ARVNDINACEVM MARITIMVM ACVTISSIMVM: hoc radice eſt fibris capillata: caule cubitali, arundinis modo viridi, geniculato & ſtriato: folijs alternatim vt in arundine prodeuntibus, vncias quinq; ſuperantibus, arundineis, in aculeatum & atrociter pungentem apicem finientibus: caulem non vidimus.

Locvs. In maritimis Mõſpelij prouenit.

NOMEN. Oxyagroſtis maritima, Daléchampij *a*, qui folia gemina ad ſingulos nodos prodire aſſerit.

DE GRAMINE NEMOROSO.

GRAMEN NEMOROSVM GLABRVM.

CAPVT XX.

I. GRAMEN NEMOROSVM PANICVLIS ALBIS CAPILLACEO FOLIO: ceſpitis inſtar gramen hoc exiſtit, quod ex radicibus capillaceis, folia copioſa, viridia, pilis tenuiſsimis ſimilia, pedem longa emittit: inter quæ culmi tenues, geniculati, cubitales, aliquando ſeſquicubitales, penè nudi, in paniculam rariorem albicantem, palmo minorem, ex glumis paruis ariſtis donatis, compoſitam abeunt.

Locvs. Baſileæ, in querceto non longè Michelfelda, copioſè creſcit.

A II. GRAMEN NEMOROSVM SPICA SVBNIGRA RECVRVA.

II. GRAMEN NEMOROSVM SPICA SVBNIGRA RECVRVA: radice eſt velut ex bulbis Aſcaloniæ modo compacta, vnde fibræ capillares breues in terram figuntur: folijs ad radicem multis, breuibus, anguſtis, aliquibus leuiter piloſis: cauliculis aliquot palmaribus, nonnunquam pedalibus, ternis foliolis cinctis: ſpica ſubnigra, aliquando ſimplici, aliquando diuiſa, ex multis vtriculis ſpadiceis compoſita, & florum heliotropij modo recurua: ſemen minutum, rotundum, rufeſcens, vtriculis includitur.

Locvs. Locis arenoſis & ſyluis humectis prouenit, circa Monſpelium etiam obſeruauimus.

NOMEN. Gramen Cyperinum nemoroſum, Tabernæmont. & Gerardo. Germanis, *wald Cypergraß*. Anglis, *Cypreſſe vvood-graſſe*.

III. GRAMEN NEMOROSVM SPICA RVFESCENTE MOLLI: radice eſt ex pluribus capillaribus fibris compacta: vnde folia numeroſa, anguſta, firma, prodeunt: inter quæ culmi tenues, teretes, nudi & palmares, ſpicam mollem, piloſam & rufeſcentem ſuſtinentes, exſurgunt.

Locvs. In humidis & vmbroſis ſyluis

a *in hiſt. Lugdun.*

III. GRAMEN NEMOROSVM SPICA RVFESCENTE MOLLI.

Germaniæ, locis potiſsimùm arenoſis, reperitur.

NOMEN. Gramen ſyluaticum ſiue nemoroſum primum, Tabernæmont. Gramen ſyluaticum, Gerardo. Germanis, Waldgraß & Buſchgraß. Anglis, *Vvoodgraſſe.*

IV. GRAMEN NEMOROSVM SPICIS PARVIS ASPERIS: radice eſt capillacea, priore D minore: folijs etiam anguſtioribus, breuioribus, acutiſsimis: culmis pluribus tenuibus, nudis, dodrantalibus, in ſpicas paruas aſperas abeuntibus.

LOCVS. In pratis humidis, in dumetis & arenoſis reperitur.

NOMEN. Gramen ſyluaticum tertium, Tabernęmontano: Gramen ſyluaticum minus, Gerardo. Germanis, ſchmal Waldgraß. Anglis, *Smal Vvoodgraſſe.* Variat, latiore folio, in dumetis: & anguſtiore, in pratis.

V. GRAMEN NEMOROSVM CALICVLIS PALEACEIS: hoc ſæpè denſo ceſpite naſcitur: eſtque duplex, repens & erectum. REPENS radice eſt capillata, rufeſcente, ex qua frequentiſsimi cauliculi, tenues, palmares, frequentiſsimis geniculis cincti, prodeunt: ex quibus folia palmaria ferè, anguſta, breuia proſiliunt: cuilibet geniculo intra folij alam caliculus paleaceus adpoſitus, qui par-

IV. GRAMEN NEMOROSVM SPICIS PARVIS ASPERIS.

V. GRAMEN NEMOROSVM CALICVLIS PALEACEIS.

E uum capitulum membraneum & fuluũ continet, cui ſemina plurima minutiſsima, rufa, includuntur: ex ſingulo quinetiam caliculo ſubinde noui, eodem modo geniculati cauliculi alij prodeunt. ERECTVM radice eſt longè breuiore, cum in illo ſæpè ſit ſemidodrantalis, cauliculis ſeſquipalmaribus, plurimis: in cæteris cum priore conuenit.

LOCVS. In pratis humidis, locis vmbroſis & putridis frequens eſt.

NOMEN. Dicitur quibuſdã ὁλόσιον, quaſi totum

totum osseum, per antiphrasim, non tamen A Dioscoridis *a* est Holosteum, vt suo loco dicetur. Holostium Matthiolo *b*: Holostium Matthioli, Lobelio *c* & Lugdunensi: Gramen iunceum sextum, vel bufonium, Tabernæmont. Gramen ἐπιγονοβόκαυλον, Thalio: Gramen iunceum, Gerardo. Germanis, Krottengraß. Belgis, *Paddegraß*. Anglis, *Todegrasse*, *Rushgrasse*. Gallis, *Herbe aux crapaux, ou Crapaudiere*: quæ nomina Gramen bufonium significant: quod ijs locis, B vbi Bufones stabulantur, proueniat.

VI. GRAMEN HOLOSTEVM ALPINVM MINIMVM: tota plantula vncias tres non superat: folijs capillaceis, vncialibus: culmis capitula paleacea insident.

LOCVS. In Heluetiæ monte S. Bernhardi minore, copiosè prouenit.

DE GRAMINE NEMOROSO HIRSVTO.

CAPVT XXI.

GRAMINIS HIRSVTI vel villosi, propter folia vtrinque per latera pilosa, sic dicti, species aliquot notauimus, quarum primum

I. GRAMEN HIRSVTVM LATIFOLIVM MAIVS.

D

E

I. GRAMEN HIRSVTVM LATIFOLIVM MAIVS: radicem habet ex plurimis fibris capillaribus nigricantibus compositam: vnde folia multa, ad cubiti altitudinem accedentia, viridia, neruosa emergunt, quibus vtrinque alba lanugo, instar pilorum oblõgorum adponitur, & potissimùm ad eorum exortum densius villosa existunt: inter quæ culmi tenues, sesquicubitales exsurgunt, quorum summitates in aliquot pediculos inæquales secantur, singulis vnum alterúmue folliculum mollem sustinẽtibus, qui vbi maturuere, in plures apices abeunt, ex eorumq; medio filamenta aliquot prodeunt, semenque paruum continent.

LOCVS. In altissimis & vmbrosis Alsatiæ montibus prouenit: ex Pyrenæis quoque habemus.

NOMEN. Gramen hirsutum nemorosum, Lobelio *a* & Gerardo: Gramen syluaticum quartum, siue pilosum, Tabernæmont. Germanis, Harechtig Wald oder Buschgraß. C Belgis, *Hayrich boschgras*. Anglis, *Hayrievvood grasse*.

II. GRAMEN HIRSVTVM LATIFOLIVM MINVS.

II. GRAMEN HIRSVTVM LATIFOLIVM MINVS: folijs est breuioribus, minusque pilosis, ex radice instar cespitis prodeuntibus: inter quæ culmus (modò vnus, modò plures,) pedalis, tenuissimus, lęuis, nisi vbi folijs

a *lib. 4. cap. 10.* b *edition. postrema.* c *in Iconibus.* a *in Iconibus.*

breuiſsimis veſtitur, qui in ſummo in pediculos abit, & paniculam rufeſcentem inſtar Graminis hirſuti quinti ſuſtinet: à priore potiſsimum magnitudine & paniculà differt.

Locvs. In montibus nobis vicinis, potiſsimùm in Muteto reperitur, quamuis etiam ex Italia habeamus.

III. GRAMEN HIRSVTVM CAPITVLIS PSYLLII.

III. GRAMEN HIRSVTVM CAPITVLIS PSYLLII: radice eſt rufa, oblonga, repente, pluribus fibris capillata: ex qua folia plura, ſemidodrantalia, modò latiora, modò anguſtiora, acuta, villoſa, prodeunt: inter quæ cauliculus palmaris, læuis, tenuis, viridis exſurgit: paniculam breuem ex pluribus floribus compactam, ruffeſcentem, ſuſtinens: flores quando aperiuntur in foliola ſex atrorubentia, lateribus pallidis expanduntur, è medio quorum ſtamina flaua ſex, & tria filamenta pallida, prodeunt.

Locvs. Humidis & arenoſis, ſed herboſis locis: pratis quinetiam humidioribus prouenit.

Nomen. Cyperella Cordo & Pſeudocyperi ſpecies pumila, Geſnero *b*: Gramen exile hirſutum Cyperoides, Lobelio *c*: Gramen nemorum Dalechampij *d*, qui cenſuit Holoſteo Matthioli non eſſe abſimile: Gramen Cyperinum piloſum, Tabernæmont. Germanis, *Harechtig Cypergraß*. Belgis, *Cleyn hayrich gras*. Anglis, *Hayregraſſe*. Variat folijs latioribus & anguſtioribus.

IV. GRAMEN HIRSVTVM CAPITVLO GLOBOSO.

IV. GRAMEN HIRSVTVM CAPITVLO GLOBOSO: radice nititur parua, ex cirris tenuioribus compacta: folijs vulgati Graminis, vel Tritici, quibus pauca lanugo aſpera eſt, (quę in figura non ſatis exprimitur,) culmis tenuibus, palmaribus, duorumue dodrantum: quorum ſummis capitula rotunda, ſplendentia, inſident: floſculis eſt albicantibus, quibus ſemen minutum ſuccedit.

Locvs. In colliculis gramineis & vmbroſis Germaniæ & Hetruriæ reperitur.

Nomen. Combretum Plinij, Anguillarę: Herba Luziola vulgò, quia noctu luceat, Cæſalpino: Gramen lucidum, Tabernæmont. quod ſub gramine paluſtri echinato apud Gerardum pingitur. Germanis, *Kölblingraß*. Italis, *Gramigna ſaluatica piloſa*, & Hetruſcis *herba Luzula*. An ex his quatuor ſpeciebus aliqua ſit Combretum Plinij *e*, vt Anguillara voluit, quod Plinius *e* ſcribit bacchari ſimilimum, foliorum exilitate vſq; in fila attenuatum & proceriùs quàm *f* bacchar, & quod tritum cum axungia vulnera mirè ſanet, ambigitur. An verò ex Cęſalpini

b libro de hortis. c in Iconibus. d in hiſt. Lugdun. e lib. 21. cap. 6. f lib. 21. cap. 19.

pini mente, eiuſdem Iſchæmum *g*, quod Thracia inuenit, qua ferunt ſanguinem ſiſti, non aperta modò vena, ſed etiam præciſa: ſerpit è terra milio ſimilis, folijs aſperis & lanuginoſis, farcitur in nares: quæ in Italia naſcitur, & ſanguinem eadem adalligata ſiſtit. Cauſa dubitationis, quòd hoc vulneribus recentibus mirabiliter mederi, ſanguinemque ſiſtere cum Anguillara, Cæſalpinus teſtatur: verùm de Gramine dactyloide, rectius dici poſſe ea, quæ de Iſchæmo Plinius habet, cenſemus. B

V. GRAMEN HIRSVTVM ANGVSTIFOLIVM MAIVS.

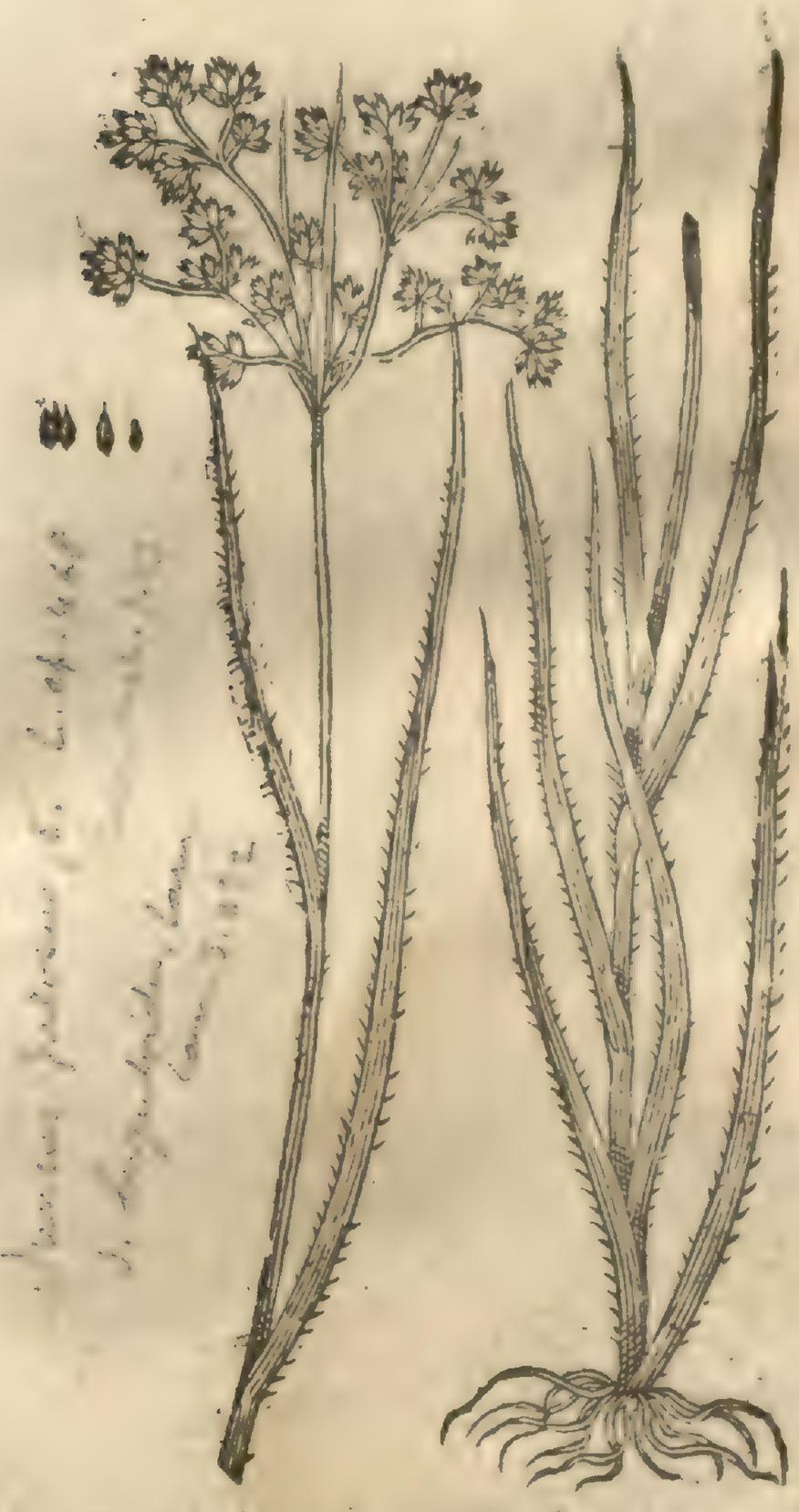

C

V. GRAMEN HIRSVTVM ANGVSTIFOLIVM MAIVS: ex radice exigua, fibroſa, rufeſcente, culmus vnicus, cubito altior, vtplurimùm læuis exſurgit: in cuius ſummitate panicula alba, mollis, leuiter ſparſa, ex multis laminulis compoſita, in quarum qualibet ſemina minuta, ſubnigra & ſubrotũda incluſa ſunt: E folijs eſt paucis, anguſtis, palmaribus & villoſis, (ſculptor in pilis exprimendis lapſus eſt,) aliquot culmum cingentibus: ipſi verò paniculæ, vtrinq; folium tenuiſsimum in acumen deſinens ſubijcitur, quorum alterum paniculam ſuperat, alterum non adæquat.

LOCVS. In vicinis pratis Michelfeldenſibus prouenit.

VI. GRAMEN HIRSVTVM ANGVSTIFOLIVM MINVS PANICVLIS ALBIS.

VI. GRAMEN HIRSVTVM ANGVSTIFOLIVM MINVS PANICVLIS ALBIS: radice eſt ex multis nigricantibus & oblongis fibris compoſita: caulibus aliquot pedalibus: folijs palmaribus, & quàm in priore latioribus, viridioribus, leuiter hirſutis, quorum aliquot paniculas, prioribus breuiores, can-D didiores & compactiores ſuperant, floſculi ſinguli expanſi, ſenis donantur foliolis; vnde totidem ſtaminula prodeunt.

LOCVS. Dumetis ac montoſis locis prouenit: apud Patauinos, & Monſpelij in aruis Frontignanum versùs, monte item Calcaris legimus.

NOMEN. Quod verò hoc Gramen Guilandinus Aeſchynomena Plinij *h* crediderit, nulla ſubeſt ratio, cùm appropinquante manu folia non contrahantur, quod ex E Apollodoro ei tribuitur: Gramẽ leucanthemum (à flore albo) Dalechampio *i* dictum:

DE GRAMINE ECHINATO ET ACVLEATO.

CAPVT XXIII.

I. GRAMEN SPICA SVBROTVNDA ECHI-

g lib. 25. cap. 8. & lib. 26. cap. 17. *h lib. 24. cap. 17.* *i in hiſt. Lugdun.*

I. GRAMEN SPICA SVBROTVNDA ECHINATA.

NATA: radice est geniculis nodosa, capillacea, alba: folijs paucis, angustis, primis duplo minoribus, ijs, quæ media sua parte festucam cingunt, quæ tamen vix vncias tres superant, & per quæ lineæ secundùm longitudinem excurrunt, eamq; subasperam reddunt: inter hæc culmi festucarum instar tenues, læues, geniculati, vno alteróue folio è geniculi nodo incipiente cincti, & quidem terni vel quaterni, altitudine inequales, duarum, trium, quatuor, etiam sex vnciarum efferuntur: quibus singulis capitulum vnicum subrotundum (quod siccatum pallet,) instar Tribuli echinatum, spinosum ac pungens, insidet, quod fructibus densis, compositum, quorum corpus in stellam spinosam, inæqualem, radijs quinque vel septem præditam desinit, quorum medius superior oblongus, laterales minores sunt: flores & semina non obseruauimus: At, quemadmodum doctiss. Columna, flores, vt in alijs staminibus pallentibus, dependentibus tremulis, Maio emittit: semẽ paruum diaphanum triticeum, Vaccino tritico à Lobelio dicto, concolor.

Locvs. Hoc locis sterilibus circa Monspelium crescit: ex Hispania quoq; habemus: at Columna in Æquicolorum collibus & sterilibus locis in Valuensi comitatu Anuersæ eruit.

A NOMEN. Gramen echinatum tribuloides capitatum, Columnæ.

II. GRAMEN SPICA PLANA ECHINATA: plantula palmaris est: radicula ex fibellis albis composita: ex qua foliola capillacea, pauca, vnciam longa, & festuca tenuissima prodeunt: spicam habet vncialem, planam, quæ ex vtriculis minutissimis, aristas acutas emittit.

Locvs. In Hispania creuit, vnde cũ alijs plurimis, Doctor Albinus Hamburgensis
B nobis attulit.

III. GRAMEN ALBVM CAPITVLIS ACVLEATIS ITALICVM.

C

III. GRAMEN ALBVM CAPITVLIS ACVLEATIS ITALICVM: tota planta alba est, radice crassiuscula, fibris villosa, & per terræ superficiem repente: circa quam folia oblonga, angusta, in caulibus, quos latiore basi cingunt, breuiora, & quæ sensim angustiora reddita, in exquisitissimum apicem desinunt: cauliculis est multis, vncialibus, dodrantalibus, rariùs pedalibus, geniculatis, virgatis & reclinatis, ex quibus surculi multi nascuntur, folio, tanquam gluma quadam, vsque ad aculeorum exortum, vbi à pediculo diuaricantur, obuoluto: in summis surculis capitula rotunda, quæ tribus foliolis aculeatis, infernè crassiusculis, clauduntur, ita vt Tribulum terrestrem referant: quorum in medio flosculi numerosi, velut in globulum stipati: quibus semina, oblongis,

oblongis, exilibus, & albis glumis incluſa, A ſuccedunt.

LOCVS. Inter rudera & in muris vetuſtate collapſis prouenit, ſic Arimini circa mœnia, vbi Doctor Neudorfferus collegit, nobisq; communicauit.

NOMEN. Græcis ἄγρωστις ἀκανθώδης: Gramen aculeatum Matthiolo, Lugdunenſi, Caſtori. Germanis, Stachelgraß. Italis, *Gramigna ſpinoſa.* Polonis, *Koleyca trawa.*

QVALITAS. Iiſdem viribus, quibus vulgatum, præditum eſſe Matthiolus aſſerit.

IV. GRAMEN PALVSTRE ACVLEATVM GERMANICVM.

IV. GRAMEN PALVSTRE ACVLEATVM GERMANICVM, vel MINVS: radice eſt fibroſa, candicante, breui: ex qua folia arundinacea, anguſta, in acumen faſtigiata, propè radicem multa, in culmo pauca prodeunt: culmo eſt palmari vel pedali, ttiangulari, ſtriato, cui quædam capitula adnata, viridia primùm, dein rufa, quaſi ex plurimis E veſiculis conglobata, quæ in filamentum cõtortum abeunt: ſingulis capitulis, folium ſurſum ſpectans ſubijcitur: mox cauliculorum ſummis capitula duo adponuntur, vnà cum ſpica breui & anguſta: his foliũ vnum, aliquando duo, deorſum ſpectantia. alterum oblongius, alterum breuius, ſubijciuntur: hæcq; capitula Xanthij fructibus ſimilia, per maturitatem rigida, & quaſi aculeata ſiunt.

LOCVS. In humidis paludoſis prouenit.

NOMEN. Gramen paluſtre echinatum, Lobelio *a*: Gramen aculeatum, hiſt. Lugdun. qui an ipſius ſit Plinij *b*, minùs rectè ſuſpicatur. Belgis, *Vvatergraß, met ſteckende arenkens.*

V. GRAMEN PALVSTRE ACVLEATVM ITALICVM vel MAIVS: ex radicibus fibroſis, culmi cubitales, tenues, ſtriati, exſurgunt: folijs eſt ſeſquipalmaribus, acuminatis & priori anguſtioribus, & in culmo breuioribus, B è cuiuslibet verò folij, quod in culmo eſt, ſinu, pedicellus capillaceus breuiſsimus exit, qui capitulum vnciam & ſeſquiunciam longum, ſemunciam latum ſuſtinet, quod ex plurimis minutis veſiculis membraneis, pallidè rufeſcentibus, vtrinque duplici ordine diſpoſitis componitur, ita tamen, vt etiam per medium capitulum vtrinque tertius veſicularum ordo obſeruetur: & harum ſingulæ in exiguum apicem, qui per maturitatem rigidior fit, ſiniunt: ſummus C denique culmus in ſpicas rufeſcentes, anguſtas, diuerſæ longitudinis & molles abſumitur.

LOCVS. In humidis & paludoſis, circa thermas Aponitanas Patauij, & alibi in Italia, naſcitur.

DE GRAMINE DACTYLOIDE SEV ISCHÆMO.

CAPVT XXIII.

D

GRAMEN hoc Dactylon dicitur, eò quòd ſpica in quaternas, quinas, ſenas & plures partes diuiſa, quaſi digitos manus expanſos, referat. Ἰσχαιμον vero, à ſiſtendo ſanguine, nomen inuenit. Dactylon trium generũ eſt apud Plinium *a*: ſunt (inquit) qui & aculeatum gramen vocant trium generũ: cùm in cacumine aculei ſunt plurimùm quini, Dactylon vocant: hos conuolutos naribus inſerunt extrahuntque ſanguinis E ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia & pterygia vnguiuum, & cùm caro vnguibus excreuerit, vtũtur cum axungia, ideo Dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus Dactyli, ſed breuius, naſcitur in parietinis aut tegulis. Huic cauſtica vis eſt. Siſtunt vlcera quæ ſerpunt.

I. GRAMEN DACTYLON ÆGYPTIACVM: Gramen eſt exile, radicibus albis, geniculatis ſerpens,

a *in Iconibus.* b *lib. 24. cap. 19.* a *lib. 24. cap. 19.*

tis serpens, culmis geniculatis digiti altitudine assurgens, foliis communi Gramini similibus, sed minoribus: culmis singulis spicæ quatuor Ischæmi, vel Graminis sanguinarij similes insident, quæ perfectam crucem, æquè omnes vno modo formant: his semina minutissima, seminibus communis Graminis similia.

Locvs. In Aegypto nasci & similimum esse ei, quod copiosè & sponte in Italia proueniat, Prosper Alpinus *b* author est, & nos quoque circa Patauium collegimus. B

Nomen. *Neiemelmsalib* Aegyptijs, id est, Gramen crucis, à figura crucis quam spicæ formant, Alpino.

Qvalitas. Radicem frigidam & siccã, tenuissimarumque partium esse aiunt: quæ sapore est dulci, cum aliquali acrimonia: radicis decocto ad sudores mouendos familiarissimè vtuntur: mulieres, pueris variolis atque morbillis correptis, ad eos propellendos exhibent: & ad menstruas purgationes interceptas vtuntur. Semina ad calculos C tùm venum, tùm vesicæ pellendos, atque eos, qui in vesica concreti sunt, frangendos (quod genus morbi ibi familiarissimum & quasi endemium) exhibentur. Sunt, qui pro secreto auxilio habeant, decoctum ex seminibus modicè contusis paratum, ad exanthemata in febribus pestilentibus, quę petechias Itali vocant, propellenda: ad vulnera quoq; & vlcera, tota herba, præcipuè rádice, vtuntur, hæc Alpinus.

II. GRAMEN DACTYLON FOLIO ARVNDINACEO MAIVS: ex radicibus perennibus, longis, nodosis, geniculatis, candicantibus, longè lateque serpentibus, subinde plurimis locis germinantibus, fibras paruas ex singulis geniculis spargentibus, culmi pedales, sæpe rufescentes, rotundi, geniculati assurgunt: è quibus folia angusta, in acumen fastigiata, arundinacea, dura prodeunt, quorum superiora lõga sunt, & angusta, & marginibus leuiter villosa: culmi siue calami, in E quaternas, quinas, nonnunquam senas spicas, virides, per maturitatem nigricantes, aliquando ex atro purpureoque colore mixtas, desinunt: quarum vtriculi breuibus aristis donati, sæpe ab vna parte costæ propendent, dorso libero existente: semine est aceroso & scabro.

Locvs. Hoc in agris & in vinetis Gallię, Italiæ & Hispaniæ vulgatum: at in maritimis longè lætiùs & vegetius, radicibus interdum minimi digiti crassitie, quare in maritimis Narbonæ arundini vallatoriæ radicibus forma adeò similibus, vt easdem dixeris. Reperitur etiam quibusdam Germaniæ locis, & Francofurto ad Oderam habemus: verũ aliqua varietas obseruatur, quòd Gallicum foliis sit nonnihil villosis, Germani-D cum verò, foliis glabris & caulibus minus erectis.

Nomen. Hoc Theophrasti Gramen esse credimus, cuius verba supra capite secundo posuimus: Ischæmon Plinij *c* esse, aliqui volunt, quod serpere scribit, è terra, Milio simile, foliis asperis & lanuginosis, & farciri in nares: at Clusius negat: addens, si ad Pliniani Graminis vllum aliud genus hęc planta referenda sit, aculeatum potius illud esse, cui, quod in cacumine aculei plurimùm sint E quini, Dactyli nomen inditum esse, Plinius *d* dicat: at Cæsalpinus esse Gramen aculeatum Dactylon dictum asserit, cui vt & Anguillarę & Clusio Gramen dicitur: Gramen canarium alterum, Lobelio. Belgis, *Honts gras metten arenkens van Ischæmon.* Gallis, *Chien dent.*

Qvalitas. Sapore subdulci cum quadam adstrictione sunt radices, & eiusdem cum gramine canino facultatis & vsus, qua-

AII. GRAMEN DACTYLVM FOLIO ARVNDINACEO MAIVS.

mis longè lætiùs & vegetius, radicibus interdum minimi digiti crassitie, quare in maritimis Narbonæ arundini vallatoriæ radicibus forma adeò similibus, vt easdem dixeris. Reperitur etiam quibusdam Germaniæ locis, & Francofurto ad Oderam habemus: verũ aliqua varietas obseruatur, quòd Gallicum foliis sit nonnihil villosis, Germani-D cum verò, foliis glabris & caulibus minus erectis.

Nomen. Hoc Theophrasti Gramen esse credimus, cuius verba supra capite secundo posuimus: Ischæmon Plinij *c* esse, aliqui volunt, quod serpere scribit, è terra, Milio simile, foliis asperis & lanuginosis, & farciri in nares: at Clusius negat: addens, si ad Pliniani Graminis vllum aliud genus hęc planta referenda sit, aculeatum potius illud esse, cui, quod in cacumine aculei plurimùm sint E quini, Dactyli nomen inditum esse, Plinius *d* dicat: at Cæsalpinus esse Gramen aculeatum Dactylon dictum asserit, cui vt & Anguillarę & Clusio Gramen dicitur: Gramen canarium alterum, Lobelio. Belgis, *Honts gras metten arenkens van Ischæmon.* Gallis, *Chien dent.*

Qvalitas. Sapore subdulci cum quadam adstrictione sunt radices, & eiusdem cum gramine canino facultatis & vsus, qua-

b *libro de plantis Aegyptiacis.* c *lib. 25. cap. 8.* d *lib. 24. cap. vlt.*

re hoc

re hoc pro Gramine Galli, Itali & Hiſpani, A vtuntur: ex quo aquam ad puerorum vermes, & ad febres malignas laudatam, per deſtillationem, extrahunt.

III. GRAMEN DACTYLON FOLIO ARVNDINACEO MINVS.

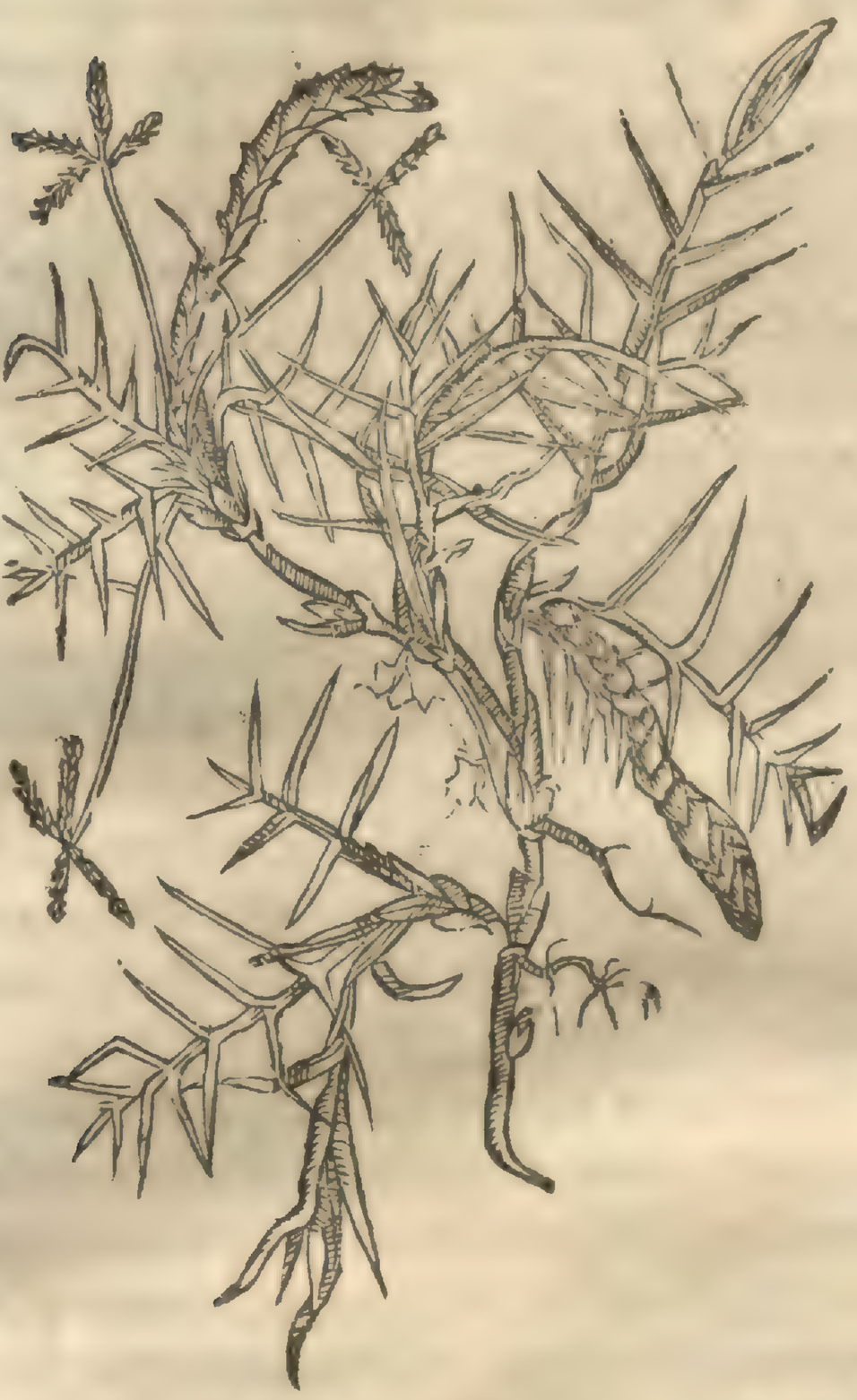

III. GRAMEN DACTYLON FOLIO ARVNDINACEO MINVS: hoc viticulis, gracilibus, longis, geniculatis, per terram ſerpit, & ex articulorum nodis, radiculas, quibus terræ inhæret protrudit: folio eſt arundinaceo, D angũſto, in exilitatem faſtigiato, aliquando nonnihil villoſo: cauliculis multis breuibus, recuruis; quibus ſpica inſidet tribus quatuórue torulis donata. In hoc autem maximè notandum; quod autumnali tempore ex cacumine, aliquando etiam ex articulis deorſum appendicem, duarũ & trium vnciarum longam, candidam; & velut ex ſquamis compactam; duram & quaſi articulatam, nonnihil villoſam mittit; quæ terræ rurſus infigitur, cuius nomine Plinij *e* E Gramen, eſſe ſuſpicamur, dum inquit: Gramen ipſum eſt inter herbas vulgatiſsimum: geniculatis ſerpit internodijs, crebroque ab his (ramorum ſcilicet internodijs) & ex cacumine nouas radices ſpargit: folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur.

LOCVS. Monſpeſſuli copioſè reperitur.

NOMEN. Gramen vulgare Dalechampij *f*, cuius figura noſtro apprimè conuenit: ſi quis tamen hoc cum arundinaceo maiore idem volet, cum ipſo non multum certabimus.

IV. GRAMEN DACTYLON FOLIO LATIORE.

IV. GRAMEN DACTYLON FOLIO LATIORE: ex radicibus tenuibus, fibroſis, candicantibus, calami multi pedales & altiores, tenues, geniculati exſurgunt, nonnunquam ex atro rubore ſplendentes, infernè nonnihil piloſi: circa quos folia, Gramini canino primo ſimilia, aliquando lanuginoſa: ſpicas habet in quinas, ſenas & etiam plures, rarò quaternas, rariſsimè ternas, veluti lineas digitatim diuiſas, herbacei, rariùs atro rubentis coloris, in quibus ſemina oblonga, rubra, extremitate pungentia, dulcis & aſtringentis ſaporis.

LOCVS. In hortorum areis, ſcrobibus, alibique ſponte exilit.

NOMEN. Ad Iſchæmon Plinij, de quo paulò antè, referimus, Canariam Plinij *g* ſtatuit Anguillara: ſiquidem hac herba præ cæteris ipſos delectari notarit: at Plinij verba ſupra capite ſecundo appoſita ſunt. Apuleio Crus galli, cuius cacumen inſtar pedis galli diuiditur: quod *h* ſtylus è medijs foliis exſurgens in pedem galli conformatus articuletur, reliquum cruris effigiem exhibens. Sanguinaria ab effectu: & Capriola

e lib.24.cap.19. Hermolaus lib.4. coroll.640. *f in hiſt. Lugdun.* *g lib.25. cap.18.* *h Ruellius lib.3. cap. 91.*

vulgò Leoniceno *i*, qui Gramen aculeatum Plinij *k* censet, cuius tamen prius inter herbas aculeatas meminerit, & sub Græca appellatione Coronopodis nominarit, nescies eandem esse herbam, quam Græci Coronopoda, & Romani Gramen aculeatum vocent, plurimarum enim herbarum, quas Latinis nominibus nosset, Græcas nomenclaturas ignorasse, id quod plurimarum plantarum nominibus comprobat. Certè Dioscoridis *l* Coronopus non est, siquidem Dioscoridi non serpit, sed terræ insternitur, siue humi procumbit, nec folia spinosa sunt, sed in longum fissa: cùm Graminis huius culmi erecti assurgant, & folia nequaquam in partes findantur: nec Plinij *m* certe, cuius hæc sunt: Coronopus oblonga herba est cum fissuris: & alibi *n* aculeatarum caules aliquarum per terram serpunt, vt eius, quam Coronopum vocant: ex his verbis quid dici potest? Sed ex Theophrasto hæc Plinius, corruptissimè citat. Theophrasti *o* verba sunt: Differunt inter se herbacea (πόδη) quòd alia terræ instrata folia edunt, alia in caules, alia vtrobique. Instrata terræ folia gignunt (ἐπιγειόφυλλα) Coronopus, Anthemon, Anchusa, Gramen, Anemone, &c. Quare Cornarus ait, nec adhuc Plinio persuasisse Leonicenum, vt Coronopoda pro Gramine aculeato agnoscat: At Ruellio *p* Capriola, Sanguinaria, quòd naribus indita sanguinem eliciat: nostris oliitoribus Dens canis, ab acumine folij, nam huius folia fissa reptant humi, sed in fastigio sunt aculei. Hanc generibus Graminis Plinius assignauit, nobis exprimens eandem esse quam Græci Coronopum & Romani Gramen aculeatum vocant, &c. mox subijcit: Coruinum pedem officinarum, qui vim exulcerandi obtinet, (intelligit Ranunculi speciem) longè diuersam herbam esse à Coronopo, cùm olerum modo Coronopus edatur. Respondemus cum Matthioló: etsi hæc herba in sui culmi fastigio, quinque veluti graciles spicas, quæ cum manibus dilatantur, cornicis vel alterius volucris formam pedis repræsentat: cùm tamen (vt etiam Manardus inquit) non in hominum cibum expetatur: folio exeat nullis incisuris dissecto: in hortis non seratur, & arida tanquam fœnum assurgat, nullo pacto Gramen aculeatum Plinij, cum Coronopo Dioscoridis, idem erit: adde, quod & Plinius vtriusq; diuersis in locis meminerit. Eidem A Ruellio *q*, Gramen aculeatum, quod rura etiam Caninum dentem appellent: aliqui è vulgo, Capriolam, quòd capris grata sit pabulo: multis ab effectu, Sanguinaria: & Coronopus Dioscoridis. Etiam Amato *r* perperã dixerunt Leonicenus & Ruellius, quod Gramen aculeatum in quinque diuisum penulas, & quo pueri è naribus sanguinem proritant, Coronopus sit, cùm Coronopus, herba cornu Cerui, vel Stella maris appelletur: Sclaui Cornicis pedem vocant, vnde fortè Leoniceno & Ruellio errandi occasio. Sanguinaria Comitis de Neuenare, Trago: Sanguinea herba aut cariola vulgò, quod Gramen aculeatum Plinij Brasauolæ: Gramen omnibus cognitum & vulgare, quod Hetruscis Sanguinella Matthiolo: Ischæmon Gesnero *s*: Clusio *t* Ischæmon vulgare, Aduersarijs, Lobelio & Gerardo. Ischæmon primum & Gramen sanguinarium Tabernæmontano: Gramen Ischæmon Plinij, siue Dactylon, Lugdunensi. Germanis, *Hanenbein / Blůtgraß*. Anglis, *Cocks foote-grasse*.

QVALITAS ET VIRES. Siccat & astringit potenter, eiusque nomine à Plinio *u* in hæmorrhagijs Ischæmon commendatam, quæ ex Theophrasto *x* sumpta, qui tamen plantam non descripsit. Sic inquit: Quin & regio Thracum pleraque fert validissima, vt dicũt τὴν ἴσχαιμον, quę sanguinem sistit, hanc ẽnim alij puncta vena, alij etiam vehementius secta retinere, ac penitùs prohibere sanguinis profusionem affirmant. Herba trita & admota, efficacissimè manantem sanguinem sistit, siue vulneribus imponatur, siue naribus indatur. Spicas in globum conuolutas pueri, etiam Plinij *k* ætate, naribus indebant, vellicabant, sicque sanguinem eliciebant, (vnde Sanguinella vocatur,) quare pro diuerso vtendi modo, herba hac sanguis & sistitur, & elicitur.

V. GRAMEN DACTYLON SPICIS VILLOSIS: radice est exili, culmis cubitalibus, geniculatis, purpurascentibus: folijs paucis, priori angustioribus: spica simili, verùm lanuginosa, molli, purpurascente, in plures partes, sæpe denas sectiones diuisa: spicæ singulæ, vtrinque ad vtriculos aristas oblongas flauas obtinent, quæ semen paleaceũ, gustu astringens, includunt.

LOCVS. Hoc locis incultis & in agris vbique obuium.

i *de herb. & fruticib.* k *lib. 24. cap. 19.* l *lib. 2. cap. 158.* m *lib. 22. cap. 19.* n *lib. 21. cap. 16.* o *7. histor. 9.* p *lib. 2. cap. 62.* q *lib. 3. cap. 91.* r *lib. 4. in Dioſc. enar. 32.* s *in Catalogo.* t *in hist. rariorum.* u *lib. 25. cap. 8.* x *9. histor. 15.*

NOMEN.

V. GRAMEN DACTYLON SPICIS VILLOSIS.

NOMEN. Ischæmum secundum Tabernæmontano: quod viribus cum priore conuenit.

VI. GRAMEN DACTYLON SCOPARIVM: hoc radicum cirris perlongis tenuibus, rigidis & albis, cubito etiam longioribus, donatur: culmis gracilibus, rigidis, geniculatis, glabris, pedalibus, in quaternas, quinas, vt plurimùm senas & plures, elegantissimas, lucidas spicas, & vt prioris villosas, fastigiatis folijs item non dissimilibus, gustu Graminis dulcioribus. D

LOCVS. Copiosè in Gallia, locis sabulosis, Castri Insulani vocati vicinis, propè Aureliam prouenit, cuius portionem D. Lobelius, Londino ad me misit.

NOMEN. Gramen scoparium Ischæmi paniculis Gallicum, Lobelio *y*. Scoparium dictum, quia ex radicum cirris, scopulæ illæ vulgatissimæ, quæ frictionibus capitis adhibentur, conficiuntur. E

VII. GRAMEN DACTYLON AQVATICVM: radice nititur fibrosa, quæ culmos plures, sesquipedales, rotundos, nodis distinctos, folijs gramineis latis & breuibus cinctos protrudit, quibus spicæ tenues, oblongæ, purpurascentes, insident.

LOCVS. Passim in lacunis prouenit.

VII. GRAMEN DACTYLON AQVATICVM.

NOMEN. Gramen aquaticum geniculatum, Tabernæmontano & Gerardo. Germanis, Wasserknodengraß. Anglis, *Vvaterknood grasse*.

IIX. GRAMEN DACTYLVM ESCVLENTVM.

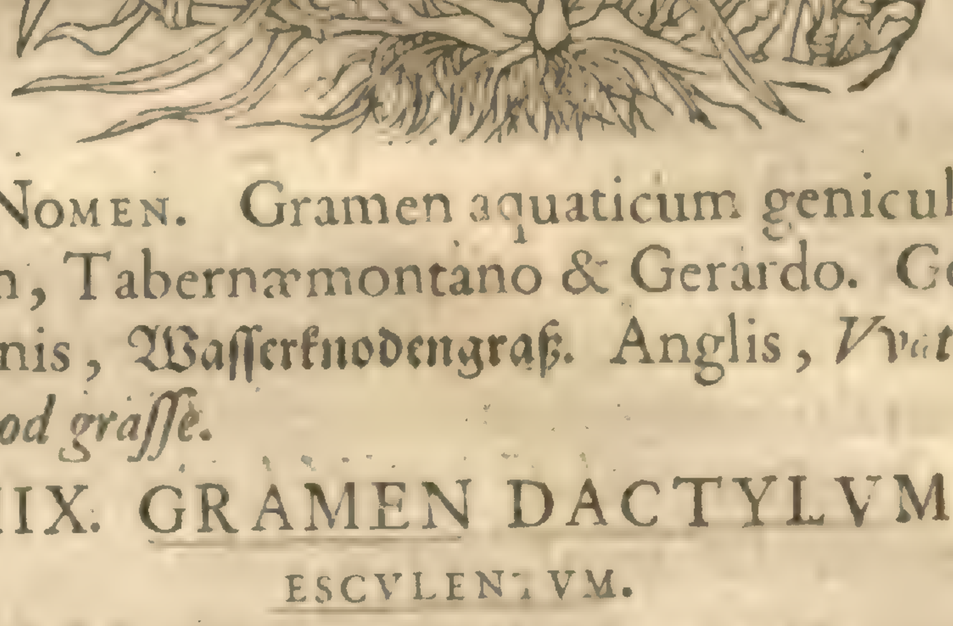

y Aduersar. parte altera.

IIX. GRAMEN DACTYLON ESCVLENTVM: radice est ipso quarto fibrosiore, candida, in transuersum porrecta, ex qua culmi cubitales & nonnunquam altiores, crebrò geniculati, per maturitatem subrubentes, assurgunt: circa quos, folia oblonga, Gramini similia, prioribus latiora, viridia, & ea parte, qua culmos ambiunt, villosa: panicula est viridi, per maturitatem nigricante, quæ in plures, septem, octo & nouem veluti spicas longas, sæpè vncias sex superantes, & pertenues, diuiditur: semen, ab vna tantùm parte vtriculis inclusum, magisque quam in quarto, conspicuum, oblongum, compressum, Milio Panicoque minus, quod à glumis ac vtriculis repurgatum candidum est, Oryzæ ferè modo.

LOCVS. Sponte locis incultis Germaniæ, Bohemiæ & Italiæ exit: apud nos quidem in agris: apud Saxones in locis paluſtribus & vliginosis, Cordo ϛ monente: areis etiam innascitur, mulierculis inuisum, quòd alijs herbis alimentum subtrahat. Belgæ non nisi satum habent. Sclaui Carniolæ incolæ, Goricienses & Carinthij, in agris serunt & diligenter colunt.

NOMEN. Hoc cum quarto idem fecere, & sanè eiusdem generis esse, lubēter damus, cùm ab illo in quibusdam regionibus cultura duntaxat differat, ita vt illud syluestre, hoc verò satiuum dici possit: quod alij Milij syluestris, alij Panici generibus adscribunt: Cordo ϛ Oryzæ species est. Dicitur Gramen Mannæ Matthiolo, quod in quibusdam Germaniæ locis colitur, & Gramen aculeatum Plinij, & Castori: Gramen Mannæ primum Dodonæo, (qui Gramen aculeatum Plinij esse negat,) Tabernæmontano, cui & Gramen cereale: Frumentum, quod Germanis Schwaden/ oryzæ species, Cordo ϛ: Gramen Mannæ esculentum, Aduersarijs, Lobelio & Gerardo: Gramen album seu hirsutum, Gesnero *a*: Manna Polonorum, eidem: Graminis quoddam genus, quod in Germania seminis gratia seritur, Cæsalpino: Lugdunensis herbarij author, primùm Matthioli, dein Dodonæi figuram, sub Gramine Mannæ priore pingit: Gramen aculeatū Plinij primum, Thalio: Quidam Ischæmon Plinij esse volunt, de quo supra egimus. Germanis, *Himmelsthaw*/ id est, cœlestis ros: Schwaden. Belgis, *Hemelsdau*. Anglis, *Dawgrasse*, *Mannagrasse*. Gallis aliquibus *Chien dent*, h. e. quod A nomē Gramini Dioscoridis potiùs debetur. Italis, *Sanguinella & Herba capriola*. Bohemis, *Rosa*. Polonis, *Mannapolska*, *Mannakrupiata*.

QVALITAS & VIRES. Huic semini, Milij & Panici, imò Oryzæ qualitates Matthiolus tribuit, cum mediocriter ventrem astringat. Sclaui, Carniolæ incolæ, item Goricienses, Bohemi ac Silesij semen colligunt, & corticæ in pilis, milij & panici modo, deglubunt, ac eorum, vel Oryzæ loco, cum pinguium carnium iure coquunt, vel in pultibus cum lacte edunt, non minus suaui gustu quàm Oryzæ, cui Matthiolus præponere videtur, quare hoc semen Mannam appellant. Hoc, etsi mediocriter alat, salubrius est Milio & Panico, cùm ita ventrem flatibus non distendat, & citius concoquatur. Radicem & semen ad aperiendas obstructiones & vrinas mouēdas commendant. Semen quoque ex pingui iure decoctum, & màmmis illitum, earum durities resolùit. Ex gramine herba, quod agrostinum (alij Chortinon legunt) vocant, in Aegypto oleum confici Plinius *b* scribit: Sed quale hoc Gramen? Gramen Mannæ, quam Germani, Mannàm cœlestem vocant, esse Dalechampius censet.

DE LOLIO ET PHOENICE, SIVE, GRAMINE LOLIACEO.

CAPVT XXIV.

FRVGVM vitia propriè dicta, nunc persequamur, quæ licet generaliter Lolij nomen mereantur, singula tamen vitia ad suas fruges referri possunt, cùm aliud sit Tritici, aliud Secales, aliud Auenæ, aliud Hordei, aliud alterius generis, siquidem quodlibet frumenti genus peculiarem suam pestem iunctam habeat, quæ vitiorum genera, ex ipsis frugum seminibus, partim infelici solo, præcipuè locis humidis commissis, partim imbribus & nimia humiditate obrutis, ortùm suum habent, vt author est Theophrastus *a* & Galenus *b*. Si enim dum seritur vel quando in spicam abit, (imber etenim florentibus, Hordeo & frumento nocet,) pluuijs obruatur, tum semen vel suffocatur & putrescit, vel in Lolium, vel aliud vitium degenerat, quorum fructus in aliquibus nil aliud est, quàm palea inanis: quod in agris humidioribus Hordeo vel

a *lib. 2. in Dioscorid. cap. 117.* a *libro de hortis.* b *lib. 15. cap. 7.* a *4. causar. 6. & 5. caus. 3.* b *1. de Alimentis.*

Tritico

Tritico consitis, facile animaduertitur, cùm facile in Lolium *c*, ipsum Hordeum, maximè ipsum *d* Triticum, quia validius *e* est, abeat. Etenim, vel deorsum fertur tota seminis vis, id quod fit, quia Hordei caput alterum, & crassius quidem, in radicem, alterum verò in culmum abit: iam verò si anni constitutio pluuiosa fuerit, inferior grani pars nimio humore obruta, totius grani vi attracta, ita luxuriat, vt superiore parte spoliata in radicem absumatur, quæ longè lateque per terram diffunditur, sicque non solùm fructus nullus exspectandus, sed etiam agri corrumpuntur: & licet culmum & spicam ostentet, inanes tamen & vacui glumi remanent: cuius nomine Mopsus apud Virgilium *f* sic queritur, Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo, Grandia sæpe quibus mandauimus hordea sulcis Infelix Lolium & steriles dominantur Auenæ.

I. GRAMEN LOLIACEVM SPICA LONGIORE SEV LOLIVM DIOSCORIDIS.

I. LOLIVM DIOSCORIDIS, seu GRAMEN LOLIACEVM SPICA LONGIORE, primũ esto, cuius descriptionẽ non proposuit: at Theophrasto *g* folium habet angustum & pilosum, & pingue, non tunicis vt auena multis, sed *h* nudum, imò hoc culmis est genicu-

A latis Tritici aut Hordei, sed gracilioribus, folijs longis, vt Tritici, sed colore virentiore, nitentibus, glabris, (pinguibus *i* & pilosis Theophrasto:) spica pedali, ex multis paruulis racemulis alterno ordine digestis, quibus singulis foliolum oblongum iungitur, composita: quarum singulæ grana terna quaternaue Triticeis minora cõtinent, glumis seu cortice fusco & simplici inclusa, quæ in acutam & tenuem aristam, (vnde quibusdam *g* cortice *k* aculeato dicitur,) qua B aliquando tamen destituuntur, (vt circa Bononiam obseruauimus,) desinunt, quæ facilimè exteruntur, & cum Tritico maturantur.

LOCVS. Cùm *a* frugum vitium sit, & cùm ex frugum seminibus vitio aliquo degenerantibus nascatur, inter eas crescere necessum est: neque enim solùm in triticea, sed in omni ferè alia segete, & per se etiam macro plerunque solo prouenit: inter frugum *l* morbos potius, quàm inter ipsius terræ C pestes numerandum: quia pabulum tollit, cùm simul cum ijs proueniat, vt habet Theophrastus *m*: non verò quòd Triticum ei se circumligando strangulet, vt Hermolaus *n* voluit: qui ex Plinio ea desumpsit: Est, inquit Plinius *l*, herba, quæ cicer enecat & eruum circumligando se, vocatur Orobanche: Triticum simili modo Æra: Hordeum Festuca, quæ vocatur Aegilops: Lentem herba Securidaca: & hæc quidem complexu necant. Verùm vt rectè Leonicenus *o*, ne-D que in Græcia, neque Italia compertum est, neque Græci autores scripsere, Æram seu Lolium, Triticum circumligando enecare, sed solùm alimentum auferendo, quoniam Tritico adnascitur: vt ex Theophrasti verbis colligere est, quem præcipuè de Agricultura scribens Plinius imitatur. Quippe, ait *p*, Orobanche (eruangina, Gaza,) vocatur, Eruum enecat amplexu compressuque suo: & Limodorum, Fœnumgræcum interimit, protinus radici adnascens, & alia cla-E dem alijs inferunt, vt quæ cum singulis frugibus simul proueniunt, ceu Lolium atque Aegilops, Tritico & Hordeo; Aparine (lappa Gazæ) Lenti & alia alijs: Omnia autem idcirco interimunt, quia pabulum tollunt. Ex hisce ergo Theophrasti verbis, quæ magna ex parte Plinius exprimere conatus est, facile error cognoscitur: quia enim Theophrastus de Orobanche dixerat, eam ample-

c *Plinius* 18.*hist*.17. d *Theoph*.2.*hist*.5. e *Theoph*.8.*hist*.8. 4.*caus*.1. f *Eclog* 5. & 1.*Georgicorum*. g 8.*hist*.7. h 4.*caus*.17. i 8.*hist*.7. & *ex eo Ruel*.*Matthiol*. *Dodon*. & *Lugd*. k *Ruell*. *l*.2.*c*.30. *ex Plinio l*.18.*c*.17. l *l*.18.*c*.17. m 8.*hist*.8. n *l*.2.*coroll*.323. o *de error*.*Plin*. p 5.*caus*.22.

xu ſuo Eruum ſtrangulare, vnde illi apud Græcos nomen, exiſtimauit, eandem eſſe Aeræ & Aegilopi (Lolium & Auenam Gaza vertit,) interimendi rationem. Quare frumentum enecare Paxamus autor eſt, & Dioſcoridi *q*, inter triticeas ſegetes, ſeu cum Tritico & Hordeo & *r* Auena: Et vt Galenus *s* in Tritico frequentius, (cùm ex ipſius *r* ſemine ortum ducat, licet quidam *t* è Lino quoque fieri teſtentur,) in Hordeo verò paucum *u*. Seminibus ipſorũ corruptis, ac in deterius, vt Galenus loquitur, permutatis, & ſolo quidem præſertim vliginoſo, per cœli tempeſtatem humidam, menſibus potiſsimùm hybernis: quare vernam *x* eſſe frugem negant, ſiquidem hyeme ſtatim ineunte è terra proſiliat. Quod & Galeni quoque pater, in ſenili ætate agriculturæ ſtudioſior factus, adnotauit, qui Triticum Hordeumque ſincerum omniq; alieno ſeminio repurgatum terræ mandauit, cumq; permultum Lolij in Tritico, in Hordeo pauxillum prodijſſe cerneret, in alijs quoq; frumentaceis idem fecit periculum, comperitque tandem in Lente, durum rotundumq; Aracum, Securidacamque herbam degeneratione quadam Lenti innaſci, abdicata cibis ſemina: vt Galenus *y* memoriæ commendauit: Aſt & Lolium contrà in Triticum conuerti, Theophraſtus *z* ſcribit: addens, Quamobrem his ipſis vt ratione vacantibus perſuaſum quibuſdam eſt, nullam mutationem eiuſmodi fieri poſſe, ſed frequentia imbrium Lolium prouenire, atque conſiſtere: quod etiam per ſe facere ipſum pateſcit, locis admodum pluuijs, (vt ſponte *aa* naſcatur,) nullo penitùs Tritico Hordeóue diſperſo. Sed obiectiones iſtæ conuinci à rebus ipſis planè videntur: permulti enim, vt aiũt, cùm Triticum vel Hordeum ſeuiſſent, Lolium meſſuerunt. Ergo generis illam mutationem ratione vtraque fieri poſſe, id eſt, ſeminis alteratione atque radicis ſtatuere debemus. Mutatio enim herbæ radicis cauſa euenit, &c. Ad hæc homines experti rem ruſticam, folium protinus naſcens, Lolij eſſe affirmant, quod ſit pinguius & viridius & anguſtius, nec poſtmodum in eiuſmodi formam tranſire. Et alibi *bb*: ex Tritico Lolium ſæpenumero prouenit, & cauſam ſcire quodãmodo arbitramur: Imbres namque id poſſunt efficere. At ſi ex Lolio in Triticum redeat, hoc certè admirabilius eſt. Ergo ceu imbecillitatem quandam, vel morbum ſeminis intelligere licet, quam alimenti cœliq; mutatio tollere poſsit. Huius etiam ſemen in panificium ſeri, Porta ſcribit.

NOMEN. Licet pro Lolio, alij Hordeum murinum, alij Triticum vaccinum, alij Lychnidem *cc* ſegetum ſeu Pſeudomelanthium, (non ſine errore, deſcriptione non correſpondente,) oſtendant, hoc tamen veterum Lolium ſtatuimus, quod Ἄιρα ϗ ἤρα Dioſcoridi: ἄιρα Ariſtoteli, Theophraſto, Galeno, Aeginetæ, Oribaſio, Aetio, Conſtantino dicitur. Ἄιρα ſiquidem à ῥαίω, id eſt, φθείρω corrumpo, denominatum, vt Emologicus tradit: hinc Suidę eſt τῦ σίτυ ἀλφηδὼ, frumenti corruptio: licet Heſychius ἄιρας exponat ἀγρίας βοτάνας, herbas agreſtes ſeu ſylueſtres, vnde & σίτοι καθαροὶ ἀχρῶν apud Theophraſtum, & αἰρῶν ἄλδρον apud Hippocratem *dd*: vel ἀπὸ τὸ αἴρεσθαι quod eſt efferri vel ſurſum rapi, à facultate ſua, qua effertur in cerebrum vapida aura, atq; dementiæ affinis: dicitur & ζιζάνιον Conſtantino, quaſi σηστόνιον, à σῖτος & σίνω, quod noceat frugibus. Arabibus, vt Auicennę *Zinzania*, cuius Gloſſographo *Seilen* & *Gaſallu*, Serapioni *Zeben* & *Sceilem*: Halliabatti, *Xeilem*. Verùm & his vtuntur nominibus, *Ezarbien*, *Fexà*, *Schelien*, *Selebien*, *Seley*, *Silemi*, *Sirim*, *Zicama* & *Zuan*. Plinio *ee* Lolium & Aera, nam licet videatur diuerſa voluiſſe, quemadmodum Hermolaus *ff* ſtatuit, vt qui dixerit, Aeræ gramen minimum eſt, in cortice aculeato; adde, ſi placet, vt qui eodem capite ſeparatim de vtroque, tanquam diuerſis egerit: tamen qui vires, quas & Lolio & Aeræ tribuit cum Dioſcoride contulerit, rem eandem inueniet, tantùm aliter Græca, aliter Latina nomẽclatione deſignatam, adſtipulantibus Leoniceno *gg* Ruellio & Cornaro *hh*. Vulgò herbarijs Lolium, vt Ruellio, Matthiolo Geſnero *ii*, Amato, Cordo *kk*, Cornaro (& quibuſdam Triticum vaccinum,) Turnero, Dodonæo, Cæſalpino, Caſtori, Lugdun. Tabernæmontano: Lolium verum Geſnero *ll*: Lolium & Triticum temulentum, Aduerſarijs & Lobelio: Lolium album Gerardo. Germanis, Lulch/ vel Lolch/ voce Latina corrupta, Dort/ Weitzentwalch/ quibuſdam cùm in hordeo

q *lib. 2. cap 122.* r *Theoph. 2. hiſt. 5.* s *lib. 1. de alim. fac.* t *Theoph. 8. hiſt. 7.* u *Theoph. 8. hiſt. 8. & 4. cauſar. 1.* x *Theoph. 8. hiſt. 7.* y *lib. 1. de facultatib. alimen. cap. ult.* z *4. Cauſar. 6. & 5. Cauſar. 3.* aa *Theoph. 4. cauſ. 17.* bb *5. cauſar. 3.* cc *Amatus & Fuchſius.* dd *de nar. mul.* ee *lib. 28. cap. 17. & lib. 22. cap. 25.* ff *lib. 2. coroll. 323.* gg *lib. de erroribꝰ. Plin.* hh *2. in Dioſc. emblem. 88.* ii *in Catalogo.* kk *in Dioſcoridem.* ll *lib. de hortis.*

naſcitur,

nascitur, Twalch/ propter insaniam quã facit: in Olyra verò Trespe/Trebser/Trestdorp. Belgis, *Dolyck*, *Hanck*, *Tunade*, *Droncuert*. Anglis, *Darnell*, *Vvhitedarnell*, *Cockyll*, *or Yuray*. Gallis, *Yuraye*, quasi ebriosa, ab inebriando, quod admixtum pani, & cerealibus potionibus, vini modo temulentiam concitet, vt torpido veterno cerebrum opprimat, reliquaq; membra torpore afficiat, hinc quibusdam Iuraia, Iureum & Iurum Latine. Italis, *Loglio & Gioglio*. Hispanis, *Yoio & Zizania*. Bohemis, *Kaukolvvlasky*. Polonis, *Matoneg*.

QVALITAS ET VIRES. Excalefacit *mm* in principio tertij ordinis, exsiccat verò in fine secundi, vt proximè ad *nn* acria accedat: alijs calefacit *oo* ac siccat ad tertium abscessum siue distantiam à temperatis: quolibet enim frumento calidius & siccius: natura contrarium Tritico, hoc enim homini salubre, veterinis autem plerunque mors: at Lolium hominibus plurimùm nocet, non autem alitibus, quo maximè columbæ & coturnices delectantur, & quo maximè impinguantur. Attenuat, resoluit, abstergit. Hoc frugibus, ex quibus Cereuisia paratur, permixtum, ebrietatem promouet. Quòd si pani copiosiùs addatur, stuporem & veluti temulentiam esitantibus parit, cum inexpugnabili ferè somno, & vt Plinius *pp*, cùm est in pane, celerrimè vertigines facit. Quare incerniculis diligenter à Tritico, alijsque cerealibus seminibus, priusquam in sanorum vsus veniant, separandum esse, Galeni *qq* pater monere solitus erat. Etenim cùm anni constitutio praua aliquando fuisset, Lolium Tritico affatim innasci contigit, quod cum neque agricolæ, accommodatis ad eam rem cribris, exactè purgassent, neque pistores, quòd paucus esset Tritici prouentus, statim quidem multis caput dolere cœpit: ineunte verò æstate, in cute multorum qui comederant, vlcera aut aliud quoddam symptoma, quod succorum prauitatem indicaret, est subsecutum, quare tritricei repurgamenti præceptum non fastidiendum: nam licet inter initia sensim grassantem noxam, propter exiguitatem vescentes non sentiant, ex multorum tamen dierum vsu vitio aucto, malum non effugiunt, quin, non sine magno vitæ incommodo, manifestas vires exerat. In Asia *rr* & Græcia, cùm frequenter turba in balnea concurreret, quàm vt balneatores sufficerent, vt ingruentem vim hominum summouerent, Lolij semen carbonibus inijciebant, cuius odore populus vexatus, diffugeret. Meritò ergo Aristoteles *ss*, inter ea quæ capitis grauitatem efficiunt, Lolium recensuit: & Theophrastus, graue Lolium dixit, & caput tentans: celerrime enim vertiginem mouet, quod tamen cum axungia (cum adipe anserino Plinio *tt*,) foris cataplasmate admotum, eadem incommoda tollit, pericranei & diuturnos artuum dolores soluit. Oculis officit, caliginem adferendo, propter vapores acres in cerebrum eleuatos: vnde Lolio victitare dicuntur Prouerbio; qui visu sunt imbecillo, vt luscioli & cæcutientes, quos Græci, teste Nonio, Myopas vocant. Hinc Ouidius *uu*, Et careant Lolijs oculos vitiantibus agri. Sic & Plautus *xx*: Mirum est te Lolio victitare, tam vili Tritico: Quid iam? quia luscioſus. Etsi lolium infelix à Virgilio dicatur, tamen exterius applicatum, multos morbos sanat: etenim Dioscoride autore molitum *yy* vim habet compescendi nomas, putrescentia vlcera, gangrænas: (Aerina farina magis cæteris purgat vlcera, vetera ac gangrænas, Plinio *zz*:) cum raphanis & sale impositum, feros lichenas siue impetigines (celeriùs quo sæpiùs mutatum est Plinio *zz*:) & lepras, cum sulphure viuo & aceto sanat: at cum fimo columbino & lini semine in vino decoctum strumas (& panos Plin. *zz*) discutit, & quæ ægrè maturantur; rumpit. Quare ex eo Heras emplastrum nigrum fecit, ad fistulas alarum; inguinumque abscessus valens, quod ab Aëtio *aaa* refertur. Decoctum cum melicrato & impositũ Ischiadicis prodest. Si cum polenta verò, myrrha, croco aut thure suffiatur, conceptionem adiuuat, ita habent Græci codices & Serapio. Verùm Cornarus non probè distinctum esse textum censet: & legit, Ischiadicis prodesse, addita polenta, aut myrrha, aut croco, aut thure: idem conceptum (si solum suffiatur) iuuare: Verùm verba hęc Dioscoridis, σὺν ἀλφίτῳ ὄν, cum polenta verò Marcellus Virgilius *bbb* mutauit & legit, σὺν ἀσφάλτῳ, id est, cum bitumine, causam addit: cum dicit suffitu iuuari conceptus Lolij farina, addito vno aliquo ex prædictis, quæ oporteat primò similia inter se esse, & in aliquo conuenire: mox tale esse, vt incensum fumet,

mm Gal. 6. simpl. Oribas. 6. synops. & 15. collect. *nn Oribas. 2. virt. simpl. & 15. Coll.* *oo Aeginetæ lib. 7.* *pp lib. 18. cap. 17.* *qq 1. alimen.* *rr Plinius lib. 18. cap 17. Alex ab Alexandr cap 20.* *ss de Somno & Vigilia cap. 3* *tt lib. 22. cap 25.* *uu 1. Fastorum* *xx in Milite.* *yy ex Dioscoride lib. 2. cap. 122.* *zz lib. 22. cap. 25.* *aaa lib. 15. cap. de Emplast.* *bbb lib. 2. cap. 91.*

met, suoque fumo suffiat: quorum neutrum A polenta habet: neque enim cum myrrha, croco, thureue conuenit: nec incendi adeo potest vt fumo eius suffiri aliquid possit: persuasitque id quod suffiendis aperiendisq; fœminarum locis præcipue bitumen laudatur: & quod Paulus Aegineta, Iridi æquales vires habere Lolij farinam dixit, quæ molliendis & aperiendis fœminarum locis accommodata est: coniunctisq; viribus idem potentia duo felicius, quod hic Dioscorides docet, præstare poterunt. Huius semine B contuso, addito Irionis, cum melle & pice, quidam contra vomitum, ventriculo imponentes, vtuntur. Plinius *ccc* Lolij medicamenta à Dioscoride posita, neque integrè, neque distinctè expressit sub Lolio, etiamsi quædam etiam sub Aerina farina recensuerit. Podagræ *ccc* alijsque doloribus cum oxymelite medetur: ratio hæc, aceti sextario vno, diluuntur mellis vnciæ duæ: iustum est ita temperatis sextarijs tribus, decoctæ farinæ Lolij addere vsque ad crassitu- C dinem, calidumque ipsum imponi dolentibus membris. Hæc cum sapa ad tertias decocta & imposita, Lienis durities discutit & emollit. Sic cum melle mixta, ossa fracta, spicula, aliaque carni infixa, extrahere creditur. Suis etiam soporiferis *ddd* Chymistæ miscere solent. Tandem Lolium euulsum simul cum radicibus & in coronæ figuram formatum, si trunco arboris circumdetur, & fructum arbor producit & perficit, eumq; non abijcit, vt ex Sotione Constantinus Cæ- D sar *eee* refert.

II. GRAMEN LOLIACEVM LATIFOLIVM, SPICA ANGVSTIORE: ex radice alba, arundinacea, fibrosa, culmi aliquot cubitales exsurgunt, folijs paucis, latiusculis, oblongis cincti: quorum summo spica angusta, vncias quatuor vel quinq; longa, Phœnici vel Hordeo murino similis, insidet.

LOCVS. Basileæ circa Cliben, vbi & longioribus & breuioribus folijs varians reperitur.

III. GRAMEN LOLIACEVM ANGVSTIORE FOLIO ET SPICA, seu PHŒNIX DIOSCORIDIS, quod sic descripsit *fff*: Phœnix folia habet Hordeo similia, sed breuiora & angustiora: spicam fert Lolio similem: calamos digitorum senum, radici aduolutos: & spicas septem aut octo. Nostrum priori quidem simile, singulis tamen minoribus: est radicibus fibrosis exilibus, culmis ex vna radice sæpe septenis & octonis, palmaribus, rarius cubitalibus; quod ratione loci euenit, geniculatis, recuruis: folijs Hordei, sed breuioribus angustioribus: spicis Lolio similibus, aliquando puniceo fusco ue colore rubentibus, sed ad palmulæ maturæ colorem accedentibus, minoribus tamen, tenuioribus, breuibusque ac rarioribus, albo flore comantibus: singulis racemulis ex aliquot glumis compositis & alterno situ dispositis, foliolum breue adponitur.

LOCVS. In aruis, secus vias graminosas, in cœmeterijs, domorum areis, ædificiorum *ggg* tegulis recens illitis, & macerijs, apud Germanos, Anglos, Gallos & Italos vbique obuium: nonnunquam aridioribus E etiam pratis.

NOMEN. Dicitur Φοίνιξ *hhh*, οἱ δὲ ῥοῦν, οἱ δὲ ἀγχίνωπα vocant: alijs Φοίνιξ πόα· φοινικόπλεθρον ἢ ὀδάλη *iii*. Phœnix, à phœniceo puniceoue seminis colore. Latinis recentioribus, Lolium rubrum & Lolium murinum, Hordeum sterile. Meminit Plinius *kkk* Phœniceæ herbæ Græcis appellatæ, quæ Hordeum murinum (quòd *lll* hordeaceo

ccc *lib* 22. *cap vlt. circa fin.* ddd *ex Lobeli obseruat.* eee *lib* 10. *agricult. cap.*87. fff *lib.*4. *cap.*43. ggg *Dioscorides & Oribasius.* hhh *Dioscor. Oribas.* 12. *Coll. Aeginet. lib.*7. iii *vide in nothis apud Dioscor.* kkk *lib.*22.*c.*25. *Eadem Ruellius lib.*2.*c.*16. *& lib.*3.*cap.* 96. *vbi descriptionem Dioscoridis, & vires ex Plinio refert.* lll *Marcell. Virgil. lib.*4. *cap.*41.

folio

folio sit, & seminibus eius inter tegulas mures vescantur) dicatur, quæ trita è vino pota præclarè menses cieat: quæ sanè facultas contraria Phœnici Dioscoridis: quare aut pro ciere legendum erit cohibere: aut diuersa à Phœnice Dioscoridis statuenda, licet hanc Plinium intellexisse *mmm* multi velint. Lolij quartum genus, Trago: Phœnix Marcello, Ruellio, Matthiolo, Anguillaræ, Dodonæo (cui & Lolium murinum) Turnero, Gorrhæo, Cordo *nnn*, Lacunæ (cui & Hordeum murinum) Lobelio, Castori, Cæsalpino, & Lugdun. Phœnix herba Gesnero *ooo*, Amato, cui & Auena sterilis: Phœnicea herba, hordei vitium & sterile hordeum, Cornaro. Hordeum murinum Lobelio *ppp* & Tabernæmont. Lolium rubrum, Gerardo: Graminis Loliacei quartum genus Tragi, Thalio. Germanis, **Taubkorn / Meußgerst / Mäußkorn / Wilder-dünckel**: Saxonibus Fürsthaber / id est, Auena tectorum: non autem **Bunbenbalmera** seu **Waldrohr** / vt quidam *qqq* censent. Belgis, *Muysekörn*. Anglis, *Vvaldbärly*, *Vvayebennet*, *Red Darnell*. Gallis, *Yuraye sauuage*. Italis, *Gioglio saluatico*, *Fenice*. Hispanis, *Alcacor del muro*, *Auca del muro*. Polonis, *Myszy reczunek*.

QVALITAS ET VIRES. Refrigerat, siccat, astringit, quare omnes *rrr* fluidas affectiones sistit: in vino *sss* austero (seu rubro decoctum) potum, alui profluuium & ex vtero manantem sanguinem, sistit: vrinarum largiorem fluxum (quibusdam & seminis) cohibet. Puluis cum ouo duro sumptus, aut in cibo, omnes alui fluores cohibet. Sunt, qui adalligatum in puniceo vellere & suspensum, sanguinem supprimere prodant.

IV. GRAMEN LOLIACEVM MINVS SPICA SIMPLICI: ex radice capillacea, cauliculi plures, rotundi, duri, duarum vnciarum & etiam semipalmares, folijs paucis, angustis, & breuibus cincti, exsurgunt: quibus spica duarum vnciarum angusta Lolio similis, insidet.

LOCVS. In agris Monspeliensibus frequens est.

V. GRAMEN LOLIACEVM MINVS SVPINVM SPICA MVLTIPLICI: hoc cauliculis est multis, maiori ex parte reclinatis, vnciarum quatuor: folijs paucis & spica multiplici, cuius vtriculis semen paruum oblongiusculum includitur.

LOCVS. Apud Monspelienses reperitur.

VI. GRAMEN LOLIACEVM SVPINVM: hoc pusillum est, humile, humiq; sparsum, radice fusca, cirrosa: culmis quamplurimis, duarum triumue vnciarum, torulis spicatis, effusè fastigiatis & exilibus apiculis præditis: foliolis latiusculis, & vncialis longitudinis: tota herba per fœnisecium albet.

LOCVS. Propè Croneburgum arcem regiam Selandiæ Danorum, solo fabuloso ad latus maritimum, ponè rusticos lares, quemadmodum Lobelius *ttt* notauit, qui plantam transmisit.

NOMEN. Gramen phalaroides, exile supinum, humi sparsum Danicum, Lobelio.

VII. GRAMEN LOLIACEA PANICVLA RAMOSA MARITIMVM.

VII. GRAMEN MARITIMVM PANICVLA LOLIACEA RAMOSA: ex radice capillari, oblonga, albicante; cauliculi plures rotundi, recurui, altitudine impares, palmo inferiores, geniculati, ad radicem nonnunquam spadicei coloris: folijs paucis, angustis, oblongis cincti, exsurgunt: panicula est loliacea, ramosa, trium quatuórue vnciarum.

LOCVS. In littore maris propè Perault, non longè Monspelio legimus.

* * * * * * * * * * * * * * * *

mmm *Ruellius, Lacuna, Dodonæus, Aduersaria, Tabernæmontanus: dubitat Lugdunensis.* nnn *in Dioscoridem.* ooo *in Catalogo.* ppp *in Iconibus.* qqq *Matthiolus, Lobelius & Lugdunensis.* rrr *Aegineta lib. 7.* sss *Dioscor. lib. 4. c. 43.* ttt *Aduersar. parte altera.*

DE GRAMINE SPICA TRITICEA ET SECALINA.

CAPVT XXV.

I. GRAMEN TRITICEA SPICA COMPACTA LATIFOLIVM.

I. GRAMEN LATIFOLIVM SPICA TRITICEA COMPACTA: culmo est sesquicubitali, vno alteróue geniculo distincto: folijs frumentaceis, pedalibus: spica triticea palmari, lata, glumis aristis carente.

Locvs. Basileæ ad agrorum margines: Norimbergæ verò, spica occurrit angustiore, magis sparsa; & vtriculis aristatis.

II. GRAMEN LATIFOLIVM SPICA TRITICEA DIVVLSA: hoc à priore spica potissimùm differt, quæ in spicas distinctas & angustas diuulsa est, hæ sibi inuicem in culmo alternatim subsequuntur, earumq; vtriculi breuissimis aristis armantur.

Locvs. In Italia ad agrorum margines.

III. GRAMEN ANGVSTIFOLIVM SPICA TRITICEA COMPACTA: hoc folijs est angustioribus, sesquipalmaribus, rigidis, acuminatis & albicantibus: culmo læui, rotundo, striato, sesquicubitali: spicis palmaribus cõpactis: vtriculis rigidis & acuminatis.

Locvs. Basileæ, ad sæpes, locis aridioribus extra portam Blasianam.

IV. GRAMEN TRITICI SPICA MVTICÆ SIMILI ANGVSTIFOLIVM.

IV. GRAMEN ANGVSTIFOLIVM SPICA TRITICI MVTICÆ SIMILI: radicibus, oblongis, geniculatis, nodosis, candidis, serpit: culmis est sesquicubitalibus, rotundis: folijs iunceis, oblongis, duris, in acumen fastigiatis: spica oblonga triticea, glumis paucis, oblongis, aristis carentibus.

Locvs. Arenosis circa Basileam, vt ad Cliben, prouenit.

NOMEN. Gramen arundinaceum spica triticea, in Phytopinace nominauimus: Gramen frumentarium, segetaléue triticeum, siue triticea spica C. Bauhini, Lobelio *a*. Germanicè, Weitzengraß/ appellare lubet.

V. GRAMEN SPICA SECALINA: hoc ipsi secali similimum, calamo est tricubitali, læui, geniculato & pallente: folijs paucis longiusculis: spica vncias quatuor longa, oblongis aristis armata.

Locvs. Basileæ, in agris frumentaceis frequenter reperitur.

* * * * * * * * *

a in Catalogo Graminum, in Aduersarior. parte altera.

DE

DE GRAMINE SPICA BRIZÆ.

CAPVT XXVI.

I. GRAMEN BRIZÆ SPICA MAIVS.

I. GRAMEN SPICA BRIZÆ MAIVS: radicibus & culmis est frumentaceis: foliis angustis: spicis palmaribus, multiplicibus, vtriculis aristis breuibus armatis: floculis vt in Tritico luteolis: tota planta ad viri altitudinem assurgit.

Locvs. Basileæ, locis accliuibus ad Rheni ripam, & ad montis Crentzacensis ascensum, prouenit.

II. GRAMEN SPICA BRIZÆ MINVS: tota planta palma minor est, radice exili, fibrosa: foliolis ad radicem breuibus, mollibus, canescentibus: spica vnciali, quæ modò simplex, modò gemina & terna: vtriculis aristis armatis.

Locvs. In agris circa Monspelium occurrit.

III. GRAMEN SPICA GEMINA MILLEPEDÆ SIMILI: radice admodum tenui, æqualiter fibrosa, capillari, ex albo pallente, nititur: ex qua plures culmi supini, densè geniculati exeunt, folijs gramineis paruis, in summo binas spicas semper proferentes, ex vna parte, dorso per medium discurrente, utrinque pinnatas, ex alia verò quatuor angulis, per longum, & in medio, canaliculus, tribus aut quatuor foliaceis fructuum ordinibus emicantibus constructis, in quibus paruum semen fuluum, angulosum, minus Anagallide, singulis continetur: spicæ verò è dorsi parte millepedam siue scolopendram ferè emulari videntur.

Locvs. In quo hoc legerimus, non memoramus, campestris est, & siccam seruamus.

B NOMEN. Gramen δυσαχυόφορον appellatur, quia binas semper in culmine spicas speciosas profert: hæc Doctissimus Fabius Columna *a* de hoc gramine ab alijs non descripto, nobis proposuit, simul quoque ipsam plantam exsiccatam transmisit.

DE GRAMINE HORDEACEO.

CAPVT XXVII.

C GRAMEN HORDEACEVM à spica Hordeo simili vocamus, est enim tanquã Hordeum syluestre, eiusque quoad formam vitium, quod duplex est: maius & minus.

I. GRAMEN HORDEACEVM MINVS ET VVLGARE.

I. MINVS, radice est capillata, parua, candida: folijs gramineis & quidem primis pal-

D

E

a *in prima parte sui libri de stirpibus minus cognitis.*

maribus, anguſtis, nonnunquam articulatis: culmis frequentibus ſeſquipalmaribus geniculatis: ſpicis longis Hordeo ſimilibus, at tenuioribus, mollioribus, frequentibus ariſtis horridis, glumisq; inanibus.

LOCVS. Naſcitur paſsim iuxta vias, in parietinis, ruderibus Germaniæ, Italiæ, Galliæ, Belgij & Angliæ: collibus aridioribus, aliquando in aridis pratis.

NOMEN. Hoc Plinio *a* Holcus dicitur: ariſtis in cacumine tenuibus: culmo quale Hordeum reſtibili, & in ſaxis ſiccis naſcitur. Lolij tertium genus, Trago: Holcus Plinij, Anguillaræ: Hordeum murinum, Turnero & Cæſalpino: Hordeum ſpõtaneum ſpurium, Aduerſar. & Lobelio: Hordeum ſpurium, Tabernæmontano & Gerardo: Hordeum aut Triticum murinum, Dodonæo: Graminis loliacei tertiũ genus minus, Thalio: Gramen Hordeaceum, Lugdunenſi: Aegilops tertia Tabernemont. *b* Germanis, Gerſtentwalch. Belgis, *Muyſe coren: Baſtaert Gherſte.* Anglis, *Vvalbarly, Vvay Bennet.* Gallis, *Soucrion.* Italis, *Orzo murario.*

QVALITAS ET VIRES. Nullius vſus eſſe plerique dicunt, at Plinio circa caput alligatum, vel circa lacertum, è corpore ariſtas elicit, ob id Ariſtidam quidam vocant: ad Aegilopem commendat Pena, eiusq; cineres, ad œdemata podagrica, & crura hydrope tumentia. Mulieres ex ſtipulis & ſpicis flauioribus, lixiuium parant, ad crines flauos efficiendos, conijciuntur etiam ſpicæ in manipulos, ad aſſeres, tanquam ſcopis, verrendos.

II. GRAMEN HORDEACEVM MONTANVM ſiue MAIVS: hoc culmo eſt bicubitali: ſpica longiore quàm in præcedenti, cum quo in reliquis conuenit.

LOCVS. In monte Vvaſſerfall reperimus.

NOMEN. Gramen loliaceum tertium maius, Thalio.

III. GRAMEN HORDEO DISTICHO SIMILE: non poſſum non, inquit Cluſius *c*, meminiſſe & alterius pumilæ plantæ graminaceæ, Hordeum diſtichum adeò perfectè æmulantis, vt legitimum Hordeum quiſpiam aſſerere poſsit: quod vidit in ſportulis à Guilielmo Boelio ex Hiſpania relatis.

* * * * * * * * *

a *lib. 27. cap. 10.* b *in hiſtoria.* c *in curis poſterior.*

A

DE GRAMINE PANICEO.

CAPVT XXVIII.

I. GRAMEN PANICEVM, SIVE PANICVM SYLVESTRE SPICA DIVISA.

I. GRAMEN PANICEVM, SIVE PANICVM SYLVESTRE SPICA DIVISA: hoc cum præcedente cerealium ſeminum vitium eſt, & arundinaceæ naturæ: à radice, multas fibras ſpargente, culmi complures exſurgunt cubitales, geniculati, quorum quidam erecti, nonnulli in latus & terram versùs reclinati; circa quos folia longa, aſpera & arundinacea: ſpica eſt aſperiuſcula, ex pluribus paniculis (rariùs ſingulari) alterno ſitu, ſummo cauli hærentibus, Panici paniculis breuioribus & tenuioribus compoſita, quæ quandoque herbacei, alias in rubedine nigricantis coloris: ſingulis vtriculis mollibus & ſubrotundis, ſingula ſemina, Panico minora, duriuſcula, flaueſcentia, ſplendentia, vna parte conuexa, altera verò plana, Auguſto matura, inſunt.

LOCVS. Ad agrorum & vinearum marginẽs frequens: in hortis item & viridarijs nullo ſatu, apud Germanos, Belgas, Gallos & Italos, gignitur.

NOMEN.

NOMEN. Dicitur Ἔλυμος ἄγριος: Panicum syluestre, Matthiolo, Aduersarijs, Castori, Camerario, Tabernæmont. (cui & Panicula syluestris,) Gerardo: Panicum herbariorum syluestre, Lobelio: Panicastrellæ species, Cæsalpino: Gramen mannæ alterum, Dodonæo: Milium syluestre & supinum, & Ischæmon Plinij, Clusio. In historia Lugdunensi habetur, primùm, sub Gramine mannæ secundo Dodonæi: dein, sub Panico syluestri Matthioli. Vtrum Milium syluestre, quod Ischæmon Plinij facit, Anguillara? Germanis, **Wilderfench/ Wildpanikorn/ wild Himmelsthaw.** Belgis, *Vvildpanikoren.* Anglis, *Vvildpanick.* Italis, *Panico saluatico, ouero Panicastrella.*

QVALITAS ET VIRES. Exsiccat, refrigerat, astringit. In ciborum vsum non venit, semine tamen delectantur auiculæ, columbæ, gallinæ, quibus paniculæ offeruntur: eoq; nomine propius, ad Panicum, quàm ad gramen Mannæ, accedit.

II. GRAMEN PANICEVM, SIVE PANICVM SYLVESTRE ARISTIS ARMATVM.

II. GRAMEN PANICEVM, SIVE PANICVM SYLVESTRE, ARISTIS ARMATVM: modo descripto satis correspondet, cuius culmis geniculatis, panicula in plures spicas diuisa, & aristis aspera, insidet.

LOCVS. In agris Germaniæ & Italiæ obseruauimus.

NOMEN. Panici effigie gramen aristis circumuallatũ Lobelio: Gramen paniceum secundum Tabernæmont. Gramen paniceum, Gerardo. Germanis, **Fenchgraß.** Belgis, *Ghebaerdt panik korengras.* Anglis, *Beardedgrasse.*

III. GRAMEN PANICEVM, SIVE PANICVM SYLVESTRE SIMPLICI SPICA.

III. GRAMEN PANICEVM, SIVE PANICVM SYLVESTRE SIMPLICI SPICA: radice est breui, fibrosa, albicante: culmis multis cubitalibus, aliquando palmaribus, geniculatis & plerunque in terram reclinatis: foliis oblongis, angustis, ex geniculorum nodis exeuntibus: in culmorum summis, spicæ aliquando gramineis vaginis ex parte inclusæ, longæ, aliquando breues & rotundæ, villosæ, caudæ vulpinæ figura, subluteæ, asperæ, lanugine vestibus prætereuntium adhærentes: semen Panico exilius est.

LOCVS. In hortorum areis, locis incultis, nascitur: sic etiam inter Milium & Panicum.

NOMEN. Miliariam herbam Plinij, censuit Tragus, de qua sic Plinius *a*: Miliaria appellatur herba, quæ necat Milium, quæ trita & cornu cum vino infusa, podagras iumentorum dicitur sanare. Lugdunensi ve-

a lib. 22. cap. 25.

rò, herba alba Plinij *b* creditur, quam Pa- A nico ſimilem, occupare arua, & pecori mortiferam, refert: cui ſententiæ potius ſubſcriberem. Dicitur ἐλυμάχωπις: Lolij ſextum genus, Trago: Panici effigie gramen ſimplici ſpica, Lobelio *c*: Panicum ſylueſtre aliud Dalechampij, Lugdunenſi: Panicaſtrella, Cæſalpino: Gramen paniceum primum, Tabernæmont. ſub Gramine Cyperoide ſpicato, figura apud Gerardum habetur. Germanis, Fenchgraß. Belgis, *Panickorengras, met enkelen arens*. Anglis, *Panick graſſe*. B

IV. GRAMEN PANICEVM SPICA ASPERA.

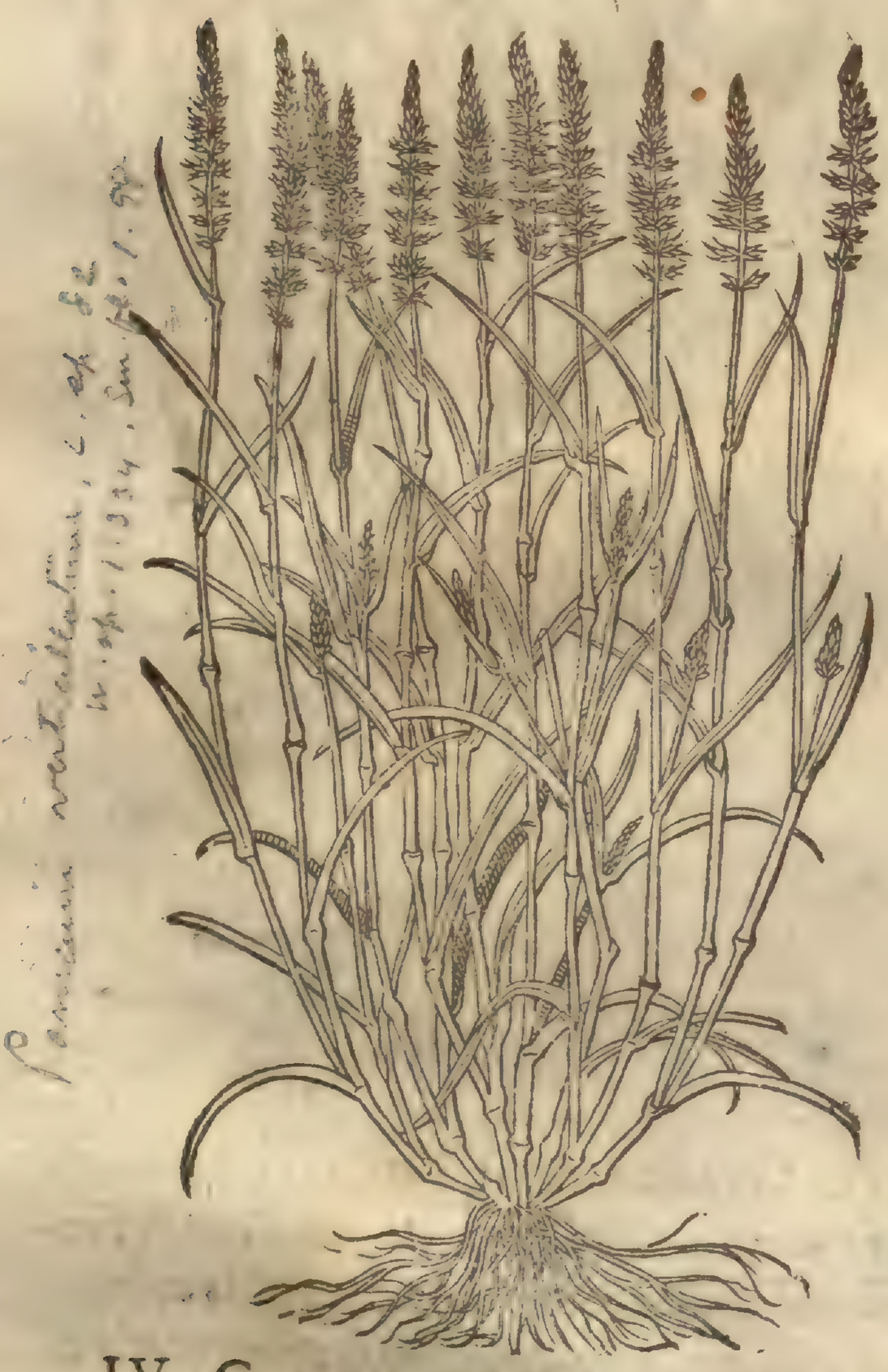

IV. GRAMEN PANICEVM SPICA ASPERA, vel PANICVM SYLVESTRE ASPERVM: prædicto admodum ſimile, verùm grandius, cuius prima folia Milij herbam referunt, quæ neruo elato diuiſa & tactu aſpera ſunt: in culmis geniculatis, ſpicæ multò prioribus longiores, raræ, aſperæ, virides, per maturitatem nigræ, ſuis ariſtis pertinaciſsimè tranſeuntium veſtibus adhærentes, ita vt vix auelli queant. E

Locvs. Ex agris Germaniæ & Monſpelienſium habemus: illud erectum & cubitale, hoc palmo minus eſt.

NOMEN. Lolij ſeptimum genus, & Phalaris ſylueſtris Dioſcoridis, Trago: Gramen geniculatum, Tabernæmont. & Gerardo. Germanicè, Klebgraß/ dici poterit.

V. GRAMEN PANICEVM SPICIS NIGRIS.

C

V. GRAMEN PANICEVM SPICIS NIGRIS: hoc culmis eſt tenuioribus, geniculatis: foliis minoribus: ſpicis Iſchæmo vulgari ſimilibus, nigris: ſemine glumis exuto, albo.

Locvs. Secus vias prouenit.

NOMEN. Panici effigie gramen tertium, Lobelio *d*: Gramen paniceum tertium, Tabernæmontano. Gramen paniceum parD uum, Gerardo. Belgis, *Panick gras*. Anglis, *Smal Panickegraſſe*.

DE GRAMINE MILIACEO.

CAPVT XXIX.

I. GRAMEN SYLVATICVM PANICVLA MILIACEA SPARSA: radice eſt ſatis craſſa, rufeſcente, multis fibris longis capillata: ex qua calami plures rotundi, læues, ſtriati, geniculati, bicubitales, cum folijs viridibus, oblongis, ſtriatis, exſurgunt: paniculam habet Miliaceam pedalem, rariorem, glumis exiguis donatam.

Locvs. In ſyluis, non procul Norimberga, ad montem S. Mauritij, frequens eſt, Camerario *a* monente.

NOMEN. Gramen miliaceum, Lobelio *b*, Camerario, Tabernæmont. (cui & Gramen cenchrodes,) Gerardo: Gramen pratenſe

b lib. 18. cap. 17. *c in Iconibus.* *d in Iconibus.* *a in horto.* *b in Iconibus.*

quartum,

I. GRAMEN SYLVATICVM PANICVLA MILIACEA SPARSA.

quartum, Dodonæo ſine deſcriptione. Germanis, *Hirsgraß*. Belgis, *Hirs gras ende Seet gras*. Anglis, *Millet graſſe*.

II. GRAMEN MONTANVM PANICVLA MILIACEA SPARSA: ex radice fibroſa, rufeſcente, folia pauca, anguſta, vncias quatuor vel quinque longa, vna cum culmo tenuiſsimo, cubitali, vno alteróue folio veſtito, exſurgunt: in cuius ſummo panicula ſparſa, ex minutiſsimis locuſtis compoſita.

Locvs. In monte Crentzacenſi prouenit.

III. GRAMEN ARVNDINACEVM PANICVLA MILIACEA: ex radicibus fibroſis albis, vnus & alter culmus cubitalis exſurgit, quem parte inferiore, folia arundinacea vnciarum trium, cingunt: ad partem ſuperiorem duobus nodis diſtinctum, folia duo anguſtiora, longioraque veſtiunt: in cuius ſummo panicula trium vnciarum, Milij paniculæ ſimilis.

Locvs. In agris Patauinis reperitur, & à Gramine miliaceo à Lobelio propoſito, planè diuerſum eſt.

I. GRAMEN SORGHI PANICVLA ERECTVM.

ex radice parua, fibroſa, culmus exſurgit cubitalis, geniculatus, folijs paucis, acutiſsimis, veſtitus: paniculam habet Sorghi effigie, ex vtriculis pluribus, aliquibus in ariſtam finiẽtibus, compoſitam, quibus ſemen album ſplendensq; includitur.

Locvs. In agris ſiccioribus & incultis reperitur.

Nomen. Gramen Sorghi effigie, Lobelio *a*: Gramen Sorghinum, Tabernæmontano & Gerardo: Gramen pratenſe quintum Dodonæo, nulla deſcriptione addita. Germanis, *Sorggraß*. Belgis, *Pipgras, ende Sorch ſaetgras*. Anglis, *Darnellgraſſe*.

II. GRAMEN ARVNDINACEVM SORGHI PANICVLA SPARSA: hoc culmis eſt cauis, magna ex parte inclinatis, ita vt capillaribus radicibus terræ affigantur, qui per folia (quę longiora & anguſtiora, quàm in priore,) veluti per tubum tranſeunt, & in ſummo paniculam, ferè palmarem, ſparſam, paruis vtriculis donatam, ſuſtinent.

Locvs. Natalis memoria excidit.

DE GRAMINE SORGHINO.

CAPVT XXX.

I. GRAMEN SORGHI PANICVLA ERECTVM:

a *in Iconibus.*

DE

DE ÆGILOPE SEV FESTVCA ET BROMO HERBA.

CAPVT XXXI.

I. FESTVCA GRAMINEA GLVMIS HIRSVTIS.

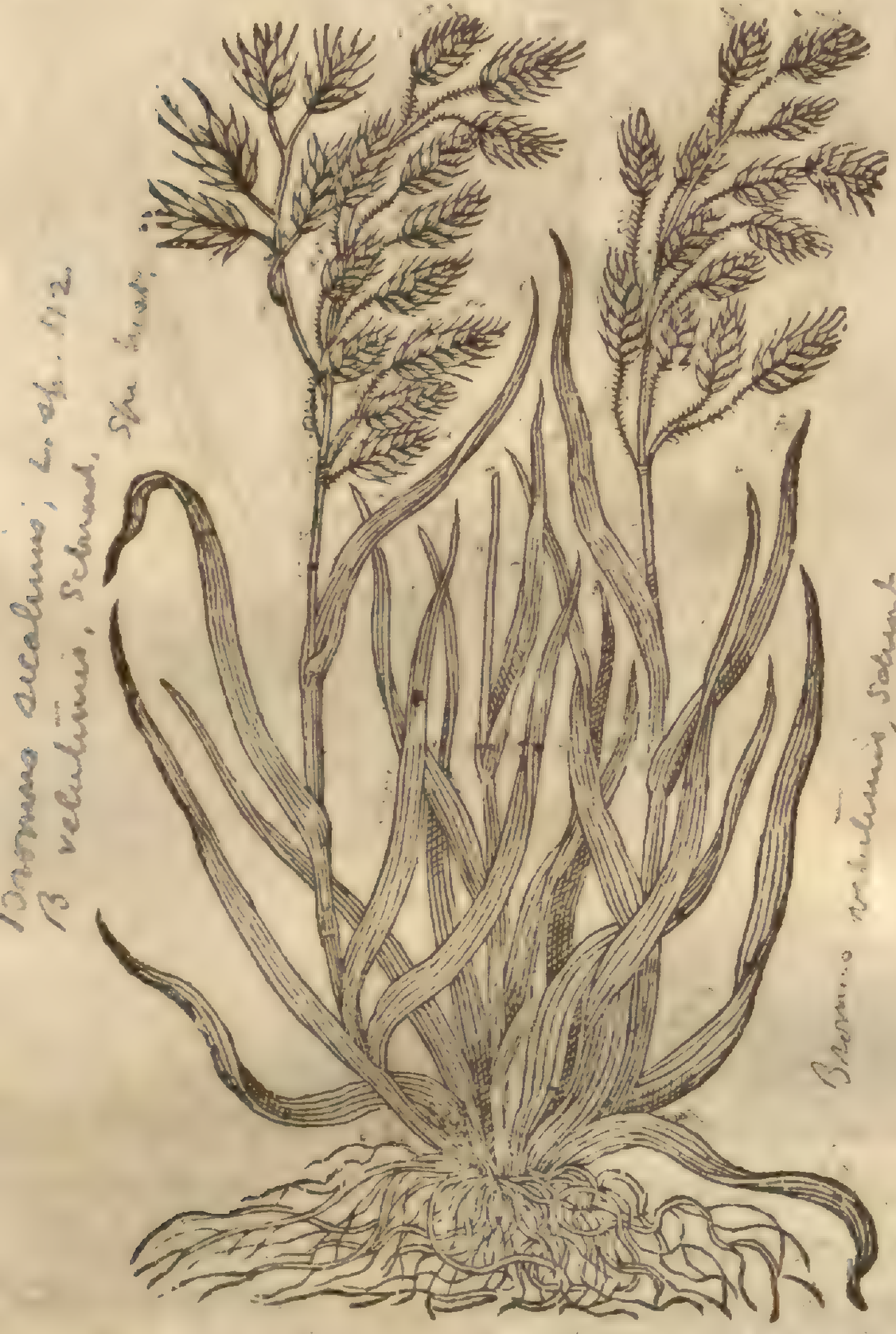

I. FESTVCA GRAMINEA GLVMIS HIRSVTIS: ex radice fibrosa capillari, culmos aliquot bicubitales, geniculatos, striatos, Tritico Hordeóue tenuiores emittit: circa quos D folia oblonga, Triticeis latiora: spicas habet ex culmorum verticibus pendulas, crassas, Hordeo similes; veluti per squamas modo longiores, modo rotundiores, dispositas, arctè coniunctas, aristis munitas, quas pediculi oblongi, hirsuti, asperi, sustinent: vtriculis subhirsutis, paruis, semen oblongum, longitudine grani secalini, sed angustius, tenuius, leuius & acerosum includitur.

LOCVS. Inter Secale (cuius vitium est, & per imbres frequentes, anni hyemisque E constitutione clemente, ac veluti tepida & alia huius generis succrescũt,) potissimùm, rarissimè cum alijs frugibus, in agris, apud Germanos & Belgas, prouenit: rariùs in parietinis, murorum supercilijs, tegulis, tectisque gramineis, vbi glumis vacuis reperitur. Varietas in spicis manifesta notatur: aliquando enim crassæ, quasi in fasciculum comprehensæ, vt Tragus & Lonicerus sua A figura exprimere tẽtarunt, & Phœnix altera Thalio dicitur: aliquando in oblongo scapo effusa iuba: sic etiam illud glumis aliquando glabris, aliquando hirsutis, & quoque vacuis, quod tum ratione ætatis, tum ratione loci, euenire censemus.

NOMEN. Sunt qui Bromon *a* Dioscoridis faciant: Tragus Aegilopem veram Galeni, verumque Lolium ac ζιζάνιον Germanicum & αἶρον Dioscoridis, credidit. Hoc nomine Lolij à Trago & Lonicero pingitur: B at, sub secundo Lolio, à Trago describitur: Aegilops, Dodonæo *b* & Gesnero *c*: Festuca altera Dodonæo: Festuca graminea, Thalio: Bromos, Lacunæ: Bromos altera, Gerardo: Bromos sterilis altera, Lobelio & histor. Lugdunensi, cui & Gramen murorum Dalechampij: Syphonium, & Bromos herba, Tabernæmont. Germanis, **Dort/Lulch.** Belgis, *Dranich.* Anglis, *Smal vvilde otes.* Gallis circa Lugdunum *Rue*, in agro Segusianorum *Gurguet*, & Montisbelgardensi- C bus, *Dugro.*

QVALITAS. Facultas huius nobis adhuc incognita est.

II. FESTVCA GRAMINEA GLVMIS VACVIS: radice est fibrosa: culmis pedalibus, geniculatis, ad radicem lanugine pubescentibus: folijs paucis, breuibus, angustis: spicas habet oblongas ex tenuissimis & oblongis filamentis dependentes, quarum glumi oblongi, aristis armati, partim virides, partimq; Spadicei sunt, & vacui existunt.

LOCVS. Hoc apud nos, in tectis & muris, crescit.

NOMEN. Gramen tremulum Monspeliensibus dicitur, eò quòd à quouis vento agitati facilè tremant glumi, cùm longis filamentis adpensi sint.

VARIETAS. Aliquando, glumis pauciori-bus & aristis longioribus, ijsque recuruis, in agris reperitur, & Festuca graminea aristis recuruis, nominari posset.

III. FESTVCA GRAMINEA EFFVSA IVBA: hæc altius exsurgit, caule viridi & rotundo, qui in iubam pedalis longitudinis effunditur: cuius glumi angustiores & longiores, breuibus aristis cincti, ex pediculis capillaceis, oblongis, dependent, qui per maturitatem albicant.

LOCVS. Inter segetes reperitur.

IV. FESTVCA GRAMINEA NEMORALIS LATIFOLIA MOLLIS: hæc calamis vt plurimùm cubitalibus, sæpè bicubitalibus, hor-

a *Lobel. Lugdunensis.* b *edit. Gallica.* c *lib. de hortis.*

dei culmis

dei culmis tenuioribus,geniculatis,conſtat: A folia huic, inter omnes ſpecies, latiora, ſecundùm longitudinem interſtriata,& molli lanugine veſtita, attactu vt Altheæ folia mollia: iubam in oblonga ſpica profert, coloris antequam flores exſerat, ſubrubentis, deinde ex flauo pallidioris, vtriculos, breuioribus pediculis appenſos,habentem: quibus ſemina parua, oblonga, ſplendentia & quaſi Milij cuiuſdam ſeminum rudimẽtum exprimentia, continentur.

LOCVS. In montibus graminoſis Harcy- B niæ, Thalius notauit & deſcripſit,cui & hæc & nona debentur.

NOMEN. Feſtuca nemoralis quarta, Thalio.

V. FESTVCA IVNCEO FOLIO: ex radice parua, fibroſa, alba, folia pauca, iuncea, ſemicubitum longa, & culmus rotundus, cubitalis, exſurgit, qui in paniculã auenaceam, ſed anguſtiorem, albam, anguſtam,deſinit: quæ ex oblongo folliculo (à folio conſtituto,) paniculam longè ſuperante prodit: cu- C ius glumi rari, ariſtis longiſsimis & argenteis, donantur.

LOCVS. In Valeſia, ad vrbis Sedunenſis paludem, copiosè prouenit, vnde Doctor Burſerus nobis attulit.

NOMEN. Feſtuca nemoralis quinta & anguſtifolia, ipſius Thalij, eſſe videtur, vel ſaltem proximè accedit.

VI. FESTVCA IVNCEO FOLIO SPICA GEMINA: hæc culmo eſt ſeſquicubitali, rotundo, geniculato & ramoſo: cuius ſummitati D ſpicæ, vix vnciam longæ, molles, rufeſcentes, ariſtis oblongis armatæ, Iſchæmo gramini villoſo ſimiles, inſident: ſemper duæ ſimul, vni oblongo tenui pediculo,adhærentes, iunguntur: folia habet iuncea,longa,inordinatè diſpoſita.

LOCVS. Natalis memoria excidit.

VII. FESTVCA AVENACEA STERILIS ELATIOR, ſeu BROMOS DIOSCORIDIS: Auenæ & Feſtucæ ſimilis eſt, ſiquidem tota naturâ E habituque ſylueſtris quædam Auena, nec genere, vix figura, nec nomine; ſed cultura vſuque differens. Ex radice copioſa & tenui, culmi, multiplices, bicubitales, geniculatique, exſurgunt, & folia Auenæ ſimilia, oblonga, anguſta, Triticeis molliora ſunt: iuba ſeu ſpica, per maturitatem rara, dependentibus in cacumine paruulis veluti locuſtis, longis ariſtis donatis: ſemen penè

VII. FESTVCA AVENACEA STERILIS ELATIOR, SEV BROMOS DIOSCORIDIS.

euanidum, in glumis ferè vacuis: quare ſteriles Auenas dixit Virgilius *a*.

LOCVS. Aeſtate inter Hordeum (cuius vitium multi *b* cenſent) & Zeam frequens: item, ſecus vias, agrorum margines, nonnunquam in ſtramineis domorum tectis reperitur. Matthiolus refert, ſe ſæpenumero in Anania valle audiuiſſe agricolas cõqueri, quòd Hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſos Aegilopem hanc ſecundam vocaſſe.

NOMEN. Hæc βρῶμος Dioſcoridi *c* dicitur, quam Aegilopi ſimilem facit, nulla alia nota addita: quamuis Anguillara,caput hoc ſimpliciter ſuppoſititium, ſcribat: & Cornarus *d*, caput hoc, in quibuſdam Græcis codicibus, ſuppoſititium haberi: quoniam de Bromo inter frumentacea iam ante libro ſecundo egerit. Marcellus quoque Virgilius *e* ante ipſum, teſtatur,in antiquioribus, & melioribus codicibus Græcis, non legi: addit: ſi diligentius huius capitis phraſis expendatur, ab ingenio & vſu vocum Dioſcoridis, longiſsimè abeſſe, videri: quin etiam Aeginetam, omnẽ ex hoc autore materiam medicam percurrentem,vnam tantum Bromon, & eam frugem enumeraſſe: quare caput hoc adulterinum ſuſpicatur. At Her-

a 1. *Georgic.* b *Geſn. de hortis, Gorræus.* c *lib.* 4. *cap.*140. d *lib.*4. *emb.*121. e *lib.*4.*c.*136.

molaus Barbarus *f*, eandem plantam vtrobique tractari, putat: sed in libro secundo de grano tantum Auenæ, in libro vero quarto, de herbę ipsius viribus, agi: Pœtas Bormum, interdum Bormacem, dicere. Ego verò, cum Saracęno *g*, eorum sententiæ subscribo, qui libro secundo de Auena satiua, & esculenta, neque postremum inter cerealia locum obtinente, mentionem fieri, existimant: hic verò, de eadem, sponte nascente & sterili, quæ inter segetum vitia numerari soleat. Neque deesse monet idem, qui illam Βρόμον, hanc vero rectiùs Βρῶμον dici putent: quanquam vtrobique apud Dioscoridem Βρῶμος legatur: nescire tamen, an vtroque loco rectiùs Βρόμος legi possit. Alijs Βρῶμος πόα, id est, Bromos herba, vt ab Auena discernatur, quæ quoque Βρῶμος dicitur: Festucago Gazæ. Lolij primum genus Trago, qui, cum hac Phœnicem Dioscoridis, confundit: Aegilops prima Matthiolo *h*: nulla tamen alia nota addita (& Tabernæmont.) altera Eidem *i*: Aegilops vera Gesnero *k*: Aegilops, secundum Auenæ genus, & Auena sterilis, Eidem *l*: Bromos herba, Dodonæo, Lugdun. Bromos & Bromos sterilis, Lobelio & Gerardo: Auena sterilis, Aduersarijs & Thalio, qui etiam Festucæ speciem dicit: Festuca, Auena Græca, Lonicero. Germanis, Gauchhabern/ Meußhabern/ cuculi vel murium auena, Taubhaber/ Twalch. Belgis, *Ydelhauer*. Anglis, *Dranick*, *Vvilde otes*, *Hauergrasse*. Gallis, *Aueron* vel *Auneron*. Italis, *Auena saluatica*, *Vena vana*, Anatinensibus, *Squala*. Hispanis, *Auena matesuuba*.

QVALITAS. Bromos Dioscoridi *m* exsiccatoriam vim habet, decoquitur cum sua radice, in aqua, ad tertias, & iuri colato, mellis tantundem, adijcitur: rursus decoquitur, ad liquidi mellis spissitudinem: eo humore linteum imbutum, naribus inditum, ad eorum Ozænas & fœtida vlcera, facit: aliqui tritam Aloën addunt, & eo modo vtuntur: facit &, cum rosis siccis in vino decocta (colata,) ad oris graueolentiam. Aduersùs infantum vermes, tanquam singulare auxiliũ, radicis in vino albo decoctum, diebus aliquot continuis potum, Tragus commendat. At quomodo in vino decoctum, potu fluores alui inhibere, vrinam mouere, vterum & vesicam expurgare possit, vt Lonicerus voluit, non assequimur.

IIX. FESTVCA AVENACEA STERILIS HVMILIOR: priore humilior, culmis geniculatis, striatis, molli lanugine incanis: folijs breuibus, angustis, lanuginosis: iuba minore, molliore, minúsue sparsa: sic & aristis non multis, nec asperis armata.

LOCVS. Inter segetes & locis aridis, iuxta semitas reperitur.

NOMEN. Lolij quintum genus est Trago, cũi & Bromos herba: Bromos herba graminei generis, Thalio.

IX. FESTVCA GRAMINEA ARVENSIS MINOR: hæc cauliculis est tenuibus striatis: folijs breuioribus: in cauliculorum summo vtriculi quidam parui, membranacei & paleacei, palmi longitudine, racematim dependent, ex tenuissimis, & vix visu perceptilibus pediculis, quorũm exteriores membranulæ rubent, quibus dehiscentibus flos candidulus emicat.

LOCVS. Passim in agris Harcyniæ Saxo-Thuringicæ prouenit.

NOMEN. Festuca sexta, Thalio.

X. FESTVCA PRATENSIS LANVGINOSA: ex radice, capillacea, rufescente, folia multa, angusta, pedalia, vnà cum culmis tenuibus, bipedalibus, foliaceis, molli & pauca lanugine (culmis potilsimum) aspersis, exsurgunt: spica est oblonga, angusta, ex glumis oblongis aristis donatis, composita, & quasi in paniculam paruam, expansa.

LOCVS. Basileæ, passim in pratis.

XI. FESTVCA DVMETORVM: radice est fibris capillaceis nigricantibus, ex qua culmi plures geniculis distincti, pauciſsimis pilis aspersis, duorum triúmue cubitorum, folijs oblongis, angustis cincti, exsurgunt: in quorum summo spica oblonga, locustis raris, oblongis, cauli proximis & aristis armatis, constans.

LOCVS. Basileæ, circa Birsam in dumetis, Iulio mense reperitur: verum etiam in vepribus, locis siccioribus, prouenit.

XII. FESTVCA DVMETORVM ANGVSTISSIMIS ET PILOSIS FOLIIS: radix est albicãs, ex durioribus fibris composita: ex qua calami aliquot tenues, vno alteróue geniculo distincti & penè nudi, exsurgunt: folia sunt breuia, angustiſsima, læui, molliq; lanugine hirsuta: culmorum summitati panicula, ex spicis plurimis composita, quarum quælibet capillaceo pediculo insidet, multis glumis aristatis & candicantibus, constans.

f *lib. 2. coroll. 217. & lib. 4. coroll. 753.* g *in Dioſc.* h *in ſuis commentariis.* i *in epitome ſiue iconib.* k *lib. de hortis Germaniæ.* l *in Catalogo.* m *lib. 4. cap. 140.*

LOCVS.

Locvs. Basileæ, in dumetis circa Clyben, reperitur.

XIII. FESTVCA DVMETORVM VTRICVLIS LANVGINE FLAVESCENTIBVS: ÆGILOPS DIOSCORIDIS.

XIII. FESTVCA VTRICVLIS LANVGINE FLAVESCENTIBVS: ÆGILOPS DIOSCORIDIS *b*: herbula est folia Tritico similia habens, sed molliora: in summo capite semina habet bina ternáue rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Plinio *i*: Aegilopas sanat herba eodem nomine, quæ in Hordeo nascitur Tritici folio. Sed cum Bromo confundere videtur Theophrastum secutus, apud quem Aegilops multis locis, nulla alia quam Auena est; & quæ ab eo illic traduntur, frugi competere videntur: & Plinius *k*, non nisi post annum è semine suo nasci scribit. Nostra, ex radice fibrosa, culmum tenuem, nodis distinctum, bicubitalem emittit, qui foliis paucis triticeis vestitur: spicam siue iubam habet Auenæ similem, vtriculis fusci coloris, tenuissimis & oblongis pediculis insidentibus, quibus lanugo tenuis, serica & flaua adponitur, qui in tenues & capillaceas aristas abeunt: grana oblonga sunt, acuta, hirsuta, subrubra, folliculis inclusa, tenuissimam, longissimam & articulatam aristam habentia.

Locvs. In Gallia, vt Monspessuli, Belgio & Anglia, inter Hordeum & Secale frequens occurrit, (&, vt Theophrastus *l*, agens de pestibus & iniurijs frugum, ait, quæcunque singulis seminibus connascuntur, veluti Lolium & Aegilops, in triticea & hordeacea segete:) potissimum in Hordeo, cuius segetis vitium est, quasi Hordeum in illam degeneret; atq; Triticum in Lolium, vt Galenus monuit, multa vligine, vbi hyemis constitutio humida fuerit, aut ager fimo columbino, vt pleriq; aiunt, stercoratus.

NOMEN. Hanc, etsi aliqui *m* inter Aegilopem & Bromum herbam mediam faciant, Aegilopa censemus Dioscoridis, (in nothis etiam σιτόπυρελος & σπῶν & βρῶμος dicitur) Galeni, Oribasij, Aeginetæ, Theophrasti *n*, (vbi Gaza perperā Auenam vertit) Αἴγιλωψ dicitur, quasi dicas caprinum oculum, nomen enim obtinuit ab eiusdē nominis morbo, curatu perdifficili, capris ferè proprio, vlcusculo putà sinuoso in maiori oculi angulo, cui medelam pollicetur. Arabibus *Dausir*, *Dauser*, *Dasser*, *Dalesit*, *Desana*. Plinio *o* Festuca, quæ vocatur Aegilops, quæ Hordeum complexu necat: Festucā vocat, fortè à similitudine aristę, quæ ex medio erumpit & similis est festucæ in oculo impactæ. At quod Plinius *o* scribit complexu suo Hordeum necare: hoc minimè verum, sed quod, vt Theophrastus *p* diserte ait, simul cum eo prouenit & quia *q* pabulum tollit, id ei incommodi causatur, quemadmodum supra capite de Lolio ostendimus. Aegilops, Festucago Gazæ, & Auena Græca Plinij, Hermolao. Aegilops Bromoides Belgarum, Lobelio: Festuca prior, Dodonæo: Aegilops sexta siue festuca Bromoides altera, Tabernæmont. Aegilops Dodonæi, Lugdunensi: Auenæ tertium genus syluestre, Cæsalpino: Auena syluestris, seu nigra, Thalio. Germanis, *Habertwalch*. Belgis, *Ghebaerde euene*, quasi dicas auenam barbula donatam. Anglis, *Poure & otes*. Italis, *Egilopo*.

QVALITAS ET VIRES. Aegilopis ne viribus polleat, nobis incompertum. Aegilops Galeno *r* discutiendi (per halitum *s* digerendi) vim obtinet, id quod gustus, cum leuiter acris sit, declarat: imò etiam ex eo liquet, quòd & phlegmonas *t* induratas & ægilopas (& *t* alopecias) sanat, si cum farina illinatur: & Dioscoridi *u* herba cum fa-

h *lib.4. cap.139. Oribas. 11. Collect.* i *lib. 25. c. 13.* k *lib 21. c.17.* l *5. caus.* m *Lob. Lugd.* n *8. hist. 11.* o *lib. 18. cap. 17.* p *8. hist. 8.* q *5. caus. 22.* r *6. simpl.* s *Oribas. 15. Collect.* t *Aegineta lib 7. Oribas. 2. virtut. simpl 1. Aetius tetr. 1. ser. 1.* u *lib. 4. cap.139. Plin. lib. 25. cap. 13.*

rina impoſita ſanat ægilopas, duritiasq́; diſcutit, (quod Dioſcorides ipſi herbæ, id Plinius ſemini tribuit.) Sic & ſuccus farinę admixtus ſiccatus, eorundem gratia reponebatur, Dioſcoride monente. Exprimitur *x* è caule folijsque prægnantibus, dempta ſpica, & cum trimeſtri farina digeritur in paſtillos. Archigenes, apud Galenum, *y* ſuccum herbæ cum melle ad ægilopa illinit. Hic aduertendum aliquos, inter quos eſt Cornarus *z*, velle, Aegilopa herbam eſſe, quæ Auena Latinè dicatur, ſed eam, quæ ſua ſponte proueniat, & quę ex Hordeo in eam degenerante fiat, (inde Virgilium, ſteriles Auenas dixiſſe,) quæ inter frumentum ſua ſponte proueniat, vtpote eius vitium, & aliàs etiam enaſci, & Auenam ſylueſtrem, & erraticam, & barbatam, & nigram, & fatuam, à noſtris appellari.

XIV. FESTVCA, SIVE ÆGILOPS ALTERA CAPITVLIS DVRIS.

XIV. FESTVCA, SIVE ÆGILOPS ALTERA, CAPITVLIS DVRIS: radice eſt fibroſa, alba, puſilla: culmos tenues, breues, communiter pedales promit: folijs paucis, Tritici & Hordei æmulis, ſed mollioribus minoribusque per latera piloſis: in culmorum faſtigio ſpicæ paruæ ex duobus aut tribus capitibus, duris, vtriculisque ſtriatis, compoſitæ: quibus ſemina Hordeo ſimilia, ſed paulò minora, at latiora, eaque terna, glumo tenuiori, includuntur: ab vtriculis (non autem *a* ſeminibus) tenues, oblongæ, & acutæ ariſtæ candidæ eminent.

LOCVS. In Galliæ Narbonenſis & Galloprouinciæ & Italiæ agris, inter ſegetes triticeas & hordeaceas, æſtuoſis & glareoſis marginibus, frequenter obſeruauimus. In Germaniæ agris neutiquam, quibuſdam tamen hortis ſatam notauimus, & quidem culmis cubitum ſuperantibus: folijs latioribus, longioribus, triuncialibus: ſpicis & ariſtis, ex quinis, ſeniſue capitibus compoſitis, quod culturæ tribuimus. In Sicilia, aliud genus candidum, aliud nigrũ, & ariſtis magis ſubrectis, Cæſalpino monente.

NOMEN. Hanc ſi Dioſcoridis Aegilopa (vt aliquibus *b* placet) dicamus, incertum fuerit, quid ſit apud eundem Bromos Aegilopi ſimilis, nihil enim habet Auena ſimile cum hac, ſi ſpicam perpendas. Dicitur Aegilops, Anguillaræ, Aduerſarijs: Aegilops ſecunda, Matthiolo, & hiſt. Lugdun. in qua & altera figura habetur, cui titulus Aegilops Lobelij & Penæ. Aegilops ſiue Feſtuca, Matthiolo *c* & Dodonæo: Feſtuca ſiue Aegilops Narbonenſis, Lobelio, qui an feſtuca Hordeum ſit apud Plinium, dubitat: Aegilops peregrina, Tabernæmont. Feſtuca Italica, Gerardo: Frumentum ſylueſtre Caſtori *d*: Triticum ſylueſtre in Sicilia, Cæſalpino. Germanis, **Frembdewalch**. Anglis, *Hauergraſſe*. Italis, *Egilopa, orza*, ſiue *grano ſaluatico*.

QVALITAS ET VIRES. Hanc exſiccare adſtringendo, citra magnum calorem & Aegilopi morbo potius cępto, quàm iam longius progreſſo, profuiſſe, non ſemel expertum, Pena monet. Semina quin & potui cereali indita, temulentos homines facere, idem teſtatur.

XV. FESTVCA LONGISSIMIS ARISTIS:

E ex radice pluribus tenuibus cirris prædita, multa parua, anguſta & oblonga folia, prodeunt: inter quæ, tres quatuórue culmi, tenues, cubitales: quibus ſpicæ auenaceæ inſident, Glumis vacuis, ſpadicei coloris, ariſtis longiſsimis armatæ, quæ ex folliculo foliaceo prodeuntes, in vnum latus reclinantur.

LOCVS. Semel tantùm in Germania obſeruauimus. In ſemitibus arenoſis inter

x *Plin. lib. 25. cap. 13.* y *5. de comp. ſecundum loca. c. 2.* z *lib. 4. embl. 121.* a *vt Aduerſ. & Lugd. notant.* b *Penæ & Dodonæo.* c *in Compendio.* d *in Appendice.*

Vvorma-

XV. FESTVCA LONGISSIMIS ARISTIS.

Vvormatiam & Franckenthalium Tabernæmontanus notauit.

NOMEN. Aegilops Bromoides Tabernæmont. & Gerardo. Germanis, Nadeltwalch. Anglis, *Bearded otes*. Monſpelio etiam Graminis Xerãpelini nomine accepimus, apud quos in agris prouenit: folijs paucis breuibus: culmo ſpadiceo, ſpica etiam ſpadicea, ex oblongis glumis ariſtatis compacta.

I. GRAMEN MONTANVM AVENACEVM SPICATVM.

B

C

pedalis, firmus, rotundus, læuis, nudus & enodis, prodit: qui in ſummo faſtigio, multos floſculos ordine ab vna caulis parte diſpoſitos, herbaceo colore præditos, & in capitula conglobatos, profert.

LOCVS. In pratis montoſis, Auſtriæ & Harcyniæ, reperitur.

D NOMEN. Gramen montanum ſpicatum; Cluſio *a*: Gramen ſyluaticum ſecundum, Tabernæmont. Gramen marinum ſpicatum alterum, Gerardo. Germanis, Waldgraß. Anglis, *Salt marſch ſpike graſſe*.

II. GRAMEN MONTANVM AVENACEVM LOCVSTIS RVBRIS: radice eſt tenui, repente, alba, fibris capillaribus vtrimque donata: culmo ſimplici, aliquando triplici, læui, penè cubitali, circa radicem purpuraſcente, E velut in ſpicam tenuem, rariùs ramoſam deſinente, cuius glumæ vt plurimùm, ab vna parte ſitæ ſunt, foris ex nigro purpuraſcentes, intus verò albæ: in quarum medio vtriculus paruus, candidus, pedicello donatus, ſemen minutum continet: folijs donatur paucis, anguſtis, acuminatis, ſtriatis, circa radicem breuibus, at circa culmum, quem duo triáue cingunt, longioribus, ſpicam communiter ſuperantibus.

DE GRAMINE AVENACEO, TAM LANVGINOSO, QVAM NON LANVGINOSO.

CAPVT XXXII.

GRAMEN AVENACEVM aliud eſt lanuginoſum, aliud lanugine caret: de vtroque agemus.

I. GRAMEN MONTANVM AVENACEVM SPICATVM: ex radice digitali, bifida, interdum trifida, multis tenuibus fibris ſuperne donata, capita multa prodeunt: quorum ſingula folia ſex, aliquando decem & plura, oblonga, craſſa & nonnihil carinata, infima ſede ſeſe in vicem complectentia, guſtu amariuſculo & calidiuſculo proferunt: ex quorum medio, cauliculus palmaris, aliquando

a hiſt. rariorum.

II. GRAMEN AVENACEVM LOCVSTIS RVBRIS MONTANVM.

LOCVS. Circa Basileam in mõtosis & vmbrosis, vt Muteto, Richensteinio & Crentzachio, Iulio & Augusto florens reperitur.

VARIETAS. Hoc altius exsurgens folijs, caulequè subasperis, in dumetis nostris humidis ad Birsam & Vviesam flumina, occurrit: in montosis verò caule læui est.

III. GRAMEN AVENACEVM LOCVSTIS RARIORIBVS: radice est, Graminis canini modo, per summum cespitem serpente, villis longioribus annexis: folijs paucis, oblongis, angustis: culmo gracili, nitido, sesquipedali & bipedali, supernè glumis Auenaceis breuioribus & rarioribus donato, aliàs priori similibus.

LOCVS. In syluis, non procul Croneburgo castro regio Selandiæ Danorum, vuido solo, Lobelius notauit.

NOMEN. Gramen auenaceum, rariore grano, nemorense Danicum, Lobelio *b*.

IV. GRAMEN AVENACEVM CAPILLACEVM MINORIBVS GLVMIS: ex radice longiuscula, capillacea, culmi exiles, geniculati, lucidi & nitidi, pedales & sesquipedales, ex fusco xerampelini, exsurgunt: quibus paniculæ longiusculæ auenaceæ, glumis minoribus donatæ insident: circa quos folia angustissima, breuia paucaque sunt.

LOCVS. In syluigeris Daniæ collibus & A montibus Lobelius collegit. In nostris quoque montosis, sed culmis cubitalibus & paniculis ramosis obseruauimus.

NOMEN. Gramen nemorale auenaceum alterum, ex fusco xerampelinum & lucidum Danicum, Lobelio *b*.

V. GRAMEN AVENACEVM MONTANVM LANVGINOSVM.

V. GRAMEN AVENACEVM MONTANVM LANVGINOSVM: radice est ex multis fibris duris, rufescentibus, composita, singulis annis anterius serpente: vnde culmi, cubitales, tenues, læues, geniculati, exsurgunt: quos folia oblonga, angusta, palmaria & acuminata cingunt: in culmorum fastigio spica oblonga & nutans, ex glumis breuissimo filamento insidentibus composita, quæ exterius candicant, nec lanuginosæ, at interiores vtriculi lanuginosi sunt, grana nudę auenæ similia continentes.

LOCVS. Monspessuli sponte prouenit: idem, in rupibus circa Vvaldenburgum arcem Basileensium, obseruauimus. Clusius, secundùm vias in montanis vmbrosisque syluis, Pannoniæ, Austriæ & Bohemiæ, nasci scribit, & semen Iulio mense maturum obseruauit.

NOMEN. Gramen montanum auenæ semine, Clusio *c*: Gramen auenaceum, Tabernæmont.

b Aduersar. parte altera. *c in historia rarior.*

bernæmont. sub Hordeo disticho apud Ge- A rardum pingitur. Germanis, *Habergraß.*

VI. GRAMEN AVENACEVM LANVGINOSVM GLVMIS RARIORIBVS.

VI. GRAMEN AVENACEVM LANVGINOSVM GLVMIS RARIORIBVS: ex radice fibrosa, folia iuncea oblonga, culmique iuncei plures, cubitum superantes, paucis folijs ijsque breuibus, culmum circa geniculum vestientibus, exsurgunt: in quorum summo glumę rariores, albæ, lanuginosæ, vtriculum continentes, cui semen nigrum, splendensque inclusum est.

LOCVS. In asperis circa Monspelium quoq; prouenit, & cum Clusiano confundi non debet.

VII. GRAMEN AVENACEVM LANVGINOSVM RAMOSVM: radicem habet fibrosam, vnde caulis vnus vel alter, cubitalis, geniculis multis distinctus, prodit: foliis est, multò quàm in prioribus, latioribus: spica palmari, alba, nonnunquam flauescente, ramosa; glumis auenaceis compactis & lanuginosis: cuius vtriculis semen, paruum, oblongum, vtrinq; acuminatum, splendens, pulicis seu seminis Psillij colore & forma, sed minus, includitur.

LOCVS. Circa Monspelium, ad radicem montis Calcaris, legimus.

VIII. GRAMEN GLVMIS VARIIS.

VIII. GRAMEN GLVMIS VARIIS: In hanc Classem referre lubet, quod radice est crassa, incurua, membrana alba rugosa intecta, quæ in fibras tenues, robustas tamen, absumitur: caules bini terniue exsurgunt, pedales, læues, fragiles, internodijs carentes, communiter nudi: quorum summo panicula spicæ similis, vncialis, ex glumis varij coloris, nonnunquam penitus albis, insidet: folia plura ad radicem palmaria, angusta, erecta & saturatè virentia.

LOCVS. In montosis, circa Richenstein arcem Basileensium, & Mõtbelgardum prouenit, vnde à Ioanne Bauhino, fratre piæ memorię, accepimus.

IX. GRAMINI AFFINIS PLANTA AD GVTTVRIS INFLAMMATIONES VTILIS. De hac Petrus de Osma & Xarayzeto, è Lima in Peru, scribit ad Monardem *e*, in hęc verba: Planta quædam hic in planis nascitur GRAMINIS modo, magnis facultatibus prædita. Siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis phlegmonibus, alijsque vitijs auxilio est: manducata multam pituitam educit, ideoque morbis superioribus, & capitis doloribus vtilis. Deno-

d in historia Lugdunensi. *e Historiæ simplicium ex nouo orbe delatorum cap. 75.*

minationem

minationem à se sumsisse, porrò ait, quod sibi familiaris eius fuerit vsus, & alijs vt vterentur consuluerit: Eius autem facultates didicisse se, ab Indo quodam, in stirpium cognitione ad modum versato. Hactenus A ille. Planta hæc quoniam Graminei generis, omnino in hanc classem erat referenda. Sed quoniam nullis notis eam descripsit, ignota adhuc eius facies est.

SECTIO SECVNDA.

IVNCVS, NARDVS, CYPERVS, GALANGA, SPARGANIVM, VVA MARINA ET EQVISETVM.

DE IVNCO.

CAPVT PRIMVM.

GRaminum historia absoluta ad Iuncorum explicationem accedimus, maximè propter Graminis Spartei cum ijs similitudinem.

IVNCVS Latinè à iungendo dicitur, quoniam ad iūcturas vtilis sit: sic Græcis σχοῖνος à loris & funibus: Iunco etenim *a* Græcos ad funes vsos esse nomen ostendit, quo herbam eam appellant: hoc etiam vox funambulonum notat, qui σχοινόβατοι ab ijsdem dicuntur: vel, vt Isidorus, quòd iunctis radicibus hæreat. Quibusdam βρύλλον. Dicitur etiam communis & inodorus Iuncus, ad odorati differentiā, Σχοῖνος ἕλειος, ἑλειόσχοινος, Σχοῖνος ἔνυδρος & ἐνυδρόσχοινος, Iuncus palustris, Iuncus aquaticus. Arabibus, vt Serapioni, *Dis*: Alsaharauio, *Albardi*: & apud Bellunensem, *Albalef*. Germanis, Binsen/ Schmelen: Mediomatricibus *Sympsen*: Saxonibus *Rit* & *Sempsen*. Belgis, *Biesen*. Anglis, *Rushes*. Gallis, *Ionc*. Italis, *Giunco*. Hispanis, *Iunco*. Bohemis, *Syti*. Vngaris, *Zytthio*. Afris, *Cadna* & *Chudna*.

GENERA duo ex veterum sententia facimus, Odoratum & Inodorum. Odoratum vnum, Inodori genera duo, Dioscoridi *b* & Oribasio *c*: Vnum eius qui σχοῖνος λεῖος nominatur: alterum eius qui ὀξύσχοινος dicitur & in mucronē fastigiatur: cuius etiam duo genera: vnum ἄκαρπον, sterile est: alterum semen fert nigrum, rotundum, & crassiore carnosioreque calamo constat: tertius est ὁλόσχοινος, prioribus carnosior asperiorque. Galeno *d* & Aetio *e* Iuncus lævis, alius est Oxyschænos, acutus iuncus: alius Holoschænos (quædam exemplaria olygoschænos, minùs rectè, legunt) totus iunceus. Oxyschæni duæ species, altera sterilis, altera verò fructum fert. Theophrasto *f* tria sunt genera: ὀξὺς καὶ ἄκαρπος, acutus & sterilis, quimas: κάρπιμος frugifer, quem μελάγκεφαλον (quidam μελαγκεφαλισμὸν legunt,) atriferum, quoniam semen nigrum ferat, nominat. Tertius magnitudine, crassitie, & carnositate insignis est, qui ὁλόσχοινος vocatur, quem Mariscum Gaza vertit: licet Plinius *g*, Holoschænum à Mariscо differentem faciat. Quod autem tanquam admirandum subiungit, scilicet Sterilem & Holoschænon ex eodem cespite oriri, absurdum quidem esset, si cum Acuto Holoschœnos nasceretur, cùm diuersæ species sint, at sterile & frugiferum nequaquam. Addit præterea, propagari radicibus ex capite Iunci emissis, per caput intelligens crassum corpus, vnde & Iunci & radices exeunt, vt in Cæpa non Iunci cacumen, vt Plinius accipit, (vt rectè Cæsalpinus monuit,) qui ait ex semetipso, cacumine in terram defixo repullulare. Plinius nihil de toto ad mare nascentium Iuncorum genere docuit, quod non ex Theophrasti plantārum historia translatum fuerit: nihil post Plinium cæteri etiam, cuius non sit illis autor idem scriptor. Plinius autem genera quinque esse scribit: Iuncum primum, quem Mariscon appellant, ad texendas tegetes: alterum marinum, à Græcis Oxyschænum vocatum, & huius tria genera, (hæc ex Theophrasto) vocant: acutum, sterilem, quem marem, & Oxyn Græci vocent, dein fœmininum ferentem semen nigrum,

a *Plin. lib. 19. cap. 2.* b *lib. 1. c. 16. lib. 4. cap. 52.* c *12. Collectan. diuisionem, non autem subdiuisionem.* d *8. simplic.* e *tetrabl. 1. serm. 1. Oribas. 13. Collect. priorem habet* f *4. hist. 13.* g *lib. 21. cap. 18.*

grum,

grum, quem Melancranin vocent, qui craſſior & fruticoſior, & tertium qui vocetur Holoſchænos. Quare pro tribus acuti generibus, tria à Theophraſto poſitaa ccepit. Hermolaus Barbarus *h*, ſecutus aliquot Aeginetæ codices, legit apud Dioſcoridem χοίνῳ ἑλεᾶα, id eſt, Iuncus paluſtris, nec præter rationem, quò diſtinguatur ab alijs, qui in aridis & ſaxoſis proueniunt, vt eſt Iuncus odoratus & ſpartum Hiſpanorum, qui Iuncus eſt aridi ſoli. Huc facit, quòd Theophraſtus de Iunco acturus, ex aquaticorum genere eſſe dicat. Verùm Plinius non λεῖαν, non ἑλεῖαν, ſed θαλάττιαν, id eſt marinum legiſſe videtur: hæc ex Veterum placitis. At recentiores diuidunt Iuncum in odoratum & inodorum: vel in eum, qui locis aridis: & eum qui in aquoſis proueniat: hunc verò in eum qui vel in aquis dulcibus, vel in maritimis. Rurſum vtriuſque poſterioris generis alij ſunt ὀπτήξεις ἐπ' ἀκρῳ, id eſt, in mucronem pungentem deſinunt, alij in faſtigium obtuſius. Sic Iuncus paluſtris ſiue aquaticus, alius λεῖος ſeu lęuis: alius τραχὺς, aſper: alius faſtigio acutiore, alius obtuſiore: Iuncus paluſtris lęuis, & in faſtigio acutus, alius eſt Oxyſchænos, alius Holoſchœnos: Oxyſchœnos duplex eſt, alter mas, ἀνανθηρὸς, nullo ſemine fœcundus: alter fœmina, nigrum ſemen ferens, & μελανοφανὴς nominatur: ad imitationem Dioſcoridis, qui Oxyſchęnum ſterilem reperiri dixit, quod in cęteris etiam animaduerſum eſt: radicibus enim magis quàm ſemine omnes Iunci propagantur. Ad hæc genera multæ Iuncorum paluſtrium ſpecies reduci poſſunt, ſiquidem ad fœcundum ipſum Clauatum referre oportet. De Iunco petroſo, quem Alexandri milites ad Indos nauigantes, noſtratibus ſimilem per littora obſeruauere, cùm ad Lapides pertineat, nil de eo in præſens: & Theophraſtus *i* Iuncos lapides ad mare reperiri, quos nemo viſu à veris diſcernere potuerit, refert.

A uiter frigida & aquea leuiter calida, vt & inferna deſiccare poſsint, & ſenſim frigidos ad caput vapores ſubmittere, quibus ſomnolentes efficiant. Quare Dioſcoridi *p* ſemen vtriuſque toſtum & potum cum vino (in aqua Plinio *q*) aluum & fluorem *r* rubrum (rubra fœminarum profluuia Aeginetæ *s*, fœminarum menſes Plinio *q*) ſiſtit & vrinas mouet & capitis dolores facit. Folia autem tenera, quæ radici proxima ſunt, phalangiorum morſibus imponuntur: & Plinio *q* Holoſchæni folia commendantur aduersùs aranearum morſus. Radix Plinio, in tribus ſeminis aquæ decocta ad tertias, tuſsi medetur: & oleum *t* ex Iunco fit, quod Roſaceo eſt ſimilimum. Iuncorum etiam vſus ad ſtoreas, tegetes, piſcatorum naſſas, fiſcellas & funes: Medulla, ad lucernarum lumina, in quibus elychnij vice eſt, vſurpatur: fiſtularũ foraminibus ad dilatationem inditur: vino cui aqua ſit mixta impoſitam, aquam ad ſe allicere ſcribunt.

QVALITAS ET VSVS. Etſi Theophraſtus *k* Iuncum calidum, ſicuti aquatilia omnia pronunciarit, & proinde à gelu torpere hæc eadem minimè poſſe: ſic & eius *l* radicem, vt & Iridis, Arundinum, atque omninò generis aquatilium, viridem nihil olere, ſiccatam autem redolere: attamen ex Galeno *m*, Aetio *n* & Oribaſio *o* Iuncorum temperiem compoſitam dicimus, ex terrena eſſentia le-

IVNCI ÆTHIOPICI quoque Dioſcorides *u* meminit, his verbis: Iuncus Aethiopicus ſemen habet, ſomni alliciendi vi præditum: Cauere autẽ oportet in potionibus à maiore ipſius copia, quia grauem ſoporem inuehit: Verùm quidam Codices non Αἰθιοπικὴ habent, ſed Εὐριπικὴ. Sed vtraque vox Valerio Cordo *x* & Saraceno ſuſpecta eſt: ita vt Cordus ſcribat, audacter ex Dioſcoride has duas dictiones reijciendas eſſe. Plinius quidem Euripici Iunci meminit: Inuenio, inquit, etiamnum vnum Iunci genus, quod EVRIPICEN vocant. Hermolaus *y* ſcribit non deeſſe, qui Euripicem tropicem appellent, inter recentiores: quorum pleroſque vt eruditionis ſuæ periculum faciant, multis partibus rei Latinæ officere. Cornarius *z* in veteri codice Trepicen haberi ſcribit. Verùm quæ hic ſeu Aethiopico, ſeu Euripico Iunco à *a* Dioſcoride tribuuntur, eadem Galenus, Aegineta, Oribaſius, Aetius, imò & Serapio, qui de verbo ad verbum Dioſcoridis caput interpretatur, nulla Aethiopici aut Euripici facta mentione Holoſchœno tribuunt: ita *a* vt meritò dubitari poſsit, an non hoc loco legendum ſit ἢ ἢ ὁλόχοινῳ, niſi tamen Αἰθιοπικὴ ſiue Εὐριπικὴ χοῖνῳ Holoſchœni ſpecies ſit, à certo loco denominata. Huius autem ſemen ſomni alliciendi vim habet: cauere autem oportet in potionibus maiorem ipſius copiam, quia grauem ſoporem inuehit.

h *lib.4. coroll.663.* i *4.hiſt.8. ex eo Ruell. lib.3. c 100.* k *1. de cauſ.26.* l *6. de cauſ.17.* m *8. ſimpl.* n *tetrab 1. ſerm.1.* o *15 Collect.* p *lib.4. c.51.* q *lib.21.c.18.* r *Galenus 8. ſimpl.* s *lib.7.* t *Plin.lib.25.c 7.* u *lib 14.c.51.* x *lib 4.in Dioſc.cap. 52. Euripice Ruell. lib.3. cap.100.* y *lib.4. coroll.664.* z *lib.4 embl.42.* a *Saracenus.*

DE IVNCO ODORATO SIVE AROMATICO.

CAPVT II.

IVNCVM alium esse odoratum, alium inorum diximus. De Odorato primùm, quem inter aromata Dioscorides (& Cornelius *a* Celsus) ad facultatum similitudinem respiciendo, suamq; methodum obseruando, retulit: quæ autem illa sit fusè in principio commentariorum Matthioli, quos trecentis figuris, nostrisq; notis atque synonymijs plantarum illustratos, publici iuris fecimus, exposuimus.

IVNCVS ROTVNDVS AROMATICVS.

IVNCVS ROTVNDVS AROMATICVS, qui exsiccatus in fasciculis venditur, radicibus *b* nititur albicantibus, paruis, lentis, duris, lignosis, multis fibris exilibus summo cespite sparsis: folijs est palmam excedentibus, triticeis *c*, robustis, crassis, ad radicem latis, conuolutis, & squamatim intersitis, quæ in tenuem rotũditatem, mucronatam, firmamque desinunt, colore ad radicem albidiore, vel subflauo, prope verticem viridi, aut purpurascente, quæ culmos, vt in Arundine, multis veluti tunicis arctè coniungunt. Culmi multi ex vno radicum cespite pedales, rotundi, geniculati, aliquando lignosi, pleni, non caui, & in summo graciles assurgunt: quibus secundum caulem gemina serie, Lolij modo, flores spicatim hærent *d*, decidui, in quorum glumis aut caliculis, foris rubellis, papposi tenuesque flosculi, odore & sapore eodem cum folijs insident: his semina (è quibus sæpè apud Germanos planta excreuit,) succedunt. Tota planta suauem & aromaticum spirat odorem. In plures species, natalibus tantum diuersas, diuiditur: quidam enim in Nabathæa, quæ prouincia est Arabiæ Iudeæ contermina, à Nabatho Ismaëlis nepote denominata: quidam in Arabia reliqua: quidam etiam in Lybia prouenit. Sic Auicenna *e* eius duo genera constituit, alterum Arabicum, qui odoratus est: alterum in Agiami, id est Damasco, ex Garziæ & Acostæ sententia, natum. Sed quid si Auicenna duo capita Dioscoridis commiscendo, per alterum Iuncum eum, qui Juncus palustris seu vulgatus vocitatur, intelligat? siquidem Bellunensis Agiami vocem, reddiderit natum in loco humido & palustri: sed quod Iuncum odoratum, duarum esse specierum ex Dioscoridis autoritate subijcit, vnum qui fructum non habeat, alterum qui fructum habeat nigrum, fallitur, cùm nusquam à Dioscoride sic distinguatur, nec ipsius Iunci odorati fructus mentio fiat.

LOCVS. Nascitur *f* in Africa & Arabia, laudatissimus ex Nabathæa (cognomine Teuchites Plinio *g*) proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij Teuchitim (fortassis quod vasis afferebatur, πῦξος enim vas significat:) pessimus ex Africa (ac sine odore, addit *g* Plinius,) affertur. Eadem Plinius *g* habet licet quædam perperam notata, & in Syria Cœle cognominata, prouenire monens: Theophrastum *h* secutus, qui in Arabia & Syria, & trans Libanum mõtem valle minima, iuxta lacum, vbi & Calamus odoratus, crescere scripsit, tum in campestribus & pascuis, tum etiam vbi stagnantes aquæ siccantur, forma ab alijs nihil differentes, qui virides nequaquam, sed sicci, esse videntur: & locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat. Et in Campania prouenire aliqui tradunt, Plinio *k* monente: vbi fortè Pseudoschœnantum intelligit, de quo supra.

a *lib.2.cap.21.* b *nodosa Serapioni, villosa Matthiolo, capillacea Clusio. gracilior & minor Serapioni.* c *lib.2. cap.598.* d *fructus harundini similis, sed* e *Caricis vel Zeæ Matthiolo.* f *Dioscor. lib.1. cap.16.* g *lib.21. cap.18.* h *6.Caus.27.* i *9.hist.7.* k *l.12.c.22.*

In

In *l* Arabię prouincijs Mazcate & Calayate tanta copia naſcitur, quanta in Hiſpania Gramen vulgare, quo animalia paſcuntur. Sic ij qui *m* terræ ſanctæ viſendæ gratia in Orientem proficiſcuntur, teſtantur negotiatores ex Syria Alexandriam ducere Camelorum greges, quos Carauanas vocant, merces impoſitas ferentes, cum autem in ſolitudines inter Syriam & Ægyptum ad Arabiam ſitas perueniant, neque pabuli, neque aquæ copiam inuenire: attamen ſecus vias vbique aridas veluti ſtipulas, easque numeroſas, denſas & ſtipatas, ex vno radicum ceſpite, admodum odoratas naſci, quas inter eundum, aut aliàs quieſcendum, cameli depaſcant: eo etiam pabulo camelos onerare, ne in ſterilioribus locis iumenta deficiant: quod verò ſuperſit, Alexandriæ & Alkairi, vili admodum vendere. Apud *n* incolas, licet in nullo ſit pretio, cùm gens ſit rudis & ſylueſtris, quam vt eo & ſe & ſua iumenta lauent, attamen à nautis in Indiam defertur: hi enim aliquot faſciculos ſecum deuehentes, ibi in vſum medicum vendunt, cum eo Medici & Arabes & Perſæ, qui in India degunt, vtantur, *Adcher o* vocantes. Sic & mercatores equarij maxima copia in faſciculos colligunt, & in naues aſſumunt, vt equis ſubſternant, ne ſtercoris & vrinæ fœtore offendantur: nam ſimul atque maduerit in mare abijciunt & recentem ſubſternunt. Liquet ergò vnde adferatur: vtpotè ex Arabia in Alexandriam & Indiam, inde in Luſitaniam, vnde in Italiam, Galliam, aliasque regiones defertur.

NOMEN. Dioſcorides & Galenus, ſimpliciter χοῖνον Iuncum, per excellentiam nominarunt: quare Græcorum lectores notare conuenit, vocem χοινος abſolutè apud Græcos poſitam, Iuncum rotundum odoratum notare, quemadmodum plerique ipſorum interpretes reddunt, ſecuti Celſum, qui *a* Iuncum rotundum χοῖνον Græcis vocari, qui inter aromata afferatur, ſcribit: & Scribonius *p*, Schœni odorati florem nominat in theriaca ad Aſpidem. Poſteriores Græci maluerunt à ſuaui odore, χοῖνον ἀρωματικὸν, Iuncum odoratum appellare, ſecuti forſan Hippocratem, qui *q* χοινον ἡδυοσμον καὶ κοσμον, καὶ κώδεα vocat, hoc eſt, ſuauem Iuncum, vt Galenus *r* exponit: etſi eidem *s* χοῖνος ſimpliciter quoque dicatur. Quidam etiam A χοῖνον μυρεψικὸν, quod in vnguenta recipiatur, nominant. Plinio, Iuncus odoratus. Celſo *t*, Iuncus rotundus, ad differentiam Iunci quadrati, Cyperi à Græcis appellati. Dioſcoridis interpretes, Iuncum rotundum odoratum vertere: rotũdum vocantes, quia tereti eſt forma: odoratum, quia inter aromata numeratur. Officinis ſquinantum, dictione compoſita ex χοῖνος & ἄνθος, id eſt, Iunci flore, Galenum, Aetium, Aeginetam, Oribaſium, forte ſecuti quidam de eo acturi B ſunt, titulum fecere *u* χοινος ἄνθος, quo nomine à multis tempore Galeni vocabatur, à præſtantia roſeaque fragrantia, Iuncorum præſtantiſsimus. Vnde Actuario Σχοινανθος: Varroni, Squinanthum. Auicennæ *x* *Adbar*, alij *Adbir* legunt, eius Scholiaſti *Alſefeni* & *Atitir*. Serapio *y* *Adber*, alij *Adeber* appellant. Halliabbati, *Adbecharum*. Bellunenſi, *Adalkir*. Syluatico, *Azgur* & *Adcaram*. Arabiæ incolis *Sachbar* (*Cachabar* habet Acoſta) vocatur. Nonnullis *Haxis Cachule*, C id eſt, herba lotionibus idonea. Inclis, herba Mazeatenſis. Sunt qui Paleam de Mecha nuncupent, alij Paſtum camelorum, licet non ſolum Cameli hoc gramen cum foribus depaſcantur, ſed etiam aſini, muli, equi, boues, capræ & oues, cum ibi nullum aliud pabulum quàm hanc herbam norint: quare Perſis *Alaf*, quod herbam ſignificat, per excellentiam appellatur. Iuncus rotundus odoratus, Marcello, Amato, Cornario: Iuncus odoratus Hermolao, Ruellio *z*, Matthiolo, Turnero (cui & rotundus, & Geſnero *a*,) Lacunæ, Aduerſarijs, Lobelio, Cluſio *b*, Cæſalpino, Caſtori, Lugdunenſi: Schœnus & Iuncus odoratus teres ac rotundus, Cordo *c*, Schœnanthos Manardo *d*: Squinanthum, Anguillaræ: Schœnantum Meſuęo *e*, Lonicero, & Cyperus rotundus, Tabernæmontano (& Iuncus aromaticus,) Camerario, cui & Iuncus floridus ſeu aromaticus: Schinanthum, Acoſtæ. Germanis, *Camelſtroh* & *Camelheuw/Candiſchheuw/Squinanth*. Belgis, *Kamelshoey*, *Candiotiſchhoy*. Anglis, *Camelshay*. Gallis, *Paſture des Chameaux*, *Squinant*. Italis, *Paglia de Camelo*, *Giunco odorato*. Hiſpanis, *Paya de la Mequa* & *Paya de Camellios*. Luſitanis, *Palla de Camelo*. Bohemis, *Syti vvenne*. Polonis, *Squinant*.

QVALITAS. Calfacit *f* modicè, modiceq;

l *Garzias lib.1. arom. cap.34. Acoſta cap.24.* m *Cord. in Dioſcor.* n *Garzias.* o *Acoſta.* p *de Compoſ. medicam. 167.* q *de morb. mulier.* r *in lexico Hippoc.* s *de natura muliebri.* t *lib.3 cap.21.* u *Gal.8. ſimpl.7. de comp. medicam. ſecund. loca 2.* x *l.2.cap.198.* y *de ſimpl.cap.19.* z *lib.1.cap.33.* a *in Catalogo.* b *notis in Garziam.* c *in Dioſcorid. Hiſtoria.* d *lib.4.Epiſt.medican.3.* e *in Electuario Xyloaloet.* f *Gal.8.ſimpl.*

(moderatius Aetio *g* & Oribasio *h*, sed minus Aeginetæ) adstringit, nec planè à tenuitatis natura abest. Radix floribus magis *i* adstringit: quem verò florem vocant (flos autem Aeginetæ) calidior est, qui *k* tenuium partium est. Porrò in omnibus partibus, in alijs magis, in alijs minùs adstrictio gustantibus apparet. Aperit, digerit, pellit, incidit, excoquit, at venarum spiracula laxat. Et sanè stipulæ seu festucæ nostræ, præter odorem iucundum, saporem feruidum, sub acrem cum amaritudine, præcipuè circa summitates, tenuissimum valdè aromaticum habent, Pulegio similem, multo tamen vehementiorem, atq; Pulegij aquam optima arte destillatam resipientem: odorem *l* inter rosas & pulegium medium, habet Iunci huius partes omnes olim ad medicinam expetebantur, culmi videlicet, flores, comæ & radices: meminit Dioscorides floris, culmorum, radicisq;. Quare non solum folijs, vt hactenus multi, sed vniuersa planta vtendum putamus, siquidem omnes partes odoratæ & efficaces sunt, (folia etenim iucunda & aromatica quadam acrimonia linguam mordicant: radix gustu est feruido & aromatico: floribus, aromatica tenuitas inest, quæ exacto anno perit, ita vt qui duorum annorum, penitus inutiles sint:) secuti Galenum, qui calamos ac radices non minus acres, quam folia pronunciauit. Et licet olim omnes huius partes in vsu fuerint, flores tamen præferebantur, quos peculiariter χοίνικ ἄνθον, vel composito nomine χοιναάνθον appellabant, quo nomine hodie in officinis non flores, sed culmi cum radice, cum plerumque planta absque floribus adferatur, habentur, & corrupto nomine Squinãthum appellantur: sicque floris nomen, culmis & stipulis nunc tribuitur. Cæsalpini *m* est sententia, Iunci florem, qui cæteris partibus præfertur, non esse verè florem: Iuncos enim & Calamos non florere, sed statim aut floccos, aut lanuginosa quædam ferre, & per translationem tenuiores Iunci partes, florem vocari, quæ Iunci summitates sint, quas Cameli depascantur. Sic enim hodie vulgò Fœni florem vocari, & Pisis adhuc nomen Anthi apud rusticos seruari, tenuiorem fœni partem significantes: vt in alijs multis floris nomen vsurpari consuetum, vt farinæ florem, & salis, & iuuentutem, ætatis florem dici, aliaque eiusmodi: sicq; concludit: erit igitur Iuncus flore refertus, cum eius folia iuncea ad perfectam magnitudinem adoleuerint: antequam caulescat, & floccos suos minus validos ferat: ob id rarò Iuncum cum fructu afferri, colligi enim antequam caulescat, cum foliorum cacumina floridum quendam colorem subrubentem, habuerint, vnde eius fragmenta in purpuram vergentia ac tenuia Dioscoridem laudare: quæ conditiones hodie in Iunci cacuminibus visantur. Præterea cum dicat, esse in vsu florem, calamum & radicem, deliquisse videri folia ipsa iuncea, quibus calami nomen nequaquam conueniat, neque radicis: hęc igitur attestari Iunci florem huiusmodi folia significare. Hactenus Cęsalpinus. Sed quid de hac opinione sit statuendum, præcedentia partim, partim sequentia, diligentem lectorem docebunt. Quod flores Iunci huius odorati, alias vix ac ne vix quidem (nunc etiam apud aliquos Pharmacopæos inuenias, aliquando & totam plantam floribus ornatam,) in Europam fuerint aduecti, mirum non est, tum etiam olim in ipsam Græciam illati non fuerint, cum à Camelis Africanis, qui lubentissimè eo vescuntur, præcidantur, quod etiam Galeno cognitum fuit, vt qui *n* miratur eos, qui semper Iunci flores expetere consueuerint, cum floris copia non admodum suppeditetur: & Garzias scribit, se multos in Insula Diu (quæ oceani est Indici aduersus ostia fluminis Indi sita, quæ Petale Plinio dici creditur,) Iunci fasciculos vili emisse, nullum tamen florem se vidisse. Sed quòd floris vsus desierit aliquandiu, partim Medicorum negligentia factum, vt qui eum aduehi non iusserint, partim eorum paucitate, cum facilè & dilabantur, & ab animalibus depascantur. Verùm & delectus habendus, & diligentia adhibenda, cum palearum quarũdam & herbarum festucis adulterari possit: sic etiam ne vetustate vires amiserit (siquidem Galeno autore, Schœnos facilè veterascit, quod ex odoris amissione deprehenditur,) diligenter expendendum, hæc enim multis persuaserũt, officinarum Squinanthum spurium esse, quos tamen & descriptio & vires refutant. Equidem annis decem conseruari posse Pandectarius *o* asserit, quod in suis & mediterraneis regionibus fieri potest, cum humiditate abundet, sed odoris fragrantiam paucis annis conser-

g *Aetio tetr. 1. ser. 1. Aeginet. lib. 7.* h *25. Coll. 2. virt. simpl. & 2. synops. 2.* i *Gal. & Dioscorid.* k *Oribas. 2. Synops. 22.* l *Valer. Cord. lib. 4. cap. 54.* m *lib. 4. de plantis cap. 69.* n *1. de Antidotis.* o *cap. 12.*

uat.

uat. Quare Dioscorides eligendum præcipit recentem, summè rufum, floribus refertum, tenuem, quique dum scinditur purpurascit, (rubentia fragmenta Plinio *p*,) qui manibus confricatus suauem Rosæ odorem *q* emittit, multoque cum feruore linguam mordicat (vinosæ mordacitatis ad linguam, Plinio *o*.) Verum Dioscorides, in medicamentis odoratis, sæpè incertis comparationibus vtitur: nam Iuncus hic tritus, gratum quidem odorem spirat, sed non instar Rosæ *r* (nisi fortasse in recenti *s* tantum obseruetur:) sed manducatus Rosę, præsertim sacharo conditæ odorem æmulatur Clusio *t* auctore: cui ex semine, ex Italia misso; aliquot plantæ prodiere, foliis tenuioribus, quàm sint Graminis; quæ absque flore primis frigoribus periere, ita vt annua planta ipsi videatur. Eligat ergò Pharmacopæus, Iuncum odoratum integrum, longum, plures culmos ex vnâ radice proferentem, non candicantem, sed rubentem, intus purpurascentem, superius in tenuiori coma in rufo purpureoque colore cineraceum, sapore feruidissimum, tenuissimumque & odore vehementissimum.

VIRES. Ex Dioscoride, Galeno, cæterisque Græcis subijciamus, de quibus tamen paulo aliter Plinius scripsit. Vrinam *u* mouet (vesicæ medetur Plinio *y*) menses pellit, (& ab obturatione liberat Aeginetæ,) in fomentis & potu (& Cataplasmatis Aeginetæ, Aetio) adhibitum: prodest & iecoris & stomachi & ventris inflationibus. Flos *x* eius in potu vtilis, sanguinẽ (& bilem Plinius *y*) reijcientibus: quare medicinis *x* quæ hæmoptoicis exhibentur, commiscetur: doloribus stomachi, pulmonis, iocinoris, & renum inflationes discutit, ob id *y* stomacho vtilis, singultus *y* sedat, ructus mouet. Radix *x* astringentior, miscetur Antidotis. Nunc ad particularia remedia, quæ ex Iunco hoc parantur, & quidem intrinseca primum, dein extrinseca. In fastidijs *u* stomachi, drachma vna cum pari pondere piperis, per dies aliquot in vino calido exhibetur. Sic squinanthi puluerisati drachma vna, si cum vino calido propinetur, singultum à frigore causatum sedat: ventriculum roborat: inflationes ventris discutit: hepatis obstructiones tollit, idem roborat, & à putredine conseruat: vrinam suppressam mouet: idem drachmæ vnius, vel vnius & semis pondere manè & vesperi sumptum, dolores post partum tollit, cuius vires adauget, si in eius decocto ad horæ vnius spacium infesio fiat. Contra dolores renum & vesicæ drachmæ tres exhibeantur. In aqua ℞ decoctum hydropicis pro potu vtile. Ex Gallinaceo iure *a* potus fit vtilis fœminis, quæ vteri doloribus in puerperijs laborant. Alij *b* cum mulsa in ventriculi affectibus & lubrica aluo exhibent. Paratur etiam *c* Vinum Squinanthinum hoc pacto. Recipe Squinanthi concisi vncias duas; Vini vnciæ quadraginta octo affundantur, stent horis duabus in Balneo Mariæ: refrigerata colẽtur: huius vnciæ tres quotidiè manè exhibeantur: contra ventris dolorem, lienis duritiem, hepatis obstructionem, ischuriam: hoc & hydropicorum vrinas, mensesque promouet. Aliud: Recipe Squinanthi concisi & crassiusculè contusi vncias sedecim, indantur vasi Mens. sedecim capaci, additis segmentis Fraxini, mustum infundatur & simul vt cætera vina bulliat: Huius potus in Luis venereę curatione, in colica, doloribus hepatis, renum, vesicæ, lumborum vtilis est: menses mouet, & hydropicorum vrinas ducit: ventriculum roborat, quare ad nauseã, vomitum, & maximè in lienis duritie ac ventris inflatione commendatur. Hinc & Squinanthi decoctum, ad modum decoctionis Chinæ paratum, & triginta vel quadraginta diebus exhibitum, purgantibus tamen conuenientibus præmissis, in luis venereę curatione, & interiorum corroboratione *d* commendatur. Potione etiam, ad prædictos dolores plerosque, loco vini vti licet, aut huius tertia pars vino misceri potest, quæ Recipit Squinanthi concisi vnciam semis; indatur vasi, cui aquæ fontanæ purissimæ mensura vna semis, vel duæ affundantur, obturetur: bulliant horis quatuor in Balneo Mariæ, stent per noctem, dein colentur ad vsum. Suam etiam confectionem ex Iunco odorato Oribasius *e* habet. Aqua etiam stillatitia hoc pacto parabitur, vt & ex alijs siccis herbis: Rec. Squinanthi electi, concisi & contusi vncias sedecim, superfunde aquæ fontanæ mensuras quatuor aut quinque, stent tribus diebus & noctibus in Balneo: extrahantur per cineres aut vesicam mensuræ duæ, residuum abijciatur: dein accipiantur

p lib. 21. cap. 18. *q Ruellius lib. 1. cap. 18.* *r Garziæ, Christ. Acostæ. Io. Costæo.* *s Calamus & Iuncus odoratus viridia nullam perspirans odorem. Ruellio lib. 1. cap. 18.* *t in Garziam.* *u Dioscor. Galenus 8. simpl. Aetius, Aegineta, Oribasius 2. virt. simpl. 1.* *x Dioscorides.* *y Plinius lib. 21. cap. 18.* *z Celsus cap. de Hydrope.* *a Matthiolus.* *b Lonicerus.* *c Tabernæmont.* *d Tabernæmont. & 5. Collect. cap. 33.*

Squinanthi conciſi & contuſi vnciæ ſex, ſuperinfundantur Menſ. duæ iam extractæ, benè obturato vaſe ſtent in Balneo, per horas viginti quatuor, tandem extrahatur per cineres Menſura vna & ſemis. Vſus contra dolorem hepatis, renum, veſicæ, cæterosq; recitatos affectus, ſi manè & veſperi vnciæ duæ ſumantur: vel vino alijsque medicamentis miſceatur. Ad oris fœtorem tollendum, vtile eſt vinum in quo conciſum Squinanthum decoctum ſit, ſi eo frequenter os colluatur: quod & puluis in dentifricio præſtabit. Sic Gargariſma ex Schœnanthi decocto, vuulæ tumorem tollit. Eiuſdem decocti fumus, ſi conuenienti inſtrumento in vterum recipiatur, ſecundinam promouebit: quod etiam præſtabit, eiuſdem pulueris carbonibus iniecti fumus. Decoctum *f* vuluæ inflammationibus inſeſsione conuenientiſsimum eſt: quare Plinius *g* ad muliebres vſus decoqui ſcripſit. Si lixiuio, in *h* quo Squinanthum conciſum bullierit, caput abluatur, id & expurgabit & corroborabit. Opiſthotonicis cum reſina arida imponitur. Ventriculo, ad eius corroborationem & iuuandam coctionem, ſacculi, ex iunci huius floribus, vna cum alijs, imponuntur: ſic & fotubus & ſacculis contra hepatis dolorem, induntur: Ad *i* vnguenta etiam vtilis. Oleum quin & ad manuum ſcabiem ex eo paratur, & Plinius *k*, iuncinum oleum è iunco confici, quod roſaceo ſimilimum ſit, ſcriptum reliquit.

NVNC, eorum rationes, qui nos vero Schœnantho carere dicunt, audiamus. Primò, inquiunt, radices Medico vſui conuenientes non habere, ſed capillorum modo tenues eſſe: dein *l* paleas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere: tum officinarum Schœnanthum, Iuncum non proferre, ſed calamos geniculatos Tritici vel Hordei modo. Verum ſiue tenues ſint radices, ſiue craſſæ, nihil ad rem facit, modo ijs viribus præditæ ſint, quę eis tribuuntur, quibus ideò deſtitutæ non ſunt, quod ſint capillaceæ, cum eas Dioſcorides non deſcripſerit: adde quod non arbitremur eā radicum capillamenta, radices eſſe, quibus veteres vtebantur, cum inodoræ penè ſint & inſipidæ, ſed craſsiorem illum caudicē, cui culmi inſident, quem ſæpius vident, qui Iuncum frequenter tractant. Alterum falſum eſt, id enim quod vetuſtate non contabuit, odore & ſapore eſt inſigni, & linguam morſu vellicat, tàm radix quam caulis medius. Tum quod calamos, non iuncos proferre inquiunt, & hoc Dioſcorides voluit, vt qui apertè calamorum vſum eſſe dixit. Anguillara alijs rationibus vtitur: primum quod caulem Cyperi non habeat: dein quod radices Phu ſimiles non ſint, quod Dioſcorides capite de Cypero & Phu requirit: tùm, quòd antiquis florum, caulis & radicum vſus fuerit, noſtris verò folia tantum in vſum veniant: tandem, nec ſaporem, nec odorem in caule, nec etiam radice Squinanthi officinarum percipi. Reſpondetur: ex interpretum errore, errorem natum eſſe: nam Dioſcorides *m* capite de Cypero, caulem inquit ὅμοιον χοίνῳ ſimilem iunco: iam verò Schœnantho Dioſcorides calamum tribuit, Cyperi autem caulis, calamus non eſt, nec rotundus, nec geniculatus calami inſtar, ſed anguloſus, vt ad huius diſcrimen Iuncus ille à veteribus, odoratus rotundus, cognominatus ſit. Sic capite de Phu *n*, πλάγια ἧ, inquit, ἱπποχαίτια ἔχει καθάπερ σχοῖνος, habet ex obliquo capillamenta Iunci: eiuſmodi eſſe modo naſcentis Iunci radicem, ex Cluſio, ſupra oſtenſum fuit. Quod verò folia tantum noſtri Schœnanthi in medicum vſum veniant, incuria Medicorum hactenus factum, qui non curarunt, quid Pharmacopœi ſumerent, nec attendentes ad id quod præſcribere conſueuere: cum reliquæ partes omnes etiam odoratæ & efficaces ſint, niſi effœtæ ſint. Nec approbanda Monachorum *o* in Meſuem ſententia, qui Galangam, Iunci odorati radicem eſſe contendunt: cùm Galanga, auctore Garzia & Acoſta, in China naſcatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia diſtat, & à Iunco odorato plurimum differat, cum folijs, tum radice: nec niſi ſata Galanga prouenit, Iuncus verò ſponte naſcitur, nec apud ipſos ſeritur. Sic nec ijs credendum, qui Calami aromatici radicem, Schœnanthi radicem ſtatuunt: nam cùm huius Iunci calami non ſint caui, vt in Arundine, ſed ſolidi Iunci modo, hoc eos, qui hunc ipſum Calamum aromaticum eſſe prodidere, refellit.

* * * * * * * * *

f *Dioſcorides.* g *lib.21.cap.18.* h *Lonicerus.* i *Theoph. 9.hiſt.7.* k *lib.15.cap.7.* l *Monachi Enarrato res Anſidotarij Meſues.* m *lib.1.cap.4.* n *lib.1.cap.10.* o *diſtinct.1.cap.47.*

DE

DE IVNCO ACVTO.

CAPVT III.

I. IVNCVS ACVTVS CAPITVLIS SORGI.

I. IVNCVS ACVTVS CAPITVLIS SORGI: hic radice nititur crassa, lignosa, fibris deorsum missis: calamis flauescentibus, etiam binos cubitos quandoque excedentibus, medulla farctis, rotundis, robustis, rufescentibus, qui in duos validissimos & acutissimè pungentes apices, altero paniculam superante, abeunt: inter quos petioli prodeunt, capitula subrotunda, splendentia, fusca, Sorgi aut Melicæ æmula, sustinentes: quibus semen minutissimum, oblongum & subfuscum includitur. Quamuis *a* Cæsalpinus scribat in hisce granis rotundis Melicæ similibus, non seminis medullam aliquam, sed puluiſculum quendam contineri. Huius, cum in semine, tum in iunco differentia obseruatur.

LOCVS. Hic circa thermas Aponitanas frequens: sic etiam non longè Monspelio ad pagum Perault.

NOMEN. Cùm infesto sit acumine, mireque pungat, Iuncus pungens dici meretur, & Oxyschœnos Dioscoridis *b* videtur. Iuncus acutus, Anguillaræ, Cordo *c*, Castori: A Iuncus acuto cacumine, Gesnero *d*: Iuncus maritimus primus, Aduersarijs: Iuncus rotundus alter, Cæsalpino. Germanis dici poterit **scharffstechende Binsen**. Belgis, *Scherpebiesen*. Anglis, *Sharpe Rush, hard Rush*. Italis, *Giuco acuto*.

QVALITAS. Egregie deficcat cum leui adstrictione. Iuncis his contusis pro Spartho ad funes conficiendos, cum robustissimi sint, vtuntur.

II. IVNCVS ACVTVS MARITIMVS, CAPITVLIS ROTVNDIS.

II. IVNCVS ACVTVS MARITIMVS, CAPITVLIS ROTVNDIS: hic multo procerior est, radice crassa, lignosa & nodosa, fibris capillata, rufo cortice obducta: calamis, siue scirpis permultis, duos cubitos superantibus, ad exortum rufa tunica opertis, fungosa medulla farctis, in vertice mucrone pungente duplici, altero sæpè vncias quatuor capitula superante, altero breuiore deorsum reflexo: inter quos scapus disilit, pediculi prodeunt, foris læues ac teretes, intus veluti canaliculati, capitula parua, rotunda, aspera Sparganij forma, sustinentes: nonnunquam verò capitula plura, aspera, conglobata sine pediculo proximè caulem complectuntur, quibus Mense Iunio flos capillaceus & cãdicans insidet, seu lanugo mollis niuea & tomentosa instar barbulæ propendet.

a lib. 4. cap. 60. *b lib. 4. cap. 52.* *c in Dioscoridem.* *d in Catalogo.*

LOCVS.

LOCVS. Vterque eodem cespitevirescit, A stagnosis, maritimisque lacustribus, inter Latera & Perault agri Monspelienſis: gaudet etiam limoso solo aquis stagnantibus operto, quod æstate siccari solet.

NOMEN. Hic Iuncus est acuminatus, Amato: Iuncus acutus maritimus alter, Penę: Holoschœnus maior, Lugdunensi: Iuncus reflexus, Monspelienſibus.

VSVS. Ex medulla & elychnia & alia à circulatoribus fiunt, vnde columbas commentitias volitantes, atque aëre sese libran- B tes conflatas Pena, vt in Aduersarijs annotauit, vidit.

III. IVNCVS ACVTVS MARITIMVS CAVLE TRIANGVLO.

III. IVNCVS ACVTVS MARITIMVS CAVLE TRIANGVLO: radice est repente, fibrosa, à qua aliæ radiculæ, prioribus exiccatis, nascuntur: hinc culmi quos ad radicem breuia folia cingunt, pedales, trianguli, exurgunt, E & in extremitatem pungentem desinunt, & paulo infra fastigium à latere floccus racemosus rufescens, ex granulis tribus lateribus donatis constans, exit.

LOCVS. In litore Veneto & à Perault via, quà Monspelio ad mare itur, prouenit: & ad Danubium Linzij D. Burserus legit.

NOMEN. An Iuncus exiguus maritimus, qui ob breuitatem inutilis, Cæsalpino.

IV. IVNCVS ACVTVS PANICVLA SPARSA: radicibus cum alijs conuenit, ex qua Iunci siue styli plures bicubitales exsurgunt, medullam candidam, sed omninò exiguam, cum plurima parte inanes sint, continent, non tamen omnes styli è radicibus, vt aliorum, sed nonnulli ex aliorum sinubus oriũtur: ad quorum latera panicula sparsa rufescens conspicitur.

LOCVS. In humidis gignitur.

NOMEN. Iuncus acutus, Dodonæo, Castori: Iuncus acutus vulgatus, Lobelio *e*: Iuncus oxyschœnos Dodonæi, Lugdunensi hiſtor.

VSVS. Ad vinciendum quoq; vtilis est, præsertim resiccatus & aridus. Huc referri debet, Iuncus is cui Caricis nomen tribuitur.

CAREX, Iunci genus acuti ac durissimi. Simile Sparto, Seruio apud Virgilium: non autẽ Asparago, vt perperam, in quibusdam Lexicis scriptum reperitur.

LOCVS. Vbique nascitur, Columella *f* C scribente, his verbis: Filix quoque aut Carex vbicunque nascitur: Augusto mense rectè extirpatur, meliùs tamen circa Idus Iulij ante caniculę exortum. At Hadriano Iunio *g*, frequens maritimis locis, tumulisque arenarijs Oceano appositis, qui ex semet ipso cacumine in terram depacto nascitur, vt Plinius *h* fatetur. Sed Theophrastus *i* ἐκ τῆς κεφαλῆς, id est radicis bulboso capite, radiculas quotannis renasci tradit, & natas quotannis emori. Deceptus Plinius, κεφαλὴν D cacumen vertit, sibi imaginatus cacumen in terram defigi, & sic Iuncum, instar Rubi, propagari tradidit.

NOMEN. Carex Columellæ & Virgilio: Iuncus acutus ὀξὺς Plinio dictus qui Carex Seruio, Iunio: At Cæsalpino, Carex δόναξ dicitur, cùm tamen arundo sit δόναξ, nec sit folijs acutis & durissimis, vt Virgilius *k* requirit, inquiens. Et Carice pastus acuta. Nec placet Lugdunensis botanographi sententia, qui pro Carice, Gramen, quod priùs triangulum nominarat, sub Caricé proponit, addita figura Graminis quarti, quam ex Trago (cuius Caricem nominat) desumsit: fortè motus autoritate Hermolai *l* & Ruellij *m*, qui Carici folia ferè Arundinis tribuunt, & ex ea mollissimas cathedras texi scribunt, cùm Sparto similia Seruius dixerit. Rectè ergo Anguillara, Carex Iunci species est, qui etiamnum à Patauinis, & Vicentinis, apud quos locis palustribus exit, *Carex*

nominatur.

e *in Iconibus.* f *lib.* 11. *cap.* 2. g *in suo Nomenclatore.* h *lib.* 21. *cap.* 18. i 4. *hist.* 3. k 3. *Georg* l *lib.* 4. *Coroll.* 805. m *lib.* 3. *cap.* 154.

nominatur. Helmum Hollandos vocare *Hellem*, Iunius scribit. Et locum, vbi copiosè crescit, vbi lepores latere & stabulari solent, Carectum Virgilius *n* (tu post carecta latebras) & Columella *o*, nominarunt.

DE IVNCO LÆVI.

CAPVT IV.

I. IVNCVS SEV SCIRPVS INDICVS: Iuncus hic colore pallidus aut sub luteus, trium, quatuor, interdum plurium pedum longitudine, communi Asparago crassitudine similis, omni nodo aut geniculo carens. Substantia eius interior adeò porosa est, vt si quis huius viminis vnam extremitatem ori admoueat, eique vel breuiter tantum insufflet, statim flatus ex altera extremitate erumpat. Sic, si quis extremitati vlteriori saliuæ aut liquoris quippiam illinat, & mox vna extremitate insufflet, dicto citius ex altera parte bullæ, pulcherrimo & propemodum stupendo spectaculo, subsilient. Verum cuius stirpis pars, caulisne, an vimen, an iuncus, an arundo, an aliud quodpiam sarmentum sit, hactenus ignoratur: quamuis, ob porosam illam huius viminis substantiam, suspicari quis posset, fortasis illud caulem, aut pediculum esse cuiusdam plantæ aquaticæ, & in lacustribus locis altissimas radices agẽtis, qualis in Batauiæ & vicinarum regionum paludibus Nymphæa est, cuius folia & flores interdum longissimis porosis pediculis innascuntur, & superficiei aquarum innatantia, illo tamen caule seu pediculo, radicibus suis inhærent & inde alimentum trahunt. Sed an tale quid in hoc Indico vimine eueniat, suspicari, non autem affirmare, licet. Videtur autem hic Iuncus viminis vsum, in locis vbi crescit, habere, cum adeò tenax, lentus ac flexilis sit.

Locvs. Ex India Orientali, aut insulis illi adiacentibus, in Belgium adferri solet, quem Clusius sæpè vidit, sed non descripsit: quia à nemine veram, aut accuratam historiam nancisci potuit. Hæc desumpsimus ex ijs quæ ad Clusij curas posteriores, sub nomine Iunci Indici porosi addita fuere. In historia Indiæ Orientalis *a*, legitur mulieres Guinenses vti subligaribus, siue supparis ex Iuncis contextis: eas etiam super tapetia ex Iunco texta & per terram strata dormire, & *b* pileos ex Iunco siue Scirpo viridi contexere. Sic apud Bantanos pilæ *c* læues, ex Scirpis contextæ & intortæ, sphæræ rotunditatem formamq; habentes, conficiuntur, quibus lusuri vtuntur, lusumque omnem, solis pedibus, eam impellendo, absque omni manuum auxilio conficiunt. An idem hic cum eo quem Iũcum Indicum vocauimus?

II. IVNCVS MAXIMVS, SEV SCIRPVS.

II. IVNCVS MAXIMVS, SEV SCIRPVS: hic magnitudine & crassitie reliquos superat, & proceritate Typhæ æqualis: ex radice crassitudine ferè cubitali, geniculata, hinc inde per terram repente, cortice atro rubente intecta, intus candida, Scirpi seu Iunci hominis altitudinem superantes, minimi digiti crassitie, virides (qui exsiccati albescunt) rotundi, enodes, medulla candida, molli & fungosa farcti, attolluntur: quorum cacuminibus, scirpis reclusis, pẽtioli intus canaliculati, foris teretes extruduntur, qui summo apice floccos, seu paniculas rufas, inæquales, squamatim compactas, metæ figura, infernè latiores, supernè acuminatiores, sustinent: semen Milij magnitudine, triangulum, altera parte compressum, altera dorso elato succedit. Hic ob fungosam & foraminulentam medullam, leuissimo vento facilè hinc inde, inster Arundinis vulgaris, agitatur.

n 3. *Eglog.* o *lib.6.cap.12.* a *part.2.cap.14.* b *part.6.cap.7.* c *part.5. figura* 11.

LOCVS. Locis aquas ſemper habentibus, vt piſcinis, ſtagnis, paludibus, & foſsis gignitur: rariùs ſolo arenoſo proſilit: quare vbi reperiatur Iuncus, ſcaturigines aquarum ſubeſſe, ibique aquilegia ſtrui poſſe, Democritus autor eſt *d*.

NOMEN. Hunc Iuncum maximum, Holoſchœnon Dioſcoridis nonnulli faciunt, eſt, inquit *e*, & tertia ſpecies, multo carnoſior & craſsior prioribus duabus, quam ὁλόχοινον vocant: habet vero & ipſe ſemen in cacumine, ſimile ante dicto. Sed Saraceno *f* τραχυλέᾳ aſperior, non παχυτέᾳ craſsior legitur: quæ lectio probatur, quia Theophraſtus, poſtquam de duobus Iunci acuti generibus egit, addit: καὶ τρίτον τῷ μεγέθει, καὶ τῇ παχύτητι, καὶ σαρκίᾳ διαφέρων, ὁ καλούμενον ὁλόχοινον, hoc eſt, tertius magnitudine, craſsitie & carnoſitate præſtans, qui Holoſchœnus vocatur: & Galenus *g* παχυτέρᾳ ἢ καὶ χαυνοτέρᾳ ἢ ὀλιγόχοινον: forte *f* ὁλόχοινον legendum. Sunt *h* qui βρύλλον Græcis dici volunt. Scirpum eſſe, cenſemus, cuius Plinius *i* meminit, dum dicit: nec in fruticum, nec in veprium, cauliúmue, neque in herbarum, aut alio vllo, quam ſuo genere numerentur iure Scirpi fragiles paluſtresq; ad tegulum tegetesque: è quibus detracto cortice, candelæ luminibus & funeribus ſeruiunt. Firmior quibuſdam in locis eorum rigor. Namque ijs velificant, non in Pado tantùm nautici, verum & in mari piſcator. Africus, præpoſtero more vela intra malos ſuſpendens. Et mapalia ſua Mauri tegunt: proximoque æſtimanti hoc videantur eſſe, quo inferiore Nili parte papyri ſunt vſu. Rectè ergo Plautus: O ſcirpe ſcirpe, laudo fortunas tuas, Qui ſemper ſeruas gloriam aritudinis. Hic, quod ſine fronde & enodis ſit, prouerbio locum dedit, Nodum in Scirpo queris, quod in homines plus æquo anxios torquetur, qui in rebus claris atque apertis ſcrupulum quærunt, quo Plautus *k*, & Terentius *l*, vſus eſt. Hunc etiam à Plinio *m* ſub Iunco, quem Mariſcum appellent, & ad texendas tegetes vtantur, intellectum cenſemus: non immeritò quidam Mariſcum, Scirpum & Holoſchœnum eundem eſſe Iuncum volunt, cum Scirpum Feſtus & Iſidorus *n* ad texendas tegetes commendent. Mago apud Plinium *m* Mariſcum, ad quod Holoſchœnum, quouis alio Iunco aptiorem eſſe, ex eius proceritate colligit: ſicq; idem vſus, eandem planA tam oſtendit. Quod ſi quis cenſuerit Arundinem piſcatoriam eſſe, quæ Abaritana ex Africa dicitur Plinio *o*, forſan non aberrarit. Dicitur Iuncus maior & paluſtris Trago, (qui Arundinis potius, quam Iunci genus eſſe, cenſet) Tabernæmont. Iuncus paluſtris idem cum Scirpo eſſe, Ruellio videtur: Iuncus grandis Holoſchœnos, Geſnero *p* & Dodonæo, eò quod ὁλοχοίνῳ à Græcis nuncupato ſimilis ſit: Scirpus, & Iunci tertia ſpecies, Lacunæ. Iuncus grandis ὁλόχοινος Græcis, Latinis, Mariſcus, Cordo *q*: Iuncus aquaticus maximus, Aduerſarijs, Lobelio *r* & Gerardo, ſed figura ſub Iunco læui poſita eſt: Iuncus & Scirpus, Lonicero: Iuncus tertius holoſchœnus, Anguillaræ & Caſtori: Iunci rotundi tertium genus, Cæſalpino: Iuncus læuis aquaticus maximus, Thalio: Holoſchœnos Theophraſti, verus, Lugdunenſi ſecundum deſcriptionem. Germanis, Groß weyer Bintzen / Roßbintzen / Pferdtbintzen. Belgis, *Groot vvaterbieſe Vyverbieſſe*. Anglis, *Great vvater Rush, Bail Rush*. Italis, *Giunco aquatico maggiore*.

QVALITAS ET VSVS: Huius radix vel potius tenella germina, dulcia ſunt & caſtanearum guſtu: ſemen verò, ſubauſtero ſapore eſt. De cuius in medicina vſu nihil nobis conſtat, niſi medulla ad dilatanda fiſtularum ora vti velis. Verùm pueri, natandi artem addiſcere volentes, huius ſcirpos, propter inſignem ſuam leuitatem, & quod non facilè mergantur, in faſciculos colligunt, & alis ſubijciunt, quos Galli *Nageoires*, quaſi natantium, vel natare diſcentium adminicula vocant: hinc Plautus *s*: Quaſi pueris, qui nare diſcunt, ſcirpea inducitur retis. Pauperes etiam hoc Iunco ædes ſuas operiũt: aliqui vites palo alligant: tegetes etiam fiunt, ſtoreæ texuntur ad triclinia inſternenda. Et Turcæ, Tripoli ex Iunco variorum colorum tapetia texunt, quibus ſolum tegunt, ijſque inſident, & ne calcando vaſtentur, calceis exutis conclaue ingredi ſolent, Rauwolffio *t* monente. Solent quinetiam Indi *u* Iuncum in faſciculos colligare, quibus flumen bini traiecturi inſident: ſed an hic ſit dubitamus. Et Aegyptijs *x*, ſi longiore ſpacio natandum eſt, Scirpos poſt ſe trahunt, donec terram pedibus attingere amplius nequent: tum demum ſcirpeis faſcibus incumbentes,

d *Ruellius lib.3. cap.100.* e *lib.4. c.52.* f *in Dioſc.* g *8. ſimpl.* h *Theocr. Schol.* i *lib.16. c.37.* k *in Menæchm.* l *in Andria.* m *lib.21. cap.18.* n *lib.17. c.9.* o *lib.16. cap.36.* p *in Catalogo.* q *in Dioſcoridem.* r *in Iconibus.* s *in Aſinaria.* t *lib.1. cap.3.* u *9. part. Ind. occident. fig.2.* x *Bellonius lib.2. obſerv. cap.30.*

nata-

natationem leuiorem & minus operosam A habent.

III. IVNCVS SIVE SCIRPVS MEDIVS.

III. IVNCVS SIVE SCIRPVS MEDIVS : hic à secundo, magnitudine potissimum discrepat, vt ex adposita figura colligere est.

LOCVS. In syluis; sed locis aquosis; prouenit.

NOMEN. Iuncus syluaticus; Tabernæmontano: sub Iunco aquatico maximo, figura apud Gerardum habetur. Germanis, **Waldbinsen.** Anglis; *Common Rushes.*

IV. IVNCVS LÆVIS PANICVLA SPARSA MAIOR : radicibus est numerosissimis nigris, Ellebori modo capillatis, inter sese implicatis, in altum descendentibus, quæ ex obliquo quodam callo oriuntur, à quo, dum serpit, aliæ radiculæ nascuntur, prioribus exsiccatis : vnde foliorum loco, iunci seu styli cubitum excedentes, herbaceo colore virentes, nitentesque, qui primo ortu veluti folia sunt, se inuicem complectentia, vt in frumentis, postea in iuncos rotundantur rectos, rotundos, tenues, læues & enodes, in acumen fastigiatos & medulla candida refertos: in fœmina, paulò infra cacumen, ab vno latere, Iunco se findente panicula prodit sparsa, (magis tamen expansa, quam figura exprimit,) racemosa, ex folliculis spadiceis composita, paruis & breuibus pediculis dependens: in quibus cum maturuerint Augusto mense, semen exiguum cuspidis effigie copiosum & luteum reperitur. At, in mare multi calami fructu & semine vidui sunt.

IV. IVNCVS LÆVIS PANICVLA SPARSA MAIOR.

LOCVS. Locis stagnantibus & palustribus irriguisq; pratis exit.

NOMEN. Hic Iuncus læuis Dioscoridis *y* creditur: Iunci *y* læuis duo asignantur genera, vnum quidem sterile: alterum semen nigrum habet, rotundum, crassioribus verò & carnosioribus calamis. Iuncus vulgaris alter, Trago: Iuncus oxyschœnos, Anguillaræ: Iuncus læuis seu lenis Cordo *z*: Iuncus læuis vulgaris, Aduersarijs, Thalio: panicula sparsa, Lobelio: Iuncus læuis, Dodonæo: Iuncus læuis oxyschœnos vulgaris, Lugdunensi. Germanis, **Binsen.** Belgis, *Ghemeyn onscherpe biese, met onghetroste ende vvitghespreyde saedekens.* Anglis, *Lytle vvater Rushes.* Italis, *Giunco aquatico minore.*

VSVS. Lentis est calamis, quare ad omnis generis vitilia, nexumque vtilis: & medulla, quæ elychnium refert, eius quoque vsum supplet.

V. IVNCVS LÆVIS ALTER: Prædicto aliud genus proximum, paulò breuius & crassius,

y lib. 4. cap. 52. *z in Dioscoridem.*

ex quo medullam prorsus niueam extra- A hunt, cùm ad lucernarum lumina, tùm ad candelabra, aliaque id genus ingeniosè confingenda, quod facilè in spiras duci, atq; in se flecti & complicari possit, vt Dalechampius auctor est.

LOCVS. Hic, cum prædicto, in quibusdam stagnantibus & paluſtribus aquis nascitur.

NOMEN. Hic fortè mollis *a* & limosus *b* Iuncus à Virgilio dictus est. Iunci læuis aliud genus, Lugdunensi. B

VI. IVNCVS LÆVIS PANICVLA SPARSA MINOR: totâ planta palmaris est, radicè fibris albis donata: ex qua styli plures tenuissimi & palmares exsurgunt, qui in subtilissimum apicem finiuntur: ex styli medio panicula exigua, rufescens, & sparsa, prodit.

LOCVS. In Bernatum paludosis alpinis reperitur, via qua ex valle Grindelwald in vallem Lauterbrun itur.

VII. IVNCVS LÆVIS PANICVLA NON SPARSA: hic cum quarto conuenit, panicula C excepta, quæ paruarum vuarum modo cohæret, vel floccis orbiculatis nigris similis est.

LOCVS. Idem qui quarto.

NOMEN. Iuncus, Matthiolo, Lacunæ, Castori: Iuncus læuis, Lugdunens. Iuncus glomerato flore, Lobelio *c*: Iuncus paluſtris minor, Tabernæmont. an Iuncus rotundus primus, Cæsalpino. Germanis, klein Wasserbintzen. Belgis, *Ghemen, onscherpe biesen met ghetroste Bloemen ende saedekens.* D

IIX. IVNCVS EXIGVVS MONTANVS MVCRONE CARENS: radice est pusilla, nigra, capillacea: cauliculo quatuor vel quinque vnciarum, cuius summo capitulum paruũ, ex fusco purpurascens, quadrisidũ, in exiguum rigidiusculum filamentum abiens, insidet: foliola ad cauliculi principium tria, iuncea, vnciam longa.

LOCVS. In Taurero Rastadiensi Austriæ monte, D. Burserus eruit & transmisit. Huc referendus est Iuncus lychnanthemus te- E nuis apud Thalium, nam ex radice fibrosa, plures stylos, iunceos, breues, digitales emittit, spica perpusilla, spadicescente que, in apice exornatos: qui nusquam, quam in Broccenbergo, ipsi visus est.

IX. IVNCELLVS INVTILIS SIVE CHAMÆSCHOENOS: hic radice est fibrosa & pro plantę magnitudine, cùm vnciam vix superet, satis crassa: foliolis est tribus, quatuórue iunceis.

LOCVS. Tiguri propè lacum felinum, Maio mense, Ioannes Bauhinus p. m. ante annos supra quinquaginta collegit.

NOMEN. Chamæschœnos, Gesnero. Meminere Aduersariorum autores Iũcelli, qui vix sesquipalmum æquet: radice pusilla & breui: spicis tenellis: flosculis dispersis, mucrone carentibus: qui, aridis glareis & sterilibus ericetis Septentrionalibus, omnium minimus passim occurrat.

DE IVNCO ACVMINE REFLEXO.

CAPVT V.

I. IVNCVS ACVMINE REFLEXO MAIORE.

I. IVNCVS ACVMINE REFLEXO MAIORE: radice nititur capitata, & qua parte alia alijs adhærent & incumbunt, leuiter compressa, cortice nigro obducta, fibris plurimis deorsum, & ad latera emissis, & in vnum cespitem coaceruatis: scirpis est sesquicubitalibus, ad exortum tunica atrorubente & splendente tectis, qui infra cacumen incuruatum, pedis ferè spatio, ad latus scirpo fisso, plures pediculos emittit, qui foliacea membranosa & oblonga vascula, in quinque apices fissa, sustinent: quæ fructum angulosum nigrum, minuto semine, eoque flauo, refer-

a *Egloga* 2. b *Egloga* 1. c *in Iconibus.*

tum

tum continent. Vel vt Ruellius *a*, Melancranis, quasi atriceps dicitur: fructum gerit vuarum cohærentium modo, in quibus cuspidatum semen clauditur. Aquei & subausteri saporis.

LOCVS. Nascitur in aquosis & pinguibus locis, sed pura & præterlabente aqua ferè madentibus.

NOMEN. Videtur Iuncus quē μελαγκεφαλίδα Theophrastus *b* vocat, Gaza atriferum, alij *a* atricipitem vertunt: frugifer, scribit *b*, quem μελαγκεφαλίδα vocamus, quoniam semen nigrum ferat: crassior hic atque carnosior. & mox: ex his μελαγκεφαλὶς per se suo genere prouenit. Iuncus leuis, Gesnero *c* Tabernæmont. Iuncus melancranis, & Iuncus oxyschœnos fœmina, Lugdunensi: Gerardus sub Iunco acuto huius figuram habet: an Iuncus lychnanthemos tenuis maior, Thalio. Germanis, Glattbimsen.

II. IVNCVS ACVMINE REFLEXO ALTER: caule est sesquicubitali, rotundo, leui, aphyllo: panicula vmbellæ simili, atrosplendente, pediculo carente, filamentis cæruleis (vt in Aphyllāte cœrulea,) donata: quam caulis duarum triumue vnciarum; acutus, sed mollis, parumq; reflexus superat.

LOCVS. In Prouincia Galliæ prouenit.

III. IVNCVS ACVMINE REFLEXO TRIFIDVS.

III. IVNCVS ACVMINE REFLEXO TRIFIDVS.

DE IVNCO CAPITVLIS EQVISETI.

CAPVT VI.

I. IVNCVS EQVISETI CAPITVLIS.

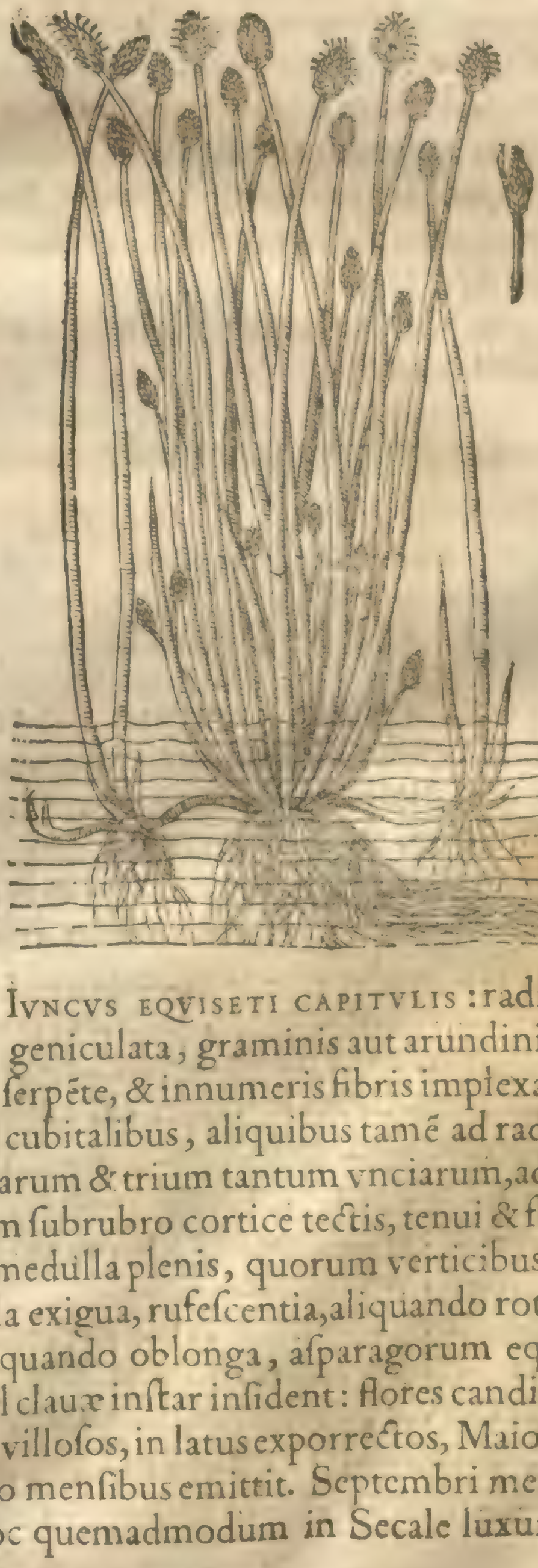

I. IVNCVS EQVISETI CAPITVLIS: radice est geniculata, graminis aut arundinis modo serpēte, & innumeris fibris implexa: scirpis cubitalibus, aliquibus tamē ad radicem, duarum & trium tantum vnciarum, ad exortum subrubro cortice tectis, tenui & fungosa medulla plenis, quorum verticibus capitula exigua, rufescentia, aliquando rotunda, aliquando oblonga, asparagorum equiseti, vel clauæ instar insident: flores candicantes & villosos, in latus exporrectos, Maio & Iunio mensibus emittit. Septembri mense, in hoc quemadmodum in Secale luxuriante,

a *lib.3.cap.100.* b *4.hist.14.* c *in Casalogo.*

grana oblonga, nigricantia, dura, intrinse-
cus alba vidimus. Varietas obseruatur in scirpis, vel stylis: alteri enim triplo latiores, alteri triplo angustiores sunt.

LOCVS. In cœnosis & stagnantibus aquis reperitur, & quidem latior, apud nos in pratis vdis, cis pontem Birsæ & ad ponticulum, S. Iacobi: angustior verò, in humidis Michelfeldensibus: quem etiam in Italia collegimus.

NOMEN. Iuncus aquaticus minor capitulis equiseti, Lobelio. Iuncus clauatus, Dalechampio *a*: Iuncus alius fœcundus *a*, Eidem. Germanis, klein kölblechtig Binsen. Belgis, *Cleyne vvaterbiese met taxkens van Peerdt steert.*

QVALITAS. Sapor totius plantæ aquosus & fatuus est.

II. IVNCELLVS CAPITVLIS EQVISETI FLVITANS: ex radiculis capillaceis, iuncus tenuissimus, recuruus, prodit, qui in plures Iuncellos duarum triúmue vnciarum, subdiuiditur, quorum aliqui erecti, aliqui reflexi, capitulum minimum sustinent, & iuncellis singulis, foliolum tenue capillaceum adponitur.

LOCVS. In Angliæ aquosis fluitat, vnde D. Gillenius misit.

DE IVNCO CAPITVLO LANVGINOSO ET BOMBYCINO.

CAPVT VII.

I. IVNCVS ALPINVS CAPITVLO LANVGINOSO: radice est subnigra, tenui, fibrosa: ex qua aliorum Iuncorum more, loco foliorum quasi styli tenues, recti, rotundi & quidem plurimi, exsurgunt, qui in læue acumen vergunt, & longitudine sunt dispari, quorum longissimi, vix palmares, qui ad radicem rufescunt & subhirsuti sunt: inter quos caulis vnicus striatus, ad spithamę plus minúsue altitudinem exsurgit: cui capitulum vnicum, oblongum, molle, lanuginosum, haud multum leporum caudæ dissimile, insidet: cuius nomine χοινολαγώρα, in Phytopinace meminimus.

LOCVS. In montosis Harcyniæ prouenit, ad Acidulas, inter fontem acidum Ribelsaw & Grießbach, vbi Iulio mense, Ioannes Bauhinus p. m. collegit, & nomine Iunci alpini cum cauda leporina, misit.

A I. IVNCVS ALPINVS CAPITVLO LANVGINOSO.

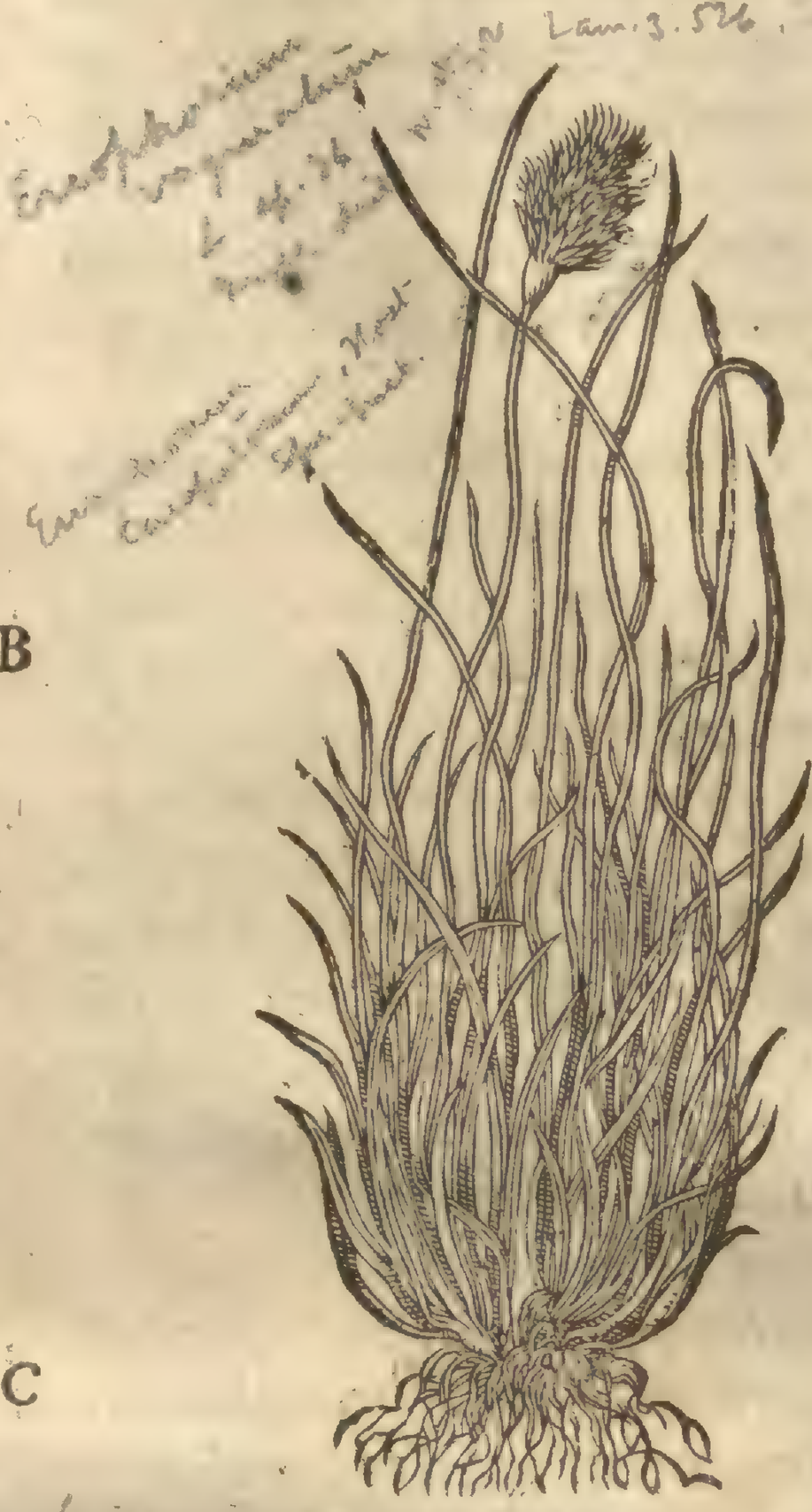

II. IVNCVS ALPINVS BOMBYCINVS: ex radice aliorum Iuncorum simili, folia iuncea exurgunt: inter quæ culmi plures tenuissimi, palmo minores, qui capitulum parvum, lanugine alba ornatum sustinent.

LOCVS. In montibus Morauiæ, loco dicto Kessel D. Fleisserus eruit, & communicauit: eundem, sed palmo altiorem, ex locis vdis vallis Grindelwald Bernatum, habemus.

DE IVNCO FLORIDO.

CAPVT VIII.

I. IVNCVS FLORIDVS MAIOR: radice nititur candida, crassa, instar Porri sectilis, nonnihil carinata, quamplurimis fibris capillata, parte quadam tenera, gustui non ingrata: ex qua folia multa Pseudoacori angustiora & Asphodeli longiora, dorso acuto, & triquetra, in mucronem desinentia, exsurgunt: inter quæ caulis exit medius, virore herbaceus, insigni læuore atque æqualitate præditus, rotundus, nudus ac simplex, nullis internodijs interceptus, duos trésve cubitos æquans: in cuius summo vmbella, in qua, à Maio ad Augustum vsque, multi, sed ab inuicem distantes, flosculi ex purpura

a *in hist. Lugdun.*

candore

I. IVNCVS FLORIDVS MAIOR.

candore *a* diluti, quales Mali persici longioribus pediculis, ex vnō principio prodeuntibus, singulis singuli flores insident, qui ex sex folijs, tribus maioribus, totidemque minoribus, alternatim positis, compositi, & inodori sunt: in quibus stamina, exigua plerumque nouem, in apice croceo puluisculo, tangētium manus inficiente: in florum medio capitulum purpureum subrotundum, in sex partes diuiduum, in cuius summo apex: D cuius capituli angulis, monente etiam Cordo *b*, singulæ guttæ, admodum paruæ, Chrystalli modo translucidæ, adhærent, sapore & substantia mellis, quod & in Corona regia dicta, obseruatur: semen in capitulis minutum est & inutile.

LOCVS. In pinguibus, limosis & palustribus, aquis item stagnantibus aut lentè pigreq; fluentibus riuulis, & quo fluuiorum inundationes peruenire possunt, in Germania, Belgio, Anglia, & apud nos in palustribus Michelfeldensibus, reperitur.

NOMEN. Alij ad Iuncum referunt, alij Scirpum volunt: Sparganium Dioscoridis, Dodoneus, at huius folia in terram non procumbunt, vt Dioscorides statuit, & notæ à Dioscoride *c* propositæ, plantæ quæ infra Sparganij nomine describitur, rectè conueniunt. Gladiolum Dioscoridis voluit Cordus, etiam Theophrasti Xiphion, non Cyperum, cùm Gaza vtrumque Glaudioli nomine sæpè reddiderit: at Dioscorides *d* Gladiolo suo, radices geminas, vna, pusillorum bulborum modo, super alteram insidente tribuit, & in aruis nasci scribit: quæ non huic, sed bulboso Gladiolo, qui & Victorialis dicitur, conueniunt. Cyperum Theophrasti esse Æmylius, Cordi scholiastes & Tabernæmontanus pronunciarunt, verum ostendant nobis in huius radice odorem, vel quod vsus eius sit ad vnguenta: quæ sanè vt B & reliqua à Theophrasto proposita, omnia Cypero nostro, vt infra capite de Cypero ostendemus, conueniunt. Butomon Theophrasti esse, Cæsalpinus astruit, quod infra *e* Sparganium esse docebimus. Calamogrostis altera, Trago: Iuncus floridus, Matthiolo & Lugdun. Sparganium, Dodonæo *f* Gladiolus verus, Cordo *g*: Gladiolus palustris, Eidem *h* & Gerardo. Gladiolus aquatilis seu palustris, Dodonæo: Iuncus cyperoides floridus paludosus, Aduersar. Lo-C belio, quia ad Cyperum folijs & vmbella nonnihil accedat, alioqui radice non dissimili. Iuncus cyperoides floridus, Tabernæmont. Carex alterum, Lonicero: Calamogrostis leucanthemos, Lugdunensi. Germanis, **Bintzenschwertel/ Cyperschwertel/** dicatur, **Leibfarb Wasserschwertel.** Belgis, *Vvatterlisch, Vvatterbloembiese.* Italis, *Giunco florido.*

QVALITAS. Radix sapore est dulci & glutinoso, refrigerat mediocriter: sunt qui huic Iunci facultates tribuant, Matthiolo attestante.

II. IVNCVS FLORIDVS MINOR: radice est candida, geniculata, fibris plurimis adhærentibus: caule palmari: folijs ternis iunceis, oblongis, acutis, duobus caulem superantibus: cuius summo, singulis pediculis, qui quini sunt, alternatim sibi succedentes, flores, (quos non vidimus) insident: quos fructus gemini rotundi, Orobi Cretici magnitudine, sequuntur.

LOCVS. In Heluetiæ palustribus circa E cœnobium Eremitanorum, & in monte Fracto, ad lacum Pilati Lucernatum, D. Burserus obseruauit.

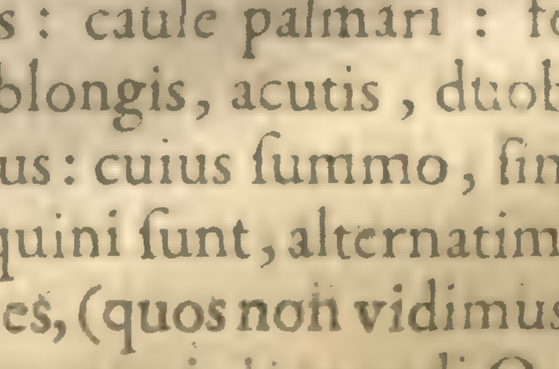

a *candidi, Trago, Lonicero & Lugdunensi.* b *lib. 2. hist. cap. 9.* c *lib. 4. cap. 21.* d *lib. 4. cap. 20.* e *capite de Sparganio.* f *edit. Gallica.* g *in Dioscoridem.* h *in historia.*

DE

DE NARDO EIVSQVE DIFFERENTIIS.

CAPVT IX.

NARDVS, Græcis *a* Νάρδος & *b* Ναρδοστάχυς: Latinis Nardus & Nardum, (fortè à Naardo, vrbe Syriacâ Euphrati contermina, sic dicta,) Nardi spica, seu Spica nardi: cui Spicæ nomen primum ab Arabibus impositum fuit: Auicenna enim & cæteri Arabes *Cembul* Spicam, & *Cembul Indi*, Spicam Indicam vocarunt. Serapio *c Sumbel*: Syluatico *d Simibel*, paulatim vocabulis corruptis, dicitur.

GENERA tria Dioscoridi *e*, Indica, Celtica & montana: de Indica in præsens sermo est. Nardus hæc duplex *f* est, vna Indica, altera Syriaca: Indicæ rursus species alia campestris, quæ à fluuio *g* quodam Gange nominato, qui montem præterfluit, ad cuius radices ea nascitur etiam Gangatis nominatur: quæ viribus infirmior, quod in locis aquaticis prouenìat, estque procerior, atque complures Spicas ab eadem radice, tum comosas, tum sibi inuicem circumuolutas, virusque redolentes habet. Alia montana, quæ in editiore montis parte legitur, ac cæteras habet in se dotes, quas & Syriaca cognominata. Syriaca verò altera nuncupatur, non quod in Syria inueniatur, sed quod pars montis in qua nascitur, vna Syriam, altera Indos spectet. Hoc loco credit Marcellus *h*, in contextu perijsse, alteram regionem Indicam scilicet: siquidem incipiens Dioscorides hoc caput, Nardum duplicem esse dicat, & alteram Indicam, alteram Syriacam vocari, subijciatq; statim, non ideò Syriacam dici, quia in Syria nascatur, sed quod montis in quo Nardus nascitur, altera pars Indiam altera Syriam spectet. Exigere itaque *h*, rei & dictionis sequacem necessitatem, vt quemadmodum dixerit, non ideo Syriacam &c: sic etiam de Indica aliquid diceretur, non ideò scilicet Indicam dici, quia in India nascatur, sed quod, &c. Hermolao *i* Syriaca nardus duplicis generis est, vnum in India, sed parte montis in Syriam spectante, quam Plinius *k*, sub Indicę vocabulo complectitur: alterum in orbe nostro, id est Syria, Ciliciaque: quod aliqui Gallico præponunt: aliqui contra Gallicum Syriaco tali præferunt. In Gedrosia quoque Nardum est, sed sub Indico contineri credimus. Est denique quædam cui Sampharitícæ nomen, à loco natali inditum est, admodum pusilla, attamen magnas spicas habens, inter quas interdum caulis medius erumpit, candidior, & supra modum hircum olens: hanc in totum abijcere oportet. Hæc à Dioscoride σφόδρα κολοβή, admodum pusilla dicitur: quæ duo vocabula, cum in veteri codice non inueniantur, vt neque apud Oribasium, idcirco redundare Saracenus *l*, suspicatur: non enim verisimile esse, eam quam paulo post μεγαλόστάχυν esse ait, σφόδρα κολοβὴν, hoc est valdè curtam, pusillam ac mutilam conspici. Hanc pseudonardum Plinij esse Hermolaus suspicatur. Plinius *m* aliter de Nardo scripsit: de folio Nardi, inquit, plura dici par est, vt principali in vnguentis: frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra fragilique, quamuis pingui, situm redolẽte, vt Cyperi, aspero sapore, folio paruo densoque: cacumina in aristas se spargunt: ideo geminâ dote Nardi spicas & folia celebrant. (Plinium, per folium Nardi, Malabathrum, siue φύλλον proposuisse credimus, cùm fruticem dicat: nec mirum ipsum deceptum, cùm in talem errorem multos quoque alios lapsos fuisse, Dioscorides *n* tradat: in quam rem Garzias ab horto *o* consulatur: quæ vero de cacumine in aristas se spargente habet, licet sint *p* qui velint, hæc de Nardi Italicæ seu Pseudonardi herbę spicis intelligenda esse: attamen ad Indicam referenda videntur, modo vera sint quæ Linscottus *q* scripsit, quod frumenti more succurescat.) Alterũ eius genus apud Gangem nascens, damnatur in totum Ozænidis nomine, virus redolens: (quæ Plinius de Folij annona addit, ad Malabathrum pertinent, quia de Malabathro verbis totidem & ijsdem Arrianus etiam refert.) Sunt autem ea omnia herbæ præter Indicam. Ex ijs Gallica non multum ab Indica differens. Syriaca tamen leuius. Idem alibi *r* de Vnguento Nardino siue Foliato agens, & ex quibus constet, enumerans, etiam Nardi meminit: addens: in hoc genere conuenit meminisse herbarum quæ Nardum Indicam imitentur, species nouem à nobis esse dictas: tanta materia adulterandi est. Hactenus Plinius. Sed quænam sunt illę nouem species,

a *Theoph. 9. hist. 7. Dioscor. lib. 1. cap. 7.* b *Galeno 8. simpl. Aegin. lib. 7. Oribas. 2. Synops. 3. & 15. item 12. & 15. Collect. Aetio tetrab. 1. serm. 1.* c *cap. 2.* d *cap. 640.* e *lib. 1 cap. 6. vide & Auicenn. lib. 2. tract. 2 cap. 649. & Serapionem cap. 52.* f *Dioscor. Galen. Oribas. 12. Collect. Serapioni cap. 52.* g *Dioscor. Oribas. Serap.* h *comment. in Dioscor.* i *lib. 1. Coroll. 6.* k *lib. 12. cap. 12.* l *in notis in Dioscor.* m *lib. & cap. 12.* n *lib. 1. cap. 11.* o *lib. 1. c. 32.* p *Saracenus in Dioscor.* q *4. part. Ind. orient. cap. 59.* r *lib. 13. cap. 1.*

quas

quas Nardum Indicam repræsentare dixit? Sic Hermolaus *s*: an Gangatis prima Ozænitis dicta: secunda Pseudonardus: tertia Syriaca: quarta Gallica: quinta Cretica inde est Phu: sexta Baccharis: septima Hirculus: octaua Asaron: nona Thracia. Dictum etiam fuit ex Plinio, Cyperi odore: siquidem à Dioscoride, cæterisq; veteribus Nardus Cyperi odore commendetur: quamuis vetus Plinij lectio Cypressi, manuscriptum verò exemplar Cupressi habeat. Sed librarij culpa factum videtur. Quod si Plinio error tribuẽdus foret, affinitate verbi lapsum, dici posset, κυπερισίζειν pro κυπερίζειν legẽtem. Neque contrà dici potest, Dioscoridem non Plinium, deceptum esse: quandoquidem Cyperum, idem ipse Plinius *t*, odorem Nardi referre alio loco scribat. Præterea dum scribit Plinius, in nostro orbe proximè laudari Syriacum, volunt aliqui eius sententiam fuisse in Syria nasci: & licet id voluerit, is tamen non negat, Syriacam etiam Indę speciem nuncupari. Neq; à ratione alienum est, in Syria, Nardum nasci: quod Pena *u* certum esse scribit, & legitimam pleriſque locis Aegypti & Syriæ in Europam adferri: quod conceditur, cum ex India, Alepum (quod in Syria est) & Alepo Venetias deuehatur. Hinc apud Sepuluedam, Spica Alep, id est Spica ex Alepo legitur. De Indæ autem illius Syriacæ nuncupatione cum Matthiolo, Costæus *x* suspicatur, potiùs à Syrastene regione quæ ad Indum fluvium est, dictam, quam à Syria. Nam si Ptolomæo credimus, mons est in India, qui à Gange fluuio ad Syrastenem extenditur. Addit: quod cum India à Syria longissimè distet, multæque inter has regiones interiectæ sint, deserta Arabia, Persia, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæque nonnullæ, qui fieri posset, vt mons ille ad Gangem situs, altera parte Syriam tam facile respiciat, vt Nardus in ea proueniens Syriaca dici posset. Flauius Arrianus, Nardum Gange fluuio deuectam, Gangitem vocat. Insuper Sepulueda, genus quoddam Nardi Satiech & Satiach appellat, quod Garzias *y* & Acosta *z* id esse putant quod ex Satiquam, celeberrimo regni Bengalæ portu & emporio ad fluvij Gangis ostia, adfertur. Tandem etsi multæ sint Nardi differentiæ, nullum tamen genere discrimen præter solum natale habere credimus: siquidem omnes etiam quando-

A quæ in vno & eodem monte proueniant: ex quibus Syriaca, in Occidentali eius parte Syriam respiciente: Indica verò, in Orientali parte ad Indiam vergente, nascatur. Sic Indicæ alia in ipso monte, alia in radice montis proueniat: quas sanè species indistinctè ad nos adferri credimus. Nardi descriptionem Dioscorides reticuit *a*, fortè quoniam integram historiam ignorauit: vnde scrupulus relictus an Spicam Nardi habeamus: de qua re sequenti capite. Et B Plinius hanc plantam ignorasse videtur, dum fruticem descripsit, cùm potius planta iuncea sit quam fruticosa. Quare credit Fallopius hanc plantam iunceam esse, cum radicibus iunci, desinentibus in quoddam caput in duas partes distinctum, in spicas & folia & caules, foliorum figuram se ignorare, cùm integra planta ad nos non adferatur: spicas autem videri veluti flores quosdam confectos ex lana vel gossipio, quæ tamen spicæ in infimis radicibus sint.

C

DE NARDO INDICA QVÆ OFFICINARVM SPICA.

NARDVS INDICA QVÆ SPICA OFFICINAR.

D

NARDVM INDICAM cuius Theophrastus *a* his verbis meminit: Cardamomum atque Amomum, alij ex Media, alij ex India, cum Nardo & reliquis omnibus, aut plurimis aduehi narrant, quibus ad vnguenta vtuntur hæc ferè sunt, Casia, Cinamomum, Cardamomum, Nardus: Hermolaus Barbarus *b*, sic descripsit: Nardum siue nardus in Thracia exili odore nascitur: siue vt Theo-

E

s lib.1.corol.6. *t lib.21.c.18.* *u in Aduersariorum opere.* *x in notis in electuar. aromat. Mesues & Lugdun.* *y lib.1.c.33.* *z cap.21. Satingam habet.* *a Fallopius in lib.1. Dioscor. c.10.* *a 9. hist.7.* *b lib.1. coroll. c.6.*

phrastus scripsit, radiculæ potius quædam imitantes odore Nardum, sed leuiter. At Theophrasti *a* verba ita habent τὰ γὰρ ἐν τῇ θρᾴκῃ φυόμενα ῥιζία, καθάπερ τόπι τῇ νάρδῳ προσεμφερῆ τὴν ὀσμὴν ἔχον, καὶ ἕτερα ἄττα, μικρότινα καὶ ἀσθενῆ τὴν εὐωδίαν ἔχει. Sic vertimus: quæ in Thracia nascuntur radiculæ, quemadmodum id quod instar Nardi odorem habet, & aliæ quædam paruæ & infirmæ suaueolentiam habent. Quibus verbis non Nardum descripsit, sed radiculas Thracicas: quod Plinij testimonio probatur, inquientis, inuentam in Thracia nuper herbam, cuius folia nihil ab Indica Nardo specie dissentiant. Quare Nardus Indica siue Spica officinarum, ab vna radice complures spicas, perinde ac in Lilij, aut Allij radice protrudit, quæ instar Meu comosæ & capillatæ sunt, capillis sursum spectantibus, & vt in Alga maritima farctis, sibique inuicem circumuolutis, colore rufo, capillamentis exilibus deorsum missis: inter spicas seu radicis capita, caules & folia iuncea lentaque prodeunt, quemadmodum in saccis Nardo repletis in Emporijs videre est. Sed lubet Garziæ *c* descriptionem, ex quo Acosta *d* habet, subiungere, cum ambo in India vixerint: Radix est spargens, supra solum breuem virgulam ceu caulem circiter tres palmos longum, atque alias insuper virgulas multò breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item alia per virgulas, tali enim modo in Cambayate, Asurate, Gogua, alijsque portubus marinis venditur, vnde mercatores Arabes, & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt. Audiamus & Linscottum *e*: Spicanardus planta est duarum ternarúmue spithamarum, frumenti more succrescens, cuius fibræ priuatim spicænardi dicuntur: hæc ex radice paulum supra terram enascuntur & ex Cambaya potissimum ad nos adferuntur.

Locvs. In Indiæ montibus, & circa fluuium Gangen Dioscoridi: & vt Garzias autor in Mandore (vbi ab incolis Catezsara vocatur) & Chitor prouincijs, regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, (in regionibus Sitor & Mador, quæ terræ Decan & Dely apud Bengalam conterminæ sunt, prouenire Linscottus monet,) iuxta fluuium Gangen, quem incolæ Ganga appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt regni Bengalæ incolæ morituri, hoc flumine se mergi, sed pédibus duntaxat, iubeant. Verùm & multis alijs eius regionis locis sata prouenire dicitur, non enim facile sponte nasci, neque vna altera præstantior, & altera spicam altera multo longiorem habere dicitur. Habemus ergo ex regno Cambaiæ, vel Gambage: & huiusmodi regio est Godrosia, quæ à Ptolomæo Gogambia dicitur, & maioris Asiæ regio est: volunt etiam adferri ex loco Sagapeno à Ptolomæo dicto. In monte oliuarum Rauwolffius *f* se obseruasse scribit. Ex Oriente, inter aromata, ad nos affertur. Et hac Medici cum Indici, tum Turcæ, Persæ, & Arabes vtuntur, quæ Garzia autore legitima & sine mangonio importatur: siquidem multo plura aromata, maiorique quantitate, & minus adulterata ad nos adferuntur, viliorique emuntur, quam antiquitus fiebat, quod nunc Lusitanorum nauigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsæque regiones, quæ aromata gignunt longè cultiores nunc sunt, quam veterum tempore fuerunt. Quare non valet ratio eorum, qui ex ingenti pretio, quo antiquitus emebatur (vt ex Plinio *g* inferunt) concludere volunt, nostram Nardum legitimam non esse. Nec eorum *h* rationes locum habent, qui ea nos carere asserunt, eo quod odoris suauitate careat, & omnino saporis ingrati sit, nec colorem referat: odoratissimam *h* enim esse debere, odoris suauitate diu permanente, linguamque exsiccare, vt Dioscorides autor sit: siquidem interdum inueterata in officinis habeatur, sicque suaueolentiam illam qua initio prædita erat, antiquata amittit. Interdum etiam, dum per Indicum & Arabicum mare in Alexandriam, & inde Venetias defertur, maris humore sibi ascito, situm contrahit. Imò & madefacta *i* vendebatur, quod vitium ex eo deprehenditur, quod spicæ candidæ, squalidæ, nullaque lanugine constant. Quare Galenus *k* eam Nardum reprobandam censet, quæ ἐξαπλύτος & elota nominatur, eo quod vnguentarijs in vnguentorũ coctũram inseruierit. Quod verò obijciunt *l* ex Galeno, in Theriaces compositione Spicænardi radicem ponendam esse, non verò Spicam ipsam, quæ tantum ad nos adferatur: siquidem in ea Theriaces præparatione, quam cæteris veluti concisam magis & manifestiorem Galenus præfert, sic carmine quodam scribatur Terebinthinæque resinam: Nardiq; radicem

c *lib.1. c.33.* d *cap 23.* e *4. part. Ind. or. cap.39.* f *parte 3. c.21.* g *lib.12. c.12.* h *Manardus lib.6. epist.3. Io. Bapt. Theodosius epist.2. Cornarus in Dioscor.* i *Dioscor. lib.1. c.6. Oribas. 12. collect.* k *1. de antid.14.* l *Manardus 2. epist. 3.*

Indicæ.

Indiæ. Ad hoc respondetur *m* vbi Andromachus, Indiæ Nardum, Theriacæ addere iubet hoc versu *n*. Et Casiæ calamos & quam tulit India Nardum, Galenum scribere se Indicam Nardum, quam Andromachus inijcere iubet; etiam Spicam Nardi nominare, non quod spica sit, radicem enim esse, sed quod spicæ formam referat: hoc est non intelligendum esse de radicibus plantam nutrientibus, sed per radicem hoc loco intelligendum esse id, quod cespiti adhæret. Itaque Nardi Spica & Nardi radix, vt ex hoc loco colligitur idem sunt. Non minus apud aliquos dubium, quænam Nardi pars vsurpanda sit, alijs radicem, alijs spicam, alijs caulem assumentibus. Causa dubitationis, quod Galenus *o* Spicæ nomine radicem intelligendam scribat: & alibi *p* Spica silentio prætermissa, radicis vires explicarit. Quinetiam Marcellum Virgilium *q* in versione Dioscoridis, radices, velut inutiles, abijciendas reddidisse: quas tamen solas ad medicamenta expeti, Cornarus *r* scribit. Et Brassauolus *s* senem iubet, Spicam, caulem & radicem Venetijs emere, quoniam radix & caulis apud antiquos autores, vt Dioscoridem & Galenum, maiori in vsu medico fuerint, quam spica: quippe folia Dioscoridem abijcere, spicam verò ipsam non deferri, sed radicem, nempe capillamenta illa, quæ Venetias adferuntur, & Nardi montanæ ac Syriacæ radices. Ad hæc respondetur, quod ex Galeno *o* constet, illum per spicam radicem intelligere: idem quoque tractaturus de Nardo capiti *p* titulum fecit de Nardi spica, tamquam parte totius herbæ nobiliore: & Nardi spicæ qualitate explicata, (non enim *t* Spica silentio prætermissa:) ad quæ radix valeat subiungit: ita vt ex eo quoque loco clarum fiat, ipsum voce vtraque indiscriminatim vsum esse: ex quo Aegineta *u* & Aetius *x* transcripserunt. Insuper Galenus *y*, Philonis antidotum perpendens, qui in describenda sua antidoto, Nardi Cretici drachmam assumere iubet, addit quam εἴζλω ψευδώνυμον nominant. Versus Latini ita habēt:

Et drachmam dictæ falso radicis, ab ipsa
Terra, Pissæo quæ Ioue clara manet.

Inquit Galenus, Nardum accipere iubet, quam radicem falso dictam appellat; quod vulgo non radix, sed Spica vocaretur, quandoquidem Spica nardi verè nominatur, (quia non A est proprie radix, sed pars cespitis inferioris, qui hæret terræ ac radicibus veris:) quam vult Creticam esse, cùm ait, ab ipsa terra Pissæo quæ Ioue clara manet: quandoquidem fabularum scriptores, Iouem in Dicteo Cretæ monte educatum volunt, ibidem à matre Rhea occultatum, ne & ipse à patre Saturno deuoraretur. Quidam verò non Creticam sed Indicam indicatam esse aiunt, ex qua Ebur affertur: ex hoc enim statuam Iouis in Pissa factam & formatam esse. Et

B sanè dum Dioscorides dicit ἐχθαι τὸν σάχυν, non ἔ intelligenda est spica, vt plerumque accipitur, qualis ea est, qua frumentacea semina continentur: à quarum similitudine Græci ῥιζόομαι, Stœchadi, Thymo & alijs similibus σάχυν tribuunt. Sed σάχυν siue spicam hoc loco non ita accipiendam esse,

C vel ex eo patet, quod, quicquid dicant nonnulli Plinij autoritate decepti, Nardus Indica (inquit Saracenus) spicas eiusmodi nullas habere comperiatur. Intelligit verò Dioscorides, Nardi radicis nucleum, quæ quidē ipsius Nardi pars nobilissima & præstantissima est, ac etiamnum in vsu medico frequentissima. Vt enim Columella *a*, Latinique alij, spicas interdum accipiunt pro nucleis, quibus numerosis, sibique inuicem cohærentibus, quarundam radicum bulbosa capita compinguntur, velut *a* Allij vlpici, Liliorum, quique in Allio Dioscoride *b* teste Græcis peculiariter ἀγλιθες nuncupantur: ita & Græci σάχυας pro ijsdem radicum

D nucleis accepere, ac tum certè potissimum, cum Nardi Indicæ mentionem fecere. Id ipsum sanè apertè Galenus locis supra citatis, inprimis primo de Antidotis innuit, quo loci, radicem Nardi, spicam nominari dicit, quia spicæ figuram æmulatur. Quare censemus veteres eas spicas radicibus adnumerasse, licet Linscottus, vt paulo ante monuimus, frumenti modo succrescere testetur. Quod vero Marcellus Virgilius, à Nardo radices abijciendas putarit, non

E probamus, cum in Textu Græco habeatur ἀφαιρεῖν δεῖ, εἰ προσσέη τῆς ῥίζας πηλὸς, auferre oportet si adhæserit radicibus lutum: quæ versio à Dioscoridis, quem secutus est Aeginetā & Oribasius *c* aliena non est: quemadmodum etiam apud Serapionem legitur. Ita etiam omnes, quos vidimus & codices & interpretes, Marcello excepto, legunt. Præterea, si ad vsum medicum radices trans-

m *ex* 1. *de Antid.* 14. n 1. *de Antid.* 6. o 1. *de Antidot.* 6. p 8. *simpl.* q *lib.* 1. *c.* 6. r *lib.* 1. *embl* 6. s *in exam simpl.* t *Manardus. Costæus.* u *lib.* 7. x *tetrabil.* 1. *serm.* 1. y 9 *de comp. medic. s. loca.* 4. z *Saracenus notis in Dioscor.* a *lib.* 11. b *lib* 2. *cap.* 182. c 12. *Collect.*

ferantur, eas omnino purgari necesse est. Et ipse Marcellus concedit apud Aeginetam sic legi, & hanc quoque fuisse Serapionis ætate lectionem: item concedi hanc lectionem, si Nardi radices ad medicinam vsurpentur. Quid ergo mouit Marcellum, vt interpretaretur, Auferendæ in vsu eius primum radices, cum tamen lectionem Græcam iam allatam asseruarit? Rationem hanc addit, concedendo, quod in pluribus, sed minus probatis codicibus legerit, lutum à radicibus auferendum esse: in paucioribus autem, verum probatioris fidei, legi, vt ipse reddiderit: addit hanc lectionem omnem Nardi radicum vsum damnare, & tanquam inutiles abijciendas precipere: quæ tamen magis recipienda visa fuerit, non tam quod probatissimæ fidei codex id habeat, quam quia hic ad nullius mali medicinam, Nardi radicibus vtatur: & quod superuacaneum erat hoc loco iterum monere, quod in proëmio communiter præceptum fuerat. Quod etiam in textu statim sequatur & cribro excutiendus puluis, opinatur hic intelligendum eum, qui spicis earumque lanugini, vento, pedibusue animalium, in aërem sublatus, inhæserit: qui quoniam inutilis, excuti ante vsum in medicina debeat: nec minus, quod contagio Nardi odorem contraxerit (& Galeno *d* si terra radici adnexa contrectetur, Nardi odorem habet,) ad vitæ delicias seruari: quas tanti plerique faciant, vt hunc solum, prætiosissimorum naturæ bonorum fructum, & vsum sibi esse D voluerint: cùm tamen ea vitæ salutique nostræ primùm & ex professo consulens, voluptatibus & delicijs nostris accedere sua bona aliquando patiatur, quod in Nardo deprehendere facile sit, in qua odoris præcipua bonitate, spica, folia & radices commendantur: & in sanandis toto corpore hominum malis, egregia multiplexque vis & potestas iam pridem inuenta & probata fuerit. Costæi *e* est sententia, quod dum quæritur, vtra pars eligenda, radix ne an caulis, E non absurdum fore, si quis vtrumque assumere iubeat: siquidem caulis radicis veluti pars quædam sit, saporeque ac odore pars vna altera inferior non sit, quamuis & summus caulis, & tenuiores radiculæ, crassiori radici adnascentes, & odore & sapore cæteris partibus cedant. Sunt *f* præterea qui hanc officinarum Spicam, veram Nardum A esse negent, sed aut alteram duarum, quæ scilicet in ima montis parte iuxta Gangem fluuium nascitur, aut Samphoriticæ genus, alias improbatum, quod ex collatione nostræ Spicæ, cum ijs quæ de vera Nardo à Dioscoride traduntur, patebit. Sic Brassauolus *g* Spicam hanc nostram, tertiam esse vult, quæ ex Cilicia proprie & Syria quæ montana appellatur, quam Venetorum nauigationes Alexandriam primùm, deinde Venetias ferant: ex Cilicia enim & Syria, facilè Alexandriam, & pedestri & nauali itinere ferri: etiam ex Cypro insula afferri. Similiter & Anguillara *h* Spicam officinarum, Nardum Gangiticam, censet. Equidem in vsum veniunt ipsius Nardi spicæ, quæ radicis partes sunt, inter quas aliquando videre licet, quasdam à spicis Algæ maritimæ nulla ex parte differentes, quale Gangiticum à Dioscoride proponitur. Alij *i* denique concedunt Nardum Indicam veram adferri, sed raro probatissimam: quare vbi Spicæ mentio fiat, Syriacam inprimis, si eius optimæ copia sit, deligendam: sin minus, Celticam illi præstare, cum hanc optimam paruo negotio habere possimus. Optimæ autem Syriacæ notæ, vt ex Dioscoride *k* & Oribasio *l* colligere est, sunt, vt sit quam maximè recens & leuis, carnosa, colore flauo, perquam odorata, quæque præterquam quod odore Cyperum imitatur, breuem spicam habeat, gustu sit amaro, linguamque maximè siccante, ac quæ in sua odoris gratia diutinè permaneat. At Galeno *m* Indica valentior est, quæ nigrior est quam Syriaca vocata. Hinc aliqui existimarunt, contradictionem apparere inter Dioscoridem & Galenum, dum Dioscorides, Syriacam, Galenus Indicam approbat: at nulla est contradictio, (vti monet Fallopius *n*) quamuis videatur, quoniam etiam Spica Syriaca, est Indica Spica: & Indica apud Dioscoridem, differt tantum ratione aspectus loci: at Indica apud Galenum probatur ratione eius, quæ ex Creta & Arabia ferebatur, non autem ratione Syriacæ illius. Adulteratur scribente Dioscoride *o* inspirato stibio, cum aqua aut vino palmeo, quo magis compacta, ponderosiorque appareat: addit Plinius *p* & gummi & argenti spuma & cyperi cortice: item pseudonardo. Verum sedulo *q* cauendum, ne fragmenta, friatumq; puluerem medicamentis misceamus.

d 1. *de Antidot.* 14. e *notis in Mesuem.* f *Mundellæ in exam. simpl. Brassauolæ.* g *in exam. simplic.* h *epitome* 1. i *Costæus in Mes.* k *lib.* 1. *c.* 6 l 12. *Collect. & Serapio.* m *etiam Aeginetæ lib.* 7. *Oribas.* 2. *virt. simpl. & Aetio.* n *in l.* 1. *Dioscor. c.* 10. o *& Oribas.* 12. *Coll. &* 2. *virt. simpl.* p *lib. & cap.* 12. q *Val. Cordus* 4. *hist.* 55.

NOMEN.

NOMEN. Νάρδος ἰνδικὴ Dioscoridi: Νάρδοστάχυς Aeginetæ & Actuario composito nomine. Nardus, Hermolao, Marcello, Ruellio, Cordo *r*; Gesnero *s*, Lacunæ, Turnero, Lobelio: Nardus Indica Matthiolo, Cordo *t*, Lonicero, Castori, Lugdunensi *u*, Tabernæmontano, Gerardo: Spicanardi, Anguillaræ, (cui Nardus Gangitis Dioscoridis,) Mundellæ, Amato, (cui & Indica spica & Radix spica,) Aduersarijs, Lobelio *x*, Acostæ, Cæsalpino, (qui *y* ex Algarum genere esse vult,) Lugdunensi. Germanis, Indianisch Spikenarde. Belgis, *Spikenarde*. Anglis, *Indian Spikenard*. Gallis, *Aspic d'outre mer*. Italis, *Spigonardo*. Hispanis, *Azumbar, Espigasil*. Bohemis, *Nardus Indiantky*.

QVALITAS ET VIRES. Radix *q* sapore est amaro, tenui acri aromatico, & Celticę Nardo simili: odore inter Celticam Nardum & Schœnanthum medio. Vim ♄ habet excalfaciendi & exsiccandi: excalfacit *a* autem excessu primo, desiccat secundo iam completo. Composita *a* est ex substantia adstringente sufficienter & acri, calida non multa, & quadam leuiter subamara. Hepaticis ♄, ictericis atque nephriticis conuenit: hepati & stomacho, intrò pota & foris adhibita: nauseæ ♄ & stomachi rosionibus, ex frigida pota auxiliatur: itemque ijs qui à flatibus exagitantur. Aluum pota sistit: Vrinam *b* cit *c*. Rhabarbaro *d* tanquam corrigens admiscetur: ab alijs non vt malignitatem eius corrigat, cum nulla *e* in eo sit, sed vt viam *f* laxiorem præbeat: qua de re videatur infra caput nostrum de Rhabarbaro. Antidotis *c* quoque miscetur. Vinum etiam è Nardo Syriaca & Celtica, Malabathroque paratur, Dioscoride *g* monente, in hunc modum: singulorum minæ semissem in binos musti congios mittito, & post bimestre colato: cyathum vnum, cum tribus aquæ exhibeto: prodest nephriticis, ictericis, hepaticis, vrinæ difficultate laborantibus, decoloratis & stomachicis. Sunt qui Acori vnciam vnam aut alteram, & Celticæ Nardi vncias tres, in musti amphoram adijciant. Plinio *h*, Nardi & Malabathri selibris in musti congios duos additis: qui & ex Syriaca, & Gallica, & Celtica & syluestri confici monet. EXTRINSECVS. Ad capitis frigidioris corroborationem, lixiuio additur. Ad oculorum *i* quoq; medicamenta, vsque ad summum læuorem trita, & cum vino in pastillos conformata, vase nouo non picato reconditur. Ad oculorum palpebras *i* à superfluo humore redundantes facit, dum ipsa cilia adstringit & condensat: quarè contra ciliorum defluuium, puluis aspergitur, vel eius decocto palpebra sæpè fouetur. Appositа *i*, ex vtero (in ventre & intestinis adhuc & eas quæ in capite & Thorace, Galeno,) fluxiones saniemq; compescit. Vulnere *i* inflammationibus, aquæ incocta, seu fotu, seu insessu, medetur. Καθύγροις ἐν σώμασι διάπασμα habetur in Græco, id est humidis corporibus inspergitur: (siue insperſio:) quæ verba Saracenus *k* ἀφεφραστικῶς ita conuertit, humentibus corporibus ad graucolentiam summouēdam vtiliter siccæ inspergunturr. Rationem versionis hanc addit: siquidem καθύγρα vocabulum etiam alibi Dioscorides, ad partem corporis accommodat, quam non tantum humore perfundi intelligendum; sed etiam quasi ex humoris resudantis redundantia odorem de se tetrum exspirare: veluti, cùm alio locò dicit καθύγροις μαχάλοις ἀρμόζει, quod quidem non ineptè quidam interpretantur, alarum virus mitigat. Apud veteres Nardo in vnguentis principatus fuit, quare inter odorata Theophrastus *l* recensuit. Vnguenti Nardini; quod Plinius *m* Nardinum siue Foliatum appellat, conficiendi modum & Dioscorides *n* & Plinius *m* proposuere: quod variè addito Malabathri folio, aut sine eo præparabatur: vt plurimum autem oleo balanino aut omphacino spissandi gratia Iuncus odoratus admiscebatur: ad odoris verò gratiam conciliandam, Costus, Amomum, Nardum, Myrrha, Balsamum. Laudatur, inquit Dioscorides *n* tenue, minime acre, Nardi aridæ, aut Amomi odorem retinens. Cuius vis extenuans, acris ac detergens: nec non & humores rarefaciendi & excalfaciendi vi pollet. Liquidum verò est nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Conficitur autem vilius ex omphacino oleo, Iunco, Calamo, Costo & Nardo. Sic ex Nardo oleum, quo Saluatorem nostrum *o* Maria Magdalena vnxit, confectum volunt. Apud Mesuem *p* olei Nardini (quod olim Laodiceæ in Asia dun-

r *in Dioſc.* s *in Catalogo.* t *in hiſtoriâ.* u *in appendice.* x *in Iconibus.* y *lib.16.c.26.* z *Dioſcorid. l.1.c.6.* a *Gal.8 ſimpl. Aegin. lib.7. Oribaſ.2. ſynopſ.3. & 15. item.15. Collect. & 2. virt. ſimpl. Aetius tetr.1.ſerm.1. & Serapio. Item Auicenn.l.2.tract.2.c.649.* b *Gal 8. ſimpl. Aegin. lib.7. Oribaſ.2. virt. ſimpl. & Aetio.* c *Dioſcorid.* d *Meſues de ſimpl. purg. c.5.* e *Auerroes 5. Coll.* f *Amatus ch. Acoſta cap.29.* g *lib.5. c.67.* h *lib.14. c.16.* i *Dioſc. lib.1. cap.6. Oribaſ. 12. Collect.* k *notis in Dioſcorid.* l *9. hiſt.7.* m *lib.13. cap.1. & 2.* n *lib.1. cap.75.* o *Ioann. 12. v 3. &c.* p *diſtinct. 12. de oleis.*

taxat, præstantissimum fiebat, post etiam A in alijs vrbibus,) triplex descriptio habetur, sed hoc in vsum venit, quod recipit Nardi Indicæ vncias tres, Vini & aquæ singulorum vncias duas cum semisse, olei sesamini sesquilibram (vel eius defectu oleum dulce substituatur,) coquantur in duplici vase igne lento, frequenter mouendo, ad humoris aquei absumptionem. Habet & Serapio *q*, differenter tamen. Apud Myrepsium alia duo habentur quæ nimis sumptuosa sunt, & verius Balsama, aut vnguenta quam B olea. Et hoc ob insignes virtutes Oleum benedictum appellatur: nam omnibus affectibus frigidis, flatulentis, cerebri, ventriculi, iecoris, lienis & vteri plurimum confert, & corporis odorem, & colorem commendat. Quod verò nonnulli Nardi vsum apud Indos periculosum scribant, ratio eos mouet, quod credant in Nardo quiddam veneni latitare, ex quo Indi venenum illud mortiferum Pison *r* vocatum conficiant, quod non modo potu, sed etiã cuti in sudoribus aspersum, exitiale. Hoc à nonnullis putatur esse C quod à Dioscoride *s* Plinioq; *t* Pharicon, ab Athenæo *u* Phariacon appellatur, eò quod in gustu Nardum sylvestrem resipiat, & eius odorem prorsus imitetur, resolutionemque neruorum cum conuulsione & delirio adferat. Verum Garzias *x* (& cum eo Acosta *y*) qui in India multis annis medicinam exercuit, & non modo cum omnis generis medicis Asiaticis versatus, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuit, sibi D hoc Pison nunquam visum esse, nec eius nomen audiuisse, refert. Hactenus de Nardo Indica & Syriaca, de alijs suo, Deo volente, loco dicetur.

DE NARDO SPVRIA NARBONENSI.

CAPVT X.

NARDVS SPVRIA NARBONENSIS, ab Aduersarijs, his verbis describitur: Infima radix pusilla exilibus fibris, duris & raris, quæ subsunt spicatis, comosisq; torulis, minimum digitum crassis, colore pallescentibus ex fusco, palmum ferè altis, non valdè mucronatis, sed quadamtenus per extrema recisis: folio est viridi, rigido, iunceo, vix E

NARDVS SPVRIA NARBONENSIS.

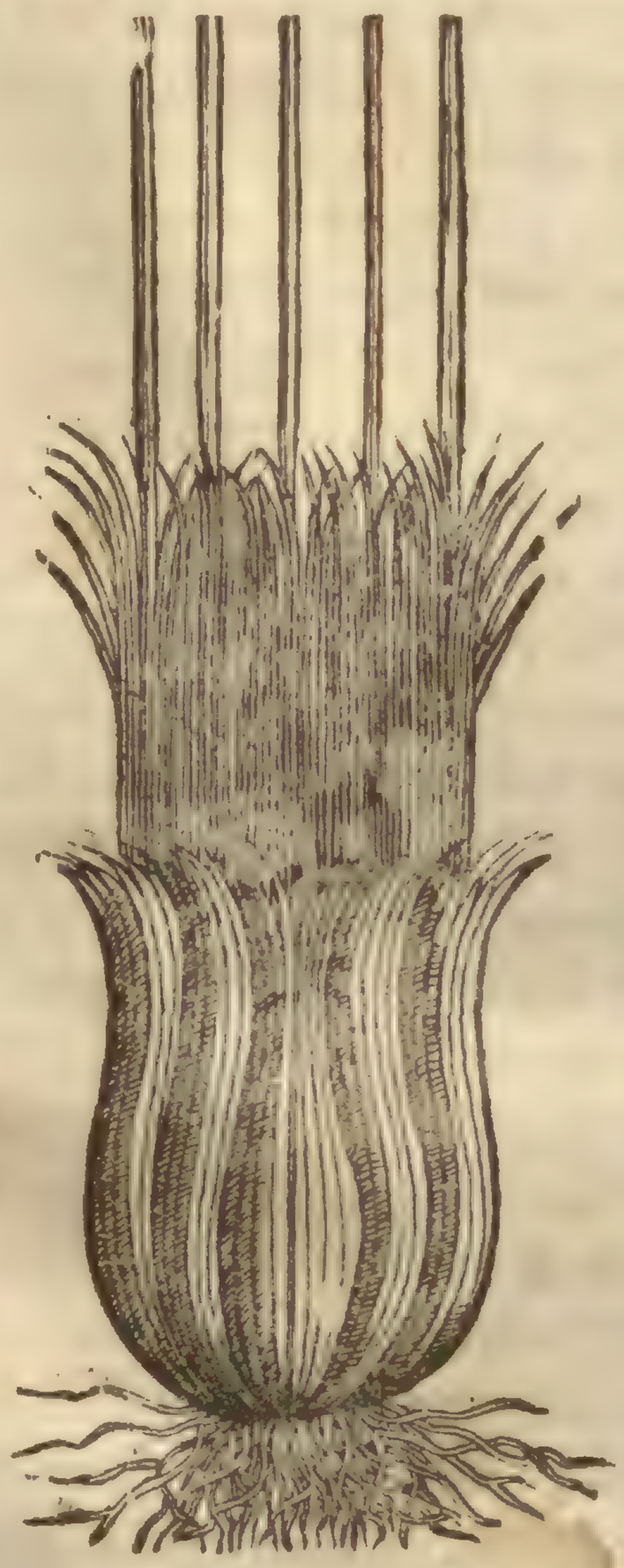

pedem alto, numeroso, quod ab ima radice ortum, transpiceam comam imum caulem ambientem sese exerit; multæque plantæ, quasi vno cespitis ambitu implexæ, vnius effigiem præ se ferunt. Tota inodora est, præterquam capillamenta spicea, quæ multo crassiora quam Indicæ sunt, odore muschi querni, vel terrestris, cui semimersa humo, comosa capillamenta inseruntur, è quibus gracilis ac nitidus iunceus culmus, Elphæ (id est Sparti) vocatæ non dissimilis, cubitum altus exit, à medio cuius ad summum alternatim sunt admodum exiles herbaceæ siliquæ, apiculis è calyculis, aliquantum Schœnanthi flori, aut deflorescenti Geranio & Cotyledoni similibus.

LOCVS. In Gallia Narbonensi, à Gange vrbecula, septem plus minus miliaria, dissitus est mons perquã amœnus & celsus, herbarum præstantiorum feracissimus, cui idcircò vulgò nomen, DEI Paradysus inditum: in cuius cliuo, qua ad meridiem, maréue mediterraneum vergit, hæc vberi prouentu, muscosis & vdis tractibus erumpit.

NOMEN. Nardus Gangitis spuria Narbonæ, quæ Gangitidi Dioscoridis prorsum

q *in proprio Antidot.* r *Hermol. lib.1. coroll.6. Ruell. lib.2.c.6. Lacuna in Dioſc.* s *de Alexipharm. cap.19.* t *lib.28.c.10.* u *lib.3.* x *lib.1.c.33. & hiſt. Lugd.* y *cap.23.*

quadrare

quadrare videtur, Aduerſarijs & Lobelio *a*: Nardus ſpuria Narbonenſis, Lugdunenſi. Nardus Narbonenſis adulterina, Tabernæmont. & Gerardo. Belgis, *Valſche Nardus van Languedoc*. Anglis, *French Spikenard*.

DE CYPERO ET EIVS SPECIEBVS.

CAPVT XI.

CYPERVS Κύπερος, Dioſcoridi *a*, & Theophraſto Κύπρος & Κύπειρος *b* Aeginetæ *c* verò Κυπερὶς, à radicis effigie, quæ pixidulam, aut poculum, vaſculumue puſillum imitatur dictus videtur: etenim, apud Theophraſtum *d* folliculus Vlmi, κυπρὶς τῆς πτελέας dicitur. Etiam ἐρυσίσκηπτον, Dioſcorides, nominauit: vt & Heſychius *e*, his verbis: κύπερος· Φύλλον δὲ ἐρυσίσκηπτος, quę tamen appellatio, Aſpalathi altera propria & peculiaris eſt, cum quo Cyperus ſimilitudinem nullam, nec quoad formam, nec quoad vires, habet: alter *f* enim in Iuncorum genere, vitilium modo lentus foliis porraceis: alter in fruticum ordine aculeatus & lignoſus. In medicina autem etſi aliquas vires & vſus pares habeant, non tamen in his quæ Græci αἰνιγματώδεια dicunt, id eſt æqualia, & quæ noſtræ ætatis medici quid pro quo dicũt, ſibi reſpondent, & æquales vires habere decernuntur. Cypero ſiquidem Iuniperus maior, & Aſpalatho Viticis (Ericæ aliqui legunt) ſemen à Paulo Aegineta *g* exæquatur. Verum hoc nomen, vt rectè Marcellus *f*, multis plantis commune eſt: ſiquidem Aſpalatho, Cypero, Verbenacę & alijs adiectum inuenitur: quare, in eo aliquid ſit, quod multis commune ſit, oportet. Licet, (vt Ariſtoteles monet) nomina ex pacto hominum inter ſe ſint, vnde fit, vt diuerſis locis, eiuſdem rei, diuerſæ appellationes audiantur: tamen ratio hæc videtur. Græci, ἔρυσον calathum & σπυρίδα iunceam ſportam dicunt: à qua voce, quęcunque texendis his apta ſunt, fortaſſe quondam communi nomine Eryſiſceptri donata: ſic videas Verbenæ caulẽ viridem vimineum: ſic & Aſpalathus, licet frutex lignoſus ſit, attamen Tilię modo lentore ſuo in tegetes, ſportas, corbes, fiſcellasque texi poteſt, & aliorum vitilium modo in nexus circumagi: in quos vſus etiam Cyperus, Iuncique alij trahuntur. Vel, vt Fallopius *h*, fortaſſe ſimilitudine accepta à Iunco, quia hæc planta ſit velũti virga iuncea: vel, & melius, quia in ſummo caule ferat calicem, ſemen continentem. Huius enim plantæ caulis ſimilis eſt malo nauis, atque arbori, habens in ſummitate calicem illum & calathum. Quod vero *i* aliqui Cypero, Aſpalathi nomen etiam tributum eſſe velint, eos falli, verba Dioſcoridis hęc edocent. Κύπειρος δὲ ἡ ἐρυσίσκηπτον, ὡς τινὲς ἀσπάλαθον, καλοῦσι. Cyperum nonnulli, ęque atque Aſpalathum, Eryſiſcepton nominant. Democritus, vt in Geoponicis *k* habetur, tradidit aliquibus Ζέφυρα dici, vbi de rotundo etiam loquitur. Latinis Cyperus & Cypirus. Verum hæc tria Cyperus, Cypirus & in fœminino genere Cyperis, ſunt qui confundunt, cum partim genere, partim vt totum à parte differant. Plinius *l* diſtinctionẽ fecit: quidam, inquiens, etiamnum vnũ genus faciunt Iunci trianguli Cyperon vocant: multi verò non diſcernunt à Cypiro, vicinitate nominis: nos diſtinguemus vtrumque. Cypirus eſt Gladiolus radice bulboſa, laudatiſſimus in inſulis Creta, dein Naxo, & poſtea in Phœnice: Cretico candidor odorque vicinus Nardo, Naxio acrior, Phœnicio exiguum ſpirans, nullus Aegyptio. Et mox. Cyperus iuncus eſt anguloſus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisque: folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ eſt ſemen: radix oliuæ nigræ ſimilis, quam cum oblonga eſt Cyperidá vocant. Laus Cypero prima Hammoniaco, ſecunda Rhodio, tertia Thracio, nouiſſima Aegyptio, quod & confundit intellectum, quoniam & Cypiros ibi naſcitur. (Plinius errorem ſuum olfacit, vt qui paulò ante male Cypirum à Cypero diſtinxit.) Sed Cyperos duriſſima vixque ſpirans (idem, paulo ante, de Cypiro ſcripſit.) At nonnulli *m* diſtinctionis gratia, Cypiron pro Gladiolo, Cyperon pro Iunco triangulo nominant: non deſunt qui Pſeudocypirum Gladiolum vocitent. Latini quoque Cyperum Iunci radicem reddidere, totam plantam & vtiliorem eius partem ſimul ſignantes, qua appellatione etiam Columella *n* vſus eſt. Sic Marcello Empirico *o* Iunci radix eſt, quam Græci Cyperum appellant. Quadratus autem & angularis, ad differentiam Iunci rotundi, quem

a *in Iconibus.* *a* *lib.1.c.4. Galen. Oribaſ. Aetio.* *b* *Theophr.4.hiſt.11. & 7. cauſ.17.* *c* *lib.7.* *d* *2.hiſt.* *e* *in ſuo Lexico.* *f* *Marcellus in Dioſcoridem lib.1.c.4.* *g* *lib.7.c.25.* *h* *in lib.1. Dioſcor. cap.8.* *i* *Fragoſus.* *k* *lib.2. cap.5. Ruell. lib.2. cap.4.* *l* *lib.21.c.18.* *m* *Hermolaus lib.1. Coroll.4. monet, & Ruell. lib.2.c.4.* *n* *lib.12.c.51.* *o* *lib. de medicam. cap.11. & 12.*

Græci

Græci κύπειρον vocant cognominatus est. Verum de angulis Cyperi inter autores non conuenit: siquidem Plinius *l* triangulum primo, mox angulosum: Celsus *p* quadratum, cui Iuncus quadratus dicitur. Cordus *q* quadrangulum negat: contra plerumque quadrangulus, Amato *r*: raro quadrangulus Brasauolæ: triangulus verius Gesnero *s*. Cautius Dioscorides, qui nec triangulum, nec quadrangulum, sed angulosum appellauit: sicque vtramque differentiam complexus est, & sic omnem litem diremisse videtur. Sed reuera quandoq; caulem triangulum, quandoque quadrangulum habet, idcirco Mutinentibus, apud quos copiose prouenit vulgo *quadriletto* dici Fallopius autor est. Arabibus *Saherade*, id est *Iucha t*, Serapioni: *Shad*, Auicennæ *u*, *Scoadi*, Auerrhoi *x*. Cyperus, officinis.

DESCRIPTIO talis est apud Dioscoridē *a*. Folia fert Porro similia, sed longiora & exiliora: caulem verò cubitalem, aut etiam maiorem, angulosum, Iunco similem: in cuius cacumine minuta sese folia proferunt, inter quæ est semen: radices subiacent, quarum etiam vsus est, oblongæ instar oliuarum inter se cohærentes, aut etiam rotundæ, nigræ, odoratæ, amarulentæ. Nascitur locis cultis iuxta atque palustribus. Eadem ferè Plinius *y* vti iam diximus. At Theophrastus hęc sparsim περὶ Κυπείρου (Gladiolum Gaza vertit) habet ζ: Radix eius plurimum inæqualitate à cæteris distat, quod pars quædam crassa carnosaque sit, quædam gracilis atque lignosa: quin & germinatione generationeque refert. Nascitur enim de ζζ ramaceo illo radix altera tenuis, iuxta latus, deinde caro rursus in ea conglobatur, ex qua sese caulis promit, in quo positum germen est, in profundum quoque radices eodem modo demittit, quamobrem omnium maxime mori contumax est, euelliq́ue difficilis *a*: verum enodis est, sed ita enode accipi volo, vt nodos paucos, naturæ ordine habeat, vt Iuncus & Typha *b*: caulis quandam æqualitatem sortitus est peculiarē, vt etiam Butomi caulis *c*: folia Arundinis similia habet *d*, permulta habet sicut Alga, Phleum & Butomus *e*: in fluuijs, locisque eiusmodi nascitur sicut Arundo, Phleum, Iuncus & Butomus *f*: in lacu Orchomenio etiam prouenit *g*: calida cum sit, à gelu torpere minime potest. Radices *h* dulces sunt & cibo idoneæ, sicut etiam illarum quę in palustribus exeunt, vt sunt Gramen, κύπειρος, Beta, Apium & Equapium, quorum radices & caules dulces sunt, folia maxime. Cyperus *i* quamuis odoratus & suapte natura siccus sit, tamen minus redolet recens & viridis: ad *k* vnguenta vero eo vtuntur. Democritus *l* folia tribuit similia χάρτῳ, (Cartę ac Papyro Fallopius reddit,) vbi recens sunt enata, gracilia, cauliculum veluti Iuncus, graciliorem tamen, in cuius vertice semen est veluti Milium: radices nigræ sunt veluti Oleæ, aromaticum saporem habentes. Verum Dioscorides & Theophrastus, circa saporem huius radicis, non conueniunt: amaras enim Dioscorides dicit, Theophrastus verò dulces. Fallopius *m* codicem Theophrasti deprauatum suspicatur, & loco Cyperi, Gladiolum reponendum esse.

GENERA duo Dioscorides proposuit: alterum radicibus oblongis, Oleis similibus, aut rotundis: alterum in India Gingiberis effigie, Curcumam officinarum intelligens, quæ Cyperis Indica herba Plinio *n*: de qua post Gingiberis historiam, sermo erit. At Galenus, Aetius & Paulus Aegineta, vnum tantum Cyperum agnoscunt. Nos Cyperum alium dicimus amarum, alium dulcem: amarum, vel odoratum, vel inodorum: vtrumq; vel rotundum, vel longum. Dulcis verò, vel angustifolius, vel latifolius est.

DE CYPERO ROTVNDO ODORATO.

CAPVT XII.

I. CYPERVS ROTVNDVS ORIENTALIS MAIOR: radicibus est rotundis Oliuę crassitie, multis, media quadam fibra tanquam filo, Filipendulę modo connexis, varijs strijs aspersis, foris subrufis, aliquando rubentibus, aliquando etiam nigris, intus albidis, aromatici odoris & acuti saporis: folijs est porraceis, longioribus tamen atque angustioribus: caule cubitali, angulosо: in cuius cacumine, folia aliquot stellæ in modum dispositа, è quibus spicæ aliquot herbacei coloris, semina continentes, prodeunt.

LOCVS. In Ægypto, circa vrbem Bagadet

p *lib.*3.*c.*21. q *lib.*1. *in Dioſc. c.*4. r *lib.* 1. *in Dioſc. enarr.*4. s *lib. de hortis.* t *de temper. ſimpl.* u *cap.*192. x *de ſimpl. cap.*42. & 149. y *lib.*21.*c.*18. z 4. *hiſt.* 11. zz ἀπὸ τῆς τετραγώνου. a 1. *hiſt.*13. b 1. *hiſt.*8. c 1. *hiſt* 16. d 4. *hiſt.*12. e 4. *hiſt.*9. f 4. *hiſt.*11. g 1. *cauſ.*26. h 6. *cauſ.*16. i 6. *cauſ.*17. k 9. *hiſt.*7. l *in Geoponic. lib.*2.*c.*5. m *in lib.*1. *Dioſc.c.*8. n *lib.*21.*c.*18.

in muſcoſis

in muſcoſis humidis copioſè Rauwolffius *a* A vidit, in Nilo flumine & pluribus Ægypti lacubus; vel locis paluſtribus copioſiſsimè prouenit, Alpino *b* monente: quare ex Syria, Venetias & indè alio tranſportatur.

NOMEN. Κύπειρος τρόγγυλος Græcis, Cyperus eſt Dioſcoridis: Cyperus Dioſcoridis maior, rotundus, Aduerſarijs: Cyperus rotundus Orientalis maior vel Babylonicus, Rauwolffio *a*, qui hodie Aethiopibus, Arabico vocabulo *Soedt* dici aſſerit, & Galangam ſylueſtrem nominat: Cyperus rotun- B dus, qui *Hodueg* Ægyptijs, Alpino: Cypero rotundo ſimilis, Cæſalpino: Cyperus maior Syriacus Camerario, qui radices huius, rotundo vulgari *c*, adpinxit.

II. CYPERVS ROTVNDVS ORIENTALIS MINOR: hic illo duplo minor eſt, cortice fuſco, villoſo, priori ſapore & odore ſimilis, qui non modo è Syriæ montoſis vdis, ſed etiam Illyriæ & Apuliæ, vbi ſponte prouenit, in Italiam defertur.

NOMEN. Huius primus Fallopius *d* me- C minit, & dicitur Cyperus rotundus minor, Aduerſarijs. Similis ex Creta, ſed nigro cortice adfertur, quem Cyperum minorē Creticum Camerarius nominat: cuius Plinius *e* Cypiri ſeu Gladioli nomine meminit & laudatiſsimum ait in Creta, cui color odorque vicinus Nardo, at Naxio acrior: Phœnicio, exiguum ſpirans: nullus Aegyptio.

III. CYPERVS ROTVNDVS VVLGARIS: radicibus eſt oblongis rotundis, è fibris ali- D quot cohærentibus, multis inuicem contextis; quæ quotannis nouos oculos & aſparagos luncorum modo emittunt; qua ratione propagatur. Sed non tam exquiſitæ rotunditatis, vt Orientalis vel Cretenſis: nigræ ſunt & rubræ præter partem cauli proximā: odor ipſarum ſuauis eſt, qui diuerſimode deſcribitur, aliquibus velut vini, nam, vti Fallopius *d* inquit, quaſi inebriat, & ideo mirum non eſſe quod Quadrilettum (ſic enim Cyperum vocat) ruſticos inebriet: cau- E le breuiore & folijs minoribus, quam in Cypero longo.

LOCVS. In lacunoſis & paluſtribus prouenit, magis tamen arenoſis gaudet. Monſpeſſuli legimus. Vniuerſa Hiſpania abundat, Amato monente, Salmanticenſes Pharmacopolæ Auellanada vocant: nec in Italia, præſertim Longobardia deeſt. Muti-

III. CYPERVS ROTVNDVS VVLGARIS.

næ etiam & in Hetruria.

NOMEN. Hic Græcis ſimpliciter Cyperus dicitur: Κύπειρος τρόγγυλος. Iuncus anguloſus & triangularis, Plinij: Cyperus, Trago, Lobelio: cui & Iuncus quadratus, Celſi: Cyperi prima ſpecies, Amato: Cyperus rotundus Cordo *f* Geſnero *g*. Dodon. Lobelio *h*, Lonicero, Tabernæm. Gerardo: Cyperus alter, Cæſalpino. Germanis, **Runder wilder Galgant**. Anglis, *Round Galingale*. Gallis, *Souchet*. Italis, *Cypero*. Hiſpanis, *Iuncia odoroſa*, *Iuncacheyroſa*. Luſitan. *Iũca de cheiro*. Sunt qui cenſeant Cyperum quem Gladiolũ in Theophraſto Gaza vertit, à Dioſcoridis Cypero diuerſum eſſe: verùm videtur Theophraſtus *i*, ea quæ Dioſcorides propoſuit, confirmare: ſiquidem eius radix magna inæqualitate notatur: quod pars quędam craſſa carnoſaque, quædam gracilis atque lignoſa ſit. Nonne vides radicis tenuitatem, ſurculoſam protinus in oliuarum figuram turbinari? an non è latere huius radiculæ naſcuntur, vnde cauliculus erumpit, deindè caro rurſus in orbiculos glomeratur? ſic & radices in altum agi, ideò difficulter euelli; & mori quis non videt? In ſumma ſi reliqua, quæ ſparſim à Theophraſto traduntur, quæ omnia præcedenti capite adduximus, perſe-

a *part.2. cap.8. & 9.* b *de plantis Aegypt.* c *in ſuo Matthiolo emaculato.* d *com. in lib.1. Dioſc. cap.8.* e *lib.21. cap.18.* f *in Dioſcoridem.* g *lib. de hortis.* h *in Iconibus.* i *4. hiſt.11. hoc approbat Ruell. lib.2.c.4.*

qui lubeat, inuenies omnia Cypero Dioſco- rideo conuenire. Cæſalpini eſt opinio, Cyperum noſtrum & rotundum & longum, de quo ſequenti capite, aliqua ex parte differre à Dioſcoridis Cypero, licet viribus fortè non ſit inferior: Qui enim apud nos radicem oliuarem fert, non ad eam altitudinem adoleſcit: cui autem caulis altus eſt, radix neque oliuaris eſt, neque rotunda. Sed hoc, plures eſſe Cyperi ſpecies, quam à Dioſcoride fuerint poſitæ, arguit, minimè verò concludit, plantas à nobis propoſitas, Cyperum non eſſe. Eſt autem Cyperus *k* optima, quæ grauiſsima eſt, denſa, plena, ęgrè fragilis, aſpera & odorata, cum quadam acrimonia, cuiuſmodi cenſetur Cilicia, itemque Syriaca: & quæ à Cycladibus inſulis petitur: cum Cyperus in Orientalibus prouenies odoratior & efficacior ſit. Et cum ab Alexandria Aegypti, Cilicia & Syria non multum diſtent, ideò ex illis locis adferri poteſt, cùm Veneti frequenter recto curſu in Syriam nauigent.

QVALITAS. Nunc ad qualitates Cyperi, qui *l* licet odoratus ſit, & ſuapte natura ſiccus, tamen minus recens & viridis, redolet. Folia *m* & ſumma germina, miſtæ facultatis ſunt, habent enim quiddam digerens ex aquea ſubſtantia modicè calida: verum *n* radices maximè vſui ſunt, quæ abſque *o* morſu, & citra moleſtiam calfaciunt & ſiccant, eisque vis quædam adſtringendi & incidendi, ex frigida terreſtri ineſt. Vaſorum *p* oſcula recludunt, vrinas mouent, calculoſis *q* (quod incidendi vim quampiam illis ineſſe teſtatur calculos *o* atterendo) & hydropicis potu auxilio eſt; vt & aduerſus *q* ſerpentum, præſertim ſcorpionum ictus. Σκορπιοδήκτοις quædam exemplaria habent, quæ lectio *r* nonnullis probatur, Pauli Aeginetæ antiqui ſcriptoris autoritate fretis, qui Cyperide hac, contra ſcorpionum ictus vtitur. Alij *s* quemadmodum plura exemplaria habent, & etiam Dioſcoridis antiqua interpretatio θηριοδήκτοις legunt, quæ vox Dioſcoridi vſitata: & ſi ita legitur, communi ſerpentibus & quadrupedibus voce, ferarum vel beſtiarum morſus reddere oportet, ex Manardi *t* ſententia: aut potius *s* σκορπιοπλήκτοις, hoc eſt à ſcorpione ictis, qua voce Dioſcorides *u* etiam vtitur. Nam vt Ouidius *x* Non metuendus enim morſu, ſed

A acumine caudæ Scorpius: quanquam, & eiuſmodi aculeum, Plinius *y* dentis nomine appellare non veretur: cui ℥ radix Cyperi aduerſus ſerpentum ictus, ſcorpionum præſertim remedio eſt. Aegyptij *a*, apud quos maximos in medicina vſus habent, ex ipſis decoctum parant, quo vt & puluere, ad frangendum in renibus lapidem, & ad prouocandam vrinam frequentiſsimè vtuntur, quemadmodum etiam in chronicis febribus, alijsque diuturnis morbis. Iidem ad B cerebri, neruorum, pulmonum, ſtomachi, (ad eius coctionem iuuandam) vteri & articulorum corroborationem, calfactionem & ſiccationem aliquot diebus exhibẽt: quare omnibus morbis à cerebri tùm frigida, humidaque temperie, tùm frigidorum humorũ deſtillatione cauſatis efficaciſsimum auxilium ſunt, nec non ſtomachi cruditatibus, humiditatibus, flatibus, anhelitusque difficultati, orthopnœę, tuſsi: hyſtericis omnibus mulieribus, ex frigido humidoque C vtero affectis, alijsque morbis ab ijſdem vteri cauſis obortis, medentur: ad ſuppreſſos menſes, quos efficaciſsimè reuocant, Agyptijs remedium familiare eſt: hinc Plinio ℥ vuluas aperit pota: largiori, tanta vis, vt eas expellat. EXTRINSECVS: Ad capitis dolorem ex frigore, Cyperum tuſum, adipe anſerino admixto, capiti illinit Galenus *b*. Fotu menſes euocat, & vuluæ perfrigerationibus & obſtructionibus adhibetur: quod ſi & decocto radicum foueatur, ſuffitum recipiat, aut ex radicibus emplaſtrum confectum calidum lumbis applicetur, menſes mouebit. Sic & ad læuorem (farinam alij habent) tritus, cum facilè Cyperus rotundus in farinaceum puluerem abeat, facit ad oris *c* vlcera (præcipuè addit Plinius ℥, quę in ſtomacho, cum vino vel aceto) etiam depaſcendo ſerpentia: ad quę vt & pudendorum, ſananda, familiariſsimè Agyptij tùm puluere, tùm radicum combuſtarum cinere, vtuntur. Imò vlceribus, quæ *d* præ nimia humiditate, cicatricem difficulter admittunt, mirificè proſunt: nam citra mordacitatem radix hæc vlcera validius exſiccando, citius ad cicatricem perducit, & propter vim quandam adſtrictoriam, oris vlceribus valdè conuenit. Quod ſi farina *e* hæc, addita baccarum lauri eadem menſura impuberis pueri vrina excipiatur & illinatur, hydro-

k *Dioſcoridi, Oribaſio, 11. Collect. Aetio tetr. 1. ſerm. 1. cap. 196.* l *Theoph. 6. cauſ. 17.* m *Oribaſ. 15. Coll.* n *Gal. 7. ſimpl. Aetius tet. 1. ſerm. 1.* o *Gal Orib. 15. Coll. 2. virt. ſimplic. 2. Synopſ. 12. Aeginet. lib. 7.* p *Dioſc. Gal.* q *Dioſc. Plin. lib. 21. c. 18.* r *Marcell. Virgil. lib. 1. cap. 4.* s *Saracen in Dioſc.* t *8. Epiſt. 3.* u *lib. 1. c. 5.* x *4. Faſtor.* y *lib. 11. cap. 37.* z *lib. 21. cap. 18.* a *Alpinus cap. 37.* b *lib. 2. compoſ. ſec. loca cap. 1.* c *Dioſc. Gal. Aegin.* d *Gal. Aegin. Oribaſ. 7. Synopſ. 11.* e *Matthiolus.*

picos

picos mirificè iuuare inquiunt. Miſcetur & A *f* malagmatis calfacientibus & ad vnguentorum ſpiſſamenta aptatur: quare radicibus vti vnguentarios Theophraſtus *g* ſcriptum reliquit. Marcellus Virgilius verba hæc Dioſcoridis λιθιῶσι πινομένη βοηθεῖ, bibitur cõtra veſicæ calculos, vertit: quæ an Dioſcoridis mens fuerit, non ſine cauſa dubitatur, ſiquidem multa ſint, quæ renum calculos frangunt, veſicæ nequaquam, inter quæ Cyperus *h* reponitur: & non ſequitur, ſi calculum comminuere poteſt, quod etiam B veſicæ poſsit, quod longe difficiliùs eſt. Orientali verò vtroque in Antidotis & Theriacæ compoſitione, vtendum eſt: vtrumq; Xylobalſami ſuccedaneum, Collegium Venetum & Patauinum fecere. Ne teredine exedantur, cera oblinire ſolent. Mirum tradit Apollodorus, Plinio referente, non egredi barbaros domibus, niſi ab hoc ſuffitu, vegetiores enim firmioresque ſic fieri: addit: nidorem eius excipientes ore lienes conſumere. Hęc *i* de Cypiro tradit: iſta tamen C Cyperi propria videntur, cum ſuffitibus dedicetur, & domandis vnguentorum oleis, nam ei odor eſt Nardum imitans: quod in Nardo Dioſcorides fatetur, tradẽs Nardum odore iucundo Cyperum ęmulari.

IV. CYPERVS ROTVNDVS MINIMVS HISPANICVS: de hoc plura dicere non licet, quam quæ ex Cluſio *k* ſubijciemus. Non poſſum non (inquit) meminiſſe elegantiſſimi pumili & pede humilioris Cyperi rotundi, quem in ſportulis à Guilielmo Boelio D ex Hiſpania relatis, conſpexi.

DE CYPERO ROTVNDO INODORO.

CAPVT XIII.

I. CYPERVS ROTVNDVS INODORVS EX FLORIDA: cũ ex deſcriptione & facultatibus colligere ſit, hanc plantã ad Cyperi genus aliquod referri poſſe, idcircò quæ de ea Nicol. E Monardes *a* habet ſubiungemus. Ex portu S. Helenæ, qui eſt in prouincia Florida, radices quædam adferuntur prælongæ, ſed nodoſæ admodum, pollicari craſsitudine, foris nigræ, intus albæ, ſapore aromatico Galangæ ferè ſimili, quę ſiccatę rugantur, dureq́; & quaſi corneę fiunt. Planta ramos ſuos per terram diffundit, foliaq́; ampla, & viridia admodum profert.

Locvs. Naſcitur locis humidis.

Nomen. Radix S. Helenæ, Monardi dicitur: Pater noſter S. Helenæ, Caſtori: Pater noſter, vel radix S. Helenæ, Lugdun. Galangæ ſimilis radix ex Florida, Fragoſo.

Qvalitas. Sicca initio, calida in fine ſecundi gradus exiſtimatur. Radicum puluis cum vino hauſtus in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & nephritide commendatur. Eaſdem Indi lapidibus conterunt, totumque corpus balneaturi ſibi inducunt, quoniam cutim conſtringunt, & membra, vt inquiunt, ſuo grato odore commendant. Sic ex reſectis nodis & perforatis, precatoriæ ſphærulę fiunt, quas milites Hiſpani & Indi de collo ſuſpendunt, multumq; illis tribuunt.

II. CYPERVS ROTVNDVS INODORVS ANGLICVS.

II. CYPERVS ROTVNDVS INODORVS ANGLICVS: radicibus eſt ſubrotundis, Cyperoparibus, aliquando auellanę magnitudine, nigris, rugoſo cortice tectis, longè lateque ſparſis, multis filamentis & quidem cubitum excedentibus, implexis: caulibus cubitum ſuperantibus, triangulis, nigricantibus & nitidis: folijs oblongis angulosis, panicula racemoſa congeſta.

Locvs. Ex Gallia habemus: & in Angliæ borealis, & Belgij fluminum littoreis,

f *Dioſcorides.* g *9. hiſt. 7.* h *Manardus lib. 8. Epiſt. 1. & 2.* i *Ruell. lib. 2. c. 4.* k *curis poſterioribus.* a *cap. 59.*

leneſluentorumq́; riuulorum & maris al- A luuionibus, Lobelio atteſtante, oritur.

NOMEN. Cyperus rotundus inodorus littoreus, Lobelio, & Lugdunenſi. Cæſalpinus, Pſeudocyperum proponit, Cypero maiori ſimilem, hirſutiorem, ſeminum floccis craſsiorem, nigricantem, forma ſpicata: radicibus rotundis, ferè nucem æquantibus, nigris, per longa interualla diſpoſitis, vt in oliuari: ſine odore, ſapore adſtringente: quæ alias radiculas fibroſas, ſumma tellure ferat, idcirco rotundas ob profunditatem B difficiles extirpatu eſſe, quæ in fluminum ripis detectæ ob aquarum curſum inueniantur: herbam tum huius, tum Cyperi, ad fœnum ſecari & pro tomento lectis ſubſterni, & Noccum in Etruria vocari: tenellæ melleam quandam dulcedinem prope radicem ineſſe: quamobrem pueros mandere & ſuccum exugere. Hunc Pſeudocyperum Plinij *b* & Dioſcoridis *c* in Antiſpodijs cenſet: quo loci Dioſcorides ex Pſeudocypero cremato, Antiſpodium quoque fieri refert: C idem & Mnaſium Theophraſti *d* ſtatuit, quod in Aegypto naſci, ciboque idoneum eſſe ſcribit, ſiquidem dulcedine & copia alimoniam præſtet.

QVALITAS. Guſtu eſt ſubaſtringēte, odoris ac ſaporis expers, quare frigidus & ſiccus.

III. CYPERVS ROTVNDVS INODORVS GERMANICVS.

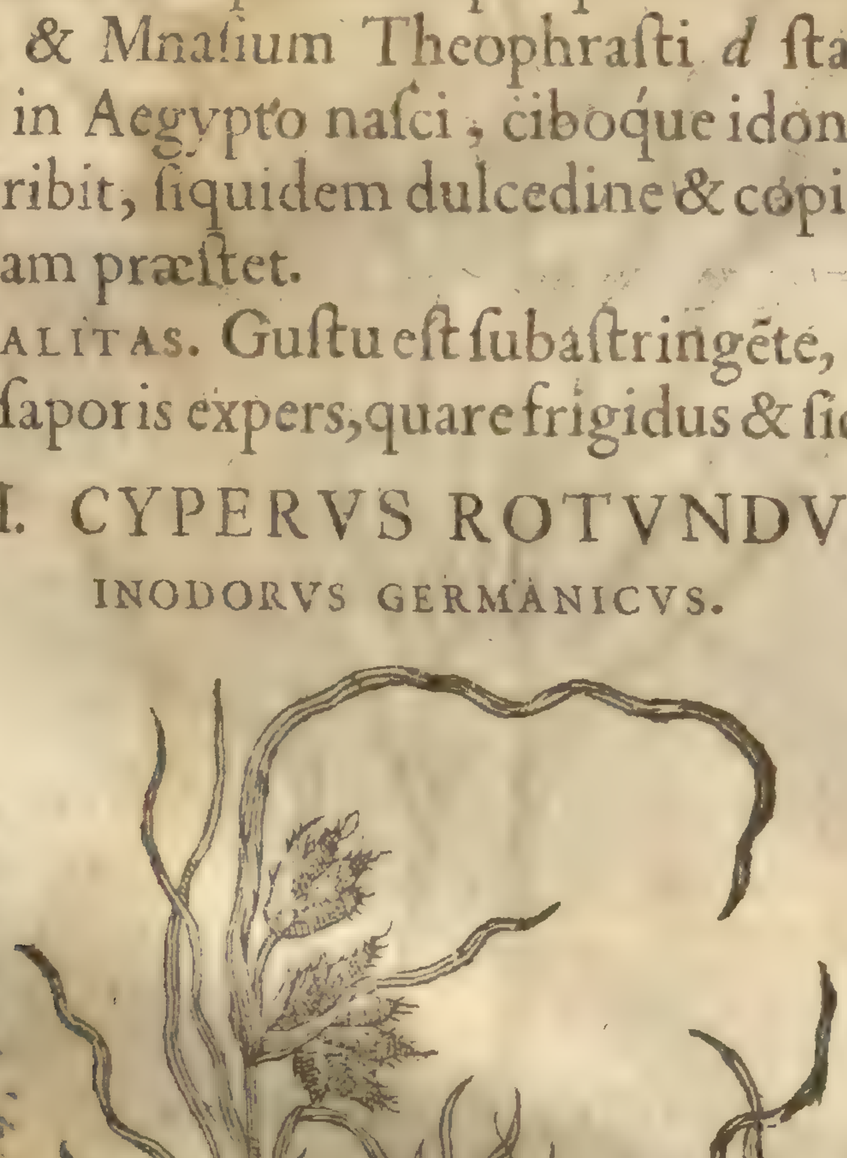

III. CYPERVS ROTVNDVS INODORVS GERMANICVS: huius radix nonnullas ſed paucas, teretes, oliuares, oblongiores, inſtar filipendulæ, glandulas emittit, guſtu leuiter aſtringentes, nulla odoris gratia commendabiles: caules ei ſunt ſeſquicubitales, trianguli: folia habet Cyperi longi folijs ſimilia, ad radicem multa, etiam per caulem ſparſa, ita vt quoque paniculæ, folia duo, nonnunquam quatuor, ſubſint: panicula eſt rufeſcente, communiter conglobata.

LOCVS. Hunc copioſè in horto Ill. Ducis VVirtembergici, qui Montembelgardi à Ioan. Bauhino fratre piæ memoriæ colebatur, obſeruauimus, qui idem eſt cum eo, qui in ſcrobibus & riuulis ad Scaldæ amœniſsima fluenta, pone nouam Antuerpiam vrbem prouenit, Lobelio, (& ex eo Lugdunenſi hiſtoria) monente, quibus Cyperus aquaticus ſeptentrionalis: at Camerario, Cyperus rotundus nigras inodoras radices habens, dicitur.

DE CYPERO LONGO ODORATO.

CAPVT XIV.

I. CYPERVS LONGVS ODORATVS.

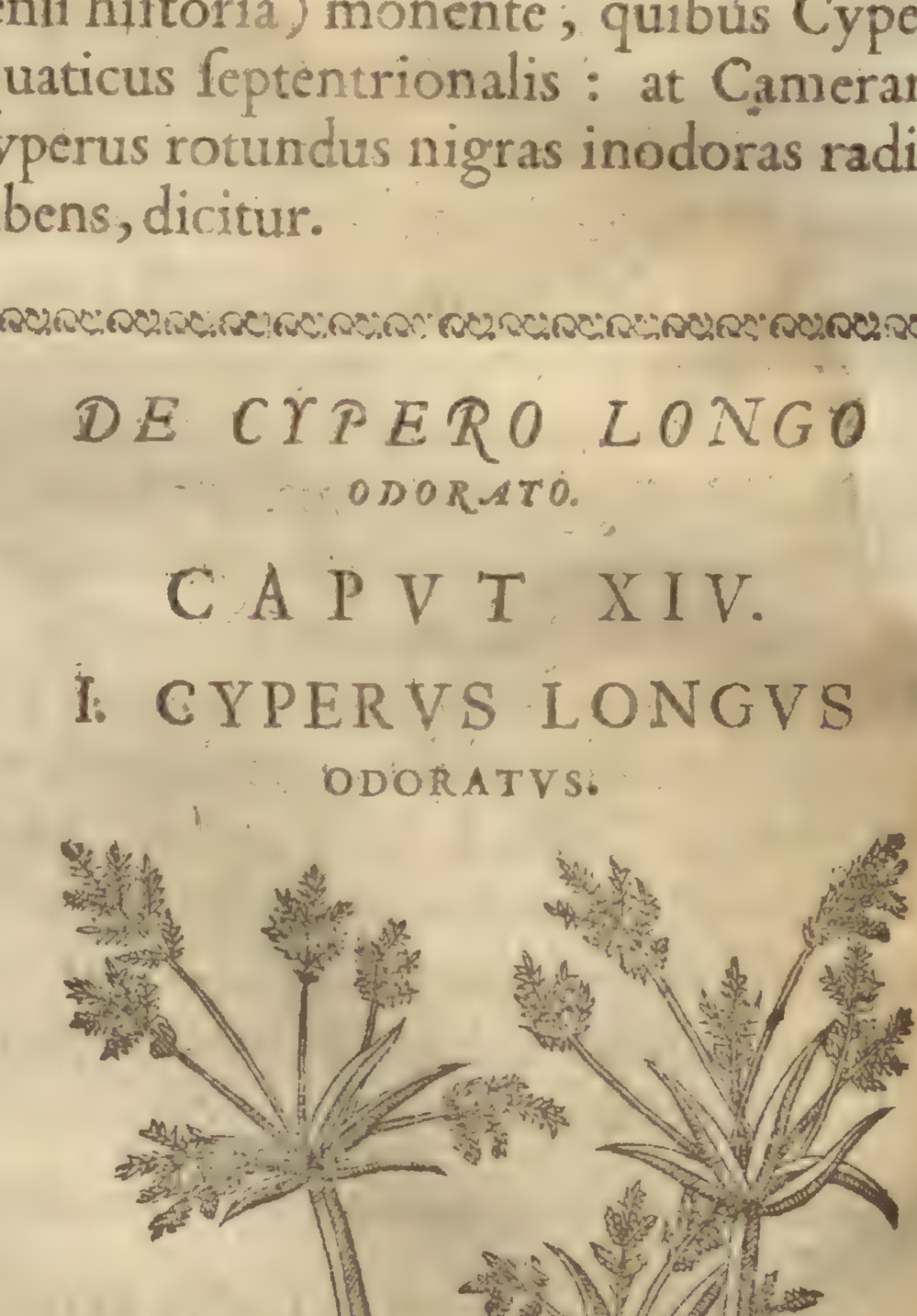

I. CYPERVS LONGVS ODORATVS: radici-

b *lib.17. cap. 13.* c *lib.3. cap.86. lib.4. cap.64.* d *4. hiſt. 9.*

bus eſt

bus est oblongis geniculatis, multis interno- A dijs sibi implicitis & Graminis modo summo cespite serpentibus, fibris multis capillatis, è puniceo nigricantibus, succulentis, carne verò in subluteo albicante, odoratis, subamaris, cum ob nimiam locorum humiditatem, amaritudo non rectè persentiatur, vel subacribus cum quadam adstrictione. Sane huius radices ferè infinitæ sunt inuicem complicatæ, vt sunt radices Arundinū: quibus & aliquæ radiculę festucosę adsunt, quibus aliæ radices oliuosæ appenduntur: B nam hęc planta habet duplicem radicem ad superiora, & inferiora, cum tamen alię plantę sursum, alię deorsum magis ferantur, alię in vtramque partem, quod in Cypero esculento videre est. Folia habet arundinacea, porraceis longiora, graciliora, duriora, dorso eminente & acuto, vt tanquam acies, manus euellentium scindat: caule est cubitali, nonnunquam etiam altiore, erecto, enodi, glabro, striato, triangulo, fortè aliquando quadrangulo, ab imo candicante, C medulla alba, vt in Iunco referto, in cuius cacumine folia minora quadantenus, stellatim disposita, comę (quam etiam superant) subiecta: panicula seu iuba, (Iunio, Iulio, & Augusto subrufa, & dum floret Agallochum ferè olente) lata laxaque ex cacuminè dependet, in cuius glumis exiguum *a* semen durum, cortice nigro vestitum & triangulum occluditur. Quod semen, ait Fallopius *b* infestissimum in nostra Oriza, in nostris regionibus, & si comedatur inebriat D vt Lolium.

LOCVS. In lacunosis & palustribus Galliæ & Italiæ: vbi etenim apparet, ibi aquileges aquam inuenient, autore *c* Constantino. Sic in vallibus Pedemontij & Ferrariæ oblongis radicibus, intenso odore, vt autor Brassauolas *d*, carentibus. In Germania apud Velcurionenses prouenire Cornarus *e* notat: in pratis humidioribus circa Raperswillam oppidū ad lacum Tigurinum sponte nasci, Gesnerus audiuit: ad tractum Rhe- E ni etiam proueńire aliqui asserunt, Trago monente. Verum *f* etiam in hortis colitur: & præcipuè longus (nam rotundus odorus perrarus est,) & nisi singulis tribus annis transplantetur, non perdurat. Cyperi radices longas admodum odoratas, Cocyræ, se inuenisse Alpinus scribit.

NOMEN. Cyperida Plinius vocat: Cyperus dicitur Matthiolo, (qui vna figura & lōgum & rotundum exprimit, vt & Lugdunensis historia,) Anguillaræ, Lacunæ, Gesnero, *g* (cui & Iuncus angulosus,) Castori: Cyperus Romanus siue longus, Cordo *h*: Cyperus longus habitior, Aduersarijs: odorātior, Lobelio, Lugdunensi: Cyperus lōgus, Dodonęo, Camer. *i* Tabernæmont. & Gerardo: Cyperi secunda species, Amato: Cyperus primus, Cæsalpino. Germanis, **Langer wilder Galgan**/ id est, Galanga syluestris longa: **Wolriechende edele Binsen**/ hoc est, Iuncus ânguloſus ôdoratus. Belgis, *Vvilden Galigaen.* Anglis, *Vvilden Galingale & Galingue.* Gallis, *Souchet.* Italis, *Cypero.* Longobardis, *Trecola.* Hispanis, *Iunca cheyrosa, Iuncia de olor.* Lusitanis, *Iunca de cheiro, Albafor.* Bohemis, *Galgan plany.*

VSVS. Hic communissimus est officinarum Cyperus, quo pro vero vtuntur & vti possunt, licet is qui oliuari est radice, à Dioscoride commendetur, quare ea quæ supra dicta non repetemus. Plinio *k* si credimus, laus prima Hammoniaco: secunda, Rhodio: tertia, Thratio: nouissima, Aegyptio. Recentiores hoc vtuntur, quo intellectum roborant, concoctionem iuuant, hilaritatem causantur, oris fœtorem adimunt, colorem conciliant. Si radicibus puluerisatis, saccharum & mel addatur, & cum pauco vino simul coquantur, dein in taleolas dissecentur, & iusculum affundatur, Gingiber conditum æmulabitur. Aliquot *l* diebus in oleo macerant, eoque renes ad calculi depulsionem inungunt, etiam vesicam, vt vrinam promoueant. Galli *m*, Iunio mense radicitus eruunt, & stipites in manuales fasciculos digerunt, quos prius insolatos aceto conspergunt, siccatosque frustatim tundunt, vestibus interponunt, vt sua odoris gratia commendent. Sic & *n* Hispaniæ & Italiæ mulierculæ, radices aceto paratas pro odoramento ac suaui suffitu recondunt: aliquę etiam pulueres conficiunt.

II. CYPERVS LONGVS ODORVS PERVANVS: radice est rufescente, oblonga, torosa vt Iridis, qua tamen minor est, fibris oblongis, crassis, duris, trium quatuórue vnciarum, aliquibus capillatis, intus candicantibus, Angelicę syluestris (ficulnei folij, Monardo,) odore præditis.

LOCVS. E Charcis prouincia Peruana aduehitur, & ab Hispanis Indias inhabitan-

a *Gesn. hort. nullum aut inutile.* b *in lib. 1. Dioscor. cap. 8.* c *in Geoponicis lib. 2. c. 5.* d *in examine simplic.* e *lib. 1. in Dioscor. embl. 4.* f *Camer. in horto.* g *in Catalogo.* h *in Dioscoridem lib. 1. c. 4. lib. 2. cap. 4.* i *in horto.* k *lib. 21. cap. 18.* l *Lonicerus.* m *Ruellius* n *Amatus in Dioscor.*

tibus *Contra yerua*, quasi dicas, Alexipharmacum, appellatur, Monardi, (quo nomine ex Hispania à Doct. Iacobo Albino accepimus,) Radix contra venena, Lugdunensi.

QVALITAS. Radix gustata aromaticum quiddam cum acrimonia coniunctum sapit: huius puluis ex vino albo sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscunque tandem sit generis (vno sublimato excepto) præstantissimum remedium est, illud vomitu reijcere faciens, aut per sudores euacuans: sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, educi ferunt: ventris etiam animalia pellit: hęc Monardes. Nobis quoque relatum, Hispanos hanc radicem, Lapidi Bezoari præferre. Sunt, qui radicē hanc in taleolas dissectam, aquæ fontanæ infusam, ibi vim suam ἀλεξιπηέιων deponere credūt: aquamq; istam vtilissime in potu dari infantibus variolis laborantibus, quibus cætera medicamenta nauseam pariunt.

DE CYPERO LONGO INODORO.

CAPVT XV.

I. CYPERVS LONGVS INODORVS PERVANVS.

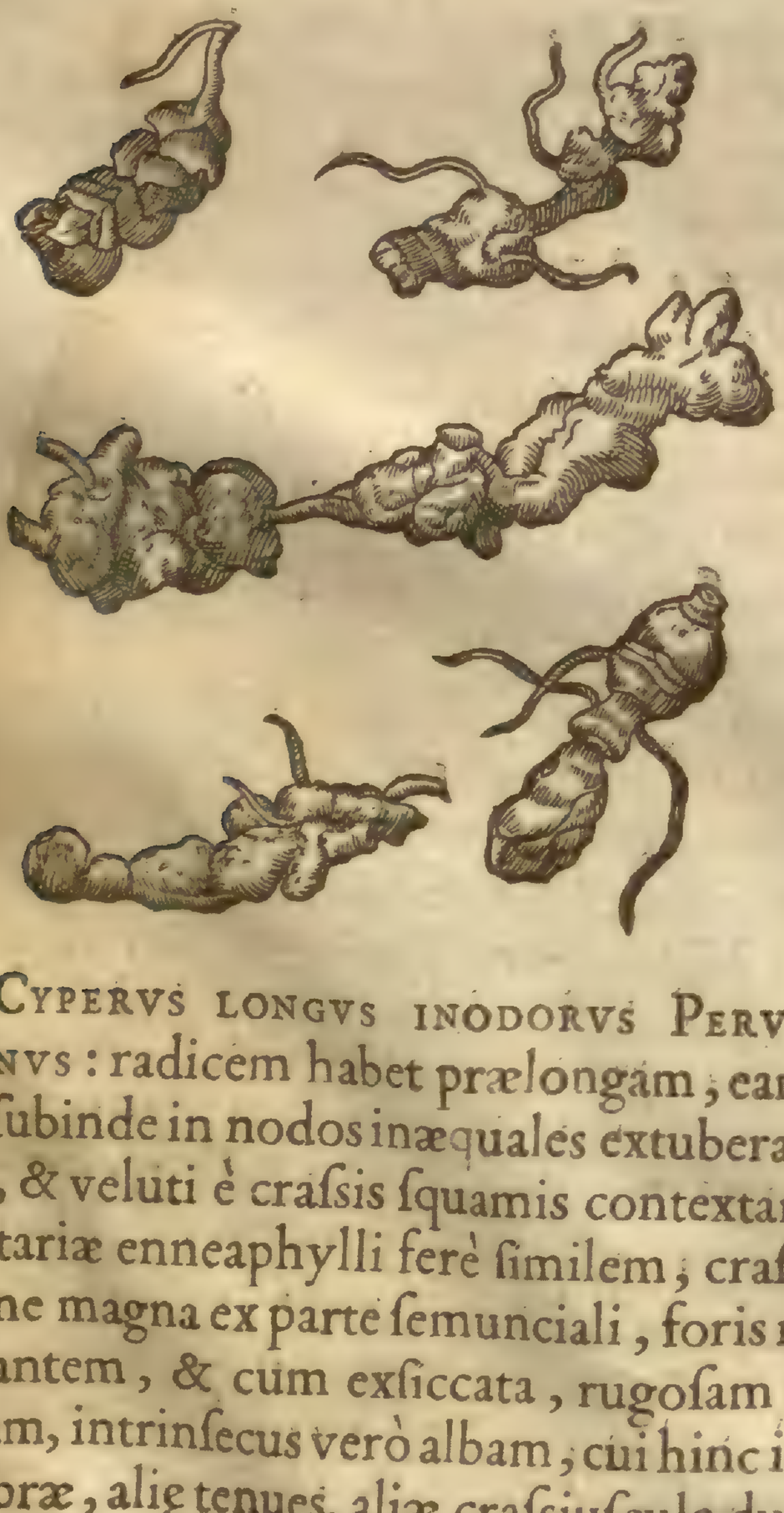

I. CYPERVS LONGVS INODORVS PERVANVS: radicem habet prælongam, eamque subinde in nodos inæquales extuberantem, & veluti è crassis squamis contextam, Dentariæ enneaphylli ferè similem, crassitudine magna ex parte semunciali, foris nigricantem, & cum exsiccata, rugosam ac duram, intrinsecus verò albam, cui hinc inde fibræ, alię tenues, aliæ crassiusculę durę & lentæ adnascuntur, è quibus alij nodi dependent: nullo manifesto odore prędita est, sed saporis nōnihil astringentis, & linguam initio exsiccantis, diutius verò manducata, tenuem suauemq; acrimoniam in ore relinquit, vt rectè Clusius monet.

LOCVS ET VIRES. Radicem hanc Hispanos in Peru maximo in pretio habere, nec nisi difficulter redimi posse, & folia præsens quidem venenum, ipsam autem radicem non modò huius veneni, sed etiam aliorum Antidotum esse: cor ac facultates vitales roborare, si pollinis in modum trita, manè ex pauxillo vino sumatur, ex aqua verò febris ardores mitigare, ex N. Eliot, qui ipsius Drake in ea nauigationē comes fuit, Clusius intellexit.

NOMEN. Drakena radix, Clusio (& Lugdunensi) à Francisco Drake equite Anglo, à quo absoluta Anno CIↃ. IↃ. xȳ c. nauigatione, quà totum orbem, superato Magalanico freto circumierat, dono accepit. Bezardica radix, Tabernæmontano. Sanè, vt rectè Clusius, facultatum ratione valdè cum præcedente conuenit, & solùm in hac aromaticus sapor & caloris gradus, qui illi tribuitur, desideratur: quæ differentia, fortè ratione ætatis obuenit: quare qui volet eandem dicat, nam & ex Anglia à Doct. Cargillo, in cæteris à priore non differentem accepimus. Germanis, **Giftwurtzel.**

II. CYPERVS LONGVS INODORVS ORIENTALIS: radix præcedenti affinis videtur, quę vt Clusius *a* scribit, in ingenti illa prætoria naui, proregem ex Orientali India reuehente & ab Anglicis naucleris occupata, in copia reperta fuit: etenim tuberosæ erant, & quantum ex earum forma colligere licebat, per terrę superficiem repentes, multis villis & fibris obsitæ, fuliginoso colore præditæ, nonnihil tamen ad flauum tendente, saliuam, dum manducabantur, inficientes, & amaræ: & foliorum aliquot pediculos adhuc retinentes. Has magni apud Indos vsus fuisse verisimile est, quandoquidem prorex eas, cum alijs nobilibus medicamentis, in India Orientali natis, attulerit. Radix Drakenæ affinis Clusio dicitur.

III. CYPERVS LONGVS INODORVS GERMANICVS: ex radice crassa, oblonga, varijs fibris donata caules bicubitales exurgunt, circa quos folia oblonga triangula, panicula Iunci modo breui & sparsa.

a *lib. 4. exotic. 11.*

LOCVS.

III. CYPERVS LONGVS INODORVS GERMANICVS.

Cladium. Germanicum, Schænol. Sylu. hinel:

Locvs. In Belgio multis locis vdis prouenit.

NOMEN. Cyperus longus inodorus syluestris, Lobelio *b*. Germanis, **Langer wilder Galgan ohne geruch.** Belgis ; *Vvilde Galigaen sonder reuck.* Parui fit cum inodorus sit, & à Paracelsicis in Heluetia, suis medicamentis misceri Lobelius refert.

IV. CYPERVS LONGVS INODORVS SYLVATICVS: radices habet oblongas, geniculatas, rufescentes: folia plura palmaria, viridia, angusta, subaspera, ad principiũ membrana rufescente simùl vestita: caulem hactenus nullum obseruauimus.

Locvs. In syluosis, montosis, humidis, vt in monte nostro Muteto, prouenit.

DE CYPERO ESCVLENTO.

CAPVT XVI.

I. CYPERVM ESCVLENTVM è Cyperi esse genere, siue plãtam totam, siue radices, siue locum natalitium spectes, manifestum est: soloque radicum sapore, qui vescendo gratus est, differt. Etenim radicibus est tenuibus, fibrosis, à quibus globuli rotundi, oblongi, velut exigui bulbuli, vt in Cypero, dependent, qui ex aliqua parte magis extu-

I. CYPERVS ROTVNDVS ESCVLENTVS ANGVSTIFOLIVS.

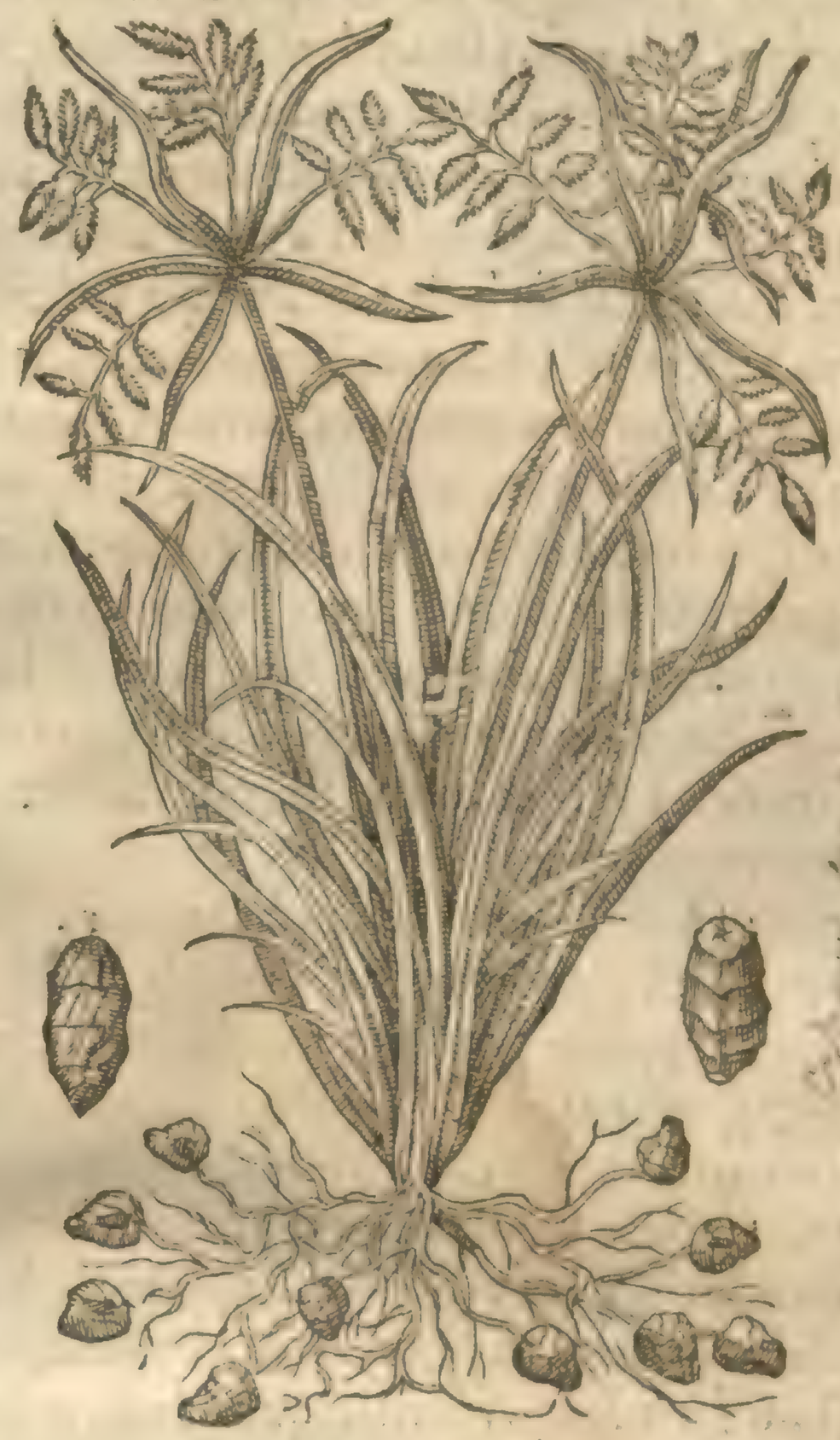

B

C

berant, extremum diuisum habentes, vt Mali Punici fructus, Mespili coronam emulantes, paucis lineis per obliquum circumductis, ac si pluribus partibus coniunctis constarent: aliquãdo Cicerum, aliquando Fabarum magnitudine: vel, vt Columna, magnitudine & forma, ad fructum minoris Mespili ex genere Setaneæ, accedentes: cortice scabro & rugoso, cum exsiccatur, per transuersum vt Arundinum radices striato, exterius rufescente, qui excoriari nequit, ideò sine cortice dici possunt: carne candida, solida, nec odora, nec medicata, sed sapore grato, alimentoso, dulcique & castaneis proximo: folijs Cypero æmulis, arundinaceis, oblongis, dorso eminente, triangulis & acuminatis caulibus cubitalibus, angulosis, in quorum cacumine alia folia minora, stellarum modo disposita: inter quæ flores Iulio exeunt spicati, siue paniculã Cyperi subflaueſcens: omnia tamen quam in Cypero rotundo breuiora ac minora. Verùm ratione loci variare, in aliquibus caulem & flores producere, in quibusdam his carere, censemus: siquidem Matthiolus, Dodonæus, & Columna cum floribus pingunt: Cæsalpinus, caulem, folia ac semen tribuit: Columna, caulem folia ac flores Cyperi vulgaris

D

E

adscribit:

b in sylvis.

adſcribit: Fragoſus, flores ſpicatos aliquantum flauos habere refert: & Portæ in cacumine frondes & flores aperti videntur. Contra Geſnerus, plãtam hanc, nec caulem, nec florem, nec ſemen producere, ſed ſola radicum propagatione conſeruari, pronunciat. At idem in fine libri *a* inter addenda, hæc habet: his ſcriptis à Franciſco Calceolario Veronenſi pharmacopœo accepi, hanc herbam etiam florentem reperiri. Quenam verior foret ſententia indagaturus, ad Ioannem Ponam pharmacopœum Veronenſem, ſingularem & amicum & rei herbariæ amatorem, ea de re ſcripſimus, rogantes, vt hoc diligenter obſeruaret, cum illis planta hæc proxime ad vrbem vicina ſit, qui caulem & florem non ferre aſſeruit. Quare in ſui Baldi montis deſcriptione hæc habentur: pro certo habeo plantam hanc inter eas collocãdam eſſe, quæ nec caulem, nec florem, vt nec ſemen producunt: multis abhinc annis, eam obſeruaui, ſemper tamen ſine caule, cum foliis Cyperinis, longitudine vnius cubiti ad ſummum inueni: & cum ſuſpicarer ob id forſan caulem non producere, neque ad perfectam formam peruenire, quod radices ſingulis annis è terra ad propagationem euellerentur, plantas nonnullas non euulſi, ſed trium quatuórue annorum ſpacio immotas reliqui, quas tamen non aliter creſcere animaduerti. Exiſtimo ergo Graminis cyperoidis copiam, quod frequenter inter Dulcichinorum multitudinem, ijs velut annexum, oritur, & quod foliis eſt multum ſimilibus, caule triangulari, ſummitate inſtar Cyperi, multis perſuaſiſſe, caules hos ex Dulcichinis prodire. Hæc autem planta apud Veronenſes ita propagari conſueuit: radices, primis diebus menſis Nouembris, ne per Hyemem in terra putreſcant, erutas, Martio menſe in terram, ſed arenoſam, defigunt: eas tamen prius per dies aliquot in aqua macerant, tam diu donec aqua ipſa quaſi ebullire videatur, quam dein abijciunt, aliamq; affundunt, & vt prius macerare patiuntur, ſic enim in eum ſtatum deducunt, vt germinare & creſcere facilime poſſint: & ſequente anno idem faciunt, ſicq; prouentus nunquam deficit, qui pro anni tempore, interdum maior, interdum minor exiſtit: hæc ex Pona.

Locvs. In Africa, *Habalzelim* nomine haberi, & ſponte, ſed minores, prouenire, Geſnerus *a* & Pena *b* teſtantur: ex Aethiopia & Inſulis vicinis, præſertim ex Inſula S. Thomæ in Luſitaniam deferri, ſed Auellanæ magnitudine, & colore exteriore ſubpallido, Amatus *c* refert: ex Aegypto copioſè Tripolim adferri, à quibus, in Iunio præſertim, eſitetur, Rauwolffius *d* ſcribit. In Siciliæ extremis arenoſisque oris Auſtro expoſitis, ſponte oritur, Columnę *e*: & Neapolim, venum exportant plenos quaſillos, apud quos plantata etiam optimè producit, Porta *f* ſcribente: & in regno quoque Valentiæ, in Hiſpania Fragoſo *g* ſcribente. At, vt Pona *h*, hæc planta Veronenſium propria eſt, cum nullibi in tota Europa, præterquam Veronæ copioſè propè vrbem ad meridiem, ſponte naſcatur, vbi etiam colitur. Verum & in alijs Italiæ locis ſeritur, vt in fluminis Atheſis ſabuloſis, Alexandro Benedicto monente: Et, vt Lobelius *i* humenti Belgio ſolo, complures capillares radices edit. Venetijs apud pontem ripæ altæ venales habentur, quas Traſi vocant, vbi, vt & Veronæ, puerulos audias *Dolce Traſi* clamantes, qui plenos quaſillos radicum venum circumferunt.

NOMEN. Plantam ipſam aliqui Dulcichinum, & radiculas Traſos, ſiue Tragos, aut Traſios appellant: Traſi, Matthiolo, Caſtori, Cæſalpino & Lugdunenſi: Traſi recentiorũ, Aduerſarijs: Traſi Veronenſium, Lobelio, & Fragoſo: Iuncus auellana, Amato: hinc Σχοινοκάρυον, Geſnero *k* cui Dulcichinum dicitur, vt & Guilandino, Dodonæo: Cyperus dulcis, Theophraſti, Lobelio, Camerario, Tabernæmontano: Cyperus eſculentus, Fallopio *l* (cui & Thraſi & Dulcichinum) Gerardo: Margaritæ Aegyptiæ, autori libri Ariſtotelis de *m* plantis. Aliquibus Ziziphæ terreſtres, ob ſimilem figuram & facultatem qua ad tuſsim pollent. Germanis, Süſſer wilder Galgan. Belgis, *Zoete Cyperus*. Anglis, *Spanish Galingale*. Italis, *Traſi dolce* & *Dolzolini*, at in Sicilia & Neapoli, *Habaziz*. Hiſpanis & Luſitanis, *Iunca auellanada*, *Ciafas*. Sunt qui exiſtimant ab Hippocrate, (vt Guilandinus *n*, & Fabricius *o*,) ὁλοκωνιτὰ dici: à Trallianõ cæteriſque recentioribus Græcis βολβοκάſτανον nomenclatione compoſita, cum Bulbum & Caſtaneam mentiri videatur: illud Geſnerus *p* negare, hoc verò aſſerere videtur. Alij *q* Cyperum dulcem Theophraſti

a *lib de hortis Germian.* b *in Aduerſar.* c *lib. 1. in Dioſcorid. enar. 4.* d *part. 1. cap. 4.* e *in Φυλοκασάνθ.* f *lib. 10. villæ cap. 79.* g *tract. 3. cap. 32.* h *in deſcript. montis Baldi.* i *in obſeruat.* k *de hortis.* l *comment. in lib. Dioſcor. c. 18.* m *lib. 1. cap. 5.* n *in Epiſt. ad Geſnerum.* o *in horto Miſniæ* p *in Epiſtolis.* q *Lobel. Camer. Tabernamoni.*

phrasti statuunt (vnde Κύπειρος ἐδώδιμος vocatur,) cuius *r* radices dulces, & cibo idoneas dixit: siquidem aliorum Cyperorum radices amaricent, minimeque edules sint. Verùm, Columna ait, Theophrastum nusquam Cyperos differre radicibus & sapore tradidisse: sed semper inter palustres atque in aquis degentes plantas illos connumerare, atque odoratas radices tribuere: nec in sequenti capite Cyperum inter odoratas recensiturum fuisse, tam breui intertiallo, absque vlla differentiæ mentione, si de alio Cypero, dulci scilicet, atque radicibus inodoris, forma etiam differentibus, in antecedenti capite verba feciisset, pro quo Trasi planta hæc intelligi posset: non enim è memoria tàm citò, quod de priori Cypero in antecedenti capite scripserat, excidere potuisse: verum ibi Theophrastum de recenti Cyperi radice loqui, nam siccatã parum amaram & odoratiorem effici: in sicco enim non esse dulcedinẽ, vt idem Theophrastus, & de eo intelligere Dioscoridem *s*: nam alibi *t* de recente radice intelligentem, illi Chrysocomes radicem comparare, dicentem esse dulcem, aliquantulum austeram, his verbis: γλυκαίνων ὀκ ἀπηνῆ, κυπείρῳ ἴσως ὁμοίων, ἐν τῷ γλυκεῖ ὑπαυστηρὸν, gustanti non iniucundam, Cypero similem existentem, ex dulci subausteram: Sic Trasi esse non posse, quæ nullam austeritatem habeat, atque arenosis, & in Sicilia & in Aegypto, quibus locis frequentissima & spontanea est, oriatur: indeque Neapolim & Veronam forsan etiam adsportatam, vbi pingui riguoque terreno, vt ait Pona, colitur: sed hanc plantam pingui agro satam facilè corrumpi, nam vermes radicem erodere: in arenosis verò & glareosis, vermes haud procreari, plantamq; lætiorem euadere, sed sæpè locum irrigandum esse, nisi sit natura riguus. Mamiras Aeginetæ *u* esse, Guilandinus asserit, eius verbis attestantibus, tradentis radiculam esse herbę cuiusdam geniculis frequentibus nodosis cinctam, quæ cicatrices & albugines extenuare credatur, detergendi nimirum facultate præditam. Sunt *x* qui Arabum facultate præditam. Sunt *x* qui Arabum *Habalzelim*, siue Granum *Azelen* affirmant: Sic *Habel assus* & *Alzis* Tripolitanis dici, Rauwolffius *y* asserit: cum tamen Arabes (inter quos est Rhasis) inter fructus siue grana, non inter radiculas connumerent, vt sufficienter ex Serapione *z* colligere est: qui *Alzelin* granum dixit pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, quod bonum saporem habet, & ex Barbaria affertur: vel vt Auicenna *a*, granum *Alzelin* est boni saporis, & oritur in partibus *Herzur*: Arabibus *Abaziz*, si Leoni Africam describenti, itemque Bellunensi & Portæ credimus. Apud Theophrastum *b* Μαλινάθαλλι dicitur: Locis, inquit, arenosis haud procul à fluuio (Nilo) nascitur in terra, quod Malinathallam appellant, figura rotundum, magnitudine Mespili, sine nucleo, sine cortice: folia vt Cyperus mittit. Hęc (Anthali mala Ruellio *c*) incolę legentes in bryto (Zytho) hordeaceo decoquunt dulcia admodum efficiuntur, hisq; pro bellarijs vtuntur. Malum Anthali reddit Ruellius *c*, quod Aegypto peculiare, nec nisi mensis cognitum sit. Plinius *d*, ex Theophrasto mutuatus, Anthalium haud longius à flumine (inquit) nascitur, Mespili magnitudine & rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio Cyperi: mandunt igni paratum: & alibi *e*: Anthalij, quod Aegyptij edunt, nullum alium reperi vsum. Volunt vocem hanc ex μάλα & ἀναθάλλω, quod valdè regermino significat, conflatam esse: sicut ἀνθάλιον, ex ἀνὰ & θαλέω, vel θάλλω, quod est regermino: quod etymon huius plantæ proprium est, quæ radice vnica fata se propagat, innumerasque producit. Quidam nescientes etymon, Malum Anthalium scribunt, & aliam plantam quandam exoticam pro ea ostendunt. Obijciunt quidam, huic plantæ magnitudinem non esse Mespilo æqualem, atque de maiore intelligunt, quibus Columna respondet, satis esse ad quamlibet Mespilorum speciem accedere, nam ex triuim generum Mespilorum Theophrasti *f*, ad minorem Setaneæ speciem, quam Mespilum exossem appellat, accedere, & forsan tertio genieri parem aut maiorem, quod minus est: dici etiam posse in Aegypto maiores fieri radices propter loci opportunitatem: cum Dalechampio *g*, Cæsalpinus & Columna volunt esse Malinathallam Theophrasti & Anthalium Plinij.

QVALITAS ET VIRES. Hæ radices excalfaciunt & humectant ordine primo, & in dulcedine saporis, aliquo modo Castaneis similes sunt, leniunt, læuigant, emolliunt & moderate abstergunt. Veronenses inter bellaria & crudas & coctas esitant, sed flatus

r 6. *Caus. plant.* 16. s *lib.* 1. *cap.* 4. t *lib.* 4. *c.* 55. u *lib* 7. x *Fumanellus in regimine senum.* y *part.* 1 *cap.* 4 z *cap* 337.
a *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 303. b 4. *hist.* 10. c *lib.* 2. *c.* 121. d *lib* 21. *c.* 15. e *lib.* 21. *c.* 29. f 3. *hist.* 12. g *notis in Plin. l.* 21. *c.* 29.

excitant. Capiti non mediocriter conducunt, Amato autore. Cremor lacteus bulbulorum hauſtus, pectus & pulmones expurgat: quare ijs qui tuſsi laborant multum vtilis: in carnium iure macerati & contuſi per linteolum exprimuntur, & cremoris in venereis potionibus, cũ flatus & genituram augeãt, vſus eſt. Adacres fluxiones decoctũ, ſiue, vt vulgo vocant, ptiſanam, ex ijſdem paratam, addito Coriandri ſemine & pauca Iride commendant. Vrinę acrimoniam obtundit, præſertim ſi Melopeponum, Cucumerum, & Cucurbitarum ſemen addatur: Ad dyſenteriam valet cremor ex aqua potus, in qua candens ferrum extinctum fuerit.

II. CYPERVS ROTVNDVS ESCVLENTVS LATIFOLIVS: radix hæc (ait Garzias *h*) Traſium modo in ipſis terræ viſceribus naſcens inuenitur, quæ deinde per ſiccitates caulículum dodrantalem emittit, folia ſimul implicata, virentia, Iridi luteæ aquaticæ ſiue Gladiolo ſimilia: dehiſcente per ſiccitates terra, tuberum modo exilit, deinde ſiccata, Caſtanearum ſaporem refert: non ſiccata autem ingrati ſaporis eſt.

NOMEN. *Caceras* vocant in Malauar, Garziæ & Fragoſo *i* in Goa, monentibus: Cluſius *k* addit: an μάλαθαλλη Theophraſti ſiue Anthalium Plinij: vulgo Traſi nuncupatum, folio Cyperi?

DE SPARGANIO.

CAPVT XVII.

SPARGANIVM Σπαργάνιον Græcis, quod quidam dictum exiſtimant *ἀ ἀπὸ τῶν σπαργάνων* à faſciolis, quod ſcilicet folijs eius latis & vitilium modo lentis pro faſcijs vterentur, quibus nutrices infantes ſuos vinciunt, quas Græci σπάργανα dicunt. ξιφίδιον à folij forma, & βῶλος in nothis Dioſcoridis. *Safarberamon* Serapioni *b*. βότομος Theophraſto *c*, ſic dictum, quod lubenter à bobus proſcindatur, vel quod commodiſsimè boum pabulo ſecetur: id quod & Suidas innuere videtur, quum ait eſſe plantam, calamo ſimilem, qua boues veſcantur. Et vt Ruellius *d*, quod tam viridis herba, quam conditivũ fœnum boues paſcat, eiuſque ſectiuo pabulo victitent. Alij ſic appellatum volunt, ὡς ἐκ τὸ βᾶ ἤγαν σφόδρα τέμνειν,

A quod valdè ſecet digitos eorum qui ipſum carpunt: vnde & à Theocryto *e*, βότομον ὀξὺ vocatur. Vnius meminit Dioſcorides *f*: Butomos Theophraſto *g* & mas & fœmina, fœmina ſterilis & ad nexus vtilis, mas inutilis. Diſtinguimus in ramoſum, quod vulgatius eſt, & non ramoſum, & minimum.

I. SPARGANIVM RAMOSVM.

D I. SPARGANIVM RAMOSVM: radicibus eſt nigricantibus fibroſis, adnatis radiculis ſerpendo longè lateque ſe diffundentibus: folijs à radice ſurrectis, vtrinque gladij inſtar, acuminatis Cyperi latioribus, cubitum ſuperantibus, dorſo ſic prominente & elato, vt triangula videantur: at quæ in caule alternatim diſpoſita, pauca, multo ſunt anguſtiora & reflexa: caules è foliorum medio prodeunt, læues, ſubrotundi, aliquando obtuſis angulis prædíti *h*, pallidè virentes, alba medulla, quæ in tenuiſsima filamenta diduci poteſt, farcti, bicubitales, aliquando altiores, in ramulos, quibus ſingulis folium ſubijcitur, diuiſi: circa quos capitula complura globoſa, exiguis & candidis fibris vel paniculis florentia, quę vbi ad perfectionem peruenere, nucem paruam adæquant, Platani pilulis aliquatenus ſimilia, aſpera, dura, ſurrecta, herbacei coloris, quæ nil aliud

h *lib.2. c.23.* i *tract.2. cap.32.* k *notis in Garziam.* a *Marcellus virgil. lib.4. in Dioſc. cap. 23.* b *de temper. ſimpl. cap. 189.*
c *1. hiſt. 8. & 4. cauſſ.11.* d *lib.2. cap.127.* e *Idyll. 18.* f *lib.4. c.21.* g *4. hiſt.11.* h *Caulis nodoſus Caſalp.*

ſunt,

sunt, quam multorum seminum oblongorum congestio.

LOCVS. Locis paluſtribus, & piſcinis exit, aliquando in ipſis agris, (in lacu Orchomenio fructificat Theophraſto *i*,) foſsis ſtagnantibus & iuxta riuulorum margines: nonnunquam in humectis pratis & vliginoſis tractibus, Iulio florens, pilulas Auguſto proferens: in hortis non diu perdurat.

NOMEN. Dicitur Sparganion Trago, Matthiolo, Anguillarę, Geſnero *k* Cordo *l*, Cornaro, Lacunæ, Turnero, Aduerſarijs, Lobelio, Cæſalpino, Caſtori, Camerario, Gerardo, & in horto Eyſtettenſi: Sparganium primum & Gladiolus paluſtris herbariorum, Tabernæmontano: Carex, Lonicero: Butomon, Dodonæo *m*, Ruellio, Geſnero *k*. Platanaria, à fructuum, cum Platani pilulis ſimilitudine, Dodonæo & Thalio: Calamogroſtis ſecunda, Lugdunenſi: Phleos fœmina, Eidem: qui Tragi primum, dein & Matthioli figuram adpoſuit. Germanis, Ricot / Igelsknospen / Schwertelriedt / Degenkraut / Leuschen. Belgis, *Vvaterlisch oft Candelaers, ſeer ſnydende drycantich Liſch.* Anglis, *Barre, Reede.* Italis, *Sparganio.* Bohemis, *Sparkan.* Etſi Amatus *n*, Gorræus *o* & Ruellius *p*, Spatulam fœtidam, Sparganium eſſe velint, ſed malè: nam Spatula fœtida ſiliquas habet, non pilulas, quas Sparganium habet. Alexander Benedictus, Tormentillam Sparganium facit, fortè Plinij *q* lectione deceptus: is enim poſtquam Quinquefolij vires perſecutus eſſet, ſubiunxit: bibitur, & eius radix quæ Sparganium vocatur. Vbi cenſemus vocem omiſſam, & legendum, bibitur & eius herbæ radix, quæ Sparganium vocatur. Hermolaus *r* monet, non ita legendum eſſe, vt radix eius herbæ, hoc eſt Quinquefolij, Sparganion vocetur, ſed ita, vt Sparganion, per ſe atque ſui generis ſit herba. Dodonæus vero Iuncum floridum paludoſum: & Ioanes Plaça, monente Cluſio *s*, Narciſſum autumnalem, Sparganium Dioſcoridis ſtatuit. Attamen hoc Sparganiũ Dioſcoridis cenſemus, quod, vt inquit, folia habet Gladioli, ſed arctiora & inclinatiora, ac in ſummo caule veluti pilulas, in quibus ſemen. Nec ſufficiens eſt eorum *t* ratio, qui pilularũ ſitum, contrarium oſtendere volunt, quod non ἐπ' ἄκρᾳ τῷ καυλῷ, in ſummo caulis modo, ſed & multo infra eius faſtigium, & alibi quoque exoriantur: quod verum foret, ſi diceretur tantum in ſummo caule pilulas eſſe. Sic & dubitatio Matthioli, ab hac opinione non abducit: cauſa dubitandi ipſi, eò quod hoc folia Gladioli latiora gerat, non anguſtiora ſurſum ſpectantia, non humi procumbentia. Reſpondent Aduerſaria, vagam illam notam latioris, anguſtioris folij, non ſæpè certam, ſæpiſsimè contrario ſenſu in Dioſcoridis lectione accipi: & vbi dicatur magis quam Gladioli inclinata, apertè indicare eſſe magis diſparata & ſparſa (vt ſanè ſunt) quam ſint Gladioli, quæ vt plurimum recta & proximè ad caulem parallela aſſurgunt. Sed clara ſunt Dioſcoridis in Græco codice verba, & Oribaſius *u*, vocabulum inclinatiora, non habet. Idem & Butomon Theophraſti ſtatuimus, cuius (vt loquitur *x*, caulis æqualitatem quandam peculiarem cum Gladiolo habet *y*: folia multa ſimilia Arundini ϛ angularia *a*: fructu nigro, magnitudine Siclæ proximo *b*: fluuios & loca aquoſa amat. Huius in Geoponicis Conſtantini *c*, à Democrito his verbis fit mentio: Butomon in paludibus naſcitur: folia ſimilia ἀφρίοις, id eſt *d*, populneis nigris, herba grata boum pabulo, ex vna autem radice prodeunt. Dodonæus non ἀφρίοις legit, ſed κυπαρίσσοις ſubſtituit: Ruellius *e* Irinis legit. Verum Anguillara *f*, Butomon Democratis in Caſsiano Baſſo à Theophraſti Butomo diuerſum dicit, ipſius enim Democratis Butomum, Tribulum aquaticum eſſe. Neutiquam etiam eorum opinio placet, qui καλαμάγρωστιν, id eſt, Gramen Arundinaceum Dioſcoridis *g* faciunt, cum is iumenta necare ſcribat, noſtrum verò, à bobus lubenter proſcindatur. Nec Phleon cenſemus: ſiquidem Phleon Theophraſto *h* autore, folio conſtat carnoſo, multipliciter, vt reddit Ruellius *i* laciniato: præterea *k* iuxta folium aculeatum, altero quoque folio conduntur, Ononis, Tribulus, Phleus *l*, quæ peculiare nimirum obtinent, vt non ſolum caulem aculeatum, ſed etiam folium habeant hiſpidum *m*: radix ſola pecudibus pabulo eſt, cum aut ſqualor viget, nec humor qui perluerat, cacumina inceſsit: Accedit, quod Plinius *n* tradit, Phleon ſpinam in folio & caule ferre. Quæ ſanè omnia noſtro Sparganio non conuenire, quis non

i 4. *hiſt.* 11. k *in Catalogo.* l *in Dioſcoridem.* m *editione Gallica.* n *in Dioſcor. lib.* 3. *cap.* 87. o *in definitionib. medicis.* p *lib.* 3. *cap.* 87. q *lib.* 25. *cap.* 9. r *in notis in Plinium.* s *Hiſt. Hiſpan. lib.* 2. *c.* 1. t *Dodonæi.* u *Oribaſ.* 12. *Collect.* x 1. *hiſt.* 8. y 4. *hiſt.* 11. z 1. *hiſt.* 16. a 4. *hiſt.* 11. b 4. *hiſt.* 9. c *lib.* 2. *c.* 5. d *Cornaro ita vertente.* e *lib.* 2. *c.* 127. f *Opinione.* 5. g *lib.* 4. *c.* 31. h 6. *hiſt.* 5. i *lib.* 3. *c.* 82. k 6. *hiſt.* 1. l 6. *hiſt.* 3. m 4. *hiſt.* 11. n *lib.* 21. *c.* 15.

videt? quæ ratio, cur coniecturæ herbarij Lugdunensis, nobis minimè persuadere possint, Sparganium hic pictum, Phleon fœminam apud Theophrastum esse.

II. SPARGANIVM NON RAMOSVM.

II. SPARGANIVM NON RAMOSVM: radice est priori simili: foliis paucioribus: caule simpliciori non ramoso, minori, per interualla verticillis distincto: circa quos flosculi copiosi, pedicellis insidentes: pilulas fert & circa caulem & in summo caule, nonnunquam in oblongis petiolis, quæ molliores & minus echinatæ.

LOCVS. Iisdem quibus prior locis prouenit: frequentius in Ducatu Geldriæ: Germania item tam inferiore quam superiore.

NOMEN. Platanaria altera, Dodonæo: qui plus similitudinis habere cum Sparganio, quàm prædictum censet: Sparganium alterum, Lobelio, Cæsalpino, Lugdunensi, Tabernæmontano, cui & Sparganium non ramosum: Sparganium latifolium, Gerardo. Anglis, *Great Vvater Burre.*

QVALITAS o ET VIRES. Sparganium siccantem vim habet: est enim gustu subadstringente. Radix *p* & semen cum vino aduersus venenatarum bestiarum morsus datur: præsertim *q* si affectæ partes illo decocto abluantur. At Plinio *r* aduersus serpentes bibitur & radix quæ Sparganion vocatur ex vino albo. Et quia Xiphidion etiam vocatur, suspicatur Cornarus *s*, hoc quod Plinius *t* de Xiphio dixit, quod contra venena sit efficax, ad Sparganium pertinere: eo quod Dioscorides hoc de Xiphio non dicat. Decoctum *u* radicum cum Iunipero in aceto, calidum in ore detentũ, dentium dolorem sedat. Sic & huius radices, cum pari quantitate Iuniperi & Lauandulæ contusæ, & cum vino in cataplasmatis formam coctæ, si calidè tumentibus hydropicorum tibijs in initio imponantur, optimum remedium. Ex huius folijs tegetes & storeas olim rustici texebant, quo & Ruellius *x* respexit, & Gesnerus *y*, dum Butomum herbarijs & officinis hodie Iuncum cabacinum vocari tradunt, quod folijs eius tegetes & sportulas, sicut è Sparto texant: namque corbulas quibus ficus & vuas passas recondunt, corbas vel potius cabas, appellare solent.

III. SPARGANIVM MINIMVM: plantula est vnciarum quatuor: à radicula, ex fibellis oblongis composita, cauliculus vnciarum duarum effertur, qui in capitulum exiguum subrotundum, cui aliud minus insidet, herbacei coloris & formę, vt in Sparganio maiore, desinit: circa quem folia vtrinque quaterna, vel quina, angusta, cauliculum superantia.

LOCVS. Plantulam hanc D. Furerus Anno CIↃ IↃC XVII. transmisit, his adscriptis: Sparganium minimum & semestrale, Northusij in lacunis quibusdam cænosis, cuius partes superiores per æstatem exsiccantur.

DE POLYGONO BACCIFERO.

CAPVT XVIII.

I. POLYGONVM BACCIFERVM SCANDENS: hoc cum Equiseto maiore Dioscorides miscuisse, & vna Hippuridis descriptione complexus esse videtur: hæc enim ipsius est descriptio *a*: Hippuris in riguis & scrobibus nascitur: cauliculos habet inanes, rubescentes, subasperos, solidos, geniculis distinctos,

o *Gal. 8. simpl. Aeginetæ lib. 7. Oribas. 15. Collect.* p *Dioscor. & Plinio lib. 25. cap. 9.* q *Tragus.* r *lib. 25. cap. 9.* s *lib. 4. embl. 19.* t *lib. 25. cap. 11.* u *Tabernæmont. lib. 2. c. 117.* x *lib. 2. cap. 127.* y *in Catalogo.* a *lib. 4. cap. 46. idem & Oribasius 11. Collect.*

ſtinctos, alijs in alia inſertis: circa ipſos autem iuncea folia, crebra, tenuia. Augetur autem in altum, aſcendens in vicinos arborum caudices, ex ijsque dependet, circumfuſum comis multis nigris, veluti equi cauda: radix lignoſa dura. Sic & Plinius ſub Ephedra de hoc agens, ſcribit *b*: Caucon, quæ & Ephedra, ab alijs Anabaſis vocata, naſcitur ventoſo fere tractu, ſcandens arborem, & ex ramis propendens, folio nullo, cirris numeroſa, qui ſunt iunci geniculati, radice pallida. Et alibi *c*: alij Hippurin, alij Ephedron, alij Anabaſin vocant: traduntq; iuxta arbores naſci, & ſcandentem eas, dependere comis iunceis multis nigris, vt eſt equorum cauda, geniculatis ramulis, folia habere pauca, tenuia, exigua: ſemen rotundum, ſimile Coriandro, radice lignoſa: naſci in arbuſtis maximè. Hæc autem Bellonius *d* nobis reliquit: Ephedra ſiue Anabaſis, ingentis altitudinis, rubro ſemine vt Androface referta, quæ ſemper in altum tendit, præſertim ſi inueniat cui innitatur: huius natura Smilaci læui in Atho naſcenti perſimilis: nam ſi iuxta arbuſculam primum adoleſcentem naſcatur, prout illa creſcit, etiam attollitur, comesque in creſcendo illi fiet, etiamſi in immenſam altitudinem arbor attollatur. Vidimus enim Platanos, non minus celſas Abietibus in Hamo monte naſcentibus, quæ Ephedram ad ſummum vſque faſtigium deduxerãt, ſine clauicularum adminiculo ramis incumbentem: ſi verò iuxta fruticem aut arbuſculam naſcatur, humilis manet, nec ſupra eam attollitur: hæc Bellonius. Rauwolffius *e* fruticem obſeruauit Polygono maiori Cluſij ſimilem, qui ad arbores ita excreuit, vt ab eius ramis rurſus dependeret.

LOCVS. In monte Olympo: & in Illyrico inter Caſtel nouũ & veterem Epidaurum Bellonius obſeruauit: at Rauwolffius, circa Tripolim notauit.

NOMEN. Polygonum vocamus, quia eius virgę multis internodijs diſtincte ſunt: & Plinij Caucon, quã & Ephedram (ἔφεδρα, ſic dicta, quod arboribus inſideat) & ab alijs Anabaſin (ἀνάβασις, quod ſcilicet in altum conſcendat) vocari ſcribit, cenſemus. Ephedra ſiue Anabaſis Bellonio & Dodonæo: Ephedram Plinij eſſe, Rauwolffius ſuſpicatur. Verum Plinius Ephedram cum Equiſeto cõfundere videtur: vt & Dioſcorides *f*: dum enim hic Hippurim in riguis & ſcrobibus naſci ſcribit, de Equiſeto ſecundo loquitur: dum verò addit, in ſublime attolli & vicinos arborum ramos conſcendere, Ephedram, quæ non in riguis, ſed arbuſtis naſcitur, exprimit.

QVALITAS ET VIRES. Ephedræ temperiem frigidam & ſiccam eſſe, facultates eius, omnino Equiſeti viribus ſimiles oſtendere, cui ipſa tota planta, vt non admodum diſſimilis, ita quoque facultate proximam, Dodonæus voluit. Datur, ex vino nigro auſtero trita ad tuſsim, ſuſpiria, tormina, & ſorbitione facta, in quam vinum addi conuenit, Plinio *g* cui & *h* folia illita furunculos diſcutiunt.

II. POLYGONVM BACCIFERVM MARITIMVM MAIVS.

II. POLYGONVM BACCIFERVM MARITIMVM MAIVS: radice eſt dura & lignoſa: caudice nonnunquam brachij craſsitie, in ramos oblongos nigricantes brachiato: à quibus multæ virgulæ pedales, tenues, multis geniculis Equiſeti ferè modo diſtinctæ, foliis carentes guſtuque adſtringenti propendent: floſculos habet ſecundum internodia minutos, confertos, muſcoſos & pallentes, quandoque flaueſcentes, Corni floribus non abſimiles: quibus fructus rubentes, exiguis

b *lib.24. cap.7.* c *lib.26. cap.13.* d *lib.1. obſeru. cap.45. & lib.2. cap 41.* e *Lib.1. cap.4.* f *Lib.4 cap.46* g *lib. 26. c 7.* h *lib.26. cap.12.*

moris haud abſimiles, acido ſucco pleni ſuccedunt, ijſque vnum alterumue ſemen Milio ferè ſimile ineſt, quod foris nigrum, intusque album & ſequentis quadruplo maius eſt. Hæc ſubinde in humanam altitudinem aſſurgit, quandoq; humilior conſiſtit.

LOCVS. In regno Murciano, ſolum naſcens & ſeſe abſque adminiculis ſuſtinens, & quidem Martij initio florens, copioſè à Cluſio obſeruatum: fructus verò Auguſto, vel etiam ſerius, matureſcit: in Belgij hortis, fœliciter enatum, Mechliniæ & Lieræ Lobelius vidit.

NOMEN. Etſi ad Ephedram Plinij forſitan referri poſſe Cluſius cenſeat, attamen magis alteram ipſius opinionem probamus, qua ad Polygonum quartum Plinij refert. Verba Plinij *i*. Quartum genus ſylueſtre appellatur, penè arboris modo frutex, radice lignoſa, ſtirpe Cedri rubicundo: ramis Sparti, binum palmorum, nigris, geniculorum ternis quaternisue articulis. Hoc tamen aliqui Caſsiam ligneam marinam Monſpelienſium eſſe volũt, quemadmodum Dalechampius *k* annotauit. Polygonum quartum Plinij maius, Cluſio: Polygonũ marinum ſiue cocciferum primum, Tabernæmontano: Vua marina, Dodonæo, quoad iconem & Gerardo: Tragos ſiue vua marina maior, Lobelio. Hiſpanis, *Belcho*. Anglis, *Sea Grape*.

QVALITAS. Polygonum quartum Plinio *i* monente, decoquitur in aqua ad tertias, aut arida farina inſpergitur & oris vlceribus & attritis partibus: propter gingiuarum verò vitia ipſa commanducatur. Adhuc hodie, Cluſio atteſtante, apud eius regionis incolas, vbi hic frutex naſcitur, decoctum huius ad penis & veſicæ vlcera in vſu eſt.

III. POLYGONVM BACCIFERVM MARITIMVM MINVS: fruticulus eſt priori haud abſimilis, verum minor ac humilior, ſemipedem altus: radice craſſa, dura, lignoſa, ſex & octo pedes longa, cortice fuſco veſtita, per obliquum proſerpente: ramulis ſeu cauliculis quamplurimis, gracilibus, ſarmentoſis, tenuibus ac teretibus, Iunci aut Sparti modo, læuibus & gracilibus, geniculis inſtar Equiſeti diſtinctis, humi reclinatis, latè luxuriantibus, in multas alas diuiſis, in apicem acuminatum & duriuſculum deſinentibus, foliisque nudis: flores habet minutos,

A III. POLYGONVM BACCIFERVM MARITIMVM MINVS.

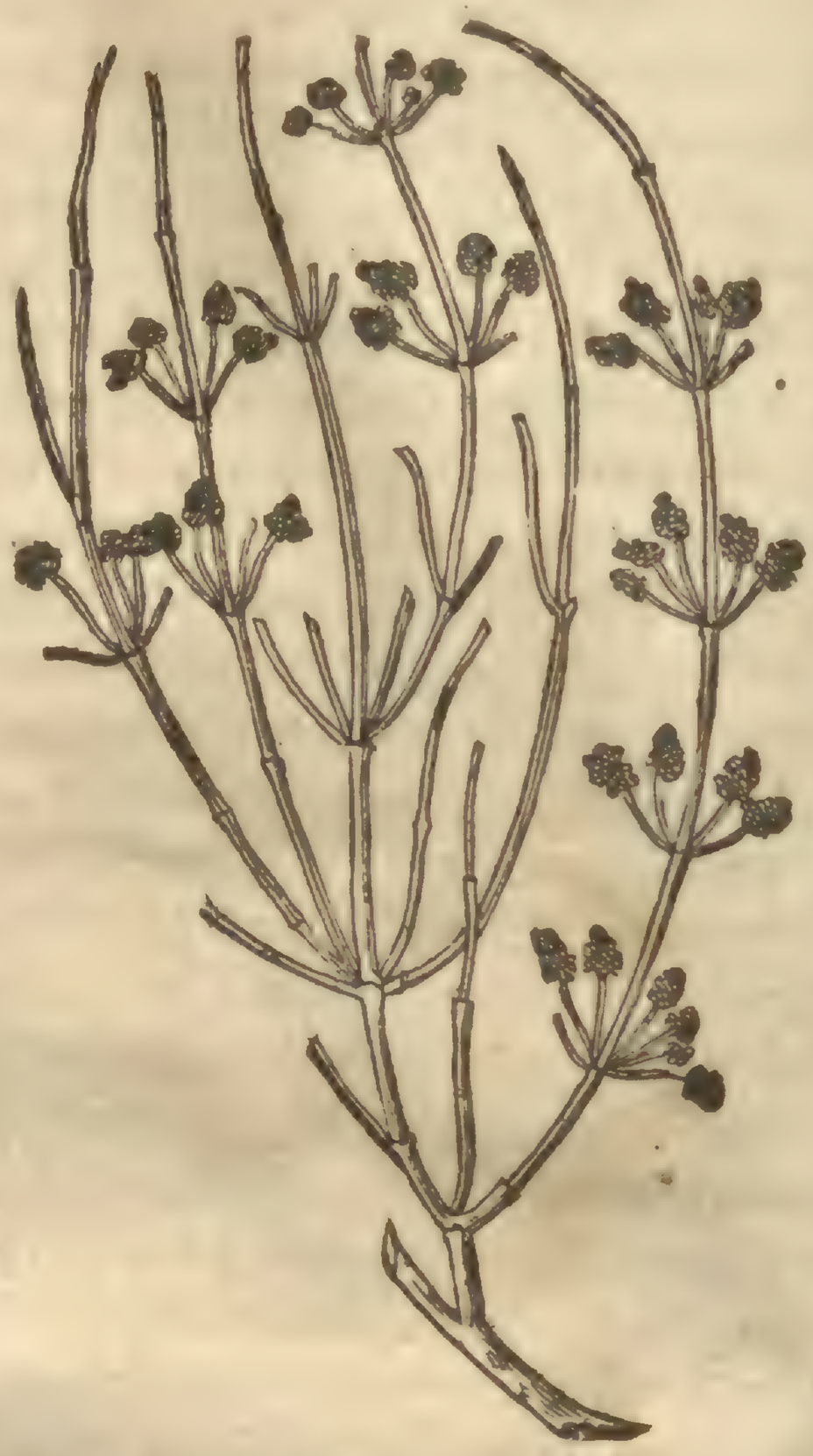

pallidulos, racemoſos geniculis prodeuntes, qui tenuibus pediculis ramulorum alis ſubnixis inſident: quibus fructus copioſi è pluribus minutis acinis, Tritico paribus cõgeſti, per maturitatem rubentes, purpureo gratoque ſucco pingues, ſuccedunt: in ſingulo fructu ſemina gemina, dura, anguloſa, acuminata, parte interna qua iunguntur cõcaua, externa conuexa, rufa primum, poſteà nigricantia, guſtu non ſecus ac ramuli adſtringente inſunt.

LOCVS. Maritimis gaudet, ſiquidem in arenoſis tumulis & littoribus fluctu maris allidi ſolitis, gignitur: hinc florentem menſe Maio, non longè Monſpelio ad ſtagnum Volcarum, propè pagum Perault, & circa Frontignanum oppidum, totoque illo tractu maritimo (vbi & Cluſius obſeruauit) ad Cetum vſque legimus, vbi tanta vbertate luxuriat, vt ea plauſtra onerari queant. Dioſcorides *l* rectè monet in maritimis maximè (non dicit ſemper,) naſci: ſiquidem in colle quodam, ſecũdo à Salmantica miliari, totius fere Hiſpaniæ meditullio, longiſsime à mari, & quidem frequentem, Cluſius inuenerit. In hortis Germaniæ ſubinde ſata prouenit, ſed fructum, qui Auguſto & etiam ſerius maturatur, non fert.

NOMEN. Dioſcoridi *l* Τράγον dici cenſe-

i lib. 27. cap. 12. *k notis in Plinium.* *l lib. 4. cap. 51.*

mus

mus & quidem à τρώγω, id est, comedo, quia fructus ipsius esui aptus sit (quare eidem & τράγον, quasi edulem dicas: vnde & τραγήματα, id est bellaria nomen accepere) siquidem plurimæ notæ Dioscorideæ *l*, huic plantæ optimè quadrant, vt ex sequentibus liquet, Tragus, inquit, quem alij Scorpion, alij Traganon, frutex est pusillus, in maritimis maximè nascens, & per terram sparsus, oblongus, & non ita magnus, palmi altitudine, aut paulo amplior, & is quidem sine folijs est: circa ramos autem hærentes, habet velut acinos pusillos, rufos, triticei grani magnitudine, summa parte acuminatos, numerosos gustuq; admodum adstringentes. Et Oribasius *m*, qui Tragium triplex proponit, eo modo quo Dioscorides describit Tragium, Scorpium, aut Tragoriganum nominando. Huius & Plinius, locis quatuor distinctis meminit, modo Tragion, modo Scorpium, nominans. Tragion *n* (Tragum aliqui legunt) & Asia fert, siue Scorpionem veprem, sine folijs, racemis rubentibus ad medicinæ vsum. Item *o*: in totum spina est Scorpio, nullum enim folium habet: est & alia herba Scorpio sine folijs, asparagi caule, in cacumine aculeum habens, & inde nomen. Item *p* Tragonis siue Tragion nascitur in Cretæ tantum insulæ maritimis, Iunipero similis, & semine, & folio, & ramis. Est & alia herba Tragos, quam aliqui Scorpion vocant, semipedem alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis rubentibus, grano Tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Hæc Plinius: quæ Saracenus *q*, Theophrasti *r* Scorpio, quem Nepam Gaza vertit verius conuenire, quam Dioscoridis Trago censuit, non tamen negans Tragi Dioscoridis ramulos acuto esse cacumine. Equidem, quæ Plinius de Scorpio sine folio & de Tragio iunipero simili, scribit, libenter concedimus Scorpio Theophrasti competere, cum & ipse Plinius ab altero distinguit: sed reliqua ad Tragum Dioscoridis referenda censemus. Nonnulli ad Androsacen retulerunt, Bellonium secuti, qui hanc inuuere videtur, Clusio monente. Verùm, licet Bellonius ter Androsaces meminerit *s*, eius tamen nullam descriptionem proposuit & hæc solum habet *t*: Ephedra, rubro semine, vti Androsace referta. Hoc fortè Anguillara, Crotonis nomine, cuius Nicandri A interpres meminit, intellexit, cuius hæc sunt: crescit ad flumen Sebenicum in Dalmatia, humilis frutex Pino valdè similis, frequentibus nodis, cuius folia Equiseto minori similia sunt, cuius flos rufescens, quamuis pallescentem viderim, qui post se relinquit fructum rotundum Ceraso minorem, qui dum maturus ruber est, qui etiam edi posset: nascitur locis asperis & montosis, & saxosis, & ligni odor Pinum refert. Tragos Ruellio *u*, qui Iunco marino similem dicit, B vnde & multi Iuncum marinum appellent: Tragus vel Tragium Gesnero *x*: Equisetum quartum, Matthiolo: Equiseti facie planta racemosa, Aduersarijs: Polygonum quartum Plinij minus, Clusio: Vua marina, Dodonæo (secundum descriptionem, figura enim præcedentis est) ad imitationem incolarum Galliæ Narbonensis, qui *Raisins de Mar* appellant. Vua marina Monspeliaca, Lobelio & Tabernæmontano: Polygonum marinum secundum, Eidem noua C figura addita: quem Gerardus secutus, Vuam marinam quartam & Vuam marinam minorem nominat: Tragus siue Scorpio maritimus Dalechampio *y*: Tragum, Camerario *z*. Germanis, Meertrauben. Anglis, *Smal stirubbie*, *Seagrosse*. Gallis, *Raisin de mer*.

QVALITAS ET VIRES. Tota planta facultatem adstringentem possidet & ordine secundo satis intenso, exsiccat. Tragij folia fructus & lacryma ipsi Oribasio *a*, trahentis digerentisque facultatis sunt: ac tenuium D partium & calidum Tragium est in tertio quodammodo ordine: alterum verò quod est minus, non parum facultatis adstringentis habet. Cœliacis, scribit Dioscorides *b*, & seminis fluore laborantibus (mensium abundantia Plinius *c*) racemorum acini decem (ramorum decem aut duodecim cacumina trita, Plinio) ex vino poti, auxiliantur: addit Plinius & dysentericis & sanguinem excreantibus sunt qui tusos in pastillos E digerant, quo felicius conseruentur, ijsque ita vtuntur.

OSTEOCOLLON Hieroclis & Absyrti, in hanc classem referre oportet, & quia hactenus videre non contigit, an idem sit cum priore dubitamus, idcirco ea quæ in Lugdunensi historia habentur, subijciemus. OSTEOCOLLON, in mœnibus & saxis propè Sedunum Valesiorum caput, nascitur ac de-

m 12. Collect. n lib.13. cap.21. o lib.27. cap.15. p lib.27. cap.13. q Schol in Dioscorid. r 6.hist.1. & 3. & 1. caus.10.
s lib.1.c.55. lib.3.c.51. t lib.3.observ.c.42. u lib.3.c.99. x lib de hortis. y in hist.Lugd. z lib.de horto. a 15.Coll. b lib.4.c.51. c lib.27.c 13.

pendet,

pendet, radice candicante graminis instar geniculata, tenuibus fibris capillata, è geniculis & internodijs exorientibus, ramulis permultis, pensilibus, Iunci modo læuibus, teretibus, sed geniculis distinctis, cirrosis, tenuiori proceriorique; Sparto similibus, perpetuò virentibus, nullo folio vestitis, flore in aceruum spicatum congesto, è fusco nigricante, ex cauliculorum articulis prodeunte, petiolo subnixo. Quidam Polygonium, alij Tulcuition, alij Symphytum vocant. Osteocollon quidem, quod fracta ossa ferruminet: Symphytum, quod dissectas carnes coalescere vulgus credat, si vnà coquatur; efficacissima enim glutinandi facultate partium diuortia committere & separata cogere. Viridem eruunt, vino coquunt, dum supersit liquoris pars tertia. Decocto veterina salinant Hispani, eo medicamine morbos arcentes, & à vitijs quæ imminent, asserentes: tum etiam si quid intus ruptum esse suspicantur, ab hoc auxilium petentes. Hæc Absyrtus & Hierocles memoriæ prodiderunt.

A non *f* ridicule, vt idem Festus carpit, interpretatus: quod ea celeritate crescat, vt salire videatur. Cassiano Basso Σαλπίγγιον. Vulgo herbariorum, Cauda equina, Cauda vel Herba caballina, Equi cauda, quia equorum membro succurrat, ita ab aliquibus appellari Brasauolus scribit. Colus columbina, Asperella, Arcontilla, Canacella, Cunicella: Arnoldo, Hipposeta. Arabibus, *Dhenben alchail*, *Dembalchil*, *Danebalchail*, Auicennæ: *Dheneb alchail*, Serapioni *g*: *Cenapalcail*, Auerrhoi *h*. Germanis, Roß oder Pferdtschwantz/ Roß oder Katzenwadel/ Katzenschwantz/ Kantenkraut/ Schaffheuw/ Taubenrocken/ *i* id est columbina colus, eo quod primo vere ante germinationem capitulum emittat, colo in torulos tornatæ simile, ceu penso inuolutum. Etenim si quis Equisetum herbam nascentem videat, (vti Marcellus *k* scribit) & ex terra exeuntem aliquot diebus cõtempletur, nunquam vnde futura sit equina cauda in ea intelliget: tam breui nudo & concreto asparago & scapo oritur: ita vt vix videatur natura alibi dissimiliorem finem à suo principio feciſſe, quam in hac planta. Oritur enim humani pollicis longitudine crassitudineque, in acutum fastigiata: mox procedente tempore scapus ille concretus panditur, pandensque se per interualla & inter ea certis spatijs, folia iuncea, & quasi capillamenta quædam profert: quæ dum augentur, vndique ad terram feruntur, eadem gracilitate, qua in cauda equina pili sunt: quam ostendere non potest, nisi cum aut virens, ex alto prona pendet, aut secta ad terram inuerso cacumine, folijs iunceis & capillatis descendentibus, illis totam caudæ equinæ imaginem reddit. Belgis, *Peert steert*, *Catten steert*. Anglis, *Horse taile*, *or Schaue grasse*. Gallis, *Queue de cheual ou de chat*, *Esprelle*, *Prelle* quasi φαιδρά *l*. Italis, *Coda di cauallo*, *Cua di cauallo*, *Asprella*. Hispanis, *Cola di mula*, *Rabo de mula*. Bohemis, *Preslicka*. Polonis, *Pyzaslka*.

GENERA duo Dioscoridi *m*: alterum vicinos arborum caudices scandens de quo capite præcedente. Alterum sic describit: caule recto æquali cubito fere maiore, subinani, comas ex interuallis habens breuiores, candidiores, & molliores. Et Plinio *n*, Equisetum, Hippuris à Græcis dicta & pratis vituperata nobis, est autem pilus terræ,

DE EQVISETO, EIVSQVE SPECIEBVS.

CAPVT XIX.

ΙΠΠΟΥΡΙΣ, vt Democritus *a* autor est, ex rei natura nomen inuenit, id est Cauda equina (qua voce officinæ vtuntur) quod folia setis equinis respondeant, vnde Latinis Equisetum; quod pilum terræ, equinæ setæ similem Plinius *b* scribit: cui etiam *c* Equisetis & Equiselis dicitur: alijs Equiseta & Equinalis. Vocatur etiam, vt in suppositijs nomenclaturis Dioscoridis, & apud Plinium *d* habetur ἔφυδρον, licet herba sit siccissima, quod humidis locis gaudeat, nihil enim aliud quam ἐπὶ τῷ ὕδατος, id est in aqua Ephydron significat: Ἀνάβασις ab ascendendo, quoniam infirma alijs stirpibus libenter hæret: χερέδρωνον, quod in *e* fossarum E faucibus, quas Græci χαραδρίας vocant, viuat. Σχοινόσροφον, quod iuncea *c* eius folia, non aliter quam Cannabis aut Linũ in funes texantur. Ἱπάδενδρον, Salix arbor, ob quã causam Romani, Salicem equinam vocauerũt, de qua fortasis Verrius apud Festum intellexit, cum Salicem virgulti genus esse dixit:

a *Dioscor. Oribas. Actio, Aeginetæ. Galeno.* b *lib.* 26. *cap.* 13. c *lib.* 18. *c.* 28. d *lib.* 26. *c.* 7. *&* e *Marcellus Virgilius in Dioscor.*
f *Hermol. Barbar. lib.* 4. *coroll.* 657. *& Ruell lib.* 3. *c.* 97. g *de temp. simpl. c.* 137. h *cap.* 42. *de simpl.* i *Cord. in Dioscor. lib.* 4. *cap.* 46.
k *lib.* 4. *c.* 44. l *herbario Lugdunensi.* m *lib.* 4. *c.* 46. *& Oribas. 11. Collect.* n *lib.* 26. *c.* 13.

equinæ

equinæ ſetæ ſimilis. Alij Pini folijs ſimilem, nigricantem eodem nomine appellant. Alij Hippurin, alij Ephedron, alij Anabaſin vocant: traduntq; iuxta arbores naſci, (&c. quę ſuperiore capite adduximus). Faciunt & aliam Hippurim, breuioribus & molliori-bus comis, candidioribusque (hęc Dioſcoridis ſecunda eſt:) de hac idem *o*: fœniſecis inuiſa & Equiſelis eſt, à ſimilitudine equinę ſetę. Ex quibus colligere eſt Plinium tria genera agnouiſſe.

I. EQVISETVM PALVSTRE LINARIÆ SCOPARIÆ FOLIO: ex radice repente geniculata, caulis rotundus, calami in modum inanis, geniculis diſtinctus, cubitoque altior aſſurgit: folijs ad genicula pluribus Linariæ vulgaris folijs latioribus & Linariæ ſcopariæ ſimilibus, viridibus, oblongis, fragilibus, ſubaſperiuſculis: iulos in cacumine non obſeruauimus, licet quandoque velut in ramos diuidatur.

Locvs. Baſileæ in paludibus Michelfeldenſibus, & in riuulis iuxta patibulum, reperitur.

II. EQVISETVM PALVSTRE LONGIORIBVS SETIS.

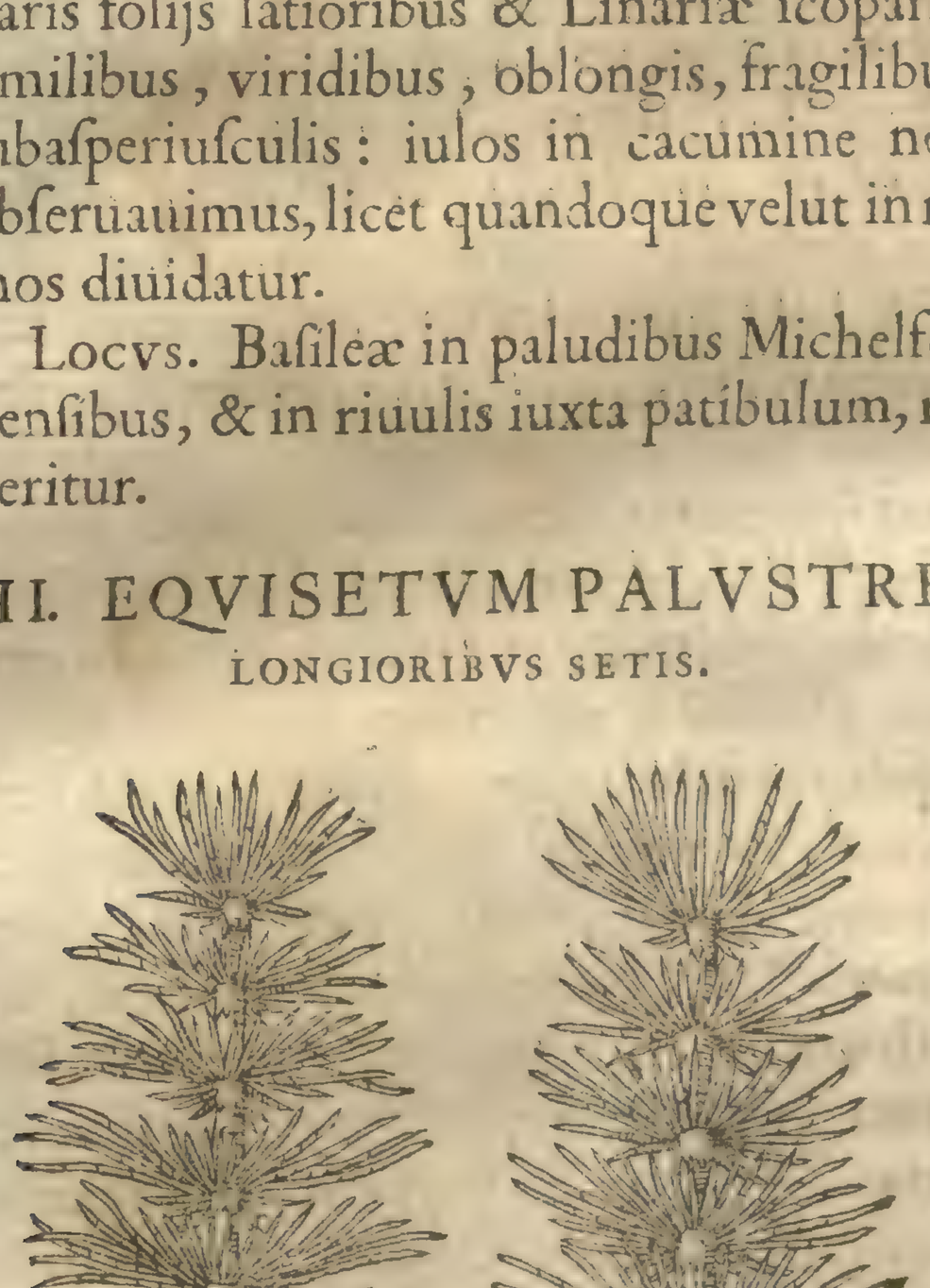

II. EQVISETVM PALVSTRE LONGIORIBVS SETIS: ex radice candida, ſerpente & geniculata, caules plures nigricantes, palmares, pollicis craſsitie, primo vere oriuntur, quorum ſummitati capita oblonga, racemoſa, Aſparago ſeu Iuglandium iulo ſimilia, per maturitatem purpuraſcentia, inſident: tempore procedente, caules bicubitales, ſimplices, recti, enodes, caui, geniculis pyxidatim cohærentes, multis ſtrijs aſperi, tandemq; ſubrubentes conſpiciuntur: ex eorum geniculis, folia in orbem diſpoſita, tenuia, iuncea, geniculata, ſcabra & capillamentorum inſtar longa, prodeunt.

Locvs. Paſsim in aquoſis & ſcrobibus occurrit: trans *p* Tyberim loca fuere, caudis equinis obſita, quæ Codeta, quaſi Caudeta nominarunt, Feſto autore.

Nomen. Hippuris prima Dioſcoridis exiſtimatur, & nonnulli Caucon Plinij *q* volunt: ſed de vtroque, capite præcedenti, ſermo fuit. Hippuris maior, Brunfelſio & Dodonæo: Hippuris, Amato, Aduerſarijs, Lobelio *r*. Equiſetum primum, Matthiolo, Anguillaræ (cui & Caucon & Anabaſis Plinij,) Braſauolo, Lacunæ, Caſtori, Lugdunenſi, qui & peculiarem Aſparagi figurám, ſub Equiſeti primi Aſparago Dodonæi, exhibet. Equiſetum maius Dodonæo *s*, Lobelio & Gerardo: Equiſetum ſecundum & Hippuris prima Dioſcoridis, Tabernæmontano. Germanis, **Groß waſſerſchafftheuw**. Belgis, *Groote peertſteert*. Anglis, *Great horſe taile*. Italis, *Aſprella*, à ſua aſperitate dicitur: Sclaream mulieres Ferrarienſes appellant Braſauolo monente, qui arbitratur, nomen inde ſumptum eſſe, quia ſtannea vaſa illa fricent & clarificent: ſed magis vſitatum Aſprella.

III. EQVISETVM PALVSTRE BREVIORIBVS SETIS: hoc à præcedenti magnitudine potiſsimum diſcrepat: caule enim eſt longè tenuiore, ſeſquipalmari, iulo breuiore & tenuiſsimo: folijs item anguſtiſsimis quidem, geniculatis & ſcabris, ſed paucioribus & breuioribus, nec ita eleganter in modum rotæ, vt in priore diſpoſitis.

Locvs. Potiſsimum in ſcrobibus aquoſis, vt apud nos Michelfeldæ, cum præcedenti reperitur.

Nomen. Equiſetum paluſtre dicitur Lobelio *t*.

IV. EQVISETVM PALVSTRE BREVIORIBVS FOLIIS POLYSPERMON: radice nititur rufeſcente *u*, nigricanteue, tenera, articulata, per tranſuerſum ſparſa, plurimis capillamentis fibrata & limo hærente, quibus ſe

o *lib.* 18. *c.* 28. p *Dalech. in Plin.* q *lib.* 26. *c.* 7. r *in Iconibus.* s *edit. Gallic.* t *hiſtoria Belgica & in Iconib.* u *alba Lugdun.*

IV. EQVISETVM PALVSTRE BREVIORIBVS FOLIIS POLYSPERMON.

propagat: à qua primo vere, antequam caules exeant, asparagi aliquot prodeunt, forma spicata, colore candicante, tenelli, esui apti, qui eius flores sunt: caulem habet aliquando vnum, aliquãdo ternos & quaternos, Arundini teneræ similes & Iunco multo crassiores, in tenuitatem desinentes, rectos, rotundos, læues, neque strijs asperos, cubitum superantes, dense geniculatos, internodijs frequentibus commissis: ex articulorum pyxidatis insertionibus, breui admodum interuallo folia radiatim exeunt, quæ breuia & angusta, mollia ac virentia, prima quidem Linariæ paruæ, superiora Piceę similia: quibus singula ceu grana oblonga (Milio minora Cordo *x*) rufescentia ad articulorum commissuras dispositа, sæpè dena & plura, eleganti ordine adnascuntur. Verum cum non semper reperiantur, idcirco Herbariorum figura his carent, & Dodonæus, semine destitui, & Cæsalpinus *y* tantum florem non fructum ferre, asserit. At nostra figura caulem vnum cum seminibus, alterum semine carentem, exhibet. Huic Polygoni fœminæ descriptio apud Dioscoridem conuenit: Polygonum fœmina, inquit *z*, fruticulus est vnicaulis, tener, Arundini similis,

A geniculis densis, sibi inuicem tubarum modo insertis, & circa genicula in orbem cingunt apices, Piceæ foliolis similes: radix superuacua: & Plinio *a*, Polygoni tertium genus, Oreon vocatur, Arundini teneræ simile, vno caule, densis geniculis, & in se farctis, folijs autem Piceæ, radicis superuacuæ.

LOCVS. Locis vdis & riuulorum ripis, lacubus & stagnis gaudet: velut Dioscorides *b* & Oribasius *c*, riguis: at Plinio *a* in
B montibus nascitur, vnde forsan Oreon dictum, sed fortasse in opacis, & multis aquarum scaturiginibus madentibus.

NOMEN. Etsi autores ad Polygonon referant, attamen cum tota facie ac natalibus Equiseto magis quàm Polygono mari conueniat, etiam Equiseti vires habeat, idcirco in hanc classem retulimus. Πολύγονον ϑῆλυ, Polygonum (quasi multinodium, propter crebras geniculorum commissuras) fœmina Dioscoridi: licet aliqui *d* Sanguinariam fœ-
C minam vertant, eò quod sanguinem vndecunque fluentem maximè constringat: sic inter spurias voces, Seminalis dicitur. Polygoni tertium genus, quod Oreon vocatur Plinio *e*: vbi quidam *f* ὄρειον legendum censent, à caudæ figura, quam suo caule minutis folijs vestito, refert: alij ὠραῖον id est, pulchrum, ab eleganti foliorum ambientium circuitu. Et, licet ex eo quod Dioscorides μονόκλονον & Plinius vno caule dixerit, an nostrum sit aliqui dubitent, non tamen sufD ficiens causa est, cum & vno & pluribus reperiri dixerimus. Polygonum fœmina, Matthiolo, Ericio Cordo, Anguillaræ, Gesnero *g*, Amato, Lacunę, Castori, Lugdunensi, Tabernæmontano & Thalio. Polygonion fœmina quam Romani Sanguinalem fœminam appellant, Equiseti species non est Brasauolo: Sanguinalis fœmina, Cordo *h*: Limnopeuce (quod instagnis folijs Piceę nascatur,) Eidem *i*: Polygonum fœmina semine vidua, Aduersarijs & LoE belio *k*: Equisetum tertium Cæsalpino: Cauda equina fœmina, Gerardo. Germanis, Thannenwadel. Belgis, *Duysent knoop vvyfken.* Anglis, *The female horse taile.* Gallis, *Renouee femelle, Pin aquatic.* Italis, *Poligono, Corregiola femina.* Huius florem, qui sit veluti Amentũ, esui more Asparagi aptũ, quẽ Menzuculum vocitent, Cæsalpinus refert, &, Asparagum palustrem apud Galenum esse, putat.

x *hist. lib. 2. cap. 102.* y *lib. 16. cap. 15.* z *lib. 4. cap. 5. Oribas. 12 & 15. Collect. Gal. 8. simpl.* a *lib. 27. cap. 12.* b *lib. 4. cap. 5.* c *12. Collect.* d *Marcel. Virgil. lib. 4. cap 5. & Cornar lib. 1. in Dioscor. embl 4.* e *lib. 27. cap. 12.* f *Dalechamp. in Plinium.* g *in Catalogo & lib. de hortis.* h *in Dioscoridem.* i *lib. 2. histor. cap. 102.* k *in Iconibus.*

V. EQVI-

V. EQVISETVM PALVSTRE MINVS POLYSTACHION: radice eſt repente, geniculis diſtincta: caule tenui, cubito minore, geniculis craſsioribus articulato: folijs, aut potius geniculatis cirris, ad articulum vtrinque ternis vel quaternis iunceis, palmaribus: quibus penè ſingulis minuta ſpica iuli inſtar, inſidet: caulis verò iulum oblongum, minus compactum, floſculis pallidiſsimè rubentibus donatum, ſuſtinet.

Locvs. Baſileæ in aquoſis Michelfeldenſibus.

VI. EQVISETVM PALVSTRE TENVISSIMIS ET LONGISSIMIS SETIS: culmo eſt inani, bipedali, geniculis pyxidatim cohærentibus articulato; cum cæteris conueniens, exceptis folijs ſiue ſetis iunceis, longis, multoque tenuioribus.

Locvs. Eodem cum priore loco occurrit.

VII. EQVISETVM SYLVATICVM CVM TENVISSIMIS SETIS.

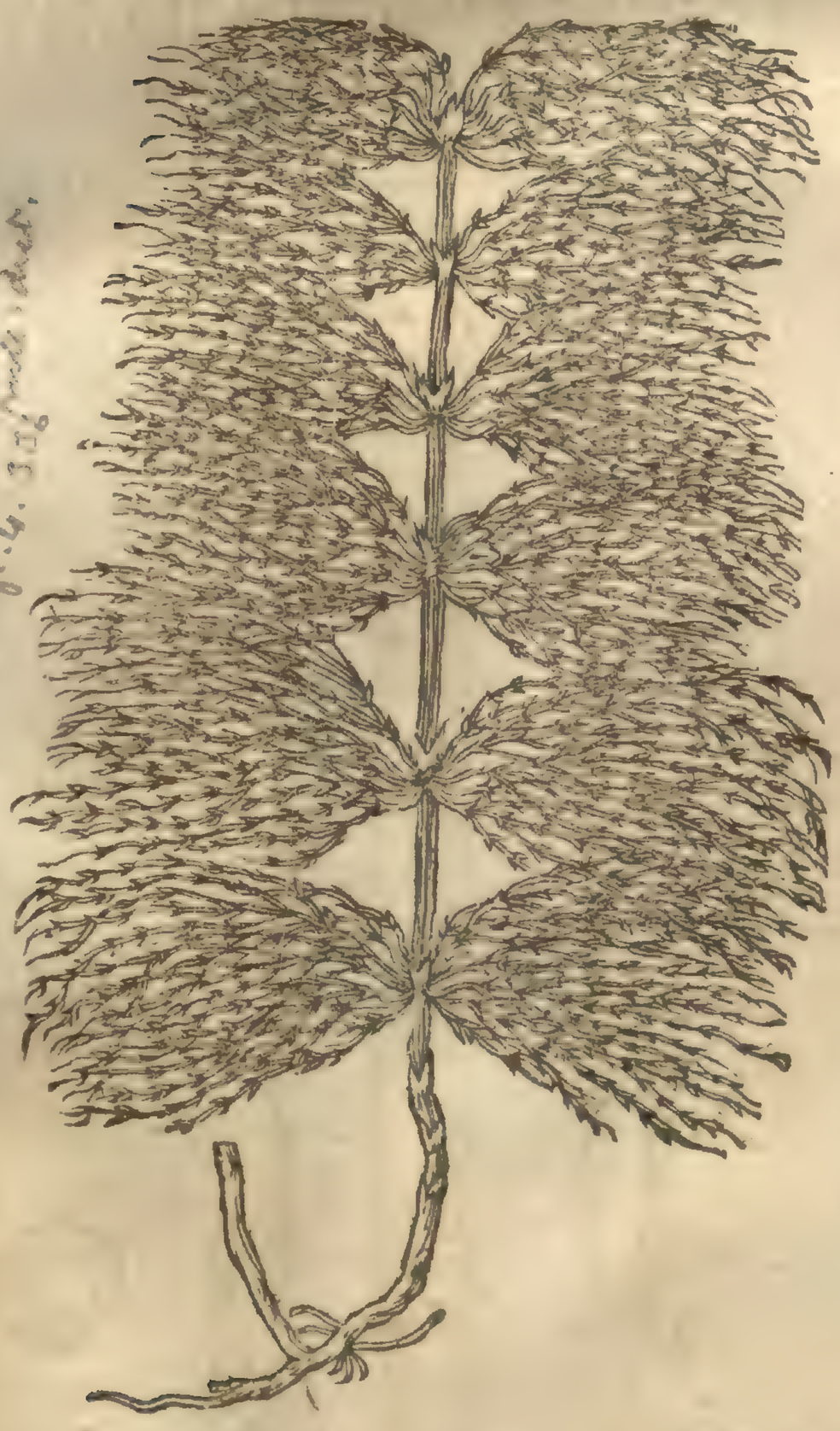

VII. EQVISETVM SYLVATICVM TENVISSIMIS SETIS: caule eſt pedali, geniculis farcto: ex cuius articulis ſingulis vtrinque, frequentiſsima folia, tenuiſsimorũ capillorum inſtar, prodeunt, quæ variè & minutim diuiduntur.

Locvs. Hoc in vallibus & ſyluis humectis & tenebricoſis Vvaſgouiæ, maximè ijs, in quas piſcinarum aquæ decurrunt: ſic in Alſatia, iuxta arcem Vvangenburg, copiosè reperitur.

Nomen. Hippuris minor altera, Trago: Equiſetum ſyluaticum, Tabernæmontano & Gerardo. Germanis, Waldſchaffheuw/ Waldroßſchwantz. Anglis, *Vvood Horſe taile.*

IIX. EQVISETVM PRATENSE LONGISSIMIS SETIS.

IIX. EQVISETVM PRATENSE LONGISSIMIS SETIS: rádix nigra, lignoſa, geniculata, fibris donata & inſipida, ſub Maij initium aſparagos nigros protrudit: quibus culmi recti, caui, crebris geniculis intercepti, ſeſquicubitales & altiores quoque ſuccedunt: quorum ſummitatibus aſparagi recurui, anguſti, ad perfectionem vſque inſident: circa quos folia caulis modo geniculata, iuncea, rotunda, palmaria & fragilia, quare ad poliendum inepta.

Locvs. Hoc in humidis & vliginoſis pratis reperitur: vt in decliuibus montis noſtri Mutetæ: & fœniſecis inuiſum, eò quod falces ſua ſcabritie obtundat: hinc pratis *l* inuiſa & in pratis *m* vituperata, quia neceſſe eſt vliginoſius eſſe pratum, vbi naſcitur: hęc ratio eſt, cur Zizanijs adiungendum eſſe Tragus cenſuerit. Aſequenti caulis altitudine, foliorum longitudine, & fragilitate differt.

l *Plin. lib. 18. c. 27.*

m *Plin. lib. 26. c. 13.*

NOMEN. Equiſetum alterum & Equiſelim Plinij eſſe credimus. Dicitur Hippuris altera, Trago, Amato: Hippuris & Equiſetum, Geſnero *n*: Equiſetum alterum ſiue minus, Matthiolo, Lacunæ, Cæſalpino, Lugdunenſi: Equiſetum, Fuchſio *o*: (minus, Eidem *p*) Cordo *q*: Hippuris maior prima, Lonicero: maior, Thalio: Hippuris minor fontalis, Aduerſarijs: Hippuris fontalis & Equiſetum ſecundum Dioſcoridis, Lobelio: Equiſetum paluſtre maius, Tabernæmont. Equiſetum paluſtre Gerardo. Germanis, **Wieſe Roßſchwantz**. Anglis, *Vvater horſe taile*. Dioſcoridis *r* Equiſetū alterum hoc eſſe aliqui volunt, alij de ſequenti intelligendum cenſent.

A quam, quod pratorum & aruorum ſingularis peſtis eſt, cum eo & fœnum & frumenta, non minus atque alijs vitijs impediantur.

NOMEN. Hoc aliqui Dioſcoridis, Oribaſij *s* & Plinij Equiſetum alterum ſtatuūt: & quibuſdam Σκύπον nominatur. Hippuris minor, Trago, Dodonæo & Thalio: Hippuris altera, Geſnero *t* Cornaro *u*: Polygonum fœmina Fuchſio *x*, Equiſetum longius, Eidem *y*: Equiſetum alterum, Anguillaræ, Cordo *z*, Braſauolo, Lobelio *a*: Equiſetum minus vel tertium, Lonicero: Hippuris aruenſis, vel ſegetalis maior & Corſanda, Tabernæmont. Equiſetum ſegetale, Gerardo. Germanis, **Klein ſchafftheuw/ Ackerſchafftheuw / Katzenwadel**. Belgis, *Cleyn Peertſtert*. Anglis, *Corne Horſe graſſe*. Italis, *Equiſeto minore*, *Guttoni*, Bononienſibus: at mulierculis Ferrarienſibus Sceuolam dici Braſauolus teſtis eſt. Hiſpanis, *Rabo de aſno*.

IX. EQVISETVM ARVENSE LONGIORIBVS SETIS.

IX. EQVISETVM ARVENSE LONGIORIBVS SETIS: radice eſt tenera, gracili, nigra, articulata & ſerpente, quæ Aprili menſe iulos veluti Aſparagos teneros, cæteris minus compactos, floſculis candidis ſtatim pereũtibus, refertos, protrudit: dein Maio menſe, caules frequentes ſequuntur pedales, geniculis diſtincti, pyxidatim inſerti, caui, ſcabri: folijs ſeu cirris iunceis geniculatis, tenuibus, ſcabris, ſtellatim veſtiti.

Locvs. In agris ſabuloſis ac arenoſis, inter fruges exit, vt & pratis arenoſis nonnun-

X. EQVISETVM FOLIIS NVDVM NON RAMOSVM, SIVE IVNCEVM.

X. EQVISETVM FOLIIS NVDVM NON RAMOSVM, SIVE IVNCEVM: radice nititur nigricante, per tranſuerſum repente, fibroſa & inſipida: ex qua caules ſingulares ad radicem atrorubentes & ſplendentes exurgunt,

m *in Catalogo.* o *in Iconibus.* p *in hiſtoria.* q *in Dioſcoridem.* r *lib. 4. cap. 47.* s *11. Collect.* t *in Catalogo.*
u *lib. 4. in Dioſc. embl. 38.* x *in Iconibus.* y *in hiſtoria.* z *in Dioſcoridem.* a *in Iconibus.*

ijque

ijque cubitales iuncei, strijs asperi, caui & nudi, geniculis multis articulati & tuborum modo sibi immissi, (vnde Salpingion *b*, quasi tubulum dixeris, Democrito cognominatur,) qui in acuminatum fastigium, aliquando & asparagum terminantur: & quandoque circa summum caulis, ex articellis, folia admodum parua, emittit: rarius vnus vel alter ramus ex geniculo prodit.

LOCVS. In fossis aquosis, paludibus & piscinis: ad piscinarum ripas sæpè ex fundo, culmi tricubitales eriguntur, at in pratis vliginosioribus humilius prouenit.

NOMEN. Ἱππουρις ἀφυλλος dici potest. Hippuris maior, Trago: maior altera, Lonicero: Hippuris prima, Cornaro *c*: Sanguinali fœminæ similis, Cordo *d*. Polygonum fœmineū ἀφυλλόκαυλον, Thalio: Equisetum iunceum Tragi, Lugdunensi: Hippuris sine folijs & nuda, Tabernæmontano: Equisetum nudum, Gerardo. Germanis, Schafftheuw, quibusdam Schabrauß, quod opifices pectinum, fistularum, & sculptores, minutorum ligneorum operum ruditatem, huius herbæ scabritie in nitorem expoliant: & apud nos ancillæ circulos, (qualis figuræ adpositus,) ad suppellectilem expoliendam conficiunt. Anglis, *Naked horse taile.*

XI. EQVISETVM FOLIIS NVDVM RAMOSVM: caule est longissimo, parte inferiore nigro, striato, aspero, folijs nudo, cauo & geniculato, at geniculis paucioribus, & à se inuicem longius quam in alijs distantibus: ex articulis modo vtrinque vnus, modo ab altero latere duo, & ab altero vnus ramus, Iunci crassitie, sesquipalmaris, colore strijs & articulis cauli correspondens, & in tenuissimum apicem finiens, prodit. At ipse caulis in pyxidulam, ferè semiuncialē, striatam, albam & crenatam finit, ad cuius pyxidulæ latera, similiter & communiter vtrinq; vnus ramus cubitalis effertur.

LOCVS. In syluis vliginosis, sed rarius, reperimus, palustri solo Matthiolus obseruauit.

NOMEN. Equisetum tertium, Matthioli, quo nomine & in historia Lugdunensi exhibetur. At quod idem cum Equiseto iunceo (hoc est præcedenti) esse velit, non probamus. Hippuridis minoris nomine

XII. EQVISETVM NVDVM MINVS VARIEGATVM BASILEENSE: ex radice parua, nigra, transuersa, nonnihil capillata, caulículi plures inæquales, rarissimè pedales, cōmuniter palmares, semipalmares & multo breuiores, striati, pallidè virentes, geniculis parte inferna nigris, superna albidis, articulatis, folijs carentes & caui: in quorum summitatibus, capitulum breuissimum, iuli instar insidet, quod à corona alba, ex octo, nouem, etiam duodecim foliolis acutis composita, sustentatur: & quando pedibus calcatur, crepitat.

LOCVS. Ad Rheni ripam: iuxta locum, *die Baar* dictum, ad minorem vrbem prouenit. An Gesnerus *f*, hoc intellexit? dum inquit: Hippuris lacustris quædam, folijs mansu arenosis, in fine Iulij floret, vti puto: plura non habet.

XIII. EQVISETVM FOETIDVM SVB AQVA REPENS: radice est fibrosa, caulibus plurimis, tenuissimis, rotundis, per obliquum vt Saccharum penidium striatis, geniculatis, fragilibus, sub aqua per terram sparsis,

DVM RAMOSVM.

Dodonæus & Lobelius *e*, binas figuras proposuere, quas distinguimus, & primam, huic conuenire asserimus.

b *Rondelius lib. 3. cap. 97.* c *lib. 4. in Dioscor. embl. 138.* d *in Dioscoridem.* e *in Iconibus.* f *lib. de stirp. collectione.*

XIII. EQVISETVM FOETIDVM SVB AQVA REPENS.

(in aquis enim plerumque demersum rarius emergens,) quandoque cubitalibus, in plures cauliculos brachiatis: folijs aliquot breuibus, in breues apices distinctis & simul ad genicula iunctis. Tota planta fragilis est, quæ dum in aqua est, viridis est, at extracta & exsiccata, incana & friabilis, ita vt non solùm digitis minimo negotio in puluerem comminuatur, sed etiam sponte in puluerem abeat: odoris est lutosi & sulphurei.

LOCVS. Solum in aquis cœnosis demersum reperimus: Patauij primùm in fossis Thermarum Aponitarum: dein non longè Lucerna: tum Basileæ cis pontem Birsæ, Michelfeldæ & Hüningæ in fossis cœnosis obseruauimus. Dalechampius etiam circa Lugdunum notauit. Helmstadio quoq; ex lacu Gaderschlebiensi habemus.

NOMEN. Equisetum pini foliis simile apud Plinium *g* censet Dalechampius: verba Plinij: alij Pini foliis similem, nigricantem, eodem nomine appellant. Plinius nigricare scribit: nostrum verò album, vel cinereum est. Idem Dalechampius, Hippuridem minimam à Dioscoride non descriptam asserit. Equiseti quintum genus minimum, in historia Lugdunensi, quibus sua lingua *Chara* vocatur, quasi Charadranon vel χαραδρώδης id est λιμναία palustris, quo nomine Equisetum vocari, in nominibus suppositiis apud Dioscoridem habetur.

De EQVISETO SAXEO inter plantas lapideas sermo erit.

QVALITATES. Equiseti, Auicenna frigidum in primo & siccum in secundo dicit: At Brasauolo, frigidum quidem in primo, sed siccum in ordine tertio est: cum secundum Galenum *h* adstringentem cum amaritudine facultatem possideat, simulq; citra mordacitatem exsiccantem: & secundum Dioscoridem *i* herbæ vis est adstrictoria, quare Plinio *k* vis ei spissare corpora.

VIRES. INTRINSECVS. Tussientibus *i*, orthopnœicis, ruptisq; (& ijs quæ serpunt, Plinius *k*) radix & herba succurrunt. Ad sanguinis reiectionem *l*, ad profluuium muliebre, potissimum rubrum, & ad dysenterias, reliquosque ventris fluxus, strenuum & generosum est remedium herba ipsa, aut ex aqua, aut ex vino epota. (Puluis drachmæ vnius pondere, aut decocti in vino vnciæ quatuor, mane & vesperi propinatæ.) Vel vt Plinius *k* in vino dulci potus cyathis tribus. Eadem potest aqua stillatitia, si cochlearia tria, duobus tribúsue diebus bibantur. Intestinum diuisum & vesicam dissectam (& enteroceles) cogere & agglutinare, folia in aqua bibita, narratur, Dioscoride & Galeno *m* referentibus: enteroceles glutinare cum Galeno, Aetius *n* asserit. Lienem cursorum extinguit; decocta fictili nouo ad tertias, quantum vas capiat, & per triduum hemina potá, Plinio *k*. Succus fluentem *o* è naribus sanguinem sistit (bibitus:) addit Galenus *p* fluxui obnoxijs (ad fœda ventris vitia, Aetius) ex vino austero potus prodest: ac, si febre teneantur ex aqua. Dysentericis *q* in vino potus prodest ac vrinam mouet, & quidem vnciæ duæ, vel per se, vel cum vino sumptæ. Succus hic *r* cum succo Sonchi bibitus, hæmorrhagiam vulnerum compescit. Equiseti *s* cauliculus tenerrimus dum erumpit, pro Asparago ad mensas venit. Equiseti recentem Asparagum *t*, quem Hetrusci *Paltrufalo* vocant, elixatum, farina adspersum, oleo in sartagine frigunt, eduntque, quo aluus adeò sistitur, vt inde coli cruciatus facilè excitetur. Etiam *u* plebs Romana tempore quadrageſimæ esitare solet, quibus *Pesse del ca-*

g *lib. 26. cap. 13.* h *6 Simplic. Aegin. lib. 7. Oribas. 2. virt. simpl. & Aetio. Oribas. Aetius.* i *lib. 4. cap. 46. & Plin.* k *lib. 26. cap. 13.* l *Gal.* m *Aegin Oribas. Aet.* n *& Plin.* o *Dioscor. Gal.* p *Aegin. Oribas. Aet.* q *Dioscor. & Plin.* r *Lonicerus.* s *Fallopius de medic. purgant.* t *Matthiolus in Dioscor.* u *Petronius de victu Romanor. lib. 3. c. 3.*

netto

netto vocatur, sed vsus periculosus est. Sunt A qui Asparagum siccum annum asseruãt, quo ad dysenterias vtuntur, aqua calida per noctem macerantes coquunt, & in cibo magno successu exhibent. Scabiei *x* vesicæ, malo intolerabili medetur, & biliosum vomitum constringit. Vnctis (in balneo lotis) ante diem vnum interdicitur, Plinio *a*. EXTRINSECVS. Vulnera cruenta *b* folijs tritis & insperfis glutinantur: &, vt Galenus *c*; vulnera maxima conglutinat, etiamsi neruos præfectos esse contigerit. B Vim admirabilem inquit Plinius *z* tradunt (eius quod Pini folio est) quod sanguinis profluuia, vel tacto eo tantum homine, sistat. Sic Equisetum alterum, cum aceto tritum, vulneribus remedio esse, & eandem vim habere Dioscorides *y* scribit, & Plinius *z*; qui addit, propter sanguinem sistendum: sed & ischiadicis perutilem esse.

Verum quæ Veteres Equiseto maiori tribuerunt, ea recentiores de eo quod nono loco proposuimus tradunt: nam in vulneri- C bus, tam internis quam externis sanandis, commendarunt. Ad sanguinis sputum, radicis exsiccatæ & pulueriſatæ drachma vna, cum succo Granatorum acidorum exhibetur. Contra pectoris pulmonumque vlcera, Equiseti in aqua decoctum mane & vesperi ad vncias tres calide potum: vel eius succi vnciæ duæ exhibentur. In Phthisi, puluis equiseti drachmæ vnius pondere, cum vncijs tribus aquæ plantaginis, mane & vesperi aliquot diebus sumptus, commendatur: D quo & in cibis vti licet. Vomitum sanguineum compescunt, ventriculi dolores ab vlcere causatos, pulueris drachmæ duæ, cum succo cardui benedicti sedant. Contra rupturas, pulueris vncia semis, cum aqua calida exhibetur. Contra calculum, vrinæ stillicidium (vt & succi clarificati vnciæ duæ cum vino) diabetem, (quamuis & vrinam moueat) aqua stillaticia, bis terue in die, ad vncias duas propinanda: ea ad vlcera oris, gingiuarum & faucium vtendum, os calide colluendo: vlcera quinetiam genitalium vtriusque sexus eadem abluantur & linteola intincta imponantur, & contra sedis inflammationes anũ indantur. Hepati calido, erysipelatibus & pustulis calidis quarumcunq; partium, linteola madefacta calide imponãtur: eadem genitalium & testium tumorem discutit. Sic hydropicorum tumores, herbam contusam, mane & vesperi impositam discutere asserunt. Eadem, contusa vel decocta in vino, membris contusis vtiliter imponitur. Succus, sanguinem è naribus manantem reprimit, infusus Plinio *d*: si cum bombace naribus indatur, fronti ac cerulci imponatur: dysenteriam, ani & vteri vlcera, iniectus curat. Aluum *d* sistit. Ani procidentiæ, si in eius decocto insessio fiat, medetur. Equorum membris, præsertim vbi sanguis fluxerit, succurrere, indeq; Equisetum appellatum esse Brasauolus scribit. Polygoni fœminæ vires: Dioscorides *e* vim adstringentem ac refrigerantem tribuit, & ad eadem, ad quæ polygonum mas, sed inefficacius valere. Et Plinio *f* inefficacius cæteris Polygoni speciebus: peculiare ischiadicis. Sic & Aegineta *g* cum Dioscoride sentit, licet Marcellus Virgilius *h* velit contrarium: ita enim apud Aeginetam legit τὸ μὲν θῆλυ τοῦ ἄρρενος ἰσχυρότερον, fœmina autem masculo validior est: quo fit (addit *h*) vt oporteat, quemadmodum & Plinius indicat, credere, diuersas ex sexu Polygoni notas, omnibus locis & gentibus non fuisse easdem, sed variatis appellationibus, quæ Græcis verbi causa, mascula Polygonon erat, Latinis, fœmina esset. At in nostro codice habetur, ἐστὶ δὲ τὸ ἄρσεν τῆς θήλεως ἰσχυρότερον, est autem mascula fortior quam fœmina: quemadmodum & Cornarus & Andernacus *i* recte legunt. Hoc vt & Equisetum nonum, quia vtrumque fractu contumax, à mulierculis expetitur, ad vtensilia culinaria extergenda, vasa præsertim stannea & omnis generis supellectilia, quare non temere Asprella nominatur.

x *Amatũ in Dioscor.* y *lib.4.c.46.* z *lib.26, c.13.* a *lib.26. c.13.* b *Dioscorid. Fernel.6. meth.13.* c *Oribas.2. virt simpl.* d *Actius.* d *lib.26. cap.13.* e *lib.4.c.5. Gal. Oribas. Act.* f *lib.27.c.12.* g *lib.7.* h *lib.4.in Dioscor. c.5.* i *nunc in Aegin*

SECTIO

SECTIO TERTIA.

ARVNDO, PAPYRVS, TYPHA.

DE ARVNDINE SEV CALAMO.

CAPVT PRIMVM.

ARVNDO, quæ Græcis Κάλαμος, παρὰ τὸ καλῶς ἀμᾶσθαι, vt vult Etymologicus, in odoratam & inodoram diuiditur. Odoratæ, genus vnum proponunt, & κάλαμον ἀρωματικὸν vocãt: κάλαμον, à forma, cum Arundini vulgari figura & habitu similis existat: ἀρωματικὸν, ad differentiam alterius inodoræ.

DE CALAMO AROMATICO.

CALAMVM aromaticum duplicem facimus, Indicum & Syriacum, imitati Guilandinum, qui regiones in quibus nascitur, peragrauit: cum & eam differentiam ex Vegetio *a* desumere liceat, siquidem Absyrtus, in confectione puluerís quadrigarij calamum Syriacum & aromaticum, id est, Indicum requirat. INDICVS, in quo genere probatissimus inquit Dioscorides *b* & Oribasius *c*, fuluus (κιρρὸς Dioscoridi, at Aetio *d* πυρρὸς haud ita magno discrimine: Plinio *e* vero niger, quamuis eum locum Plinij aliqui aliter legunt) crebris geniculis seu internodijs distinctus, quique confractus in assulas multas, (hoc est, in longitudinem magis quam latitudinem) disilit, plenam habens araneorum fistulam (hoc est plenam materię cuiusdam, seu potius medullæ, quæ telæ aranearum similis sit, & vt Plinius *e* inest fistulæ araneum, quod vocant florem, & pręstantior, cui numerosius,) subalbidus, in commanducando (in frangendo Plinius) lentus, viscidúsue, astringens & subacris (amarus Oribasio *c*) qui suffitibus, ad conciliandam odoris gratiam miscetur. Plinius *e*, (& ex eo Hermolaus *f* & Ruellius *g*) meliorem dicit eum qui mollior tactu, qui minus fragilis, qui assulosè potius, quàm Rhaphani modo frangitur, & quo breuior & crassior, A lentusque in frangendo. Negat Garzias, id quod in Calamo spongiosum est & flauescẽti colore conspicitur, vlla ex parte aranearum telis simile esse, vt falso putarint Auicenna *h* & Serapio *i*, quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

CALAMVS AROMATICVS SYRIACVS.

CALAMVS AROMATICVS SYRIACVS: ex radice inutili, trium quatuórue vnciarum longa, summo capite non nihil extuberante, & paucis fibris capillata, caulis, (modò vnus, modò plures,) ferè bicubitalis, rectus, rotundus, lævis, fragilis, multis geniculis distinctus, exurgit: qui recens, nihil aliud quam Arundo, flauescens est, exsiccatus rufescit, & nonnunquam minoris digiti crassitudine, multo etiam gracilior: hic in plures ramos diuiditur, mox in alios tenuissi-

a *lib.4. de re Veterinaria.* b *lib.1.cap.17.* c *II. Collect. 2. Synops. 56.* d *tetrabib. 1. serm. 2. cap. 196.* e *lib. 12. c. 22.* f *lib. 1. coroll. 12.* g *lib. 1. c. 34.* h *lib. 2. c. 161.* i *de simpl. c. 205.*

mos,

mos, instar Liguſtri Ægyptiaci Alpini, vel Lentiſci Peruuiani, Molle Cluſio dicti, ſubdiuiditur: hic intus cauus, ſpongioſus & membranula, (quaſi tela alba ſubtenſa,) vti Arundines præditus, qui cõfractus in multas fiſſuras & ſegmenta aſſulatim diſsilit: flores parui ſunt, foliacei, plurimi, qui ſinguli pedicellis ſingulis tenuiſsimis inſident, ex quorum medio, apex ſtyli inſtar prodit: folia pauca, ſemper bina, ex aduerſo ad ſingula genicula ſita, caulem amplectuntur, vnciam lata, ſeſquiunciam longa, per quorum medium ſecundum longitudinem neruus elatus excurrit. Caulis, ſapore eſt aromatico, valdè amaro, & nonnihil acri, guſtuque mucoſo. Hic, niſi ex terra euulſus *k* nunquam odorus eſt: quod & Theophraſtus *l* voluit: etſi Gaza & vulgaria exemplaria legant, ἀσμυρνα ἢ χλωρὰ, hoc eſt, qui virides nequaquam eſſe videntur, cum legendum ſit ἂν ὄζωσι ἢ χλωροὶ, id eſt, virides inodori ſunt: quæ lectio ex alio loco Theophraſti *m* probatur, vbi virides nihil olere ſcribit: idem Syriæ *n* Calamum inodoratum dixit, circa *o* locum vbi naſcitur.

LOCVS. Dioſcoridi *p* & Oribaſio in India naſcitur: Plinio *q*, (qui Indicum & Syriacum, vt Guilandinus voluit, confundit,) Hermolao *r*, Ruellio *s* & Cordo *t*, in Arabia naſcitur, quod & Plutarchus *u*, malè prodidit. Siquidem Garzias *x*, ab Arabibus & Coraçone incolis percunctatus, an apud eos Calamus naſceretur: item an eis cognitus eſſet, eoque vterentur: negarunt omnes apud ſe inueniri, niſi ab Indis mercimonij gratia advectum, probeque ſibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos vſus eſſet: equidem ex India in Arabiam defertur. Idem *x* inquit ex Goa, India in Alexandriam, deinde Barat & Tripolim Syriæ deferri, qua ratione & Arabicum & Alexandrinum vocari poſſe. Sic & in Aegyptijs *y* & Aſianis officinis, ea prorſus facie qua Dioſcorides delineauit, proſtat. At malè Manardum *z* citat Garzias, ac ſi in Pannonia recentem ſe vidiſſe diceret: ſiquidem ſe nunquam vidiſſe Calamum odoratum, ingenue fateatur, ſed id quod vulgò, pro eo vendatur, in Poſonio ſuperioris Panoniæ ciuitate vidiſſe. Garzias & Chriſtophorus Acoſta *a* affirmant per totam Indiam, præſertim in Guzarate & Balaguate ſeri: etiam Goæ, vbi multus eius vſus ſit, in hortis ſatum prouenire, ſed perpaucum: & eum qui ex Balaguate adferatur ad Occidentem mitti. Linſcottus *b* in Sunda & inſulis Iauę vicinis, naſci ſcribit. Verum Plinius *c* etiam in Syria naſci voluit, dum ſcribit: naſcitur & in Syria Papyrus, circà quem odoratus ille Calamus lacum. Guilandino *d* Syriacus ad ripas lacus Geneſaretici naſcitur, à vulgari nihil diſsimilis, præterquam quod poſt quadrageſimum diem ſiccatus, nonnihil Hagrat: à quo Indicum diuerſiſsimum eſſe vult, à Dioſcoride olim, nuper verò à Garzia deſcriptum. Theophraſtus *e* vult etiam exire trans Libanum mõtem, & inter ipſum Libanum & alium quendam mõtem, (ignobilem addit Plinius *f*, ſed non, vt Strabo & alij quidam exiſtimarunt, inter Libanum & Antilibanum, inter quos campus ampliſſimus & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant: ſed in conualle modica, iuxta montem lacumque, qui in amplum ſpaciatur, cuius paluſtribus, (per æſtatem Plin. *f*) ſiccatis aſſurgit, vt etiam Iuncus: occupant enim iſti locum pluſquam triginta ſtadia: locum ingredienti protinus odor adſpirat, non tamen longius expirat; (& Plinio *g* monente, Calamus præſtantior odore ſtatim è longinquo inuitat,) vt quidam referunt. Sequitur in Græco, ταῖς ἀπὸ φερομέναις εἶναι πρὸς τὴν χώραν, quæ Gaza omiſit, & ſic reſtituuntur, ταῖς ἀπὸ τῶν φερομένων ναυτῶν πρὸς τὴν χώραν, id eſt, à nauibus, quæ eò curſum tenent, ſentiri. Hic enim locus, à mari pluribus quam centum quinquaginta ſtadijs, abeſt. Sed Arabiæ regionis afflatum odoratum eſſe aiunt, inquit Theophraſtus *h*. Sed quæ Theophraſtus & de loco, & de odore narrat, ex aliorum ſermonibus & fide refert, minimeque verum eſſe Guilandinus aſſerit. Quo autore, is campus eſt vallis quam Iordanus interſecat: lacus verò Geneſareticus, quem Matthæus mare Galileæ, Ioannes, mare Tiberiadis vocat; ad cuius ripas Calamum obſeruauit. Huius fruſtula, Calamo odorato, Libani, Lobelius adpinxit, quæ etiam Calami odorati nomine Camerarius *i* & Cluſius *k* depinxere: talia, à Doctore Paludano ex Syria reduce, ante annos quadraginta ſex, vna cum alijs, dum Patauij eſſe-

k *Linſcot. 4. part. Indiæ orient. c. 39.* l *9 hiſt. 7.* m *6. cauſ. 22.* n *6. cauſ. 27.* o *5 hiſt. 9.* p *lib 1 cap 17.* q *Lib. 12. c. 22.* r *lib. 1. coroll. 17.* s *lib. 1. cap. 34.* t *in Dioſcoridem lib. 1. cap. 17.* u *lib. quod bruta ratione vtantur.* x *lib. 1. cap 32.* y *Io. Coſtæus in Meſuem in Diacoſto elect.* z *8. Epiſt. 1. 6. epiſt. 3.* a *cap. 63.* b *4. part. Indiæ orient. 39.* c *lib. 13. cap. 11.* d *lib. de papyro.* e *9. hiſt. 7.* f *lib. 12. cap. 22. & Hermolaus lib. 1 corol. 17.* g *12. hiſt. 22. & Hermolaus & Ruell. lib. 1. cap. 18.* h *9 hiſt. 7.* i *in ſuo Matthiolo emaculato.* k *notis in Garziam.*

mus, accepimus & aliquando in Pharmacopolijs inter Schœnanthi festucas & Spicam Indi reperimus.

NOMEN. Dicitur κάλαμος Hippocrati *l*, Calamum aromaticum interpres vertit: alibi κάλαμος μυρεψικὸς, Calamus vnguentarius, fortè quia ipsius ad vnguenta vsus: κάλαμος ἀρωματικὸς, Dioscoridi, Oribasio, Aeginetæ, Aetio: quod alij aromaticum reddidere: alij odoratum, imitati Theophrastum *m*, cui κάλαμος ἰνώδης & quibusdam καλαμος ἰνώδης, Calamus Indicus & odoratus, Galeno *n*, & Plinio *o*, Calamus odoratus dicitur. Aliquibus tamen odorati vox non placet, eò quod aroma odorem non significet, sed quod vulgo droguam vocant: attamen ἄρωμα, si etymon spectes, dictum ab ἄρ, sive ἄρι particula intensiua, & ὄζω siue ὀδμὴ, vnde & à Suida exponitur ἰνωδίαμα μυρεψικὸν: & apud Græcos ἀρωματώδης, id est aromata redolens, pro odorato sumitur. Nec mouent Garziæ *p* verba, dum se Calamum odoratum non scire scribit: siquidem ibidem subiungat non esse odoratum, nisi è terra auellatur, verum quanto virentior sit, tanto validioris tetriorisque odoris sibi videri. At Cordus *q*, odorem & saporem tam radici, quam calamo acrem, suauem, aromaticum, Schœno non dissimilem, sed iucundiorem tribuit. Dionysius *r* κάλαμον ἐρυθρεῖον, à colore vocat, nõ vt Eustachius putat, quod eius altrix India, Erythræo mari contermina sit: at Dioscorides κιρρὸν esse tradit. Calamus Arabicus, Plutarcho, Calamus Alexandrinus, Celso: Calamus odoratus, Hermolao, Ruellio: Calamus aromaticus, Manardo, Gorrhæo, Garziæ, Lobelio, Acostæ, Cesalpino: Calamus aromaticus verus, Cordo *q*, seu odoratus verus, Fuchsio *s*. Addit Garzias vocari in Guzarate, *Vaz*: in Decan, *Bache*: in Malabar, *Vazabu*: in Malayo, *Durinquo*, (in Malaca *Daringoo*, Acostæ & Linscotto,) in Persia, *Heges*: in Curcan, quæ regio est maritima, *Vaticam* (*Vaycan* Acostæ & Linscotto) Serapioni *t*, sed corruptè, *Assabel dirire*: omnes enim Arabes medici cum Auicenna *u*, *Cassab* & *Aldirira* appellant. Idem autem sonat *x* *Cassub* quod Calamus, & *Aldirira* ex aromatibus: nam *Dirire* idem quod nobis aroma est: vel vt Guilandinus, *Cassab osiri*, & *Cassab Alderina*. Sic A in Asianis officinis, *Cassab osseri* vocatur: & qui legitimum Calamum odoratum desiderabit, Constantinopoli, in mercatorum officinis *Cassabou serire* requirere debet, Bellonio *y* monente. Alsarauio, *Alterira*: Andreæ Bellunensi, *Alderire*, *Aldarira* & *Chasab darirhe*: quibusdam Arabum scriptoribus, *Caratis* & *Caratim*. Germanis, Wurtzriedt/ Wolriechendrohr. Belgis, *Vvolrieckenderiedt*. Anglis, *Aromaticall Reede*. Italis & Hispanis, *Calamo Aromatico*.

QVALITAS ET VIRES. Sapor illi acris, aromaticus, amarus: & Galeno ϗ, Oribasio *a*, & Aetio *b*, leviculam quandam adstrictionem ac minimam acrimoniam possidet: maxima ex parte essentia eius terrena est & aerea, in caliditatis frigiditatisq; coniugatione temperata. Habeatur *c* secundi ordinis eorum quæ excalfaciunt & desiccant, valentius tamen desiccant, quam excalfaciunt. Fernelio *d*, calidus & siccus est ordine secundo, leniter adstringit & minimum acer. Inest *e* quoque ei quædam partium tenuitas. Aperit, incidit ac pellit.

VSVS. INTERNVS. Conuulsis *f* medetur, duobus obolis potus, Plinio. Tussim *g* & hydropem sanat. Ventriculum *g* & hepar excalfacit & roborat. Hydropicis, renum vitio *g* & stranguria laborantibus & ruptis conuenit, Dioscoridi: cui etiam *h* vrinam (moderate Galeno & Aetio,) cit, cum Gramine & Apij semine decoctus & potus. Menses *g* potu trahit, eidem. EXTERNVS. Tussi *i* suffitu medetur, tum per se, tum etiam cum resina terebinthina (magis cum resina, Plinius) fumo per fistulam ore hausto. Iecori *k* & stomacho cum alijs miscetur & imponitur. Menses appositu trahit: decoquitur & ad muliebres infessus: nec non & infusiones, quas Dioscorides ἐγκλύσματα, μητρεγχύτλω Galenus vocat: in *l* vteri quoque fomenta, quæ phlegmones gratia aut mensibus irritandis assumuntur, vtiliter admiscetur: sic etiamnum *l* apud Indos, in vteri affectibus, & neruorum doloribus, eius vsus familiaris est. Menses *m* mouet pessarium ex Calamo inditum: vt & decoctum infusum vteri vlcera curat. Vterum siccat & recreat suffitu. Sudorem *n* prouocat puluis, cum oleo mixtus & illi-

l *De natura mulierum circa medium.* m 9. *hist.* 7. n *lib* 1. *facult. simpl.* 13. & *lib.* 7. o *lib.* 12. *cap.* 22. *lib.* 13. *cap.* 11. p *lib.* 1. *arom.* 32. q *in Dioscorid. lib.* 1. *cap.* 17. r *lib. de situ orbis.* s *de compos. medicam.* t *lib. simpl. cap.* 205. u *lib.* 2. *c.* 161. & 212. x *In Cassaut in Mesuem.* y *lib.* 1 *obser. c.* 76. z 7. *simpl.* a 15. *Collect.* b *tetr.* 1. *serm.* 1. c *Aegineta lib.* 7. *Oribas.* 2. *Synops* 4. d 5. *Method.* 22. e *Galen. Oribas.* 15. *Coll.* & 2. *Synops* 22. f *Plin. lib.* 24. *c.* 11. g *Fernel.* 5. *meth.* 23. & 26. h & *Plinio l. c.* i *Galen.* & *Aet.* k *Galen. Aegin. Aet.* l *Garzias* & *Linscot.* m *Tabernæmont.* n *Garzias, Acosta, Linscot.* 4. *part. Ind. Orient. cap.* 39. *qui equus salutarem scribit.*

tus: idem potest, si in oleo cum pauco vino, ad vini absumtionem decoquatur. Furfuribus *f* & vlceribus manantibus cum Myrrha decoctus. Malagmatis emollientibus, atque suffitibus ad odoris gratiam conciliandam miscetur, Dioscoride scribente. Apud Indos *n* expetitur à Mulomedicis hyeme, contusus enim additis Allijs, Ammi, salis momento, butyro & saccharo iumentis aduersus frigora mane exhibent, quod medicamentum Arata vocant: etenim in India magno est in vsu, cum viris, tum mulieribus & iumentis, quo & officinæ in Lusitania vtuntur. Hæc de ipsius vsu.

Nunc perpendamus an Calamus aromaticus officinarum, sit ipsius Dioscoridis, nec ne? Etsi Marcellus Virgilius *o*, Calamum Græcorum nostra ætate adeò notum dicat, vt de eo longius agendum non existimet: contra Cornarus *p* eos non audiendos, qui se nunquam Calamum verum vidisse asserunt, scribat: attamen, ex collatione Calami veterum cum Calamo aromatico officinarum, veritas elucescet. Calamus Græcorum fuluus est, assulatim frangitur, fistulam habet telis aranearum plenam, lentus in mandendo, adstringens, subacris: ex Arundinum est genere, Theophrasto & Plinio testibus, quod & nomen declarat. Calamus verò officinarum, fistula non est, sed radix, neque fistulam seu arundinem fert, sed pro caule ex latere exit folium potius, quam caulis, quod à medio ad summum usque planum est & reliquis simile, infima verò parte crassius, angustius, & caulem veluti triangularem efformans: neq; assulatim *q* frangitur, sed transuersim, Iridis vel Raphani modo: neque subacris sed planè acris est. Sed Cornarus cum Amato, obijcit, radicis, non Calami, vsum esse debere, nam (vt habet Amatus) Theophrastum & Plinium Calami aromatici radicem desiderare eamque cæteris Calami partibus anteferre, vt apud Plinium *r* legere sit, vbi Calami odorati iuuamenta enumerans, inquit: Efficacissimum autem in omni Arundine, quæ proxima radici: efficacia & genicula: ex quibus verbis, inquit Amatus, manifestè percipitur, quod ex omni Calamo siue Arundine, radix, pars efficacior est: qua de causa Calami odorati radix potiùs quam Calamus, in opus trahenda est. Subiungit, quantum ad Dioscoridem: si quis accuratius expenderit, illum de radice potius quam de Calamo loqui inueniet, cum radix geniculata dicatur, Calamus verò potius nodis cinctus. Huic sententiæ & Brassauolus *s* adstipulatur, qui veri Calami radicem esse, eum quem officinæ ostendunt, cum Cornaro statuit: Contrarium verò Fuchsius *t*, quare malè à Lugdunensi citatur, quasi veri Calami radicem, eam quæ in officinis habetur, agnosceret. Respondetur ad primum, Calami tantum mentionem facere Theophrastũ *u*, quem secutus est Plinius *x*, & quod intendit ex Plinij verbis *y* elicere, radices potius vsurpandas, quis non videt vim fieri Plinio? dum enim dicit, efficacissima autem in omni Arundine, quæ proxima radici: efficacia & genicula: non dicit radicem præferendam calamo, sed eam Calami partem, quę radici proxima, efficacissimam esse: & reuera Calamus aromaticus nihil ≷ aliud est quam huius herbæ caudex seu arundo, quæ materiam intus spongiosam & flauescentem continet, quo in Theriacæ compositione pro Calamo veterum vtimur: radix ipsa nullis vsibus apta est. Vel si mauis, cum quibusdam legas in Plinio, pro efficacia genicula, sed efficaciora genicula. Ad alterum: Dioscorides manifestè de fistula agit, & neutiquam de radice: & quod vox γόνατα genicula, neutiquam radici tantùm competat, sed & cauli, licet infinitis locis comprobari posset, sufficiat vnũ ex Dioscoride *a* exemptum: Polygoni fœminæ caulis, describitur γόνατα συνεχῆ ἔχον densa geniculis: & sequenti capitè, Polygonati radicem dicit πολυγόνατον, crebrò geniculatam. Cum ergo officinarum Calamus aliud quid sit, inquirendum cuius nam plantæ radix siet? verum capite de Acoro ostendemus notas à veteribus Acoro adscriptas, officinarum Calamo pulchrè conuenire. Insuper operæ pretium est scire, quod nam Calami veterum debeat esse antiballomenon & succedaneum. Sunt qui vsitatum officinis Calamum in locum veri succedere posse censeant, vt Hermolaus, Manardus, Matthiolus, Fuchsius, qui tuto & citra vllius reprehensionem, pro vero seplasias in eius penuria vti posse ait: quibus adstipulatur Costæus *b*, sed minore in portione substituere iubet. Contra Lugdunensis herbarij autor, imitatus Aduersaria,

o *notis in Dioscoridem lib.1. cap.17.* p *lib.1. in Dioſc. emblem.* q *De his & aliis ſtacturarum generib. Vide Galenum 6. Methodi. Aeginetam lib.6. cap.89.* r *lib.24. c.11.* s *in exam. ſimplic.* t *lib. de compoſ. medicam.* u *9 hiſtor 7.* x *lib 12 cap.22.* y *lib.24. cap.11.* z *Linſcot. part.4. Ind. Orient.39.* a *lib 4. cap.5.* b *in Meſuem.*

perperam in officinis pro Calamo vſurpari ſcribit, cùm non ſolùm odore, cæterisque facultatibus, ſed etiam tota natura & effigie Calamus ab Acoro, cuius hæ radices, diſſideant. Galenus & Paulus *c*, Sphagnon, id eſt, Muſcum arboreum ſubſtituunt, qui tamen longè viribus differt. Verum, cum Iuncus odoratus ſeu officinarum Squinãthum & Calamus aromaticus Dioſcoridis, ſapore & qualitatibus non multum diſcrepent, ſiquidem Galenus *d* dicat Squinanthum modice calfacere, modice adſtringere, Calamum verò leuiculam adſtrictionem habere ac minimam acrimoniam: placeret magis ſi Squinanthum, Calamo ſuccederet, quam officinarum Calamus, qui Acorus eſt: ratio, quia Acorus, vt habet Galenus *e*, in calefaciendo & ſiccando tertij eſt ordinis, guſtu acris: Calamus verò calidus & ſiccus ordine ſecundo, ac minimam acrimoniam poſsidet. Quod ſi verò exoletum ſit Squinanthum, cum Galeno Cardamomum ſubſtituemus, hoc enim Squinanthi fuit ſuccedaneum. At ſi velimus officinarum Calamum ſubſtituere, in minori id doſi fiat, cum in caliditate & ſiccitate gradu vno Calamus officinarum, Calamum Dioſcoridis ſuperet.

A lus velit, ignoramus, cum in cenſura teſtetur odoratum calamum iam diu perijſſe: ipſius tamen figuram, quæ Arundinem aliquam exprimit addere placuit, partim cum ad manus eſſet, partim cum eandem Lacuna, Caſtor Durantes, Lonicerus, Lugdunenſis, Tabernæmontanus & Gerardus, Calami aromatici nomine exhibeant. Imo & Acoſtæ figura ab illa tantillum radice variat, licet de vero Calamo agat, Garziæ verbis vtens: folia tamen Gladioli & radices repentes tribuit, qui in locis humidis proueniat, & ex viuo depictum teſtatur.

B

C

CALAMVS ODORATVS MATTHIOLI.

Quid ſuo CALAMO ODORATO Matthio-

D

E

DE ARVNDINE INODORA.

CAPVT II.

ARVNDO, quæ principatum *a* in aquaticis fruticibus tenet, propter fœunditatem, ſiquidem vel *b* aduſta, vel reciſa, lætius numeroſiusque reuireſcat: dicitur Græcis Κάλαμος: à Phœnicibus *γίγχρας* ab Adonide, quem *γίγχραν* Phœnices ſua lingua appellant & lugent, Polluce *c* autore. Latinis, Calamus, Harundo, Arundo ab areo, eò quod citò areſcat. Arabibus, *Haſab*, *Caſab*, Radix eius *Oſolalchaſab* ijſdem. Paniculas phragmitides, florem *αἰθήλην* appellant. At Calamus, Canna dicitur, ab Hebraico *Kanim*, ſeu *Kanah*, quod calamulam ſignificat. Germanis, Rohr/ Riedt. Belgis, *Riet*. Anglis, *Rede*, *Cane*. Bohemis, *Treſt*. Gallis, *Roſeau*, *Canne*. Italis, *Canna*. Hiſpanis, *Canhas*.

GENERA quinque, vt communiora, Dioſcorides *d* enumerat: quędam Νασὸς, (id eſt, plena ſolidaue, à *νάσσω* æquo ac complano,) ex qua ſagittæ factitari ſolent: altera Θῆλυς (fœmina) ex qua tibijs lingulæ conficiuntur: alia Συριγγίας (fiſtula) multa carne prędita, (πλύσαρκος, ſunt *e* qui ex Theophraſto & Plinio, non πλύσαρκος aut παχύσαρκος, ſed potius ὀλιγόσαρκος legendum exiſtimẽt,) geniculis denſior, ad librorum ſcriptionem accommodata: alia denique craſſa & concaua, circum amnes naſcens, quæ etiam Δόναξ & à quibuſdam Κύπειρος dicitur: eſt & altera Φραγμίτης, (quaſi ſepimentis idonea, ſeu vallatoria, à *Φράσσω* ſepio ſeu munio,) gracilior, candicans, vulgò nota, (quædam exemplaria habent λεπτὸς ὑπόλευκος: quædam ὑπόλεπτος καὶ λευκὸς.) Quod Dioſcorides

hic Val-

c *in ſuccedaneis.* d *2. ſimpl.* e *6. ſimplicium.* a *Plin. lib. 16. c. 56.* b *Theoph. 4. hiſt. 12.* c *lib. 4. cap. 10.* d *lib. 1. cap. 114.* e *Saracenus.*

hic Vallatoriam gracilem commendet, A-matus mendum subesse credit, cùm reuera pro texendis sepibus, erigendisque pergulis, ac apparandis baculis; crassior & validior melior sit: quare Theophrastus crassam & validam desiderat. Theophrastus *f* Arundinum differentias plures constituit, nominans Auleticam, Characiam, Plocimon, Zeugitin, Bombyciam, Eunuchiam, Syringam, Donacem, Toxicam, Laconicam, & Epigeion: duo tamen prima fecit genera, quæ in plures species subdiuisit. Αυλητικὸν δὲ τὸν ἔπιρον, Tibialem, (vt Gaza, Plinium *g* secutus, interpretatur, Tibiaria Hermolao,) & reliquum siue alterum. Vnum autem genus reliquæ esse χαρακίαν, (Characian Plinio: Gaza vallatoriam, Hermolaus vallarem interpretatur,) crassam & firmam, ideo vallis & sepibus hortorum idoneam, vnde ei nomen inditum: quæ ἐπὶ τοῖς κώμυσι in comythibus, (Arundinaceis cespitibus Gazæ,) nascitur. Κώμυθας vocant, vbi coacernata Arundo mutuò implexas radices habet, quod fit stagnorũ locis in quibus tellus pinguis fuerit: Plinius in ripis expatiantis lacus dixit: Arundinetũ prædensum & farctum Hermolaus. Phragmiten videtur Plinius *h* appellasse. Græcanicam vulgo dici, & à Vitruuio, Cerdonen Græcam, autor *i* Hermolaus. Et hac *e* fortassis vites alligabantur, vt subrectæ adeoque pedatæ starent: siquidem χάραξ fœminino genere, ridicas seu pedamenta, quibus vineæ fulciuntur, significat. Aliud πλόκιμον id est textile, forte quod ex eius folijs storeæ, tegetes, atque alia id genus fierent. Plinius *k* non πλόκιμον, sed πλωΐσιον legit, dum inquit: Characiam vocabant crassiorem firmioremque: Plotian verò subtiliorem. Mouit forte Plinium, quod apud Theophrastum legisset, hanc Arundinem nasci ἐπὶ τῶν πλωάδων, id est, in insulis fluitantibus: πλωΐσιον quasi fluitantem, (flutam vel nexilem Hermolaus;) pro πλόκιμον vocauit. Tibialis Arundinis ortum, naturam, & differentias prolixius exponit, tum plures alias arundinum species recenset, quę ferè Plinius transcripsit. Tibialis, (vt habet Theophrastus,) aucta altitudine lacus, durante inundatione crassatur Arundo, & crassior facta fit ζεύγιτης: cum verò aqua non permanserit βομβυκία. Eadem ferè Plinius, Aucupatoriam & Bombyciam vocãs: quod verò ζεύγιτην aucupatoriam verterit, A forte motus antiquorum consuetudine, qui ζεύγην seu ζύγας vocarunt τῶν ὀρνίθων βρόχους: id est, laqueos ad capiendas auiculas destinatos, vel quod calamis viscatis in aucupijs vsi sunt, vt Martialis versiculus indicat: Galbula decipitur calamis, & retibus ales. Dalechampius *l*; Iugalem potius Latinè nominandam censet, vel quod eiusmodi Arundine transuersa sublimes vineæ iungerentur, quæ ab eo iugatæ Varroni dicebantur, vel quod ea vites in iugum alligarentur, quam B nectendæ vitis rationem Columella *m* docet, ob quem vsum etiam Arundineta, in Italia potissimum, culta fuisse Plinius *n* scribit, ad earum & iuga & pedamenta, qua de re Varro *o*. Vel quod ex eius internodijs coniugatis, compingeretur septenis, vt ait Ouidius, fistula cannis: siquidem ζεῦγη antiquis dicebantur coniuncta arundinum paria; & μεσογόνια fabricandis musicis instrumentis idonea, quare ζευγίτης dicta ea quæ crassitie & longitudine ad id idonea & apta est. Hinc C Apuleius *p*; nuptiales tibias vocat Zygias, quam Iugales: sicut Iunonem Zygiam iugalem vocant, cui vincla iugalia curæ, vt inquit Poëta. Idem *q* Arundinem musicæ nutriculam appellat, siquidem ex ea tibiæ fiebant, quibus canebatur. Quòd verò Gaza ζευγίτλω Armamentariam vertit, autor illi Plinius *r* fuit, qui instrumentum Armamentum vocauit: aut quod ad vineárum armamenta, hoc est iuga seruiret. At Bombycia dicta videtur, vel quod ex ea βόμβυξ tibiæ D genus fieret: vel quod Bombycijs insectis, corporis exilitate & strigoso habitu, arundo hæc similis sit: vel quod ob strigosam maciem tibia dignum sonum non ederet, sed bombum duntaxat. Differt Bombycia, autore Theophrasto, à reliquis Arundinibus, alimenti natiui penuria: quippe macilentior, gracilior & facie planè fœmina spectatur, foliumque latius habet & candidius & minus lanuginis, quam cæteræ, quædam etiam nihil prorsus habent, quas Εὐνουχίας, E id est, Spadones appellant, ex quibus optima τὰ ζεύγη iuga, (paria Gaza,) fieri quidem affirmant, pauca tamen in opere bene succedunt. Hæ tempestiuè cædi solitæ ante Antigenem, cum adhuc simplicius tibia canerent, sub arcturo mense Septembri: sic enim cæsæ, multis post annis vtiles sunt; multaque sonandi exercitatione indigent, sed ora linguarum conniuent, quod illis ad

f *4. hist. 12.* g *lib. 16. c. 36.* h *lib. 32. c. 10.* i *lib. 1. coroll. 122.* k *lib. 16. c. 36.* l *in hist. Lugd.* m *lib. 9. c. 5.* n *lib. 16. cap. 36.* o *lib. 1. c. 8.* p *4. Asini.* q *lib. 6.* r *16. hist. 36.*

res populo significandas vtilius erat. Posteaquam verò varietas fictioque accesit, cæsura mutata est, cædunt enim nostra æstate, mense Maio & Iunio ferè circa solstitium, aut sub ipso solstitio & in trimatu vtiles fiũt & breui exercitatione egent, linguæque decliues sunt & quasi deorsum flectũtur, quod his qui sonos variè fingunt necessarium est. Hæc Plinius etiam, sed paucioribus verbis expressit. Subiungit præparationem & confectionem Theophrastus, quæ adducere superuacuum. Prosequitur dein adhuc alia genera, quæ differentijs vel sensui manifestis discernuntur: quædam enim densa, tam carne, quàm geniculis: quædam rara, paucisque geniculis, & alia caua tota, quam σύριγγα, id est, fistularem appellant, nihil enim ferè ligni cárnisue habet. Theophrasto hæc Syrinx dicitur, quod natura sua caua, nihilque carnis habeat fistularum modo: Dioscorides eam carne crassa descripsit. At Plinio *s*, quod fistulis vtilior sit, vt Auleticos tibijs: dum inquit, Calamus verò alius totus concauus, quem Syringiam vocant, vtilissimus fistulis, quoniam nihil est ei cartilaginis atque cárnis. Orchomenius continuo foramine peruius est, quem Auleticon vocant, hic tibijs vtilior, fistulis ille. Sed quod Plinius Calamum Orchomenium auleticon continuo foramine peruium scribit, id Syringi tantum competit. Pergit Theophrastus: alia solida & tota penè intus repleta: item alia breuis, alia procera, excelsa crassaque: & alia gracilis, foliosaque: alia paucis folijs omnino. Multæ etiam differentiæ pro natura vsuque intelliguntur, singulæ namque ad singula vtiles. Nominibus alij alijs appellant, Δόναξ (Cannam Gaza transtulit, licet Canna apud Latinos, vt habet *t* Columella, gracilem & degenerem Arundinẽ significet: & apud Græcos fiscellę genus Canna dicitur, vt est apud Pollucem) denotat, communissimã, quam densissimã, (fruticosissimam Plinius, fruticiam Gaza vertit,) maxime omnium referunt: & apud flumina lacusque potissimum, (nonnisi in aquaticis Plinius,) nasci: multum tamen in quouis Arundinis genere differre, quod in sicco natum est, ab eo quod in aquis creuit. Non vt Plinius, cui Donax in aquaticis natus multum præfertur Arundini, quæ in siccis prouenit. Τοξικὴ (Sagittaria Gazæ, Sagittarius calamus Plinio,) quam Creticam quidam appellant (Cretensibus enim gentium telum sagittas esse Pausanias *u* scribit) sui generis est, nodis paucis geniculata, carnosior omnibus, maximeque flexum recipiens, atque omninò obsequens, quo libeat flecti, calefacta. Plinius addit, in hoc quoque, vt cæteris in rebus vicit Italia, quando nullus sagittis aptior Calamus, quam in Rheno Bononiensi amne, cui plurima inest medulla, pondusque volucre (findendo scilicet aëri opportunum) contra flatus quoque peruicax libra. Theophrastus: & folia magnas differentias reddunt, non multitudine magnitudineque tantum, sed etiam colore, (robore Plinius,) quippe quæ λακωνικὸς cognominatur versicolor est, (valida Laconicis, Plinius,) item positu ipso atque annexu: quædam enim ab ima parte, foliorum plurima ferunt, ipsaque perinde atque è frutice se attollunt. Genus quoddam Arundinis ἐπίγειον (terrenum Gaza, obliqua Arundo, quæ quibusdam Elegia, Plinio,) id est pumilum, quod caulem non erigit, sed super terram spargitur Graminis (fruticis Plinius,) modo, atque ita se ampliat, (suauissima in teneritate animalibus, Plinius,) mascula, solida est, fœmina inanis. Refert Plinius *x* Arundines esse in India, circa Acesinem maximè amnem, tantę proceritatis, (cauitatis,) vt singula internodia, alueo nauigabili ternos interdum homines ferant: quod, dubitanter tamen, alio in loco *y* repetit. Sed & Indicæ (ex Theophrasto,) hastarum vicem præbent, (additis cuspidibus Plinio,) folio non longo sed Salici simili: hæc fortè Aucupatoria Plinij à Panhorma laudatissima: qui & piscatoriam Abaritanam ex Africa addit, & quæ chartis seruiunt, Arundines scriptorias. Sunt & aliæ sine nominibus, proceritate, breuitate, crassitudine, exilitate, similibusque distinctæ, adeo vt viginti nouem genera demonstrasse se Plinius *z* dixerit, in quibus Calamum aromaticum numerat. In Iordane quoq; Arundinum multa genera, Bellonio *a* referente, nascuntur, quas Arabes ad varios vsus aptant: etenim ex vno genere iacula, tela & leues lanceas conficiunt: ex alio genere sagittas quinque asprorum precij, quibus vix alij quam Satrapæ vtuntur. Aliud item genus diligenter legunt in alium vsum: nam Turcæ, Græci, Armeni, Arabes, Persæ, Iudæi, Ægyptij auium pennis in scribendo non vtuntur, sed hac Arundine Elegia nuncupata scribunt, quam prius in Athou *b* montis, riuis obser-

s lib.16.c.36. *t lib.7.c.9.* *u lib.1.* *x lib.7.c.2.* *y lib.16.c.36.* *z lib.24.c.11.* *a lib.2.obseru.c.86.* *b lib.1.observ.c.47.*

uauimus.

uauimus. His addamus Cannam ſacchari-
nam, & Cannam Indicam latifoliam, à Plinij
Indica diuerſam: At quod aliqui *c*, Radi-
cem Chinæ, Arundinibus accenſeant, non
probamus, ſiquidem ſuis ſarmentis Smilaci
aſperæ ſit ſimilis, in eamq; claſſem referen-
da. Ex tot Arundinum generibus aliquot
recenſeamus.

ARVNDO VVLGARIS.

ARVNDO VVLGARIS: ex radicibus viua-
cibus, albis, longis, cauis, geniculatis *d*, late
ſerpentibus & quotannis noua germina pro-
trudentibus, multi exurgunt culmi, ſeu ſca-
pi, recti, teretes, fiſtuloſi, ex pallore pulli, al-
titudinem duorum ſæpe virorum æquantes,
digiti craſsitie, numeroſis internodijs, vt
plurimum vicenis, diſtincti, interne tenui
membrana ſuccincti *e*, nulla medulla: nul-
lis ramis, rarius anno ſecundo, qui tamen ca-
lami ſunt tenues: in omnibus verò anno pri-
mo fiſtula latior, corpus gracilius, contra ſe-
quentibus annis: nam increſcente corpore,
anguſtior fiſtula redditur. Folia habet mul-
ta, ex ſingulis geniculis ſingula, ſed alterna-
tim & per vices, modo à dextra, modo à læ-
ua, caulis parte prodeuntia, miliaceis lon-
giora, ſcabriora, firmiora, vtrinque acumi-
nata & ſæpè cæſim manus ſauciantia: fibris
multis per folij longitudinem, quam ner-
uis diſtinguit, delatis: in caulis ſummo iu-
ba, ſub finem æſtatis exiens, Milij modo ef-
fuſa, nutans, ita vt leuiſsima aura hinc inde
impellatur, mollis ac lanuginoſa, purpuraſ-
cens aliquando viridis. Iubarum maiores
& elegantiores caſsidum plumas imitantur,
quæ vbi maturuere, ſeminibus non conſpi-
cuis: in auras abeunt.

LOCVS. Naſcitur in aquis reſedibus, vel-
uti in foſsis, piſcinis, & circa fluminũ laxio-
rum ripas, vbiuis regionum notiſsima.

NOMEN. Dicitur Dioſcoridi, Galeno, Ae-
ginetæ, Oribaſio, Aetio, Καλαμος φραγμιτης
Theophraſto, χαραξια: etſi Dodonæus exi-
ſtimet hanc σύριγγα fiſtularem Theophra-
ſti eſſe: Καλαμος, Oribaſio *f*: quibuſdam
Κάλαμος ἴλεως. Latinis, Calamus vallaris,
Arundo vallatoria, ſepiaria, Canna ſepiaria,
eo quod non ſolum tuguriorum tectis, ſed
& ſepimentis & vallibus, (vnde Vallatoriam
Ruellius vertit,) vtilis ſit. Harundo, Trago:
Harundo vallaris, Amato: Arundo, Turne-
ro, Lonicero: Arundo paluſtris Matthiolo,
Tabernæmont. Arundo vallatoria, Dodo-
næo *g*, Aduerſ. Thalio, Gerardo: Arundo
phragmitis, Ruellio *h*: Cornaro *i*, Dodo-
næo, Calamus vulgaris, Cordo *i*: Calamus,
Arundo vallatoria, Lobelio, Calamus ſeu
Harundo alia, gracili calamo, Cæſalpino:
Canna ſecunda, fœmina Dioſcoridis; An-
guillaræ. At Lugdunenſis ſub Arundine
vallatoria Dodonæi, & Arundine paluſtri
Matthioli, duabus figuris propoſuit. Ger-
manis, Gemein Rohr / Deckriedt. Belgis,
Deckriedt. Anglis, *Cane, Common Reede*.
Gallis, *Roſeau commun aquatique*. Italis; *Can-
ne à far ſepe, Canella, Canuccia aquatica*. Bo-
hemis, *Treſt*. VVandalis, *Schielff*. Solet
poſt frequentes pluuias, ſi craſſum lærumq;
ſolum ſubeſt, & modice aquæ piſcinis in-
natent, celeriter ſuboriri: & poſteaquam
ſuborta conualuerit, meliora *k* Cyprino-
rum paſcua, quæ ad vada & oras in piſcinis
reperiuntur, infeſtare, aliquoties totas piſci-
nas, in quibus exiguus humor ineſt, occu-
pare, nam aquarum vis maior, illam fruti-
cari non ſinit. Difficile autem Arundo in
piſcinis extirpatur. Nam ſi ferro ſuccidas,
lætior Arundo, ſi face incendas, denſior re-
ſurgit: vt & Theophraſtus *l* monet, cum
omnis Arundo viuax ſit. Si ſolas admoueas
manus, frangas citius, quam euellas. Sed
nec vomeri facile cedit, quia altius radices

c Amat. in Dioſcor. *d Theoph. 1. hiſt. 10.* *e Theoph. 1. hiſt. 9.* *f. 2. virtut. ſimpl.* *g edit. Gallica.* *h lib. 1 cap. 54.* *i in Dioſcoridem.* *k Dutrauius de piſcinis, lib. 4. cap. 5.* *l 4. hiſt. 12.*

in terram

in terram agit, denſioreq; illas inter ſe com-
plexu innodat, quam vt enodari exarariq́ue
poſsint. Sed hac ratione non fruſtra in ex-
tirpatione laborabis, ſi æſtiuo ſolſtitio per
piſcinam aquis plenam monoxylo vectus,
arundinetum falce, ita incidas, vt ea dun-
taxat internodia, quæ ſubter aquam merſa
ſunt, demetas: fiet enim vt Arundo per ca-
uam Calami plagam aqua exhauſta, quæ à
Sole tũc eſt percalefacta penitus intabeſcat.
Admonet Plinius *m* ex occultiſsima illa re-
rum inter ſe ſympathia, vt falci Filicem ap-
ponamus: qua de re plenius infra. Inanem
eſſe φεγμίτλω, ipſe etiam Hippocrates *n* o-
ſtendit, vbi καυςῆρα (non κλυςῆρα) efformare
docet, quamuis Cornarus *o* exiſtimarit v-
tramque lectionem, cõmodã ſententiam
exhibere & ferri poſſe, vt vel cauterem, vel
clyſterem calami fiſtulam in ſedem immitti
debere, accipiamus: intelligit autem Hip-
pocrates inſtrumentum, per quod ferrum
candens in anum mittitur. Sed & pro
φεγμίτλω καλαμίσκον, impreſsi codices φαρ-
μακίτην habent. Nec hæc lectio omnino im-
probanda ipſi videtur, cum φεγμίτης ma-
ximè in vſum medicum veniat: licet hodie
in officinarum vſu ignotus ſit.

II. ARVNDO SATIVA.

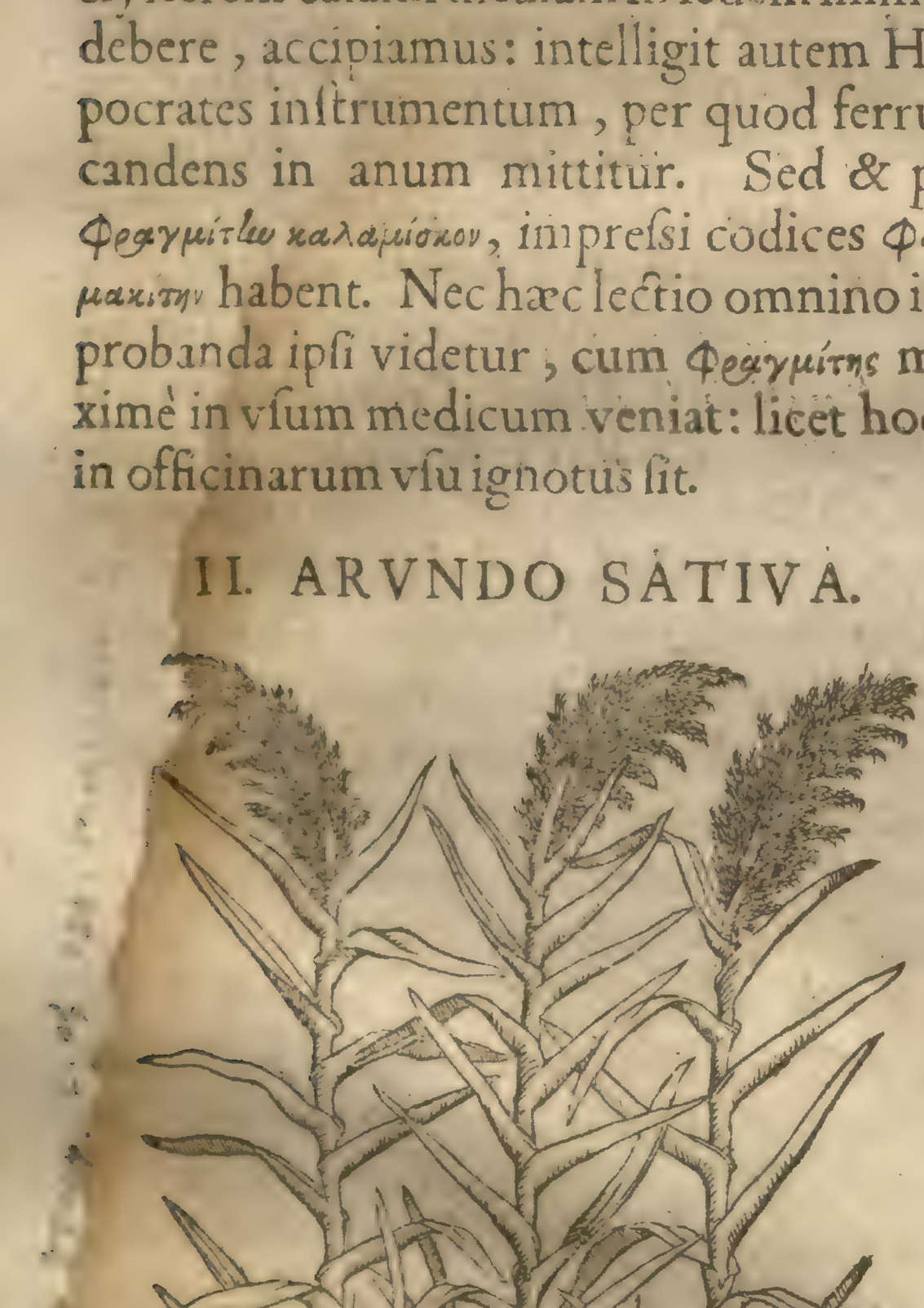

II. ARVNDO SATIVA, SEV DONAX DIO-

A SCORIDIS: radice nititur dura, longa, craſſa, contorta, nodoſa, geniculis multis, radice Chinæ æmula, qua tamen albior, latè huc & illuc ſubtus humum porrecta, guſtanti dulcis, fibrisq́ue aucta, quæ quotannis noua germina protrudit. Calamis eſt duris, firmis, vacuis, decem cubitorum, militaris haſtæ craſsitudine, & nonnunquam proceritate: denſis nodis diſtinctis, cortice ſquamoſo, qui facilè detrahitur, aſpero & ſubalbicante veſtitis: circa quos folia longa, lata, craſſa, ſuperficie ob fibras copioſas aſpera, & circumferentia acuta, quæ membraneo cortice, vſque ad medium internodium, calamum veſtiunt: panniculam ſeu iubam elegantem habet, denſam Milij modo ſparſam, mollem & lanoſa cæſarie nutantem, & purpuraſcentem, quæ hyeme ſine vllo ſeminum veſtigio in auras abit. Calami quotannis humotenus ſecantur, ſed illicò regerminant è radicum geniculis (bulbos radicis Columella *p*, oua Cæſalpinus *q* vocat,) vt infra dicetur plenius.

Locvs. In agro Romano & Arpino & alibi ad vitium palos, in alterius ligni defectu, ſepes hortorum, & ad topiaria opera, ſeritur: in hortis etiam Galliæ, Sabaudiæ, nonnullis Germaniæ, vidimus.

NOMEN. Hęc eſt δόναξ ἢ κάλαμος κύπειος, Dioſcoridi: δόναξ, Theophraſto: quibuſdam tamen χαραχία eiuſdem. Recentioribus, Calamus Cyprius: quibuſdam, Arundo ſiue Canna Hiſpanica, quia primo ex Hiſpania ad nos delata ſit. Arundo domeſtica, Matthiolo, Lacunæ, Caſtori, Lugdunenſ. Tabernæmont. Arundo amnica, Ruellio: Arundo magna, Geſnero *r*: Arundo Cypria, Amato, Gerardo: Cannæ quarta ſpecies, Anguillaræ: Canna, ſiue Arundo Donax, Bellonio, Harundo Donax ſiue Cypria, Dodonæo: Arundo donax ſatiua, Aduerſarijs, Lobelio. Calamus ſiue Harũdo craſſa, Cæſalpino. Germanis, **Zahm Rohr / Spanniſch Rohr.** Belgis, *Spaenſch riet.* Anglis, *Reede of Spayne, Cypreſſe Canes.* Gallis, *Canne.* Italis, *Calami, ouero Canna à far conochie,* eò quod colos ex ea conficiant, quemadmodum & Narbonenſes. Sic & Caloieri ſiue monachi montis Athou, ex hac Arundine, colum cõficiunt, quæ intra tres nodos duntaxat reſecta eſt, vt foramine facto, in id tres læuæ manus digitos inſerere poſsint, nempe minimum & binos ab illo proximos, liberum

m 18. *hiſt.* 6. *& ex eo Ruellius, lib.* 1. *cap.* 54. n *libro de Hæmorrhoid.* o *lib.* 1. *in Dioſc. embl.* 93. p *lib.* 3. *cap.* 32. q *lib.* 4. *cap.* 59. r *lib. de hortis.*

relin-

relinquentes pollicem & indicem illi proximum, ad lanæ pensa trahenda, & fuso applicanda. Summa cannæ articulatio, furculæ in modum incisa est, vt lana illi imposita, firmius cohæreat. Quomodo autem, & quo verticillo, & quo fuso, quæ nostris dissimilia sunt, suam lanam in fila ducant, Bellonius *s* exposuit.

III. ARVNDO ANGLICA FOLIIS IN SVMMITATE DISSECTIS: hæc folijs est cubitalibus duarum triúmue vnciarum latis, neruis aliquot per folij longitudinem excurrentibus & eleuatis: folijs in summo in duos, tres, etiam quatuor apices diuisis: hanc D. Cargillus ex Anglia misit.

IV. ARVNDO SCRIPTORIA ATRORVBENS.

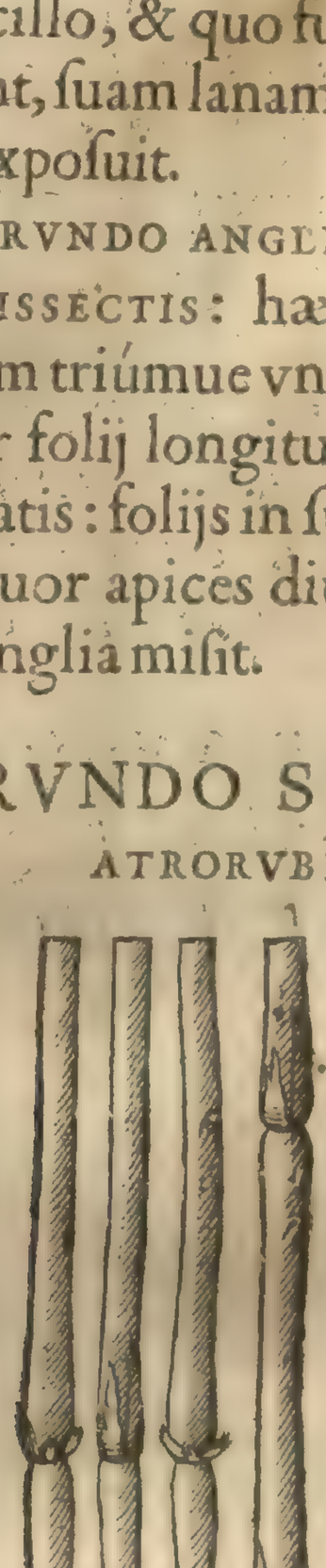

IV. ARVNDO SCRIPTORIA ATRORVBENS: radicibus & folijs est Donaci non absimilibus: calamis concauis, crassitie indicem digitum, vel potius calamum Cygni æquantibus, octo siue decem pedum altis, læuibus, splendentibus, colore foris atroruibente, intus albo, geniculis distinctis, altero ab altero plus dodrante distantibus, quibus circuli albi fasciolis similes circumijciuntur.

LOCVS. Prouenit locis humidis & pinguibus in Prouincia Galliæ, in Corcyria Insula & Græcia: reperitur etiam, monente Amato *t*, apud Hispanos, & Italos, præcipuè apud Fauentinos, circa eã vallem quam Ammonis appellant, quibus literati pro calamis characteribus pingendis, vt adhuc hodiè Græci & Turcæ, vtuntur: & ab his Calami nostri ex anserum, vel Cygnorum, vel Gallopauonum pennis adaptati, Calami nomen habent. Sic in China *u* ex Arundinibus calami scriptorij fiunt: in quos penicilla nostratium pictorum more indunt: an verò cum hac eædem? Rauwolffius *x* scribit, apud mercatores in Alepo alias reperiri Arundines paruas, intus cauas, foris læues, ex spadiceo rubentes, quibus Turcæ, Aethiopes & alij Orientales pro pennâ vtantur, siquidem pennæ anserum apud ipsos in vsu non sint.

NOMEN. Dicitur Σύριγξ, Theophrasto. Κάλαμος συριγγίας, Dioscoridi: etiam Rauwolffio: Latinis, Harundo siue Calamus, siue Canna fistularis, Arundo seu Canna scriptoria: Canna tertia, Anguillaræ: Syringias fistularis Arundo tertia Dodonæo *y*: Harundo fistularis, Amato: Fistula vel Syringa & Arundo scriptoria, Aduersl. Lobelio *z*: Arundo scriptoria & Canna fistularis, Tabernæmont. & Gerardo. Germanis, Schreiberrohr/Schreiberriedt. Belgis, *Riet ofte Schryuen.* Anglis, *Turkie vvriting Reedes.* Italis, *Calami da scriuere.*

V. ARVNDO FARCTA MAXIMA ATRORVBENS: Calamo est recto, crasso & robusto, enodi, læui, splendente, atrorubente & solido.

LOCVS. Ex India & Syria adfertur, & interdum à naucleris, qui merces ad Mediterraneum & Thyrrenum mare deuehunt, emuntur, robustiores quidem & adultiores stolones, pro scipionibus & fulcris principum & senum, quos tamen Architriclini etiam, in aulis principum, argento circumdatos cibis præferunt. Ruellius *a* refert, se persæpè vidisse è Papyro, scipiones baculosuè triquetra specie, læues ac perpolitos, quibus caduca senectus; aut imbecilla iuuentus, fulciatur.

NOMEN. Dicitur Κάλαμος νασὸς, Dioscoridi. Κάλαμος ἰοξικὸς, Theophrasto: Canna Indica, aliquibus Pappyrus, Matthiolo: Cannæ prima species Dioscoridis, Anguillaræ. Arundo Indica & septima,

s lib. 1. obseru. cap. 46. *t lib. 1. in Dioscor. enarr. 184.* *u part. 2. Indiæ, Orient. cap. 26.* *x in suo Hodæporico.* *y edit. Gallica.* *z in Iconibus.* *a lib. 1. c. 109.* *b edit. Gallica.*

V. ARVNDO FARCTA MAXIMA ATRORVBENS.

A VI. ARVNDO FARCTA GENICVLATA, SIVE SAGITTALIS.

Dodonæo *b* : Iuncus, papyri Ægyptiæ genus, Amato: Naſtos ſeu farcta, Aduerſarijs & Lobelio *c* : Naſtos tertia, Tabernæmontano: Naſtos Cluſij, Gerardo. Germanis, **Indianiſch gefüllt Rohr.** Belgis, *Riet ghe vult met merck.* Anglis, *Turkie vvalking ſtaues.*

VI. ARVNDO FARCTA GENICVLATA, SIVE SAGITTALIS : prioris ſpecies eſt : culmis exilioribus & crebris geniculis cincta, alias ſimilis : ex quibus Scythæ, Aſiatici, & Syrij tela conficiunt, aliqui & pro Scipione vtuntur.

LOCVS. Hoc genus in Italia, etiam in Rheno Bononienſi prouenire, autor eſt Plinius *d* ibidem & Amatus obſeruauit.

NOMEN. Harundinis primum genus, Amato: Naſtos & Arundo prima, Dodonæo *e*: Naſtos ſiue farcta altera, toxica, Lobelio *f*: Arundo farcta ſeu Naſtos prima, Tabernæmont. Calamus ſagittalis, Gerardo. Germanis, **Pfeilrohr.** Anglis, *Small ſtuffel Reede.* In Bali inſula *g* Cannas ſagittiuomas geſtant, ex quibus teretes exilesque ſagittas ex Arundine fabrefactas, in apice verò intoxicatas, efflant : an ex prædicta Arundine ? Meminit Rauwolffius *h* & quartæ ſpeciei Arundinum his verbis : Arundo craſſior multis craſsis internodijs diſtincta : tales ij qui Mahometem inuiſunt Mecha adferunt, quibus equites pro haſtis vtuntur præſertim Arabes, quia longæ, robuſtæ, læues & ſolidæ ſunt, quibus vtrinque ſpicula ferrea addunt : talem haſtam, vna manu per medium apprehenſam, in aduerſum hoſtem tanta dexteritate vibrant, vt rectius hac quam telo offendant : qua de re & Theophraſtus *i* & Plinius *k* verba fecere. Tales raro apud nos conſpiciuntur, quia ijs Chriſtianis ſerio interdictum eſt. Similiter Inſulæ Ternates *l* incolæ haſtis arundinaceis telorum loco vtuntur, quas manibus expeditiſsimè & violentiſsimè vibrare ſciunt.

VII. ARVNDO FARCTA FLAVA : culmis læuibus, ſplendentibus, flauis, medulla farctis, qui ſi parui & graciles ſint flecti & plicari poſſunt.

NOMEN. Hæc eſt θῆλυ ſeu fœmina Dioſcoridi : ζωγίτης καὶ δινάχιας, Theophraſto. Arundo fœmina & ſecunda, Dodonæo *m* : Naſtos ſeu farcta, ſiue toxica, gracilis & plicatilis, Lobelio *n* : Naſtos ſecunda, Tabernæmontano : Arundo farcta, Gerardo. Germanis, **Indianiſch gefüllt Rohr.** Belgis, *Ander riet ghevelt dun ende booghſaem.* Anglis, *Stuffed*

b *edit. Gallica.* c *in Iconibus.* d *lib.16 c.37.* e *edit Gallica.* f *in Iconibus.* g *part.3. Indiæ Orient.39.* h *part.1.c.8.* i *4.hiſt.11.* k *lib.16. c.37.* l *5.part. Ind. Orient.* m *edit. Gallica.* n *in Iconibus.*

canes.

VII. ARVNDO FARCTA FLAVA.

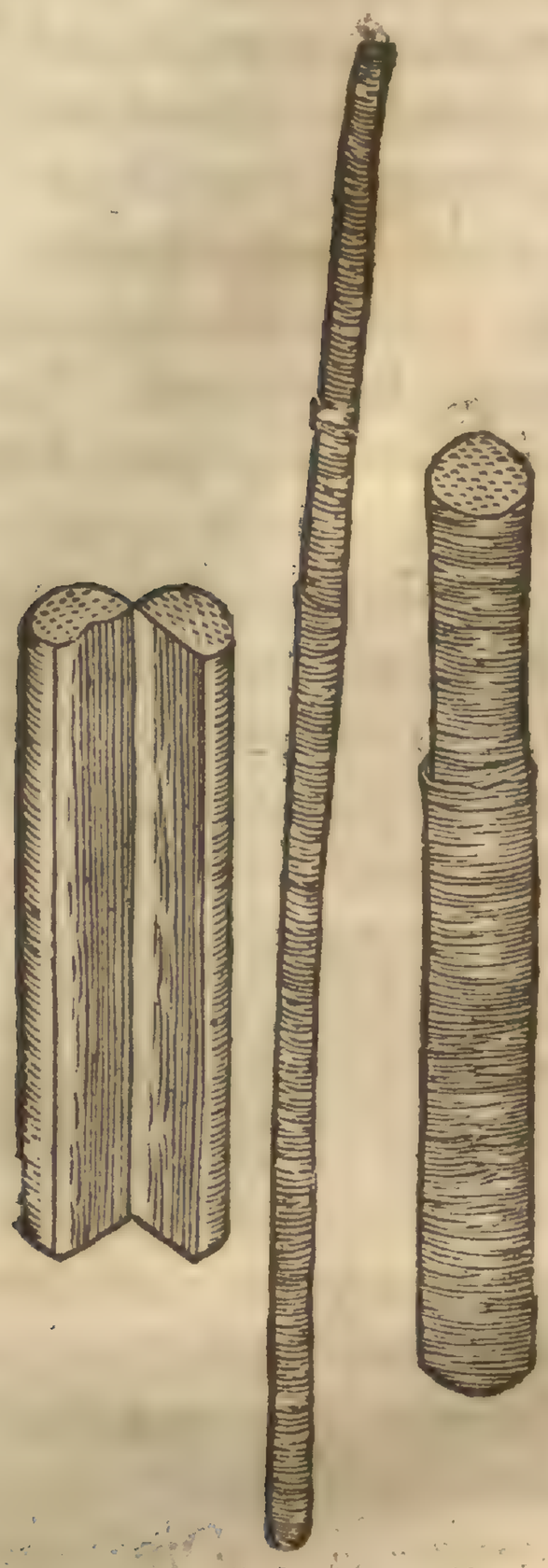

canes. Arundo, inquit Rauwolffius *o*, à mercatoribus ex India adfertur, valdè longa, flexilis, intùs farcta, foris læuis & flauescens, eiusdem per totum penè crassitiei, paucis geniculis, longè distantibus & vix conspicuis: cuius duæ potissimum species, maior & minor: ex maioribus robustiores in senum & imbecillium fulcra cedunt: minoribus, quæ tamen alijs forma planè simi-D les, pro telis vtuntur, quæ Turcæ serico variorum colorum inuoluunt.

IIX. ARVNDO REPENS, VEL CHAMÆCALAMVS.

B

Arundini simile à nodis exoritur, sed numerosius, magisque multiplex, & plures C complexu inuolucrorum per ambitum tunicas inducit. Hæc Arundo pumila, in saccis magnis Costo Arabico & Zingibere plenis aliquando reperta, veluti rara & inusitata hic doctis & rei herbariæ studiosis spectanda proponitur. Hanc & Cæsalpinus *p* sic expressisse videtur: Arundinem tertiam habemus in maritimis arenoso solo, ex longissimis calamis humi serpentem, ramosam, eadem tenuitate, sed angustiore fistula.

NOMEN. Posset & Chamæcalamus appellari: Arundo humilis, Gesnero *q*. Arundo epigeios, Lugdunensi. Nunc Arundinum vsum viresque & culturam subijciemus.

QVALITAS ET VIRES. Lubet cum Marcello *r* dicere, si Arundo juxta vsus bonorumque suorum æstimationem etiam maximis arboribus comparetur, nullibi quàm in ea natura liberalior fuisse videbitur: nec aliundè maior illi meritò laus erit; quàm vno hoc fragili & inani frutice, omnes ferè E toto orbe gentes ad omnem fortunam & vitam instruxisse: quando vna hæc sacrificijs, epulis, theatris, funeribusque tibias multiplices dederit. Vna hæc subinde humanas voces pereuntes retinet; & ad alios, & ad consilia, & cogitationes nostras transfert: hæc vna ad propulsandas iniurias, & longè arcendos hostes, militem etiam nunc in Oriente armat: & in rustico opere inuenitur,

o part.1. c.8. *p lib.4. c.59.* *q lib. de hortis.* *r lib.1. in Dioscorid. cap.99.*

in quo modo tuguria tegit, modo ſtoreis materiam præbet, modo vitem fulcit, modo hortum clauſum à pecore tuetur: & ne voluptati etiam deſit, aucupio per hyemem inſeruit. Quæ omnes parentis omnium naturæ, in frutice hoc non contemnendæ laudes ſunt. Accedit quin & eius in Medicina vſus. Rectè ergo Plinius *s*, Arundines belli pacíque experimentis neceſſarias atq; etiam delicijs gratas, ſcripſit. Bello vtiles, ſiquidem Orientis populi Calamis bella conficiũt, cum ex Arundine Naſto, vt habet Dioſcorides *t*, ſagittæ fiant: quare Democritus *u*, βελέπας & γραφαλάμους vocat. Calamis, ait Plinius *s*, ſpicula addunt, irreuocabili hamo noxia: mortem accelerant pinna addita calamis: fitque ex ipſo telum aliud fracto in vulneribus. His armis Solem ipſum obumbrant, propter hoc maximè ſerenos dies optant. Odere ventos & nubes, qui inter ipſos pacem eſſe cogunt. Pace vero commodas adſcribendum, cum ex ijs Calami fiant. Delicijs, ad tibiarum vſum, quas à Barbaris inuentas fuiſſe tradunt, ideoque in deſcribendis muſicis inſtrumentis, quibus perſtrepebat furioſa bacchantium cohors, rectè Catullus: Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu. Olympiodorus, à Phrygibus inuentas tradit, vſumque in certamine, Marſium tibia, Apollinem Cythara. Sic Phœnicum inuentum paruulæ tibiæ, quæ lamentabilem & flebilem vocem emittebat, quæ ipſis γίγγρας denominatà, licet alij Gingrinas ab anſerina voce dictas putent. Tryphoni quoq; apud Athenæum *x* γίγγρας eſt αὐλήσεως ὄνομα: quæ tibiæ ab Athenæo γίγγροι vocantur, itidemque ab Heſychio, necnon γιγγριαι: ſed de tibiarum ex Arundinibus diuerſitate, qui volet, legat Gellium *y* & Hermolaum in Dioſcoridem *z*: maximè tamen Solinus laudat Arundines ad muſicam, quæ ex inſula Siciliæ Thermitano agro ſita adferuntur. Refert Bellonius *a* ex Arundinum calamis viginti quatuor, Muſicum Inſtrumentum apud Turcas reperiri, quod inflatum, non minus elegantem & ſuauem harmoniam reddat, quam Germanica fiſtula. Arundine etiam ſeptentrionales populi domus ſuas operiunt, durantque æuis tecta alta: obid panniculam tectoriã vocat Plautus *b*: Cuius tu legiones diffiauiſti ſpiritu, Quaſi ventus folia aut panniculam tectoriã,

A Qui *c* tu in paludem is, exigisq; Arundines Qui per tegamus villam, dum ſudum eſt. In reliquo verò orbe, cameras, inquit Plinius *d*, leuiſsimè ſuſpendunt: volens innuere, ex ijs cameras fornicesque pergularum quam leuiſsimas & minimè oneroſas, fieri. Chartis quoque ſeruiunt Calami, Ægypti maximè, cognatione quadam papyri. Quod verò panniculæ comam, cauponum ſtrata replere ſcribit, hac de re vide caput de Typha. Arundines *e* etiam fiſſæ & folia earundem vinculorum quoque vicem ſubeunt. Vtuntur & textores cannis, ex illis nonnulla inſtrumenta conficientes pro filis glomerandis: & Chirurgi noſtri oſsibus fractis colligandis adhibent. Ad Rhenum, vbi ligni caritas in faſciculos Arundines colligunt, quibus per hyemem fornaces calefaciunt & panes coquunt.

B

QVALITAS. Medicum in vſum, non omnia Arundinum genera commoda ſunt, ſed Phragmitis maximè, de qua præter Dioſcoridem, Galenus, Aegineta, Oribaſius & Aetius, eadem ferè tradunt. Cyprium tamen eadem omnia poſſe, Dioſcorides aſſerit & Plinius quoque prodidit. Calami Phragmitis *f* radix, (quantum *g* guſtu licet conijcere,) abſtergendi vim non modicam habet, minimè acrem: folia tamen viridia moderatè refrigerant: itemque non modicam vim abſterſoriam poſsident. Cortex eius vſtus tenuium partium, atque diſcuſſoriam abundè vim acquirit, habetque vim abſtergendi: adeò vt *h* calefaciat & ſiccet *i* vehementer (tertio ferè *k* ordine:) plus tamen ſiccat quam calefacit.

C

VSVS. INTRINSECVS. Vrinam *l* menſesque mouebit & iſchuriæ ſuccurret, radicis, tam ſylueſtris, quam ſatiuæ, in vino vel aqua decoctum, propinatum. EXTRINSECVS. Alopecias *m* cortex vſtus & ex aceto illitus emendat: quod Plinius *n* de Cypria tradit: idem poteſt cinis *o* cum axungia leonis. Furfures *o* aufert radicis in vino decoctum, ſi eo caput abluatur. Aurium *o* dolorem mitigat, olei in quo radices decoctæ fuerint, ſi aliquoties in die guttæ aliquot inſtillentur. Auditum vitiat, panniculæ *p* flos ſi aures intrauerit, nam adeò tenaciter adhæret, vt auelli non poſsit, quare ſæpiſsimè homines ſurdos efficit. Hæmorrhagiam *o* ſiſtit cinis naribus inditus. Eryſipelati-

D

E

s *lib* 16. *c* 36. t *lib.* 1. *c.* 115. u *in Geoponicis, lib.* 2. x *lib.* 14. y *lib.* 4. z *lib.* 1. *corol.* 122. a *lib.* 1. *obſeruat. cap.* 76.
b *in Milite.* c *in Rudente.* d *lib.* 16. *cap.* 36. e *Ruell. lib* 1. *c.* 4. f *Gal. Aet. tetr.* 1. *ſerm.* 1. *Oribaſ.* 15. *Coll. &* 2. *de virt ſimpl.* 1.
g *Gal.* 7. *ſimpl.* h *Actius, Oribaſ.* 2. *Syn.* 5. *&* 16. *Aegin. l.* 7. i *Oribaſ.* 2. *virt. ſimpl.* 1. k *Oribaſ.* 15. *Collect.* l *Matthiol. & Tabernem.*
m *Dioſc. & Plin.* n *lib.* 24. *c.* 11. *& lib.* 32. *c.* 10. o *Tabern.* p *Dioſc. Gal. Plin.*

bus *q*,

bus *q*; alijsque inflammationibus (etiam testium) folia virentia tusa & imposita, medentur. Aestiuo tempore hæc per febricitantis conclaue, refrigerandi gratia, sparguntur. Vulnera & vlcera (putrescentia, Plinius *r*) linguæ curat, si sæpius illinantur. Vlceribus antiquis & fistulis, puluis tenuissimus adspersus, eas exsiccat & curat. Scorpionum ictibus, radix *s* contusa & imposita medetur. Luxata *t*, doloresq; lumborum (spinæ, Plinius) eadem ex aceto demulcet. Maculas ex variolis relictas, succus B radicis, cum seuo hircino & melle, pari dosi, delet. Sudores potenter mouet medulla contusa, syncipiti & pedibus adpositа, si quis in lectum se componat & cooperiat. Spicula *u*, aculeosque corpore extrahit radix contrita tum per se, tum cum bulbis imposita, quà de re Galenus & Aegineta dubitant. Plinius *x* & folijs eam vim tribuit. Celsus *y* plenius de hoc: surculum, inquit, optimè educit, superimposita Arundinis radix, si tenera est, protinus contrita: si iam durior, ante in mulso decocta, cui semper mel adijciendum est, aut Aristolochia cum eodem melle: pessima autem ex surculis Arundo est, quia aspera est, eademque offensa etiam in Filice est: sed vsu cognitum est vtrumque aduersus alterum medicamentum esse, si contrita superimposita est. Et Marcellus *z* & Plinius *a*, Filicis radicem tritam Arundinem, & contra, celeriter extrahere scribit: & vt Myrepsius *b*, ex quacunque corporis parte, radix Filicis tusa & cribrata, D madefacta, cum adipe sufficienti superposita: si verò non paret, radicem Calami vritò, & frixam cum picino oleo illine noctem & diem. Ad hunc vsum, ex Arundinis radice, medicamentum Hippocrates epispastum, Orchomenium videtur quibusdam appellasse. Serpentes aut viperæ si semel tantum Arundine percutiantur, stupidos: si vero sæpius, alacriores reddi Apuleius & Zoroaster *c* testantur. Traditur ab ijs qui de re rustica scripsere, inter Arundinem & Filicem, intestinum esse odium, quare Arundinem *d* vomeri alligatum, Filicem in agro destruere ac enecare. Causam huius inimicitiæ Costæus *e* in alimentum refert: Filix enim, inquit, pinguia sponte amat loca: Arundo macris fœlicius prouenit: propterea que si vtraque pingui macróue constiterint loco, tabescere earum alteram oportet. Addit insuper, peculiarem formarum aduersantem facultatem illis inesse. Quæ sanè αἰνιγματα Emblemati locum edit apud Camerarium *f* Disparem vites: siquidem dispares mores, disparia quoque studia sequuntur, vt rectè Cicero *g*, quod hoc distichio complexus: Triste Filix calamis, Filici quoque tristis Arundo: Qui socium cupies quærere, quære parem. Nec minus elegans Emblema apud eundem, Flectimur non frangimur: nam ventus ingentes arbores confringit, & radicitus euellit, contrà Arundo stat, licet quolibet vento agitata, illæsa: quare patientia sæpè victrix est, contra pertinacia succumbente: Flectitur obsequio, sic vincit Arundo procellas, Lædi-tur, aduersum qui sua fata furit. Quemadmodum odium est Arundini cum Filice, sic Arundini cum Corruda seu Asparago, amicitia intercedit: nam si ad radices Arundinum, Asparagi serantur, mirificè prouenC niunt: quare Palladius *h* iubet inter Cannarum oculos, Asparagorum etiam semina spargere; vt mista nascantur, eo quod & Asparagi colantur, & incendantur, eo modo quo Cannæ: quod & Cato *i* innuit. Cum ergo tantus fuerit Arundinum vsus, non mirum si veteres studiosè arundineta coluerint, vel vt Palladius *h* Canneta, quem modum breuiter, ex rei rusticæ autoribus, subnectemus. Arundines apricis *k* locis gaudent, & à ventis nutriuntur: etsi nullum *l* locum recusent, cum sint viuacissimæ, prosperius resoluto quã denso, humido quam sicco, vallibus quam cliuis, fluminum ripis & limitibus, ac vepretis commodius, quam medijs agris deponuntur. Si *m* calidæ & siccæ prouinciæ studemus, valles humidas, vel irriguas opus est deputare cannetis: si frigida regio est, locis medijs instituantur, sed succo villarum subditis. Minus *l* alte Arundo pastinatur, melius tamen bipalio seritur: factis breuissimis scrobibus *l*: seritur bulbus radicis, seritur & talea Calami, nec minus toto prosternitur corpore: præcipue *k* per bulbos, hæc enim præstantissima ipsorum plantatio est. (Sine *n* stipite nudam radicem transferri & pangi: imò & oculis *o* aut spongijs (in quibus *p* vita est quæ in germina effunditur) transponi, Scaliger scribit.) Bulbus *l* tripedaneis inter

q *Dioſc. Plin.* r *lib.24.c.15.* s *Matth. Tabern.* t *Dioſ* u *Dioſc. Fernel. 4 meth 5.* x *lib.24 c.11.* y *lib.6. cap.26.* z *de medic. cap. 34.* a *lib 24. cap. 11.* b *de ca* 31. cap. 10 c *apud Conſtantinum.* d *Plin. lib.18 cap 6.* e *lib.2. c.16. de Vniuerſ. hiſt.* f *in emblem.* g *lib. de A* in Februar tit 23. i *de re ruſt.7.* k *Conſtantinus lib 6. cap.51.* l *Columella, lib.4. c.32.* m *Palladius in Febr. titul. 23* caus. Theoph. 4. o *in 1. plant. Ariſtot.* p *in lib.1. caus 7.*

vacantibus ſpacijs obrutus, (vel, vt *q* Cato oculos Arũdinis pedes ternos alium ab alio ſerito,) anno celerius maturam perticam præbet: (Palladius *m*, oculos Cannarum per ſingulas ſcrobes obruit, qui ſemipedis ſpatio inter ſe diſtent.) Talea & tota Arundo ſerius prædicto tempore euenit: ſed ſiue reciſa in dupondium & ſemiſſem taleã, ſiue totæ arundines proſtratæ deponantur, extent earum cacumina oportet, quod ſi obrutæ ſunt, totæ putreſcunt. Obliquus *r* proſtratus calamus facilè germinabit: ita autem proſternendi ſunt, vt inuicem diſtantes ſe mutuò non contingant, atque id altitudine digitorum trium, aut quatuor, & ſic, vt ex proſtratis Arundinibus, vnus aut alter oculus ſurſum ſpectet. Cæterum Calamos, qui rectè plantantur, eos duos geniculos habere oportet, & duodecim digitorum profunditate plantari. Tempus autem plantationis, quidam veris initium eſſe volunt, quandoquidem facilè à glacie lædantur: quare Palladius *s*, in Februario canneta ponenda monet. Secatur *q* Arundo eodem anno poſt ſolſtitium Hyemale: eouſque enim augeſcere creditur. At Columellę *t*, cultus arundinetis primo triennio non alius eſt, quam cæteris: cùm deinde conſenuit, repaſtinandum eſt: ea eſt autem ſenectus, cum vel exaruit ſitu & inertia plurium annorum: vel ità denſatum eſt, vt gracilis & Cannæ ſimilis Arundo prodeat. Sed illud de integrò refodi debet, hoc poteſt intercidi & diſrarari, quod opus ruſtici caſtrationem vocant: quæ tamen reſectio Arundineti cæci eſt, quia non apparet in terra quid aut tollendum ſit, aut relinquendum: tolerabilius tamen Arundo caſtratur ante quam cæditur: quatenus Calami velut indices demonſtrant, quid eruendum ſit: tempus repaſtinandi & conſerendi eſt prius, quam oculi Arundinum egerminent: cæditur deinde poſt brumam. Recidenda *s* quæ in radice purganda ſunt, id eſt putria malè porrecta, & ſi qua gignendi oculos non habebunt. Fodiendum *u* quoties & vineta: ſed & macies eius, cinere, vel alio ſtercore iuuanda eſt, propter quod cæſum plerique incendunt arundinetum. Hactenus de arundinetis. Ex Arundinis radicibus combuſtis, multæ officinæ, Auicennam imitatæ, ſuum Antiſpodium conficiunt, qua de re A capite ſequenti. Arundinibus Plinium *x* Adarcam adnumeraſſe aliqui volunt, alij verò negant. Aſtruit Marcellus *y* & cum eo Amatus. Et Dalechampius *z*, ineptè Plinium facere ſcribit. Contra verò Collinutius & Cornarus *a*, Plinium tuentur. Hermolaus *b* autem ita, Plinius, inquit, non hoc dicit, Arundinem paluſtrem eſſe Adarcam: ſed è cortice paluſtris arundinis naſci Adarcam, ſub ipſa eius coma, quod & lib. XXXII. monſtrat apertiſsime, ijſdem ferè verbis de Adarca & XXI. libro docet cum Sinapi. Equidem ſi locum à Marcello citatum perpendas, in eam ferè deſcendes ſententiam, quod plantam cum hærente & adnata illi ſpuma miſceat: dum enim Arundinum differentias recenſet, inquit: eſt & in Italia naſcens Adarca nomine, paluſtris & cortice, tantum ſub ipſa coma, vtiliſsima dentibus, quoniam vis eadem, quæ Sinapi. Sed hoc loci Plinij textum vitioſum eſſe, ipſius verba comprobabunt. Inter aquatica *c*, inquit, dici debet & Calomochne (id eſt Arundinis *d* lanugo) Latine Adarca appellata, naſcitur circa Arundines tenues, è ſpuma aquæ dulcis ac marinæ, vbi ſe miſcent: hęc ille. Vult dicere, in paludibus aut lacubus ſalſis naſci, in quorum vadis imis ſcaturit fons aliquis dulcis, non in mari: vel contra vt rectè Dalechampius, in ijſdem aquis dulcibus, in quarum profundo ſalſus fons emicat, vt in lacu Marſonetæ propè Carcaſſonam Galliæ. Et hæc fuit Græcorum de Adarce ſententia, ſiquidem Dioſcoridi *e* Adarce ſit concretio ſubſalſa, humidis & paluſtribus locis, ſicco cœlo ſpiſſeſcens, Arundinibus & herbis (cremijs vertit Marcellus, farraginem dixit Hermolaus *f*, contra rei ruſticæ autores omnes, farraginis voce vſus,) inhereſcens, molli Alcyonio prorſus ſimilis, valde ſpongioſa, vt videri poſsit Alcyonium paluſtre: ſic & Oribaſius *g*, cui Adarce ſiue Adarcion dicitur: at Actuario *h*, λιμνῆτις (à paludibus,) ἀδάρκιον ϗ ἄδαρκα nominatur. Verum Aegineta *i* voluit eſſe velut ſpumam aquæ ſalſæ, φορυτῷ ϗ καλάμοις ſcortis (quiſquilijs *k*) ac Arundinibus circumfarctam: ſecutus Galenum *l* qui Adarcen ſcribit eſſe οἷον ἀφρὸν πηγότατον ὕδατος ἁλμυροῦ, hoc eſt veluti ſpumam concretam aquæ ſalſuginoſæ. Sic & alibi *m* ψευκαλαμίτιδα (propterea quod calamis

q *de re ruſtic. y.* r *in Geopon. lib. 6. c. 51.* s *tit. 23.* t *lib. 4. c. 32.* u *Columel. lib. 4. c. 32.* x *lib. 16. c 36. & lib. 20. cap. 22.* y *lib. 5. in Dioſc. c 91.* z *in notis in vtrumque Plinij locum.* a *emblemat. in Dioſcor.* b *caſtigat. in lib. 16. Plin. c. 36.* c *lib. 22. cap. 10.* d *Calami lanugo, Hermolao lib. 1. coroll. 972.* e *lib. 5. c. 137.* f *Marcello monente. Circa arundines graminaue concreſcit, Sacanus vertit.* g *13. Collect.* h *6. Meth. med. 1.* i *lib. 7.* k *cremiis Andern.* l *lib. 11. ſimpl.* m *lib. 1. κατα τοπους c. 1.*

ad

adnascatur,) dici posse scribit, id quod ab A alijs λιμνήσιον & λιμνήπις, seu, vt etiam Aetius, λιμνήξις nominatur, scilicet ἀπὸ τῶν λιμνῶν, hoc est, à paludibus in quibus nascitur. Quod Plinius *n* Adarcen Latinam vocem affirmet, errat, cùm Græci passim pro sua, ante Latinos vsi fuerint: equidem Latinis recepta Græcorum vox est. Pallam marinam Italos vocare Cordus *o* statuit, cum tamen longè aliud hac voce nobis ostenderint, pilam, nimirum, leuem quasi ex quisquilijs stramineis compositam, quam in li- B tore Veneto copiosè vidimus. Fallitur & Collinutius qui duas Adarces species refert, cum Græcorum nullus, quos equidem legerimus, duplicis meminerit. Sed de his alibi. Quid sibi velit Diodorus *p* ignoramus, dum scribit in Australi quadam insulâ, æquinoctiali plaga Arundines haberi plurimas, fructu candidum neruo similem ferentes, è quo suauissimus panis conficiatur. In Æthyopia populi radicibus Arundinum, tusis, arefactis, & in farinam molitis, C victitant, & ob id Rhizophagi nominantur, Ruellio *p* & Hermolao monentibus: Etiamnum *q* hodie nonnullæ gentes panem non insuauem conficiunt. Sic & Indos Cannis aut Arundinibus vesci, Bellonius *r* testatur.

DE ARVNDINIBVS INDICIS.

CAPVT III.

ARVNDO ARBOR TABAXIFERA: arbor est magna *a* & crassa & instar Populi procera, interdum minor, ramis frequentibus, vt plurimum erectis, internodijs pluribus Arundinum modo distinctis, sed palmi longitudine à se inuicem disitis: folia habet multa Oleæ longiora: triplo *b*, quadruplóue maiora & tenuiora: &, vt Linscotus *c*, quæ à se inuicem longius distant, oliuæ folijs non admodum disimilia: quæ, E vt idem, quandoque adeò alte exurgit, vt eius loci quamcunque altissimam domum transcendat, crassitiem femoris virilis æquens: cuius articuli spithamæ vnius cum dimidia interuallo distant: & vt idem *d*, aspectu sunt grandissimæ, præaltæ, nigræ, rotundæ, crassæ, ita vt vtraque manu vix

ARVNDO ARBOR TABAXIFERA.

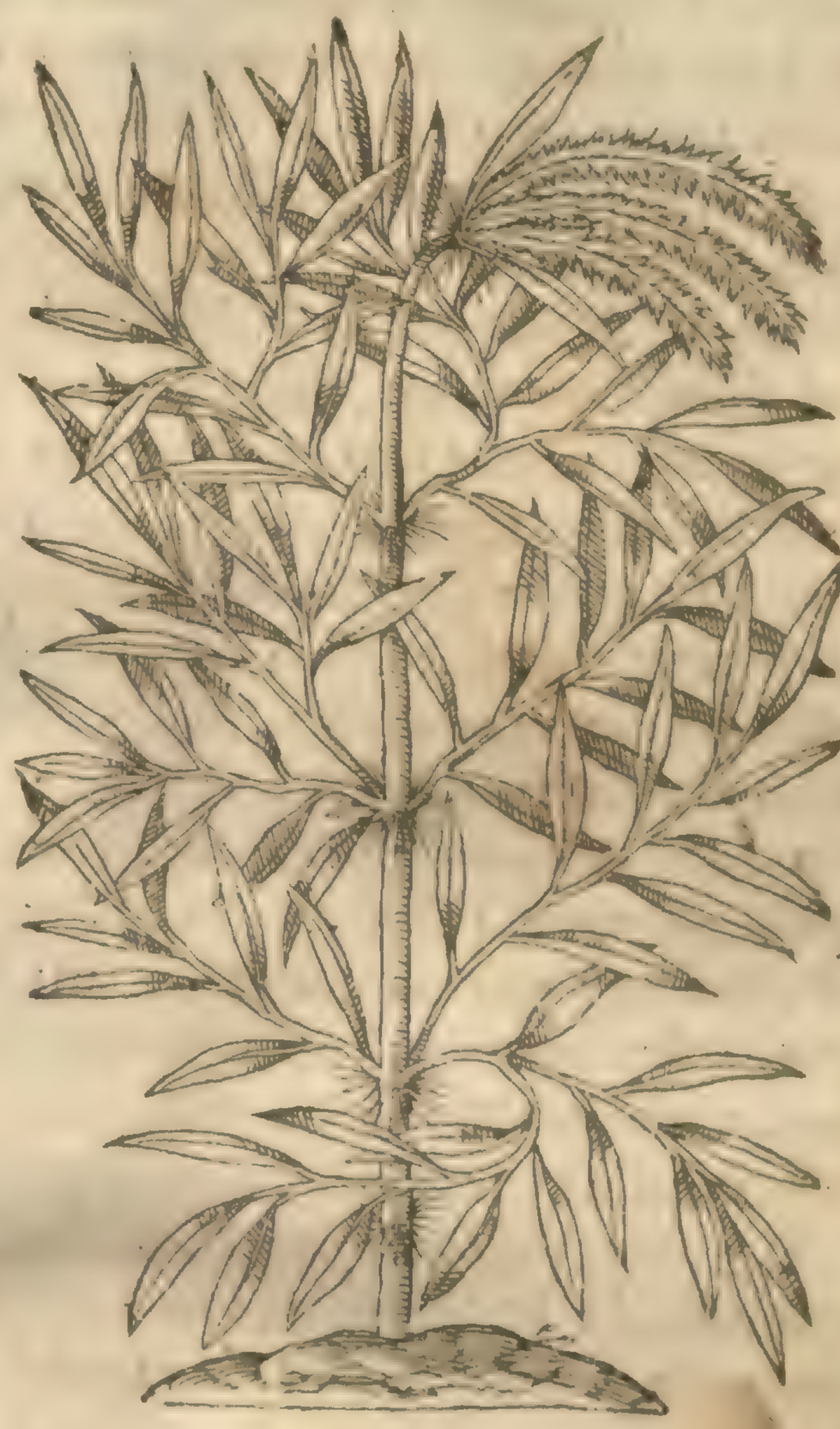

iunctim includas, imò femoris crassitie. Inter singula *a* internodia liquor quidam dulcis, crassus, velut Amylum albus & congestus, (materia quædam *c* peculiaris, attactu friabilis, aspectu medullam illam, quæ è Calamis scriptorijs extrahitur, referens,) interdum *a* multus, nonnunquam verò paucus & plus *b* in vna quàm altera Arundine reperitur: quem etiam *a* non omnes Arun- D dines siue rami continent, nec vbiuis: at eæ duntaxat, quas Bisnager Batecale, & pars prouinciæ Malauar profert. Liquor hic concretus duplex est, interdum albus & crassus, interdum nigricans *a* & cinereus inuenitur, qui tamen non improbatur, cum hunc colorem nigricantem, aut ob nimiam humiditatem, aut quod diutius Arundini inclusus permanserit, contraxit: non verò, vt nonnulli putarunt ob arboris incendium, cùm in multis ramis, quos ignis non contigit, niger etiam inueniatur: Auicenna *e* enim, cui *Tabaxir*, & Auerroes *f* cui *Tabaisis*, ex Arundinum radicibus crematis fieri credidere: addit Auicenna, dicitur enim ipsas aduri propter fricationem suarum extremitatum, cum ventus eas perflat, hoc est Solis vi quasi exustis.

LOCVS. In India, in vniuerso littore Ma-

n *lib.32. cap.10.* o *lib.5. in Dioscor. cap.137.* p *Ruellio, lib. 1. cap.54.* q *Aduers. in arund. Sacchar.* r *lib.1. obseru. cap.2.*
a *Garzias, 1. cap.12. Fragosus, Acosta, cap.46.* b *Acosta, cap..46.* c *4. part. Indiæ Orient.14.* d *5. part. Indiæ Orientat.* e *lib 2. tract.2. cap.617.* f *de simpl. cap.56.*

labar,

labar, præcipuè iuxta littus Choramandel in Biſnagar & Malauar prouenit: in regno quoque *d* Norſinga: in ſylua quadam Taquor, hanc arborem, ſiue Arundinem, ſe vidiſſe ea forma, qua exhibet (quam & nos imitati ſumus) & ex ea medullam extrahi vidiſſe, Acoſta teſtatur.

NOMEN. Arbor ipſa ab Indis *Mambu* dicitur (licet nunc etiam, ſucci nomine *Tabaxyr* vocari cœperit) quemadmodum humor ab indigenis Indis, *Saccar Mambu*, quaſi dicas, Saccharum de Mambu nominatur, partim propter dulcedinem, partim quia Arundines, aut rami arboris illud producētis Indi Mambu nominant, licet nunc etiam Tabaxir, Mambu vocari cœperit, quæ vox Perſica eſt: nam Tabaxyr lacteum humorem, ſiue liquorem album vt lac, aut ſuccum alicubi concretum, notat: qua voce Arabes, etiam ipſe Auicenna & alij vſi ſunt, licet non ſufficienter agnouerint: ſiquidem Rhaſis *g*, eius generatione omiſſa, ſolas vires recenſeat: ſic Serapionis *h* exemplar corruptum videtur, quandoquidem *Sataiſcir*, vel *Reſcius* legatur, & apud aliquos ex Arabibus *Abaiſer*, vt apud Pandectarium videre eſt. Arabibus & Turcis *Tabaxir* nomine cognitum eſt, nam hi, quemadmodum & Æthiopes & Perſæ, hoc nomine, propter inſignem medicamentoſam vim petunt, & magnifaciunt, ac mercimonij cauſa ex India in ſuas regiones exportant, magno pretio redimentes pro eius prouentus ratione, cuius pretium *i* in Arabia eſt, vt puri argenti pondere ematur. Dicitur arbor in qua Tabaxir generatur, Garziæ: Spodium aut Tabaxar Perſianorum, Acoſtæ: Spodium, Caſtori & Fragoſo: Mambu ſiue arbor Tabaxir, in hiſtoria Lugdunenſi. Bambus ſiue Iuncus Indicus, & Canna Tabaxir & Arundo Bambus, Linſcoto: Harundo Indica, Cluſio *k*. Verùm licet vox Tabaxir apud Arabes, Spodij nomine reddatur, cuius erroris primus Gerardus Cremonenſis apud Rhaſim *l* autor eſt, quem poſtmodum omnes Arabum interpretes Latini ſecuti ſunt, attamen cum Græcorum Spodio confundere minime oportet: ſiquidem Græcorum *ἀφρὸς* (in Macedonia *m* vulgo Papel nominant, & eo non vtuntur,) fumus ſit ſeu candida *m* fuligo in æris fornacibus, fitque tum cum fauillæ è metallo dum coquitur, emicantes, ſurſum aſcendunt, & propter grauitatem in terram ſeu pauimentum aliquando delabūtur, & Cadmiæ factitiæ ſpecies eſt: quemadmodum autem Spodium propter grauitatem recidit, ſic Pompholix fauilla eſt tenuiſſima & volatilis, quæ dum æs in fornacibus perficitur, in altum euolat, & camino inſtar farinæ volatilis adhæret: quæ cum ambo in eadem fornace ſimul fiant, tantam inter ſe cognationem habent, vt in vnius defectu altero vti liceat: hinc factum, vt aliqui Spodium Arabum creditum, nunc Pompholygem, ab Arabibus Tutiam vocari putent. Sed hoc diligenter notandum, quia Arabes ſuum multis compoſitionibus, quæ intrò aſſumuntur, admiſcent, eique maximas in hepate confortando vires adſcribunt: hocque nemini mirum videri debet, quod longè aliud, quã ipſi Græci intellexerint, qui ſuum Spodium ſolis externis remedijs addidere: nec intrà corpus ſumendum eſt, cum nihil aliud ſit quam metallorum fauilla extincta. Quare Arabes minus rectè ab ijs reprehenduntur, qui eorum mentem non aſſequuntur, non animaduertentes, non Arabum, ſed eorum interpretum errorem eſſe. Equidem apud Meſuem *n* habetur Alſirocoſti compoſiti deſcriptio, quam medicinam benedictam nominat, maximè in acutis febribus, in qua Spodium requirit: quo loci Coſtæus monet, vbi Spodio vti animus eſt, in ijs quæ aſſumuntur, Harundinis radicibus vſtis, vtendum eſſe. Quod ſi Arabum Spodium, ex Cannæ radicibus tantum vſtis fit, mirum ſanè videtur, Auicennam *o*, tot ac tam eximias dotes ei tribuere: à ratione ſiquidem alienum eſt, eiuſmodi radicem vſtam ipſi Spodium dictam, cor recreare, animi deliquio prodeſſe, ſiti, inflammationi ſtomachi, tremori, melancholię & alijs affectibus multis, ab eo enumeratis conferre. Et, licet concedamus Spodium hoc Arabum omnia hęc præſtare, attamen, cum ad nos nondum delatum ſit, præſcribi non debet. Nec melius faciunt ij, qui Ebur vſtum, quod imperitè Spodium appellant, eius loco ſubſtituunt, cum potius ſit Antiſpodium: quin etiam vt Ebur crudum, viribus & natura multum à Cannis crudis diſſidet, ſic & illud vſtum ab ipſis vſtis. Verum cum apud veteres, nullum Spodium ſiue Antiſpodium intra corpus datum fuerit, idcirco in Arabum compoſitionibus, quæ ſecundum eorum interpretes Spodium requirunt, Tabaxir ſumen-

g *lib. 3. de remed. c. 16.* *h* *lib. Simpl. c. 332.* *i* *Garzias, Acoſta.* *k* *inter exotica.* *l* *3. ad Almanſ. cap. 35.* *m* *Bellonius, lib. 1. obſerv. cap. 50.* *n* *diſtinct. 3.* *o* *lib. 2. Can. tract. 2. cap. 617. & de virib. cordis tract. 2. litera S.*

dum,

dum, quod Saccharum, Dioscoridis, Gale- A ni & Plinij, Dalechampius censuit: poterit ergo in huius defectu, Saccharum nostrum Candi substitui: quamuis Arabes in medicamentis per os assumendis in defectu legitimi Tabaxir, Rosis vsos esse, sint qui velint, id ex Serapionis capitulo allegato, atque eius interprete probantes: in Græcorum verò, id quod officinæ Nihili griseum appellant, in cuius defectu, Græci ἀντίσαρκα parabant, quæ nonnulli ex ossibus Elephanti (alij Boum) crematis fieri censent, quod falsum B esse Garzias & Acosta asserunt: cum Elephantum ossa, velut nullius vsus, ab incolis abijciantur. Sic multæ officinæ, Auicennam *o*, vt aliqui volunt, imitatæ, ex radicibus Arundinis combustis suũ Antispodium conficiunt: alij, Ebur vstum exhibent. At longè rectius fiet si Dioscoridem *p* imitemur, qui varia Antispodia proposuit, vt sunt folia Myrti cum floribus & baccis immaturis, in fictili crudo operculo perforato, vsta vsque ad perassationem ipsius fictilis, quæ C exempta ad vsum lauantur: sic ex tenerrimis Oleæ syluestris ramis, vel satiuæ cum suis floribus, aut Malis Cotoneis dissectis & exossatis, aut Galla: ex Moris immaturis, cãdidis, aut Terebintho, aut Lẽtisco, aut mollibus Rubi folijs: vel è Buxi coma, vel Pseudocypero cum flore: alij ex ficulneis frondibus in Sole prius siccatis: alij alia in Spodij Græcorum vicem vsurpant, nullum tamen intra corpus sumebatur: eadẽ Antispodia etiam Oribasius *q* & Plinius recensuere: sed hæc D huius loci non sunt.

QVALITAS. Frigidum & siccum est Rhasi *r*; & quidem gradu tertio *s* Auerroi: at Serapioni *t* frigidum in tertio gradu, siccum in secundo.

VSVS. INTERNVS. Febribus *r* acutis & siti, cordis tremori prodest, caliditatem *s t* & inflammationem choleræ remouet, stomachum confortat & cardiacæ *s* calidæ, nimio *r* ventris fluxui & vomitioni; item *r* pustulis oris & linguæ, siue *t* vlceribus oris, E confert. Quare *u* ex medicorum, tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcarum testimonio, Tabaxir ardoribus internis & externis conuenit, tum etiam biliosis febribus & dysenterijs: præsertim autem in biliosis fluxionibus vtuntur: & nostri, addit Acosta *x* Trochiscos ex eo conficiunt semine oxalidis addito. EXTERNVS. Solent Indi *y* ex pulcherrimis eius ramis incuruatis, pergulas & deambulacra, opere topiario, ad parandas vmbras, conficere. Sic in ciuitate Bantan ☞ Indiæ Orientalis, cuncta ædium sublicia, ex crassissimis Arũdinibus, Bambo dictis, assulatim dissectis constant: vnde tenui labore, sumptuque suas ædes extruere possunt. Sic in Terenate *a* ex ijs domos suas ædificant, findunt eas & singulari industria intorquent: sic in Pegu *b* etiam, & stramine tegunt. An de his Cannis seu Arũdinibus historia Indiæ Occidentalis intelligenda, quas scribit editissimas, quarum interseptum quodlibet, mensuræ Hispanicę *c* capax est, & quæ ędium structuris etiam adhibentur: vbi quoque Cannarum Hierosolymitanarum nomen occurrit. In Malabar *d* tantæ amplitudinis & crassitiei sunt, vt ex ea cymbas faciant, quæ binos viros capere possint, non quidem arundinem excauantes, sed per medium secãtes, solum duobus vtrinque internodijs relictis: at Paludano *e* monente, crassioris Arundinis duos articulos præcidunt, quos continuos instrumentis idoneis excauant, sicque nauiculas duobus viris capiendis aptas extruunt. Et Chalcondylus *f* scribit in India Orientali Arundines reperiri, tantæ magnitudinis ac crassitudinis, vt nauigij vicem præbeãt: &c. Similes cymbas quas Mambu vocant, bini Indi ijque nudi, vt in ijs regionibus moris est, conscendunt, singuli eius extremitatibus cruribus iunctis insident, remum trium aut quatuor palmorum longitudinis singulis manibus tenentes, quibus eas cymbas tanta dexteritate impellunt, vt etiam aduerso rapidoque flumine summa celeritate nauigare possint & harum nauicularum in flumine Cranganor vsus est, quoniam qui eis vehuntur, sese à Crocodilis, quos Caymanes vocant, securos existimant, qui in eo flumine magno numero occurrunt, ac sæpenumero in naues maiores & minores impetum facere solent, vt eos qui illis vehuntur, apprehendunt ac deuorent. Affirmant indigenæ, nunquam compertum esse, eos qui nauiculis ex Mambu confectis vehuntur, fuisse petitos, sed sæpissime conspectos esse proximè natantes & sine noxa præterijsse. Solent etiam *g* indigenę teneram adhuc & flexilem nonnunquam incuruare, ex qua

p *lib. 5. cap. 86.* q *13. Collect.* r *de simplic. c. 26.* s *de simpl. c. 56.* t *de simpl c 332.* u *Garzias, Acosta.* x *& Clusius ad Garziam.* y *Garzias, Fragos.* z *3. part. Indiæ Orient 22* a *5 part. Ind Orient* b *7 part Ind Orient c 30 & 39* c *lib 4. cap. 30.* d *Acosta.* e *in notis in Linscot.* f *lib. 3. de bello Turino, c. 14.* g *Linscot. 4 part. Ind Orient 14. vide & 2 part. Ind Orient. 17.*

dein ſolidiore facta lecticas Pallankyns fabricant, quibus magnatum Luſitanorum mulieres imò & viri, per publicum, de loco ad locum portari conſueuerunt. Sic vbi animus non eſt aduerſarium vita omninò exuere, verberibus duntaxat illi tergum tam probe contundunt, vt Salpam nemo friabiliorem ictibus reddiderit, fit contuſio ea Arundine femoris craſsitiem habente, quam Bambus vocant, ex qua contuſione patiens vltra octiduum ſæpè lecto affixus decumbit. Cluſius *h* huius Arundinis duo fragmenta ſic deſcripſit: Harundinis admirandæ magnitudinis fragmentum à Iacobo Gareto Londino acceptum, ſex nodis conſtabat, quorum ſinguli pedem Romanum & quatuor vncias inter ſe diſtabant, octo igitur Romanos pedes longum: cuius diameter inferius quinque vnciarum, circumferentia decem & ſex, internodij longitudini reſpondens: ipſius verò ligni ſiue materiæ ſpiſsitudo paulo maior vnciæ triente: ſuperna autem parte diameter penè vnciarum quinque, circumferentia quaſi æqualis infimæ parti, ligni ſpiſsitudo triens vnciæ. Totum fragmentum, foris laccâ rubra inductum erat, verùm multò longiora ex Orientali India nautæ Anno CIↃ. IↃ. cI. attulerunt, quorum bina in horti Academici porticu apud Lugdunum Batauorum ſuſpenſa, quæ vtrinque mutila: horum minus, viginti ſex pedes Romanos longum, decem ac nouem internodijs donatum, craſsitudo infima parte decem & ſeptem vncias ambitu comprehendit, ſuperna quatuordecim: maius illud ſeſquipede longitudine ſuperabat & tribus vncijs craſsitudine: ſingulorum internodiorum longitudo in vtroque circumferentiæ partis inferioris vtplurimùm reſpondebat, nonnunquam longior aut breuior erat: materiæ ſpiſsitas ferè par cum ea quæ primo deſcripta, hoc eſt triens vnciæ. Quam verò proceræ fuerint integræ illæ Arundines, ex mutilis coniecturam facere licet. Has ſolent Incolæ iuxta Piperis plantas interdum terræ infigere, vt eas alioqui caducas, ſuſtinere queant, hæc ille. An de his intelligenda eſt Indiæ Occidentalis hiſtoria dum habet: Arundines non raro naſcuntur craſsitudine cruris humani, quæ adeò teneræ, vt ſingulæ ſtantes vno ictu gladij ſecentur: aridæ verò, tanta duritie, vt fiſsis illis & in modũ Chirurgicorum ſcalprorum efformatis, Sagittas ſuas ita arment Barbari in Braſilia, vt vno ictu feras humi fundant. Has Arundines & ex ijs confectas nauiculas veteribus cognitas credimus, quia apud Herodotum *i* legimus, apud Indos ſingula nauigia è ſingulis Arundinis internodijs fieri, quæ Arundinea nauigia vocant. Et Megaſthenes apud Strabonem *k* Arundines quaſdam dicit ſtantes vlnarum triginta: quaſdam humi proſtratas, quinquaginta, tanta craſsitudine, vt quibuſdã diameter ſit trium cubitorum, quibuſdam quadrupla (trium cubitorum & interdum ſex, ita legit Dalechampius.) Sic Diodorus Siculus *l*: ferũt Indiæ tum flumina, tum loca paluſtria, Arundinum copiam ita craſſarum, vt nequaquam ea vlnis homines amplecti queant: ex quibus naues optimæ fiunt, propter Arundinum robur. An de hac Ariſtoteles *m* locatus? vt ſupra adduximus. Et Solinus *n*, quem Plinij contemperaneum aliqui putant, de India ſcribens, inter cætera hæc habet: quæ paluſtria ſunt, Arundinem creant ita craſſam vt fiſsis internodijs lembi vice vectitet nauigantes: è radicibus eius humor dulcis ad melleam ſuauitatem exprimitur. Sic verò Plinius *o*: Arundines tantæ proceritatis, vt ſingula internodia alueo nauigabili, ternos interdum homines ferant: & alibi *p*: Harundini Indicæ arborea amplitudo: quales vulgo in templis videmus: & mox: nauigiorumq; etiam vicem præſtant, ſi credimus, ſingula internodia. Et ne videatur Plinius fabulam ſcripſiſſe, addit, quales vulgo in templis videmus: res enim peregrinę, viſu rarę & inſolitæ magnitudinis, publicis locis reponi ſolẽt: quemadmodum adhuc in templis quibuſdã Germanię, etiam Galliæ, vertebras & coſtas Balenarum horrendæ magnitudinis, longa cornua quæ Monocerotis creduntur, & eiuſmodi alia. Anno CIↃ IↃ C x x. Bambu, ſiue Arundinis Indicæ nomine folia aliquot, cum quibuſdam alijs exoticis ex India à Reuerendo D. Terentio accepimus, quorum deſcriptionem ſubijcere lubet: hęc ſuperiora folia eſſe cenſemus, adeo enim anguſta ſunt, vt horum quatuor ſimul ſi iungantur, vix vnciam lata ſint, quorum quodlibet vncias quatuor longum, forma & colore Arundinis tam vulgaris quam Donacis folijs ſimilia, breuiſsimis pedicellis albicantibus donata, in apicem ſubtiliſsimum deſinentia, venis ali-

h *lib.1. exotic.18.* i *lib.3.* k *lib.15.* l *lib.2. rerum antiquar. cap.5.* m *lib. mirabil. cap.65.* n *cap.65.* o *lib.7. cap.2.* p *lib.16. cap.36.*

quot

quot (prẹter neruum medium,) per totius folij longitudinem excurrentibus & altero folij margine ſubtiliſsimis crenis quemadmodum & Donacis & Melicæ folia, viſum penè effugientibus, & ſolum tactu perceptibilibus, exaſperata ſunt.

DE ARVNDINE SACCHARIFERA.

CAPVT IV.

ETsi Domitius *a* in quadam Papinij poëtæ ſyluula, Arundinem ſaccharum fundẽtem ab Odorata non diſtinguat, attamen ex Odoratæ propoſitæ, & Saccharinæ iam proponendæ deſcriptione, opinionem erroneam eſſe patebit.

ARVNDO SACCHARIFERA.

ARVNDO hæc radice eſt craſſa, geniculata, obliqua atque per tranſuerſum ſe propagante, Donaci ſimili, ſed minus lignoſa, ſiquidem ſuccoſa, dulciq́ue medulla plena, ex qua calami plures, ſeptem, octoue pedum prodeunt, pollice multo craſsiores, ac interdum manum complentes, teretes, & flaui, denſis geniculis, ſextantis, quadrantis, aut trientis interuallo diſtantibus, intercepti, A medulla fungoſa, ſucculenta, candida, melleq́ue dulcedinis farcti, quæ decoctione ſeparatur, & in ſal dulciſsimum cogitur, quod Saccharum vocatur: ex quolibet internodio folia numeroſa, bicubitalia, ac interdum longiora ſurſum erecta prodeunt, quæ Arundinacea, Arundinis ſatiuæ anguſtiora, paluſtri Typhæ, tam figura quam poſitu ſimilia, ſcabra & ſecundum longitudinem ſtriata, ſtolones amplectentia: flos in ſummo comoſus, aliquo modo Melicæ ſimilis:
B etenim inter Miliaceas & Arundinaceas plãtas media eſt, & ab Arundine Naſto vocata in Europa, tantum ſucci dulcedine, craſsitudine & crebrioribus geniculis diſtat. Ex radice germina oriuntur, quæ reſecta plantantur, cuius etiam taleæ ex ima radice abſciſſę panguntur. Et Turcæ *b* fruſtum Cannæ ſucculentum, duobus tribuſue internodijs diſtinctum aſſumunt, & per tranſuerſum in terram recondunt, vbi prius inter ipſa internodia ſatis magno foramine per-
C forarint, & id quo citius germina protrudat, tunc enim ad quodlibet internodium germen acquirit, quod in magnam & altam Arundinem excreſcit. Non enim proprio ſemine ſeritur, vt Manardus *c* à Luſitanis & Siculis edoctus, ſcribit.

LOCVS. Cannæ hæ in India vbiuis *d* ſuccreſcunt, & quidem in Baia inſula *e* ſelectiſsimæ, & in inſula *f* Dium ſaccharum puriſsimum habetur: in Canaria *g* magna copia ſacchari fit: in inſula S. Dominici, ſacchari
D *h* commercia omniũ ampliſsima: & S Thomæ *i* inſula abundat: ſic in Peru alijſque locis artificio ſingulari Saccharum effingũt. In Braſsilia, *k* quoque ſed non admodum frequenter. Belloníus *l* in Palęſtina, itinere ad Gazaram vrbem, planitiem, ſacchariferis Arundinibus excultam, quam aqua ex puteo hauſta rigant, obſeruauit: vt & Rauwolffius circa Tripolim. Sic in Cambaya, China, inſula S. Laurentij *m* vbi vſum ignorant. Nunc in Europa, multis ad Mediter-
E raneum Oceanumq; mare tractibus inquilina, vt Luſitaniæ, Hiſpaniæ, Siciliæ: in Cypro, Creta: item autore Pena, in amœniſsimis Olbiæ in Gallica Prouincia viretis, non procul & è regione Stœchadum inſularum: rarius in Germania, vt Francofurti ad Mœnum Geſnerus *n* notauit: in Gallia & Belgio proficiunt, ſed hyemem non ferunt.

a *Hermol. lib. 1. Coroll. 17.* b *Rauvvolff. part. 1. cap. 4.* c *lib 2. Epiſtolar. 1.* d *part. 4. Ind. Orient. c. 14.* e *part. 3. cap. 13.* f *part. 2. Orient. c. 19.* g *Benzon. part 6. Occident. c. 1.* h *Ioſephus, Acoſta, lib. 4. c. 32. vel part. 8. Occident. Ind.* i *part. 3. Amer 6.* k *part. 3. Ind. Occident.* l *lib. 2. obſerv. 79.* m *part. 2. auctæ 51.* n *lib. de hortis German.*

Humenti ſolo gaudent, ſed calidiore aëre & tepidiore aura. Nec audiendi ſunt illi, qui nullo autore, nulloque teſte, in Syria *o* locum eum tradunt, inter Libanum & Antilibanum, conualle media, hanc Arundinem naſci: nam ibi Arundo quidem prouenit, ſed Odorata, non Saccharifera.

NOMEN. Dicitur Harundo ſaccharea, Hermolao, Zuccharum ferens, Amato: Harundo Saccharina Indica, Aduerſ. & Lobelio *p*: Arundo Saccharata, Dodonæo *q*: Dalechampio *r*: vel Saccharina, Tabernæmont. (cui & Calamus Saccharinus,) Gerardo: Arundo Saccharifera Indica, Lugdun. Sacchari canna (papyri formam habens) Braſſauolę, Geſnero *s*: Saccharum, Lonicero: Melicalamus, Cordo *t*: Canna mellea, Cæſalpino. Mel Arundinis ſiue Calamus Indicus quibuſdam. Germanis, Zuckerrohr. Belgis, *Indiaens Suyckerriedt*. Anglis, *Sugarreede*. Quod vero ex calamis eximitur, ſiue crudum, ſiue expreſſum, ſiue coctum ex cannis vel radicibus, dicitur σάκχαρ & σάκχαρον μέλι Dioſcoridi. Zuccharum, Sacchar, Saccharum & Succarum. Germanis, Zucker. Belgis, *Suycker*. Anglis, *Sugar*. Gallis, *Succre*. Italis, *Saccaro*, *Zuccaro*. Hiſpanis, *Azuccar*, *Azuquar*. Polonis, *Gukcer*.

SACCHARVM DVPLEX EST, ALIVD NATIVVM, ALIVD FACTITIVM. Natiuum eſt, quod ſponte ex Arundinibus effluit, & ſuprà Arundines concreſcit. Factitium, aliud veterum, aliud recentiorum. Veterum, quod ex radicibus exprimebatur, fortè etiam coctione eliciebatur. Recentiorum, quod ex Arundinibus coctis elicitur: hocque diuiditur in Cõcretum & Molle: Concretum, in Pyramidale, Miſcellaneum, Candum & Penidium. Pyramidale, in Maderenſe, Cannarium, Finale ſeu Finum, Meliſium & Thomæum, de quibus ſingulis agemus.

SACCHARVM NATIVVM, liquor eſt ſponte ex Arundinis ſuæ oculis *u* in geniculis germinantibus, tum per ſe, quia turget, gummi aut lachrymę alicuius inſtar, erumpens: tum etiam Solis facultate attrahente elicitus, principio liquidus, qui dein à Sole in grumos piſo, fabæ aut auellanæ æquales excoctus, in ſalis friabilem naturam ac denſitatem concreſcens, candidus, rarius fuluus, & pellucidus eſt: qui antiquis Sacchari &

A Salis Indi nomine cognitus fuit: de quo Dioſcorides & Galenus, mellis ſpeciem eſſe dicentes, idcirco de eo inter Mella agunt. Concreti, inquit Dioſcorides *x*, mellis genus, quod in Arundinibus inuenitur, in India & fœlici Arabia, conſiſtentia Sali ſimile, ac dentibus etiam Salis modo fragile. At Galenus *y* Sacchar quod ex India & fœlici Arabia conuehitur, in calamis, vt aiunt, cõcreſcit, & ipſum mellis eſt ſpecies. Et Paulus *z* Saccharum quod ex felici Arabia adfertur, minus dulce eſt eo, quod apud nos eſt, ſed æqualem vim habet: quibus verbis differentiam inter Græcum & Arabicum oſtendit. Meminit etiam Galenus *a* huius Sacchari inter res febribus conuenientes. Audiamus Plinium *b*, Saccharon & Arabia fert, ſed laudatius India: eſt autem mel in Harũdinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile: ampliſsimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantùm vſum. His ſubſcribit Aphrodiſæus *c*: quod Saccar Indi appellant, mellis in Arundine coagulum eſt, Sole cogente rores ad mellis dulcedinem, qui tamen Saccharum cum Roſcido melle, id eſt, Manna, confundit. De hoc Strabo *d*, εἴρηκε δὲ καὶ περὶ καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι, μελισσῶν μὴ ὄντων. Vnde Megaſthenes Græcus, Indiam in Arundinibus, mel ſine apum opificio gignere tradit, & id mellis τὸ καλάμινον τὸ λεγόμενον σακχαρὶ, in emporijs Erythræi maris etiam venale Arrianus *e* refert. Dioſcorides dicit ἐπὶ τῶν καλάμων: interpretes reddunt in Calamis: equidem præpoſitio ἐπὶ, pro diuerſa conſtructione diuerſam ſignificationem habet, nam ſi cum genitiuo conſtruatur, ſuper ſignificat, aliquando etiam in: quare ſuccus fuit in Calamis quidem collectus, ſed ſupra Calamos vi Solis ex Cannis expreſſus & conglobatus, qui in Cannarum geniculis erat, vel etiam in Canna: idcirco Braſſauolus *f* ait, hanc concretionem fieri per guttam, quæ ex Canna exeat. Hic ergo, melleus ros Salis modo concretus, Dioſcoridi σάκχαρον μέλι, Galeno σάκχαρ dicitur. Arabibus, *Zachar* & *Zuchar*: nonnullis mel calaminum id eſt Arundinaceum, ab alijs Sal Indus. Sal quidem nominarunt, per ſimilitudinem, (alterius enim generis eſſe, & ſapor & ortus produnt,) quod ſua concretione Sali ſimile ſit, & dentibus ſubactum, Salis modo frietur,

o *Hermol. lib. 2. Corall. 306.* p *in Iconibus.* q *edit. Gallica.* r *in Dioſcoride Ruelliano.* s *lib. de hortis.* t *lib. 4. hiſt. cap. III.*
u *Cord. 4. hiſt. III.* x *lib. 2. c. 104.* y *7. ſimpl. cap. de melle.* z *lib. 7. cap. 3. lit. L. mel Sacchar Andern.* a *3. Meth. med. cap. 4.*
b *lib. 12. c. 8.* c *2. probl. 74. in quibuſd. edit. 79.* d *lib. 5.* e *lib. de nauigat. maris rubri.* f *in Exam. ſimpl.*

propter

propter candorem ac friabilem in eo siccitatem, & quod liquefiat cum humore aliquo diluitur, quæ omnia in Sale sunt: Indum verò, quod maximè in India proueniat. Æginetæ *g* enim ἅλας ἰνδικὸς, colore quidem & concretione similis communi Sali, sapore autem melleo. Sic Auicenna *h*, Sal qui asportatur ex India, est in colore salis & dulcedine mellis. Sed de sale Indico inter nostræ ætatis Medicos passim dubitatum, qui non patiuntur sibi persuaderi, rem modo vbique notissimam, tam noua, & vt illi opinantur, absurda appellatione indicari. Quare locum apud Auicennam, per Herculanum ac Gentilem Saccharum Candum expositum, reprehendit Leonicenus *i*, qui vult intelligendum Auicennam, imò & Paulum Æginetam (cum inde Auicenna desumpserit) de Sale albo, qui pro condimento cibis admiscetur. Addit Leonicenus, Saccharum Candum non esse album, sed potius colore subluteum: sed verba Æginetæ adducta tollunt ambiguitatem: imò Saccharum Candum nec subluteum est, sed quanto exquisitius, tantò magis albicat, præsertim natura constans: quod etiam Candum dictum fuisse Fuchsius testatur, quia nimia Solis excandescentia multùm obduruerit: mirum ergo cur Fuchsius *k* Auicennæ interpretes reprehendat, quod per Salem Indum, Zuccharum Candi intelligant: qui rectè ostendit errare eos, qui antiquorum Saccharum, à Sale Indo differre existimant: etenim Archigenes antiquissimus medicus, vt autor Ægineta *l*, Indicum salem, & arundineum mel vocauit. Manifestum itaque & pro comperto apud Græcos veteres, quod & gustus & descriptio comprobant, Salem Indicum, (quem Salem Constantinopolitanum, Montagnana vocat,) non alium ab eo Saccharo quod supra Arundines concrescebat, ex cuius Arundinibus coctis nostrum fit Saccharum. Testatur namq; Amatus *m*, non solùm in India hoc euenire: sed etiam hodie in insulis Maderiæ & S. Thomæ ac Fortunatis, quas Cannarias vocant: in quibus sicut in nonnullis Italiæ locis ac Ægypto, & noua terra Brasilia dicta, huius Arundinis prouentus fertilis est: & ipse Langius *n* scribit, se vidisse Arundines ex Medera in Hispaniam allatas, quibus Saccharum purum accreuerat. Imò videas & hodie in oculis Cannæ, atque ea parte qua folia geniA cula amplectuntur, Sacchari micas, pisi magnitudine concretas. Solis calore excoctas, interdum pellucidas, vt Saccharum Cādum factitium, vocatum: interdum verò candicantes & non pellucidas, quæ vulgo negligūtur, cum earum magna copia haberi non possit. Sic & Costæus *o* innuit, antiquorum Saccharum ex eadem planta prouenire, qua nostrum Saccharum vulgare, quod ex Indiæ commentarijs discatur. Nec mouet Io. Bap. Theodosij *p* nuda pronunciatio, Arundinem nostram Saccharinam, inquientis, Dioscoridi & Plinio penitus ignotam fuisse. Adhuc enim apud Bathecalam Indiæ, tale videre est ijsdem Arundinibus sponte adnascēs, ex quibus reliquum purius atque impurius cōficitur. Quapropter falluntur, qui antiquorum Saccharum, ex rore super frondes cōcrescere, vel eadem cum melle apum materiam habere contendunt: siquidem Saccharum in Sole positum, durius euadit: mel verò, seu aëreum, seu quod apes collegere, Solis calore liquescit & diffluit. Saccharum cùm ad formam suam peruenerit, Salis modo in minutissimum puluerem rediget potest: Mel verò in puluerem haud quaquam tūdi potest. Præterea, Sol aliam in mellis apum, aliam in Sacchari materia operationem exercet: illud in liquidum succum coquēs: hoc verò in durum, solidum, crepituque dum cōfringitur, aut dentibus cōficitur dissilientem, Salis instar cōuertit. Quare si eadem esset materia melli, quæ Saccharo, alterum alteri simile esset: siquidem eadem sit causa efficiens. Addamus & hoc: si veteres vtriusque materiam, Rorem esse credidissent, haudquaquam Mānam δρόσομελι, id est, mel roscidum vocassent. At si obijcias, hanc Dioscoridis & Galeni mentem fuisse: respōdebimus, vel impropriè Mellis voce vsos: vel potius ipsis Sacchari historiam nō satis notam fuisse, & propter dulcedinem Mel, quemadmodum Ægineta, propter cōcretionem & candorem Sal, vocasse: siquidem Galenus, dicat, φασὶ, inquiunt, oriri in Indicis Arundinetis Mel Saccharum vocatum: ita vt auditione magis, quam exploratione nouerit. Neque mirum, quando Indiarum tractus illorum ætate non tam latè patuere, vt nostra. Sed redeamus ad Saccharum veterum natiuum: hoc nostro Saccharo Cando hodie dicto, quod tamen arte tale fit, (de quo infra,)

g *lib.2.c.54.* h *4.Canon. de aspérit. linguæ.* i *de Medic. Erroribus in Manna.* k *in error. Med. errore 15.* l *lib.2.c.54.* m *lib.1. enarr.77.* n *epist.64.* o *distinct.1. in Mesuem.* p *epist. 4.*

simile fuit, quod cum non amplius adfera- A tur, in eius locum substituendum est: & Veneti decoctionis artificio eius succedaneum parant. Censet Dalechampius, esse ipsorum Arabum Tabaxir, & Sacchar Mambu Indorum quod à Dioscoride proponitur. Sunt qui Dioscoridis Saccharum, Arabum *Tereniabin* esse existiment, sed falluntur: quoniam Serapio, vbi de Saccharo agit, ea solùm refert, quæ Dioscorides de suo Saccharo scribit: de *Terniabin* peculiariter agit. Accedit, quod *Terniabin*, non in Arundinibus, B sed supra omnes arbores reperitur: ita vt *Terniabin* Serapionis, ab antiquorum Saccharo diuersum sit, nostraque Manna coagulata esse videatur. Hæc de natiuo, nunc de factitio.

SACCHARVM FACTITIVM veterum, ex Arundinum radicibus, & ex ipsis Arundinibus exprimebatur, eoq; veluti liquido melle vtebantur, cuius nomine quibusdam Mel Cannæ appellatum fuit: quod ex Ægypto, Cypro, Creta, Sicilia & Rhodo afferebatur. C Hoc alij *q* Galeno cognitum negant, quia de ipso non sit locutus, nec de modo exprimendi, nec de ipsis Cannis: alij *r* cõtra statuunt Galenò, nostræ Cannæ Saccharinæ succum non penitus ignotum fuisse, siquidem *s* Arundinum radices molles in Ægypto maximè prouenire dicat, quæ dulces & corpori nutrimentũ exhibeãt: vbi textus Græcus habet, καὶ τῶν καλάμων αἱ μαλακαὶ ῥίζαι: quo loci malè interpres, & molles maluarum radices reddidit. Verum cum Cordo D *t* existimamus, Galenum de vulgaribus Arundinibus, & certo eorum genere dulciore, & de alijs quibusdam rebus aqueam dulcedinem (dum virides sunt,) præ se ferentibus, inter quas etiam Gramen est, & plerarumque arborum Germina, loqui. Probatur ex Theophrasto *u*, (ex quo hoc de Ægypti Arundinibus Galenus sumpsit,) vbi causam indicat, qua re nonnullis herbis radices dulces sint, reliquæ verò earum partes, quæ supra terram attolluntur, insipidæ E existant, his verbis: Aut econtra propter siccitatẽ eorum, quæ sunt superiora: quemadmodum Gramen, & simpliciter omnia Arundinacea: siccæ enim sunt horum partes superiores, inferiores verò humidæ. Quæ sanè Theophrastus de vulgaribus Arundinibus in Europa cognitis, scribit: atque ijs etiam quæ Arundinibus non sunt A dissimilia, aut folijs, aut geniculatis culmis, aut vtrisque, vt Sisynrichium, Gladiolus palustris, &c. per inferiora autem earum herbarum, Theophrastus radices, quæ dulces sunt, intelligit: per superiora verò, culmos & folia. Subijcit de Ægyptia Arundine: propterea etiam vbi plus est boni alimẽti, etiam superiora eorum, quæ natura sicca sunt, esui apta fiunt: quemadmodum in Ægypto Arundinis, eius videlicet quæ est in paludibus: habet enim quandam dulcedinem, etiam alioqui summitas, sed per exiguam omnium: hæc autem propter alimẽti bonitatem & copiam, tenera præ cæteris est ac dulcis: habent autem & radices eam dulcedinem, vsque quo exiccentur, resiccatę verò minimè. Quibus verbis Theophrastus docet, Ægyptiam illam Arundinem, natura siccam & insipidam esse, quod ad folia & calamos attinet: quoniam verò in paludibus nascatur, alimenti bonitate fieri, vt parte sua superiore, terrena & dulcis euadat. Nili enim aqua natura dulcis est: quo fit vt plurimarum herbarum, in paludibus eius & circà nascentium, radices edendo sint & dulces: itaque si eadem Arundo extra paludes proueniret, dulcedinem illam in summitate non haberet. Ægyptia ergo hæc Arundo cum Sacchari Canna eadem non est, siquidem illa per accidens propter alimenti dulcedinem, dulcis euadat: hæc verò natura talis sit: illã Theophrastus dicit aliquam dulcedinem habere, hoc est, non magnam, nec insignem: hæc verò maximam & cum melle certãtem: illa minimè tota dulcis est, & breui admodum parte, in summitate, qua tenera adhuc est & humida: hæc per totum Calamum dulcedinem diffusam habet: illius radices eo vsque dulces manent, donec humidæ sunt, exiccatæ verò dulcedinem amittunt: Cannæ verò Sacchari, cum radicibus, tum calamis, etiam exiccatæ, dulcedinem suam seruant. At ne quis miretur, Indicas Arundines, non per omnia in Europa natis similes esse: siquidem Theophrastus *x*, vbi res in India nascẽtes enumerat, scribat nullam omnino arborem, nullum fruticem, nullam herbam in India comperiri, similem his quæ in Græcia proueniũt, paucis exceptis, quod Alexandri res in India gerentis comites reuersi retulerũt. Quæ eius nomine adduximus, vt pateat nec Theophrastum, nec Galenum, per Ægyptias A-

q *Brassauolas, in exam. simplic.* r *Manardus, lib. 15. epist. 5. Fuchsius de erroribus medicor. errore 15. cap. III.* u *6. caus. 16.* x *4. histor. 5. & 6.* s *4. simplic. 15.* t *4. hist. plant.*

rundi-

rundines, Sacchari Cannas intellexisse: quę tamen non impediunt, quo minus eædem Cannę, tam factitium quam natiuum Saccharum fundant, & quidem tam veterum quam recentiorum Saccharum. Etenim verisimile non est Galenum talium rerum diligentem & solertem indagatorem ignorasse rem notissimam, etiam Domitiani, imò Publij Terentij Varronis Narbonensis state, qui tempore Iulij Cæsaris ante Christi aduentum vixit: Galenus verò post incarnationem Christi, tempore Marci Antonini Imperatoris & tempore Adriani, in cuius gratiam Theriacam præparauit, vt ipsemet *y* scribit. Varronis enim versiculi extant, clarè id genus Sacchari, quod ex Cannarum expressione fit, proponentes. Indica, nam magna nimis arbore crescit Arundo; Illius è lentis (alij & lentus) premitur radicibus humor; Dulcia cui nequeunt succo contendere mella. Et Lucanus, quem C. Cæsare & L. Cæsiano consulibus natum esse constat; sic scriptum reliquit *z*: Quique bibunt tenera dulces ab Arundine succos. Statius quoque Papinius, qui Neruæ Imperatoris ætate, ante Galeni tempora clarus fuit, in hunc modum scribit *a*. Et quas percoquit Hypasita cannas. Hermolaus *b*, non Aebusita (alij Ebutia vel Ebusia) sed Hypasita legendum censet, à fluuio Hypasi, à quo etiam populi Indiæ vocantur, vt est apud Strabonem *c* & Plinium *d*. At Strabo, quem sub Octauiano celebrem fuisse constat, vtriusque Sacchari mentionem fecit: priorisi vbi hunc in modum de Eratosthene scribit. Dixit Arundinem mel sine apibus gignere: alterius, dum ita tradit: Eratosthenes arborum radices præsertim magnarum Arundinum & natura & decoctione dulces esse tradit. Ex adductis liquet, Saccharum alterius generis, ante Galeni etiam tempora notissimum fuisse. Quòd verò tantùm verbo Galenus attigerit, factum ex eo, quòd tum nullius in medicina vsus fuerit. Quid? Aristotelis *e* locum huc ne referemus? inquientis: In Lydia aiunt ex arboribus mella copiosa colligi, vnde pastillos absque cera indigenæ conficiunt, duritia tanta, vt nisi vehemētiore attritu, nihil demi inde possit. Fit & in Thraciā mel, non perinde solidum, sed arenosum. Quid Seneca? aiunt, inquit, inueniri apud Indos mel in Arūdinum foliis, quod aut ros illius cœli, aut ipsius Arundinis humor dulcis & pinguior gignat. Sed quod Plinius omnium rerum sedulus inquisitor, qui Romæ vixit, hæc antę ipsum scripta siluerit, profecto mirandū est. Nunc de nostro agamus.

DE SACCHARO FACTITIO ET CONFICIENDI MODO.

CAPVT V.

SACCHARVM FACTITIVM RECENTIORVM à veterum Saccharo diuersum esse, Manardus *a*, Brassauolas *b*, Io. Baptista Theodosius, Fuchsius *c*, & alij volunt: alij verò idem statuunt, vt Gentilis, Herculanus, Nicolaus Castellanus, Vicentius Caprilis, Leonicenus, Curtius, Amatus, Marcellus, Cordus, Cornarus, Ruellius, Costæus, Langius, Cæsalpinus & alij. Putant alij, Saccharum recentiorum à secundo nō nisi compositionis modo distare, siquidem veteres suum expresserint: recentiorum verò coctura conficiatur. Verum & veteres suum decoxisse, ex versu Statij citato & ex Strabone colligi potest. Est autem Saccharum nostrum, succus *d* melleæ dulcedinis, è singulari Arundinis genere expressus, ad iustam consistentiam, calore ignis excoctus, defecatus, & in turbinatas metas densatus; colore & splendore niueus, aut in candido rubescens: cum aqua dissoluitur, & rursus ad crassitudinem coquitur, mellis instar pinguis & in longum ductilis, dulcedinis gratia & suauitate ipsum mel superans: qui quanto plus coquitur & defæcatur, tanto candidior & dulcior euadit. Quam coquēdi rationem *e*, veteres aut ignorarunt, aut studio vti noluerunt, quod recentes Arūdinum radices vnde exprimerent haberent. Nunc *f* verò nostrum ex Cannis fit, licet ex radicibus abundantius fieri posset, quæ ad generationem reseruantur. Modum ex coquendi talent Hermolaus *g* Ruellius *b* & Gorręus *i* proposuere: primo excoqui Arundinem, deinde flauam partem secerni, quæ Saccharum existat: tum secundo coqui & arte repurgari, atque ita fieri candidius & concretius: quod si tertio coquatur maximum & candorem & densitatē contrahere: quartum etiam aut quintum excoqui, donec specie alūminis scisilis ferè transluceat, quod genus

y 1. *de Antidot.* z 3. *Pharsaliæ.* a *lib.1. Syluar.* b *lib.2. corol.306.* c *lib.15.* d *lib.3 cap.8.* e *lib de mirabilibus auscultation.* f *Epistola 85. aliquib. ed.84.* a *lib.13. epist.5.* b *in examine simplic.* c *in errorib medicor. errore 15.* d *Valer. Cord. 4. hist.111.* e *Fuchs. Corp. med.10.* f *Brassauolus, in exam. simplic.* g *lib.2. cor.306.* h *lib.3.c.22.* i *in definitionib. med.*

Candum

Candum cognominetur. Referunt Hermolaus *g* & Ruellius *h* Cyprinum Saccharum ante non coiuisse, nunc densari tanto inuentoris quæstu, vt inde locupletissimus euaserit: nec rem tamen communicatam esse, sed arcanam haberi, vt ad hæredes latifundij cuiusdam aut monopolij vice transierit. Sed cum in Hispaniola copiosè conficiatur, modum ipsis vsitatum ex Hieronymi Benzonis *k* scholiaste adponere lubet. Hispaniola & alijs insulis occupatis, Hispani Sacchariferas Arundines ex Canarijs Insulis transtulerunt & plantarunt & ad Saccharum conficiendum, Gonsalus de Velosa, artifices ex Patma insula euocauit, molamq; Sacchari Arundinibus conterendis idoneã, (cum prius torcularibus, siue prælis, succum ex ijs exprimerent,) in ripa fluuij Niguæ frabricari iussit, (cuius exemplum plures alij secuti sunt,) qua ex Arundinibus succus exprimebatur: Succus expressus in magnos lebetes transfunditur & coquitur paulatim, qui instar Salis concrescit, quod Cum muria coquitur: dein colligitur, & in formas quasdam metæ instar factas, reponitur, atque in panes siue metas decem, quindecim, aut viginti librarum cogitur, cineribus quibusdam, aut cretacea farina ad purgandum, superiectis, alioquin nigrum & impurum maneret. Sacchari metæ ex suis formis exemptæ, in alium locum ad resiccandum & conseruandum reponuntur. Est autem locus is admodum capax, instar horrei tectus & vndique ita occlusus, vt neque ventus penetrare, neque pluuia permeare possit: fenestris enim caret & solam ianuam habet. In eo ædificio longum tabulatum struunt, septem aut octo pedes à terra fulcris ligneis sublatum, quatuor aut quinque pedes inter se disiunctis: his asseres imponunt, in quibus metæ Saccharaceæ ordine & serie collocantur: deinde ligna siccissima sub tabulatis illis reponunt & ignem subijciunt. Hæc ligna, neque fumum, neque flammam emittunt, quia locus nullum aërem recipit, sed carbonum instar paulatim absumuntur: hac ratione illæ Sacchari metæ indurantur. Arundines autem sic contritas, nonnulli suibus dant, cum nulla glande magis pinguescant, & horum carnem plerique caponis carni longè præferunt: quare & ægris præscribi solet. Hæc ille. Adfertur hodie ex multis insulis: Indico nequaquam hodie prima laus: tametsi ex India primum in citeriorem Asiam, Rhodum, Cyprum, aliaque loca transmiserint. Quod ex Cannarijs dictis Insulis & ei proxima Madera adfertur, suauitate & candore longè omnibus excellit: etsi enim id quod ex India, Alexandria & alijs Africæ Emporijs Genuam, Massiliam, Venetias, liburnicis asportatur, sæpius excoctum candore marmoreo cum Cannario certet, multo tamen suauitate & dulcedine gratissima à Cannario superatur. Subijciamus differentias Sacchari vsitati, ab optimo exordium sumentes.

SACCHARVM MADERENSE, quod ab Insula Madera aut Medera nomen habet, ex Lusitania adfertur in metas pondere librarum sex, septem, octo, nouem & decem formatum, (vulgus panes Sacchari vocat) suauitate sua ad confectiones expetitum, quod & cæteris præfertur: hoc secunda coctura perfectum vult Brassauolus, & Sacchарum crassum nominat. Germanis, **Maderyzucker.**

SACCHARVM CANNARIVM, ab Insula Cannaria inter Africam, Spagnolam & Americam sita, sic nominatum, vbi copiosissimè coquitur, quod Melisio & Thomæo solidius, multo candidius, splendidius ac purius: sapore dulci & suauissimo. Quo in genere eligendum niuis instar candidissimum, aridissimum, minimè lentum aut pingue, sed malleo percussum in solidas partes disiliens, dum dentibus atteritur cum strepitu quodam crepans, atque si resoluatur ac despumetur, aqueam claritatem habens: & hoc metis decem & duodecim librarum adfertur. Germanis, **Canarj & Canarienzucker.**

SACCHARVM FINALE, finis aut fini mercatoribus dictum, quod nomen ab extrema & finem consecuta puritate inuenit, & quod candidius arte reddi non possit: hoc è Cannario optimè despumato & depurato fit, post quartam vel quintam coctura cum lixiuio fortissimo & lento igne ad debitam, consistentiam decoquitur, postremò in dodrantales pyramides cœrulea charta inuolutas, pondere libræ vnius cum dimidia fingitur. Sed clarius defæcandi, coquendique & Sacchari fini cõficiendi modum Antuerpiæ & Londini vsitatum subijciamus, quem ipsi Venetijs vidimus, eo penè modo quo Aduersaria referunt. In ahenum, Sacchari quantum volunt immittunt: lixiuij ex sola calce viua parati, quantitatem, quæ ebulli-

k *part. 4. Americ. cap. 29.*

tioni,

tioni, deſpumationiq́ue ſufficiat, affundũt: tum agitatione & paruis ſcopis, multorum albuminum ouorum ſpumas tumidas, ſenſim affundunt, viciſsim deſpumando, & rurſum inſtillando, donec ſitulam plenam mellea & ſordidiore pinguitudine, deſpumando exemerint. Tunc probe lympidum & flauum factum Syrupum, lixiuio nondum abſumpto per cilicium, vel ſtamen tranſmittunt, quo inibi feſtucas, quiſquiliasq́ue relinquant: tum ferueat denuò, donec lixiuium in vaporem expirarit. Quod ſi, vt ferè fit, feruens Saccharum impetu, artifice inuito, labrum effuſione & ebullitione ſuperet, non aquam, nam ſic, (vt illi loquuntur,) decoqueretur, recrudeſcerétue: ſed butyri momentum illico addunt, ſicque ſtatim vndantes ſpumæ reſident. Iam è Syrupõ ad duritiem excocto, Saccharum in nolas, infundibulaue figlina vaſa (Veneti æneа,) quibus ſubtus in anguſtiore loco foraminulum ineſt, prius fontana imbutas, Saccharo adhuc caléte, opplent, eodem foraminulo obturato: reconduntq́ue, cella, aut hypocauſto ſicciore, tepidiore cum induruerit. Metæ ordine diſpoſitę, latiorem baſin inducunt, luto ex figlina, fuſcá aut pulla terra & aqua calida ſubacto dilutiore, loricam latam, duorum triúmue digitorum. Quæ cruſta, vbi partim loci, partim Saccharo tepore ſicco & bibáci aruerit, demitur, noua apponitur: bis térue repetunt: ſed in ſingula mutatione, fuſi mucronem in foraminulum immittunt, vt facilius craſſamentum pinguius & ſordidius effluat, quod Syrupum vulgo vocant, Gallis *Melaſſe*: qua quidem improbiores pharmacopęi ſuos Syrupos condunt. Poſtremò, bis aut tertio ex metis erutum fontana liquefaciunt: rurſumq́ue in metas infuſo, ſubtus foramen reſerant, ſuperneq́ue lutum, cuiuſmodi diximus, addunt. Optimum quod candore, ariditate & ſplendore, etiam optimum Cannarium, imò marmoream & alabaſtri albedinem ſuperarit. Adulteratur, Cannario in paruas metas ſeu pyramides formato, ſola metarum paruitate & chartæ colore Finale mentiente: dolum detegunt fragmenta à Cannario nihil differentia. Hoc aliqui, & optimum cenſent, & ad confectiones commendant: verum vt ab eo Medici in medicamentis abſtineant, ſuademus: ſiquidem dum lixiuio acriore, quaſi ſapore ex calce parato repurgatur, nõ modo dulcedinis gratiam amittit, ſed aliquid acrimoniæ acquirit: vnde ſitis excitatur, bilis gignitur, ſanguis vritur, & caput grauatur. Hoc Practici & officinæ Saccharum Tabarzeth vocant: verum Arabes voce *Tabarzeth*, optimum Saccharum intelligunt, quare Maderenſe Saccharum ſubſtitui poterit. Dicitur Saccharum Finum vel refinatum, Saccharum Valentinum, quod Valentiæ in Hiſpania etiam paretur, & Germanis **Feinzucker/Valentzenzucker.**

SACCHARVM MELISIVM, quod aliqui à Meli quodàm Indiæ Occidentalis loco, cognominatum volunt, vnde Saccharum Melis quibuſdam: alij ex Inſula Melita adferri aiunt, hincq́ue Saccharum Maltanum & Meliteum, vel Meliſeum dici, Cannario ſimile ſed minus candidum, quodq́ue Fino præferendum cenſemus, quo etiam communiter in cibis vtuntur, quare Saccharum cibale quibuſdam, & Germanis, **Speißzucker/Melißzucker.** Laudatur quod tam foris quàm intus candidum: ſi enim intus ſubrufum ſit, tum ſpuma ſua pyramidibus intus commixta, adulteratum eſt.

SACCHARVM THOMÆVM, quod ex Inſula Indiæ Occidentalis S. Thomæ *a*, quæ ſub æquinoctiali ſita eſt, vbi plurimum coquitur, affertur, in quam inſulam à Luſitanis, Cannæ inuectæ & plantatæ, cum terrà valde humida ſit, & ad illam Arundinem nutriendam opportuna, ita vt ſine vlla aquatione multiplicetur & in immenſum ſe dilatet, quia ros mane vt pluuia decidit & terram humectat. Quare in hac inſula *b*, ſunt plus quam ſeptuaginta tuguria, in quibus Saccharum conficitur & quodlibet tugurium multas domos ſibi adiunctas habet, in quibus circiter trecenti commorantur qui Saccharo præparando incumbunt, quo ſingulis annis naues quadraginta onerare conſueuerunt: verum vermes ante hoc tempus radices Arundinum ita præmorderũt, prouentu inde ita imminuto, vt vix quinq; aut ſex iam onerari poſsint. Hoc pro ignobiliſsimo habetur, foris eſt albidum, aut in flauum vergẽs, in medijs metis ſubrubrum, præſertim in ſummitate, tanquam alio farctum & foris dolo tectum, metis æqualibus: quod in eo candidum eſt, præſertim foris, facilè friatur: rufum verò, propter lentam pinguedinis dẽſitatem cum omnium ſit pinguiſsimum, frianti reſiſtit, & cum reſoluitur, rufeſcit, & in deſpumando plurimum

a *part. 3. Americ. 6.* b *Lopez. part. 1. Ind. Orient. 1.*

ſpumæ excernit: cum rurſum ad ſpiſsitudinem coquitur, denſitatem diu ſeruare nequit, ſed propter pinguedinem melli cognatam, ſemper humeſcit: ideò, eo, loco mellis, ad excipienda medicamenta liquida, (condituris enim ſiccis ineptum,) pro antidotis, ſerapijs, conſeruis & ſimilibus, vtuntur: quod & clyſmatibus inditur. Saporem habet, cum odore aliquo pingui, cæteris quidem dulciorem, magisque viſcoſum, at dulcedine quadam medicata, minusq; ſuaui. Eligendum pingue, denſum, candidius, & quod non adeò lentum & contumax fractu eſt, cum malleo percutitur: hoc ipſo Fino & dulcius & magis ſalubre. Adulteratur autem ſpuma ſua intus pyramidibus admixta: dolus fuſco rubore detegitur. Et cum vulgo perſuaſum ſit, optimum Saccharum cœrulea charta in volutum eſſe, fit quorũdam auaritia, vt & hoc viliſsimum Saccharum Thomæum lixiuio depurent, eo modo quo Cannarium, quod quidem albius redditur, ſed nunquam rectè induratur: & quod candidius eſt, eo plus Amyli habet, quod in depurando admiſcent & adulterant, paruis metis infundunt, cæruleaque charta inuoluunt. Aſſerit Amatus ex hoc Saccharo Venetij, albiſsimum, reſinatum dictum, præcipuè parari. Dicitur Saccharum Thomaſinum vel Thomæum: Practici & officinæ, Saccharum rubrum (quod Braſſauolus *c* vult ex prima coctura factum, vel ſecunda imperfecta, vel quod in ſecunda coctura degenerauit, quod *d* aliqui Spumam Sachari nominant). Arabibus practicis Zuccharum Sulimenum. Germanis, **Thomaszucker**. Sic ex *e* Iapara & Iacatra copiosè in Bantan exportatur, quod album non eſt, ſed purpureum.

SACCHARVM MISCELLANEVM appellant prædictarum ſpecierum fragmenta, quod minus album, minusque craſſum, partim pulueratum, partim in grumos craſsiores redactum, quæ ſimul collecta in dolijs adferuntur, quo communiter ad ſyruporum confectionem: aliqui etiam ad ciborum præparationem, vtuntur, vnde culinario nomen inditum. Germaniæ mercatores, **Farinzucker/ Caſſaunzucker/** appellant. Gallorum vulgus Caſſonadam & Caſtonadam nominat.

SACCHARACEVM MEL: molli & liquido melli vel ſyrupo ſimile eſt, quale etiã ſemper remanet, ſuntque reliquiæ ſpumæ in Sacchari confectione collectæ: quod ex Inſulis, in quibus Saccharum coquitur, in dolijs aduehitur, viliorique pretio, quam Mel venditur, quo pro melle vti liceret, niſi fortè adulteraretur. Hoc ex Inſula Madera, magna copia Antuerpiam aduehitur, vbi ex eo placentulæ, popularibus hominibus dicatæ, conficiuntur. Dicitur Mel Sacchari-num, Remel. Germanis, **Zuckerhonig/** & **Syrup/** de quo & ſupra. Meminit Auicenna *f* & Zucchari *Albuſar* (alij *g* *Haoſor* vel *Haoſcer* legunt) cadens ſuper *Aluſar*, cui ineſt amaror & aſtrictio, propterea etiam non facit ſitim, quia minus dulce. Verum per *Haboſcer*, quod idem eſt cum *Albuſar*, non omnes *h* eandem plantam intelligunt, alijs rectam & proceram quandam plantam, alijs certam Tithymali ſpeciem ſic vocantibus. Nec etiam conueniunt inter ſe autores: Auicenna enim Mannam eſſe dicit, quæ ſupra plantam *Albuſar* cadat. Serapio contra autoritatem Abrioniſæ ſcribit, Zuccharum *Haboſcer* egredi ex oculis ramorum ſuæ plantæ, & à locis foliorum eius, hoc eſt, qua folia à planta ſua & oculis enaſcuntur. Ita vt ille, rorem ſeu Mannam: hic verò, lachrymam, ſeu gummi dicat. Credidit Cordus, *Haboſcer* plantam eſſe, Cannæ Sacchari non diſsimilem, quæ perinde vt Sacchari Canna, Saccharum ab oculis emittat, ſed ſui generis & minus dulce, quam verum Saccharum atq; adſtrictione & amaritudine etiam ab eo differens. Quod ſi verò contingat, etiam Mannam ſupra *Haboſcer* cadere, poſſe hanc Mannam Alhuſar vocari: ſicque Auicennæ autoritas ſaluabitur.

QVALITAS. Sacchar Galeno *i* & Aeginetæ *k* mellis eſt ſpecies, minus certè noſtrati dulce, ſed adſimiles ei vires obtinens, quod ad abſtergendum, deſiccandum & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum ſtomacho eſt, ceu noſtrum, nec ſitim afferens, eatenus ab illo ſubſtantia differt. Recentiores Græci, calidum & humidum, gradu primo conſtituere, & rectè ſi de Maderenſi, Canario, & Meliſio intelligas. At Thomæum, quia minus depuratum, calidius eſt, (quibuſdam *l* tamen primum caliditatis gradum non excedit,) & Mellis ferè naturam aſciſcit. Sic & Finum dictum, pro-

c *in examin. ſimpl.* d *Renodæus de mat. medicam. lib. 1. ſect. 1. cap. 5.* e *part. 3. Ind. Orient c. 27.* f *2. Canon.* g *Io. Coſtæ. in Meſuem.* h *Cord. in Dioſcorid. lib. 2. cap. 104.* i *7. ſimplic. enarrat. 77.* k *lib. 7.* l *Amatus lib. 2. in Dioſcorid.*

pter

pter lixiuium, à quo calorem & acrimoniam acquirit, Thomæum caliditate ſuperat, ſitimque excitat: etſi non deſint, qui *m* Saccharum puriſsimum ſiccius & calore inferius impuro velint. Sane minus *n* calidum ac ſiccum quam mel, atq; graſius & ſuauius, ita & omnia mitius quam mel efficit, nec ſtomacho infeſtum eſt. Verum melle *o* minus nutrit, minus abſtergit, minusque ſitim cauſat. Non minus errant, qui refrigerare Saccharum exiſtimant, ſiquidem in calidiore ventre, in bilem verti, compertum ſit. Alijs *p* melius quo vetuſtius, quanquam calidius ac magis partium tenuitate polleat, ſed capiti ferè nocens. Dilutum quidem aqua, refrigerandi vim concipit, ſibi algentem aquæ naturam aſciſcens, præſertim ter coctum.

VSVS CANNARVM. Et Cannarum & Succi ex ijs expreſsi vſus eſt: Cannarum quidem, quia ijs Guinenſes *q* veſcuntur: nam in *r* Guinea agricolæ in forum adferunt. Mel Arundinis, ſiue Calamos Indicos quos in faſciculos colligatos venum exponunt: ab incolis cum deſiderio expetuntur, & ſumma celeritate diſtrahuntur. Turcæ *s* & Aethiopes plures Cannas circumferunt, eo modo quo apud nos ruſtici fiſtulas veris initio, partem inferiorem ſucci plenam, folijs ablatis, cannæ parte ſuperiore abiecta, excorticatas maſticant, ſuccumq; exſugunt. Refert Lerius *t* Sacchari, Cannas, in America optimè & maxima copia creſcere, verum cum ipſi & hominibus & machinis ad Saccharum eliciendum idoneis nondum inſtructi eſſent, ipſos Cannas illas in aqua madefeciſſe, vt Sacchari ſaporem inducerent: alios ſuccum & medullam earum exſuxiſſe: nonnunquam Cannas muceſcere ſinebant, & in aqua madefaciebant, quæ contra Sacchari qualitatem, quæ dulciſsima eſt, adeò acida fiebat, vt aceti loco eſſet. Ad res externas quoq; Indi adhibent: nam in Molucana inſula *u*, vrcei quibus aquam ferũt, nil aliud ſunt quàm craſſæ & magnæ Cannę Saccharinę, duas pluresue vlnas longæ. In Guinea *x* capturi piſcem Korcofado vocatum, hamo particulam Calami Indici ſiue Arundinis ſaccharifere præfigunt. In Baly inſula *y* primates ſella artificiosè exſculpta geſtantur, quæ ſupernè contecta, pro vectibus Cannas ſaccharinas habet. Iauanenſium ſ inſtrumenta, ad quorum impulſum ſaltitant, ſunt Cannæ ſaccharinæ, ex ordine gradatim, ad fiſtularum organicarum modum ſcamno iuxta ſeſe poſitę, cuiuslibet orificium lamina ſeu orbiculo ex ære tenuato obditur, quæ poſtea ſtilo ęneo ex ordine pro cantus natura pulſatę, ſuauiſsimum iucundiſsimumque concentum edunt.

VSVS SACCHARI COCTI. Nunc Sacchari ſiue ſucci Cannarum vſum ſubijciamus. Saccharum antiquis parcè & laudatum & vſurpatum, quo in medicina tantum vtebantur, quod quantitate nucis auellanę reperiebatur atteſtante Plinio *a*: poſteriora verò ſæcula, pretioſiſsimum naturæ munus plebi commune fecerunt, in officinis, in culinis, in ſecunda & aduerſa valetudine, in quauis ætate, regione, in eſu & potu, & ita promiſcuum, vt penè prodeſſe deficiat, multis verò, (vt infrà dicetur) obſit. Vſus eius ad condimenta, obſonia, & alimentorum ſapores dulcorandos, ingratos, etiam inſipidos, ſuauiores reddendos: imo nullum nunc epulum magnificum, vix quotidianus victus, ſine ſaccharo placet. Acria ſiquidem lenit, acida retundit, auſtera palato gratiora efficit & ſaporibus omnibus maiorem gratiam adfert. Equidem *b* cum alijs cibis moderate ſumtum, ſatis laudabile alimentum ſubminiſtrat: colorem floridum reddit, vrinam prouocat, & aluum mouet, & id ſua dulcedine & lentore præſtat: in nonnullis concoctionem promouet, ſi poſt largius aſſumptum cibum, parum eius in fine commedant: ſed ſi maiori copia ſumatur, capitis dolorem excitat, quia difficulter, & quidem melle difficilius concoquitur. Verum & piſtores & coqui in frequentiſsimo vſu habent: placentas inde & maſſas panis effingunt ac torrent: omnis generis animalia, & aues, & piſces, & quadrupedes ex eo ſcitè efformant, vel integra, vel eorum partes; ita coloribus fucantes, vt vera eſſe videantur: ſic & fructus omnis generis, naturalibus ſimiles & forma & colore concinnant, in ſumma Saccharum, non aliter quam farinam in omnem formam componunt. Trahitur *c* etiam in picturas opere hiſtoriali, venatus, claſſes, oppida, & quaſcunq; rerum afferre libuerit imagines præſentans: à coronatis miniſtris, cum tibicine, conuiuijs, & ad principium eorum, & in ſecundam

m *Coſtæus. Amatus.* n *Fernel. 5. meth. 20.* o *Petronius de victu Roman. lib. 3. c. 22.* p *Hermolao lib. 2. coroll. 306. Ruellio lib. 3. cap. 22. & Petronio ex Græco quodam autore.* q *part. 2. Ind. Orient. c. 4.* r *part 6. c. 19.* s *Rauvvolff. part. 1. c. 4.* t *part 3. America cap. 12. in Braſiliæ hiſtoria.* u *part. 5. fig. 15.* x *part. 6. Ind. Or. c. 34.* y *part. 3. fig 35.* z *part. 3. fig 29.* a *lib. 12. c. 8.* b *Petronius lib. 1. de aluum emollientib.* c *Hermolaus Barbarus lib. 2. coroll. 306.*

quoque menſam inferri ſolitum. Vnde natum *c* prouerbium, Nullum ferculum Saccharo corrumpi. Sic & aromatarij ipſa aromata, vt Cinamomum, fructus ſeu nucleos, pineas, amygdalas, auellanas, piſtacia: ſeminum varia genera, coriandrum, aniſum, fæniculum, papauer album, (quorum potius in bellarijs, nocturniſue commeſſationibus, quam medicinis vſus eſt, & id non ſine magno vitæ diſpendio: nec immerito, cum hæc & ſanitatis conſeruandæ & reſtaurandæ gratia à DEO ſint creata,) illo modo B corticis craſsitudine, modo cutis tenuitate contegunt & includunt: quæ ratio veteribus non videtur vſitata fuiſſe. Dulciaria *d* quidem ex nucleis pineis & amygdalis antiquitus condiebant, ſed cum melle. Verum nunc & in officinis, non minus frequens eſt Sacchari vſus, ad Syruporum, Conſeruarum, Conditorum, Electuariorum, Tabellarum & aliorum confectionem. Exiſtimamus autem cum Ruellio *e*, primum medicorum Actuarium in compoſitionibus ſuis, C in locum mellis, Saccharum ſubſtituiſſe, & ſuccos medicatos Saccharo excepiſſe, vt voluptati laborantium hac in parte ſubſcriberet, quando faſtidioſum atque moroſum ægrotantis palatum nihil non ferè reſpuat, cui Saccharum ſua grata dulcedine lætius adblanditur. Quare is autor permulta medicamēta condidit *f*, quę Sacchari miſturam ſtatim ipſo nomine teſtantur, vt Ioſacchar, Oxyſacchar, Nymphæoſacchar & eiuſmodi. Eſt autem Sacchari *g* in medicamentis D componendis, vt & mellis triplex vſus: ſiccitate & lentore ſuo, conſeruare poteſt: ſiccitate eadem abſtergere: ſapore dulci, condire: & hoc cum ſuauius ſit melle, condimenti gratia ſæpè additur: nonnunquam quibuſdam medicamentis præter Saccharum, & mel, vt magis abſtergat, admiſcetur. Notandum, rectè à multis fieri, dum Saccharum melli, in medicamentis quæ mulieribus exhibentur, ſubſtituunt, ſiquidem mel, vtero valde inimicum ſit. Dio- E ſcorides *h* ſcribit, Saccharū aluo idoneum (ad excretionem ſtimulandam, præſertim in infantibus,) & ſtomacho vtile, (morſu enim non laceſsit,) ſi aqua dilutum bibatur: vexatæ item veſicæ & renibus auxiliari. Quod ſi Sacchari Maderij aut Canarij, (de quo porro intelligas,) tam in cibo, quam potu vſus moderatus ſit, non ſolùm membra A ſpiritusque corroborabit, verùm & ſanguinem mundabit: ſic & pectori & pulmonibus prodeſt, (etiam ſolum ſumptum,) tuſſim mitigat, & gutturis aſperitatem tollit: raucedini à calore cauſatæ, ſi ex aqua frigida comedatur, medetur. Aqua Saccharata, vel decoctionis Sacchari talis conficitur. Recipe. Sacchari vncias octo, aquę fontanæ libras ſex cum ſemiſſe, bulliant lento igne ad medias: refrigerata colētur: cuius vſus pro potu, in catharris, raucedine, tuſsi, pleuritide, peripneumonia, febre Ephemera: qua & nutrices, quando infantuli tuſsi laborant, vti debent. Item Sacchari vnciæ vnius, cum aquæ fontanæ libris tribus, ſimul ad tertiæ partis abſumptionem coctæ, colatum, potu, tuſsi ſiccæ, ſiti, faucium aſperitati prodeſt: exhiberi poteſt infantibus cætera medicamenta reſpuentibus: quibus etiam cum lacte coctum in Iulepi formam, propinatur. Alia aqua Saccharata cum Cinamomo, paratur ex Sacchari vncijs quatuor, Cinamomi optimi contuſi drachmis duabus, aquæ fontanæ libris ſex cum ſemiſſe: Cantharus oblutatus aquæ feruenti imponatur, bulliant duabus horis: refrigerata colentur pro potu, ijs quibus vino interdictum, maximè imbecilli ventriculo. Aliud pro ijs qui peſte laborant, pro potu ordinario & corroboratione. Recip. Sacchari vncias ſex, ſucci Granatorum acidorum, ſucci Cydoniorum ſingulorum vncias octo, aquæ fontanæ libras ſex, inde vaſi: hoc oblutatum in ahenum collocetur vt cum aqua ad mediam horam bulliat: refrigeratum coletur. Eiuſmodi varia pro varijs affectibus, additis appropriatis, confici poſſunt. Syrupus de vino *i* dictus, alijs vinum Saccharatum, pro ſenum corroboratione, Spirituum & caloris refectione, & poſt diutinam infirmitatem roboratione, conficitur ex Sacchari vncijs ſedecim, Vini generoſiſsimi libris duabus, claro igne ad Syrupi conſiſtentiam coctis, ſeruetur ad vſum: quo ſi vti voles, Syrupi partem vnam, aquæ duabus partibus miſcebis: nonnunquam buccellis intinctis vſurpatur: quod ſi aquæ Cinamomi ſtillatitiæ cochleare vnum miſceatur, ſpiritus inde melius reficientur. Similis ferè apud Arnoldum de Villanoua *k* Syrupus, cuius & cibi & potus loco vſus eſſe poteſt. Accipit Vini generoſiſsimi libras tres, Sacchari albi libras duas, lento & claro igne ad Syrupi

d *Hermol. lib. 2. coroll. 306. Ruell. lib. 3. c. 22. ex Paulo monent.* e *lib. 3. c. 22.* f *5. meth. 4.* g *Coſtæus in Meſuem.* h *lib. 2. c. 104.*
i *Lonic. Tabernæm.* k *lib. de conſerv.*

con-

consistentiam coquit: vsus tempore, Syrupi vncias sex cũ aquæ mensura vna misceantur: si eo in febribus vti lubeat, tum Syrupi vnciæ septem, cum aquæ rosaceę vncijs octo, aquæ fontanæ mensura vna miscebuntur. EXTRINSECVS quoque adhiberi potest Saccharum: illitum, enim *l*, ea discutit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: idem præstat subtilissimus Sacchari puluis si oculo indatur, vel collyrijs, maximè Candum, misceatur. Capitis defluxiones, si *m* carbonibus imponatur, olfactu vel suffitu arcet. Dentifricium vtile si puluerisatum melli misceatur, ac postea dentes aqua abluantur. Vlcera panaritij, puluis, ijs bis in die insperſus, sanat. Ad vinum turbidum clarificandum. Saccharum cum alumine puluerisatum commendatur. At, licet multis Sacchari vsus conueniat, obest tamen si solum, & magna quantitate assumatur, quia difficulter concoquitur & inflat: nocet etiam naturis bilioſis & inde causatis morbis, si eo frequenter vtantur, cum in bilem, præsertim æstate, vertatur. Infantibus, vermes generat. Dentibus *n*, si quid aliud, inimicissimum, affert enim & nigredinem & rubiginẽ, eosque tremulos efficit: quare post eius vsum, os & dentes aqua frigida, diligenter colluere prudentiores docent. Quod verò aliqui contendunt, obstructiones viscerum causare, vero non est simile, cum vi abstergendi polleat. Sunt etiam qui stomacho obesse & sitim inducere hodiernum Saccharum affirment: & Leonicenus non putat ad sitim extinguendam efficaciam habere, licet Montagnana in quodã consilio id facere innuat. Sanè videntur non animaduertisse, in stomachi affectionibus & febrium ardoribus, vel maximè Saccharo præparatas compositiones exhiberi, & vel ipsum per se Saccharum Candum offerri, velut quod inter caliditatem ac frigidatem & siccitatem ac humiditatem moderata temperie præstet: cuius vsus etiam Galenus *o* meminit, dum inter melicratum & oxymel pocula opportuna in obstructione febricitantium recenset, medium locum Saccharum habere meritò arbitratur, ex cuius parte vna, additis aquæ partibus duabus Hydrosacchar decoquebant: sicut ex succo, vel stillatitio Rosarum, aut Violarũ liquore & Saccharo Iulapium conficere, Actuarius *p* docet.

DE SACCHARO CANDO.

CAPVT VI.

SACCHARVM quod alij CANDVM, vt Brassauolus *a*, alij Candidum, vt Gorræus *b* indigitant, Hermolaus *c* & Ruellius *d* Cantium nominant, Nicolaum Myrepsium *e*, imitati, qui solus ex Græcis huius meminit, Κάνδιον vocitans, quo loci Fuchsius *f* Κάνδιον legendum censet, ad imitationem eorum, qui etiam hodie decurtata voce hoc genus Sacchari, Candi vocant, cum potius integra voce Candidum esset appellandum: Hieronymo Montuo, Saccharum Lucidum: alijs Saccharum Crystallinum, vel Cõditum. Germanis, Zucker Candj / Eißzucker / Christallinzucker. Belgis, *Suyckercandys*. Gallis, *Succrecandi*. Italis, *Zuccaro candito*. Duplex est, aliud naturale, aliud arte paratum. NATVRALE, quod è Cannis effluxum super eas Solis vi concretum, ex veterum sententia diximus, & à nostro & à Saccharo Taberzeth diuersum est: & ex India, (sed non amplius) adferebatur: in cuius locum nostrum Candum, cum ijsdem viribus polleat, substitui potest: Veneti tamen, monente Brassauolo, Arundines quoque Saccharo immittunt, supra quas conglobatum videri possit, quod gossipio inuoluunt, vt ex Orientalibus regionibus inuectum putetur. ARTE paratum alterum est, quod licet ex quolibet genere fieri possit, è præstantiore tamen præstantius & pulchrius fit. Hoc duplex: alterum Crystallo albo puroque simile, quod Veneti ex Saccharo finissimo parant: sed rectius è Maderensi, vel Canario conficitur: siquidem Finissimum à lixiuio ex calce parato, aliam qualitatem adsciscat, cum etiam quod ex Maderensi, vel Cannario fit, illud dulcedine superet & candore æquet. Alterum subrufum est, quod nunquam clarum redditum, quod ex Saccharo Thomæo conficitur. Album præfertur, non solum quod natiuo colore simile sit & dentibus subiectum salis modo frietur, verum id & viribus æquet, ipsiusque vsus sit in ijsdem morbis in quibus eo veteres vsi sunt. Modum autem conficiendi, Venetis & Antuerpianis consuetum, subijciamus. Sacchari optimi, quantum volunt in multas partes confrin-

l *Dioscorid. lib. 2. c. 104.* m *Ruellius lib 2. c. 22. Petronius lib. 3. de victu Roman. cap. 22. & Tabernæmont.* n *Bruyer. de re cibar. lib 10. c. 8.*
o *8. meth. med.* p *de compos. medic.* a *in examin. simplic.* b *in definitionib. med.* c *lib. 2. corollar. 306.* d *lib. 3. c. 22.*
e *de antidot. sect. 1. cap. 35. & 94.* f *notis in Myrepsium.*

gunt, dein contundunt, mox vasi conue-
nienti indunt & aquæ fontanæ tantillum ad
Sacchari liquefactionem affundunt, & ne
multum in multa aqua bulliat cauent, alias
viscidum flauumque redderetur: & quia
parum aquæ, illicò in iustam Syrupi con-
sistentiam abit. Hoc calidum infunditur
ollis è rariore luto factis (vel vasi terreo
quadrato,) & vitratis, intus prius bacillis
ligneis tenuibus & quadratis cancellatim de-
cussatimque, duorum vel trium digitorum
interuallo ab inuicem distãtibus, dispositis,
quæ ex recto fissilique ligno, quale est Abie-
tis, aut Piceastri fiunt, cum circa hæc quam
alia ligna citius concrescat: dein, feruens ad-
huc, vasis tectis, calefacto æstuario ad forna-
cem Antuerpiani reponunt: Veneti verò,
multa densaque bombace inuoluunt, in cel-
lam aut officinam calefactam in dies sede-
cim, aut viginti recondunt, post detegunt
& si Syrupi portio quædam nec dum con-
creta remanserit, effundunt: repentè affusa
calida ad Syrupi pinguedinem eluendam:
quod denuo feruens redditum, illicò cali-
dum in idem refundunt, eodem loco per
dies octo vel decem relinquentes: quo tem-
pore elapso, circa ligna iniecta, Saccharum,
cocti vitrioli salisue fossilis modo concre-
tum, pellucidum & crystallini coloris repe-
ritur, quod citius vres, quam igne liquefa-
cias, nisi liquore addito. Saporem habet Can-
nario similem, ori inditum sensim liquescit,
dentibus comminutum, crepitu vehemen-
tiore quàm Cannarium obstrepit, quoniam
omnium durissimam substantiam possidet.
Probatur quod pellucet, & in maiores cu-
bos splendidis lateribus densatum fuerit: at
Cordus g id quod in fuluo colore flauescit,
præfert.

QVALITAS. Saccharum candidum cali-
dum est & humidum gradu primo: emollit
& abstergit. At rufum, calidius est, & ad
mellis qualitatem accedit: magis etiam can-
dido abstergit, & quemadmodum id in ca-
lidioribus, sic hoc in frigidioribus affecti-
bus vtile est. VSVS. Linguæ fissuras, rau-
cedinem, faucium asperitatem, tussim lenit
& ad expectorationem facit: si in ore lique-
scat, vel in cibo & potu assumatur. Tussi
calidè & siccè medetur, si pulueriſatum cum
mucilagine seminis Psyllij auellanæ magni-
tudine in ore detineatur, sensimque lique-
factum deglutiatur. Pro tussi infantibus,
A pulueriſatum pomo dulci excauato indi-
tum, & in butyro recenti coctum exhibe-
tur: multa sunt quibus Saccharum hoc ad
expectorationem iuuandam miscetur, quæ
hic referre nimis longum foret. Oculos cla-
rificat in tenuissimum pollinem redactum,
oculisque inditum. Oculorum maculas ab-
stergit si huius pulueris drachmæ duæ, cum
vncia vna aquæ mellis misceantur & bis in
die oculis instilletur. At præter iam dictum,
etiam Violaceum, Cinamomeum & Rosa-
B ceum conficitur, de quibus paucis.

SACCHARVM CANDVM VIOLACEVM &
pellucidum, Venetis primum notum, ita
parabitur *h*. Accipito exempli gratia, Sac-
chari Maderensis (Veneti finissimi sumunt)
libras sex, liquescant & bulliant in aqua stil-
latitia Violarum quam fieri potest pauciſsi-
ma, donec ad crassitiem tabellis conficien-
dis aptam, deducatur: mox affusis libris dua-
bus, succi Violarum qui è Violis à pediculis
repurgatis, contusis & cum stillatitia Viola-
C rum recens expressus sit, ad Syrupi consi-
stentiam decoquantur: tum ollæ terreæ vi-
tratæ, decussatim in ea bacillis dispositis, in-
funde, eodem & loco & modo & tempore
quo Saccharum Candum confici diximus:
sicque elegantissimũ Saccharum violaceum
parabitur. Quod si requiras pellucidius &
viuidiore colore, tùm succo violarum, dum
Saccharo percocto miscetur, guttas aliquot
succi Limonum, aut Citri adde: fragrantius
& vtilius adhuc parabitur, si radicis Iridis
D candidissimæ, lacinia inuolutæ, drachmas
duas addideris: sic enim violarum fragran-
tia & gratia & augebitur & excitabitur. Hu-
ius, loco Syrupi Violacei, in affectibus pul-
monum & thoracis à calore excitatis, & in
tussi vsus erit.

SACCHARVM CANDVM CINAMOMEVM, eo
modo quo candidum conficies, si *i* loco a-
quæ fontanæ, Aquam stillatitiam Cinamo-
mi, sumseris, in qua Saccharum dissoluatur, ac olei Cinamomi guttas aliquot addide-
E ris: cuius in frigidis Thoracis & Ventriculi
affectibus vsus.

SACCHARVM CANDVM ROSACEVM. Sac-
charum in aqua stillatitia Rosarum dissolui-
tur, succus Rosarum incarnatarũ expressus
additur & eo modo quo violaceum confici-
tur. Floridiore etiam colore & pellucidius
efficietur, si succi Citri, aut Limonũ aliquid
Saccharo misceatur: cuius vsus erit, qualis

g *lib. 4. hist. cap. III.* h *Aduers. Tabernæm.* i *Tabernæm.*

est

est Syrupi rosati & Sacchari Rosacei. Quod si verò Saccharum in succo Rosarum incarnatarum dissolueris & guttas aliquot succi Limonum, aut Citri addideris, eoq; modo, quo Candidum confeceris, non solum pellucidum & incarnatum effeceris, sed etiam vi catharctica præditum erit, quo delicatulos & infantes blande purgare poteris.

DE SACHARO PENIDIO.

CAPVT VII.

SACCHARVM PENIDIVM, cuius nec Græci meminere, nec conficiendi modum nouere, sic medicis & officinis dictum: quibusdam Penidia, Penidiæ & Penidij: Bellunensi, *Alfenid*, & Syluatico *Alfenud* Arabice, quibusdam Alphenicũ, ob albedinem, quam inter subigendum & ducendum acquirit, nominatur. Germanis, Zucker penidt/Gedressener Zucker. Hoc ex Pyramidali fit, sæpè ex Thomæo, quamuis ex miscellaneo optimè confici possit. Saccharum in micas confractum, vel per noctem in sufficienti aqua, (in decoctione hordei quidem,) donec resoluatur, maceratum lentis prunis absque despumatione ad iustam consistentiam coquatur, vsque quo guttæ eius frigido marmori instillatæ non defluant, aut donec frigidæ aquæ instillatum omnino densetur: dein super marmoream tabulam oleo perunctam, effundatur. Vel Saccharo aquam affunde, & lentis prunis impositum dissolue: dein bullienti Saccharo, albumina ouorum diligenter scopis agitata aspergе, quo sordes albumini adhæreant: remoue ab igne, & spumam cum sordibus despumatorio adime: mox rursum igni impone, & bullienti denuo albumen aspergе, sordes vt prius despuma, totiesque facito vsque dum Saccharum nullam spumam amplius remittat. Tum per pannum laneum cola, rursum igni impone, quo lente, sed continuo bulliat, vsque dum magnæ bullæ attolliantur: mox bacillum leuem ex frigida exemptum Saccharo impone, vt ei adhæreat: exempto, frigidam aspergе: quod si Saccharum induretur & facilè à bacillo recedat, masticatum item dentibus non adhæreat, sufficienter coctum erit. Quare ab igne remoue, & vbi bullæ consederint, supra tabulam marmoream optimè exæquatam, oleo amygdalarum inunctam effunde, eiusque defluentes extremitates continuo in medium refer, tamdiu vsque dum propemodum larignæ resinæ crassitudinem acquisiuerit, ampliusque non defluat: tum manibus Amylo consperſis, in vnco parieti affixo suspende, ad vlnæ longitudinem detrahe, ad vncum refert, celeriter distrahe & quidem toties ac sine intermissione, donec indurescat & candorem acquirat: quo diutius enim diduxeris, eò candidius reddetur: quare ab vno opus absolui non potest. Tandem veluti in tenues funes, digiti crassitiei tenuiores crãssiores, breuiores aut longiores, sæpius torquendum; tabulæ Amylo consperſæ imponendum vsque dum exsiccetur. Quod vbi refrixit durissimum est & vitri instar dissilit, at post dies octo friabile redditur, vt & digitis comminui possit: quæ omnia in calido æstuario peragenda sunt. Eligendum candidissimum, rarissimum ac leuissimum.

QVALITAS ET VSVS. Hoc temperatè calidum est, lenit & emollit, asperitatem faucium, raucedinem, tussim sedat, pectusque expurgat, siue per se, siue in cibo aut potu sumptum: cuius nomine infantulis vel in pulte, vel cum lacte exhibetur. Tussi siccæ medebitur, si cum decocto liquiritiæ quater in die ad vncias quatuor, singulis vicibus calide propinetur: fortius erit, si penidij vnciæ quatuor, Aquæ fontanæ vnciæ quatuordecim, lactis recens mulcti libræ quatuor, vasi tereo indãtur & lenta pruna ad aquæ absumptionẽ bulliant: cuius haustus calidus quater in die sumptus, iuuabit. In vlcere pulmonum febre absente penidij in lacte recenti dissoluti, vsus frequens cõmendatur: quod si febris adsit, vnciæ quatuor vel quinque in lactis asinini libris quatuor dissoluantur. Ex longo morbo absumtis, si eorum cibis misceatur vtile est. Ad asperitatem faucium, raucedinem, tussim, tabem & purulentam exscreationem, vtilis est, aqua Sacchari penidij, hoc pacto decocta: Accipiãtur Sacchari penidij albi, vnciæ quinque, Aquæ fontanæ vnciæ centum: vasi terreo mundo indantur, lentis prunis ad medias decoquantur, colentur & ad vsum reponantur. Cuius loco & confectione Diapenidij in officinis vsitata, vti licebit. Ita Rhasis *a* habet; penidij calidi sunt, qui guttur, ventrem & vesicam lenientes, ea quæ in circuitu renum sunt calefaciunt. Ad Anginam, si frequen-

a de simplicit. cap. 20.

ter

ter gargarismati ex lacte confecto addatur, A commendatur. Hæ sunt Sacchari differentiæ cognitæ: ad quas varia genera ex Arabibus, à Serapione *b* allata, referri possunt. Affert etenim inprimis Zuccharum *Tabarzet*, quod tanquam optimum ab Arabibus in confectiones recipitur: alterum, quod ventrem magis mollit: tertium, quod Sali frustatim conciso simile: quartum, quod sit minus dulce, astringentis saporis, quod in planta nascatur, cui folia sint lata: stillare è ramulis foliorum cauis, non parum amarescens, fructus ferre testiculis Chamelorum similes, in quibus substantia adurens continetur. Quid sibi velit Serapio quarto genere, non assequimur: tertium verò censet Cæsalpinus *c*, id de quo Plinius *d*, quod fortè, inquit, apud Theophrastum *e* fuerit Mel frugum: quod inter Loti genera ponitur. Vt tandem Sacchari historiam concludamus, ex adductis patet, non leuem esse inter recentiores controuersiam, nostrumne Saccharum, cum veterum Saccharo conueniat, siquidem diuersum esse materia, efficiente, forma, fine & viribus, imò penitus rem esse diuersam, acriter rationibus & argumentis haud contemnendis Manardus *f*, & cum eo Fuchsius *g* probare contendunt, quibus non paucos in suam sententiam pertraxere. Argumenta Manardi viginti quatuor & eorundem refutationem prolixam admodum, qui legere volet, consulat Valerium Cordum *h*. Nos verò dicimus, nec appellationem Sacchari veterum, à Zuccharo hodie dicto, diuersam: nec copiam huius, & illius raritatem & inopiam: nec vsum veterum rarum & hodiernum frequentissimum abducere, vt non idem esse Saccharum cum Zuccharo credamus: cum hoc vt in multis alijs, tempus & locus natalis auxerit, & vsum ampliarit, & varium præparandi modum excogitarit.

B C D E

DE ALIIS ARVNDINIBVS INDICIS.

CAPVT VIII.

PRÆTER Arundines propositas, adhuc alia Arundinum genera Indiæ scriptores his recensent, de quibus ea quæ apud eos-dem sparsim reperimus subiungemus.

I. ARVNDO INDICA VERSICOLOR: hæc *a* Arundinibus Hispanicis crassitie similis, paulo tamen tenuior, medulla plena, foris punctis versicoloribus notata, haud secus ac si arte ita picta foret, quæ adhuc viridis ad stanni modum, aut Salicis instar lente inflecti potest.

LOCVS. In regno Bengala crescit & à Lusitanis *Canna de Bengala* nominatur, quibus mulieres vetulæ pro scipione, ad gressus titubantes sustinendos, vtuntur, & huius varia genera apud Doctorem Paludanum videre est.

II. ARVNDO INDICA VERSICOLOR FLEXILIS: aliud genus *a* eiusdem Arundinis, gracilius ac succinctius, in Bengala, quod Rota vocant, reperitur, quod ad modum viminis flexile, ex quo calathi & alia multa pulcherrima conficiuntur.

III. ARVNDO INDICA PVNICEA MOLLIS: Arundo *b* vel Scirpi potius genus, punicei coloris & mollis, quam parumper contortam, arcui pro neruo adaptant: in regno Congiano, & in regno Bengala ad Gangen fluuium nascitur.

IV. ARVNDO INDICA VOLVBILIS: Arundinis Indicæ admodum mirabile genus, varie se circum arbores vinciens & contorquens, in insula Samatra reperitur, centum, ducentum, imò trecentum & plurium orgyarum longitudine; ita vt eius origo, & finis, vix deprehendi possit: quod circulis vasarijs conficiendis valdè accommodum est: hæc ad Clusij curas posteriores addita sunt.

V. ARVNDO INDICA FLVITANS: Arundineta fluctuantia siue Trombas in Bali Insula Linscottus obseruauit, vt videre est *c* in Indiæ Orientalis historia: & figura *d* ab eodem exhibetur.

VI. TVBVLI ARVNDINACEI AD ASTHMA: Cannarum quidam Tubuli (inquit Monardes *e* & ex eo Lugdunensis historia) è nouâ Hispania aduehuntur, parte interiore & exteriore quodam gummi illiti, quod meo iudicio, Tabaci succo infectum est, & caput tentat: hoc, ni fallor, Cannam inungunt, quod cum tenax sit, firmiter inhæret, colorisque nigri est, induratum autem non est tenax: tubulus ea parte, qua bitumine siue gummi infectus est, incenditur: altera verò in ore sumitur, fumusque excipitur,

de temper simpl. cap.50. hist. lib.2. cap.104.

c *lib.4. cap.57.* d *lib.12. cap.8.* e *7. hist. 14.* f *lib. 15. Epistol. 5.* g *errat. Medic. errat. 15.*

a *part.2. Ind. Orient cap.18.* b *part.1. Orient. Ind. cap.5.* c *part.3. cap.40.* d *part.4. fig.19.*

c *lib.3. de medicam. ex nouo orbe delatis.*

qui

qui omnem pituitam & purulentos humores è pectore educit: hoc verò vtuntur cum Asthmate se premi, & veluti suffocari sentiunt. Primatem quendam sæpiùs Asthmate laborare solitum, eius vsu plurimum vtilitatis consecutum obseruaui, qui simile cõmodum ante ex Tabaci fumo percipiebat: propterea Tabaci succum admixtum esse oportere dico: tutum autem vtriusque vsum esse, ipsa experientia in multis docet. Addit Clusius, Virgineæ incolas tubulis quibusdam ex argilla factis frequenter vti ad Tabaci fumum hauriendum, quales etiam hodie apud Anglos in frequenti vsu sunt.

DE ARVNDINE INDICA LATIFOLIA.

CAPVT IX.

ARVNDA INDICA LATIFOLIA.

DE ARVNDINE INDICA LATIFOLIA, veteribus indicta, sermo nunc erit, ex cuius radice nigricante, crassa, inodora, in pluribus capita rotunda protuberante, & crassioribus fibris stipata, caulis primum vnus, deinde plures prodeunt cubiti vnius, interdum duorum aut trium altitudine, digiti minoris crassitie, recti, Arundinis modo geniculati, læues, herbacei: circa quorum singula genicula, multa folia Hellebori albi figura, amplà, læuia, transuersis fibris neruosa & firma, tenuia tamen & in mucronem collecta, ex herbaceo virore pallescentia, circa caulem alterno situ conuoluta, quæ cum primum erumpunt, chartacea cornicula referunt, vt in Elleboro albo: extremo cauli flores multi iuncti, Gladioli floribus aliquãtulum similes, minij colore vegeto nitentes, singuli capitulo hirsuto nixi, insident, qui ex pluribus oblongis folijs compositi, nondum aperti cancrorum seu locustæ marinæ forpiculas & forma & colore, (vnde quibusdam flos cancri,) quadamtenus referunt: quibus delapsis, capitula augentur & quasi triangula redduntur, aspera vt Ricini fructus, parui Cucumeris figura, quæ semen osseum, pisi magnitudine & forma, per maturitatem nigrum, macula sæpe fusca notatum, continent.

LOCVS. Ex India Occidua seu America, semen primum in Lusitaniam, (vbi in monasterijs frequenter sub stillicidijs ad muros feritur, mediaque etiam hyeme floret, Clusio obseruatore,) delatum: inde in alias regiones: ita vt nunc apud Germanos, Belgas, Gallos, Italos & Anglos, ab rei herbariæ studiosis elegantiæ gratia in pensilibus hortis vt Soli meridiano facilius exponatur, colitur. Et licet apud nos, si tempestiue sata fuerit, facilè floreat, non tamen semper semen ad maturitatem peruenit: & si maturum fiat, non nigrum, vt id quod in calidioribus regionibus prouenit, sed fusci duntaxat coloris est. Quod si per hyemem à frigore in hypocausto seu vaporario asseruetur, adeò mirificè se propagat, vt è fictili eximere oporteat & nodos diuellere, & trãsplantare. Et si in hypocausto sit asseruanda, proximo *a* fenestræ vitreæ loco collocanda, quo aëre externo per rimulas ingrediente, nonnihil refici possit, cum & aëris frigidioris aperti, atque etiam cellæ cameratæ impatiens sit: verum semel, aut bis ad summum singulis septimanis, aqua leniter affusa, irriganda est: & hæc Augusto mense florebit.

NOMEN. Canna vel Arundo dicitur, quia eius stolones Arundinum ritu nodosi sunt: Indica, quod ex America primùm delata. Canna Indica, Gesnero *b*, Clusio *c*, Came-

a *Clusius.* b *lib. de hortis.* c *hist. Hispan. & variorum.*

rario, *d* cui & Xiphium Indicum Halorũ, Cæsalpino: rubra, in horto Eystetensi: Arundo Indica florida, Aduersar. & Lobelio, cui & Cannacorus quorundam, quod ambiguæ sit inter Cannas & Acorum naturæ, quare & Calamacorus: Papyrus, Castori: Arundo Indica latifolia siue florida & Harundo lilifera, Tabernæmont. Arundo seu Canna Indica, Lugdunens. qui duabus figuris expressit: Harundo florida, Gerardo: Gladiolus Indicus, Camerario *e*. Germanis, Indianisch Blümenriedt/Indianisch Lilgenrohr. Belgis, *Indiaensch bloeyende rit.* Anglis, *Flouuring Reede.* Italis, *Canna d'India.* Hispanis, & Lusitanis, *Cuentas* dicitur à numero, quod ex ipsius semine, sphærulæ ad preces numerandas idoneæ fieri soleant.

QVALITAS. Folia gustata herbaceum quendam saporem initio habent, cui paulo post nonnihil acrimoniæ coniunctum deprehenditur: & in folijs senescentibus, excrementum quoddam tenue, nitri sapore obseruatur: sic si stolones vetusti & marcescentes in vaporario præscindantur, lacryma alba, tragacanthæ æmula, subdulcis & lenta exstillat. Castor Durantes, ei partim Papyri, partim Arundinis vires adscribit. Huius folijs Gummi Elemi inuolutum, in officinis vidimus.

II. ARVNDO INDICA LATIFOLIA FLORE LVTEO PVNCTATO: hæc à priore differt, primùm magnitudine, cum omnibus sui partibus hæc minor sit: dein floris colore, qui luteus, punctis rubentibus aspersis variegatus est. In horto nostro sæpius coluimus, & Canna Indica lutea rubris maculis punctata, vel flore croceo guttato, in horto Eystetensi nominatur.

DE PAPYRO.

CAPVT X.

CVM PAPYRVS in Ægypto res sit Arundini cognata, vt Plinius loquitur *a*: & Calami chartis seruiant, scapo sit triangulo, de Papyro nunc agemus, & tam ea, quæ veteres habent, quàm quæ Guilandinus, Dalechampius, alijque, breuiter referemus.

I. PAPYRVS NILOTICA SIVE ÆGYPTIACA: Papyrus, quæ Græcis πάπυρος, Latinis, A Papyrus & Papyrum: Arabibus *Burdi* siue *Berdi*, duplex est: alia Aegyptia: alia Siciliana: Aegyptia siue Nilotica, à qua Nilus papyriferus, Ouidio dicitur, Perque papyriferi septemflua flumina Nili, Ægypto peculiaris, & Indiæ, si Straboni credimus: in Aegypto nasci Dioscorides *b* & Theophrastus *c*, hic verò & in Syria prouenire testatur: Plinio *d*, non solum in Aegypto, sed etiam Babylone, & in Euphrate. Aduersariorum tamen opinione, apud Plinium Papyri gemina est descriptio, ex duabus, Aegyptia alia, & alia Babylonia, constans. Altera est quæ in Sicilia prouenit, Sari Theophrasti, Biblos secunda Eustathij, extra Aegyptum autore Strabone *e*, quæ in Italiæ palustribus in Perusio, cum Typha & Anthela crescit: in Sicilia, Apulia, Calabria, frequens. De Nilotica seu Aegyptia primo, cuius natales sacræ etiam Hebræorum litteræ illustrarunt, in papyrione ad Nilum expositum *f* Moysem tradentes. ÆGYPTIAM Dioscorides *b*, tanquam suo tempore vulgò cognitam, non descripsit: vsum verò, quemadmodum & Galenus tradidit. Theophrastus, qui aliquando totam plantam πάπυρον, aliquando caulem & Scapos ipsos παπύρους vocat (quo nomine & liber eius, & charta inde confecta etiam donantur,) & natales, & formam, & varium eius vsum proposuit. Vnde & Plinius *g* mutuatus, qui præterea & modum ex ea chartas conficiendi, earundemque genera, & vitia enarrat. Papyrus *h* nascitur, (in palustribus *g* Aegypti, aut quiescentibus Nili aquis; vbi euagatæ stagnant,) non in altitudine gurgitum, sed ad duos circiter cubitos profundo vado; nonnũquam etiam minore. Radix crassitudine est brachiali, robusti viri, longitudine decem cubitos excedente. Crescit super terram ipsam, radices obliquas tenues & densas in imum demittens: sursum producit, quos Papyros (caulem intelligit) dixere triquetros angulosos, magnitudine quaternorum ferè cubitorum, (pedum decem Strabo *i*,) coma inutili exilique fastigiatos: fructus nullius fœcundos: hosq; ex multis partibus mittit. At alibi *k*, brachiali radicis obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens: semine nullo, aut vsu eius alio, quàm

d *in horto.* e *in suo Matthiolo emaculato.* a *lib.24.cap.11. lib.16. c.36.* b *lib.1.cap.115.* c *6.hist.2.* d *lib.13.c.11.* e *lib.5.* f *Exod.2.* g *lib.13.c.11.* h *4.hist.9.* i *lib.5.* k *lib.13.c.11.*

quàm floris, ad DEOS coronandos. Athenæus *l* ridet eos, qui putarunt è Papyro coronaria & Rosis coronam fieri, quam Naucratitem coronam censeant, quæ ex Myrto vnà cum Rosis composita fuerit, quam Anacreon gestare consueuerat: idque non minus absurdum esse tradit, quam si ex Allio & Rosâ corona necteretur, cum nec vtilitatem, nec delectationem præbeat. At Plutarchus *m* scribit, eum Papyro coronari delectatum fuisse, ob coronarum simplicitatem, eumque discedentem à rege petijsse & accepisse: alij Theopompum *n* hac coronatum adducunt. Ausonius ænigmaticῶs per Melonis albam paginam, Papyrum significat, eò quod Nilus olim Melo dictus fuerit. Qualis sit hoc sæculo in Aegypto, Prosperi Alpini *o* sequentia verba edocent: Papyrus *Berd* Aegyptijs, planta fluminis Nili, binis aut pluribus caulibus rectissimis, supra aquam sex, septemue cubitis: caulium fastigijs, scapus innumeris capillamentis, longis rectisque contextus cernitur: folijs multis rectis, ensiformibus, Typhæ aliquatenus similibus, triangularibus ac mollibus. Hæc ille. Huius scapos, aliquot cubitos æquantes apud Nobilissimum Cortusum Patavij vidimus. Nunc qua ratione ex Papyri scapo ὁ χάρτης, (à χαράσσω *p* Eustathio deriuatum videtur,) charta præparetur, ex Plinio *q* subijciamus. Præparantur diuiso (scapo) acu in prætenues, sed quam latissimas (alij longissimas) philuras: principatus medio, atque inde scissuræ ordine: texuntur omnes tabula madente Nili aquâ, (Papyri schedas, non autem asseres philuris subditos, super quibus agglutinantur, Guilandinus *r* intelligit,) turbidus liquor vim glutini præbet, cum prima supina tabula scheda adlinitur longitudine Papyri, quæ potuit esse, resegminibus vtrinque amputatis: transuersa postea crates peragitur: premuntur deinde plagulæ, prælis & Sole siccantur, (id est, chartæ iam confectæ lamina, quam chartæ nostræ, ex linteis tritis confectæ, folium vulgò vocant,) atque inter se iunguntur, proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas: nunquam plures scapo, quam vicenæ. Verba hæc de chartæ confectione, ita explicauit Dalechampius *s*, scapum Papyri quatuor plerumque cubitos, id est, sex pedes longum, tunicis siue membranis ad summum viginti constantem, aquis extractum, ad verticem siue cacumen præcidebant, quia pars illa gracilior foret ac inualidior: & ad radicem, quia tenella, molliusculaque ea pars, humore adhuc perfusa flauesceret, firmitateque careret, ad glutinationem, prœli torturam, malleorum ictus, læuigaturam necessaria. Verum quantum vtrinque amputaretur, non proditum: ad pedem circiter vnum resectum coniector, vt quatuor pedes truncati scapi supererent, quem tum demum in duo diuidebant medium, ferro quodam ad id destinato & aptato, quod fortassis acum vocauerunt, membranas separantes, è quibus recto transuersoque situ collocatis, chartam conficerent. Has membranas siue tunicas, à scapo reuulsas, Plinius Philuras, Schedas, ramenta vocat: cum in tabula recto situ disponuntur, stamina siue statumina: cum transuerso, subtegmina, vocabulis è textorum officina petitis: earundem siue in rectum, siue in transuersum coniunctarum seriem & struem, corium, quod ad Claudij vsq; tempora duplex tantùm fuit, prius rectis fibris, alterum transuersis: eius verò iussu triplex in ea charta, quam de suo nomine Claudiam vocauit. Siccabantur autem chartæ in apricis locis, licet nostræ, quæ solo aquæ humore glutinantur, dissiliant, cùm vapore Solis inarescunt: at quæ luto pingui aut pollinis flore aqua diluto cohærent, Solis æstu, imo & ignis calore tenerius committuntur. Quare qui chartas densas libris compingendis, aut tegendis mercibus, conficiunt, vbi prælo chartæ quadratam plagulam satis pressérint, insolatu siccant; & librarij voluminum, quæ consuuntur posteriora glutino oblita, vel igni admouent, vel Soli exponunt, vt citius resiccentur. Chartarum genera iam recensèamus. Plinius *t* meminit Hieraticæ antiquitus dictæ, religiosis tantum voluminibus dicatæ: quæ ablutione Augusti nomen acceperit, (Isidoro Hieratica subcolorata, Augustea facta abluendo candidior,) sicut secunda Liuiæ, à coniuge eius: verùm mox ostendit magnam in chartarum latitudine differentiam esse, sex differentias ad minus recensens, quę ita se habent: Optima (fortè Augusta & Liviana,) tredecim digitorum: duo detrahũtur Hieraticæ: Fanniana (quod Romæ in Fannij sagace officina, quam tenuatam curiosa interpolatione principalem fecit è ple-

l *lib.* 15. c. 10. m *in Agesilao.* n *lib.* 3. *verum gestarum.* o *lib. de plantis Aegyptiacis cap.* 36. p *sculpo, incido.* q *lib.* 13. *cap.* 11. & 12. r *in comment. supra Plinij capita de Papyro.* s *in hist. Lugaun.* t *lib.* 13. c. 12.

beia, & nomen ei dedit,) denos habet: & vno minus Amphitheatrica (Arthribitica ab Arthribiæ præfectura legit Guilandinus: suspicatur dictam, quòd in Amphitheatris Aegypti Alexandriæque potissimùm à concursu populi vacuis, conficeretur, siquidem dicat Plinius à confecturæ loco,) pauciores Saitica, ab oppido Saj vbi maxima fertilitas Papyri nec malleo sufficit (vel quod tam angusta, vt malleum qua parte ferit, latiorem non adæquet, vel tam fragilis sit, vt malleo percussa disrumpatur: rugosas siquidem chartas, malleorum ictu complanare ac extendere mos fuit, vnde Vlpiano *u* libri malleati.) Proprior etiamnum cortici Tæniotica, (Tanitica à Tani ciuitate Guilandino,) à vicino loco, pondere iam hęc, non bonitate venalis. Emporeticæ breuitas, sex digitos non excedit, quæ inutilis scribendo, inuolucris chartarum segestriumq; (Stegestrium alij legunt, ἀπὸ τῆς στέγης,) in mercibus vsum præbet, ideò à mercatoribus cognominata. Hæ fuere chartarum differentiæ, dum vixit Augustus; mutata postea à Claudio, vt suprà monuimus. Quare subijcit Plinius, prælatam Claudiam: Augustæ in epistolis autoritatem, cuius nimia tenuitas calamis tolerandis non sufficiebat, ad hoc transmittens literas, (id est literarium atramentum,) lituræ metum afferebat auersis, (id est à tergo posita,) vtraque enim facie veteres scripsisse, testantur hi versus: Iuuenalis: Scriptus, & à tergo nec dum finitus Orestes. Martialis: Scribit in auersa Picens epigrammata charta, Et dolet, auerso quod facit illa Deo. Sic descriptos commentarios, Opistographos vocant: sed de charta Opistographo, de qua & Vlpianus; de bonorum possessione secundum tabulas, vt & Syngraphis, Hologra-phis, Chirographis & Autographis, qui volet, Alexandrum ab Alexandris *x* consulat. Laudatam fuisse epistolis Augustam, etiam Martialis testatur, salutatricemq; vocat: Marcus amat nostras Antonius, Attice musas, Charta salutatrix si modo vera refert. Subiungit Plinius ipsi Augustæ, Liuianam, quæ suam quoque autoritatem tenuit, cui nihil è prima erat, sed omnia è secunda. Quæ posteriora verba ostendunt, non ita malè Turnebum *y* qui tres species ex Plinio inuehit, Hieraticam, ab Augusta & Liuia distinxisse, quem tamen vt & Ruellium, Guilandinus reprehendit, A vnam eandemque statuens. Strabo *z* Hieraticam, non chartam, sed Papyrum appellat, præcipuè cultam in inferiore Deltæ parte, eamque duplicem, alteram præstantiorem, viliorem alteram. Subiungit Plinius *a* chartarum vitia quatuor, Scabritiem, rebellem contumaciam, lentiginem, tæniam. Scabritia læuigatur dente, conchaue, sed caducæ literæ fiunt. Ostendere vult moderatione opus esse, ne vehementius exteratur: nam quamuis ea complanatione ac erugatione splendeat magis, fulgenteque nitore oculis placeat, validiore tamen attritu, non sorbet atramentum, sed respuit, & si quæ literæ appictæ sint, instabilis & fugax scriptura non permanet. Rebellat sæpè humore incuriosè dato primis, quod malleo deprehenditur, aut etiam odore, cùm fuerint indiligentiores. (Alterum vitium est rebellio. Rebellat humore nimio incuriosè dato, cùm artificis opere & studio reluctatur pertinacius, nec omne corij spacium ex æquo rigat & oblinit, sed alicubi subsistit copiosior, alicubi parcior affunditur, vnde plagularum fit inæqualis & superficies & resiccatio. Nam cùm probè curatam, subactam, tractatamq; chartam esse putat artifex, neque quicquam aliud operæ suæ præterèà desiderare, tum, contra eius spem, vitium id detegitur, & tanquam recrudescit, quod eius diligentiæ negotium faciat. Itaq; retexenda charta, & eodem Labore domanda, atq; peruin enda quo prius. Malleo deprehenditur id vitium, aut quòd percussam laceret, aut quòd eminentiora tubera, depressioresque lacunas plagularum inæquali percussu tundat, & inuenusta deformitate tusas ostendat. Prodit eam labem etiam odor, charta præsertim negligentius prælo compressa & siccata, mucidus, fœtidusque, putrescente ac situm olente humore, qui nec prælo est elisus, nec insolatu dissipatus.) Deprehenditur & Lentigo oculis: (Lentiginem Plinius hic appellat næuos, sordes, decolores punctorum notas, & maculosas velut aspergines, quæ fiebant dum coria compingerentur, si quid impurius illaberetur, quod natiuum colorem inquinaret, aut si quid in schedis contortum aut conglobatum, chartam infuscaret. Oculis id cognoscebatur, vel conspecta statim charta, si maculæ in aperto forent, vel ad solem explicata, si altius insiderent.) Sed tænia medijs glutina-

u lib. 32. pandectar. *x lib. 2. cap. 30. lib 9.* *y Aduersar. lib. 2. cap. 7.* *z lib. vltimo.* *a lib. 13. cap. 12.*

mentis

mentis inſerta, fungo Papyri bibula, vix niſi litera fundente ſe. Quartum vitium tænia eſt, philuram vel ſchedam putat Guilandinus: verùm rectiùs Dalechampius, qui cenſet intelligendos anguſtos, oblongos & inanes ſub ſchedis velut linearum ductus, quibus vel gluten non adhæſit, vel illitum euanuit, aut corruptum eſt: in quo ſola Papyri fungoſa & bibula raritas abſque vllo tectorio calamis ſcribentium occurrit, & literam ſiue atramenti picturam dum haurit, diffundit, quod nec ictu mallei, nec oculorum conſpectu exploratur, ſed ſcriptura tantùm, dum picta litera liqueſcens vtraque parte combibitur, & tam auerſam quàm aduerſam faciem inquinat. Hoc autem fit, vt aiunt eius artis magiſtri, ſi dum plagulæ funibus appoſitæ ſiccantur, aura vehementior afflauerit, præſertim Auſter: vel gluten ob nouitatem liquidius, iuſta tenacitate careat, vel mucceſcat vetuſtate, vel Auſtro flante humidioreque cœlo coctum & corruptum ſit. Lubet etiam chartæ inuentionem addere, cùm alij Numæ Regis temporibus, alij primùm ab Alexandro Magno inuentam ſtatuant. Guilandinus ex Anacreonte, Alceo, Aeſchylo, Comicis veteribus, Platone & Ariſtotele probat Papyrum cognitam fuiſſe antequam naſceretur Alexander, verùm in vſu frequenti & publico fuiſſe Alexandri ſæculo. At Plinius *b* ex M. Varrone refert, chartam ex Papyro, Alexandri Magni victoria repertam eſſe: antea enim non fuiſſe chartarum vſum. (pertinet huc Lucani verſus: Nondum flumineas Memphis contexere byblos Nouerat, in ſaxis tantùm volucresque feræque Sculptaque ſeruabant magicas animalia linguas.) Sed in *c* Palmarum folijs primò ſcriptitatum (in Maluarum folijs legendum putat Guilandinus, quoniam olim in Maluarum folijs legendum putat Guilandinus, quoniam olim in Maluarum folijs ſcribebatur, vt ex verſibus Cinnæ, quos Iſidorus *d* citat, colligere eſt: Hæc tibi Arateis multum inuigilata lucernis Carmina, queis ignes nouimus æthereos, Læuis in aridulo Maluæ deſcripta libello, Praſiaca aduexit munera nauicula. Probatur hæc Lectio etiam ex Aeliano *e*, qui refert Pythagoram τῆς μαλάχης φύλλον ἱερώτατον, folium Maluæ ſanctiſsimum vocaſſe; eò quòd Sacerdotes olim myſteria ſua in hoc ſcriptitabant.)

A Deinde quarundam arborum libris: (vt cortice Platani, fraxini, aceris, populi albæ: item fagi & vlmi, aut ſicut Vlpianus cenſuit ex Tilia, phylira: imò & Betulę libro, ſeu cortici candido, opera ſua inſcribere ſoliti fuere, Tragus *f* teſtatur ſe vidiſſe Curię, oppido Rhætię ſuperioris, nonnulla carmina in cortice Betulæ exarata:) poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta, aut ceris (Liuius *g* linteos libros memorat, & Vopiſcus *h*. Vocat autem Plinius ceras, tabulas cerâ oblitas, in quibus primùm ferreo ſtylo ſcribebatur, deinde oſſea cuſpide, cùm vetitum fuiſſet, ne quis è ferro graphium haberet. Plautus *i*. Chry. Nunc tu abi intro Piſtoclere ad Bacchidem atq; effer citò. Piſt. Quid? Chry. ſtylum, ceram, tabellas & linum. Atta in Satyra. Vertamus vomerem in ceram, mucroneque æremus oſſeo. Verùm præter arborum cortices, & folijs plantarum, (vt apud Indos etiamnum fieri, infra dicemus,) lignis ceratis, linteis, plumbo, chartis, membranis, etiam ligno, vt Solonis leges: ebori, vt Romanorum principum edicta, libris elephantinis, quorum Vlpianus *k* & Vopiſcus *l* meminere: lapidi, vt ſepultorum elogia, ſacras Aegyptiorum literas, & alia id genus monumenta: æri, vt duodecim tabularum leges, fœdera, ſenatus conſulta: animalium inteſtinis, ac gemmis, quondam inſcripta fuiſſe, multis argumentis Guilandinus oſtendit. Pugillarium enim vſum fuiſſe etiam ante Troiana tempora, apud Homerum inuenitur. Mox æmulatione circa Bibliothecas regum Ptolomæi & Eumenis, Ptolomæo ſupprimente chartam, membranas (chartas hœdinas quibuſdam) Pergami (vrbe Troadis) repertas Varro tradidit. Meminit Herodotus *m*, priſca conſuetudine hircinas & ouillas pelles biblos veteres nuncupatſe, qui aliquando librorum inopia, eiuſmodi pelles ſcripturæ admouebant. Parthi, literas veſtibus intexere malunt: Babylonij verò, coctilibus laterculis, mores, leges, atque inſtituta tradidere. Quare Cleantes ea quæ à Zenone audierat, in tegula, oſſe adnotauit.

QVALITAS ET VSVS. Frigidam & ſiccam eſſe Arabes contendunt. Frequentiſsimam *n* opem & in re cibaria præſtat, omnes enim Aegypti incolę, & crudum, & elixum,

b *lib.13.c.11.* c *Plinius.* d *in Etymologico, lib.6. c.12.* e *lib.4. variæ hiſt. c.17.* f *lib.3. c.75.* g *1 decad lib 4.* h *in Aureliano.* i *in Bacchide.* k *lib.32. pandectar. c.50.* l *in Tacito.* m *lib.5. citramed.* n *Theoph. 4. hiſt.9.*

& assum manducant, & succum deuorant: manducamentum autem expuunt: (mandunt crudum decoctumque, succum tantum deuorantes, Plinius *o*.) Dioscoridis *p* etiam fuit sententia, radici alimentum inesse, cui & Pierius in Hieroglyphicis subscripsit. Intelligit autem Iuncorum teneros partus è radice prodeuntes: nam radice inquit, incolæ pro ligno vtuntur. Equidem ante fruges inuentas, priscis Aegyptijs vsitatum & frequentissimum hunc cibum fuisse, ex Oro colligitur, qui scribit, Aegyptios B antiquissimam & omni memoria priorem, originem suam significantes, Papyri fasciculum pinxisse, quoniam eo primum vescerentur. Quod etiam *q* Herodotus expressit, vbi enim Aegyptiorum victum facilem proponit, scribit: Papyrum (Iuncum, Valla vertit,) è paludibus vbi excerpsere, superiorem eius partem amputare, quam in alium vsum conuertunt: quod inferius longitudine cubitali relictum est, id edunt pariter ac venumdant: quo, si qui suaui vti cupiant, in luculento furno torrefactum comedunt. Radicibus, ait Theophrastus & Dioscorides, pro ligno vtuntur: non *n* tantùm ignis gratia, sed ad diuersi generis vasa (ad alia quoque vtensilia vasorum, Plinius) ex ipsa conficiũda: materiam enim amplam probamq; præstat. Papyrus *r* ipsa ad plurima vtilis, etenim ex ea nauigia (quod & Esaiam *s* intellexisse aliqui volunt) faciunt, (texunt Plinius,) & è libro vela tegetesque texunt, & vestem quandam atque stragula, D ac funes, aliaque plura. Refert etiam Plinius *t* ex Theophrasto, Antigonum regem, in naualibus rebus alijs funibus non vsum, quàm inde, nondum Sparto communicato. Sic Herodotus *u* tradit Aegyptios naues fabricare, compages introrsum è biblo facere, ex Papyri vertice amputato, ex eodem & vela & calceos. Hinc Lucanus Conseritur bibula Memphitis cymba papyro. Sic Aegyptijs Sacerdotibus, calceos tantùm papyraceos gestare licebat, quorum E Aristides *x* meminit, scribens in vlceris curatione Aesculapium sibi calceos Aegyptios dedisse, quibus sacerdotes vtuntur. Et Dioscorides vstam papyrum (ex Scapo,) dum in cinerem redacta fuerit, depascentia vlcera, cùm omnium partium, tum oris maximè cohibere, (si sæpius aspergatur,) scribit, quod tamen melius ὁ χάρτης combustus pre-

A stet. Papyri enim cinis siccat quidem, sed infirmior est, Galeno, Aeginetæ & Oribasio *y*. At Plinio, charta quæ fit ex ea cremata inter caustica est: cinis eius ex vino potus somnum facit, ipsa ex aqua imposita callum sanat. Præcipuæ inquit Dioscorides, in medicina vtilitatis, ad laxanda fistularum orificia, (ad ʒ laxandas siccandasque fistulas cùm inaruit) si præparata fuerit, hoc est, liquore quopiam macerata lino fuerit obuoluta, (an hoc intellexit Celsus *a* Papyri intortæ nomine, cogitandum,) vsque dum inaruerit: ita enim coarctata atq; immissa humore completur, & intumescendo fistulas (ad introitum medicamentorum,) aperit. Medullam intelligere oportet foliorum, vt recte Aduersaria & Alpinus: cùm verò nostra Papyrus ad id inutilis sit, siquidem ità humorem imbibere non possit, citoque computrescat, in hunc vsum ad imitationem Dioscoridis, spongia assumi poterit, & hodie Chirurgi Itali, linamentis & C turundis ex medullà Sambucina, aut spongia paratis, vtuntur: alij & Iuncea medulla. Galeno *b*, Papyrus per se in vsum medicum non venit, sed macerata, aut vsta vtilis efficitur: Oxycrato vinóue macerata, (imò & cinis,) recentia vlcera glutinat, maximè in circulum circumposita. Ex scapis recentibus, autore Alpino, aquam destillant Aegyptij, quam ad oculorum suffusiones, caligines ac obscuritates maximè commendant. Sed & Theophrasto externis hominibus chartæ (βιβλία) notissimæ. At hodie nouo chartarum artificio circà annum CIↃ CCCC. LXX. (quo tempore ex Gallicia duo viri Antonius & Michaël in Germaniam & Basileam venerunt, & secum artem illam antea Germanis ignotam attulerunt,) inuento, dimissa Papyro, ad lintea rediere, quæ vsu attrita & flaccida, tam diu terunt, machinis aqua motis, donec in succum dissoluantur: hunc optimè aqua dissolutum, non sine glutine, & conturbatum, cribris excipiunt, qui succi crassitiem retinentes paginam reddunt super stramenta ad hunc vsum parata, quæ ad prioris imitationem Papyrus quoque nominatur, eò quòd eundem nobis vsum præstet, quem olim Aegyptijs Papyrus præstabat. Verùm & ante vsum chartarum, inter cætera etiam linteis, monumenta præsertim priuata, vt supra dictum, conficiebant. Nec verò combustæ

o *lib.*13.c.11. p *lib* 1.c.115. q *in Euterpe.* r *Theophrastus & Plinius.* s *cap.*18. t *lib.*13.c.11. u *in Euterpe.* x *lib.*x. *sermon. sacror. monente Guiland.* y *lib.*15. *coll.* z *Plin. lib.* 24. c.11. a *lib.*5. c. 28. b 8. *simpl.*

nostræ

noſtræ chartæ cinis, idem præſtare poteſt, A quod chartæ, quæ ex Papyro fiebat, cùm noſtra inuſtione ferè penitus euaneſcat, etiãſi quis magno cumulo comburat. Quare in medicamenta Græcorum χάρτην recipientia, noſtra aſſumi non debet: nec in paſtillum, qui ex charta conſtat, aduerſus Nomas, & deſcribitur à Galeno *c*, Aegineta *d* & Oribaſio *e*, qui aliam eius præparationem *f* quoque habent, quam Actuarius *g* imitatus eſt. Sicut etiam alia medicamenta, quę ibidem apud Galenum, Aëtium & Aegine- B tam, chartam recipientia, habentur. Quamvis Ruellius *h* linteolarem chartam ijſdem viribus, quibus & papyraceam pollere ſcribat. Conſultius tamen Aduerſarijs, in Papyri defectu cinis ex Cyperi vulgaris, aut Iunci magni aquatici medulla paratur.

PAPYRVS SYRIACA, VEL SICILIANA.

PAPYRVS SYRIACA, VEL SICILIANA: radicibus eſt ſubrufis, lignoſis, craſsis, geniculatis, numeroſa ſobola in obliquum tendentibus, Cyperi odore & ſapore, ſed infirmiore, ex quarum parte inferna multæ radiculæ fibroſæ deſcendunt, ex ſuperna autem frequentes ſcapi aſſurgunt, qui dum tenelli ſunt, dulci ſucco conſtant: qui Cyperro fiunt longiores, craſsioresque, ſæpe cubitos quatuor excedentes, (etſi ſex, interdum ſeptem, dicat Pena,) angulis obtuſis (triquetris, tomentitia medulla farctis, Pena.) Folia ad imum breuia Cyperi aut Sparganij, adulto ſcapo nulla: in cacumine coma lata, ex numeroſis paruisq; iuncis triangulis conſtans: in quorum ſummis flocci rufi, apicibus prominentibus, in ſe collecti, quorum ortum foliola radiatim, vt in Cypero, ambiunt.

LOCVS. In Siciliæ paluſtribus prouenit, vbi vulgò Piperum vocant, inde in hortum Piſanum translata, Cæſalpino docente: non verò ex Aegypto illo delata, vt Aduerſariorum autore, ſcribunt, qui beneuolentia Cæſalpini, florentem in prædicto horto legere. Hermolaus *i* autor eſt, & cum eo Ruellius *k*, haberi & in Aethiopia & Italia Papyrum, vel promiſcuè Ciminio lacu plurimum, ſed alterius fortè generis, nec ad chartas vtileni, quandoquidem Aegypto pro- C pria tribuatur.

NOMEN. Hanc Sari Theophraſti *l* cenſemus, quæ in aquis prouenit circa paludes; planaque, vbi amnis receſſerit: habet radicem præduram, flexuoſamque, ex qua, quæ Saria vocant exeunt, his longitudo duum cubitorum, craſsitudo pollicaris: triangulum id quoq; Papyri modo & comam ſimilem gerit: qui manducant, eius quoq; manducamentum expuunt. Radice fabri ferrarij vtuntur, carbonem enim optimum facit, D propter ligni duritiem. Hæc Theophraſtus. Hanc cenſemus Papyrum eſſe, quam copiosè in Peruſio creſcere Strabo *m* refert. Videtur autem hæc Papyrus à priore potiſsimùm magnitudine diſtare. Hæc dicitur Biblios ſecundà, Euſtachio: Papyrus, Cæſalpino: Papyri Niloticæ nomine Aduerſaria pinxere, Tabernæmontanus & Gerardus imitati ſunt: ſic & Lugdunenſis hiſtoria, quæ Papyrum Aegyptiam Penę appellat. Germanicè dici poteſt, Papeyr riedt. E Belgis, *Papier riet*. Anglis, *Paper Reede*. Nunc dicendum eſſet, quibuſnam Chartis in nouo Orbe vterentur, vt ſunt diuerſarum arborum folia & cortices, ſed quia inſtitutum noſtrum eſt, plantas forma ſiue facie externa ſimiles, quantum fieri poteſt, iungere, hic ſolùm nominare lubet, de his inter Arbores ſuo loco acturis: Sunt autem decem: I. Palmeta humilia, de quibus ex

c *lib.6. de compoſ. ſecund. gen.* d *lib.7. cap.12.* e *3. Synopſ.* f *4. de curat.129.* g *6. methodi 8.* h *lib.10. cap.109. & Lonicerus parte 1. cap.110.* i *lib.1. Coroll.123.* k *lib.1. cap.109.* l *4. hiſt.9.* m *libro 5.*

Scali-

Scaligero, Lugdunenſis hiſtoria. II. Guaiabara in Inſula Hiſpaniola, ex Ouiedo, Lugdunenſis hiſtoria. III. Copey, ibidem apud eundem. IV. Tal, in Prouincia Mangi, Lugdunenſi. V. Lantor, palmæ Indicæ genus, cuius folia viri longitudinem æquant: hiſtoria Indiæ *n* Orientalis. VI. Ficus Indicæ folijs & Turcæ vtuntur. VII. Palmæ *o* nuces Indicas Cocos gerentis arboris ſubſtantiam plicatilem vſurpant. IIX. Arboris *p* folijs ſex brachiorum longitudinem æquantibus, cuius folio extenſo, tres quatuórue viri, in itinere operiuntur, vt pluuias non metuant: Ex Nicolai Coſtini itinerario, Lugdunenſis hiſtoria refert. IX. Papyrus ex Iaua, eſt liber arboris tenuiſsimæ membranæ inſtar, vt ex Cluſij notis, Lugdunenſis hiſtoria proponit. X. Melt ſiue Magnei ex cuius folijs Mexicani Papyrum & Pergamenum conficiunt, Dureto de admirabilibus plantis autore.

DE TYPHA PALVSTRI.

CAPVT XI.

CVM Plinium *a* inter Calamos aquaticos de Typha egiſſe cenſeamus, eius hiſtoriam ſubiungemus. Eſt autem Typha duplex: altera in aquaticis naſcens, quam paluſtrem: altera in frugum genere, quam cerealem nominamus. Sunt qui ſolius literæ mutatione differentiam faciant, quibus cerealis *b* per ypſilon, paluſtris per iota ſcribitur, haud dubiè eam ob cauſam, quòd Græcis locus paluſtris τίφη dicatur & per iota ſcribatur: vnde & planta hæc tanquam à loco natali nomen accepit: Alij *c* contrario modo: alij vt Theophraſtus vtrumque per iota ſcribunt: quare Gorræus perperam τύφη, pro τίφη ſcribi monet. Sed ad Typham paluſtrem quæ τύφη dicitur Dioſcoridi *d* & Oribaſio *e*, qui vnius meminere, accedamus.

DESCRIPTIO. Theophraſti *f*: ἡ τίφη καὶ σχοινία τῶν ἑλείων ἢ λιμναίων ὁμοίως ἀδιάφορα καὶ ὁμαλῆ, καθάπερ σχοῖνος, hoc eſt, Tiphæ & quædam paluſtria & lacuſtria ſimiliter nullo intercedente nodo & æqualia ſunt, veluti iuncus *g*: ἄνοδα ſine nodis vt iuncus *h*: in lacu Orchomenio, huic hoc peculiare maxime καὶ τὸ ἄφυλλον εἶναι, id eſt quod folio caret, & A non vt reliqua radice numeroſa adhæret: vtroque autem loco & in terra, & aqua Gladiolus, tipha, phleum, butomum exeunt: de tipha ambigitur: phlei, tiphæ, butomique pars tenera ab radicibus proxima eſt, vt quam pueri paruuli potiſsimum mandunt. Dioſcorides *i* vero his verbis propoſuit: τύφη foliũ profert Cyperidi ſimile, caulem læuem, album, æqualem, qui in ſummo circumfuſum florem habet denſum, quique in pappum ſoluitur, quem aliqui paniculam vocant. Apparet Dioſcorides contrarius Theophraſto dum folium illi denegare videtur, at Dioſcorides Cyperi folia tribuit: at Typham folia habere ſatis compertum eſt: quare *k* Dalechampius αἰτὶ τῦ ἄφυλλον ἀφυλλανθὲς legendum cenſuit, nam flos non eſt folijs reliquorum modo ſtipatus, quod ἀφυλλανθὲς voce deſignare voluit. Dein in textu Dioſcoridis vocem λεῖον album, omnes interpretes, Saraceno excepto, legunt: inquit enim ſe nec hanc vocem, nec aliam quæ ei reſpondet in Græcis exemplaribus, vti neque apud Oribaſium reperire. Sic vocem ὁμαλὸν, quam æqualem vertimus, enodem Marcellus, planum Cornarus reddidit: qua voce æquabilem ſimul & enodem caulem Dioſcorides ſignificare voluit, vt ex Theophraſto colligere eſt. At cum tres differentias cognitas habeamus, earum deſcriptiones ſubiungemus.

I. TYPHA PALVSTRIS MAIOR: radice eſt obliqua, craſſa, geniculata, Acori modo nodoſa, fibrisque multis aucta, fungoſa, intus candida, ſapore dulci, maximè gemmæ eius, recens natæ ſiquidem quotannis nouos oculos protrudit: folijs Cyperi æmulis, ſed acuminatioribus, dorſo eminentiore, triangulis, nonnihil aſperis, longiſsimis ac flexibilibus: inter quæ caulis exſurgit nudus, rectus, teres, glaber, & veluti perpolitus, æqualis & ſolidus, ternos cubitos, ſæpè & hominis altitudinem, excedens: cuius cacumini ſpica primùm tenuis, muſcoſos flores proferens inſidet, qua arida & decidente Iulio & Auguſto, panicula clauæ ſimilis, ex denſa lanugine compacta, punicei & obſcuri coloris, pollicis craſsitudine, palmari aliquando & pedali longitudine ſuccedit, quæ tandem in pappum cinereum ventis abrepta euaneſcit: quem etiam pueri

n part. 4 cap. 3. & 6. pingitur fig 15. o part. 6. hiſt. Orient. c. 38. Ruellius lib. 2. cap. 23. p part. 4. Oriental. c. 12. a lib. 16. cap. 36. b Geſn. in cat. c Hermolaus lib. 3. corol 561. d lib. 3. c. 133. e 12. Coll. f 1. hiſt. 8. g 1. hiſt. 13. h 4. hiſt. 11. i lib. 3. c. 133. k Saracenus ſcholijs in Dioſcorid.

manu

I. TYPHA PALVSTRIS MAIOR.

manu carpentes per aërem tanquam passerculos mittunt. Aliquando *l* tamen, ad sequentis anni æstatem, clauæ seu paniculæ remanent, in quarum lanugine nonnunquam pediculi nati reperiuntur: admiratione sanè dignum, quomodo caule arido è lanugine adeò sicca, vt vento abripiatur, sub lanugine hac, eiusmodi animalcula, & nasci & viuere possint.

LOCVS. Theophrastus *m* inter palustria & lacustria recensuit: quare Dioscoridi *n* in palustribus & stagnantibus aquis gignitur: fossis vrbium & iuxta lentè fluentium fluuiorum ripas: etiam teste Plutarcho *o*, dum quærit, cur semina, cœlestibus aquis magis quàm profluētibus, ad generationem & incrementum proficiant: disputans contra Laitum quendam, qui dicebat, cadentibus pluuijs aperiri terram, pulsuque illo apertam, citius ad radices per se aquam transmittere. Contraria ratione à palustribus plantis rationabatur, ad quarum radices, aperta terra, imber non transit, inter quas Typham enumerat, his verbis: ἀλλὰ ἔλαθε τὸν Λαίτον, ὅτι καὶ τὰ λιμναῖα φυτὰ τύφη, καὶ φλέως ῥύον, αἰσαυξῆ καὶ ἀβλαφῆ μένει.

NOMEN. Dicitur τύφη, cui turbinata paniculæ effigies, quasi *p* typhonis sese gyrantis turbinem, aut gigantis staturam minacem signaret, nomen dedisse videtur. Vel potius τίφη, à τίφω, quod locū palustrem notat. Typha, Matth. Amato, Cornaro, Fuchsio, Turnero. Cordo *q*, Lacunæ, Lonic. Aduersar. Lobelio, Castori, Gerardo: Typha aquatica Trago, Lugdunensi: Tipha aquatica, Scaligero *r*, Typha palustris, Ruellio, Dodonæo, Tabernæmontano, Cæsalpino, Portæ: Vlua, Anguillaræ. Nonnullis, Cestrum & Sceptrum morionis. Germanicè folia dicuntur à victoribus, Lieſen & Knoſpen: panicula verò, Kolben / id est, Claua, à similitudine, Narrenkolben / Lieſſkolben / Dietelkolben: & à natali loco, Moßkolben / Waſſerkolben / Weyerkolben. Belgis, *Liſchdodden, Donſen, Dullen, Polsen.* Anglis, *Catſtaile, Reede mace.* Gallis, *Maſſe de jonc, Marteau & Maſſes*: appositè inquit Ruellius *s*, quòd sceptra regum & clauas argenteas, vel aureas, quæ ante primos magistratus gestantur, Massas vulgò dictas, perpolitus caulis, lanosa floccorum densitate, summitate fastigiatus æmuletur. Italis, herba ipsa, *Peuera*: Samnitibus *Guglia*: Hetruscis, *Schianza*: paniculæ lanugo, *Mazza ſorda*, quòd eius lanugo auribus illapsa surditatem efficiat. Hispanis, *Boborde, Iunco amacollado*. Bohemis, *Palycky*. Vngaris, *Gycken*: at claua sola, *Baka*, seu *Haporya*. Hanc Dioscoridis Typham censemus, notis omnibus correspondentibus, licet Anguillara neget, qui Gramen tomentosum, supra inter Gramina descriptum, Typham Dioscoridis statuit. An verò sit Theophrasti, dubitatur à Dodonæo: quia Typhæ *t* in lacu Orchomenio nascentis, peculiare τὸ ἄφυλλον εἶναι καὶ τὸ μὴ πολύῤῥιζον dicit: quæ verba dubitandi causam præbuere Dodonæo. Etsi responderi posset, Theophrastum non omnem Typham folio carere pronunciasse, sed eam quæ in lacu Orchomenio proueniat, cui hoc peculiare sit: attamen locum Theophrasti cum Dalechampio ita restituimus, τὸ ἀφύλλανθες εἶναι, quod flos teres & tornatæ clauæ similis conspiciatur, nullis folijs reliquorum more stipatus. Verùm censuit Dodonæus, & cum eo Camerarius, cum Theophrasti *u* φλέῳ, nō spinosa stirpe, quę eidem Stœbe etiam dicitur, sed quæ in lacubus nascitur, plus similitudinis habere, (& certæ non desunt conuenientes notæ,) quod folio dixit constare carnoso. Lacustris Phlei

l *Dodonæus edit. post.* m *1. hist. 8.* n *Dioscorid. lib. 3. c. 133.* o *de natur. caus. 2.* p *Aduersarior. autorib.* q *in Dioscorid.* r *in 4. caus. Theoph. 1.* s *lib. 3. c. 62.* t *4. hist. 11.* u *6. hist. 5.*

flos, ἀώθηλη, (qua voce & Dioscorides ex aliorum sententia vtitur,) seu panicula vocatur: quod πλακουθῶδες, (placentaceum quoddam Gaza vertit,) molle & subrubens est, quo vtuntur πρὸς τὰς κονίας (ad lixiuium Gaza) ad opera tectoria: miscentes videlicet, (addit Dodonæus,) pappos siue lanuginem luto aut calci, sicuti nunc cæmentarij, pilos & consimile quidpiam admiscere solent, quò aut tenacius parietibus adhæreat, aut minus findantur disrumpantúrue parietes cratitij, luto vel calce incrustati. B Et quod Theophrastus fœminam ad nexus vtilem, marem inutilem tradit: idem etiam in hac nostra Typha obseruatur. Siquidem folia eius quando caulem non promit, ad tegetes & storeas texendas, & doliorum commissuras iungendas, vtilia sunt: vbi verò caulem protulit, inutilia sunt. De hac & Aristophanem *x*, vbi ranas lætantes & colloquentes introducit, quod totum diem inter Cyperum & Phleum saltantes consumpserint, loqui censent. At Lugdunensi bo- C tano, grapho, Phleos mas, est Sagitta: Phleos fœmina verò Sparganium: qua de re ijs in locis. Sic & Ouidium *y* Scirpum nominasse ex qua storeę fiunt, quas Scirpeas mattas nominarit. At dominus, discedite, ait, plaustroq; morantes Sustulit, in plaustro scirpea Matta fuit. Quòd verò aliqui Spatulam fœtidam esse velint, nulla est ratio. Vlua Latinis dicitur, vt apud Virgilium *z*. Limosoq; lacu per noctem obscurus in Vlua Delitui. & alibi *a* Informi limo glaucaq; D exponit in Vlua. Sic & vulgaris versus: Alga creuit pelago, sed nascitur Vlua palude. Huius Typhæ folia priusquam ipsa in caulem exsurgat, sub Papyri specie, Dodonæus *b* proposuit: quam figuram Lugdunensis historiæ autor assumsit, & Iuncum asperum Dodonęi, nominauit: addens Vluę grandioris genus quibusdam videri: alijs Iuncum Mariscum Plinij, ad texendas tegetes: alijs Bryon lacustre Theophrasti: alijs Caricem Latinorum.

II. TYPHA PALVSTRIS CLAVA GRACILI: folijs est multò quàm in vulgari angustioribus, claua gracili & ferè palmari, à maiore, pullo illo tomẽto in clauam compacto, non differens: at supra clauam Iunio mense, florum spica oblonga, claua paulò breuior, tenui flauo polline respersa, enascitur.

II. TYPHA PALVSTRIS CLAVA GRACILI.

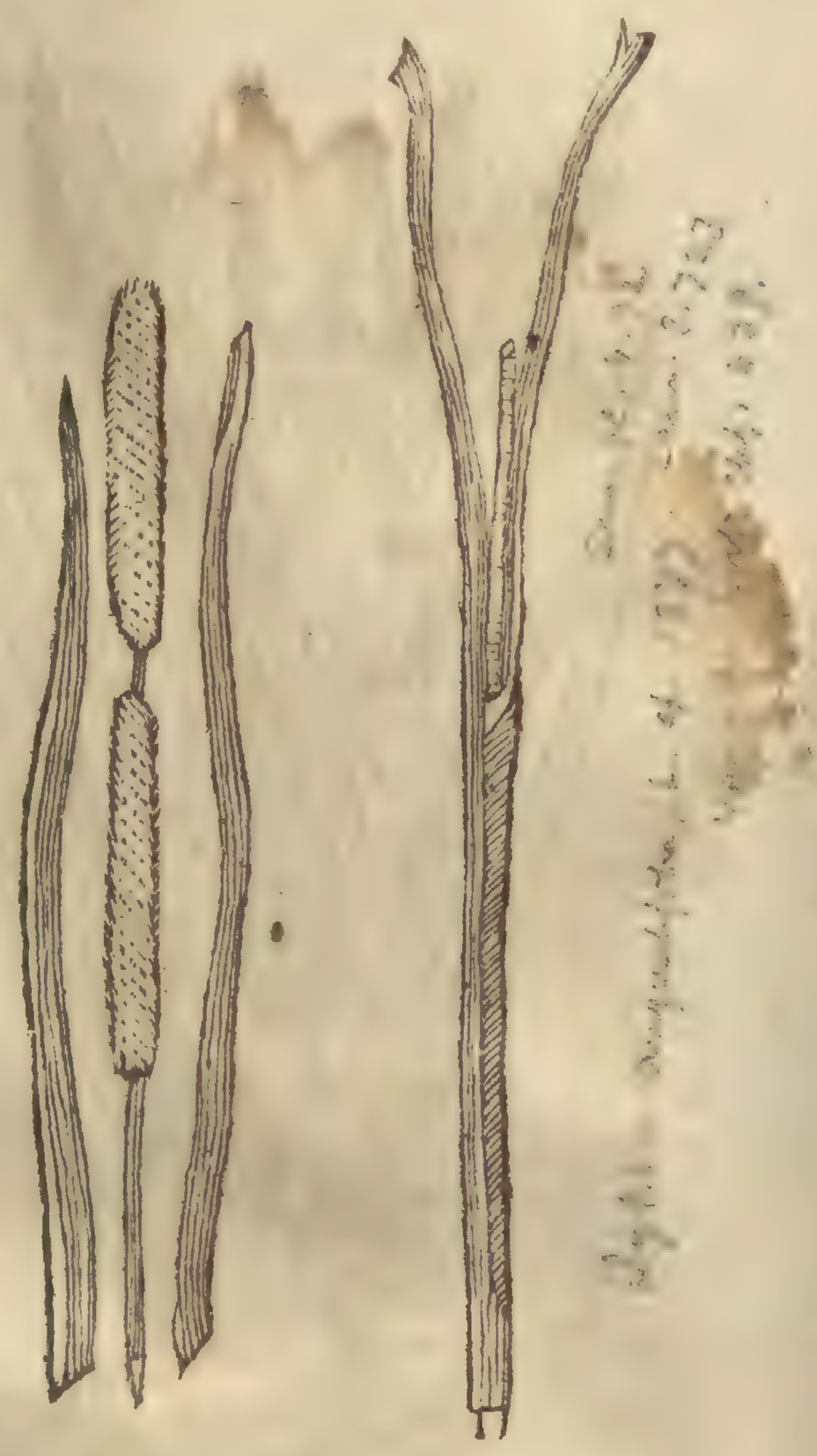

Locvs. Monspessuli collegimus hanc, quam delineari curauimus: verùm & in Anglia, palustri quadam fossa ad Tyburn Sacellum, non procul ab eo loco, in quo ij sepeliuntur, quibus ob maleficia gula laqueo fracta est, primo ab vrbe Londinensi lapide, qua Occidentem spectat; copiosè nascentem vidit Clusius *c*, qui eam Typhę mediæ nomine proposuit.

III. TYPHA PALVSTRIS MINOR: radice est repente: folijs striatis, angustis, acuminatis, aliquantum rigidis: caule cubitali, læui, enodi, & rigido: claua parua, angusta, sæpè duplici, quarum inferior minor rotundior, (contrarium Aduersaria obseruarunt,) superior verò maior, duabus vncijs ab inferiore distans & longior, cui folium triticeum aliquantum intortum, subijcitur, supernè aliquando caulis in biuncialem aciem abit. E

Locvs. Ex Geneuensi agro, qua Rhodanus & Arar confluunt, habemus, & simplici & duplici claua: licet Aduersaria duplicis, at Tabernæmontanus simplicis clauæ meminerit, hicque in paludibus Comitatus superioris Catzenellebogen, notauit.

x *in ranis. Act.* 1. *Scen.* 5. *v.* 34.35. ἡλάμεθα λιὰ κυπίρε, κὶ θλέω.
Nec vescas salcum frondes, Vlnamq; palustrem.

y 6. *Fastor.* z *lib.* 2. *Aeneidos.* a *lib.* 6. *Aeneid. & Georg.* 3.
b *edit. Gallica,* c *in histor. rarior.*

NOMEN.

III. TYPHA PALVSTRIS MINOR.

NOMEN. Dicitur Typha minor, Aduerſarijs (quibus & Typhula,) Lobelio *d*, Lugdun. Tabernæmont. Typha minima, Cluſio. Germanis, Klein Waſſerkölblin. Belgis, *Cleyn Liſchdodde.* Anglis, *Lyttle reede Maſe.* Gallis, *Petite Maſſe.* Italis, *Mazza ſorda minore.*

VIRES. Galenus, Aegineta ac Aëtius, nullam, quantum conſtat, fecere mentionem: ipſorum enim Typha, cerealis eſt, nec commiſcenda cum hac, vt in Calepino factum. Theophraſtus *e*, Typhæ partem teneram radicibus proximam, pueros paruulos potiſsimum mandere, ſcribit: quod de gemmis Typhæ noſtræ dulcibus dici poſſet. At Dioſcoridi *f* ambuſtis, Typhæ flos, veteri ſuillo adipe loto, (aut lardo illiquato,) exceptus, (arcendo humorem & inflammationes, ſeriq́ue vrentis collectiones,) medetur. Hinc facile colligitur, eam, præſertim florem, non euidenter calefacere, neque refrigerare, ſed moderatum quoddam temperamentum ſortitam eſſe, modicè abſtergere atque exſiccare. Quod Matthiolus refert de Typhę lanugine (& ex eo Lugdun. & Gerardus) cum Gladioli & Hypogloſsi radicibus, foliisq́ue Betonicæ, tenuiſſ. ſimul puluerisatis & ouorum luteis aſſatis excepta, quoſdã feliciter ad enterocelas triginta dierum ſpacio, vti, quotidie jeiunis drachmam exhibendo, ita tamen vt optimà ligatura & emplaſtra glutinantià etiam adhibeantur: id Hypogloſſo & glutinãtibus emplaſtris & ligaturis, non autem lanugini, cùm hæc ſuffocationis periculum minetur, tribuendum: ſic enim & mures enectos plebei norunt. Folia ad multa opera expetuntur, eò quòd ſint
B longiſsima, plana & flexibilia, quàre ex ijs ſtoreas, tegetes, ſternendis hyeme cubiculorum pauimentis aduerſus vim frigoris, Belgæ, Itali & Galli conficiunt: quas tegetes Belgę, Mattas: Lutetiani, Nattes vocant, quibus & parietes muniunt. Sic & ſedilia muliebria & puerilia texuntur: vitrea vaſa & œnophora, conueſtiuntur. Nonnullis in locis è lanoſa floccorum denſitate, præſertim vbi matura nigreſcere, & in auras abire cœperit, quod Auguſto menſe fit, ſuas cul-
C citras *g* & puluinaria implent. Sic & puluilli eadem farcti, renibus, æſtuantibuscue lumbis ſubiecti, haud parum commodi adferunt. Quid quæſo Plinius *h* aliùd voluit? (licet Cornarus *i* eum velit Typham in ſimplicium cenſu præterijſſe,) dum inter aquaticos Calamos, inquit, cætero gracilitas nodis diſtincta, leui faſtigio tenuatur in cacumina craſsiore paniculæ coma, neque hac ſuperuacua. Aut enim pro pluma ſtrata cauponarum replet: aut vbi limoſiore callo
D induruit, ſicut in Belgis, contuſa & interiecta nauium commiſſuris, ferruminat textus, glutino tenaciore, rimisq́ue explendis fidelior pice. Hæc ille. Hoc norunt Vietores noſtri, qui doliorum commiſſuris, præſertim vtriuſque operculi, fideliter & tenaciter coniungendis, Typhæ folia adhibent, (quibus & nautæ aliqui vtuntur,) maximè eius quæ in caulem nondum exiuit, cùm alterius folia plerunq; craſsiora & aſperiora, quàm doliorum commiſſuræ expetere vi-
E deantur. Herodotus *k* Indos, qui in paluſtribus fluminis habitant, veſtem φλεινὴν (id eſt ex φλεῶ, ipſe φλᾶν nominat,) ferre ſcribit, (interpres è tegete vertit,) quam vbi è flumine meſſuerint inciderintq; plectentes in modum ſtoreæ, tanquam thoracem ſibi induant.

d *in Iconibus.* e *4. hiſt. 11.* f *lib. 3. c. 133.* g *Hinc Galliæ nonnullis dicitur Ionc à faire lictz. Dioſc. embl. 120.* h *lib. 16. cap 36.* i *lib. 3. in* k *lib. 3.*

SECTIO QVARTA.

TRITICVM, ZEA, HORDEVM, SECALE, AVENA, VSTILAGO, ORYZA, MILIVM, PANICVM, PHALARIS.

DE FRVMENTO IN VNIVERSVM.

CAPVT PRIMVM.

FRVGVM nomine generaliter quidem intelligitur, omne illud, quod ex fructu terræ in alimoniam vertitur: neq; solùm quod ex frumentis & leguminibus, verùm etiam quod ex Vino (vnde Liuius *a*, eam gentem, traditur fama dulcedine frugum, maximè vini, noua voluptate captam,) vel ex syluis cæduis, cretæ fodinis, lapicidinis & similibus capitur. At Valla, fruges vocat proprié eorum seminum, ex quibus panis cõficitur, nondum demessas. Quod vocabulum Festus, Seruius & Donatus, à frumine, parte sub mento gutturis seu curculionis eminente, qua cibus in aluum demittitur, à ferendo cibo, deriuant. Frugum (frumenti Theophrastus,) duo prima genera cum Theophrasto *b* & Plinio *c* facimus: alia sunt Frumẽtacea, vt Triticum, Hordeum, Typha, Zea, & reliqua quæ Tritici Hordeiue speciem gerunt: alia χέδροπα, (legumina Plinio,) vt Faba, Cicer, Pisum, atq; in totum quę (ὄσπρια) Legumina vocare solemus. Addit Theophrastus tertium genus, Milium, Panicum, Sesamum, & in summa quæ in æstiuis sementibus communi appellatione carent: verùm hæc cum Plinio ad primum genus referimus. Et hæc Galeni *d* etiam fuit sententia, vt qui seminum, ex quibus panes fiunt, facultatibus enarratis subijcit Legumina, ex quibus communiter panis non fit, vt fabas, pisa, ciceres, lentes, lupinos, oryzam, eruum, cicerculas, aracos, eruilia, phaseolos, fœnugræcum, & si quæ sunt similia. A frugibus certè legumina non sunt discernenda, siquidem Cicero dicat, olei & frugum minutarum, de leguminibus verba faciens, vt ostẽderet etiam legumina fruges vocari: hæc Latinis, Cerealia semina: & Græcis, vt Galeno σιτηρὰ (à σιτέω nutrio) & δημήτρια σπέρματα appellantur. Cerealia quidem à Cerere, à creando dicta, quæ peculiari epitheto, alma dicitur, quia nos alit: vel vt Cicero *e* tanquam Geres, à gerendis frugibus: siquidem frugum dea fuerit habita: ratio, quòd antequam illa agriculturæ vsum docuisset, homines nulla lege viuerent: siquidem Plinius *f* eam frumenta inuenisse, (hinc Varro suæ agriculturę libri initio statim Cererẽ inuocat, quasi frugum inuentricem,) cùm antea glande vescerentur, testetur. Quod etiam ex Virgilio *g* elicitur: alma Ceres, vestro si munere tellus Chaoniam pingui glandem mutauit aristа. Et in Cereris sacris, messoribus querna corona tribuebatur, quod frugum inuẽtione glandium victum aboleuerit. Virgilius *g* Et Cererem clamore vocant intecta: neque antè Falcem maturis quisquam supponit aristis, Quam Cereri torta redimitus tempora quercu, Det motus incompositos, & carmina dicat. Postea verò Cereris beneficio, frugum vsu monstrato, cœptum est de agrorum finibus, qui antea nulli erant vsui, disceptari: quam primam volunt fuisse legum & Iuris originem, hinc Cererem Tesmophoram (legum latricem,) vocant. Virgilius *h* Legiferæ Cereri, Phœboque Panique Lyæo. Hinc Cereales ædiles duo dicti fuere, qui rei frumentariæ apud Romanos præerant, quorum creandorum C. Iulius Cæsar autor fuit. Frugum genera Theophrastus *i* Plinius *k* & Columella *l* recensuere. Verùm de frumentaceis nobis sermo in præsens erit. Sunt autem Frumentacea, quęcunq; geniculato culmo & Arundinaceis

a *lib.5.* b *8.histor.1.* c *lib.18.c.7.* d *lib.1. aliment. c.16.* e *lib. de natur. Deorum.* f *lib.7.cap.56.* g *1. Georgic.* h *4. Aeneid.* i *8.hist.14. 4.caus.8.* k *lib.18. cap.7.8.10. & 12.* l *lib.2. c.6. & 9.*

dinaceis folijs constant (quo à leguminibus differre frumẽta, Theophrastus *m* scripsit,) semenque panificio & pultibus aptum, in spicis, aut iubis producunt, ceu Triticum, Hordeum, Milium, Panicum, & quotquot his similia existunt. Dictum frumentum (σίτου Theophrasto,) à fruendo, id est vescendo. At Seruius frumenta dici putat, quęcunque ex se aristas emittunt, Varronem *n* secutus, cui in segetibus frumentum, quod culmos extulit.

GENERA Frumenti duo sunt prima *o*, pro tempore satus diuisa. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum (seu Nouembrem,) sata, terra per hyemem nutriuntur, vt Triticum, Far, Hordeum: Aestiua, quæ ante æstatem Vergiliarum exortu (circa Maium,) seruntur, vt Milium, Panicum, Sesamum, Horminum, Irio, Italiæ duntaxat ritu. Verùm in Græcia & Asia, omnia Vergiliarum occasu seri, Plinius *k* scribit: quędam autem vtroq; tempore in Italia: ex his quędam & tertio, Veris scilicet: aliqui enim Verna appellant, Ottilium, Panicum, Lentem, Cicer, Alicam seu Siliginem. Ast Theophrasto *p* non Frumenti, sed sementis, duo plurimùm tempora notantur, sed primum & potissimum quod circa Vergiliarum occasum accipitur, quod & Hesiodus & maxima ferè pars autorum secuta est. Quum cœlo emergunt sublimi ab Atlantide natæ Pleiades, truncanda Ceres. Morientibus illis Mitte in aratra boues: quare tempus id per excellentiam Satum (ἀρόσιον sementem ἀπὸ γεμαστικῶς Græcia vocauit: Sementiua, Plinius,) appellarunt. Secundum quod Vere incipit post brumam. Sed non eisdem datur vtrumque: alia enim maturè seri desiderant: alia serò, quòd hyemem nequeant tolerare: non tamen desunt quæ vtroque tempore satis commodè, Hyeme scilicet & Vere proueniant. Maturè seruntur, Triticum, Hordeum, quod etiam maturius seritur: item Zea, Typha, Olyra, & si quid aliud Tritico simile: his enim omnibus idem penè tempus serendi statuitur. Sera, illorum satio est, quæ in genere discrepant, vt Tritici genus quoddam, & Hordei quod trimestre appellant, quoniam tanto tempore perfici possunt. Quod verò alia maturius seri desiderent, in ipsorum robur ratio referenda, vt quæ hyemem tolerare facilè possunt: alia ob debilitatem aliud requirunt, vt clementia temporis incrementum sumere queant. Tertium tempus additur à Theophrasto, quod æstate fit, quod æstiuis tribuit, quo Milium & Panicum, & Sesamum seratur. Plura qui volet, is Catonem, Varronem, Columellam aliosq; consulat. Erumpunt autem sata, alia celeriùs, alia tardius, Hordeum *q* atq; Triticum *r*, die plurimùm septimo, citius tamen Hordeum. Hæc communiter fieri intelligere oportet: nonnũquam enim & quibusdam locis etiam intra pauciores dies confici possunt, vt in Aegypto, tertio, quartóue die prouenire affirmant: apud alios etiam pluribus opus: nec temerè id euenit, cùm & tellus & cœlum discrepent: cumque maturius seriúsue aratum est: etsi ea quæ superueniunt dissimilia sint. Tellus namque rara & leuis & benigno cœlo subacta, celeriter ac facilè reddit: lenta verò & ponderosa, tardè: & quæ squalet, tardius. Sic si hyems, aut squalores, serenitatesque nimiæ superuenerint, vel è contra imbres immodici, longè tardius prouenient: pari modo & si solum sit cultum fimoque refertum, vel si nihil eiusmodi actum sit: nam & ad maturè, seróue serendum quoduis, loca differunt. Qua de causa nonnulli Græciæ incolæ, maturè omnia serere solent, propter sui tractus algorem, vt Phocenses, ne scilicet hyems herbas paruulas occupet. At seminibus his peculiare quid inest: non enim ab eadem parte radices in terram agere & germen videntur: sed radices quidem ab ea parte qua cor est, quòd inferius sedet: germen autem, ab altera & exteriori, quod nullis alijs contingit: in reliquis enim seminibus, eadem particula principium est, tum radicis, tum germinis. At neque in frumentis huiusmodi particulæ verè distant, sed intra *s* corticem seminis corde latente, radix quidem inferius, germẽ autem superius emergens, ita vt alterum caput grani & quidem crassior pars in radicem, tenuior in herbam exeat, cortice in parte opposita diffupto: non enim semen biualue est, vt in leguminibus & cæteris plerisque, bina folia in ortu ostendentibus: nam in ijs tota nouella plantula, tanquam fœtus è seminis cortice, vnica parte erumpit: in frumentis autem continetur intra corticem seminis corpulentia, vnde primum alimentum habetur, & tam diu nuper natæ plantulę hæret, donec tota eius substantia in radices & germina abie-

m 8. *histor.* 3. *n* 1. *de re rustic.* 48. *o* *Plinius lib* 18. *c* 7. & 4. *de caus.* 8. *p* 8. *hist.* 1. *q* *Plin. lib.* 18. *cap.* 7. *r* *Theoph.* 8 *hist.* 1. & 6. *s* *Vide Plinium lib.* 18. *cap* 7.

rit. Quod aliquando & biualuis contingit, cum prę ſeminis craſsitie & corticis duritię, binæ illæ ſeminis partes, in folia non erumpunt, ſed ſtatim proprium foliorum genus oſtendunt: ſic frumentorum genus vniuerſum ſe habet: radicem non vnicam in altum demittũt, ſed ſtatim plures fibras ſine ramis ſpargunt: vel, vt Plinius, multis radicantur fibris, ſine ramis: ideoq; ſurculos non mittunt, caules ferunt ſimplices, geniculatos, & magna ex parte concauos, ſine cortice, ſed folij pediculus, circumquaque veſtiens, corticis vicem gerit: caules hos culmos vocant & calamos: folia in longitudinem producta & indiuiſa & neruoſa, quorum quædam *t* in tertio geniculo ſpicã concipere incipiunt, quædam in quarto, ſed etiamnum occultã, & genicula ſunt *u* Tritico quatérna, Farri ſena, hordeo octona: ſed non ante geniculorum numerum ſpicę conceptus eſt, quę vt ſpem ſui fecit, quatuor aut quinq; diebus tardiſsimè Theophraſto *u* & Plinio *t* notantibus, florere incipiunt, floſculos edunt lanugineos, ſubflauos, vel pallentes, è folliculis erumpentes: totidem aut paulo *u* pluribus defloreſcunt: poſteaquam defloruere, cùm plurimum infra dies quadraginta craſſantur: at Varroni, fruges ex quo florere cœperint, quater nouenis diebus abſoluuntur, & menſe nono metuntur: ſemina aridis folliculis incluſa ſunt, quì plerunq; in ariſtas, ſiue tenues & aſperas feſtucas deſinunt: eorum alia folliculis multipartitis includuntur, à quibus facilè liberantur, vt Triticum, Far, Secale: alia vno eoq; continuo folliculo incluſa permanent, vt Spelta, Hordeum, Auena. Et quæ hyberni *u* generis ſunt, hyeme in herba ſunt, verno tempore in ſtipulam faſtigiantur, ſeu ſpicantur: & hęc ſpicis magis continent ſemina ariſtis munita: at Milium & *u* Panicum in culmum geniculatum & concauum: Seſama verò in ferulaceum. Denique frumenta non ſolùm hominum, ſed & iumentorum cibus maximè proprius, cuius gratia ſingulis annis ſeruntur: ſeminibus multa vis alendi ineſt: nec herba ipſa inutilis, cum illam tum viridem tum ſiccam, omne pecudum & iumentorum genus depaſcatur.

* * * * * * *

t *Plin. lib.* 18. *cap.* 7. *u* 8. *hiſt.* 2. 4. *cauſ.* 8. *cap.* 107.

DE TRITICO ET SILIGINE.

CAPVT II.

ETsi TRITICVM generaliter omne frumentum, quod ex ſpicis tritum ac triturationè repurgatum eſt, ſignificet, vt ex Varrone colligere eſt, quo ſignificato nonnunquam Iuriſconſultus *a* vtitur, poſteriores tamen peculiari frumenti ſpeciei Tritici nomen tribuunt, quod cùm apud Græcos omnes, tum barbarorum plurimos, ſemen hoc, Galeno monente, ſit πολυχρησιμόπαιον καὶ πολυχρησόπαιον & frequentiſsimum & vtiliſsimum; ob quã cauſam Naturæ benigna maieſtas ſummam fertilitatem tribuit: quare imitati Dioſcoridem & Galenum *b*, primo loco de Tritico agemus, quod πυρὸς Græcis: hoc verò Etymologico quaſi πυρὸς pro πορὸς, ἀπὸ τῦ πείρειν, pro qua Etymologia facit, quod Herodianus ſcribit, à Syracuſijs τὸς πυρὸς dictos fuiſſe πυρὸς, ὡ ἀπὸ τὸς πορός. Quibuſdam *c* πυρὸς dicitur ab acutie, aut à ſimilitudine, quam cum nonnullorum fructuum gramis, vel gygartis, quæ πυρήναι dicuntur, habet. Dicitur etiam σῖτος, quaſi cibus: quæ vox vniuerſis cerealibus conuenit.

GENERA Tritici duo Dioſcorides *d* propoſuit, alterum recens perfecte maturum, colore luteo: alterum τριμηνιαῖον trimeſtre, quod ab aliquibus & σπάνιον appellatur. At Theophraſtus *e* Triticum & vrbanum & ſylueſtre dicit, ſed temporis ſpacio cultum, mitigatumque & loci mutatione mutatum. Vrbani plura genera apud Theophraſtum *f* notantur, cognomina ex locis ſortita, vt Africum, Ponticum, Thracium, Aſſyrium, Aegyptium & Siculum, quæ & colore & magnitudine, & ſpecie & proprietate inter ſeſe differunt. Quædam etiam aliunde quã à terris cognomina pro ſuis viribus ſortiuntur, tum alijs, tum vel maxime quæ ad cibum pertinent, vt quæ vocantur ei πυρὸς καγχρηδίας ἕλεγχος, ἀλεξάνδρειος. Nec abſurdum fuerit, ſi & hinc differentiæ ſumantur, quòd aliud præcox, aliud ſerum: & aliud auctu amplum, multumq; reddens, aliud quod parum augetur, parumque referens: & aliud ſpicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui abſolui, vt

a *digeſt. de verbor. obligationibus.* *b* 1. *de alimen.* *c* *Porta lib.* 11. *c.* 15. *d* *lib.* 2. *c.* 7. *e* 2. *cauſ.* 21. *& lib.* 4. *c.* 6. *f* 8. *hiſt.* 4.

Africum:

Africum: & aliud culmo tenui constans, vt Lybicum: aliud crasso, vt Africum & Canchrydias dictũ. Item quod aliud tunicis paucis, aliud multis vestiatur, (ob nimia frigora illius plagæ, Plinius,) vt Thracium. Item aliud vnicalamum sit, aliud multicalamum, & hoc quod plures paucioresque calamos edat. In quibusdam est & trimestrium & bimestrium genus, & si quod aliud paucioribus diebus perficitur: quemadmodum genus quoddam esse aiunt in Eubœa, (circa Thracium sinum, Plinius,) quod quadraginta diebus à satu augescit & perficitur, idemq; & firmum esse & ponderosum, nec, trimestris modo, leue: furfuris non multum habere, (mirum nulli frumento plus esse ponderis & furfuribus carere, Plinius,) quamobrem famulis pręberi: celerrimè maturum, sed inuentu rarum. Sic quædam bimestria ex Sicilia in Achaiam aduecta, quæ parum fructificant, parumque fœcunda, sed in cibo facilia & iucunda. Nascuntur & alia bimestrium genera in Eubœa, præcipuè apud Caristhum. Trimestria multa & ubiq; habentur: leuia hæc & parum fœcunda, & in ex ortu vnicalama, atque in totum infirma. Leuissimum igitur Triticum Ponticum (Gallicum *g*, atque è Chersoneso aduectum, quippe non excedunt in modium *h* vicenas libras, si quis granum ipsum ponderet: adijcit Sardium selibras: Alexandrinum & trientes, hoc & Siculi pondus: Bœoticum totam libram addit: Africum & dodrantes,) grauissimum Siculum: hoc grauius Bœoticum. Leue satis quod in agro Laconico conficitur. Causa & regionibus & aëri adscribenda: nam & in Asia, trans Bactra, adeò grande frumentum fieri tradunt, vt grana singula nuclei oliuæ magnitudine sint. In Pissotis adeò firmum, vt si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit, & Macedonum ita plerosq; interijsse aiunt. Et hæc summatim ex Theophrasto: ex quo Plinius *g* hæc habet. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim, candore & pondere, quo maximè decernitur: montanis modo comparetur Italiæ agris externum, in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Tertium pondus erat Thracio, Syrioque: deinde Aegyptio, athletarum cum decreto, quorum capacitas iumentis similis, quem diximus ordinem fecerat. Græcia Ponticum laudauit, quod in Italiam non peruenit. Ex omni eodem genere graui prętulit dracontiam, strangiam & selenusiam, argumento crassissimi calami. Hę fuere sententiæ Alexandro Magno regnante, quum clarissima fuit Græcia, atque in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen vt ante mortem eius, annis ferè CXLV. Sophocles Poëta *i*, frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad verbum translata sententia, Et fortunatam Italiam frumento canescere candido. Quæ laus peculiaris hodieque Italico est, quo magis admiror posteros Græcorum huius frumenti nullam mentionem feciſſe. Plinius Italicum, omnibus externis anteponit. Reges Persarum, ex Asso Troadis triticum in panem sibi quærebant. Columella *k* minus scrupulose Tritici genera tradidisse videtur: quippe ex pluribus quæ cognouerat, tria tantum serenda esse docuit. Prima inquit & vtilissima hominibus frumenta sunt, Triticum & Semen adoreum. Tritici genera complura sunt, (& tempus in his primo differentiam facit:) verum ex his maximè serendum est quod Robus dicitur, quoniam & pondere & nitore præstat: secunda conditio est habenda, Siliginis, cuius species in pane præcipua pondere deficitur: tertium erit trimestre, cuius vsus agricolis gratissimus. Reliquæ Tritici species, nisi, si quos multiplex varietas frugum & inanis gloria delectat, superuacuæ sunt. Posteriores, Tritici duo summa etiam genera fecere: vnum candidum, alterum rufum: rursus vtriusque duæ species, vna cuius species aristis caret, & Spica mutica Varroni *l* dicitur, altera aristas habet: & huius aliquot sunt differentiæ. Quod autem Spica aliquando aristas habeat, aliquando careat, quidam frugis proprietati, quidam agri conditioni tribuunt: ita vt candidum, in pingui & stercorato agro aristis careat: in macro & non stercorato, aristis horreat. Addunt & cœli statum, quo seges adolescit, humidiore aristis carere, sicciore aristis muniri. Sunt qui & ventis adscribant: si vehementiores flent, aristas decuti, sin leuiores spirent, aristas spicarum collisu non frangi. Sunt deniq; qui segetis densitatem, raritatemq; ad id facere velint, densiore segete spicas muticas, rariore vero cum aristis prodire. Sic etiam aliud hybernum aliud æstiuum. Grana item, non solùm colore candido & subrufo variãt,

g *Plin. lib. 18. c. 7.* h *Vide Budæum, in libro de Asse, qui hunc Plin[illegible] diligentissimè explanauit.* i *in fabula Triptolemo* k *lib. 2. cap 6.* l *lib. 1. de re rustica c. 48.*

sed

sed etiam quatenus alia rotundiora, alia oblongiora: grandiora quoq; & minora, crassiora & tenuiora.

TRITICI forma est, quòd radicibus *m* multis & tenuibus est, & ex quolibet grano, gramen vnicum Secale tenerius viresçens exsurgit, quod postea instar Graminis, super terram multiplicatur: quod sensim adolescens, circa Aprilem viresçens, culmos Secale crassiores, rotundos, concauos, ex vna stirpe sæpè plures erigit, quaternis, aliquando ternis geniculis distinctos, qui primum, vaginis foliorum, circa geniculos iam quasi pubescentes, includuntur, ex quibus cùm emerserint, frugem in spica fundunt, quæ apud Germanos circa festum S. Iohannis floret, eiusdem formę cum reliquis frumenti generibus, (Auena exceptâ,) flosculis à spica instar fibrarum tenuissimarum dependentibus: quibus tot grana succedunt quot flosculi dependent: quę si mutilata non est, vt Varro *n* loquitur, vt in Hordeo & Tritico, tria habet, granum, glumam, aristam. Spica autem quam rustici, vt acceperunt antiquitus Specam vocant, à spe nominata videtur, eam enim quod sperant fore, serunt. Granum dictum, quod est intimum solidum à gerendo, id enim seritur, vt spica frumentum, non glumam, aut aristam gerat: vt Vitis seritur, non vt pampinum, sed vuam ferat. Gluma folliculus est grani, quod à glubendo dictum arbitrantur, quod eo folliculo deglubitur granum. Arista, quæ, vt acus tenuis longa, eminet è gluma, sic dicta quòd arescit prima: vnde vt grani theca est gluma, sic apex arista. Illud autem quod in summa Spica iam matura, minus est quàm granum, Frit vocatur: quod in infima spica ad culmum stramenti summum, item minus quàm granum est, Vruncus appellatur. Plinius *o* ex Theophrasto excepit: Triticò genicula quaterna: folium arundinaceum: grana in stipula crinito textu spicantur: tunicę frumento plures: culmus altior, quàm Hordeo. At qui cupit cognoscere quale solum Tritico conueniat, & quo tempore serendum sit, quomodo item metendum & collectum conseruandum sit, is Theophrastum, Varronem, Cassianum, Columellam, Plinium, & Portam consulat. Nunc nostris cognitas differentias persequamur.

I. TRITICVM HYBERNVM ARISTIS CARENS.

I. TRITICVM HYBERNVM ARISTIS CARENS: ex radicibus multis, tenuibus, culmi plures geniculati assurgunt: quorum tertio aut quarto articulo, spica aristis carens insidet, nonnunquam breuibus cincta, circa festum S. Ioannis florens: vbi defloruit, (nisi humida *p* tenellaque afflatu vehementer fuerit vexata, tum enim facilè perit,) grana subrotunda succedunt, per quorum longitudinem rimula discurrit, quæ alijs candida, alijs subrufa: alia rotundiora, alia oblongiora: grandiora quoque vel minora, crassiora vel tenuiora, lutea, sexaginta aut septuaginta, interdum pauciora, sæpè frequentiora, & ex ordine posita, glumis seu folliculis inclusa, ex quibus facile excidunt, & facilè in area instar Secalis exteruntur, nec decorticatione, vt Zea, opus habent.

LOCVS. Prouenit in omnibus ferè Orbis culti regionibus, solum lætum & pingue amans: pro terræ enim bonitate & diligenti cultura, mirè luxuriat. Quare Plinius *q* Tritico nihil fertilius esse scribit, quod ei natura tribuat, quoniam eo maximè hominem alat: vtpote, cùm è modio, si & aptum solum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddan-

m Theoph. 1. hist. 19. *n lib. 1, de re rustica 48.* *o lib. 18. cap. 7. & Porta lib. 11. Villæ cap. 2.* *p Theophr. 4. caus. 14.* *q lib. 18. cap. 10.*

tur.

tur. Misit ex eo loco Diuo Augusto, procurator eius, ex vno grano (vix credibile dictu,) quadringenta paucis minus germina: misit & Neroni similiter CCCLX. stipulas ex vno grano. (Ob hanc Africæ *r* fertilitatem Imperatores Romani, qui ei prouinciæ præfuerunt, aut in eâ res gesserunt, Africam signabant, capite obuoluto pelle elephanti capiti detracta cum promuscide, adiecta spica & subdito aratro cum cultro.) Cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, alijque & tota Bœotia, & inprimis Aegyptus. Hoc forte Triticum est centigranum Plinij. Et Tragus *s* refert, ex vno grano Tritici, triginta aut quadraginta quandoque spicatos culmos exiuisse. Matthiolus verò, in agro Senensi, maritimis locis, plantam vnam visam vigintiquatuor spicis: sæpe etiam modium vnum centum afferre, refert. Locis etenim maritimis, tractu amœniore & calidiore copiosius, licet fragilius prouenit. In Indię Orientalis prouincijs & regnis, copiosè prouenit, vt in Guinea *t* & Insula S. Laurentij: sic in Lyma *u* Americæ, solum frumenti copia ita fœcundum, vt vna Tritici spica, duplo plus Hispanicis spicis fundat: fruges etenim quotannis bis colligunt: ita nimirum, si agros viginti milliarium spacio in penitiore terrâ seminent, eodem tempore in parte altera maritima, frumenti messem faciunt. Vicissim si in Lyma agri conseminentur, tum in penitiore terra messis fit, ita vt frugibus ea regio summe abundet, ac panis in precio vilissimo sit. Colitur quoque in Lemno *x* insulâ, & in planitie circa Libanum *y*. Nec profecto aliud vult Saluator *z* noster parabola de semente, quæ in bonam terram cecidit, & alia centuplum, alia sexagecuplum, alia trigecuplum fructum fecit. At magis apricum & siccum, quàm riguum amat: in sicco, vt Columella *a*, melius coalescit: in humido verò ac vliginoso degenerat: (Vnde Virgilius *b* præclarè hæc de seminibus, Vidi lecta diu, & multo spectata labore Degenerare tamen, ni vis humana quotannis Maxima quæque manu legeret, sic omnia fatis In peius ruere, ac retro sublapsa referri.) & post tertiam sationem in Siliginem: quæ tamen rursus in Robum, seu præstantius Triticum biennio transit, si in conueniens solum trãslata, grauissima eius grana, etiam A Plinio monente, serantur. Quod autumno seritur, cæteris præfertur, etiam à Columella. Nobis Septembri, vel Octobri mense, Hybernum seritur: Trimestre, Martio. Floret Maio & Iunio: Iulio vel Augusto demetitur: nouem etenim mensibus in nostris agris, vt omnes agricolæ norunt, moratur. Trimestre, nostro in orbe non tertio, sed quinto demum mense legitur. Verùm citius & serius, pro varia regionum temperie maturatur. Hinc Varro, quindecim diebus frumẽtum in vagina esse scribit, quindecim florere, quindecim arescere. Post florem, inquit Theophrastus *c* crassescit, maturatúrq; intra quadragesimum diem: cùm tardissimè octauo à satu mense plurima parte metitur: at in Aegypto septimo à satione mense Triticum metitur: hinc forte septimestre dici posset.

NOMEN. Dicitur πυρὸς Græcis: πεύγη Homero *d* (qua voce & cereales fruges & quoslibet fructus significari aliqui volunt,) οὐδὲ πεύγην οἴσεις, οὐτ' ἀρ φυτὰ μυελα φυσεις. Neque triticum feres, neq; alias plantas produces. Latinis Triticum, Frumentum: Arabibus, vt Serapioni, *Henta*, *Henca*: Auicennæ, *Hantha*: Glossographo Auicennæ, *Mest*: & Glossographo Haliabbatis, *Zemarum*. Ipsius farinam, *Dachich* & *Alhamed* nominant. Triticum, Brunfelso, Dodonæo, Gesnero *e* Cordo *f* (cui & Triticum semestre,) Tabernæmont. Tritici primum genus, Trago, Fuchsio, Lonicero: Triticum spica mutica, Lugdun. Gerardo: Triticum aristis carens, Cæsalpino: Siligo spica mutica; Aduersarijs & Lobelio. Germanis, Weyssen. Belgis, *Ternue*, *Koren*. Anglis, *Vveete*, *Vvhite*, *Vvheate*. Gallis, *Blé*, *Froument*. Italis, *Grano*, *Formentone*, *Solina*. Hispanis, *Trigo*. Bohemis, *Pssenice*. Polonis, *Zboże*, *Zitho*. Vngaris, *Buza*.

GENERA huius tria sunt: PRIMVM quod durum solidumque est, & tam extrinsecus quàm intrinsecus in partes diuisum, rutilo est colore, quod πυρὸς, quasi πυρρὸς, veteribus & Columellæ Robus (quibusdam Triticum robum,) dicitur, à colore, quem rubeum & robeum veteres appellauere: quod pondere (quo maximè omnis frumenti præstantia discernitur,) & nitore præstat. Hoc Dioscoridis & Galeni censemus. Hoc & aristatum & muticum habetur. Hoc ge-

r *Vrsinus* 38. s *lib.* 2. *cap.* 20. t 2. *part. Orien.* 4. *&* 5. u 9. *part. Occident. additam.* x *Bellon. lib* 1. *c.* 25. y *Rauwolff. p.* 2. *c.* 12. z *Matthæi* 13. *Marc.* 4. *Luc.* 8. a *lib.* 2. *cap.* 9. *de hortis.* b 1. *Georgic.* c 8. *hist.* 3. d *hymno in Apollinem.* e *lib.* f *in Dioscorid.*

nus, vt Porta *g* refert, Apulia & Campania, *brondella* vocat, quòd ad flauum colorem inclinet, estque primæ dotis inter cætera præstantissimum: granum non ita tumidum, sed solidum, graue, flauum vel rubellum, siccum, mansuve minimè mucidum & nitidum. Apuli præterea suis generibus vernaculis, à folliculorum & aristarum colore nomina imposuerunt: primum genus albo folliculo & nigra aristâ est: secundum, nigro folliculo, & alba arista: tertium, folliculo & arista albis: quartum nigris. Apulo Tritico Varro *h* multum contulit. Sed in hoc ratione loci mutatio deprehenditur, nam in humido, nebuloso, tenuique solo, quale est in montibus Segusiorum, Robus nascitur deterior, subater, in panificio minus gratus, adeò vt panem ex Secali ibidem genito, pani ex eo Tritico parato, multi anteponant. Idem in Allobrogibus euenit, cùm Robi præstantissimum genus, quod *Touselle* vocant in agris montanis serunt, herbarij Lugdunensis autore referente.

II. TRITICVM SILIGINEVM altera species est: vt reliquum Triticum surgit, sed non tam multiplici stipula, nec culmo tam crasso, & spicam sine arista fundit: in spica granum molliùs, læuius, extrinsecus nitidum, alibi rubellum, medulla laxiore & candida, farinam omnium candidissimam & leuem facit, cuius modius quindecim ferè libris minus pendet, quàm reliquum Triticum. Nam *i* Plinio teste, siliginea farinæ modius Gallicæ, viginti duas panis libras reddebat: Italicæ duabus tribusue amplius, in artoptitio pane: nam furnaceis binas libras in quocunq; genere adijciunt.

LOCVS. Loco aperto ab vmbra, vbi Sol quàm diutissimè lucet, Cato *k* seri iubet: at Columellę *l* densa, cretosa & vliginosa humus, Siliginem non incommodè alit, & locis mantantibus magis apta est, nec tamen ea longe nobis, aut magna difficultate requirenda est: nam omne Triticum solo vliginoso, post tertiam sationem in Siliginem conuertitur. At Plinio *m*, Siligo in humidis tractibus prouenit, quales Italiæ sunt & Galliæ comatæ, sed & trans Alpes in Allobrogum tantùm, Aruernorumque agro pertinax: in cæteris ibi partibus, biennio in Triticum transit: remedium, vt grauissima quæq; eius grana serantur: præcellit in Italia, si Campana Pisis nota misceatur: illa etenim rufior, Pisana autem candidior, ponderosior verò cretacea. Fuisse autem in laudibus Campanam idem tradit; quam castratam vocabant: fuit item alia gregalis sine castratura, quin & Clusiana & Aretina. Addit, Siliginem in loco aperto editoque, qui Sole diutissimè torreatur, serito. Sed Plinius sibi contrarius est, qui modo loco aprico & edito Siliginem seri præcipit ex Catone, cùm prius, ex Columella dixerit, vliginoso, & humidis tractibus serendam esse. Causa hæc fortè, quod alia sit Tritici species Siligo Catonis & alia Columellæ. Matthiolus priscorum negligentiam accusat, quòd non solùm in Italia, vbi summa diligentia circa gulæ cupedias homines fatigentur, sed & in Europa, tam excellentis frumenti speciem & propagationem neglexerint. Sed immerito, Porta *n* monente, cùm circa Neapolim in tota Campania & locis finitimis, ad præstantissimi cibi vsum diligentissimè colatur: &, in Venusinis, vliginosis & depressis aruis, vbi resses aqua, satam vidit: vbi incolæ adduci non possunt, vt credant Siliginem Tritici vitium ex loci vligine, vel ex siccitate in Triticum verti, cùm per se proprium genus prædicent. At quomodo seri debeat, Columella *o* docuit, eum qui volet consulat. Autor est Plinius *p* Siliginem nunquam pariter maturescere, nec vllam segetem minus dilationem pati, propter teneritatem, ijs, quæ maturuere, protinus granum dimittentibus: sed minus quàm cætera frumenta in stipula periclitari, quoniam semper spicam rectam habeat: nec rorem, qui rubiginem faciat, continere: eandemq; sine arista esse, excepta ea, quæ Laconica dicitur.

NOMEN. Triticum candidum, Græcorum & Galeno σιλῖγνις & τρῖγις Hippocrati: at eius *q* interpreti Tragus, siue Olyra: hæc fortè causa cur Hermolaus Barbarus *r* Ruellius *s*, Budæus *t*, & Calepinus voluerint, Siliginem Latinorum & Olyram Græcorum idem esse, haud dubie Theophrasti interpretem Gazam imitati, qui semper pro Olyra Siliginem vertit, quod & Dioscoridis interpretum aliqui fecere. At falli eos ex Plinio *u* colligitur, qui Olyram Græcorum & Arincam Gallorum idem fecit, à quibus Siliginem semper separauit. Etenim vbi frugum medicinas tradit, à Siliginis re-

g *lib.11. suæ villæ cap.15.* h *lib.1. cap.1.* i *lib.18.cap.9.* k *cap.24. vide & Varronem lib.1. cap.9. & 33.* l *lib.2. cap.9.*
m *lib.18. cap.8.* n *lib.11. suæ villæ cap.15.* o *lib.2. cap.9.* p *lib.18. cap.8.* q *2. de ratione victus.* r *Corollar. 101.*
s *lib.2. c.21.* t *lib.5. de asse.* u *lib.22. c.25.*

medijs

medijs auſpicatus eſt, eiusque grana combuſta & trita in vino oculis illita, epiphoras ſedare. Et eodem capite, paulo poſt, ait: Olyram Arincam diximus vocari: hac decocta fit medicamentum quod Aegyptij Atharam vocant; &c. quod tamen Dioſcorides ex Zea fieri dixit. Arincam *x* autem Galliarum propriam, ſcripſit, vocari: (& alibi *y*) ex eaque fieri dulciſsimum panem, & ſpiſsiorem quam far, & maiorem ſpica & ponderoſiorem: cuius grani modius raro non ſedecim libras implet: exteritur in Grecia difficulter: ob id iumentis dari, ab Homero *z* dictum: hanc enim eſſe quam Olyram vocitet. Columella *a*, qui Tritici ſpecies precipuas tres tantum ſe cognouiſſe tradit, Siliginem inter has ſecundam conditionem habere voluit: cuius ſpecies in pane præcipua, pondere deficitur: idemq; Tritici vitium eſſe affirmat: quæ etſi candore præſtet, pondere tamen vinci, quare eam non longe, aut magna difficultate requirendam eſſe. At Plinius (cui, vt & Varroni, Siligo quoq; dicitur,) Siliginem proprie Tritici delicias dici, tradidit; & candorem eſſe ſine virtute, & ſine pondere. Hic diſsidium quoddam inter Plinium & Columellam volunt, quando ille delicias Tritici, hic vero vitium Tritici Siliginem dixerit: ille ſine virtute & ſine pondere candorem tantum eſſe: hic ſecundas conditiones inter præcipua Tritica tribuit, põdere tamen vinci. Ex quibus aliqui *b* colligunt, parum hodie conſtare quid Siligo ſit. Nam falſiſsimum, quod quidam Grammatici volunt, eſſe, ſcilicet ſemen illud quod à Plinio Secale vocatur. Iidem cenſent, tum ex dictis Plinij tum Celſi elici poſſe, Siliginem non ſemper, ab autoribus, dici granũ delicatiſsimi Tritici, ſed interdum medullam Siliginei grani, id eſt farinam puriorem à furfure ſecretam: quod ex Plinio *c* probare conantur, vbi tamen Plinium de frumento Siligine dicto loqui cenſemus. At Celſi *d* verba hæc ſunt: ex Tritico firmiſsima fit Siligo, deinde Similа, deinde cui nihil ademtum eſt, quod αὐτόπυρον Græci vocant. Arabibus *Alebec*, *Selec*, *Selch*, *Seleth*. Tritici genus candidiſsimum, Cæſalpino. Neapolitani, *Grano cacoſello e*, quòd muticam ſpicam ferat, vocant; nam caruſum vulgo caput glabrum, & capillis vacuum nominant: alijs Italiæ locis, Caluiſium, à grani caluicie, quòd ariſtis vacet, nuncupatur. Hiſpanis, *Trigo Candial*: Sequanis, in quorum agris frequentiſsima, *Ble blanc*, id eſt, frumentum candidum dicitur: apud Allobroges, *Blanchee*, ob candorem: vel quaſi *Brancee*: Sic enim Plinius *f* Galliæ quoque ſuum genus Farris dedere, quod illic Brance vocant, apud nos Sandalum nitidiſsimi grani. Sandalum quoque inter Italos præſertim Hetruſcos, veteris appellationis veſtigia retinet, *Scandella*. Apud Aretinos, incolæ Galbigium vocant, Cæſalpino autore.

III. TRITICVM ÆSTIVVM: tertium Tritici genus facimus: nam & Columella *g*, Siliginis ſpeciem & Tritici tertium genus fecit: cuius vſus agricolis gratiſsimus ſit: nam quoties niues altiores, aut aquæ affluxiones, maturam ſationem prohibuerint, certiſsimum eſſe agricolis famis leuamen, in frigidioribus regionibus, & toto tractu alpino. Hoc à Tritico & Siligine, non ſolo ſationis tempore differt, ſiquidem vnico ſit culmo, ſpica longiore, craſsiore, & longioribus ariſtis ad Hordei ſimilitudinem, grano quinetiam magis rotundo: & hoc vere ſeritur, & æſtiuis menſibus ad maturitatem peruenit: vnde Trimeſtre quibuſdam dicitur. Columella *g* nullum natura trimeſtre genus eſſe putat, vt multi crediderint, quippe quod idem autumno ſatum melius reſpondeat. At Plinius *h* poſteaquam de bimeſtri, de quo & Theophraſtus *i* egiſſet, Columellam falli dixit, qui ne trimeſtre quidem proprium genus eſſe exiſtimauit, quum ſit antiquiſsimum. Sanè Columellæ lapſum mirari ſubit, cum apud Theophraſtum, ex quo permulta de frugibus transcripſit, trimeſtrium antiquitatem legere potuerit. Verum trimeſtre Triticum nouimus, bimeſtre non nouimus: at in inſulis quibuſdam Indiæ, iacta ſemina bimeſtri, trimeſtriq; ſpatio exire, aut etiam præcocius, quidam aſſerunt. Veram eſſe Columellæ ſententiam Porta *k* aſſerit: agricolas enim, ſi quando autumnus malè ceſsit, hanc ſationem pro ſubſidio commentos eſſe, ac optimè prouenire. Et apud Samnitas, quia Triticum hyemis rigores & imbres neutiquam perferre poſsit, ſationem in vernum tempus differri: non quòd exiſtiment, ſi alibi, vbi cœlum indulgens ſit, ſeratur, non prouenire, vel quòd

x *lib.18. cap.8.* y *lib.18.c.10.* z *Iliad.5.* a *lib.2. cap.6. & 9.* b *Bruyer. de re cibar. lib.1. c.4.* c *lib.18.c.9.* d *lib.2. cap.18.* e *(vel potius caruſello) Portæ lib.11. villæ cap.18.* f *lib 18 cap.7.* g *lib.2. cap.9.* h *lib.18. cap 7.* i *8. hiſt. 4.* k *lib.11. villæ, cap.19.*

proprium genus sit, sed solùm quòd omissa tempestiua autumni sementis occasione, vel per imbres, vel niues, aliáue incommoda, huius serotina satione vtantur, quod felicius longè proueniret, si eodem tempore, quo reliqua genera humo mandarentur, etsi quæ verno tempore serunt, alibi autumno seruntur, vberius proueniant. A nobis, inquit, commune Triticum vere satum tulit, sed minima radice, imbecillo trunco & spica: sed nos ante brumam serimus, vt firmius radicetur, & plures culmos ferat: nam semper & vbiuis gentium satum prouenit, dummodo nimio calore vel frigore non intereat. Sed diuersum genus est Theophrasto: inquit enim *l* sua illorum satio est, quæ genere discrepant, vt Tritici genus quoddam, quod Trimestre appellant, quoniam per tantum temporis perfici possit. Idem quærit, cur non omnia congenera pari tempore perficiantur, sed Triticum aliud Bimestre, aliud Trimestre sit, & si quid aliud sit, quod festinantius perfici possit. Sed Tritici Trimestris descriptionem ex Theophrasto *l* subijciemus: Trimestre Triticum leue est & parum fœcundum, vnicalamum atque in totum infirmum, paucis radicibus, paucisq; culmis consistit, quare continuo sursum nititur, atque celeriter consummatur: nam quod minus est facilius perfici potest. Hinc etiam alterum large frutificat, alterum parce, alterum facilè, alterum graue, cùm plus alimenti & turbulentius trahat. Excursus quoq; præpropere agitur, cùm in condendis radicibus haud multum temporis consumat. Si vere obseratur, velocius nascetur, & in culmos pauciores spargetur, & spicam paruam & parum fertilem geret. Si maturè seratur, frigus tolerare non poterit, imbecillitatis suæ causa. Sic enim cætera minus radices agunt, sed sursum protinus tendunt, atque ita celerius se perficiunt, quod in omnibus ferè vitam breuem agentibus constat. Huius genera aliquot recenset, vt supra dictum fuit. Triticum Trimestre solo tenui melius fieri Theophrastus *m* tradit: alimentum enim modicum subministrari potest, hoc est leue leui. At Cato *n*, trimestrem sementem quo in loco maturam facere non poteris, & qui locus restibilis crassitudine fieri poterit, seri oportet. Plinius montosis partibus dixit: attamen sæpius A crassa ac pingui terra satum fœliciſsime prouenisse obseruatum fuit. Columella *o*, sed & est, ait, altera satio cum cogit necessitas, trimestrem vocant agricolæ. Ea locis pręgelidis ac niuosis, vbi æstas est humida & sine vaporibus, rectè committitur: cæteris raro admodum respondet: quam tamen ipsam, celeriter & vtique ante æquinoctium vernum, conuenit peragere. Si verò locorum & cœli conditio patietur, quanto maturius seuerimus, tanto commodius prouenit: & Plinius, totis Alpibus hoc notum & hyemalibus prouincijs nullum hoc frumento lætius. Porta, verò ita inquit trimestre Triticum, non frigida & niuosa quærit, nam eius nuda forma tale non admittit: sed frigidis locis, vbi Triticum autumno seri non potest, vere, gelicidijs iam exactis serunt: nam Trimestre Triticum inuentum, ob nimia frigora, niuibus terras detinentibus. Id quoque Theophrastus confirmat: Trimestre si maturè seratur, frigus tolerare non poterit, suæ imbecillitatis causa. Quare & Columella *o* Theophrastum secutus, si Trimestria bruma serantur, frigoris incommoda non ferunt, his enim propter imbecillitatem vernum tempus debetur: quare huius sationem Februario non esse alienam dicit, quamuis tepidis regionibus melius per mensem Ianuarium administretur: & Plinio *p*, Februario Trimestria serantur. Sed genus Trimestre Theophrasti, vel Italiæ (ait Porta *q*) incognitum, vel Triticum pluribus annis vere satum quoddam genus constituit, vt vberius vere satum ijsdem in locis proferat, alibi verò satum in vernaculum degenerabit. Nam, vt Theophrastus ait, continuatio vnius rei, mutat naturam eius, vt genus diuersum videri possit: vnde non specie, sed imbecilliore quadam constitutione, hoc Trimestre Triticum à vernaculo differt. Apud Gallos vbique vulgatissimum & notissimum.

NOMEN. Græcis τρίμηνος πυρὸς siue Trimestre Triticum: τριμηναῖον Dioscoridi & Theophrasto (vnde Trimenon Plinio *r*) quòd tertio à satu mense, in Græcia metatur. Dioscorides *s* & Galenus nominant quoque σιτάνιον, à σῖτος, quod frumentum significat: siue σητάνιον, vt Hippocrates *t* & Orus *u* scribunt, quod, vt Galenus *x* exponit, τῷ ἐκ τῶν σήσηκότος, ἔτης (σῆτης Dores dicunt)

B C D E

l 8. *histor.* 4. m 3. *caus.* 26. n *de re rustica.* o *lib.* 11. *cap.* 2. p *lib.* 18. *cap.* 24. q *lib.* 11. *suæ villæ cap.* 19. r *lib.* 18. *cap.* 7. s *lib.* 2. *cap.* 107. t *lib. de articulis.* u *apud Etymologicum.* x *in glossis Hippocratis.*

res dicunt) τῆτ' ἔτιν, τῷ κατὰ τὸ ἔαρ ἐσπαρμένῳ, hoc est, Triticum huius præsentis anni nempe vere satum: σῆτες enim hoc anno significat, quasi τῷ ἔτει τούτῳ, teste Galeno *y*, & Etymologico. Et licet Setaneum cum Trimestri Tritico reuera idem sit, attamen Hesychius σιτανίας πυρὰς, exponit καθαρὰς Tritica pura: itidemque Suidas σιτάνειον ἄρτον denominari dicit, παρὰ τὸ σήθω, τὸ κοσκινίζω, vt sit panis ex farina succreta. Setanium Attice, quasi purum, vt Phocioni placet. Latinis Trimestre: Triticum trimestre, Portę: Triticum aliud quod Vernellam vocant, Cæsalpino. Germanis, Sommer Weytzen. Belgis, *Sommerteruue*. Anglis, *Sommervvhete*. Gallis, vt Parisiensibus, *Blé de Mars*, id est frumentum Martium: quod videlicet Martio mense satum, tepno hinc mense planè matureſcat atque metatur. Lugdunensium montanæ gentes & Allobroges *Trimesia* quasi Trimestria vocant, quod latissime & copiosissimè prouenit, agricolis & rusticis omnibus vtilissimum. Italis, *Fariola* & *Marzolo*, siue *grano marzolino*, à sationis tempore. Hispanis, *Trigo tremesino*. Et hæc nostra opinione sunt tria genera Tritici Columellæ, Robus ponderosioris ac nitidioris grani: Siligo hyberna, siue Sementiua: & Siligo trimestris. Alia mox subijciemus Tritici genera.

QVALITAS. Triticum foris impositum Galeno *z* primi est ordinis excalfaciẽtium, non tamen manifeste nec resiccat, nec humectat: habet etiam quiddam lentoris, obstruentisque naturæ. Plinius siccare ostendit. Quare recentiores mediocriter calefacere & resiccare statuunt. E generibus autem Tritici, id quod recens & perfecte adultum est, colorem luteum refert, hoc ad secundę valetudinis vsum optimũ esse Dioscorides *a* dixit. Sic Galeno *b* inter Tritica plurimum alimenti habent, quæ densa sunt totamq; substantiam adeo compactam habent, vt densibus vix diuidi queant: talia enim exigua mole, corpus plurimum nutriunt. Quæ vero dentibus facile frangun-tur, fractaque rara ac laxa apparent, magna mole exiguum alimentum reddunt. Quod si vtrorumque parem numerum ac modum pendere libuerit, quæ densa sunt multo grauiora esse comperies: hæc autem sunt colore etiam laxis flauiora. Explorare autem A horum naturam non simpliciter oportet, superficiem externam duntaxat contemplando, sed diuidendo quoque & frangendo: multa enim quæ extrinsecus flaua ac densa videmus, postea pista fractaque, rara, laxa, albaq; intus spectantur. Et Plinius *c* testatur, apud veteres ponderosissimo cuiq; Tritico præcipuam salubritatem perhibitam esse. Galeni pater *d* Triticum aliaque semina cerealia, legumina, fœtusque arboreos, aqua macerabat, atque etiam præcoquebat, vt scilicet probitatis, improbitatisue indubitatum experimentum haberet. Ea etenim quæ ocyus & amplius intumescunt, optima & electissima iudicauit: quæ autem tardius & parum attolluntur in tumorem, improba deterioraque. Præterea copia farinæ naturam Tritici explorabat: etenim præstantius plus quidem, deterius minus farinæ reddere affirmauit. Verum Triticorum, cæterorumque frumentorum, pondera, exacte scribere ponderosum foret: quippe in hoc varia discrimina contingunt, ob terrarum diuersitatem & naturam, ipsorum agrorum situm & soli genera. Quin-etiam alimentorum varietate differentiæ fiunt: aëris enim duritia, nutrimentique largitate grauitas prouenit, quod in Bœotico Tritico fieri Theophrastus *e* tradidit, quoniam & præpingue solum & cœlum frigidius. Cæterum in totum dixisse oportet, Triticum quod in locis placide spiratis (vt cæteræ quoque fruges,) gracilibusque enascitur, facilimum erit: quod vero pluuijs & gelidis, difficilimum, quia alimentum largius validiusq; habeat, vt supra ex Plinio *f* ostensum. Alij Triticum commendarunt à calami crassitudine, à tenuitate vero improbarunt. Porro inter dotes Tritici iure refertur, si Lolio careat, aut melampyro, aut huiusmodi alijs seminum quisquilijs ac pestibus, quæ suauitati, atq; salubritati panis haud parum detrahunt: quod etiam ab Vstilagine fit, quam Lugdunenses rustici in montanis sua lingua *g* Chambuclum, quasi ambustum appellant, quod alij in flore alij vero grano inchoato fieri volunt: ita, vt quis non male, abortiuam spicam & granum dixerit: etenim amplitudine inchoata, atrum cassum & inane manet: quod si digitis teratur, quasi semiputridum apparebit, odo-

y *comm.2. in lib. Hipp. de articulis sect.41.* z *lib.8. simpl.* a *lib.2. cap.107.* b *1. de aliment. fac. c.2.* c *lib.18. cap.11.*
d *1. de alim. facult.* e *8. hist.4.* f *lib.18. c.7.* g *Bruyer. de re cib. lib 1.*

ris graueolentis tetriq́ue, & Tritici abortus A ditis. In Hæmoptoicis, farinam è Setanio
est.

VSVS. Inter omnia cerealia, tanquam prestantissimum, Triticum commendatur, non solum propter insignem nutriēdi vim, sed quod etiam aduersus multos morbos, & intrinsecus, & extrinsecus vtiliter vsurpetur: attamen Triticum primo propositum præferendum. Veteres qui Siliginem Tritici genus fecerunt, cæteris generibus candore ac leuitate (Hippocrati Tritico leuior,) præstare, scriptum reliquere, ex cuius fari- B na optimus panis conficiatur. Quare Iuuenalis *h* carmine satyrico morem Romanorum diuitum taxans, qui alium sibi & delicatiorem quam conuiuis panem apponi iubebant, panis siliginei meminit, vt laudatissimi & primarij. Sic enim venustè & eleganter Romanos, luxum & nitorem in pane quærentes, exagitat, Ecce alius quanto porrexit murmure panem, Vix fractum solidæ iam muccida frusta farinæ: Quæ geminum agerent non admittentia morsum. Sed te- C ner & niueus, molliq́; Siligine factus Seruatur domino. Sed hac de re inter Panes. Verum & Amylum ex eâ fieri Plinius asserit. Triticum vero nigrum, vel spicâ cærulea, omnibus postponi debet. Sic *g* Trimestre Triticum leue est, quasi minus terræ in seminibus sit, propter temporis breuitatem: quæ enim terræ non multum attrahunt, sed leuiori pabulo vegetantur, vsum quoque cibarium leuiorem faciunt: hoc enim, vt Dioscorides monet, cibum leuio- D rem & reddi faciliorem præbet. Huius panificium raro in mensas procerum venit, sed rusticis tantum eius vsus & frequens & gratus est. Triticum vt alimentum Galenus *i* fusè explicauit, vbi de pane triticeo egit: sic & de placentis ex farina triticea confectis, quas Græci πέμματα vocant. Apud Germanos non solum præstantissimus panis, de quo infra, è Tritico pinsitur, & ex pane triticeo & farina infantibus gratissimi cibi, cum lacte, aut sine eo parantur: sed nunc È passim in culinis eius vsus est: siquidem cum lacte coctum, non solum optime nutrit, verum etiam in canina appetentia & veneris defectu commendatur. Febri ardente laborantibus, cibus fit ex hoc in aqua macerato, & in iusculo gallinæ cocto, seminibus frigidis maioribus, conquassatis & expressis, ad-

Tritico, in modum glutinis decoctam delingendam Dioscorides *k* exhibet. In Phthisi, in lacte, præsertim asinino, oleo amygdalarum dulcium recentissimo, & Saccharo decocta exhibeatur, & in Pleuritide cum lacte amygdalato & saccharo penidio dulcorata. Tussi à frigore causatæ, si cum recenti butyro, vino albo veteri & saccharo coquatur, proderit. In faucium & pectoris affectibus, renum & vesicæ exulceratione, fluxionibus aluí, præsertim in Dysenteria, pultes ex farina & lacte vel iusculis, cum butyro confectæ, vtiles sunt. Lac nutricibus auget Triticum contusum cum lacte caprino & oleo amygdalarum dulcium, coctum & comestum: vt & eius farina, cum lacte & pinguedine anseris recenti. Idem præstabit, si leuiter contusum, cum sufficienti quantitate succi Betæ recentis & pinguedine anseris, coctum exhibeas. In fluore vterino grana integra circiter sedecim, aliquot diebus mane deglutita, aliqui commendant. Alij spicas immaturas & Tritici & Secales quoque, dum semina quasi lactea sunt, demetunt, colligunt, leuiter in furno torrent, (alij in Sole exsiccant,) postea spicas manibus terunt, quoad grana glumis excidant, quæ demum expurgata, in iure pingui carnium decoquunt & Petroselini vel Anethi herbam teneram, minutim concisam addunt: quo cibo etiam Nephritici & Gonorrhœa laborantes, vti possunt. Alij grana extrita siccant, & ad vsus culinarios seruant. Ad ossium fractorum consolidationem, pulticulæ ex Tritico commendantur. Sane si aliter edatur, siue crudum siue elixum, succum insigniter crassum ac lentum generabit. Crudi Tritici esu, aluus inflatur, nec facile conficitur, & si qui ex voluptate dulcedineque plus comederint, disrumpuntur. Dioscorides & Serapio scribunt, crudum Triticum in cibo sumtum, teretes lumbricos gignere. Galenus *l* rusticos Asiæ plerosque Tritico elixato vsos testatur: quod tamen, concoctu difficile & crassi succi constanter, affirmat: vtpote qui in seipso huius rei aliquando periculum fecerit: quare cibis abdicandum præcipit. Olim *g* ex Tritico Ptisana celebrata, ad eadem ad quæ hordeacea commoda, sed valentioris materiæ, & maioris alimenti, & ad ciendas vri-

h *satyr. 5.* i *1. de alim. facult. cap. 2. & 3.* k *lib. 2. cap. 107.* l *1. aliment. facultat. cap. 6.*

nas effi-

nas efficacior. Sic ab Occidentis *g* populis in potum resoluitur. Tragum ex Tritici semine fieri in Campania & Aegypto Plinius *m* scribit. Graneæ Triticeæ confectionem docet Cato *mm*, sic vocans ptisanam triticeã, pultemue ex ea paratam: selibram Tritici puri, in mortarium purum indat, lauet bene, corticemque deterat bene, eluatque bene, postea in aulam indat, & aquam puram, coquatque: vbi coctum erit, lac addat paulatim vsque adeo, donec cremor crassus erit factus. Galenus *n*, apud omnes Triticum in moletrinis antequam molatur rigari, testatur: elui vero, non apud omnes, sed plerisque tantum in Asiæ vrbibus, idq; eum in finem, vt farina purgatior euadat, si rigatio enim præoccupet, fieri vt cum furfuraceum omne excrementum grandiusculum remaneat, simul cum farina excuti nequeat. Molæ etenim discrimen, hac in re, non parum momenti habere, ij putant, qui rerum naturæ prudentes sunt. EXTRINSECVS. Ad visum debilem & obscurum & maculas delendas, Collyrium tale fit: Tritici contusi manipulus vnus cupreo vasculo imponitur, vinum album optimum affunditur, relicta simul per aliquot dies, dein per linteum colantur: cuius guttæ duæ oculo indantur. Maculas etiam delet, succus ex Tritico, inter duos asseres compresso, effluens, inunctus. Epiphoras sedant Siliginis grana combusta, in vino amineo trita, & oculis illita, Plinio *o*. Oculorum apostemata maturat, Triticum æstiuum mastecatum & oculis impositum. Faciei rugas tollit farina, si mane cum aqua fabarum calida abluatur: vel farina cum lacte & oleo in modum linimenti misceatur. Lentigines *p* ex aceto mulso tollit. Ad lichenes recentes in mento, siue alia faciei parte, Crispi ex Tritico medicamentum, Galenus *q* his verbis refert: Tritici grana multa in incudem imponito, deinde laminam æris igne calefactam Tritico superponito, & resolutum ab eo liquorem, calidum adhuc auferto, ac super lichenas linito: hoc solo multos curatos scimus. Mammarum duritiem emollit, farina cum oleo mixta & in formam cataplasmatis imposita: vel simul in aqua cocta, & oleo addito. Mammis dependentibus, farina in aceto decocta imposita, eas constringit. Intestinorum inflationes, farina cum Hyoscyami succo imposita, tollit. Ad aluum irritandam, ex farinæ partibus duabus & vna salis, cum albumine oui pasta conficitur, in formam suppositorij reducitur, oleo vel butyro inungitur, & ano inditur. Vteri doloribus, & eius commotioni, Triticum conquassatum sacculo inditum; in aqua & vino parum decoctum & expressum, calidum, vmbilico impositum, medetur. Podagram curat: nam sextus Pomponius, Plinio *r* autore, cum horreis suis vendendis præsideret, correptus dolore podagræ, mersit in Triticum sese super genua, leuatusq; siccatis pedibus mirabilem in modum, hoc postea remedio vsus est. Ad cuius exemplum quidam recentiorum iubet, hydropicum in arcam Tritico plenam sepeliri, capite excepto: hocque medio curari. Pomponium non sine successu imitantur, qui Tritici farinam, cum furfuribus, in aceto decoquunt, & in formam cataplasmatis dolori podagrico applicant. Sic si Triticum solum conquassatum, in vase ad ignem calescat, eiq; pedes imponantur, podagrici dolores leniuntur & artuum humiditates exsiccantur. At præstantius; ad dolorem mitigandum, sequens cataplasma, si farinæ Triticeæ, à furfuribus non purgatæ, vnciæ quindecim, in aqua decoquantur, dein olei rosati, chamæmelini, & ceræ liquatæ singulorum vnciæ sex, & tantundem amyli puluerisati, diligenter admisceantur, & ita applicetur. Ad omnes quorumcunque artuum dolores mitigandos, valet cataplasma, ex farinæ Triticeæ & hordeaceæ, florum chamemeli & rosarum singulorum vncijs duabus, in aqua decoctis, dein olei chamæmelini & rosacei singulorum vncia vna additis, ac in modum cataplasmatis, calide parti impositum. Inflammationem *s* omnem discutit Tritici pollen, ex aqua mulsa aut hydrelæo decoctus. Apostemata hepatis, lienis, aliarumq; partium, farina cum oleo mixta, vel cum aqua prius decocta, imposita maturat. Inter pus gignentia enim referuntur farina Tritici (scilicet Similago, quæ est flos farinæ Fallopio *t*,) furfures Triticei, micæ seu mollities panis ex Tritico. Ad *u* vlcerum sinus, pedum & manuum rimas, quas frigus excitauerit & ad cutim asperam læuigandam valet oleum, quod ex Tritici granis inter ferri laminas

m lib. 18. cap. 7. *mm cap. 86.* *n com. 2. in Hipp. de articul. 43.* *o lib. 22. c. 25.* *p Dioscor. & Plin.* *q 5. compos. secundum locos.*
r lib. 22. c. 25. *s Dioscorid.* *t lib. de tumorib. c. 21.* *u Matthiolus.*

calefactas

calefactas exprimitur. Sic Plinio, Tritici A grana ferro combusta, ijs quæ frigus vsserit, præsentaneo sunt remedio. Contra panaritium digitorum, ex farinæ partibus duabus, vitri Veneti tenuissimè puluerisati parte vna, cum lacte muliebri cataplasma, valet. Neruorum *x* contractionibus, ex aceto cocta prodest. Commorsis *y* à cane rabioso, Triticum crudum commanducatum & impositum auxiliatur. Contra venenatorum ictus è Setanio Tritico farina ex aceto aut vino (rubro Plinius) commode imponi, B Dioscorides asserit. FERMENTVM: farinaceum fermentum (ex farina Tritici) calefaciendi extrahendiq; & maturandi vi præditum: priuatim callos in plantis pedum extenuat, & tum alia tubercula, tum etiam furunculos, ex sale, maturat atque aperit, Dioscoride autore. FVRFVRES: contra furfures remedio erit, si loco lixiuij vtaris aqua, in qua calidissima per diem & noctem furfures steterint: maximè si ea quotidie caput humectes & exsiccari permittas. Colli & C faucium asperitatem & dolorem, tollit gargarisma ex decocto furfurum in aquâ, si illud colatum sæpe calidum vsurpetur: quare Plinio, furfures, cum rosa, fico sicca & myxis decocti, tonsillis, faucibusque, gargarizatione prosunt. Contra strumas & duricies colli, tumores glandularum sub axillis, in inguinibus, valet, si furfures, cum sulphure & terebinthina, in modum cataplasmatis, imponantur. Contra omnem z. inflammationem incipientem, (tumentium D præsertim locorum & mammarum,) furfures in aceto decocti, vtile cataplasma. Pleuriticis, si furfures sacculo inditi, in aqua decocti, omni humore expresso, calide applicentur, punctiones mitigant, modo sacculus refrigeratus, in eadem aquâ calefactus & expressus, sæpius applicetur. Ventriculi dolores mitigant, in vino decocti & in sacculo impositi. Mammas turgentes, (tumores mammarum post partum,) cocti cum rutę decocto, compescunt Dioscoridi: E sed *a* vetus codex nõ habet μαστὸς απαργῶντας mammas turgentes, vt omnes vulgares codices, sed χονδριῶντας, id est instar cartilaginis induratas. Ad tenesmum efficax remedium, si æger frequenter calido sacculo insideat, cui furfures cum malua in aceto cocti inditi sint, humore tamen, ante vsum, exacto presso. Vesicæ, ad dolorem à calculo mitigandum, cum parietaria decoquitur, sacculo inditur, & maiore humiditate expressa, pectini imponitur. Torminosis *b* & à vipera commorsis cocti cum rutæ decocto conueniunt. Luxatis membris *c* neruisq; si ex aceto decoquantur, vtilissimum fomẽtum præbent: ad quas affectiones nostri Chirurgi agrimoniam adhibent. Quod si manus frequenter cum ijs & aqua calida abluantur, molles & albę redduntur. Lepras (serpigines, papulas, Plinius,) remouent furfures, in acri aceto decocti, & calentes adhibiti: Dioscorides. STRAMEN: capillum flauum reddit, si lixiuio in quo Tritici stramen decoctum fuerit, caput in sole pectatur & abluatur. PALEA: ad oculi tabem, Tritici palea seu folliculi, in aqua decoquantur & in eius decocto colato œsypum madefacito, calidum oculo imponito, sæpiusque foueto. Ramicum incommodis, eam, vel etiam hordei, calidam imponi experti iubent, quaque decoctæ sunt aqua foueri, Plinius. Membra à frigore læsa, si earum decocto lauentur, reficiuntur: sed si vlcerentur, tum Tritici grana in pala ferrea ad nigredinem vsque torreantur, dein tenuissime puluerisata, vlceribus ad mundificationem & curationem inspergantur.

DE TRITICO RVFO, SEMINE OBLONGO ET ARISTIS LONGIORIBVS.

CAPVT III.

IV. TRITICVM RVFVM GRANO MAXIMO: spicam fert muticam, granum maximum & amplissimum, sed ad conficiendum panem minus vtile, ex quo decorticato cum lacte puls fit, in cibo rusticis gratissima, quare ad eas delicias colunt. Haud procul Lugduno in pagis, monti alto, siue aureo, propinquis colitur, & ab incolis *Blé rume*, & *Gros blé* vocatur, vt historia Lugdunensis monet. Sunt qui FAR siue ADOREVM esse credant, ex cuius pulte Romanos diu victitasse Plinius *a* literis sic prodidit: Ex omni genere durissimum Far, & contra hyemes firmissimum: patitur frigidissimos locos & minus subactos, vel æstuosos sitientesque. Primus antiquis Latio cibus, magno argumen-

x *Plinius.* y *Dioscorid. & Serap.* z *Dioscorid.* a *Lacuna.* b *Dioscorid.* c *Trag.* a *lib. 18. cap. 8.*

to in

to in Adoreæ donis: pulte *b* autem non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur. Pultiphagos ideo Romanos, Plautus *c* vocat. Non enim hæc pultiphagus opifex opera fecit barbarus. Fiebat autem puls ex æquis partibus farinæ frumenti & fabarum, aut hordei: vel ex farina & aqua, additis interdum ouis, melle, vel caseo, qua de re consule Alexandrum ab Alexandris *d* Cato *e* quoq; conficiendi rationem docuit. At Aëtius *f* πόλτον (vetustioribus Græcis πρέμνον,) pultum appellari ait, sorbitionem omnem, ex cerealibus granis in succum resolutis, confectam: quare Plinio *g* videtur puls tam ignota Græciæ fuisse, quàm Italiæ polenta. Sed hic monendum, Far duplex esse, aliud factitium, aliud naturale: factitium, quod vt Varroni placet, à faciendo vel frangendo dicebatur, quod in pistrino fieret, id est, præpararetur & contunderetur: siquidem apud veteres vsitatum, frumentum in pila missum frangere, cùm apud ipsos molarum vsus non fuerit: quare apud Columellam *h* legitur, Far triticeum, pro Tritico: far Hordeaceum, pro Hordeo. Sed nomine Farris naturalis, certum quoddam genus frumenti intelligitur, quod à ferendo dictum, quòd à terra proferatur: & quod primum ab edendo Edor, dein literæ primę immutatione Ador, appellatum fuit, Festo autore, quod Far adoreum dicebatur. (Licet aliqui velint Far generale nomen fuisse, adomnia frumenti genera.) Sed & vocem Adorei veteres omnibus fructibus, omni prouentui ex agris, tribuere: quare Sulpitius *i* plebei rura largiuntur Ádoream. Plautus *k*. Qui præda atque agro, adoreoq; affecit populares suos. Nonius, Adoreum dictum putat ab eo, quod cibi ora, id est principium far sit: alij sunt, Festo monente, qui ab adurendo dictum putant, quòd torreri soleret, antequam ex eo, mola salsa, in vsum sacrorum, conficeretur. Videtur & Plinius *l* Far, pro farris farina, siue pulte, siue grano decorticato sumpsisse, cùm ex Verrij sententia scribit, populum Romanum Farre tantùm è frumento CCC. annis vsum esse. Farris naturalis genera quatuor Columella *m* recensuit, Adorei (scribit,) plerumque videmus in vsu genera quatuor: Far, quod appellatur Clusinum, cãdoris nitidi: Far, quod vocatur Vennuculum rutilum, atq; alterum Candidum, sed vtrumque maioris ponderis quàm Clusinum. Semen Trimestre, quod dicitur Halicastrum, idque pondere & bonitate est præcipuum: quin & inter prima & vtilissima hominibus frumenta, triticum & semen adoreum ponit. Io. Baptista Porta *n* vult antiquitus Far ζέα appellatum, & quidem Dionysij Halicarnassei testimonio, dicentis: vocabant prisci sacras nuptias, φαρρέακια, quia coniuges φάρρε vescebantur, quod nos Græci Zeam dicimus: & Asclepiades apud Galenum *o*, ac Plinius *p* præponi Zeæ scribit, quia qui non habent Far, Zea vtuntur. Idem Porta, addit, Neapolitanis vulgo *Farro*, aliquibus Speltam dici, & speltæ similem videri, sed herbam crassiorem, spicam maiorem, rigidiorem & noxio aristarum vallo cingi, ægrè è suis glumis educi, quibus nisi euoluatur, & vsui, & panificio, incommodum fieri. Semen adoreum Cato *q* in creta & vligine & rubrica & agro qui aquosus sit, serit, quod ex Catone Plinius *r* etiam refert: & Varro *s* loco humidiore. Virgilius *t* Farri serenam hyemem, humidam æstatem optat: Humida solstitia, atque hyemes optate serenas Agricolæ, hyberno lætissima puluere farra. Rectè autem Columella *u*, Adorei genera propterea agricolis custodienda sunt, quod raro quisquam ager ita situs est, vt vno semine contenti esse possimus, interueniente parte aliqua vel vliginosa, vel arida. At Numa instituit Far torrere, quoniam tostum cibo salubrius esset, Plinio *x* monente.

V. TRITICVM RVFVM HEXASTICHVM: hoc spica est rigidissima & firmissima, sex ordinibus distincta, cùm in alijs quatuor tantùm reperiantur.

LOCVS. Circa pagum Erium in Allobrogibus habetur, vbi *Blé riguet*, id est frumentum rigidum dicitur: alij *Froument à six quarres*, id est sexangulum vocant: & Tritici rufi genus alterum, in historia Lugdunensi nominatur.

VI. TRITICVM MVLTIPLICI SPICA: Tritici rufi genus est, cuius spica aristis circumuallata in alias finditur, & spicas minores adnatas, veluti ramos spargit, ita vt spica, alias spicas è lateribus fundat, & quidem modo paucioribus, modo pluribus occur-

b *vide Valer. Max. lib. 2. cap. de instit. antiquis.* c *in Mostell. & prologo Pœnuli.* d *lib. 3. c. 11.* e *cap. 85.* f *tet. 1. serm. 1.* g *lib. 18. cap. 8.* h *lib. 8. c. 5.* i *apud Varronem.* k *in Amphitr.* l *lib. 18. cap. 7.* m *lib. 2. cap. 6.* n *lib. 11. cap 22. villæ.* o *lib 9. comp. med. secundum loca.* p *lib. 18. cap. 8.* q *cap. 34.* r *lib. 18. c. 17.* s *lib. 1. c. 9.* t *lib. 1. Georgic.* u *lib 2. cap. 6.* x *lib. 18. c. 2.*

VI. TRITICVM MVLTIPLICI A SPICA.

rit, ita vt Matthiolus viginti quatuor spicas obseruarit: in quibus grana grandiora sunt.

NOMEN. Hoc Triticum est ramosum, Plinio *y*: Tritici, inquit, fertilissima genera ramosum, aut quod centigranum vocant. Tritici quinta species Anguillaræ: Triticum multiplici spica, Lobelio *z*, Gerardo: Triticum spica ramosa, Cæsalpino, Portæ: Triticum tiphinum multiplici spica, Tabernæmontano. Germanis, **Weytzen mit doppel ähren**. Belgis, *Ghebaerde tervve met dobbel aren*. Anglis, *Double eared Vvheate*. Gallis, *Ble qui truche*. Lugdunensibus enim *trucher* in ramos diuidi significat. Italis, vt habet Anguillara, *Gran del grasspo*, id est, triticum racemosum: vel vt Porta, vulgo *Grano à racemi* vocant, vt spica spicata sit & maximè fœcundum, quod Neapolitani, quibus familiare est, vt cætera genera serunt, & colunt.

VII. TRITICVM OBLONGO SEMINE: hoc Tritici genus grano est longo, exili, subatro, multis glumis vestito, quod deterrimum & strigosissimum est.

LOCVS. Circa Matisconum in humidissimis Sebusianorum tractibus prouenit.

NOMEN. A' rusticis *Long gran*, id est Longum granum vocatur, qui fame, vel egestate compulsi, panem ex eo conficiunt: alij suibus & gallinis edendum obijciunt. Videtur ad βρίζαν, Brizam Thraciam Galeni *a* accedere, etsi & Zea monococcos, Brizæ huic correspondeat. Huic congener Frumentum quod in Gallia vulgus *Scourgeon* appellat: semen est triste, macrum Hordeo simile, cuius granum folliculo haud ita facile deglubitur, nec vllis aristis vallatum est.
B Vere non seritur, sed cum alijs frumentaceis ipso autumno, frigora enim & cœli inclementiam non fert.

NOMEN. Scourgeon tanquam succursum, vel subsidium gentium Ruellio *b* & Bruyerio *c*, quia id vbi annona arctior premit, agricolis auxilio venit, famisque rabiem intollerabilem depellit. Forte Triticum optimum in hoc degenerauit, quare malum Triticum appellari posse censent: nam & Lolium ex Tritico, & Triticum ex
C Lolio fieri. Alij volunt id agreste Triticum dici.

IIX. TRITICVM LONGIORIBVS ARISTIS SPICA COERVLEA.

IIX. TRITICVM LONGIORIBVS ARISTIS SPICA COERVLEA: Spica est elegãti & magna,

y lib.18.cap.10. *z in Iconibus.* *a 1. Aliment.2.* *b lib.2.c.13.* *c de re cib. lib.5. c.4.*

& cùm

& cùm maturuit, aristis densis, longis, horret, cœrulei aliquando coloris, secus quàm in alijs frugum generibus, quarum spicæ flaueſcunt: grana sunt magna, dura, atro-purpureo colore nitentia, cuius coloris & farina.

LOCVS. Apud Gallobelgas frequens est: in Sebusianis frequentissimum, in montosis, aridis & ventosis locis, quod nebulas, pruinas, gelu, aliasque cœli iniurias absque noxa tolerat, ventisque agitatum firmissimè granum retinet. Hoc cum ea Farris ac Frumenti barbati, siue Bladi apud Ruellium *d* specie conuenit, quod agricolæ Frumentum rubrum appellant: partim etiam *Locar*, quasi loculare, quòd pluribus tunicis, perinde quasi loculis inuolutum condatur: partim item Pullare, à pulligine, quia ex rubro in pullum colorem degeneret.

NOMEN. Triticum Loca vocatum alterum, & Triticum liuidum Gallobelgarum, Lobelio *e*. Triticum nigrum peregrinum, Tabernæmont. Triticum lucidum, Gerardo: Tragus frumenti genus spica cœrulea, Lugdunensi. Germanis, **Brauner Weytzen.** Belgis, *Svverte oft bruyn blinckende ghebaerde Tervve.* Anglis, *Brightvvheate.* Gallobelgis, *Blé luysier.* Gallis, *Blé turquet.*

VIRES. Haud multum alimenti præbet: & ex ipsius farina panis ater, crassus & concoctu difficilis, rusticisque & operarijs vtilis conficitur.

IX. TRITICVM LONGIORIBVS ARISTIS SPICA ALBA

IX. TRITICVM LONGIORIBVS ARISTIS SPICA ALBA: priori simile, grano excepto, quod pulchrius est album, ex quo farina alba & delicata fit.

NOMEN. Ad Zeas quidam referunt: Farris Gallici siue barbati genus fortè Ruellio *f*, cuius granum candidius, quam Locularis quod Clusinum putatur. Robus siue Triticum, Insulanis Gallobelgis, Loca vocatum, Lobelio *g*: Triticum typhinum quartum Tabernæmont. Triticum typhinum; Gerardo. Germanis, **Welscher Weytzen/ vnnd gebarter Weytzen.** Belgis, *Ghebaerde tervve.* Anglis, *Flut Vvheate.* Gallobelgis, *Blé Loca.* Historiam Tritici concludamus, historia à Cicerone *h* proposita, vbi refert: Midæ Phrygio, cùm puer esset, dormienti, formicas in os Tritici grana congessisse, quare divinationem, glandibus vsos esse Plinius *a* refert, quarum esum Arcadas *b*; Pelasgus rex docuit, vnde βαλανηφάγοι Arcades dicti, in oraculo Pythiæ Lacedæmonijs dato, πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν οἳ σὲ ἀποκωλύσασι, ἐγὼ δέ τοι ἀτὶ μεγαίρω. At Cereris beneficio frumenta inuenta tradunt, eò quòd molere & panem conficere in Attica, Italia & Sicilia docuerit, quo nihil hominum vitæ vtilius præstari potuisset: & ob id Dea judicata, & Simalidis *c* nomine apud Syracusios culta. Quare antiquitus in eius sacris placentæ, sesama, papauerum capita, & id genus alia, mysticis cistis inclusa, contrectabantur, & offerebantur, nulla animaliũ cæde: Sacris ijs qui initiabantur, hac formula religionem profi-

AIX. TRITICVM LONGIORIBVS ARISTIS SPICA ALBA.

tissimum fore, quod etiam euenit, prædictum fuit.

DE PANE ET GENERIBVS PANIS.

CAPVT IV.

HOMINES antiquitus ante frugum inuentionem, glandibus vsos esse Plinius *a* refert, quarum esum Arcadas *b*; Pelasgus rex docuit, vnde βαλανηφάγοι Arcades dicti, in oraculo Pythiæ Lacedæmonijs dato, πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν οἳ σὲ ἀποκωλύσασι, ἐγὼ δέ τοι ἀτὶ μεγαίρω. At Cereris beneficio frumenta inuenta tradunt, eò quòd molere & panem conficere in Attica, Italia & Sicilia docuerit, quo nihil hominum vitæ vtilius præstari potuisset: & ob id Dea judicata, & Simalidis *c* nomine apud Syracusios culta. Quare antiquitus in eius sacris placentæ, sesama, papauerum capita, & id genus alia, mysticis cistis inclusa, contrectabantur, & offerebantur, nulla animaliũ cæde: Sacris ijs qui initiabantur, hac formula religionem profi-

d *lib.2. cap.17.* e *in Iconibus.* f *lib 2. c.17.* g *in Iconibus.* h *lib. de diuinatione.* a *lib.7. c.56. & lib.16. in proœmio.*
b *Rhodigin. lib.16. c.3. Pausanias in Arcadicis.* c *Hermol. & Ruell.*

teri solebant: ἐκήσδοα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐρραπάμεν ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἐκ καλάθε εἰς κίστην: quod fuit occulti & arcani eius mysterij symbolum, vt Hadrianus Iunius ex Arnobio & Eusebio *d* refert. Verùm Pausanias *e* refert, Myletam Lelegis filium, in Alesia vico, molam primum reperisse, & eius vsum in molendis frugibus docuisse: indeq; dictum vicum eum Alesiam, quasi pistrinum, aut pistorium. Sic Rhodigino *f* referente, Arcas panis vsum monstrauit. Verùm relictis hisce Ethnicorum fabulis, elegantes tamen Allegorias sub se continentibus, cùm autor & frugum & panis nobis cognitus satis sit DEVS OPT. MAX. modò satis à nobis prædicetur & collaudetur, Panis definitione proposita, ad eius & nomen & differentias accedamus. Etsi autem annonæ difficultate aliquando ex leguminibus, vt Faba, Piso, Oryza, panes conficiantur, vt etiamnum quandoque apud Bituriges Fabæ in panificia venire dicantur: attamen nobis de pane qui ex frumentaceis conficitur, nunc sermo erit. Panis cibus est ex frumentaceis molitis, aqua maceratis, pinsitis & coctis apparatus. Dicitur Panis, vt Varro putat, à Pano: Messapij redundantiam & saturitatem, παννίαν Athenæo *g* teste appellant, vnde Panis *h* nomen defluxisse volunt: at Nonio à pascendo: siue ab eo quòd Græci πᾶν, omne dicunt, quod omnibus pulmentis adhiberi possit & ferè adhibeatur, cum nullum obsonium insipidius faciat. Vel si mauis, quod omnes homines maximè Panem, & expetant, & eo vescantur. Græcis Ἄρτος, ab ἄειρω; significante ποσοφέρω, inquit Etymologicus, quasi ὁ καθ' ἑκάστην τῷ σωματι ἡμῶν ποσοφερόμενον: cui Etymo Eustachius quoque assentitur. Additur & alia ratio ab Etymologico, videlicet διὰ τὸ αἴρειν καὶ καθίζειν τὴν δύναμιν. Dicitur Lycophronis νᾶσος, quo nomine & Aristophanes *i* vsus: dicebatur enim sic panis quidam, vel placenta, è melle, vuis passis, alijsque condimentis densior & constipatior. Panis differentiæ plures sunt, quibus pro materiæ diuersitate & cocturæ modo, sua nomina antiquitas dedit. A materia frugum, vt Triticeus, Similagineus, Olyrinus, Tiphinus, Secalinus, Zeaceus, Hordeaceus, Auenaceus, Miliaceus, Paniceus, &c. & quidem qui vel ex omnibus farinæ partibus, citra vllam

A detractionem constat, inter furfuraceum & similagineũ medius, furfure tantùm leuiter succusso fit, qui αὐτόπυρος siue αὐτοπυρίτης dicitur: qui, vt Galenus ait, fieri solet, quoties triticum generosum non est: generosum autem vocatur, quod similaginis plus habet, quàm furfuris: quem συγκόμισον etiam dici censent, id est, confusaneum, qui castratus non est, sed omnia simul tulit, furfures, vtriculos & similam: vtriculos id volunt, quod furfure melius est & simila deterius. Vel qui ex farina nigriore conficitur, & ἀγελαῖος gregarius & cibarius dicitur, siue ἀγοραῖος id est forensis, quem Galli panem grossum & panem bisum, id est crassum & nigrum appellant. Vel etiam paleas festucasque permistas habet, & ἀχυρώδης aceroſus (quia Græci paleas ἄχυρα dicunt) nominatur, fortè id genus, quod ab aliquibus armatum vocatur. Vel ex polline constat & γυρίτης nuncupatur. Vel vniuersos furfures capit, quos πίτυρα vocant: hinc πιτυρίτης vel πιτυρώδης furfuraceus, furfureus aut furfurosus: & Pacuuio canicaceus à canum cibo, vti Festus annotat, dicitur. Hisce & is adnumerandus venit, qui olim ex polline frumenti tenuissimo, ad molæ parietem adhærescente, indeque multis cum sordibus detersо, vt verius pulueris quam farinæ nomen mereatur, confiebat. Alij, à coctura modo, nomina sortiuntur. Athenæo quidem, furnaceus, clibanites siue testaceus & artopticius Plinio *k*, furnaceus, vel artopticius, aut in clibano coctus, non pridem etiam è Parthis inuectus, quem aquaticum vocant, quoniam aqua trahatur, à tenui & spongiosa inanitate, quem alij Parthicum nominant. At artopticium à clibanite & furnaceo discrepare Athenæus *l* vult: quod ille fermento duriore imbuitur, splendidusque est atq; siccatus facile manditur. Quod si molliore & laxiore fermento conflетur, is quidem leuis erit, sed minime splendidus: hic vero semper fermento tenuioré gaudens. Fuit autem artopta, cuius ex Plauto Plinius *k* meminit, vas in quo panis tostus siue Artopticius coquebatur. Hoc autem vas cum in Quiritum ædibus esset, argumentum est, ipsos sibi panem coxisse. Etenim coquuntur aut in clibano, aut furno, aut in craticula, aut sub cineribus, aut alio modo. In clibano coctus,

d lib.6. cap.23. *e in Laconicis.* *f lib.16.c.3.* *g lib.3.* *h Ruell. lib.2. cap.14. Porta lib.11. villa 16. cap.11.* *i in Plutone.* *k lib.18.* *l lib.3. vbi de differentiis panis egit.*

Galeno

Galeno & alijs veteribus κλιβανίτης, ἢ κελβανίτης (quod enim κλίβανον Græcorum vulgus, Attici κέλβανον appellant,) monente Athenęo *l* κοιβανίτης Polluci : Varroni *m*, testuaceus, quod in testo calido coqueretur : testum autem Latini, quod Græci κλίβανον dixere. Notandum clibanitem apud Galenum & alios non furnaceum, vel in furno coctum interpretandum esse : siquidem clibanus, instrumentum placentis potius & id genus cibis, quàm pani coquendo dicatum fuit, quod antiquitus ex testa, seu opere figulino, postea étiam ex ferro, vel ære, fieri solebat. Differt autem à furno, quod clibanus minor sit; vt quocunque visum fuerit transferri possit, cui prunis suppositis placentæ incoquuntur : furnus verò, maior & immobilis est. Qui in furno cocti sunt, ἐμπύται furnacei : at qui super craticulam assantur, ἐσχαρῖται dicuntur. Est autem eschara, ferreum instrumentum, duabus veluti plagulis constans, craticulæ figura latius & altius incisis, quæ disparari & rursus adduci proximè possunt, vt se contingant. Hæ, cum igne propemodum candent, inferiori, panis materia statim injcitur, & admota appressaque superiore, coquitur quod satis est, vtrumque sæpius ad ignem obuersando. Germani **Goffren**/ Galli *Gaufres*, (fauos quidam curiosiores dici putant) vocant. Gorræus *n* coniectatur à veteribus eum significatum, quem nebulas à candore & tenuitate (ex tenuissima & mollissima farina coactum) nũc vocant (alijs panis obelius, nobis **Oblaten** & **Hyppen**) olim sub finem cœnę, teste Athenęo, conuiuis apponi, & passo intingi vsque ad ebrietatem legitimam solitum, qui Athenienſibus inuolutus & calens maximè placebat. Varijs autem modis panis hic parari solet : lautissimi enim, ex tritici medulla, aqua vinoque albo diligenter macerata & agitata, dein ouorum luteis pluribus adiectis, sale modico, & saccharo fiunt : ferramenta oleo vel butyro illinuntur. Hoc *o* pane, Franciscus Galliarum rex, plurimum delectatus fuisse, fertur : quare instrumenta, quibus coquuntur, ex argento conflare, iussit. Nostrates & lac, quo cibus delicatior sit, & aliquid piperis, addunt, ad gulam ad potum irritandam, cum sub finem cœnæ, vel intermedijs pastibus adponantur. Sic *o* apud Gallos, ex farina triticea aqua macerata & diutius agitata, quo crassitudinem acquirat, & salis modico infriato, ferramentis oleo nucum iuglandium illitis & feruentibus imponunt, ac foco moderato coquunt, quo cibo agricolæ famem leniunt. Qui hoc genus panificij lautius expetunt, ferramenta habent non tam profunde exsculpta, sed tantum in fauorum rudimenta. Sic apud Germanos & Gallos, tempore quadragesimæ, triticea farina, à furfuribus diligenter secreta, & cum butyro diligenter subacta, ouorum luteis additis, in panificium redigitur : in figuram rotundam vel triquetram pistores fingunt : nostri **Küchen** id est placentas, Galli *Gasteaux* vocant. Plura alia, apud nos vsitata, quæ ex purissima ac tenuissima farina, ouorum vitellis & butyro conficiuntur, & **Küchlein** vocantur, prætereo. Hic lubet aspergere quod Bellonius *p* de pane Armeniaco refert : in Achara, inquit, Armeniæ minoris oppido, plerique vitam sustentant, panem recentem & calidum vendendo, qui musto maceratus editur, quem ita conficiunt : magna vasa fictilia habent, quæ ad dimidiam altitudinem in terra recondunt : cumque in imo perforata sint, canalem orbicularem ad latus in terra faciunt, qui imo fictili respondet : fictili autem transuersim iacente, & canalem ad imi latus habente, lignum siue carbones in imo repositi, flammam facilè concipiunt, ac vas vndiquaque calefaciunt. Pistor, qui farinæ massam fermentatam habet, tenues placentulas facit, eas in tegete curua & foramen æmulante, reponit : dein manum in tegetem imponens, placentulas fornici fictilis iam feruidi applicat, sicque placentulæ pendentes facilè coquuntur : coctam vbi ademit, alteram eodem loco coquendam reponit, & sic multæ simul ; ex vasis fornice propendent, & eas pistor furculâ vnci modo incurua apprehendit. Hæc ille. Est & alius, qui super feruentis foci pauimentum aut cineres, assatur, qui ἐπαυθέψης Athenæo dicitur, omnino noxius, præcipue eo nomine, quod per summa immodice torretur, intus autem crudus existit. At qui cineribus obductus coquitur, vt olim Iudæi solebant, quod de Sara *q*, Abrahami vxore, & alijs *r* in Sacra scriptura legimus, ἐγκρυφίας siue ἔγκρυπτος subcinericeus dicitur : cuius & Nicostratus *s* & ingeniosus obsonator Archestratus me-

m 4. *de lingua Latina.* *n* *in definit. medicis.* *o* *Bruyerim. de re cibar. lib.* 6. *gium* 19. *p* *lib.* 2. *obs. vlt.* *q* *Geneseos* 18. *r* 3. *Re* *s* *in æditue.*

minere : hic videtur carbonarius Diocli Caryſtio *t* dictus, quem inquit ſuper carbonibus fieri, velut is, qui apud Atticos ſub cineribus fiebat. Et Cratinus *u* Agropyriam nominauit panem, qui ſupra carbones coquitur, & hic coctura ratione omnium maximè improbatur, quia inæqualiter torretur. Præterea Plinius *x* & alias differentias addit, quod alij ab obſonijs appellati ſint, cuiuſmodi ſunt Oſtrearij panes: alij à delicijs, vt Artolagani : alij à feſtinatione, vt Speuſtici. Quin & Iulius Pollux *y*, panis ſpecies colligit, vt & Athenæus *z*. Sic apud veteres erat διπυρίτης ſiue διπυρος, qui ignem bis erat expertus, qui delicatus fuiſſe traditur: cuiuſmodi etiamnum, tam apud Germanos, quam Gallos & Italos, conficitur, & in fine prandij, cœnæue, aut in cõmeſſationibus apponitur, & à quibuſdam Biſcoctum appellatur : quem aliqui etiam Aniſo condiunt, quod & Plinius *a* panis cruſtis inferioribus ſubditum ſcribit : quo modo in Alexandria *b* panis qui iſtic pinſitus, in placentas planas efformatur, cui Melanthij legitimi ſemen adſpergitur, quod ipſum gratiſsime panes condire idem Plinius *a* monet. Inſuper panis quoque militaris celebratur, cuius etiam ſunt differentiæ. Quidam, genus quoddam Buccellatum vocarunt, inter militaris annonæ genera connumeratum: qui vt perduret, minusq; ſitum ſentiat bis coqui debet: eum fermento nullo contineri ſunt qui exiſtimarunt. Nauticus huic iungendus, qui ναυλικὸς, rubidus forte à Plauto dictus, qui & ὀλυρίτης ac Biſcocti nomine donatur, quo præcipue vincti, atque ad ſcalmum adacti, in triremibus vtuntur: quin etiam in longis nauigationibus & nautæ & milites nauigijs impoſiti, veſci coguntur. His addere oportet panes ἀλδρίτας apud Athenæum dictos, hoc eſt ex farina confectos, farina aqua marina ſubacta: quos pleroſque in locis maritimis facere, Plinius tradit, occaſione lucrandi ſalis viliſsima: nec alia de cauſa corpora morbis oportuniora exiſtere. Inſuper & ſine & cum fermento & ſale panis conficiebatur. Fermentum, quod feruendo creſcat dictum (Græcis ζύμη ἢ ζύμωμα vocatur,) eſt *c* farina quę ſubigitur ad pultis modum decocta, priuſquam ſal addatur & donec aceſcat relinquitur, ac ad dies plus minus quindecim

A ſeruari poteſt, vltra vero vitiatur. Vulgo vero nec ſufferuefaciunt, ſed tantum pridie aſſeruata materia vtuntur: palamq; notum eſt acore fermentari. Fermenti autem conficiendi modum ſic Plinius *c* porro recenſuit: Milij præcipuus ad fermenta vſus, è muſto ſubacti in annuum tempus. Simile fit, ex Tritici ipſius furfuribus minutis & optimis (à farina nondum omnino ſecretis,) è muſto albo, triduo macerato, ſubactis, ac ſole ſiccatis. Inde paſtillos in pane faciendo, B dilutos cum ſimilagine ſeminis (eius frumenti ex quo panis conficitur,) feruefaciũt, atque ita farinæ miſcent, ſic optimum panem fieri arbitrantes. Græci, in binos ſemodios fermenti, ſatis eſſe beſſes fermenti, cõſtituere. Alij, cum muſtum in dolijs efferueſcit, quod eructat ſpumoſum, cum farina Milij ſubigunt, & exacte tundentes in paſtillos cogunt, qui ſole ſiccati, ad vſum, C in loco humentiore ſeruantur. Et hæc quidem genera vindemijs tantum fiunt. Quo libeat vero tempore, ex aqua hordeoque bilibres offæ feruenti foco, vel fictili patina torrentur, cinere & carbone, vſque dum rubeant: poſtea operiuntur in vaſis, donec aceſcant: hinc fermentum diluitur: hæc Plinius. Cornelius Tacitus *d*, panem Iudaicum, nullo fermento detineri, prodidit. Certum eſt apud Iudæos religione vetitum, quibuſdam diebus anni, panibus fermentatis veſci: qua ratione forſitan motus, putauit omnem panem Iudaicum infermentatum fuiſſe. Sic Didymus *e*, panem iucundiſsimum, citra fermentum, nitro adiecto, D parare docet: etenim nitrum panes friabiles reddit, velut etiam carnes. Alij panem abſque fermento ſic faciunt. Vuas pridie quam panem faciant, in aquam conijciunt, & ſequenti die vbi panem facere volunt, innatantes tollunt & exprimunt, ac humiditate effluente pro fermento vtuntur, ſic panes iucundiores, ſuauiores & lautiores fieri exiſtimant: panes quoque ſine fermento ad venerem efficaciſsimos, Porta *f* aſſerit. Qui E fermento caret ἄζυμος, alio nomine πλακοῦς à Nicandro *g* Colophonio (Heſychius πλακὸν habet) appellatur, vt Athenæus tradit. Quemadmodum fermentatus ζυμίτης, quibuſdam νασὸς dicitur: quanquam νασὸς pleriſque plantæ genus ſit. Quamuis autem Celſus panem ſine fermento *h* ſtomacho i-

c lib.1. ſalubrium. *u in mollibus.* *x lib.18. cap.11.* *y lib.6. cap.11.* *z lib.3. cap.15.* *a lib.20. cap.17.* *b Bellonius libro 2. obſernat.19.* *c Plinius lib.18. cap.11.* *d Hiſtoriar. lib.5.* *e lib.2. agriculturæ cap.31.* *f lib.11. villæ cap.16.* *g ὁ τοῖς γλυκέσιν.* *h lib.2. cap.24.*

doneum,

doneum, fermentatum vero *i* alienum, & facilius intus corrumpi velit, Galenus *k* tamen cæteriq; medici Græci, panes qui plurimum fermenti capiunt, facilime concoqui prædicant: eos vero qui sine fermento finguntur, nemini omnino vtiles esse, constantissime affirmant: quare validiora corpora esse quæ pane fermentato aluntur, Plinius *l* autor est. Quinetiam inutiliores fieri, si caseus admisceatur. Quod genus panificij, & fuisse, & adhuc, apud Gallo-Belgas, in frequentissimo vsu esse tradunt. Sed in fermenti quantitate, modus omnino statuendus est: quippe modicum fermenti, vt in sacris *m* habetur, totam massam corrumpit: contra, panes si non acceperint tantum fermenti, quantum necesse est, plurimum gratiæ amittunt: sed hoc pistorum industriæ committitur. Scythicæ etiam gentes aliorumque terrarum, non solum in pane, sed etiam in potibus suis conficiendis, fermento ad quendam acorem gratum conciliandum vtuntur, quod Virgilij *n* carmen elegantissimum ostendit. Hic noctem ludo ducunt, & pocula, læti Fermento atque acidis, imitantur, vitea, sorbis. Pistores *l* autem Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellum, annis ab vrbe condita super quingentis octuaginta. Ipsi panem faciebant Quirites, (haud multis annis post imperium conditum, Alex. ab Alexandro *o*) mulierumque opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium. Vxor Catonis, autore Plutarcho, pinsendi munus à sua dignitate alienum non putabat. Hinc Plutarchus *p* quid est, quod veteri more vxores nec molere, nec coquere permittebant? An veteris aduersus Sabinos fœderis memoriam colentes? Nam post filias Sabinas raptas, facta pace & societate finita, in fœdere nominatim exceptum est, vxorem viro Romano nec molere, nec coquinariam facere. Tostum panem lautioribus coquebant: & eos tantum pistores nominabant, qui Far pinsebant, Capitone Atteio teste. A Platone *q*, Thearion pistor commendatur. Optimos panum magistros Cappadoces esse Athenæus *r* refert. Farina quam Homerus per translationem μυλήφατον dixit (quasi molendo occisum & confectum) Latinis à farre dicta est, hanc Græci ἄλφιτον appellarunt, ea ad panificium præstantissima est, quæ non

A nimis molita, neque recens, neque vetus, neque crassi furfuris fuerit. Nam quæ nimis molita est, furfuraceos panes facit: quæ recentior, adscititiam molæ caliditatem retinet: vetus puluere, situ, carie, aut viroso aliquo odore, labefactatur. Hæc deinde optimæ aquæ permiscenda, quæ ex laudatissimo fonte fluxerit, quæ pellucida sit, quæ neque cœnum, neque limum redoleat. Præterea, fermentum ex ea farina quæ subigitur addendum, non vetus, mediocris quantitatis, ne ex eius copia panis acescat: injciendum & salis albi parum, vt panis gustui gratior reddatur. Sunt, qui vt panem leniorem laxioremque reddant, Lupulum aquæ cum qua pinsunt incoquunt. Quidam spuma cereuisiæ concreta pro fermento vtuntur. Optimus panis ac saluberrimus, qui concoctu facilimus est: talis autem est, monente Galeno *s*, qui plurimum est fermentatus, & pulcherrimè subactus, quique in clibano, igne moderato, fuerit assatus. Nam B ignis immoderatus, primo statim occursu, superficiem externam circumurens, in testæ modum indurat. Sic duplici nomine prauum panem fieri accidit: priori quidem, quòd partem internam crudam atque illaboratam: posteriori verò, quod externam siccam præassatam & testaceam habeat. Porrò ignis moderato remissior, panem minus bellè elaborat, sed ipsum crudiorem relinquit, & maximè omnem eius partem internam. Qui autem in igne moderato, longiore spacio, per totos seipsos (vt ait Galenus) æquabiliter assati fuerint, ij tum bellissime in ventriculo concoquentur, tum ad cæteras actiones, quæ coctionem consequuntur, accommodatissimi erunt. Pessimi autem panes ij sunt habendi, quibus nihil antè memoratorum adest. Puri panes, fermento copiosiore indigent, omniumque maximè subigere eos oportet, nec statim post fermentum & subactum coquendi sunt, diuturniorem tamen coctionem postulant: cõtra furfuraceis paucum fermentum, leuis subactio, breue interuallum, breuiorque coctio sufficit. Sic Athletis panis is accommodus, qui neque bellissimè assatus est, neque multum fermenti habet: priuato autem & seni, qui bellissime quidem in Clibano assatus est, fermẽti autem multum habet: at qui fermento omnino caret, nemini prorsus

i *lib.* 2. *cap.*25. k *lib.*1. *de alimentor. facultat.* l *lib.*18. *cap.*11. m *Paulus epist.*1. *ad Corinth. cap.*5. *v.*6. *& ad Galatas cap.*5. *v.*9.
n *lib.*3. *Georgic.* o *libro* 3. *cap.*11. p *in problemat.* q *in Gorgia.* r *libro* 3. *cap.*15. s *lib.*1. *de Alimentor. facultatibus.*

est accom-

est accommodus. In summa panis optima commendatio constat Tritici bonitate, iustaque eius, molitura ac pistura: cribri tenuitate mistione plurima frumenti, salisq; modico: dein apparatu, subactioneque exacta, & proba coctura. Panum differentias alias, ex coquendi ratione Galenus *s* subiungit: (nam veteres panes suos torrebant feruenti loco, vel fictilibus patinis, cinere & carbone, nondum clibanis furnisq; inuentis.) Omnium optimi sunt (longè magis viribus pollentes & sanitatis vsu prælati, cùm succum probum creent) Clibanitæ ad eum modum tum assati, tum ad assationem præparati: proximi ipsis sunt Ipnitæ (ἐφεξῆς δὲ αὐτῶν οἱ ἰπνίτην τὴν αὐτὴν ἐχηκότες δηλονότι, ὠπτημένην: interpres reddit, proximi autem ipsis sunt, qui in minori furno assantur ἰπνίτην nuncupati, eodem videlicet quo prædicti modo præparati) sed quia in profundo non similiter assantur vt Clibanitæ, ob id ab ipsis relinquuntur. At qui super craticulam, aut cineres calidos, aut foci pauimentum ceu clibanum assantur, praui omnes sunt, vt qui inequaliter se habeant: nam partes ipsorum extimæ supra modum assatæ, intimæ autem crudæ sunt. Cæterum ijs quos propterea quod cineribus tecti assantur, subcinericios nuncupant, cineres ipsi prauitatem aliquam aspergunt: quapropter omnium panum hos, quod ad assandi saltem modum attinet, propemodum dixerim esse deterrimos. Lubet & hoc monere, non solùm optimo pane assumpto, optimè hominem nutriri, verum etiam solum calido pane, ægros qui cibum fastidiunt, si diu frequenterque olfecerint, & spiritu & corpore refici: tam enim præsens est alimentum, vt solo eius recentis ex furno odore Demetrius Cydonius, multorum dierum famem facilè tolerauerit: & eius ac mellis odore cocti, Democritus iam moriturus, vitam, donec Thesmophoria Cereris sacra finirentur, rogantibus mulieribus, Arsenio & Laërtio autoribus, prorogauit. Refert enim Diogenes Laërtius *t* Democritum centum & nouem annos natum, vitam solo odore panis (Athenæus *u* solo melle vixisse dicit,) in triduum prorogasse, quemadmodum in Democritum se lusisse ait. Καί τις ἔφυ σοφὸς ὧδε τίς ἔργον ἔρεξε πόσῳ τον, Ὅσον ὁ παιδοδαὴς μήνισε Δημόκριτος; Ὃς θάνατον παρέοντα τρὶ ἤματα δώμασιν ἔσχε, Καὶ

A ἥρμοῖς ἄρτων ἄσθμασιν ἐξένισε. Et Hippocrates *x* dixit, & Galenus approbauit, vbi vires citissima recuperatione egent, odoribus esse recuperandas. Qua de re plenius Conciliator *y* inquirens num odores tantum alterent, an etiam alant: sic & Manardus *z*. Nunc ex qua materia panis fiat ostendemus: fit ex Tritico, Zea, Secali, Typha, Olyra, Alica, Hordeo, Auena, Oryza, Milio, Panico, ex semine Sesamo simili in Aethiopia, Polluce & Athenæo monentibus. Aiunt in Lithuania rusticorum panem nigerrimum atque ingratissimum, ex Secali Hordeoque vna cum furfuribus polline confuso: sed nobiliorum & magnatum cãdidissimum ex medulla Tritici esse. Medi, vt autor est Strabo ex Amygdalis tostis panes faciebant. Andreas Medicus panes quosdam in Syria ex Moris fieri scriptum reliquit, quibus vescentes capillorum defluxum patiebantur, eodem Athenæo *a* autore: apud Rhætos è Castanearum farina panis paratur, quo & C Genuensis littoris incolæ melioris defectu, Bellonio *b* monente vescuntur. Loti Aegyptij semen quoque ad panificium accipiebatur Aëtio autore *c*. Oritæ apud Indos, nullum alium cibũ nouere, quam piscium, quos vnguibus dissectos sole torrent, atque ita panem ex his conficiunt, vt ex Clitarcho, Plinius *d* refert.

B

D

DE PANE IN INDIA VSITATO.

CAPVT V.

PANEM in Peru, TANTAM, in alijs locis pro ratione materiæ ex qua conficitur aliter appellant: quem à nostro pane, quoad substantiam & qualitatem diuersum esse, Iosephus Acosta *a* scribit: asserens, sibi nullatenus compertum, quòd aut Tritico, aut Hordeo, aut Milio, Auenáue, aut granis alijs Europæis familiaribus vtantur, (cùm tamen Plinius *b* referat, præcipuum apud Indos panem ex Hordeo confici,) sed granorum radicumque peculiare genus habere, comprimis *Mays* dictum, quod in Castilia Triticum Indicum, in Italia Frumentum Turcicum appellent: ipsis enim Indis Mays pro pane est, quo plerunque cocto vescun-

t *in vita eius.*
a *lib.3. cap.18.*
u *lib.20. cap. 3.*
b *de neglect. cult. stirp. probl. 12. Ind. Occident. cap.16.*
x *lib. de aliment. & 6. Epid. sect.8. aph.14.*
c *setrab. 1. sermon. 1.*
b *lib.18. cap.7.*
y *differ. 155.*
d *lib.7. cap. 2. & Strabo lib.15.*
z *lib. 18. Epistol. 6.*
a *lib.4.*

tur,

tur, quemadmodum infra peculiari capite monebimus. In nonnullis Indiæ locis, vt in Insulis S. Dominici, Cuba, Puerto riuo, Iamaiu & nonnullis finitimis, cùm in his locis, nec frumenti, nec Mays prouentus sit, & licet serantur, ad frugem tamen non veniunt, idcirco ex radice *Yuca* dicta *c*, panem conficiunt, quem *Cazaui* vocant & radicem siccatam panis loco esitant. In quibusdam regionibus *Papas* radix *d* panis vicem supplet, & panem inde confectum *Chumo* vocant, quo solo in hac regione vtuntur. Populi *e* Tinitiuas agriculturæ non studeint, sed contenti sunt eo quod terra ipsis sua spõte producit, quare ad panem conficiendum Palmites vsurpant. In Insula Virginea *f*, in panis penuria, & nonnunquam varietatis causa, radicibus *Okcepenauk*, cum piscibus & carne vescuntur. Sic ex *Tsinavv* rádice concisa, contrita & succo cum aqua expresso, fit apud eosdem panis. Quemadmodum etiam ex *Cocoushavv* radice, in farinam trita panis bonus atq; suaue pulmentum fit. In Terzera insula, incolæ ex radice panem conficiunt, de qua suo loco, has enim radices Anno CIↃ. IↃC. XX. à D. Albino Hamburgo accepimus. In Moluccis *g* panis quo victitant, ex radicibus arborum pinsitur, qualis est Brasilienſium: quem panem *h Sagu* vocant, & ad res viliores emendas vtuntur: nam apud Brasilianos, Io. Stadio *i* referente, consuetudo, vt singulis diebus, aut ad summum alternis, radices recentes effodiant, ex quibus farinam molant, ac liba pinsant. Iidem *k* ex *Mandioca* radice, panem conficiunt. In Florida *l* ex farina radicum quæ *Hatle* dicuntur, in annonæ penuria panis fit: apud quos & alia radix, ex qua farina, ad panem pinsendum adeò idonea fit, vt ex ea panis præstantissimus conficiatur, ob quam radicem eius insulæ inquilinæ, à vicinis magnas opes acquirunt, cùm non nisi magno precio ea radix ab ipsis redimatur. Habent *m* quoque Indi aliam radicem, quam *Agem* appellant: quæ potius tosta decoctaq; editur quam in panificia cotosta panis bonus atq; suaue pulmentum fit. In Ternate insula *n*, arborem quandam findunt, quam contundunt, vsq; dum farina decidat, lignorum segmentis similis; quam sua lingua *Sagge* nominant; ex hac panes valdè candidos, quadrilateros, magnitudinem manus habentes, pinsunt: quibus etiam pleraque sua commercia perficiunt: nam quicquid vendunt emuntque, per panes fit: hanc Arborem fariniferam Clusius *o* vocat, de qua suo loco. Congiani *p*, ex medulla quæ in venis quibusdam putaminum nucum Indicarum habetur, panem optimi nutrimenti parant. Apud eosdem ex semine quodam, quod *Lucum* vocant, Cannabis grana, nisi quòd paulò maius sit, referens, mola manuaria subacto & pisto, panis candidus, Triticeo non inferior, conficitur. Verùm etiam apud Indos *q* Oryza panis loco est: & Iosephus Acosta scribit in insulis Philippinis, Oryzam panis loco haberi, cùm illic, vt & in China copiosissimè nascatur. Aethiopes similiter ex farina seminis Sinapi similis, quã *Nachami* Garzias *r* vocat, panes orbiculares, Secales sapore conficiunt, qua de re capite de Secáli. De reliquis, tam seminibus, quàm radicibus, ex quibus apud Indos panes pinsuntur, singillatim suo loco dicetur.

DE PANE TRITICEO.

CAPVT VI.

QVEMADMODVM Triticum omnibus frumentis præfertur, ita ex eo confectus panis, πύρνος Triticeus (pro quo πύρνος apud Homerum *a*) dictus, præ reliquis commendatur: cuius genera quinque Galenus *b* facere videtur, quæ quidem à Triticeæ farinæ partibus varijs, diuersa nomina acceperunt: Triticeæ namque farinæ partes quædam sunt tenuiores ac puriores, quædam crassiores ac impuriores: est etiam quæ omnia simul commixta habet, totaque farina dicitur. Tenuissima purissimaq; ea est, quæ à furfuribus exactissimè repurgata est: Græci, voce à Latinis mutuata, σιλίγνιν vocant, quam vocem nec Græcam esse, nec aliter se exprimere posse Galenus *b* testatur. Latini Florem, nonnulli & Siliginem, nomine Tritico candidiori proprio, nominant. Alij γύριν vt Dioscorides *c*, ac παγπάλην, vt Galenus *d* appellãt: etsi Hesychius γυρίτην ἄρτον, idem quod αὐτόπυρον esse velit, & παγπάλην

c Acosta: etiam Benzo, in 4. part. Ind. Occident. 18. *d Acosta lib. 3. c. 20.* *e part. 8. Ind. Occident.* *f in hist. Virginea parte 1. Ind. Occident.* *g part. 2. Ind. Orient. cap. 8.* *h part. 8. Ind. Orient.* *i part. 3. Ind. Occident. lib. 1. c. 4.* *k lib. 2. c. 11.* *l 2. parte Ind. Occident.* *m Bruyer de re cibar. lib. 6. c. 9.* *n 5. part. Ind. Orient.* *o lib. exotic. 3.* *p part. 1. Ind. Orient. lib. 2. c. 1.* *q 4. parte Ind. Orient. 4.* *r capite de Lycio.* *a Odyss. ς.* *b 1. de alim. facult.* *c lib. 2. cap. 107.* *d lib. 2. comp. medicament. secundum loca.*

Hordei & Milij, non farinæ, tenuiſsimum: & hanc farinam ἄλευρον λεπτὸν vocat. Pollinem aliqui appellant. Plinius *e* verò inter Pollinem ac Florem discrimen facit: Pollinem, inquit, appellant in Tritico, quod Florem in Siligine. Quare videtur Plinio pollen idem, quod flos hodie in farina vocatus, ἀλεύρισμα quibuſdam, minutiſsimus Græcis farinæ puluiſculus, aut tenuiſsimum farinæ: quæ farinæ lautitia cribrorum tenuitati debetur. Verùm Celſus *f* per Pollinem, impuriorem ac furfuraceam farinæ partem intelligit, ſiue craſsiorem farinam cui nihil pollinis inerniculo demtum eſt, quæque furfures cum polline confuſos habet: ex quo panes cibarij infirmiſsimi fiunt, quod ex Paulo *g*, & Athenæo *h* deſumpſiſſe videtur: at Marcelli *i* ſententia minimè probanda, qui Pollinem vult eſſe tenuiſsimum puluerem & ſubtiliorem farinæ partem, qualis circa molas frumentarias plerumque & loca in quibus panis pinſitur, ac ſubigitur parietibus hærens inuenitur, quæ farina volatilis quibuſdã, vulgus Gallicum alibi follam farinam, alibi volantem ac volaticam vocant, ex qua peculiariter librarij tenaciſsimum gluten faciunt: at ex eo polline farinam fieri, nuſquam legimus. Cæterum Similago *k* quæ & Simila Latinis, Græcis antiquo vocabulo, Σεμίδαλις dicitur (ἀπὸ τοῦ ὁμῶ, τὸ καθαίρω, καὶ τὸ ἅλις, τὸ λεπτομερέστατον) à Cerere, vt quidã arbitrati ſunt, quę Syracuſis Σιμιλὶς appellabatur Athenæo autore. Eſt autem farina delicatior, ſiue flos ac deliciæ farinæ Triticeę (licet, quidam velint, medium eſſe, inter florem & farinam confuſaneam,) cuius Martialis *m* meminit. Nec dotes poteris Similæ numerare nec vſus, Piſtori toties cum ſit & apta coquo. Innumeros quidem & præclaros ad vſus menſarum & conuiuiorum vſurpabatur: lautiſſima enim panificia, placentæ & bellaria multiplicia ac iucunda, ex ea fingebantur: qui mos adhuc in Gallia durat Bruyerino *n* ſcribente, imo etiam apud Germanos, qui Semmel nominant. Hæc autem, vt ex Plinij lectione intelligitur, è Tritico laudatiſſima fit. Romę erat Triticum Aphricũ ſummæ autoritatis, ex cuius farina cribro tenuiſsimo electiſsima Simila, à polline ſecernebatur, ita vt ex polline reſtante, ſecundarium veluti ſimilem elicerent, & craſsiorem rurſus pollinem à furfuribus laxiore incerniculo ſecernerent. Certum *n* eſt optimam Similaginem, ex Tritici bonitate & mole æſtimari, ac cribri tenuitate conſtare; cum incerniculorum alia ſpiſsioribus, minutioribusque foraminibus conſtent, craſsiuſculum farinæ & furfuroſum retinentia, lautiorem tantum ac delicatiorem tranſmittentia: alia vero rarioribus & patentioribus foraminibus pertuſa, furfuraceum quidpiam vna tranſmittunt: quibuſdam vero, vel tota furfuroſa moles excernitur, ſolo tantum aceroſo & feſtucis retentis. Quare panificij differentiæ præcipuæ, non ineptè à cribrorum ratione ſumuntur: ita tamen vt generoſæ fruges, cribriq; exquiſitiſsima tenuitas, opera piſtrinarum laudatiſsima præſtet. Omnia itaque panificum & piſtorum cura atque diligentia inſuper curari debent. Budæus Similam cum Siliginea farina confudiſſe videtur, nulla inter eas conſtituta differentia, Similaginis vſu fere Gallis Celtis ignoto. Succedit ſecundaria craſsior pars, ex qua flos excuſſus eſt, Pollen Celſi: & tandem Furfures, ſunt pelliculæ à frumento inter molendum abſcedẽtes, πίτυρα Dioſcoridi *o* & Theophraſto (alijs ἀφαιρέματα) qua tamen voce, cortices frumenti, vel Hordei, quibus grana ipſorum integuntur, Heſychius ſignificauit: veteres eo quod canes his paſcerentur, Canicas, teſte Feſto, nominarunt: at Creturam, Palladius: alij vtriculos Tritici dicunt: nonnullis κυρήβια, quæ Galenus *p* Furfures, & Hordei purgamenta interpretatur: at Heſychio & Suidæ ſunt acera & glumæ Hordei, quæ decidunt, dum aqua maceratur: vel cum ipſum in clibano, aut Sole torretur: alij fabarum cortices, ſic & farinam è milio κυρήβια vocant. Farina inter hæc media eſt, quæ omnes frumenti partes continet, quam Græcorum ἄλευρον, quidam farinam confuſaneam nominant. Panis Siligineus, nonnullis panis, nunc qui ex puriſsima farina fit, apud Romanos, vt etiam apud alios propemodum omnes σιλιγνίτης Siligineus, nonnullis panis, primarius & panis candidus dicitur: interdum etiam καθαρὸς *q* quaſi purus, vti Athenæo. Qui ex Similagine illi proximus σεμιδαλίτης *q* Similaceus, Latinis ſecundarius nuncupatur, quippe qui alendo ſecundas ab illo teneat. Qui tertium in alendo locum obti-

e *lib.18.cap.10.* f *lib.2.cap.18.* g *lib.1.c.78.* h *lib.3 cap.18.* i *lib.2. in Dioſcoridem cap.77.* k *Plinius libro 18. cap.10.*
l *Etymologico.* m *libro 13.* n *de re cibar. lib.5. cap.5.* o *lib 2. cap.107.* p *in Lexico Hippocrat.* q *Hippocrat. libro 2. de diæta.*

nuit

nuit Græcis interdum μέσος, quod inter hos medius, alias αὐτοπυρίτης r seu αὐτόπυρος dicitur, quod, vt Galenus s monet, ὅλος αὐτὸς ὁ πυρὸς ἀπολαμβανόμενος ἀρτοποιεῖται, quod totum ipsum Triticum, nulla sui parte ademta, in panificium cedat. Idem Dioscoridi συγκόμιστος, quod ad ipsum conficiendum, tota farina, nusquam à furfure & vtriculis seiuncta, συγκομίζεται, hoc est comportetur. Hunc πύρνον Philemon t, αἰνέξιλον Hippocrates u nũcupauit: at Phrynico, ἀλδρίτης: ξεροπτοίτης Ameriæ & Timachidi: γυρίτης Hesychio. Qui ex furfuracea farina quartum locum obtinet, ὑπαρὸς (quem aliqui cum priore eũdem existimant, Paulus x tamen vtrumq; separat:) Cibarius seu ater & sordidus Apuleio, pro eodem enim posuit, de descensu Psyches ad inferos loquẽs: gregarius ac sordidus, qui Festo aceroſus, pauperum ac seruorum olim cibus. Quintus est πιτυρίας, vel πιτυρίτης, Athenæo y, qui Canicaceus panis dicitur, quod in canum fere gratiam confici soleat, & hic ex Tritici extis constat, quæ Latini furfures, canicas & apludas vocant. Ex nouo etiam Tritico trimestri fiebat panis Colloborus dictus, sicut in Auge Philyllius declarauit. Inter hos panes scribit Dioscorides z Semidalicem, è similagine scilicet cõfectum, plenius alere τῷ συγκομιστῷ, seu cibario: qui vero è trimestrium farina, leuius alimentum præstare, facileq; in membra digeri: Galeno a Siligineus plurimum alimentum præstat: post ipsum autem Similaceus: tertio loco medius: quartum post hunc est sordidorum genus: in quibus furfuraceus est postremus, minimumque omnium nutrit, & omnium maxime per aluum subsidet. Galenum imitatus est Aeginetà b, primam laudem in alendo σιλιγνίτῃ: quem scribit τῶν ἄρτων τροφιμώτατον, hoc est, plurimum præ cæteris alimenti præstare: secundum bonitatis locum σεμιδαλίτῃ Similagineo: tertium ei qui συγκομιστὸς appellatur: quartum ei qui ῥυπαρὸς sordidus dicitur, tribuit. Sordidum autem panificij genus multiplex quoque: nam & cibarium nonnulli ex eorum numero esse censent, quem gratissimum Neroni fuisse, in annalibus traditum: hic, Cicerone teste, Ptolomæo Aegyptum peragranti atq; esurienti datus, iucundissimus visus est: quem Celsus in ratione alimẽti infirmissimum censet, vt mox ipsius verba docebunt. Sunt qui in panificij generibus postremæ notę esse velint. Plinio c è Siligine laudatissimus panis, pistrinarumque opera laudatissima: & vt idem, panis summa laus Siliginis bonitate, & cribri tenuitate constat. Sic Celso d ex Tritico firmissima siligo, deinde similа, deinde cui nihil ademtum est (quod αὐτόπυρον Græci vocant) infirmior est, ex polline infirmissimus cibarius panis: (minus enim alit, spiritum siue flatus creat, nec ægre membratim digeritur, siccatus tamen replet & difficilius in corpus permeat.) Philistion Locus quoque vt Athenæus e refert, panum differentias fecit, primum ex similagine confectos, hosque corporis robur firmare tradit: post hos ex chondro, deinde ex farina triticea confectos ἀλδρίτας vocat: postremo ἐκ γύρεως ἄρτους, id est, ex polline panes. Aristoteles f cibum triticeum, corporibus nostris hordeaceo vtiliorem esse, eo quod mediocrem lentitiam habeat, quam cibus habere debet, cum corpori adhærere & conglutinari oporteat, refert. Sunt qui similam triticeam, adiecto melle aut saccharo subigunt, quibus postea cinamomum, piper, zingiber aliaque id genus addunt, & panificium quadrangulare, rotundum, aliarumque figurarum fingunt, nostri Lebkuche/ Specianum Galli vocãt: quod in biennium aut triennium durat. Sic animo delinquentibus, panem cum vino, & cum eo chondri valde exiguum dare, Trallianus g iubet. De parte loto egit Galenus h, qui πλυτὸς & πεπλυμένος, elotus dicitur, hic minoris alimenti cibum præbet, sed etiam obstructionis noxa carentem: siquidem succum habeat minimum crassum ac lentum, vt qui ex terrestri aëreus sit factus: qui aquæ iectus supernatat & non submergitur. Ex cuius panis mica, mulierculæ, varias pultes cum iusculis carnium, vel lacte, quæ multum nutriunt, conficere norunt, hęmoptoicis & phthisicis cum amygdalato vtiles, tabidis cum lacte caprino, febricitãtibus cum Hordeo. Aquam & vinum ex mica Tritici conficiunt hoc pacto: ad aquam quidem accipiunt Micæ panis, furno modo extracti, vncias sex vel octo, Sacchari vncias quatuor, Aquæ fontanæ mensuras quatuor

r *Hippocrat. lib. de internis affectionibus.* s *lib* 1. *de alimentor. facultatibus.* t *lib.*2. *de variis oraculis.* u *de affectionibus.* x *lib.*1. *cap.*78. y *libro* 3. *vbi panis genera recensentur.* z *lib.*2. *c.*107. a *lib.*1. *de alimentorum facultatibus.* b *libro* 1. *cap.* 78. *vide & Oribasium* 1. *Collectanor* 8. *&* 9. *Actuarium de spiritus animalis nutritione cap.*5. c *lib.*18 *c.*10. d *libro* 2. *c.*18. e *libro tertio, agit de variis generib. panis.* f 21. *problem.* 2. g *lib.*12. *c.*3. h *libro* 1. *de alimentorum facultatib. cap.*5.

affundunt, quæ vbi horis octo steterint, per manicam colant: hancque in febribus ad sitim sedandam, caloremque febrilem mitigandum pro potu exhibent. Vinum ex pane hoc modo paratur: Micarum panis similaginei, recens furno extracti, vncijs sex, Sacchari Maderensis vncijs quatuor: Cinamomi electi crassè contusi, drachmis duabus, Vini veteris mensura vna affunditur, & post duodecim horas, per manicam eo modo, quo vina aromatica parantur, colatur: quo clarius reddatur, lactis parum in percolando, affunditur: huius vsus, in ijs qui cibos fastidiunt, & qui ob diuturnitatem morbi corpore sunt absumto. Aqua ex mica elicita in balneo Mariæ, in diarrhæis, quomodo de Secalina dicetur, commendatur. Sunt *i* qui ex furfuribus edulium parant, quod pro familiari medicamento aluo molliendæ apto consulunt: rationem parandi huiusmodi indicant: Furfur, in aqua tepida, per horas plus minus octo, macerare iubent: exemtum sedulo exprimunt, atque percolant: deinde amygdalarum dulcium liquore candido admisto, lento igne coquunt, & quando coctura exactam pene adeptum fuerit, saccharum secundarium, & salis momentum adijciunt. Hoc edulio etiam thoracem, pulmonesq; à viscidis lentisque succis liberare promittunt: sed crudum, supra quam credibile, aluum soluere. Certum est furfur vires absterssorias obtinere, quibus intestina si intus sumatur, ad defectionem stimulantur. Quinetiam furfur ipsum integrum infectumque in ventriculo manet, quemadmodum neque foris dissoluitur, in aqua madescens. Quamobrem panes furfuracei maiorem stercoris copiam conficiunt, quam celeriter subsidere necesse est, propter multitudinis grauitatem, vimque furfurum absterssoriam. EXTRINSECVS. Capitis dolores, mica panis cum oleo amygdalino, maximè cum oleo florum papaueris subacta & imposita, mitigat. Faciei liuores cum melle tollit: maxime si micis lac caprinum affundatur, ac destillatione aqua eliciatur, vel prius in oui albumine conquassato macerentur & simul destillentur. Oculis lacrymantibus & rubentibus, aqua stillaticia, si guttæ aliquot infundantur, prodest. Lichenes inueteratos, panis recens, muria maceratus & impositus, sanat. Alui profluuia panis vetus & aridus, tum per se, tum quibusdam admixtus, sistit. Articulorum dolores in aqua sedi, aut solani, mitigat. Inflammationem *k* omnem, panis tum crudus tum coctus, ex aqua mulsa impositus demulcet, quippe qui plurimum emolliat, & quadamtenus refrigeret: maxime verò si succis quibusdam, herbisue ad id accommodatis, commisceatur. Galenus *l* scribit cataplasma ex pane factum magis digerere, quam quod ex Tritico fit, eo quod panis, salem & fermentum adiuncta habeat: fermentoq; inest vis attrahendi, digerendiq; ea quæ in alto resident.

DE TRITICO TIPHINO ET DE TIPHA CEREALI.

CAPVT VII.

TIPHA CEREALIS MVLTIPLICI FOLLICVLO: τίφη, Tipha seu Tiphe Latinis, ab alijs Tipha cerealis, ad differentiam alterius Tiphæ, quæ inter Arundines locis humidis prouenit. Theophrastus *a* inter frumentacea, & quidem inter ea, quæ Tritico & Hordeo similia sunt, Zeam, Tipham, Olyram recenset, eamque Tritico perquam similem affirmat, sicq; describit *b*: radicem numerosam habet, vt Triticum & Hordeũ, & omnium leuissima est: simplici culmo assurgit, solo tenui contenta, nec vt Zea pingue & lætum desiderat: & ex *c* vtroque extremo germinat, vt Triticum & Hordeum: mature *a* seritur, & postquam *d* defloruerit, crassatur, & vt plurimum intra dies quadraginta perficitur, vti de Hordeo & Tritico dictum: multiplici vero *e* folliculo includitur vt Siligo & huiusmodi. Dioscorides omninò de ea tacuit. Galenus probat, Typham non inepte Triticum exile appellari posse, cum & colore & concalfactoria vi, illi proximè accedat. Typhas tamen flauiores volunt: alij vescum Triticum esse dictitant. Mnesitheus, autore Galeno *f*, Tiphas tertio loco post Triticum & Hordeum numerat: cum satis alat, nec magno negotio conficiatur, & Zeæ præponit. Diocles post Hordeũ ac Triticum facultatibus omnium maximè Olyras ac Tiphas sequi dixit. Sed Mnesitheus, hoc Tiphæ genus duplici no-

i *Bruyer. de re cibaria lib.6. cap.4.* k *Dioscorid. lib.2. c.107.* l *8. de simplic. Aegineta lib.7. Oribas.14. collectaneor. 37. & 2. de virtutib. simplic. Actius tetrab. 1. sermon. 1.* a *8. historiæ cap.1.* b *1. hist. c.2.* c *8. historiæ cap.2.* d *8. hist. cap.3.* e *8. historiæ cap. 4.* f *libro 1. de alimentor. facultatibus cap.13.*

mine

mine insignitum putat, quod alijs τίφη alijs ὄλυρα dicatur, Olyram & Typham eandem rem esse, putans, quem ob id Galenus reprehendit, quod inter Olyram & Tipham discrimen non nouerit: vtrumque enim in Asia frequens esse, & potissimum in regione quę est supra Pergamum, adeò vt rustici ipsi, panibus ex ipsis factis, semper vtantur, propterea quod Triticum omne in oppida cõportent. At Theophrastus *g* Tiphas ab Olyris distinguit, vt & Dioclęs apud Galenum: & Plinius *h*, Aegypto ac Syriæ, Ciliciæque & Asiæ, ac Græciæ peculiares, Zea, Olyra, Tipha: Idem *i*, ex Tiphe fit in nostro orbe Oryza, (id est, ptisana Oryzæ similis.) Galeno monente, Tiphæ semen habet extrinsecus corticem, velut Olyra & Hordeum: verum decorticatum in panes congeritur, vsuique omnino est accommodatum. Insuper Theophrasto, Tipha è genere Tritici est, & Tritico aspectu *g* simillima, tantaque inter ea affinitas, vt nullum frumenti genus inueniri possit, quod tam facilè in aliud transire queat, quam Tipha & Zea siue Semen. Nam si pista *k* & purgata seratur Tipha, in Triticum (in frumẽtum Plinius *l*,) transit, sed non protinus, verùm anno tertio. At Triticum *m*, quod ex Tipha & Semine fit, paratum, atque arte consistit, sicut etiam ea quæ præmaceratà fructus dulciores afferunt: verum non solum Tipha in Triticum, sed etiam Triticum in Tipham transit. Quod simile ferè fit, atque cum semina ratione locorum permutantur: nam ea quoque singulis in locis, pari ferè temporis spacio, atque Tipha, mutantur, cuius rationem Theophrastus *n* reddidit: quale namq; semen redditur, tale generat, vnde si alteratum committitur, facilè commutatur: Si pars aliqua Tiphæ semini desit, affici oportet, vnde mutari necesse est, nec eandem paleæ altitudinem retinet: prętera sua imbecillitate semen nil tolerare potest. Sic de panibus Tiphinis & Olyrinis non pauca habet, Galenus *o*, hos illis prętorẽs, at si Olyrini ex vitioso semine facti sunt, Tiphinos eis inferiores non esse: sic panes calidos ex laudatissima Tipha factos, Olyrinis longè præstantiores esse, asseruatos verò, deteriores se ipsis euadere vult. Cum enim massa illorum tenax sit ac ductilis, maiorem in modum desantur, & maximè cum negligenter parati fuerint, adeò vt qui panem huiusmodi, post vnum aut duos dies, ac multò magis sequentes aliquot, comederit, putaturus sit lutum ventriculo suo ineśse: cum verò calidior adhuc est, ab ipsis etiam vrbanis expetitur, ipsumque cum caseo quodam mandunt, quem vernaculo nomine Oxygalacium vocant. Porrò hunc quoque tenerum esse oportet, & ipsum panem calorem clibani adhuc retinere: qui in hunc modum assatus est, non rusticis modo, sed & vrbanis hominibus, in delicijs habetur. Qui verò trium quatuórue dierum est, vel ipsis rusticis qui mandunt, insuauis est: præterea concoctu est difficilior, & tardius per aluum subducitur, quæ calido minimè accidunt, qui tametsi Hordeaceo, quod ad deiectiones pertinet, multum vincitur, non tamẽ propter id, adeò vt Miliaceus, est vituperandus. Quin etiam corpus admodum nutrit dum calidus est, vt penè Triticeo syncomisto par sit. At Aetius *p* panes Tiphinos succum melancholicum parere autor est; quemadmodum & alios, qui ex vitiosis & improbis seminibus fiunt, quorum & Typhon Alexandrinus *q* meminit. Semen ꝓ quoque ipsum, à cortice, velut Olyra & Hordeum, liberatur, ex eo pinsito, panes fiunt, ac vsui omnino accommodatur, etiam ex aqua elixum manditur, haud aliter ac vocatus à rusticis Apothermus, defruto aut sapa iniecta: nonnunquam etiam cum sale, vt Triticum elixum, esitatur. Deniq; ad Olyræ temperamentum & vires Tipha accedit, sed Olyra deterior est, etiam Galeno monente. At, quam nam frugum nostrarum speciem reuera referat, adhuc incertum esse arbitramur. Alij Triticum Italicum, de quo mox, censent: Porta *s* Grecorum Tipham, Secale esse credit, addens maiorem partem autorum, qui apud eum alicuius autoritatis sint, Tipham Zeæ speciem facere: sed Theophrasti Zeam à Tipha valdè differre. Cæsalpino, Spelta vulgò dicta, Tipha Galeni videtur. Et hęc Tipha est Cerealis Theophrasti & Galeni: Tiphe Plinij.

TRITICVM TIPHINVM SIMPLICI FOLLICVLO: hoc culmo, spicis, atque granis, Tritico communi maius: spicis sanè longioribus, plenioribus, rotundioribus, magisque in vnum coactis: aristis longis, & asperis,

g 8. *historiæ cap.* 9. h *lib.* 18. c. 8. i *lib.* 18. c. 10. k 2. *historiæ cap.* 4. *idem ferè* 8. *histor. cap.* 8. l *lib.* 18. *cap.* 10. m 4. *causar. capite* 6. *&* 5. *eiusdem operis cap.* 7. n *lib. de causis plantar.* o *& Oribas.* 1. *collect* 13 p *seirabibl.* 1. *sermone* 2. *cap.* 246. q *libro de plantis.* r *Galeno & Oribas. locis citatis.* s *lib.* 11. *villæ* c. 20.

TRITICVM TIPHINVM SIMPLICI FOLLICVLO.

semene duro, denso, fuluo, folliculo vnico incluso, Tritici simili, quod facilè è glumis exteritur. Sanè cum Tipha magnam similitudinem habet, differt tamen in hoc quod semen maius sit, & simplici folliculo includatur: cùm Tipha grano sit minore & multiplici folliculo includatur: fortè Triticum hoc ex Tipha degenerata ortum duxit, cùm, vti ex Theophrasto *t* ostendimus, Tritico similima Tipha sit: quam ob causam Triticum Tiphinum nominant.

LOCVS. Italis familiare est: seritur in Germaniæ regionibus, idque locis potissimum montosis, præsertim vbi apri fruges depascuntur, nam ab hoc vno ferè abstinent, quod eius aristis durioribus offendantur.

NOMEN. Tritici tertium genus, Trago, Fuchsio, Lonicero: Triticum, Matthiolo, Lacunæ, Castori, Lugdunensi: Tipha Dodonæi & Fuchsij in historia Lugdunensi, quoad iconem: Tipha cerealis, Ruellio & Dodonæo *u*, Triticum Romanum Tragi, Eidem *x* dicitur. Triticum aristis munitum, Cæsalpino: circumuallatum, Gerardo: Triticum tiphinum, Tabernæmontano. Germanis, Welscher Weytzen / Weytzenkolben. A Belgis, *Roomsche tervve*. Anglis, *Beardet vvheate*. Gallis, *Blé barbu*. Censuit Dodonæus Tipham esse eam frugem, quam Galli *Meteil* vocant, quem falli in historia Lugdunensi asseritur, neque enim (inquit autor) Gallorum *Meteil*, non vbique noti, seu peregrini Tritici species est, sed partim ex Tritico, partim ex Secali miscellanea seges, quam Lugdunenses *de la Mescle* vocant.

TRITICVM TIPHINVM HISPANICVM: hoc si cum priori non sit idem, saltem quàm B similimum: quod sic describunt: quod sit Tritico nostrati, calamis & grano vtcunq; simile, tenuioribus ac breuioribus stipulis: spica horrida: duris ac longis aristis instar Hordei: grano duro, denso, fuluo, quod facilè glumis suis exteratur. Hoc inquiunt, frumentum cum Tipha conuenit, quod calamo tenui ac simplici surgat: quod semen gignat leuissimum, exile, paruum, densum tamen & coactum, Tritico magis rufum: quod aristæ durę ac longę spicam muniant: C differre autem, quod Tiphæ granum, multiplici folliculo inclusum, difficulter decorticetur: huius autem, minus tritum semen facilius eximatur: & quosdam putare, esse Triticum in Tipham soli vitio mutatum: Huius frugis granum, Phalaridis semini ex Hispania & Insulis Fortunatis aduecti, permistum reperiri.

NOMEN. Triticum Tiphinum, Dodonæus & Lugdunensis historia nominant: & sub Tritico aristis circumuallato, Lobelius proposuit. D

DE TRITICO SYLVESTRI.

CAPVT IIX.

TRITICVM SYLVESTRE CRETICVM: Etsi Io. Baptista Porta, Secale, Triticum syluestre esse credat, aliud tamen quod in Creta reperitur, proponemus: Herba est E Tritico similis, folia & caules Tritici ferens: spicasq; aliquantulum asperas, nigriores & aristas breuiores: cuius grana, Tritico satiuo minora sunt, & altera parte obtusa, ita vt Secales grana potius, quam Tritici æmulentur.

LOCVS. Frequentissimè in Creta inuenitur, & negligitur. Huius semina Honorius

t 8. *historiæ cap.* 9. u *edition. Gallica.* x *edition. postrema.*

Belli misit: quare non absque ratione Cretenses Diodoro Siculo *a* referente, sibi persuaserunt, Triticum primò à Cerere in Creta inuentum fuisse. Hinc itaque patet, non in sola Sicilia Triticum syluestre oriri, quēadmodum Poetæ tradiderunt. Clusius *b* sibi felicissimè & abundanter plantam hanc natam scribit, sed antequam caules proferre inciperet, ab eo, cui horti repurgandi curam dederit, pro inutili herba euulsam & abiectam fuisse.

NOMEN. Agriostari, quod Triticum syluestre significat, Honorio Belli ad Clusium: Agriostari siue frumentum syluestre Creticum Ponæ *c*, qui eius figuram exhibuit.

DE CHONDRO ET ALICA.

CAPVT IX.

XΟΝΔΡΟΝ, Galeni & aliorum Medicorum ferè omnes interpretes, Alicam interpretantur, idem esse putantes: fortè lectione Aëtij moti: is enim frequenter hæc duo vocabula χόνδρος & ἄλικος iungit, cùm tamen χόνδρος & ἄλιξ inter se differant, vt infra ex Aegineta ostendemus. Hinc recentiorum aliqui probare conantur, Græcorum χόνδρου & Latinorum Alicam, idem esse, & ideò Aëtium vtrumque nomen iunxisse, vt non differre ostenderet: forsan suis temporibus, vulgò à Græcis sic dicebatur, siquidem Aëtius & Aegineta, multa nomina veteribus inusitata, scriptis suis inseruerint, commoditati potius, quam vocabulorum proprietati inseruientes. Quare vt Latinorum Alicæ, ita & Græcorum χόνδρος vox æquiuoca est. Nam & frugem Tritico simile ita dictam ea voce significare certum est: & confectionem præterea, quam Alicam Latini & recentiores Græci, mutuata à Latinis voce, interdum ἄλικαν, aliàs coniunctim χόνδρου ἄλικος nominarunt, videlicet farinam, quæ ex Zea dicocco fiebat. Frumenti speciem hoc nomine denotari ex Galeno *a* ostenditur, qui τὸν χόνδρον Tritici speciem esse innuit, scribens, τῶ γένως τῶν πυρῶν ἐστιν ὁ χόνδρος, quæ verba Galeni, licet Dodonæus velit nihil aliud sonare, quàm ex Triticeo genere Chondrum confici, non quod Tritici, aut alicuius frumenti aliquod genus sit: A hinc quidam medicorum Triticeam ptisanam Chondrum vocitarunt, alij ptisanæ confectionem, nonnulli ex Chondro ptisanam. Sed alius Galeni locus *b* obstat, καὶ διὰ τοῦτο λινᾶς ἐκ τῶν ἰκανῶς ξηραινόντων, ἐνόμισαν εἶναι καὶ τοῦτο τὸ σπέρμα, id est, proinde quidam ex genere admodum exsiccantium esse, & hoc semen autumarunt. En Galenum, qui σπέρμα appellat. Suidæ χόνδρος πυρὸς ἁπλῆσις· γλισχρὸς δὲ πολὺν ἐκεῖνος. Obstat & Plinius *c*, qui non solum Alicam palmam frugum appellat, sed etiam alio loco *d* inter æstiuas fruges non obscurè enumerat, sed etiam similem facit milio, panico, lenti, ceteri, frugum hæc genera vernà; quod vere ferantur, appellans: & paulo post scribit: tunicas frumento plures esse, Hordeum maximè nudum & Alicam, sed præcipuè Aenam: sic ex Chondro panem cōfectum fuisse ex Galeno & Athenæo in fine capitis ostendemus: quę sanè declarant, χόνδρον cum Alicam vertunt, certæ frugis nomen esse. Sic & Celsus *e* Alicæ sæpius meminit, eamque inter genera frumenti retulit & elotam imbecillissimis ádnumerari scribit: fieri ex ea quoque sorbitiones & pulticulas. Nec obstat quod nec Theophrastus, nec Dioclos, vel nominis solius mentionem fecerint: nec Galenus, vel Plinius, quid sit satis expresserint: cùm rarissimum sit nomen τὸ χόνδρος apud antiquos Medicos, vt memoriæ prodidit Galenus, quoniam communi Tritici appellatione veniret. At apud Athenæum inuenitur, Aristophanem & Nicandrum Colophonium, Chondri meminisse, eiusq; vsum docuisse. Hinc quorūdam alia est sententia, τὸν χόνδρον & Alicam fruges quidem esse, & pro frugibus accipi, dicique apud autores non proprio quidem nomine, sed mutuato ab ea re, in quam protinus transire debet: itaque Alicam pro Zea dici, ex qua Alicam fieri notum sit: cui non obstet Galeni sententia, qui χονδρον genus Tritici, non Zeæ dixerit, quoniam Zea pista sataque dicatur tertio ferè anno in frumentum degenerare, Theophrasto *f* autore: ex quo, præsertim in Africa, Alicam fieri Plinius *g* autor est: dein significare χόνδρον rem factitiā, quæ ex quarundam frugum farina fiat, quæ primum ex frumento siue Farre, cui Alica nomen, fuerit confecta: postea tamen magis receptum fuisse, vt ex Zea fieret: sic Palladius

a *lib.6. suæ bibliothecæ.* b *in epist.5. Belli.* c *in histor. Italic. Ealdi montis.* a *lib.1. de alimentorum facultatib. cap.6.* b *8. de simplicium facultatib.* c *lib.18. c.11.* d *lib.18. c.7.* e *lib.2. & lib.3. cap.6.* f *2. historiæ cap.5.* g *lib.18. cap.11.*

dius

dius *h* ex Hordeo confici docet. At Triphon Alexandrinus apud Athenæum, Chondron ex Hordeo fieri negat: quare aliqui suspicantur titulum de Alica, qui apud Palladium prefixus, fortè de polenta scribendum. Non enim inuentum est nouum (licet Plinius *i* Alicam rem Romanam esse scribat, & non pridem excogitatam, alioquin non ptisanæ potius laudes scripsissent Græci, inquit: & nondum Pompeij Magni ætate in vsu fuisse credit, ideoque vix quicquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola:) siquidem Dioscorides *k* & cum eo Oribasius *l* τὸν χόνδρον ex Zea, quam διχόκκον appellant, Theophrastus etiam ex Hordeo syluestri, fieri scripserit. Differunt autem inter se χόνδρος & ἅλιξ, non quidem toto genere, sed quodammodo veluti genus & species, inquit Dodonæus: aut potius vt vnius generis duæ species. Nam Halica siue Alica, Latinis ac Plinio generalius est nomen, Græcorũ tum χόνδρου tum ἄλικα ipsis peculiariter nominatã, sub se continens. Si namque vt rectè Gorræus *m* genere & materia discreparẽt, neutiquam Aegineta *n* dixisset Alicam Chondro in alijs persimilem esse, si diuersa materia constare credidisset, sicut Bromum, Tragum, & Ptisanam. Nisi velis eatenus in materia discrimen eum existimasse, quasi χόνδρον quidem è Tritico fortasis, ἄλικα verò è Zea confici existimauerit: vel in ipsa præparatione, sic vt ἄλικος nomine, Alicam propriam & genuinam intellexerit, quæ simpliciter parabatur: χόνδρος vero, eam quæ ex A tributorum, qui tamen Latinus à Latinis eam videtur accepisse: Is his verbis retulit: Zea tundenda (seu decorticanda,) & in feruentem aquam inijcienda, atq; exprimenda: deinde gypsum album tundendum, & in tenuem pollinem redigendum, (alij tenuissimo cribro transmittendum,) & arenæ albissimæ ac tenuissimæ quarta pars, cum gypsi parte, paulatim miscenda Zeæ, quæ iterum tunditur, (alij denuo probè repurgatur:) præparatur autem in diebus caniculatibus, ne acescat. Vbi verò rursus tusa (alij per purgata) fuerit, per cribrum densius excutiatur. Plinius *q* omnes cõficiendi modos exequitur. Alica, inquit, fit è Zea, quam semen appellauimus: tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notum est, pilo vinctorum pœnali opera: primori inest pyxis ferrea: excussis inde tunicis, iterum ijsdem armamentis nudata conciditur medulla. Tria eius genera ex Zea facta, ex contusionis varietate, atq; etiam cribri farinarij per quod succernuntur, maiore minoréue angustia distincta: siquidem Constantino & Plinio testibus vnum est, minimum idque primarium in minutissima grana tusum, (quod per cribrum angustissimum excutitur:) secundarium quod crassiuscule contusum est: grandissimum, maximæ inter ea molis, grano ferè tantum exuto sua tunica, nec minutius trito, vnde etiam ἀφαίρεμα *r* à cortice videlicet siue tunicis ablatis est appellatum: vel quod tertium hoc genus sit, tanquam reiectum purgamentum superiorum, quæ longè præstantiora sunt. Sic & Constantino *r*, optima quæ primum excussa est: secundum locum quę succedit habet, deterior autem tertia est. Alia Alicæ genera pro materię ex qua fit diuersitate, Plinius *s* statuit his verbis: Alica adulterina fit maximè quidem è Zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresque & breui stipula: pinsunt cum arena, & sic quoq; difficulter deterunt vtriculos, fitque dimidia modij mensura, (dimidio maior quam si prorsus nudatum esset,) posteaq; gypsi pars quarta inspergitur, atque vt cohæsit, farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est: rursus quæ transit, arctiore cernitur & secundaria vocatur. Item cribraria, quæ simili modo

B

C

D

E

τῶν γεωπονικῶν *p* Constantino Imperatori at-

h *in Tunio tit.12. X.* i *lib.22. c.5.* k *lib.2. cap.118.* l *12. collect.* m *in definit. medic.* n *lib.1. c.73.* o *lib.3. cap.19.39.62.* p *lib.3. cap.7.* q *lib.18. cap.11. & Porta lib.11. villæ cap.23.* r *Constant. siue Cassian. lib.3. cap.7. de agricult.* s *lib.18. cap.11.*

in tertio

in tertio remanſit cribro anguſtiſsimo & tantum arenas tranſmittente. Alia (addits) ratio vbique adulterandi: ex Tritico candidiſsima & grandiſsima eligunt grana, ac ſemicocta in ollis, poſtea arefaciunt ſolè ad initium, rurſuſque leuiter aſperſa, molis frangunt. Ex Zea pulchrius quàm ex Tritico fit granum, quamuis id Alicæ vitium ſit. Candorem autem ei, pro creta, lactis incocti miſtura confert. Ex his Plinij verbis colligitur, Alicam ex Zea tum vera, tum degenerante, itemq; ex Tritico fieri. Addit: illud mirum dictu, Alicæ admiſceri cretam, quæ tranſit in corpus, coloremque & teneritatem adfert: inuenitur hæc inter Puteolos & Neapolim, in colle Leucogæo appellato. At Conſtantinus *t* non cretam, ſed gypſum inijcit, quod etiam in Alica adulterina inſpergi ex Plinio diximus: de quo tamen mirandum, Græcos Medicos alimentorum facultatem ſtudioſe perſcrutantes, tacuiſſe. Nam vt fortè creta, ad deterſionem glutinoſi lentique humoris, quem χόνδρος habet, contulerit: at gypſum vehementer nocere videbitur, quod obſtruat, & emplaſticum ſit, & ventriculo eiusque ori valdè aduerſum. Merito ergo plurimum dubitat Gorræus *u*, num ſimplicior fuerit Græcorum χόνδρος, Romanorum Alica, eoq; inuicem diſcreparint, quod hæc gypſo conſtaret, ille nihil gypſi haberet. Fit inquit Plinius *s*, ſine dubio & in Aegypto, ſed admodum ſpernenda. In Italiæ verò pluribus locis, ſicut Veronenſi Piſanoq; agro: in Campania tamen laudatiſsima conficitur, qui negant Alicam confici ſine eo metallo poſſe. Quod ſi χόνδρος Græcorum metalla eiuſmodi in conſortium admiſiſſet, vix credibile tam celebrem apud omnes futurum fuiſſe, vt alimentum nullum eſſet in arte medica, tam multis abundante & luxuriante remedijs, quod in febribus tertianis & continuis, in calidis & ſiccis naturis, atque etiam ſtomachicis frequentius exhiberetur. Scribunt omnes eiuſmodi farinas aqua aſperſas, poſtea exſiccatas fuiſſe, quæ in grumos grana concreſcebant, ad vſum reponebantur, à quibus τῷ χόνδρῳ nomen forte indituri, cum χόνδρος granum ſignificet, & quod ex continuo aliquo ſeorſum concreuit, vt ſalis fruſta, & thuris micæ ſeu grana, quæ χόνδρος λιβανίτης à Medicis nuncupãtur, & de qua nunc agimus Alica, quam & granum ob eam cauſam Plinius videtur appellaſſe. Ac quamuis quicquid in granum coaluit, χόνδρος vocari poſsit, velut πτίσσης & βρώμης: ex Zea tamen, granum id ſibi peculiariter nomen vendicaſſe, Gorræo videtur: ſicut Hordei apparatus, τῆς πτισσάνης nomenclaturam, quãuis τὸ πτίσσειν multis frugibus commune ſit, quæ perinde atque Hordeum, tundi & deglubi ſolebant. Verum cùm creta gypſumque, citra periculum ac noxam in corpus aſſumi non poſsint, vt ea ab Alica ſepararent, diligentiſsimè, priuſquam coquerent, lauabant, baculo variè in aqua agitantes, deinde quod in aqua ſupernatauerat reſidere ſinentes, coquebant, autore herbarij Lugdunenſis monente, qui id Galeni *x* autoritate comprobat; vbi tamen Galenus de Tritici hornotini farina elota agit. Vnde mirari ſubit, cur à Plinio tanta Alicæ ſalubritas perhibeatur, cui creta admiſceretur. Cæterum duobus modis veteres τῷ χόνδρῳ vtebantur, interdum integro, interdum loto. Illud χόνδρον ſimpliciter, vel χόνδρος πτισσάνην, id eſt Chondrum ptiſanæ modo comparatum: vel vt Dioſcorides & Philotimus πτισσάνην πυελίτιν: hoc verò χόνδρον πολτῶδες appellabant.

VIRES. Alica Galeno *y* valenter nutrit, (vnde Alica dicta eſt Sexto Pompeio apud Feſtum, quod corpus alat,) adeò vt victus plenus dici mereatur, vti Galenus *z* ſcripſit: imò ex Dioſcoridis *a* mente, potentius Oryza & alit & aluum cohibet & ſtomachum longè mitior: &, vt Aegineta *b* Chondros ex frumentaceis probè nutrit & ſuccum vitium generat. Quare cum ſuccum lentum habeat & obſtructionibus aptum, hoc vt præcauerent, varijs modis condiebant, in aqua cum mulſa coquentes, quomodo etiam apud Romanos edi ſolitum, Martialis *c* hoc diſticho oſtendit: Nos Alicam, mulſum poterit tibi mittere diues, Si tibi noluerit mittere diues, eme. Aut vino dulci (vt eſſet arteriacum medicamentum & tabidis vtile,) aut etiam aſtringente (ad compeſcẽdas alui fluxiones,) panici grana etiam miſcebantur: interdum cum oleo & ſale frixa, ſumebatur: nonnunquam autem & acetum ad faciliorem diſtributionem illi inijciebatur. At quoniam χόνδρος nihil in ſe habet detergens & tenue, ſi ex eo ſorbitionem attenuantem & detergentem conficere

t *lib.3. agricult.7.* u *in definit. medic.* x *comment. in Hipp. de articulis in curatione fracturæ narium.* y *lib.1. de aliment. facultat. cap.6.* z *1. aph. 4.* a *lib.2. cap.118. & Oribaſ. 12. collect.* b *lib.1. cap.73.* c *in xeniis.*

volebant, non Anethi modo, sed & Porri quidpiam, vel Pulegij, vel Calamenthi, vel Hyssopi incoquebant, Piper insuper si misceretur, insigniter iuuaret. Sed de sorbitione ex Alica, vide Oribasium *d*. Verum iucunditatis gratia Alica etiam cum lacte coquebatur, lac enim cum aliquo crassi succi edulio coctum, flatuositatem deponit, & magis nutrit, & alui fluxionibus, & tenuibus ex capite in pectus destillationibus conuenit, Aetio *e* ex Galeno docente. At χόνδρος ὁ ὁλυτὸς, Alica lota, inquit Galenus, succus ipsius est aquæ commistus, qui coctionem plurimam postulabat, ipsum namque præparantibus, quasi satis coctus esset, imponebant: ægrotos verò non minimum lædit: celeriter enim quod instar glutinis lentus sit, concrescit ac densatur. Oportebat ergo ipsum multa aqua admixtum supra carbones plurimum mouẽdo coquere, quoad exacte coctus foret, tum verò salis quidpiam etiam inijciebant: interdum & oleum statim in initio miscebant. Quod si quando sani ob vehementem vẽtris mordicationem, siue ob bilioši humoris multi transitum, siue ob aliud id genus, sorbitione egerent, ijs Alicam plurimum coctam vsque dum extabuerit, deinde colatam, atque ita comparatam, vt ptisanæ succo colato esset persimilis, sorbendam tum exhibẽdam, inquit Galenus *f*, addens, eandem & lotæ Alicæ parandæ rationem esse. Celsus *g* Alicam elotam febricitantibus dat, si firmior stomachus est. Plinius *h* suam Alicam eximie vtilem scribit, siue elota detur ex aqua mulsa, siue in sorbitiones decocta, siue in pulte. Eadem in aluo sistenda torretur, dein fauorum cera coquitur: peculiariter tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subuenit, ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur: postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle, (hoc præcipuè conuenit in tabe, quæ morbis pulmonis succedit,) tali sorbitionis genere emendantur syntexeis. Panes quoque ex Chondro conficiebantur, qui χονδρίτης à Philistio nominantur, ijs secundus locus tribuitur apud Athenæum *i*. Galenus *k* refert, se dixisse *l*, panes ex Alica factos plurimi alimenti esse, sed minus subsidere: præterea similaginem ac Alicam coctam, valentis ac multi alimenti, sed crassi & lenti succi esse: proinde huius vsum multum vitandum esse, & potissimum ijs quibus iecur facilè obstruitur, aut renes ad calculos gignendos dispositi sunt. Psellus, curcutim à rusticis Chondron appellari tradit, viresque alere & pituitam parere, si ad satietatem edatur, vel stomachi crudam redundantiam. Quare Galeno *m* Chondrus, vt medicamen, emplasticę facultatis est, temperie Tritico similis, plus tamen illo viscosus, ideo illo etiam plus nutrit. Dysenteri-cis dolore vexatis, eius decoctum infusum idoneum est. EXTRINSECVS. Chondros ex numero est potius concoquentium, vt & Triticum, quæ minimè profecto desiccant. At ob exsiccantium medicaminum admistionem, cùm, quod ex illis compositum est, exsiccatorium sit, Medicorum complures in errorem deducti sunt, vt falsò putarent desiccationem Chondro acceptam ferendam, ijs quæ admista erant præteritis: est itaque ceu materia *n* quædam idonea excipiendis aceto, aqua marina, muria & id genus alijs valenter exsiccantibus. Aegilopis incipientibus medetur, lepras tollit & vngues scabros pellit, Chondrus in aceto decoctus & illitus, Dioscoride *o* tradente.

DE TRAGO.

CAPVT X.

TPAΓOC Dioscoridi *a* & Galeno, Τρύγις Hippocrati *b*, quibusdam Alica Olyrina: rectius τράγος σῖτώδης, Tragus cerealis, ad differentiam plantę maritimę, quæ etiam τράγος dicitur. Dioscorides *a* formam Chondro similem habere scribit: Galeno, Tragus semen Chondro simile: quare alij frugum speciem, alij rem factitiam, quæ Chondri similitudinem ac figuram gerat, significari volunt. Plinius *c* inter externa frumenta, Oryzæ similia, & ab Oriente deducta reposuit. At rem factitiam esse, ex Galeno probatur, cui nunc *d* Olyræ ptisana, nam ex nobilissima Olyra decorticata, Tragum confici prodidit: nunc Zeæ ptisana, id est, Alica quæ ex Zea fit, cuius vtique species est Olyra (vel ipso Dioscoride teste.) Ptisanam, alibi *e* inquit, rectè præferunt frumentaceis edulijs, pani, Chondro, & Zeę,

d *lib 4. collect. cap. 2. & 8.* e *tetrabibl. 1. serm. 2. cap. 97.* f *lib. 1. de aliment. facult.* g *iib. 4. cap 6.* h *lib. 22. c. 25.*
i *lib. 3.* k *1. de alim. facult.* l *com. in Hipp. de diæta.* m *8. simplic. & Aeginetá lib. 7.* n *Gal. lib. 1. & Oribas. 15. collect.* o *l. 2. c. 118.*
a *lib. 2. cap. 115.* b *2. de diæta.* c *lib. 18. c. 10.* d *1. de facul alim. 13. & Oribas. 1. coll. 13.* e *com. in 1. de ratione victus in acutis.*

ex qua

ex qua Tragus fit. Ipsi vero Plinio *f* ex ipso etiam Tritici semine dum decorticatur Tragum fit, in Campania duntaxat & Aegypto. Differt autem à Chondro & Alica, potissimum præparatione: siquidem Chondrum, gypsum & arena perficiunt: Alicam creta emendat. Tragus, sola aqua maceratus excorticatur. Præparatio talis à Cassiano in Geoponicis *g* traditur: frumentum Alexandrinum appellatum maceratur & decorticatur, & in sole calido siccatur: deinde idem rursus fit, donec & pellicula & quicquid fibrosum est in frumento dilabatur, atq; hoc modo etiam Tragus siccatur & reponitur, qui ex generosa Olyra conficitur. Quidam autem, vt Galenus habet, semen hoc genere quidem, non tamen specie cum Olyris idem esse affirmant. At Græci rei rusticæ scriptores Tragum ex Chondro generoso fieri, tradiderunt. Ex his colligere est, omnia frumentorum genera ptisanæ modo decorticari & præparari solita, eorumq; atque rerum quæ ex ipsis conficiuntur ad alendum corpus, nomina inter sese confundi. Hoc Oribasius *h*, far crassius appellat, nec inepte quidem: quandoquidem à veterum farre factitio, quod cum Dioscoridis χείμῳ quodammodo conuenire videtur, eo solo differt, quod hoc mola in partes confringeretur, ille integer repurgatus asseruaretur. Trago vsi sunt veteres cum lacte coquentes, vt Aetius *i* scribit: alij primum *k* in aqua decoquentes, deinde ea effusa, sapam, aut vinum dulce, aut mulsam affundunt, ac nuces pineas aqua maceratas, donec plurimum intumuerint, superinijciunt. Sed multo minus, vt ex Dioscoride Galenus refert, quam Zea nutrit, quòd aceris multum habeat: quare ægrè quoq; conficitur, aluumque magis mollit: μαλακικὸς vti Dioscorides, μαλακικώτερος, vt Galenus habet. Ex Trago & panes conficiebantur, crassos succos gignentes, Oribasio *l* autore.

DE AMYLO.

CAPVT XI.

AMYLVM ἄμυλον dicitur, quod χωρὶς μύλης, id est sine *a* mola paretur, Dioscoridi *a* & Plinio *b*, ἀμύλιον Hippocrati *c*. Amulum, Catoni. Officinis vnica litera immutata Amydum, quibusdam farina Amylea. Auicennæ, *Nesastegi*, *Alnefastegi*: Haliabbati, *Eneri*. Germanis, Amelmeel/Strafmeel. Belgis, *Ameldonck*, *Styfsel*. Gallis & Hispanis, *Amydon*. Italis, *Amido*. Conficitur autem ex Tritico, Galeno & Aetio *d*, cui & ex Hordeo *e*: optimum ex Tritico trimestri, natione Cretico aut Aegyptiaco, Dioscoridi, eidem & ex Zea: Catoni ex Siligine: Plinio *b* ex omni Tritico ac Siligine, sed optimum è trimestri, scilicet Tritico: vel, vt alij, Siligine. Germanorum aliqui, ex frumento Amyleo, quod Zeam amyleam vocamus, at nostri ex Tritico conficiunt. Inuentio eius, autore Plinio, Chio Insulæ debetur, & laudatissimum suo tempore, inde esse ait: post Chium, maximè laudari Creticum, mox Aegyptiacum. Rationem conficiendi Dioscorides *a* & Oribasius *f* proposuere. Triticum trimestre purum quinquies die, ac si fieri potest etiam nocte, aqua perfunditur, atq; vbi emollitum fuerit, sensim aqua citra agitationem effundenda, ne simul vtilior succus effluat. At vbi mollissimum factum fuerit, diffusa aqua pedibus calcari oportet, deinde affusa alia iterum calcare: tandem innatantes furfures incerniculo (hoc est, cochleari crebris foraminibus peruio, quod incerniculi vicem gerit, tollendi: reliquum verò colo traijciendum, mox vt excolatum fuerit, super tegulis nouis, ardentissimo sub sole siccari, densariq; oportet: nam si paulisper vdum manserit, acescit. Cato *g* paucis etiam complexus est: Amulum scribit, sic facito: Siliginem purgato bene, postea in alueum indito, adde aquam bis in die: die decimo aquam exsiccato, exurgeto bene, in alueo puro misceto bene, facito tanquam fœx fiat: id in linteum nouum indito, exprimito cremorem in patinam nouam, aut in mortarium: id omne ita facito, & refricato denuo: eam patinam in sole ponito, arescat: vbi arebit, in aulam nouam indito, inde facito, cum lacte coquat. Et Plinius *h*, madescat dulci aqua, ligneis vasis, ita vt integatur, quinquies in die mutata: melius si & noctu, ita vt misceatur pariter emollitum, prius quam acescat. I inteo aut sportis siccatum, tegulæ infunditur illitæ fermento, atque ita in sole densatur. Verum idem Dioscorides *i* refert & ex Zea

f *lib.*18. *cap.*3. g *siue Constant. Cæs. lib.*3. *c.*8. h 3. *euporist.* i *tetrabibl.* 1. *serm.*2. *cap.*97. k *Oribas.* 1. *collect.*13. l 4. *synops.* 2.
a *Dioscor. lib.*2. *c.*113. *Aetio tetrabibl.* 1. *ser.*1. *Oribas* 15. *collect.* b *lib.*18. *c.*7. c *lib.*2. *de morb. mulier.* d *tetrabibl* 1. *serm* 1 *Orib sio* 15.
collect. e *tetrabibl.*2. *serm.*3. *cap.*87. *&* c.104. f 11. *Collect. Aegineta lib.*7. g *cap.*87. h *lib.*18. *cap.*7. i *lib.*2. *c.*123.

macerata & elota, ad vnum aut alterũ diem, & maſſæ vel farinę triticeę in modum (σαῖος habet, at Hermolaus *k* σέαλφ. legiſſe videtur, ſiquidem adipis modo interpretetur,) manibus ſubacta, tandemq; feruentiſsimo in ſole, vti dictum eſt, exſiccata, Amylum ad vſum medicum ineptum, ad reliqua verò idoneum, parari ſcribit. Ex Zea amylea ſic parant: Zeæ probè mundatæ & lotæ frigidam affundunt, quinq; diebus continuis, quotidie refundendo & nouam affundendo, ſæpiusque in die agitando: poſt diem quintum aquam citra agitationem effundunt, ita tamen vt quod vltimum aquæ reſeruent: dein Zea contunditur, per pannum exprimitur, tantillum aquæ prędictæ affundendo, quo rectius cremor tranſeat: expreſſum vaſi conuenienti inditur, ſub ſole eodem calidiſsimo exſiccatur, & ſi quid aquæ innatet ſemper effunditur. Simili modo ex Simila & omnibus leguminibus ſubſidentiam confici Oribaſius *l* oſtendit: Similam quam pinguiſsimam capimus, leuiter maceratam lauamus, linteo ex copioſiſſima aqua percolamus, collam, vt maximè fieri poteſt, auferimus, in vaſe fictili ſubſidere permittimus, aquam deinde percolamus, aliamque eodem modo affundimus: ſum ita faciendo, vſq; eo permutamus, dum id quod excolatur purum ſit: poſtremò verò ſubſidentia extrahimus, atque in vaſe fictili ad ſolem, donec perfectè ſicca ſint, exſiccamus. Probatur, inquit Plinius *m*, leuitate & læuore, atq; vt recens ſit.

QVALITAS. Amylum, Tritico *n* frigidius & ſiccius eſt: vere *o* ac propriè emplaſticum, partes exaſperatas læuigandi vim obtinet & ſimilem, inquit Galenus *p*, panibus lotis facultatem habet: nam vt illi minus, quam panes non loti corpori alimentum præbent: ita & Amylum mediocriter refrigerat & ſiccat: inter ὁλυγότροφα aſcribitur, & non quidem mali ſucci, ſed craſsioris eſſe affirmat. Celſus boni *q* ſucci eſſe teſtatur, lene *r*, ſed craſsiorem *s* pituitam facere: ac Plinius *t* oculos hebetare, & gulæ inutile, vltra quam credatur, ſcriptum reliquit.

VSVS. Apud veteres placentæ & mazæ ex eo conficiebantur, quæ & ſimpliciter ἄμυλοι dicebantur, vt apud Ariſtophanem & Theocritum habetur: & Athenæus *u* Amylum inter placentæ genera recenſuit, Paulus *x* ἄμυλον ἄρτου habet, nam non ſolum eius in medicina vſus eſt, verum & lacti & obſonijs admiſcetur. Sanguinis *y* reiectiones potu cohibet, & fauces exaſperatas lenit: quare etiam eclegmatibus additur. In defluxionibus à capite & faucibus exaſperatis, pulmonum & thoracis affectibus calidis, pulticulæ conficiuntur: Exempli gratia, Amylum ſubtiliter contuſum, cribroque tranſmiſſum in aqua leuiter coquatur, cremoris amygdalarum ſextuplum affundatur, & butyri recentis parum addatur, quæ ſimul in pulticulæ modum ſenſim coquantur, dein ſacchari quantum placebit vel immiſceatur vel inſpergatur: ad renum & veſicæ exulcerationes & Gonorrhœam etiam valet. Tenuioris fortunæ homines, cum lacte vaccino, modo febris abſit, decoquunt, quemadmodum & Galenus fecit, Aetio *z* monente. Phthiſicis cum lacte caprino, amygdalato & ſaccharo penidio: Hecticis cum hordeato exhibeatur: in alui fluxionibus cum lacte, aut in iuſculo coctum detur. Oribaſius *a* Amylinas ſorbitiones, ijs quorum in febribus aluus profluit, aptas tradit: quibus in lacte quoq; vti licebit, etiam aqua admixta: fluxionibus quoque quæ tuſsi excitantur conueniunt: ita verò præparetur, vt decem eius drachmæ, in aquæ heminis quatuor coquantur. Plinius *b* cum ouo exhibet, his qui ſanguinem reijciunt, & in veſicæ dolore, ſemiunciam Amyli cum ouo & paſsi tribus vncijs, ſufferuefactam: alij tribus ouis legunt, intelligentes quantum vacuo trium ouorum putamine capitur. In ardore vrinæ commendant, ſi cum Tragacantha exhibeatur: vel ſi cum recenti lacte calidum virgæ infundatur. Grauidæ crudum eſitant: vidimus Generoſam grauidã, quæ pro fœtus corroboratione, quotidie ſępius ſelibram comedit. EXTRINSECVS. Aëtius *c*, in ocularibus medicinis, Amylo ex Hordeo confecto vtitur, (vt in collyrio Athanaſia dicto videre eſt:) imitatus Dioſcoridem, qui contra oculorum fluxiones (epiphoras Plinius,) cauaulcera (etiam oculorum, ſi tenuiſsimè pulueriſatum inſpergatur, vel cum lacte muliebri miſtum, applicetur,) & puſtulas, (cuiuſmodi albæ in

k Marcell. in Dioſcorid. ſynop. 7. moderatè refrigerat. *l 4. collect. 8.* *m lib. 18. c. 7.* *n Gal. 8. de ſimpl. Aegin. lib. 7. Oribaſ. 2. virt. ſimpl. Aetius, tet. 1. ſerm. 1. Oribaſ. 2. cap. 22.* *s ibid. cap. 23.* *o Aetius l. 1. Fernel. 6. meth. 3.* *p lib 1. de facultat. alimem. cap. 8. Aeginet. lib. 7.* *q lib. 2. c. 20.* *r ibid.* *t lib. 22. cap. 25.* *u lib 14.* *x lib. 1. cap. 73.* *y Dioſc. lib. 2. cap. 115.* *z 4. collect. 7.* *a tetrabibl. 1. ſerm. 2. c. 97.* *b lib. 22. cap. 25.* *c tetrabibl. 2. ſerm. 3. cap. 104.*

ore in-

ore infantulorum sæpè conspiciuntur, & A tunc, cum aqua rosarum, in linimenti formam redactum, vtile erit; quemadmodum etiam in papillarum fissuris,) efficax. Fluxiones sanguineas sistere, & genas duras emollire, scribit Plinius. Infantum partibus attritis, sub axillis, collo, alijsque partibus vtiliter aspergitur, cuius loco aliqui farina Auenacea, alij carie lignorum vtuntur. Galenus *d* aliquando Siligine seu purissima Tritici farina pro Amylo vtitur. Vt concludam, mulieres gluten ex Amylo B Triticeo, ad sua pepla & collaria inalbanda, induranda, rigida ac plana reddenda, conficiunt.

DE ATHARA, PVLTE ET GLVTINE.

CAPVT XII.

ΑΘΗΡΑ Dioscoridi *a*: ἀθάρα Galeno *b*: C vox est Aegyptia, Plinio *c* scribente: estque sorbitio ὥσπερ πολτάριον ὑγρὸν, instar liquidæ pulticulæ: vel pulticula liquidior & sorbilis, ex Tritico Zeáue (è *d* Zea molita, aut è frumento, alijs,) molitis inque tenuissimam farinam redactis, confecta. Quæ sorbitio tempore Dioscoridis ex Zea tenuissimè molita parabatur, sed non ex sola Zea Athera seu Athara fiebat: nam & ex Amylo eam constare Actius prodidit. Iulius verò Pollux, ex Miliacia farina: Plinius, ex Oly- D ra, inquit, decocta fit medicamentum (pulmẽtum fortè,) quod Aegyptij Atharam vocant. Verùm ex quauis etiam puriore farina, velut Secales, Hordei, coqui potest: quare, Dodonæo monente, frequentissimè apud Belgas ex Tritico, cum tenui cereuisia, vel alio liquore permixto coquitur. Edulium hoc infantibus *e* conueniens & *f* vtilissimum: dicamus & senibus, nam Galenus refert, multos apud Alexandriam inter alia ἀθάραν edere, cito enim concoqui, faci- E leque nutrire. Capite dolentibus ex tenuissima Hordei farina, vt dolorem mulceat, & somnum prouocet, exhibetur. Cataplasmatibus *g* dolorem sedantibus & pus mouentibus, adhiberi potest: & adultis *h* illinitur: vel vt aridiora corpora humectet, vel vt eorum sordes abstergat.

PVLS, πόλτος Græcis, illo cibo spissior est: edulium esse videtur, quod Galenus *i* ex multa Tritici farina lacte permixta fieri scribit: Dioscoride & Aetio autoribus ex farina crassiore, Crimno dicta, conficitur, quibus nec Galenus *k* contrarius, scribens, sorbitionem ex Crimno confectam πόλτον vocari, quæ & ex Zea fiat: nostrates ex Zeæ farina parant. Aetio πόλτος appellatur sorbitio omnis, ex cerealibus granis in succum resolutis, confecta. Est autem puls antiquissimum cibi genus, quo quondam Græcia pariter & Italia pro pane vsa est: id quod Plinius *l* manifestè testatur, pulte, non pane, longo tempore vixisse Romanos dicens: & primum ex farina & aqua conficiebatur, vt etiamnum à pauperculis fit, dein ex farina & lacte, quo cibo nostrates suos infantes, modo natos, primisq; annis, cibare solent: quo & adultiores vtuntur; alii ex farina secalina, alij ex fegopyro cum lacte: addunt quandoque & oua; nam & veteres interdum oua, mel, vel caseum addebant, & panis vice vtebantur. Ex siccis etiam panibus, puls, apud Aetium *m*, apparatur. Sane puls ex Tritico, vel Zea lacte admisto, cibus boni succi & multi alimenti est, (nonnulli saccharũ inijciunt vt salubriores sint: alij quoq; oua adijciunt,) quare edentulis vtilis: sed eius vsum assiduum obstructiones parere, & calculos in renibus gignere, Galenus *n* agens de edulijs, quæ à rusticis in Asia parantur, asserit. Idem alibi *o*, πόλτον ex Zea factum leniter ventrem sistere, ac magis ti frigatur, scripsit. Sed infantibus cibus commodissimus, hic enim à lacte matris primus & vtilissimus est. Hinc Aristoteles *p* docuit, nos posse diutissime citra fastidium cibarijs ex farina Triticea atq; Hordeacea vesci: causam adfert, ea quæ secundum naturam pro cibo homini deputata sunt, semper appeti. Itaque ratione naturæ fit, quod earum quoque vsum assiduum, minus quam suauiora fastidire possimus.

GLVTEN, κόλλα Grecorũ, ex similà *q* & polline: vel ex similagine aut polline: vel ex farina Tritici confectum, pulte crassius adhuc & solidius est, quo chartæ iungũtur, cuius in sanguinis excreationibus, propter vim suam obstruentem, vsus esse potest: emplasticam enim vim, (siue *r* melius obducentem,) & concoctricem repræsentat.

d 7. de comp. medicament. secundum loca. a libro 2. cap. 114. b 2. ad Glaucon. c lib. 22. cap 25. d Aegin lib. 7. e Dioscor. & Aegineta. f Plinio. g Dioscor. lib 2. c. 114. h Plinio. i 1. de facultat. aliment. c. 5. k lib. 7. de simplic. medic. facultatibus. tit. de Crimno. l lib. 18. c. 8. m tetrabibl. 2. serm. 1. c. 45. n 1. de alim. facult. c. 5. o lib. 7. de simpl. facult. p 21. Probl. 13. q Aegin. l. 7. r Aet. tetr. 1. serm. 1.

DE ZEA SIVE SEMINE.

CAPVT XIII.

ZEA, Græcis ζειὰ ϗ ζέα, secundum quosdam peculiaris frumenti species est, secundum alios idem quod ὄλυρα; quidam viciam interpretantur. Sane ζειὰς vox, olim apud Græcos nomen vagum fuit, & Dionysius Halicarnasseus, Latine fubilam dici existimauit. Quare Galenus *a* nihil certi de Zea statuere videtur, præterquam ex aliorum decretis. Ait enim se nusquam vidisse, nec ab vllo alio audiuisse, semen esse aliquod frumentaceum, quod vulgo ζέα aut ζειὰ appelletur: posse tamen fieri, sic à Græcis appellatum, ab alijs autem proprio alio vocabulo: in totum vult nullam aliam esse exquirendam præter Olyras ac Typhas. Verum & Theophrastus & Dioscorides peculiare frugis genus fecere: imo & Plinius *b*, apud Græcos est ζέα, inquit, vbi quidam *c* ἰξία legunt, fortè ξεία legendum censentes: & alibi *d* est & hæc Italiæ in Campania maximè, semenq; appellatur: hoc habet nomen res præclara: propter quam Homerus ζείδωρον ἄρουραν dixit. Etenim Homerus *e* huius meminit, τῇ πολεῖται φέρει ζείδωρον ἄρουραν. Quem locum Strabo citat, cuius interpres sic vertit. Plurima frugiferum donat cultoribus aruum. Cum tamen Plinius *d* censeat intelligendum, quod aruum Zeam largiretur, nec, vt aliqui arbitrantur, quoniam vitam daret. Quamuis *f* Ioannes Grammaticus terram sic dictam putarit, παρὰ τὸ ζειάειν ϗ θερμαίνειν ἐπὶ τῷ ἡλίῳ. Far ipsum esse multi opinati sunt: at Plinius contrariare videtur, dum inquit *d*, qui Zea vtuntur non habent Far. At non dubitamus Zeam, à Columella inter Farris genera enumeratam, eiusq; speciem è Tritici genere esse: siquidem Theophrasto *g* autore, nullum genus in Triticum aptius transeat quam Zea. Nostra *h* ætas id nomen vni duntaxat frumento largitur, quod alij Speltam, gentili Italiæ nomine dicunt: & Latini, à frugis præstantia & nobilitate, Semen vocant, Plinium imitati, quare & Gaza ζειὰν vocem, apud Theophrastum, Semen vertit.

GENERA. Est autem duplex: alia fructu A cunctis *i* animalibus gratissimo, cui Seminis nomen debetur, alia verò panem insalubrem, & coctu difficilem exhibet. Illa, Theophrasto, Diocli & alijs plerisque, Dioscoride vetustioribus, quos & Plinius imitatus est, vna est: at Dioscoridi *k* duum est generum: altera ἀπλῆ (cuius priores non meminere:) altera δίκοκκος (veterum & Galeni Zea,) à binis granis dicta, quæ in geminis vtriculis semen coniunctum habet, seu in geminis putaminibus grana bina B iuncta gerit. Altera verò à Mnesitheo apud Galenum *l* proposita, recentiorum est Monococcos. Plinius adulterinam Africæ, latioribus spicis, nigrioribusque, & breui stipula esse dicit. Theophrastus sic de ea scripsit: Zeæ *m* radix multiplex, atq; alta, culmusq; numerosus: sed fructus (tunica *n* multiplici tegitur,) facilimus, omnibusque animalibus gratissimus: maturè *o* seritur, sicuti omnia Tritico similia *p*, valida est, & difficilè immutatur, quia radice numerosa C cohæret, idcirco firmius resistere potest: ita tempus, quo seritur magis pluuium est, plusque temporis in terra tenetur: quare si quando corrumpitur, neutiquam permanere potest: ac posse transire in lolium arbitrari omnino absurdum est, semper enim ad proximum & quod congenere quodammodo sit, mutatio prouenit: vnde in proximum potius, nempe Auenam, transit: inoffensum *q* permanet, quia tunica multiplici tegitur: verum si *r* parte aliqua detrahatur, principio generationem minus impediet, sed si exempta sæpius sit, & veluti penitus semen dispolietur, atque affici opportunius relinquatur, tum in qualitate mutatur, nec eandem multitudinem paleæ retinet. Nunc de singulis.

ZEA DICOCCOS VEL ZEA MAIOR: Tritico haud absimilis est, radice multiplici, culmis tenuioribus, numerosis, geniculatis, firmis, Hordei altioribus, at Tritico breuioribus: spica, quæ circa festum S. Ioannis floret, incondita, compressa, vt plurimum apud nos arista carẽte: (mixtim etiam crescit spica, aristata & mutica,) granis ex vtroq; latere prodeuntibus, multiplici folliculo arctè inclusis, & geminis vtriculis geminis granis iunctis, quæ Tritici semine longiora, dorso acuto, colore rufo, quæ è

a 1. *de facult aliment.* b *lib.*18. *cap.*10. c *Bruyer de re cibar. lib.*5. *c.*13. d *lib.*18. *c.*8. e *in Iliade* β. f *Calius Rhodigin. lib.*5 *c.*13.
g 2. *hist.*3. *Plin. lib.*18. *c.*10. h *Porta lib.*11. *villæ cap.*23. i *Theoph.*8. *hist.*9. k *lib.*2. *c.*111. *& Oribas.*11. *collect.* l *lib.*1. *aliment. facult. c.*13.
m 8. *hist.*9. n 4. *caus.*7. o 8. *hist.*1. p 4 *caus.*6. q 4. *caus.*7. r 5. *caus.*7.

glumis

ZEA DICOCCOS S. MAIOR.

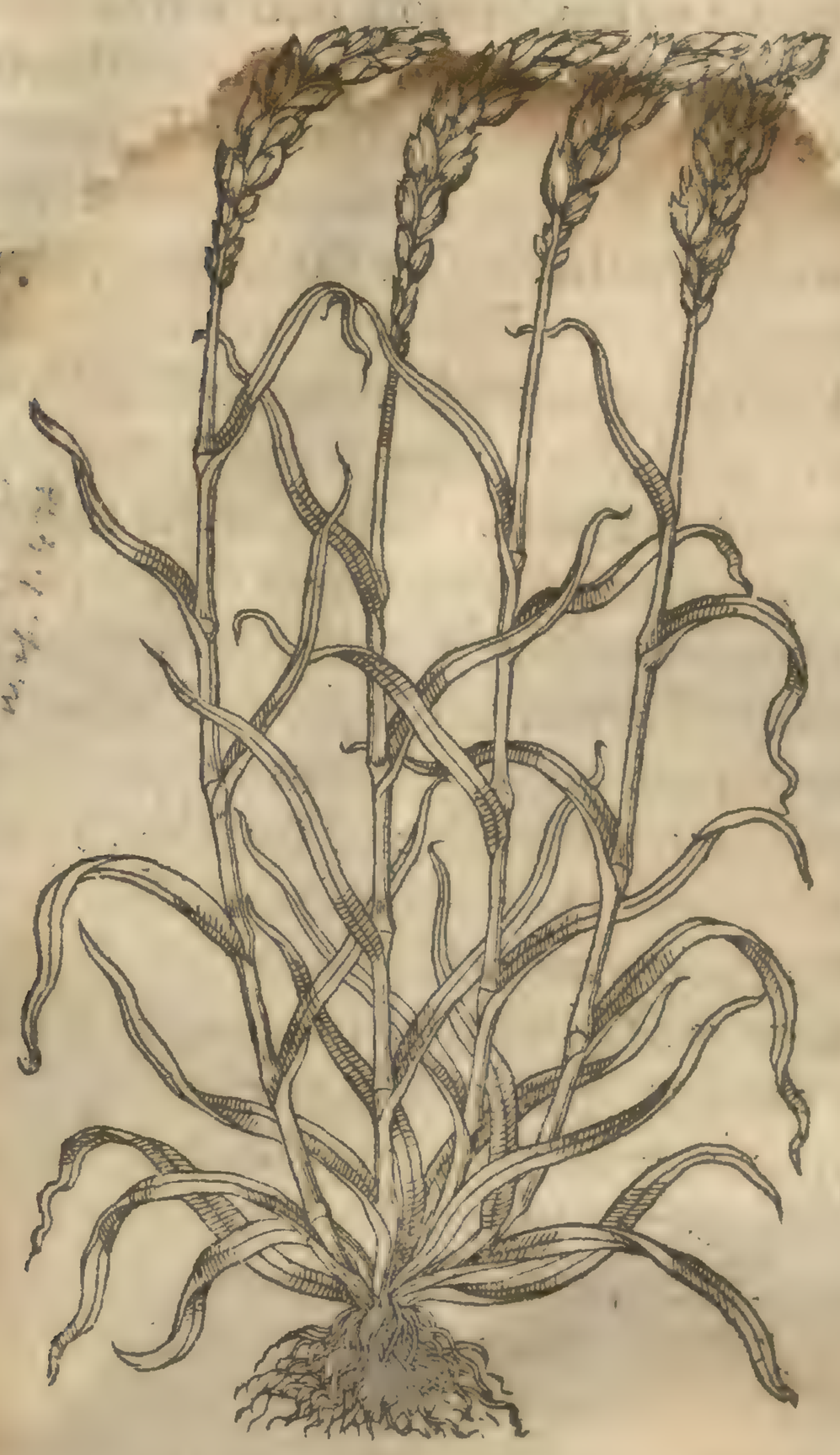

glumis difficilè exteruntur, nam tribulis se exteri non patiuntur, sed in mola, Hordei instar, deglubi volunt.

LOCVS. Hæc multis quidem Italiæ locis proueniebat lætissimè, sed præcipuè *s* in Campania laudatissima erat. Solo qualicunq; etiam humidiore, cum folliculo (vt Columella) sic firmiore & duriore prouenit: læto tamen pinguiq; & diligenter cul- D to melius proficit. Frumentum Germaniæ notissimum, quod maturè sicut omnia Tritico similia, Septembri vel Octobri seritur, & Iulio demetitur. Quod si pista ac purgata seratur, (cum sit degener Plinio *t*,) anno tertio in Triticum, (Frumentum Plinio) transire Theophrastus *u* asserit. Sic Zea *x* in Auenam, licet difficulter, cum valida sit, immutatur. Quemadmodum *y* Cambaiæ regnum Siligine ex se abundat: & China *z* feracissima est: & Saponensis *a* E terra fert: sic Spelta in regno *y* Congiano, omnium frumentorum, quæ habent, vilissimum est, eoq; porcos alunt.

NOMEN. Hæc Zea est Theophrasti & Galeni: Zea dicoccos, Dioscoridis: quam antiquissimi etiam Far vocauere, vt Asclepiades apud Galenum affirmat, φᾶρρος *b*,

A ὁ καλῶσι ζέαν, id est, Farris, quod appellant Zeam. Et, vt Dionysius Halicarnasseus, nominabant antiquissimi Romani suas nuptias vocabulo suo Φαρρεατα, quod coniuges vescerentur eodem Φαρρῶ quod nos Græci ζέαν dicimus. Dodonæus, (& cum eo Tabernæmontanus, cui Zea Ador,) censuit Far istud esse Adoreum, & semen Adoreum, (de quo supra) dictum. Hic notare conuenit, quid Far sit, hodie parum constare: quidam enim Galeni interpretes, in- B ter quos Linacer est, Chondrum Far verterunt. Ruellius *c* scribit, duo Farris genera in Gallia seri concauis tractibus, qui facilè rubiginem sentiant: vnum rutilo colore, quod agricolæ rubrum frumentum vocent: alterum candidius, quod clusinum putetur: vtrumquè communi vocabulo barbatum frumentum, seu potius bladum, vulgus vocare. Sic Columella *d* Adorei quatuor genera in vsu esse dixit: sed de his posteà. Hinc patet id, quod vulgo Far vocatur, non vnum semen esse, sed aliud apud C diuersas gentes intelligi: communiter *e* tamen Far vocant, quodcunque semen, quod à cortice mundatum & confractum in cibum elixatur: in Sicilia, ex Hordeo parant: & in quibusdam Appenini locis, quoddam genus paruum Hordei habent: alibi Spelta pro Farre vtuntur: at in Gallia Cisalpina, semen est proprium. Arabibus, vt Serapioni, *Hais*: Auicennæ, *Hareoman* & *Herthaman*: ijsdem & *Hals*, *Halca*, *Hartenum*, *Ielben*, & *Iulben*. Zea Brunfelso, Cordo *f*, Dodonæo *g*, Lonicero, Tabernæmont. Gerardo: Zeæ primum genus, Fuchsio, Turnero: Spelta prima, secundum descriptionem, & secunda ratione figuræ, Trago: Typha, Anguillaræ: Far primum Cæsalpino. Zeæ alterius nomine, Matthiolus aristis armatum expressit, quem Lacuna & Castor imitantur: & Zeæ maioris seu dicocci nomine, Lugdunensis historia exhibet. Zeam vtramque ad Hordei familiam sunt *h* qui referant. Germanis, Spelt Dinckel. Dinckelkorn Zweykorn / nostri Korn vocant. Belgis, *Spelte*. Anglis, *Spelt corne*. Gallis, *Espeautre*. Italis, *Spelta*, (à pulte sic dicta Cæsalpino *i* videtur,) vel *Speutria*, plerisque *Pirra faria*, quòd ex ipsius deglubitis granis, vt veteres ex Farre, Alicam conficiant. Hetruscis, *Biada*, id est, frumentum: Insubribus, *Alga*, quasi Ali-

s *Plin. lib.* 18. *cap.* 8. t *lib.* 18. *cap* 10. u 2. *hist. cap.* 5. x *Theoph* 4. *caus.* 6. y *part.* 1. *Ind. Oriental lib.* 2. *c.* 1. z *ibid cap.* 25.
a *ibid. cap.* 28. b 9. *secund. loca* 3. c *lib.* 2 *cap.* 17. d *lib.* 2 *cap.* 6. e *Cæsalp lib.* 4. *c.* 43. f *in Dioscoridem.* g *edit. Gall. etiam Latin.* h *Renodæus de mater. med. lib.* 1. *sect.* 5 *cap.* 32. i *lib.* 4. *cap.* 44.

ca, ad

ca, ad imitationem veterum, qui decorticatam Zeam, Alicam vocarunt. Hispanis, *Spelta*. Vngaris, *Tenkoly*. Bohemis, *Spálda*.

ZEA SIMPLEX, à Matthiolo, Anguillara, Lacuna, Castore, siue Zea minor & Monococcos, à Lugdunensi proponitur; quæ tam culmo, quam spica, est minore, in qua singula grana, singulis folliculis includuntur: quam Speltam vulgò appellari, Zeamq; simplicem Dioscoridis esse, & Tiphan Galeni videri, Cæsalpinus scribit. Hæc num eadem sit cum nostra Monococco dubitamus. Siquidem Dioscorides *k* Zeam ὀλύρον; ori gratam dicat, & Theophrastus *l* Zeæ fructum leuissimum & cunctis animalibus admodum iucundum scribat: at ex nostra Monococco, panis confectus, insipidus & concoctu difficilis fit, nisi fortè, ratione loci hanc differentiam obuenire, quis statuat: sed nostram subnectamus.

A

B

ZEA BRIZA DICTA, S. MONOCOCCOS GERMANICA.

ZEA BRIZA DICTA, VEL MONOCOCCOS GERMANICA: culmis est & spicis dicocco breuioribus, angustioribus, tenuioribus & depressis: spicis duplici ordine, Hordei modo digestis, aristis subasperis armatis: seminibus multò minoribus, singulis vtriculis, (qui leues, candicantes & modicè depressi,) inclusis, à quibus in mola, non in area, exuũtur. Aliquando culmo, glumis, aristis, totaque substantia punicans, etiam Trago monente, at in Belgio, Tritico aut Hordeo colore satis similis, autore Dodonæo, prouenit.

A

LOCVS. Amat solum tenue & aridum, quare apud Germanos, cùm stercoratam terram non expetat, locis asperis & montosis, longo tempore vomerem non expertis, seri consueuit: licet autẽ Septembri seratur, tardissimè tamen omnium, & subinde Septembri demum mense, maturescit.

B

NOMEN. Hæc Zea est Mnesithei, Typha sua deterior: Galeni *m* Briza, vbi suspicatur Mnesithei Zeam, conuenire cum Briza Macedonum ac Thracum, frumentum Typhæ Græcorum, quæ in Asia nascitur, non arista modo, sed & tota planta similimum: interrogante namque Galeno Barbaros, quod nam apud illos nomen haberet, respondeC runt omnes, plantam totam & eius semen Brizam appellari. Hanc cum frumento loculari, de quo præcedenti capite, conuenire, cum Dodonæo malè aliàs suspicati fuimus: cum Farre Vennuculo rutilo similitudinem habere, etiam Dodonæus existimat: sed breuior est Columella *n*, quàm vt quid certi statui possit: qui Zeæ genus esse negarat, nec præter rationem, cum ex Zea panis Triticeo valdè similis & probatus conficiatur: ex Briza ater & ingratus: postremo taD men non temerè Zeis adnumerari monet. Dicitur Spelta secunda (si figuram consideres, prima est,) Trago: Frumentum loculare, Ruellio: Briza, Dodonæo *o*, Lugdun. Briza Monococcos, Lobelio, Gerardo: Monococcum & frumentum barbatum, Dodonæo: Zeæ alterum genus, Fuchsio, Turnero, cui & Siligo: Zea simplex, Cordo *p*: Zea Monococcos, Tabernæmontano. Germanis **Einkorn**, vnius grani frumentum: **S. Peters Korn**, **Riukorn**, nonnullis **Blicken**.

E Belgis, *S. Peeters koren*. Anglis, *Saint Peters corne*.

VIRES. Diocles Zeam Tiphæ in ciborum ratione postposuit: & Galeno *q*, vim habet inter Hordeum & Triticum mediam, tantum in cibo Tritico cedit, quantum Hordeo in panificio præfertur: plus tamen, vt Dioscorides & Oribasius *r*, quam Hor-

k *lib.2. cap.111.* l *8. hist.9.* m *1. aliment. facult.13.* n *lib.2. cap.6. ment. facult. & Aetio tetr.1. serm.1.* o *edit. Gallica.* p *in Dioscoridem.* q *1. de alir* r *11. collect.*

deum

deum alit, ori grata, in panificia verò digesta, minus quam Triticum alit: Apud Dioscoridem Ζόμος, quemadmodum & apud Oribasij interpretem legitur: at Galenus Ζόμαχον *t* stomacho vtilem habet: ex quo loco Galeni, Dioscoridem aliqui restituendum censent. Saracenus Zeam, quam putat Plinium à præstantia Semen nominasse, Ζόμαχον esse admittit: attamen simul etiam Ζόμον, hoc est, ori gratam esse minimè negat: quare Actuario *u* Zea inter leuia edulia est, perpurgata & pultis in morem decocta: neque sanguinem bene sincerum generare consueuit, neque satis enutrire. Panes ex Zea nostrates conficiunt, non minus albos quam ex Tritico, leuiores tamen minusque nutrientes, recens suauis est & concoctu facilis: antiquus non ita gratus, & concoctu difficilis. Hunc panem Philistion Locrus haud dubio intellexit, dum chondritas post similagineos præstare scripsit. Conficitur autem vel ex tenuissima & purissima farina, hicque etiam Semidalitis nominatur: vel ex media farina furfuribus remotis, qui Speltaceus siue Zeaceus dicitur. Solent etiam pistores arte adeo conficere, lupulum in aqua, qua subigunt, decoquentes, vt spongiosus videatur, quare ἀπογγώδης ἄρτος panis spongiosus appellatur, quem venalem exponunt, qui ventrem inflat, flatus generat, & difficulter, si multus comedatur, digeritur. Pultes & mica cum lacte, vel amygdalato, vel iusculo, vel vino, vel cereuisia, & saccharo fiunt, & sanis & ægris vtiles: Pulticulæ ex Zeæ Alica & iusculo carnium, Oryza magis nutriunt. Hæmoptoicis, pulticulæ ex farina, aqua & butyro bene coctæ in vsu quotidiano esse debent. His, vt & dysentericis & diarrhœa laborantibus vtiles, si cum pedibus vitulinis, vel veruecinis decoquantur. In tabe & alui fluoribus ex farina cum lacte amygdalato, alióue, vel pingui iusculo carnium vel gallinarum vtiles, præsertim cum lacte caprino, si capra sola Zea nutrita fuerit, paratæ. Alui fluoribus, maximè in fluore hepatico, si ex mica panis tosta cum lacte vel iusculo conficiantur, vtiles. Xenophon *x* scribit apud Mosynetos inuenisse se hornas fruges cum culmis conditas, inter quas Zeæ magnus numerus fuerit. EXTERIVS. Capitis vlceribus manantibus Zea in vino cum nitro decocta prodest: A in aceto verò & illita scabiē sanat & vngues asperos læuigat. Mammarum tumores ex coagulato lacte resoluit, micà panis cum lacte recenti in oleo rosato decocta, & in modum cataplasmatis calidè applicita. Dysentericos dolores decoctum Zeæ infusum, mitigat: & cum sæuo hircino iniectum, intestina ab exulceratione tuetur. FVRFVRES, clysmatibus vtiliter induntur. Oculorum abscessui, Aegylopi & quibusvis tumoribus, in aceto & vino decocti & impositi prosunt. B Hepatis inflammationibus calidis vtile erit, si furfuribus & farina addatur, & cum oleo violato & recenti butyro misceantur & applicentur. ZEÆ Monococci semen Mediomatrices loco Secales, Speltæ admiscent: sed eo præcipue saginandis pecoribus vtuntur. Triphon Alexandrinus *y* inter genera panis, Chondriten quoque retulit, quem ex Zeis confici tradit: namque ex Hordeo minimè Chondron fieri asserit. Panis qui ex Zea Monococco conficitur, plane punicus C fit, insipidus & concoctu difficilis, velut is qui ex Briza paratur. Sic & Mnesitheus apud Galenum *z* asserit, ex sua Zea panem grauis odoris, atrum & membranosæ substantiæ cōfici (quare tum apud Galenum *z*, tum apud Athenæum *a*, panes ex Zea damnantur.) Quippe neminem diutius eo vesci posse inoffensa valetudine, constanter pronūtiat, præsertim si affatim edatur: ægre enim conficitur, & ventriculo negotium D cessit: prouincijs tamen hyemalibus frequentem in cibis esse. Quare manifestum patet, aliam esse ab ea, quam Plinius Romanis vocari tradidit, ex quo tam pretiosus cibus Alicæ fiebat. Campaniæ agro æstuoso lætissimè proueniens: Zea vero gelidis tantum regionibus familiaris erat. Et quēadmodum ex Zea prima, Crimnos, hoc est, crassior farina, & ex Zea tenuissime molita Athera fiebat. Sic ex Tritico & ex ea Zea quæ dicoccos nuncupatur, Chondros fit Dioscoride *b* monente. Sic ex Zea Alicam E præstantissimam & salutarem etiam fieri, Plinius *c* ostendit: at quomodo conficiatur, & quæ Alicæ tria genera sint, supra *d* exposuimus.

s sic Marcellus, Ruellius, Saracenus. *t ita apud Dioscor. Lacuna & Cornarus legunt.* *u de spiritus animal. nutritione cap 5.* *x lib. exped. Cyri.* *y lib. de plantis.* *z lib. de aliment. facult.* *a lib. 3. c. 18.* *b lib. 2. c. 112. 114. & 118.* *c lib. 18. c. 11.* *d cap de Alica.*

DE ZEA AMYLEA SEV OLYRA.

CAPVT XIV.

ZEA AMYLEA SEV OLYRA.

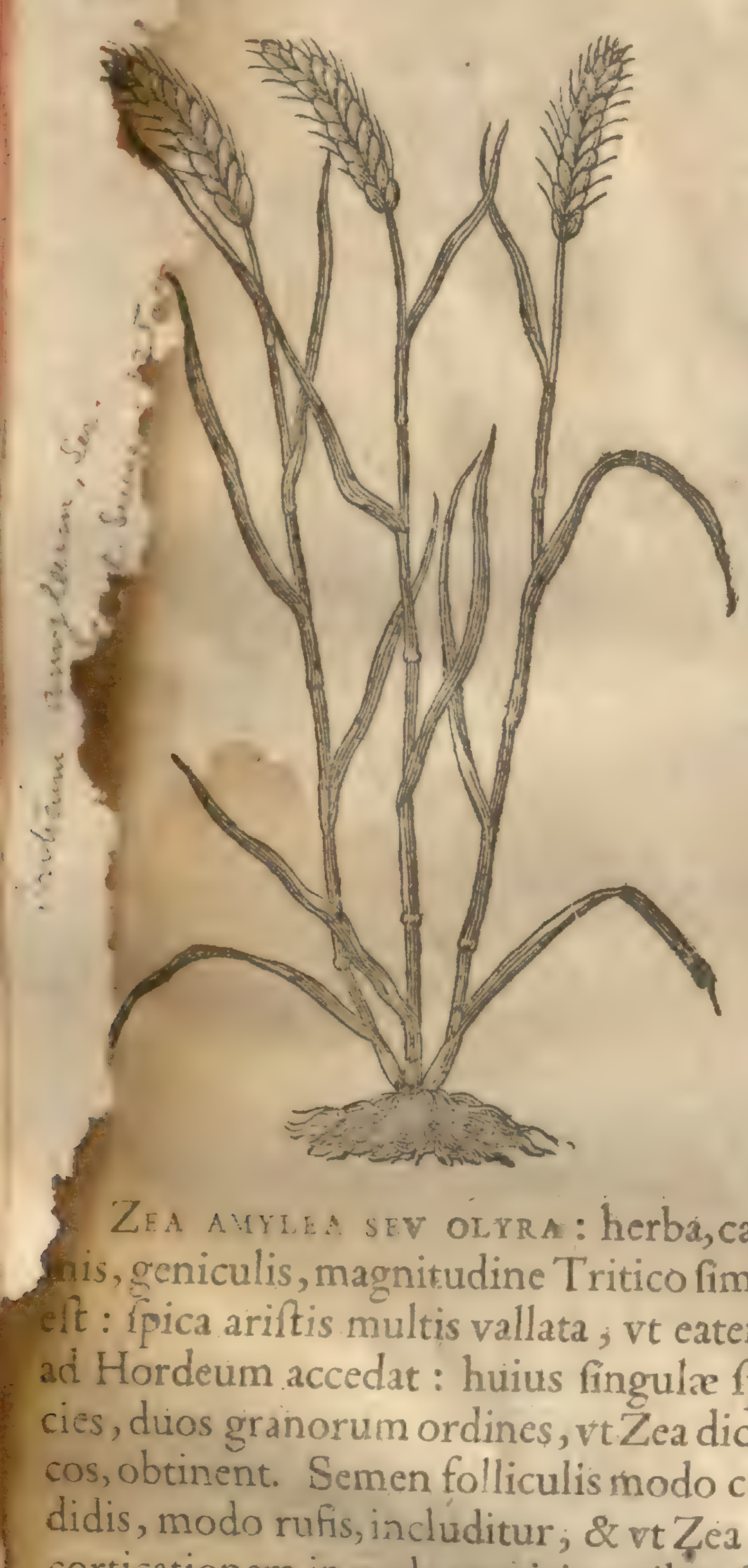

ZEA AMYLEA SEV OLYRA: herba, calamis, geniculis, magnitudine Tritico similis est: spica aristis multis vallata, vt eatenus ad Hordeum accedat: huius singulæ species, duos granorum ordines, vt Zea dicoccos, obtinent. Semen folliculis modo candidis, modo rufis, includitur, & vt Zea decorticationem in mola requirit, quibus spoliatum Tritici granis simile est. Et vt Plinius *a*, spissior quàm Far & minor spica, eadem & ponderosior: raro modius grani non XVI libras implet: exteritur in Græcia difficulter, ob id iumentis dari ab Homero (qui Olyram vocat *b*, scribit.

LOCVS. Multis Germaniæ locis prouenit Vere sata, apud quos communiter quinto mense maturatur. Iulio Augustoue metitur: apud alias nationes, tertio, postquam sata fuerit, mense colligitur: tanto interuallo fruges, alio atque alio solo procreatæ inter se distant, vt vel hinc appareat suum cuique tempus in singulis regionibus deputatum fuisse.

NOMEN. Hanc prius Tritici speciem, cùm ei, excepta deglubitione, conueniat, cum Trago & Fuchsio credidimus: iam verò obseruata decorticatione, ad Zeas, vel Dioscoridis Olyram referimus: vel, si mauis, à forma Zeopyron amyleum nomines. Et Dioscorides *c*, ὄλυραν ἐκ τῆς αὐτῆς γενέσεως τῇ ζειᾷ esse, (non verò Zeæ speciem) dixit, id est, naturę & facultatis eiusdem cum Zea. Galenus *d*, ζειᾶς apud Hippocratem *e*, ὀλύρας exponit. Theophrastus *f*, Olyram (Siliginem Gaza nouit) ex ijs quæ Tritico similima sunt, *f* esse dicit, culmis *g* mollioribus atque infirmioribus, verum multiplici *h* folliculo includi. Sic & Plinius *i* Olyram inter frumenti genera recenset, & Arincam vocat, quæ Galliarum propria, copiosa & Italię est, Aegypto autem ac Syriæ, Ciliciæque & Asiæ ac Grecię peculiares Zea, Olyra, Typhe. Non placet Marcelli *k* sententia, qui Theophrasti & Plinij Olyram Secale esse vult. Siquidem Plinius *l* diuersas facit, vt qui Secalem deterrimam & tantum ad arcendam famem esse, cui admisceatur Far ad amaritudinem mitigandam: ex Olyra verò dulcissimum panem fieri, idem scribit. Nec D. Hieronymi *m* versionem probamus, qui vocem ὄλυρα à Septuaginta interpretibus positam, quam (vt ipse scribit) alij Auenam, alij Sigalam putant, Viciam interpretatus est: qui tamen fatetur Symmachum ζειὰς siue ζέας interpretatum esse, quam vel Far, vel gentili Italiæ sermone, Spicam, Speltamque dicit. Et hic panis est, quem Elias Iezabel fugiens inuenit, quem Septuaginta *n*, panem ὀλυρίτην vocant. Nec subscribimus Hermolao *o* & Ruellio *p*, qui Olyram Siliginem reddunt, fortè Gazam imitati, qui apud Theophrastum Siliginem vertit. Turannius eandem esse Olyram & Oryzam existimauit. Fortè Far halicastrum Columellę *q*, quod trimestre cognominat. Tritici secundum genus, Trago, Fuchsio, Lonicero, qui Trimestre Dioscoridis censent; de quo supra, quod tamen ab hoc discrepat, cùm illud decorticationem non requirat. Triticum Trimestre, Cordo, Olyra, Dodonæo *r*, Lugdunens. Amylæum frumentum, Dodonæo, Tabernæmontano. Triticum amyleum Gerardo. Germanis,

a *lib.* 18. *cap.* 10. b *Iliad.* ε. c *lib.* 2. *c.* 113. d *in Exegesi.* e *lib. de superfœtatione.* f 8. *histor. plant. cap.* 1. g 8. *hist. plant. c.* 9.
h 8. *hist. plant. c.* 4. i *lib.* 22. *c.* 25. k *lib.* 2 *in Dioscor. c.* 82. l *lib* 18. *c.* 16. m *in Ezechielem cap.* 4. *vers.* 9. n 3. *Regum cap.* 19. *v.* 6.
o *lib.* 2, *corol.* 314. p *lib.* 2, *c.* 21. q *lib.* 2. *c.* 6. r *edit. Gallica.*

Amelkorn/

Amelkorn / quod ex ea optimum Amylum A confici ſoleat : quibuſdam **Ymmeren**/ alijs **Emmern** & **Emmerkorn.** Belgis, *Amelkoren.* Anglis, *Amilcorne, Starche corne.* Far aliud nobilius, addit Cęſalpinus *s*, quod rarius in Italia ſeratur, grano longè craſsiore & candidiore, quod è ſuis folliculis facilius, more Tritici erumpat, cuius ſpica ſine ariſta ſit: an huius ſpecies aliqua?

VIRES. Olyra, inquit Galenus *t*, mediam Tritici & Hordei naturam poſsidet, tam vt nutrimentum, quam vt medicamen- B tum: at Dioſcoridi Zea minus nutrit: &, vt Aetius *u* Olyra tanto deterior eſt Tritico, quanto melior eſt quam Tipha & Auena. Attamen in panes quoque (candidos) cogitur, ex qua ſimiliter κεϊμενον, id eſt, craſsior farina factitatur. Panes Olyrini *x*, ſi ex bona Olyra fiãt, poſt Triticeos optimi ſunt: at ſi ex vitioſo ſemine facti ſunt, Tiphinis inferiores erunt. Plinio *y* ex Arinca dulciſsimus panis. Mneſitheus panem qui ex Olyra fit, multum nutrire dixit, quia ſine magno labore digeritur, Athenæo. Pultes ex huius farina & pane, non ſecus quàm ex Tritico, ori gratæ, apud Mediomatrices coquuntur, ex Olyra & Tragus, vt ſupra oſtendimus, conficiebatur, & Plinius *z* Far ex Olyra fieri dixit.

DE ZEOCRITHO SEV ORYZA GERMANICA.

Hordeum vocatum: vide p. 1 423

CAPVT XV.

ΖΕΟΚΡΙΘΟΝ, ſeu Oryza Germanica, (licet cum Oryza nihil affinitatis habeat, ſed potius mediæ inter Zeam & Hordeum naturæ.) Frumentum eſt radicibus, folijs, culmis geniculatis Zeæ ſimilibus: ſpicis, Hordei modo aſperis, & acutis ariſtis armatis, ſingulis tamen maioribus: grano candidiore, vtriculis vt Amylæũ incluſo, quod Zeæ modo à cortice in mola repurgari po- E ſtulat.

LOCVS. Eſt ex æſtiuarum frugum genere, quare apud Mediomatrices cum alijs trimeſtribus ſeminibus in optimis agris ſeritur, qui proprium nomen ignorantes, Oryzæ ſaluberrimæ genus eſſe affirmant, Riſum Germanicum vocantes.

NOMEN. Oryza Germanica Trago dicitur, qui Columellæ *a* Far candidum ſeu vennuculum album facit, & Tragum cereale exiſtimat: cui Dodonæus (Oryzam Germanicam vocans,) & Tabernæmontanus contradicunt: ſiquidem Tragus, res ſit factitia, Chondro ſimilis, nec frumentum aliquod naturale: quare Olyræ Dioſcoridis *b* magis ſimilem, aut Plinij *c* Sandalo, Farris Gallici ſpeciei: aut Farri *d* Cluſino, quod fortaſſe idem cum Plinij Sandalo eſt, cùm vtrumque ſit candidum: & an Far ſit Gallicum ſemine candido, Ruellij *e*, dubitat, quod *Blance* à ruſticis appellari Ruellius *e* ſcribit. Verum quid de his nobis videatur, (cum Sandalum apud Plinium res factitia ſit,) ex præmiſsis colligere eſt: attamen, cùm Farre Cluſino Columellæ conuenire, facilè aſſenſerimus: quod Cluſinum forte dictum à Cluſio oppido Tranſpadanæ Italiæ, quæ alias togata Gallia nominatur. Olyræ Aduerſ. Far, Caſtori. Tipha Theophraſti, C Tabernęmõtano. Germanis, Teutcher Ar... Cum hoc conuenit FAR CLVSINVM in Lugdunenſi hiſtoria, de quo hæc habet: Far Cluſinum àductum ex Italia, & in agro pinguiſsatum, ad hominis altitudinem, vel etiam procerius creuit, caule ſex *f* geniculis diſtincto: folijs totidem: radiculis quinque vel ſex fibroſis: ſpica palmum longa, prolongis ariſtis horrida: folliculis ampli... denſis, multiplicibus, granum ambien... bus, longum, exile, profundius lacunatum, D aridum, quod vix excutitur ac euoluitur: vt non immerito dixerit Plinius, in ar... non exteri vt Triticum, Hordeum, Silig... nem, ſed toſtum purgari, vt Panicum, M... lium, quæ cum folliculis cruda ſeruntur: ac ideo Far minimè toſtum, cum vaginalis ad ſatum ſeruari. QVALITAS ET VIRES. Temperamento & facultatibus Tritico & Speltæ reſpondet: ad multa culinæ opera vtile: coctum cum lacte, vel cum iuſculo carnium Oryzæ modo, cibus gratus eſt, qui etiam, vt & panis ex eo confectus, probe alit: an verò aluum emolliat, nec dum obſeruauimus. Sunt qui aqua decoctum, cum petroſelino & anetho minutim diſſecto, comedant.

* * * * * * * * *

s *lib.*4. c.43. t 8. *ſimplic.* u *tetrabibl.* 1. *ſerm.*2. *cap.* 153. x *Gal. lib.*1. *alim. facult*, c.13. *Oribaſ.*1. *collect.*13. y *lib.* 18. *cap* 10 & *lib.*22. *cap.*25. z *lib.*18. c.7. a *l.b.*2. *cap.*6. b *lib.*2. c.113. c *lib.*18. c.7. d *Columell. lib.*2. c 6. e *lib.*2 c 17. f & *Plinius, farri ſena genicula tribuit lib.*18. c.7. g *à vergiliarum occaſu ſerendum Plin. lib.*18. c.24. *in loco humido lib.*18. c 17. & *cap* 21.

DE ZEOPYRO SEV TRITICO SPELTO.

CAPVT XVI.

ZEOPYRVM SEV TRITICO-SPELTVM.

ZEOPYRON SEV TRITICOSPELTVM: Zeæ simile est, & eodem modo quo Zea dicoccos prosilit, radicibus multis, tenuibus, fibratis: culmis ex vno grano multis, (decem, viginti, triginta, nonnunquam pluribus fœcundo solo inquit Cordus *a*,) geniculatis, Hordeo similibus & æqualibus, vt & spicis & spicarum aristis: semen quod Hordeo æquale, non perinde ac Zeæ glumis inuoluitur, sed Tritici modo purum, glabrum & nitidum, sublutei coloris, & à glumis vt Triticum; in area facilè flagellis exteritur.

LOCVS. Hoc apud Mediomatrices frequens est, solumq; amat fœcundum.

NOMEN. Cum similitudinem ζειᾶς καὶ πυροῦ habeat, idcirco cum Galeno *b*, (qui inter fruges recẽsuit) ζεόπυρον seu Triticospeltum nominamus, quod in Bythinia & γυμνόκεφθον, id est, Hordeum nudum ac corticis expers, A quod in Cappadocia prouenire scribit. Et Plinio *c* Hordei genus in Bœtica & Africa, quod glabrum appellat Turranius. Ordeum ἑξάστιχον rusticorum more Columella *d* vocat, & Cantherinum, quod folliculo castratum nascatur, sponteque granum gluma excidat: Cantherij enim dicuntur equi, qui castrati sunt, Catone autore. Speltæ tertia species, Trago, qui cum Chondro, aut Alica (quæ res tamen sunt factitiæ) conuenire statuit, & Far vennuculum rutilum B Columellæ censet. Zeopyron, Dodonæo, Aduersus Lobelio, Lugdunensi, Tabernæm. Hordeum Hexastichum, quod hodie Hordeum sine tunica, Cordo *e*, Hordeum glabrum eidem *f*. Hordeum nudum Gesnero *g*, Gerardo: Hordeum γυμνόκεφθον, Anguillaræ, Camerario. Hordeum mundum Cesalpino. Germanis, **Kern/Weytzen/Speltz/Nackete Gerst**. Belgis, *Tervve Spelte, Naeckte Gerste*. Anglis, *Nacked Barly, Vvheate Barly*. Italis, *Orzo nudo*. Neapolitanis, *Orzo mon-C staroló*.

QVALITAS ET VIRES. Substantia eius, Galeno *b* inter vtrumque media quodammodo est, ac si ex vtroque esset commista: tamen panis qui ex eo semine conficitur, eo qui ex Briza in Thracia conficitur, (inquit *b*,) tanto melior est, quanto Triticeo deterior est. Apud Germanos non minus panibus & cibis parandis, quam Hordeum, cuius etiam gustum imitatur, adhibetur, & ad pistrinarum opera vsum præbet: Hordei modo cum lacte aut carnium iusculis coquitur: alij cum aqua operarijs, cum cibus sit optime nutriens, exhibent: ita & panis ex eo confectus, melius eo qui ex Zea fit, nutrit. Pultes ex farina & panis mica, eo modo quo ex Zeæ & Tritici farina, & sanis & ægris gratę, parantur. Verum & in Cataplasmatibus loco Triticeæ farinæ vti possumus. Alica etiam quibusdam in locis ex hoc conficitur. Historiæ Lugdunensis autor à Zeopyro distinguit, Zeopyrum Gymnocrithon vocans, inquiens, Hordeum cortice exutum si seratur, tale prouenire, vt ad Ptisanam conficiendam nõ sit præterea tundendum, seminis gustum non minus suauem esse ad omnia cibariorum genera, quàm Hordei spoliati: nihil ab Hordeo vulgari diuersum esse, quàm quòd granum nullo cortice amictum in folliculis aristatæ spicæ

a *lib.1. histor. cap.78.* b *1.de alimen. facult. cap.78.* c *lib.18. c.7.* d *lib.2. c.9.* e *lib.2. in Dioscor. cap.108.* f *lib.1. histor. plant.* g *libro de hortis.* h *lib.1. de alimen. facult.13.*

nascatur:

nascatur: quod ipsum & in alijs Frumentorum generibus fieri dicit, si detracto pariter cortice terræ mandentur: cuius vis eadem quæ Ptisanæ hordeaceæ. Et, vt Columella *i*, proximus est frumentis vsus Ordei Hexastici, quoniam & alia animalia quæ ruri sunt, melius quàm Triticum, & hominem salubrius, quàm malum Triticum pascit.

DE SECALI ET FARRAGINE.

CAPVT XVII.

SECALE HYBERNVM S. MAIVS.

SECALE duplex est, ratione sationis discretum, alterum enim autumno satum, per hyemem in terra nutritur: alterum, Vere seritur. SECALE HYBERNVM vel maius, radicibus est multis, tenuibus, fibrosis: folijs cum primùm prodeunt rubescentibus, dein vt reliquorum frumentorum virentibus, Tritici tenuioribus, longioribus, culmis numerosis, senis, septenis etiam pluribus, (si enim ante hyemem, à pluuiosa tempestate illæsum radices egerit, & in cespitem quasi euaserit, magni prouentus spem facere solet, quæ plerumque adeò non fallit, vt ex vno grano duodeni & plures quandoque, spicati culmi exeant,) qui Triticeis graciliores, at firmiores, longiores, & ex vagina aspera, graminea, arundinaceaue, quaternis vt plurimum, nonnunquàm quinis internodijs distincti, prodeunt: spicis in versus digestis, aristis brevibus, nequaquam innocentibus, cinctis & aliquot quasi hamulis, serratis, (caueat ergo quis ne ori spicam indat,) vt sequenti figura *a* aliquot aristis expressimus, quod & in reliquarum frugum aristis notauimus: flore est luteolo; qualis in plerisque frumentis obseruatur, & diu floret, adeò vt quadragesimo die tantum à flore maturescat, postquam enim defloruit, septimanis quinq; maturatur. At spica cum floret erecta est, quare rubigini, cum imbres retinuerit, opportuna: semine verò prægnans, procumbit ac deorsum propendet, quia longior. Granum est oblongum, strigosius, tenuius & nigrius Tritico, glumis non opertum, sed nudum, ideò caductum, ac sæpenumero sponte exiliens.

LOCVS. In Germaniæ, Galliæ, aliarumque regionum locis plurimis, præsertim septentrioni subiectis, nascitur qualicunque solo, etiam gracili, macro & arido, in fœcundiore tamen ac lætiore melius & præstantius. Apud Germanos autumno seritur, & si cœli temperies respondent, nono plerumque à satione mense in horrea conuehitur: apud Belgas etiam agris aridis & sterilibus, vt in Brabantiæ Campania, feliciter crescit, apud Neapolitanos solo sicco, sabuloso & effœto seritur.

NOMEN. Dicitur Secale, Plinio. Siligo, Brunfelsio, Hermolao & Lonicero. Siligo veterum, & Secale Trago, qui hybernam & æstiuam nominat. Secale & Farrago, Matthiolo & Castori. Secale, Fuchsio, Dodonæo *b*. Lobelio, Lugdunens. qui vtriusque meminit, Tabernæmont. Gerardo Rogga siue Secale, quod autumno & quod vere seritur, Dodonæo. Olyra, Cordo *c*. Tipha cerealis & Tipha Theophrasti, Portæ. Germanis, Rocken / quibusdam Rockenkorn / ad differentiam Tritici & Zeæ, quæ etiam Korn siue frumentum generali vocabulo dicuntur. Belgis, *Rogge*. Anglis, *Rie*. Galli, *Seigle*, *Segle*, vel vt Ruellius *d* litera vna etrita, Seclam vocant. Italis, *Segala*.

i *lib. 2. cap. 9.* a *Secalis luxurianti.* b *edition. Gallica.* c *in Dioscorid.* d *lib. 2. cap. 22.*

Neapolitanis, Germano. Hiſpanis, *Centeno*. Vngaris, *Ros*, *Tavazi Ros*. Bohemis, *Zito*.

SECALE VERNVM VEL AESTIVVM: altero minus & gracilius eſt, cum hybernum lætius ſit, paucioribus culmis, ſpica breuiore ac tenuiore, granoq́; leuiore, quod vere cum Hordeo æſtiuo ſeritur, & Iulio, quinto à ſatione menſe apud nos metitur.

NOMEN. Siligo æſtiua Trago: Secale alterum, Lugdunenſi: Rogga ſiue Secale æſtiuum, Dodonęo. Ad quam veterum plan- B tam referenda ſit, hactenus diſputatum fuit, alijs ad Siliginem, vt Hermolaus *e*, Brunfelſus, Tragus: alijs ad Brizam, vt Ruellius *d*, qui eos in magno errore verſari, qui Siliginem eſſe exiſtiment, ſcribit: alijs Tipha eſt, vel ſaltem eius ſpecies, vt Portæ: alijs ad Olyram referentibus. At ne quis cum Siligine idem faciat, vt Hermolaus, qui veterem Siliginem eſſe non ambigit: cum Siligo granum habeat candidum, leuius ſit Triticeo, ac Tritici, vt inquit Plinius *f*, delitiæ, C ex qua panis laudatiſsimus, & piſtrinarum opera laudatiſsima fiunt. Secale verò granum habet nigrum, ſtriatum, anguſtum, ex quo panis ater, ad plebeculæ famem arcendam, conficitur. Accedit, quod Siligo ſemper reſtam habeat ſpicã monente Plinio *g*, nec rorem contineat, qui rubiginem faciat: at Secale ſemine prægnãs, ſpicam habet procumbentem, & deorſum nutantem. Nec etiam Olyra eſſe poteſt, cum Olyra candida ſit, & multis glumis veſtiatur: Secale verò nigrius eſt, & vtriculis non includitur. D Ruellius *d* Brizam Aſiaticam à Galeno ſcriptam, non longè diſsidere credit, ab ea Farragine, quæ Gallis Secale vocatur, ex qua fiat panis ater quidem, ſed recens non inſuauis, ab eaque nomen Bizi panis in Galliæ vulgus manaſſe putari, extrita litera r, Galli etenim *pain Biz*, panem nigrum vocant. Hęc Ruellij, Tabernęmontanus non ſolum approbare videtur, ſed βρύζαν Galeni & Secalem idem eſſe affirmat. Verum cum Bri- E zæ grana vtriculis includantur, Secales verò granum nudum ſit, diuerſa eſſe quis non intelligit. At Græcis incognitam arbitratur, & à rei ruſticæ ſcriptoribus Romanis, Catone, Varrone, Columella & Palladio prętermiſſam, quia vſum eius ingratiſsimum putarint, & ſolis ſubalpinis gentibus familiarem: fortè etiam quod priſcis illis temporibus, Latio ignota fuerit: vel fortè quod in Tritici & Farris & aliarum meliorum frugum copia, Secalem neglexerint, nõ dignam arbitrati, quæ poſteris vulgaretur, & quæ in Italia ſereretur. Quare ad Secalem Plinij *h* referre oportet. Rarum dictu eſſe aliquid, cui profit negligentia. Id autem quod Secale atq; Farrago appellatur, occari tantum deſiderat. Secale, Taurini ſub alpibus, Aſiam vocant, aterrimum (alij deterrimum legunt) & tantum ad arcendam famem vtile: fœcunda, ſed gracili ſtipula, nigritia triſte, ſed pondere præcipuum. Admiſcetur huic Far, vt mitiget amaritudinem eius: & tamen ſic quoque ingratiſsimum ventri eſt. Naſcitur qualicunque ſolo cum centeſimo grano: ipſumque pro lætamine eſt. Hæc Plinius: cui etiam Farrago eadem ratione, qua Far, Hordeum, Auena, Triticum, Farragines nominantur, quando videlicet iumentorum pecudumque pabulo ſeruntur, vt Farrago. Sed pauca de Farragine aſpergamus.

FARRAGINIS vox, diuerſa notat, ſiquidem Perſius *i*, pro Farre vel Frumento poſuerit, licentia Poëtica. Vappa & lippus & in tenui Farragine mendax. Plinius *k* verò Secale primum, dein eodem capite Farraginis nomine aliud notat, dum inquit. Farrago ex recremento Farris prædenſa ſeritur, admiſta aliquando & Vicia. Generaliter tamen Farrago, quam Græci χόρτον appellant, ſignificat omnem viridem ſegetem, quæ ex multis ſatis, vt Hordeo, Vicia & Leguminibus pabuli cauſa fit, quod ex M. Varrone *l* oſtendimus, qui pabuli genera recenſens, Ocymum, Farraginem, Viciam, nouiſsimè fœnum ſecari ſcribit, & ſubiungit: Ocymum ex pabuli ſegete viride ſectum antequam gerat ſiliquas. Contra, ex ſegete, vbi ſata admixta Ordeum, & Viciã, & legumina, pabuli cauſa viridia: quod Far ferro cæſa, Farrago dicta eſt, aut quod primum Farris ſegete ſeri cæpta: Ea equi & iumenta cętera verno tempore purgantur ac ſaginantur. Plinius *m* in Africa, ex Hordeo fieri ſcribit, modum Columella *n*, his verbis propoſuit: Farraginem in reſtibili ſtercoratiſsimo loco & altero ſulco ſerere conuenit. Ea fit optima cùm Cantharini Hordei decem modijs iugeruni obſeritur, circa æ-

e *lib.2. cap.314.* f *lib.18. c.9.* g *lib.18. cap.16.* h *lib.18. c.16.* i *Satyra.5.* k *lib.18. c.16.* l *1. de re ruſtic.31.* m *lib.18. cap.16.* n *lib.2. cap.11.*

quinoctium

quinoctium autumnale, sed impendentibus pluuijs, vt consita, rigataque imbribus, celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis violentiam. Nam frigoribus cùm alia pabula defecerunt, ea bubus cæterisque pecudibus optimè defecta præbetur: & si depascere sæpius voles, vsq; in mensem Maium sufficit. Quod si etiam semen ex ea voles percipere, à Calendis Martijs pecora depellenda, & ab omni noxa defendenda est, vt sit idonea frugibus. Plinius *o* ex Tritico Farraginem fieri his verbis testatur: & in Tritici genere pars aliqua pabuli est, quadrupedum causa sati, vt Farrago. Quare Absyrtus etiam πυρίνην χέασιν Triticeam Farraginem, equulis maximè probat, ea si desit, κελθίνην, quam Eumelus ijs referat, post trimatum dari solitam. Ruellius quoque hac de re audiendus *p*: Duplici ratione inquit, apud Gallos Secale seritur, nunc solum & simplex, nunc Tritico aut Farre mixto, æquis ferè partibus: miscellaneam hanc segetem Galli *Meteil*, quasi miscellam nominant. Conditiuamque, excusis etiam granis, Farraginem, rustici Galli appellant, quemadmodum & fasces & manipulos inde compositos, Farreum. Ea per hyemem iumentorum pecudumque pabulo cedit, quibus etiam pro stramine est: id causæ fuit, cur Secale Plinio, Farraginis genus fuerit, quando videlicet pecudum iumentorumque per hyemem pabulum efficitur.

QVALITAS. Secale Tritico in calefaciendo & digerendo potentius est: at Matthiolo refrigerat & humectat, ordine primo: temperate calidum Tabernæmontano: minus tamen Tritico & plus Hordeo emollit & pus mouet.

VIRES. Nunc de vsu & viribus ipsius, à PANE SECALINO exorsi, dicamus. Secale cum proximum inter frumenta à Tritico & Zea locum habeat, ex eo panis conficitur, qui aliquibus ἄρτος σεκαλινὸς, panis secalinus: Plauto panis ater: alijs panis cibarius & secundarius dicitur: qui ater & ponderosus, lentoris atque obstruentis naturæ nonnihil habens, concoctu difficilis, respectu Triticei & eius qui ex Zea conficitur, ventriculo grauis est, præsertim si furfuribus careat, quare agrestibus potissimum idoneum esse volunt, quamuis per annonam etiam vulgi inediam expleat, & agricolis quibusdam A persuasum, huius panis esu corpora validiora fieri. Bruyerinus *q* asserit in Lugdunensi tractu & vicinis, mulieres, quæ pane Secalino aluntur, validas & bene curatas formaque egregia conspici: qui tamen admodum spernendum alimentum hominibus præstare censet. Hic veterascens acorem contrahit, perquàm recens aliquam odoris gratiam habet, quam confertim durescens exuit. Quod si ex farina pollinario cribro exacte cribrata, furfuribus purgata conficiatur, benè nutrit, nec insuauis est, ita vt à quibusdam eo assuetis, præferatur ei, qui vel ex Tritico, vel Zea conficitur, cùm etiam non ita facilè aëre exsuccus & aridus reddatur, vt is qui ex Zea confectus est. Alijs Secalinus Syncomistos, id est, qui omnia simul habet, farinam, furfures, & vtriculos, si probè coctus beneque fermentatus fuerit, minus lentus est, non admodum ægrè conficitur, citoque per aluum labitur: at Tritico Syncomisto, & grauior & concoctu difficilior. Optimus conficitur ex Secale non nimium recenti (cùm enim humiditate abundet, humidum paucumque præbet alimentum, difficilis concoctionis, flatus verò eque generat,) nec inueterato grauisq; odoris (siquidem is & difficulter concoqueretur, & putridum sanguinem generaret,) diligenter repurgato, mediocri fermento & sale addito: qui etenim fermento & tali caret, insalubris est, iecoris meatus, per quos alimentum fertur, obstruit, calculos in renibus gignit, articulis obest, putridos humores vermium materiam generat. Si verò nimium sit fermentatus, ingrati saporis est, quem & ventriculus fastidit. Salubris is, qui vnius, vel duorum dierum est: si antiquior sit, robustis & operarijs relinquendus. Nec calidus comedendus, vt qui ventriculo noxius, corpus inflet, ægrè concoquatur, sitimque causet. Quod schola Salernitana his versiculis exprimit. Panis non calidus, nec sit nimis inueteratus, Sed fermentatusque oculatus, sit benè coctus, Et salsus modicè ex granis validis electus. Ne comedas crustam, choleram quia gignit adustam. Et panis salsus, fermentatus, benè coctus. Purus sit sanus, non talis sit tibi vanus. Refert Bruyerinus *q* rura Gallica eo maximè oblectari, quando ceræ colorem refert, indeque cereum panem appellare,

o *lib.18.cap.16.* *p* *lib.2.cap.22.* *q* *de re cibar. lib.5. cap.17.*

quem

quem ponderibus ſtatim à coctione ſuperpoſitis, contrahat: etiam mulierculas delicatiores, cum lacte mandere. Solent noſtri tantundem Triticeæ, vel ex Zea confectæ farinæ, commiſcere, laudabilioremque panem conficere, vt ſic panis teneritudinem ſuam diutius retineat: alij admiſcent Triticum, vt panem leuiorem gratioremq; reddant, etiam Medicorum conſilio, ad aluum emolliendam magnatibus ſic paratus, primo cibo, maximè æſtate, in vſu eſt. Apud Neapolitanos, cùm panis hic viſcoſæ & tenacis ſubſtantiæ ſit, ruſtici in panificio milium admiſcent, vt eius friabilitati huius viſcoſitate conſulatur. Mica præfertur, præſertim ex farina Secalina benè repurgata, quo namque plus furfurum miſcueris, eo minus nutries: cruſta verò & difficulter concoquitur & melancholicum ſanguinem generat; eaque ijs vtilis qui corpulentiam metuunt. Si namque circa finem paſtus eo vtantur, cibos præſumptos deprimit, vt citò per aluum delabantur, & orificium ventriculi roborat: vtilis & ijs qui ventriculo humido ſunt. Eſt nonnullis panis Secalinus Triticeo minus calidus, at Hordeaceo calidior: hoc magis, illo vero minus nutrit. Nec ſolùm ex Secale panis, verum & potus conficitur, alius quidem ex ipſius farina, alius verò ex ipſo pane. Ille pro pauperibus hoc pacto conficitur. Accipiunt farinam Secalinam confuſam, vaſi indunt, ſenſim calidiſsimam aquam agitando affundunt: vas repletum in vigeſimum vſque diem, antequam vtantur, relinquunt: hic potus iniucundus non eſt, qui & nutrit & ſitim ſedat. At ex pane, pro liti etiam magnatibus placet aqua, in qua panis Secalinus diu agitatus fuerit, quæ acorem quendam non inſuauem inde refert, (aquam panatam Gallicum vulgus vocitat,) eamque vtiliorem putant quàm ex candido & Triticeo. Germani verò ſic conficiunt. Accipiunt micæ tenuiſsimè comminutę vncias quinq; vel ſex, vaſi terreo indunt, menſuram aquæ fontanæ affundunt, mox ſimul ex vno vaſe in aliud ſæpius transfundunt, quo facto vbi micæ conſederint, per pannum aut filtrum colunt. Potus gratus ijs, quibus vini vſus interdictus, loco & alimenti & potus erit. At qui ventriculo imbecilliore ſunt, aquam prius coctam & refrigeratam, additis cinamomi contuſi drachmis duabus, affundant, & poſt transfuſionem, antequam percoletur, horis duabus in vaſe terreo ſtare ſinant. Embammata optima ex folijs gramineis, coqui tempore quadrageſimali conficiunt, quæ quidam ſale & aceto temperant: quibus & ad carnes & ad piſces vtuntur. Sunt qui hoc pacto conficiant: folia tenella, lotà & abſterſa, in mortario contundunt, & per linteum exprimunt, poſtmodum panem Secalinũ ſuper craticulam toſtum aceto, vel omphacio adhuc calidum indunt, vbi refrixerit, prædictum ſuccum affundunt, per pannum laneum exprimunt, ſal addunt: quando vti volunt, parum Piperis, aut Gingiberis contuſi admiſcent.

VSVS. INTRINSECVS. FLORVM: contuſorum drachma vna cum vino albo, ſecundinas pellit. FOLIORVM: ex folijs gramineis, minutim diſſectis, in balneo Mariæ aqua elicitur, cuius vnciæ duæ in calore hepatis, renum & veſicę, manè & veſperi propinantur, eaque vinum diluitur. Infantibus febricitantibus cum ſyrupo violaceo exhibetur. GRANORVM: in alui fluoribus ad tormina ſedanda, granorum manipuli duo, in aquæ libris ſex macerentur, coquantur ad mollitiẽ, colentur: huius colaturæ hauſtus ter in die exhibeatur. Vermes infantum expellit, potus ex granorum manipulo vno in aquæ libris ſex decocto. Vel, accipe ſecales vncias duas, ſebeſten vnciam vnam, coriandri prę parati drachmas duas, affundantur aquæ libræ ſex in cantharo bene obturato: quem aheno aqua pleno indere oportet, in quo horis quatuor bulliant, dein refrigerata colentur, & ad placitum inde bibatur. FARINÆ: in alui fluore commendantur placentæ ad focum coctæ, ex farina recentiſsima, vitellis duobus ouorum, duabus nucibus moſchatis ſimul contritis, & tantundem ſeminis plantaginis latifoliæ tenuiſsimè contuſi. PANIS: ad alui profluuia & dyſenteriam aqua ex micis comminutis cucurbitæ inditis, in balneo Mariæ elicitur, quæ clara, ſaporis ſubacidi, cuius quotidie ad minus bis, vnciæ duæ ſingulis vicibus propinentur: infantulis verò ſæpiùs cochleare vnũ detur. EXTRINSECVS. In calidis Cephalicis, & oculis, à cauſa calida dolentibus, linteola aquæ ex folijs deſtillatione elicitæ, intincta, fronti & oculis imponantur. Capitis r dolores diuturniores lenit, farina confuſanea quæ totum recipit,

in linteo

in linteo capiti circumligata. Oculis illacry- A mantibus collyrium fit ex granis combustis, pulueriſatis, & vino albo mixtis. Vlceribus à frigore hyberno cauſatis hic puluis vtiliter aſpergitur, vt & ad vlcera antiqua, cum rutæ combuſtæ pari doſi. Vulneribus farina diligenter cribrata & inſperſa ichórem (Gliedwaſſer vocant) ſiſtit. Ad aluum ſollicitandam ex farinæ partibus duabus, ſalis vna, cum albumine ouiin paſtam mixtis, ſuppoſitoria formantur. Oleum, etiam fit ſecalinum, hoc pacto: Ex granis, duabus B laminis ferreis calidiſsimis exprimunt: alij craſſe contundunt, bocciæ indunt, & arte chymica oleum éliciunt: alij contuſa, palæ indunt, torrent, vino generoſo irrorando, calidiſsimâ torculari ſubdunt & exprimunt. Cuius olei vſus ad maculas, aſperitates cutis, impetigines, fiſſuras & achores infantum. Manuum *s* pedumque rimis, cinis culmorum aqua ſubactus & illitus medetur. Apoſtemata calidâ maturat farina, in aqua in modum pultis decocta & impoſita: C nam emollit & pus mouet. Ad capillitium pulchrum, lixiuium ex ſpicis commendatur: huius paleæ *t* & corticum arantiorum decoctum, capillitium flauum & nitidum, frequenti muliercularum experimento, efficit. Furfuribus Secalés, pleraque quæ & Triticeis (de quibus ſupra) tribuuntur: quod ſi cum Rutæ ſucco coquantur in modum cataplaſmatis, mammis poſt partum dolentibus & induratis vtiles erunt. Culmis lentis, flexilibus, aqua madefactis, viti- D lium vice, maximè ad vites alligandas utuntur, & noſtri Schaub vocant. Nunc pauca de ipſius Secales luxuria aſpergamus.

SECALE LVXVRIANS: In Secalé ſæpiſſimè accidit, ut ſpicæ quædam, poſtquam flores deciderunt, ac ſemina iam augmenta ſuſcipere incipiunt, vitium aliquod in granis contrahant: videmus quædam ſemina longiùs ex ſuis vtriculis ſeu glumis protendi, ac in mediocrem etiam craſsiE tiem excreſcere, quorum quædam in cornìculi modum récuruantur, quæ omnia nigrum colorem foris contrahunt, intus verò candida farina denſioris materiæ conſtant. Hoc contingit, vbi tempore quo floret copioſæ ſunt pluuiæ, & ijs calor ſolis feruidior ſuccedit: fortè quia maior ſucci copia, quàm ad grani iuſtum alimentum

SECALE LVXVRIANS.

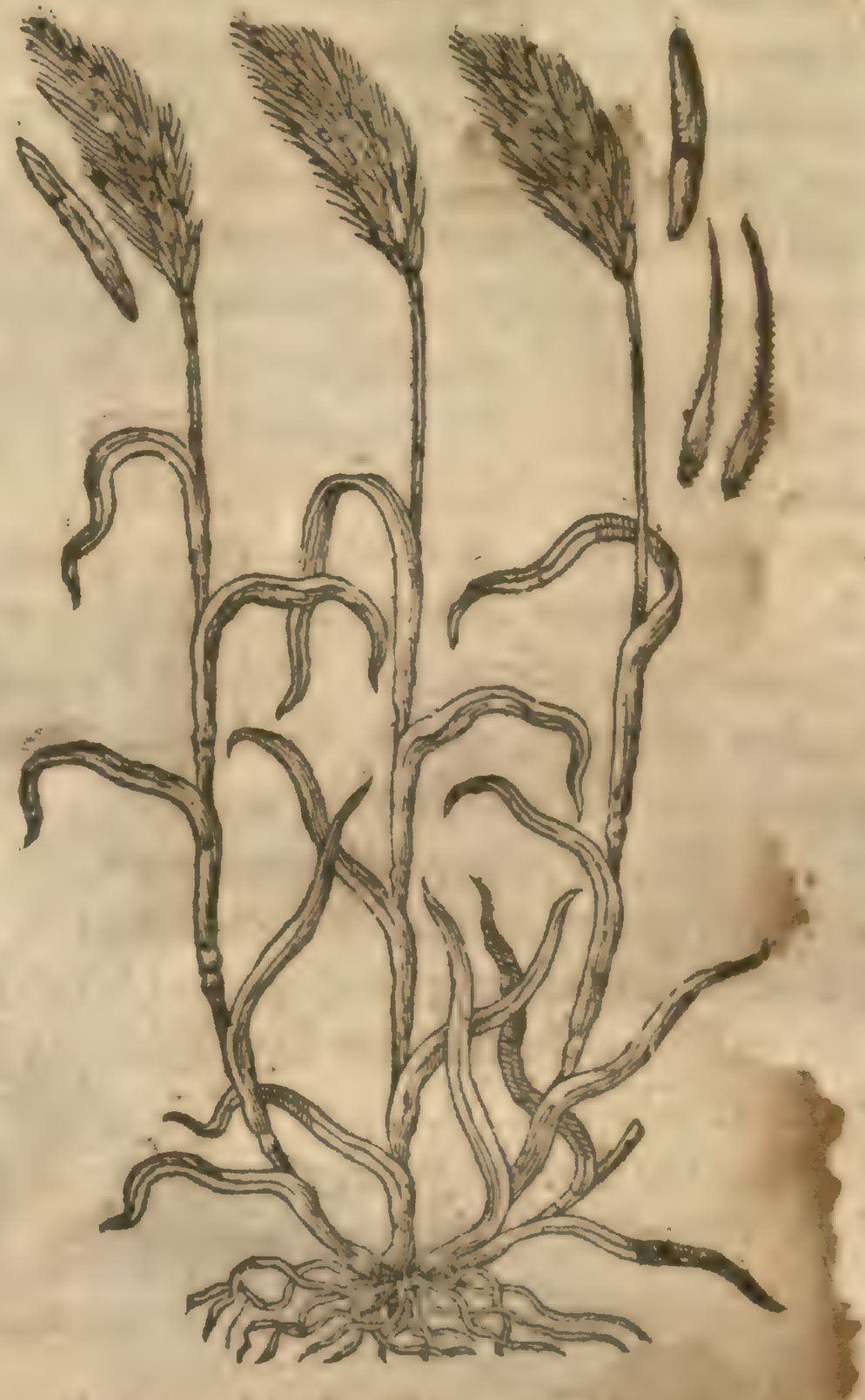

opus eſt, attrahitur, ita vt corticem adhuc tenerum rumpi & internam ſubſtantiam in maiorem molem augeri neceſſe ſit. Refert Plinius *u* inter vitia ſegetum & luxuriam eſſe, cum onerata fertilitate procumbunt: quibus verbis Plinium hoc ipſum notare voluiſſe, ſtatuimus: etſi ſint qui velint eum id vitij innuere voluiſſe, quod Theophraſtus *x* φυλλομανίαν, ſeu inſanam foliorum luxuriam vocauit. Lonicero Germanicè Kornzapffen/ id eſt, Claui ſiliginis, dicuntur: at Thuringis, monente Thalio *y* Rockenmütter/ hoc eſt, Secales mater, vulgò dicitur, quo ad ſiſtendum ſanguinem vtuntur. Novimus quendam qui in frequenti gingiuarum hæmorrhagia, horum granorum ſola in ore detentione, felici cum ſucceſſu, vſus eſt. In vterinis doloribus mulierculæ, grana tria, iteratis vicibus aſſumta, commendant.

SECALE LATIFOLIA PEREGRINA: culmis exſurgit candicantibus, rotundis, ſtriatis, quibus ſpica palmum longa, craſſa, ariſtis longiſsimis, & vt in vulgari, tenuiſsimis denticulis aſperis armata, inſidet: folia habet cubitum longa, vnciam lata & per marginem leuiter exaſperata: grana non vidimus: ſpicam & folia ex horto Clariſsimi Contareni, Senatoris Venéti habemus.

s Matth. Lobel. *t Aduerſ.* *u lib. 18. cap. 17.* *x 8. hiſt. 5.* *y in Hercynia titulo de Gramine.*

SECALE AFFINIS PEREGRINA. Meminit Garziàs ℞ farinæ NACHANI : est autem semen nigrum & minutum sapore Secales, conficiendis panibus aptum. Huius seminis vt rectè Clusius , etiam meminit is, qui naufragium nauis S.Benedicti nomine, quæ paulò supra promontorium bonæ spei ad scopulos allisa est, descripsit, aitque sinapi simile esse, sed nigrius, cuius farina in panes orbiculares subacta, tota illa Æthiopiæ ora maritimà , præsertim inter fluuium S.Christophori & eum qui à S.Lucia nomen accepit, vescuntur. Videtur Pollux *a* ὀρίνδιον vocasse , quod Æthiopibus semen patrium sit, sesamo non absimile, ex quo panem pistum Æthiopes ὀρίνδην vocent. Orindi panis etiam mentio fit à Sophocle *b*, sive, ut inquit Athenæus *c*, qui ex Oryza fieret, vel ex eo semine quod in Æthiopia Sesamo similimum nascitur.

NOMEN. Secales peregrinum genus , in Lugdunensi historia nominatur.

DE HORDEO.

CAPVT XIIX.

FRVMENTORVM duo fastigia antiquis fuisse videntur, Tritici & Hordei, præ cæteris quidem cerealibus vtilissima, & quorum cætera quasi degeneres partus sint, & naturæ ex Tritico & Hordeo mixtæ : etsi nonnullis Hordeum, Siligo spuria videatur.

HORDEVM, κριθὴ Græcis nominatum volunt, quasi secretum ac separatum dicerent, quòd ab eo multo labore glumæ secernendæ essent , fortè rectius ἀπὸ τῦ διακεκρῆναι, quod eo reperto & in usum recepto , homines glandibus spretis, à brutis distincti sint. Antiquissimum enim in cibis Hordeum fuisse, infra ostensuri sumus. οὐλαὶ etiam Hordeum dicitur , quod olim ante inuentum molarum vsum, integrum comederetur : qua de re Suidas & Eustathius. Hordeum vero deriuant ab horrore, propter ipsius aristas, quòd eius arista mordacior sit Tritici arista : alij ab oriendi celeritate, quod ante omnia frumenta aridum sit: alij ab antiquo adiectiuo Hordus , quod apud antiquissimos grauidum significabat.

NOMEN. Arabibus, ut Serapioni *Xahaer*, Haliabbatis glossographo, *Sair*, *Xair*, Auicennæ *Shair* : alijs *Hahaber*, *Hahabeer*, *Sarahan*, *Scahair*, *Scehair*, *Xahar*, *Xaahar*, *Xahair*. Germanis, Gersten. Belgis, *Gerste*. Anglis, *Barly*. Gallis, *Orge*. Italis, *Orzo*. Hispanis, *Cerada*. Vngaris, *Arpa*. Bohemis, *Geezmen*. Polonis, *Yanczmyen*. GENERA. Vnius meminit Dioscorides *a*, at Theophrastus *b*, cuius verba hinc inde nostris adiecimus, plura prodidit discrimina, spicis, fructibus, formis, viribus & effectibus differentia : ei namque in Hordei genere, aliud binis spicarum versibus , aliud ternis, quaternisque, item quinis, cumque plurimum senis existit. Quod verò pluribus versibus construitur , hoc spissius , posituque semper arctius est. Indicum etiam magnam differentiam facit, quandoquidem ramis natum sit brachiari: spicæ verò alijs grandiores, rarioresque: alijs minores, frequentioresq;, & alijs distantiores à folijs , alijs proximiores, vt Achilleis cognomine. Et Hordeorum, siue granorum plura discrimina , aliud rotundius minusque, aliud oblongius majusque atque spica rarius : item aliud candidum, aliud ad purpuram accedit, quod & farinam copiosius reddere creditur, & contra hyemem & flatus, & in totum contra cœli mutationes candido validius est. At Plinio *c* monente, Hordeum Indis satiuum est & syluestre, ex quo panis apud eos præcipuus : meminit & eius cui bini sunt anguli, ex quo in Ægypto ptisana fiebat : ideo subiungit, spicæ quædam binos ordines habent, quædam plures usque ad senos : grano ipsi aliquot differentiæ, longius, leuiusque aut breuius aut rotundius : candidius , nigrius, vel cui purpurea est. Quod Plinius syluestre vocat, Strabo *d* Bosmoron nominauit. Columella *e* duplex genus proponit, hexastichum siue cantherinum, (fortè, quod folliculo castratum nascebatur, sic appellatum,) alterum distichon siue Galaticum ponderis & candoris eximij , quod Tritico mistum egregia cibaria familiæ præbere , prodidit. Sic & recentioribus , ratione formæ spicarum , in magnitudine, & granorum ordine , ac colore variat. Et hoc cum veterum Hordeo conuenit : quamuis fuerint qui dubitarint, num Hordeum quo nunc passim utimur , sit id quod ab antiquis tum Græcis tum Latinis tantoperè celebratum fuit. Nam Budæus *f* ex dictis Plinij , nostrum Italico dissimile esse dicendum affirmare videtur. Ait etenim se in Hordeo metiendo

a *Capite de Lycio.* a *lib.6. cap.11.* b *in Triptolemeo.* c *lib.3.cap.15.* e *lib.2.cap.9.* a *lib.2.cap.108.* f *libro de asse.* b *8.hist.4.vide & 4.hist.5.* c *lib.18.cap.7.* d *lib.15.*

compe-

comperisse, sextarium Hordei Parisini, pendere quindecim vncias & tres drachmas: qua ratione quaterni sextarij libras quinas Romanas & sescunciam efficiant: & modius vicenas libras & selibram, quod ut ait non conuenit cum dicto Plinij, qui de frumentis loquens, leuissimum ex his Hordeum esse, scribit, raroque excedere quindecim libras. Sed hic meminisse oportet, cum omnia semina, tum præcipuè frumenta, pro locorum ratione ac natura, cœlique statu, in quo sata sunt & enata, pondus grauitatemq; vel augere vel minuere.

HORDEVM POLYSTICHVM. Hordeum (ut Triticum *g* atque omnia frumenta) extremo utroque pullulat: ex altera *h* grani parte deorsum germinante, radices fiunt tenues, numerosæ *i* velut Tritici, ex altera vero sursum tendente herba, sed unico folio ut cæterorum frumentorum arundinaceo, tempore mitescente calami de medio mittuntur, erecti, Tritico breuiores, fragilioresq;, geniculis *h* octonis articulati: circa quos folia binum cubitorum, Tritico latiora, scabriora: spicis (que, monente Theophrasto, nonnunquam in tertio geniculo, quædam in quarto spicam gerere incipiunt, sed nondum aliqua mole conspicuam, equidem per totum culmum spica digeritur, & ferme cum culmari inceperint, mox ea conspici potest, sed latet antequam adulta fuerit in folliculo,) in ordines & versus nũc ternos, interdum quatuor, nunc sex, nunc octo digestis, longis, firmis, mordacibus & asperis aristis è glumorum apicibus prodeuntibus, flore qualis omnium spicam gerentibus, tanquam valle *h* quadruplici munitis: quæ, ut Triticum florent: nam (inquit Theophrastus) folliculo absoluto, quarto aut quinto die florere incipit, totidemque ferè diebus floret: qui verò plus temporis referunt, septimo *h* die defloresce re denotant. Postquam defloruit crassatur, perficiturque quamprimum intra dies quadraginta. Granum simplici tenuissimo glumo seu palea, tunicáve pertinaci hæsu id sepiente includitur, & in area exteritur: (vel ut Theophrastus *k* semen membrana quadam obtegitur, quam caro fructus obducit.) Hoc ratione temporis ipsius variat, siquidem aliud autumno seritur, (ex quo Maltum Septentrionales conficiunt,) & æstate maturatur: Aliud verò vere Martio & Aprili, cuius spicæ mollioribus aristis, veluti Distichi vallatæ sunt.

NOMEN. Quod pluribus versibus spicatur πολύστιχον, sicut id quod sex versuum est, ἑξάστιχον: sic quod magnum & plenum, spicamque erectam gerit, Ἀχιλλεὺς κριθὴ ab Hippocrate *l*, à Theophrasto *m* Ἀχιλλὶς vocatur, & Galenus *n* Ἀχιλληιάδας κριθὰς exponit Hordeum plenum & magnum ab Achille quodam sic nominatum, qui agricola Babronius fuisse dicitur, & hoc ærugini, monente Theophrasto, maximè obnoxium: quod verò incuruatur, ἐπόκειθ@-, quod cum incuruum nascatur, si imber decidat, ab ærugine minus infestatur.

I. HORDEVM POLYSTICHVM HYBERNVM.

I. At quod HORDEVM POLYSTICHVM HYBERNVM diximus, id Hordeũ dicitur, Brunfelsio, Matthiolo, Lacunæ, Gesnero *o*, Lobelio (cui & Hordeũ Polystichon autumnale *p*) Lonicero, Dodonæo, Castori, Cæsalpino, Gerardo: Hordeũ maius, Trago: Hordeum Polystichum, Fuchsio, Turnero, Dodonæo *q*, (cui & Hordeum cantherinum,) Tabernæmontano, (cui & hybernum maius,) Lugdunensi: Hordeum primum, Anguillaræ: secundum, Cordo *r*. Germanis, **Wintergersten / grosse Gersten**. Belgis, *Grotte*

g *Theoph.* 4. *caus.* 8. h *Plin lib.* 18. *cap.* 7. i *Theoph.* 1. *hist.* 9. k 1. *hist.* 18. l *lib.* 3. *de morb* m 8 *hist.* 10. & 3. *caus.* 26. & 27.
n *in Exegesi.* o *lib. de hortis.* p *Adversariorum parte altera.* q *Edition. Gallica.* r *in Dioscoridem.*

Gherſte. Anglis, *Winter Barly,* & Britannis A borealibus Scotis, *Bier.* Gallis, *Orge gros*: & Gallobelgis, *Soucrion.* Id quod in verſus quatuor ſpicatur, apud Gallos, licet rarius feritur, cùm colonorum ſpei non ita reſpondeat, ab ipſorum *s* agricolis quadratum, ſiue quadrangulum vocitatur. Alterum verò dicitur

II. HORDEVM POLYSTICHVM VERNVM.

II. HORDEVM POLYSTICHVM VERNVM, quod Hordeum ſenis verſibus, Matthiolo, Camerario: Hordeum ſeptentrioni notiſſimum, πολύστιχον, Lobelio, ſiue polyſtichon vernum, eidem *t* Hordeum polyſtichium æſtivum, & Hordeum trimeſtre polyſtichum Tabernæmontano: Germanis, **Groß Sommergerſten.** Belgis, *Somergerſte van veel ryen.*

III. HORDEVM DISTICHVM, primo exortu, gramine, ſtipulis, ferè nihil à priore differt, ſed vniuerſâ ſui parte gracilius, ſeſquicubitum rarò ſuperans, ariſtis exilioribus, minusque rigidis, cuius ſpica duobus tantum ordinibus conſtat.

NOMEN. Δίστιχον & Galaticum, Columellæ: at Plinio, Hordeum cui bini ſunt anguli nominatur: Hordeum cantherinum, Ruellius putat: Hordeum binis verſibus,

III. HORDEVM DISTICHVM.

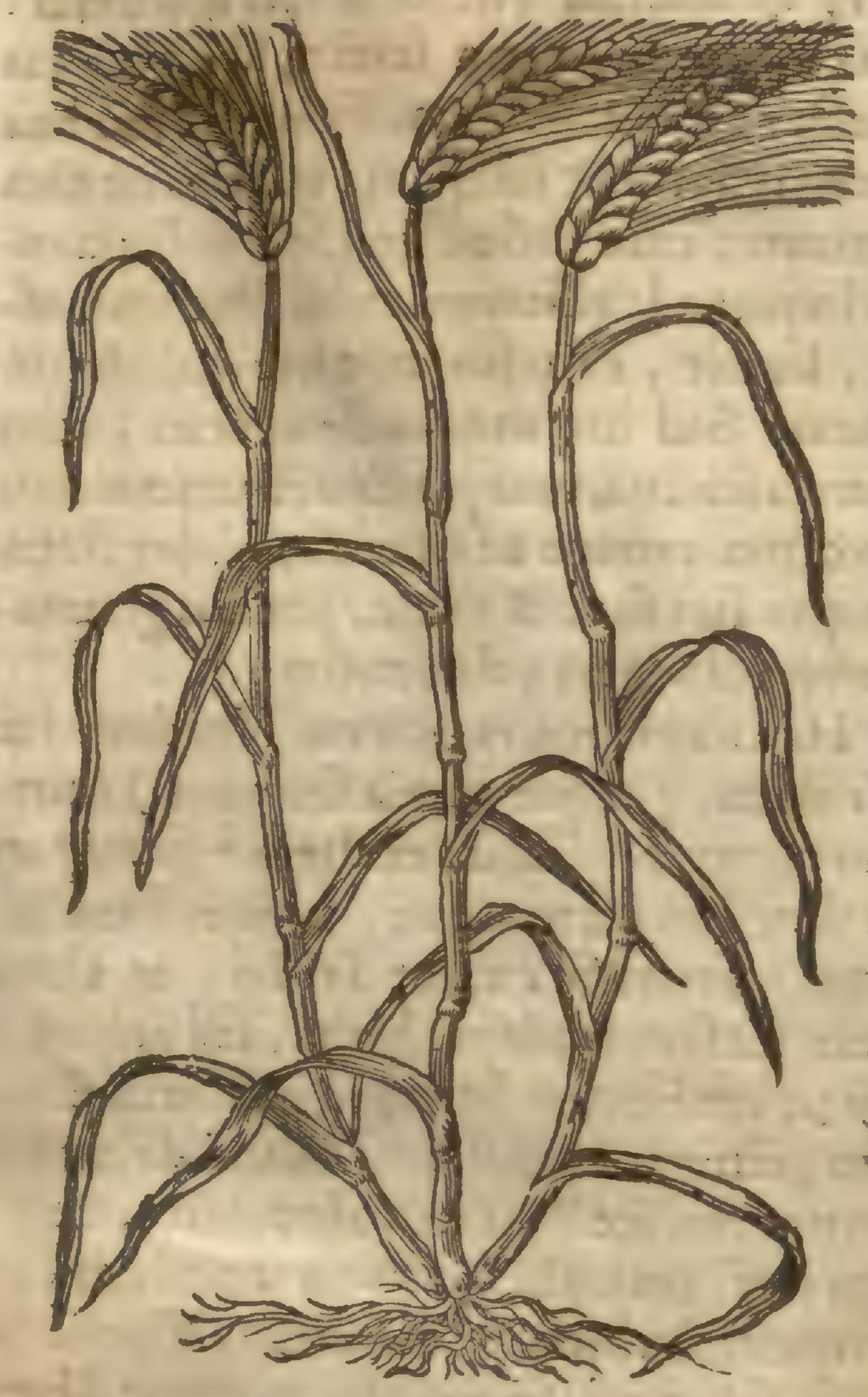

Matthiolo, Camerario: Hordeum diſtichum, Fuchſio, Dodonæo, Turnero, Cordo *u*, Lobelio, Lugdunenſ. Tabernæmon. Cui & æſtiuum & trimeſtre minus: Hordei alterum genus, Cæſalpino. Germanis, **Kleingerſt/ Fütergerſt/** eò quòd alendis pecoribus ferè utantur. **Sommergerſt.** Belgis, *Somergherſte met twee ryen.* Anglis, *common Barly.* Gallis, nunc *Orge* ſimpliciter, nunc *Pomette.* Italis Lucenſibus, *Scandella.* Notat Lobelius *x* in Borealibus Britanniæ, Hordeum ſpica mutica provenire. Obſervatum etiam eſt à Trago, Hordeum inter omnes fruges in ſpicam primum abire, nulloque flore præcedente, quam primum ſemen tenerrimum aſperis glumis involutum proferre, quod primum quidem molle, candidumque ac lacteum quaſi apparet: mox verò maturitatem quam celerrimè aſſequitur, ac dureſcit. Quare Plinio frugum eſt omnium molliſsimum, atque ex omni frumento minus calamitoſum, quia antea tollitur, quam occupet rubigo, quodque celerrimè reddit, fertiliſsimumque, cum *y* ſeptimo plerumq; die à ſatione erumpat. Bis itaque aut ter in anno, antequam hyemis frigora irruant, Hordeum ſeri ac demeti poteſt, Martio nimirum, Aprili & Maio menſibus, quibus ferè in noſtris regionibus, Di-

s Breyer. de re cibar. lib. 5. cap. 7. *t In Iconib. & adverſar. parte altera.* *u in Dioſcoridem.* *x in Adverſar. parte altera.* *y Theophraſt. 8. hiſt. 1. Plin. lib. 18. cap. 7.*

ſtichum

ſtichum ſeritur, quia hyemis & frigoris impatientiſsimum: melius tamen reſpondet, ſi clementia hyemis permittit, cum circa Idus Ianuarias ſeminatur. Theophraſtus virgiliarum occaſu ſerit, & maturius quam Triticum. Caſianus z ab æquinoctio autumnali inchoat, quod eſt a. d. IIX. Calendas Octobris, ceſſat à ſatione Solſtitio hyemali, quod eſt a. d. IX. Calendas Ianuarij. Plinius *a* Virgilium ſequitur: ſic autem Virgilius *b*. Libra dies ſomnique pares vbi fecerit horas, Et medium luci, atq; umbris iam diuidet orbem, Exercete viri tauros, ſerite Hordea campis, vſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem. At modum ſerendi, colligendi & conſeruandi, ſcire qui volet, Vindanionium *c*, Varronem *d*, Pamphilum Græcum, Plinium, Columellam *e*, & alios, rei ruſticæ ſcriptores, conſulat. Mirabile in Melio fieri Theophraſtus *f* refert: ſata, inquit, intra triginta aut quadraginta dies metere incipiunt: quamobrem eius loci incolas dicere conſueuiſſe, eatenus ſerendum, quatenus manipulum videris: Sed hæc nec coctu facilia, nec multa apud eos fieri. Sed omnibus mirabilius, quod in Chalcia Rhodiorum inſula fieri ſolet: illic enim locum quendam præcoquem, fertilemque adeò narrant, ut Hordeum ſatum, in eo, cum cæteris ſereretur in locis, metere, iterumque ſerere, atque cum reliquis frugibus iurſus metere poſsint. Maximam igitur hanc differentiam, ſi vera ſit, arbitrari debemus: hactenus Theophraſtus. Plinius *g* refert, quòd in Hiſpaniæ Carthagine, Aprili menſe collectum eſt, hoc ſeri eodem menſe in Celtiberia, eodemque anno bis naſci. In Ægypto *f* Hordeum ſexto à ſatu menſe metitur: in Hellade ſeptimo: in Peloponeſo octauo. Solum requirit (Plinio *h* & Columellæ ſolutum ſiccumque) optimum & ſtercoratum: licet Theophraſto *i* in gracili ſolo ſatis proficere poſsit, quia minus & leuius alimentum deſiderat. Quod ſi pluuioſa tempeſtas acceſſerit, facilè in Lolium degenerabit. Nam ut Theophraſtus *k* nullum ex ſeminibus corruptum in aliud mutari aptius eſt, quam Triticum & Hordeum, quod in Lolium degenerat, idque imbribus infeſtis, aut locis vliginoſis, & longiore pluuia dilutum. Galenus *l* aſſerit, ſemina Tritici, cum infirmiora ac imperfectiora fuerint, diutiusque intra humum delituerint, non facilè fructum bonum edere poſſe, ſed potius in Lolium conuerti: & quamuis Tritico & Hordeo id vitij familiare ſit, Tritico tamen frequentius euenire. Theophraſtus *m* ex quorundam ſententia refert, ex Hordeo Triticum & ex Tritico Hordeum gigni, eodemque fundo fieri, quæ tamen pro fabuloſis ſint accipienda: Plinius *n* verò vult Hordeum in Avenam degenerare, cùm Theophraſtus *o* Triticum & Hordeum ſola in Lolium degenerare ſcribat. Patet ergò, ſemina meliora deterioraque, tum cultura, tum teræ natura, fieri poſſe: in agro *p* Aſiatico enim & Athenienſi maximum & firmiſsimum Hordeum reperitur. Sarculo ſerebatur (id eſt, terra leuiſsimè mota & tantum ſuſpenſa, ut fit ſarriendo,) monente Plinio *q*: at Columella alto ſulco ſeminari tradit: & quidem Plinio in nouali & in aruo, quod reſtibile poſsit fieri. Vnde apud Plutarchum *r* prouerbium ruſticorum habetur: ὅτοι ἐν κηλῷ, κεφὴν ἢ ἐν κόνει: in luto Triticum, Hordeum in puluere, id eſt leui ac ſubtili terra ſerendum. Non tamen arbitrandum eſt, ſi ſtatim plurimum exeat & craſsiſsimum euadat, idcirco ſuaue & ſalubre effici, alia enim habitudine opus eſt. Equidem ſarritio ad ſuauitatem plurimum confert: iuuat etiam ſi vegetius demetatur, humore namque uniuerſo conſumpto, cum ad cibum deterius, tum minus efficitur. Quare rei ruſticæ prudentiſsimi, conſulunt, à prima ſtatim maturitate feſtinantius rapi, quam cætera frumenta, meliorem quoque polentam fieri tradunt, ſi non exacta maturitate tollatur. At rubiginem *s* quoque ſentit Hordeum magis quam Triticum: & inter Hordea aliud plus, aliud minus: interit etiam *t* maximè vel flatibus, cum aut florens perflatur, aut flore dimiſſo protinus infirmum concutitur. Venti *u* etenim tribus temporibus, Frumento & Hordeo nocent, inflore, aut protinus cum defloruere, vel matureſcere incipientibus, tum enim exinaniunt (ſiccant & arefaciunt Theophraſto,) grana: prioribus cauſis naſci prohibent: imber in herba tantum utilis: florentibus autem Frumento & Hordeo, nocet: matureſcentia Frumenta imbre lædüntur, & Hordeum

z *lib. 1. agriculturæ cap 12.* a *lib. 18. cap. 23* b *lib 1. Georgic.* c *lib. 2. γεωπονικῶν cap. 14. & 28.* d *lib. 1. cap. 9. & 45.* e *lib. 2. cap. 9.* f *8. hiſt. 3.* g *lib. 18. cap. 7.* h *lib. 18. cap. 17.* i *8. hiſt. 9.* k *8 hiſt. 6.* l *lib. 1. de aliment. facul.* m *2 hiſt. 3.* n *lib. 18. cap. 17.* o *4. cauſ. 1.* p *8. hiſt. 8.* q *lib. 18. cap. 17.* r *lib. de cauſ. natur.* s *Theoph. 8. hiſt. 10.* t *3. cauſ. 27.* & *4. cauſ. 14.* u *Plin. lib. 18. cap. 17.*

magis. Enecatur quoque Hordeum festuca *x*, quæ vocatur Ægilops.

QVALITAS. Hordeum Galeno *y* monente cum Tritico facultatem eandem non habet: siquidem Triticum palam calefacit: Hordeum verò, non modò non calefacit, sed quoquo modo eá vtaris; siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam feceris, vim quandam refrigerandi habere cernitur: secundum Æginetam *z* frigidam & exterſoriam vim habet, & coctum veluti ptisana humectat: tostum autem velut in polenta, siccat. Dissidet præterea à Tritico succi specie, quem utrumque ipsorum gignere consueuit: siquidem Triticum crassum ac lentum: Hordeum autem tenue, & succum nonnihil deterſorium, non autem malum in nobis gignit, ut Celsus scripsit. Quoquo igitur modo Hordeum *a* paraveris, nunquam corpus calefacit, sed variè, pro modo præparationis, tum humectat, tum siccat. Quare Galeno *b* exsiccat & refrigerat ordine primo, pauxillum abstergit, & paulò plus desiccat, quam farina fabacea, cui cortices non insint: cætera verò similia sunt, foris utentibus. Dioscoridi *c* abstergit, vrinam ciet, flatulentum est, (quod non diu fuerit elixum,) stomacho adversatur.

VSVS. Hordeum in cibum venit non solum vulgo & pauperibus, sed etiam potentissimis populis, ut Athenienſibus, Indis & Æthiopibus, apud quos fœliciſsime & lætisſimè prouenit, (ut indè naturæ beneficium pateat,) & hoc quidem seculo, maximè quoque apud Germanos: quare ab antiquis, nobiliſsimum frumentum appellatum fuit. Hinc Theophrasto *d* autore, ex Hordeo farinæ maxima pars Athenis confici solebat: unde & Menander antiquiſsimum in cibis, Athenienſium ritu apparere scriptum reliquit: quod & gladiatorum nomine apparet, qui, vt Plinius *e* loquitur, Hordearij vocabantur. Athletarum, histrionum, comœdorum nomine continentur, gladiatores, arenarij, mirmillones, secutores, retiarij, pugiles, pancratiastæ, xystici, thymelici, pantomimi, palæstritæ *f*. Verum veteres varijs modis in ferculis usurparunt, sed non omne probarunt: laudatur à Dioscoride *g* candidum (candidiſsimum à Plinio *h*) & purum, quod nonnihil denſitatis & ponderis habeat: quod totum plenum est, melius est eo, quod gracile & rugosum. Galenus laudatiſsimum Hordeum esse tradit, quod, vbi fractum & pinsitum sit, candorem repræsentet: quodque denſum ac ponderosum (quantum Hordei natura poscit:) item, quod plenum & exterius tensum. Quippe gracile ac rugosum, laxum ac leue, improbius censetur. Porrò non statim à messe & tritura, eo esse utendum monet, sed loco sicco & minimè humenti per aliquot dies condendum esse. Etenim recens vsui cibario minus idoneum ac salutare, propter humorem superuacuum, qui exsugi ac concoqui postulat, quando verò mediocriter siccatum contrahi apparebit, tunc eius usus tempestivus erit. Indicium verò Hordei diutius seruati, certiſsimum esse putant, quando è fracto ac diuiso, quidam puluiſculus excidit. Æthiopibus quoque notiſsimum, ut qui autore Plinio *i* non aliam frugem, quam Milium Hordeumque nouere. Hodiè non solum panes & fercula, & quidem non vnius generis, sed & Potum, ipsam ceruiſiam, ex eo conficiunt. Hanc ob causam Hordeum post Triticum commendari solet, tertio verò loco ipsa Zea à multis habetur. Hordeum enim ut Dioscorides *k*, minus quam Triticum alit. Verum *l* apud Romanos, nullam autoritatem habuit, qui potius quadrupedum refectibus dandum existimabant, ignominiæque causa militibus ignauis: nam ne strenuis largiretur, propter alimenti tenuitatem, cauebatur. Sic Aristoteles *l* tradidit, pistores, cæterosq; qui officio frumentario funguntur, Hordeum attrectantes, imbecillos fieri, atque destillationibus infestari; contra qui Triticum attrectent, corpore esse benehabito: causam esse vult, quoniam Triticum facilius quam Hordeum concoquatur, atque ea re delibamenta inde manantia faciliora esse, necesse est. Ad hæc, cibum triticeum corporibus nostris competentiorem atque decentiorem, quam hordeaceum: quoniam Hordeum rigidius sit, parumque lentoris habeat: unde corpori agglutinari adhærereque æquè ac Triticum non potest: causa autem rigoris in siccitate est. Legimus (ait Hieronymus *m*) quod Isaac Hordeum seuerit, & quia apud Allo-

x *de Festucis actum est supra sect I. cap. XXXI.* y *de aliment. facul. cap. de Hordeo.* z *lib.1 cap.73.* a *Aetius tetrabibl. 1.ser.1.* b *7.simpl. Ægin. lib.7. Aetius tetrabibl.1.serm.1.Oribas.15. coll. & 2. synops.8.& 14. siccat & refrigerat modicè Eid 2 virt. simpl.* c *lib.2. cap.108.* d *8.hist.8.* e *lib.18. cap.7.* f *Alexandro ab Alexandris, lib.3. cap.9. referente.* g *lib.2. cap.108.* h *lib.22. cap.25.* i *lib.18. cap.10.* k *lib.2. cap.108.* l *in problemat. Bruyer. de re cibar. lib.5. cap.7.* m *in Esaiam.*

phylos

phylos erat, centenariam Hordei frugem receperit: & idem *n* de eodem Isaac: felicitas multiplicati Hordei, ignoro si quem possit glorioſum facere. Varijs autem modis Hordea parantur, & quidem vel vt alimentum sint, vel vt alimentum medicamentoſum. Vt alimentum: sic plebei decorticato Hordeo in aqua ad crepaturā decocto, butyrum & salem addunt & cum pane comedunt: & ditiores in brodijs gallinarum, vel pinguium carnium decoquunt, & tam sanis quam ægris exhibent, magis illo nutriens: sunt qui & acetum & piper addant. Vt alimentum medicamentoſum pro affectus diuersitate præparatur Hordeum: nam, ad varios præclaroſque medicinæ vſus, ab antiquis vſurpatum constat, & hæc tam nobilis & eximia autoritas, tam in cibis quam remediis ad noſtram ætatem etiam propagata. Febricitantibus, exanthematibus & ventriculi doloribus calidis laborantibus, ſi prædicto hordeato (abſque aceto & pipere parato) Granatorum ſuccus acidus addatur, proderit. Lac nutricibus augebit, & infantibus colorem vegetum conciliabit, ſi ex Hordeo cum lacte puls conficiatur, præſertim ſi fœniculi ſemen addatur. Pleuriticis, phthiſicis & alijs pectoris affectibus calidis, Hordeum, (eiusve farina,) cum lacte amygdalato coctum, Saccharo penidio, vel cando addito, vtiliter exhibetur: aliqui cum melle deſpumato conficiunt. Ventriculi apoſtematibus, pulticula ex farina diligenter repurgata, ſine multo ſale confecta, commendatur. In renum & veſicæ apoſtematibus, ſi cum lacte, mediocri ſale addito, coquatur, vtile erit. Sic pulticula ex farina toſta cum butyro, aluum cohibet: aliqui & lac chalybeatum addunt. Eiuſmodi variæ ſunt hordeati parandi formæ, additis ouis, carnibus gallinarum, cāponum, & ſimilibus, pro ratione morbi, quæ referre, nimis longum foret, nec inſtituti noſtri, cum potiſsimum ea, quæ ex ſimplici medicamēto fiunt, referre ſtudeamus.

EXTRINSECVS. Et Hordei farina ad medendum, vtrectè Plinius *o*, vtimur, & ſuppuratis *p* triticea farina multo lenior: verum Triticum & Hordeum in omni vſu externo mutuo ſibi ſuccedere poſſe, volunt. Oedemata & inflammationes, farina cum ficubus (ſiccis Plinius *p*) in aqua mulſa decocta diſcutit (Plinio *p* farina & cruda & decocta, collectiones impetusque diſcutit, lenit & concoquit:) quin & duritias cum pice, reſina & ſimo columbino concoquit, Dioſcoridi: qui etiam œdemata concoquere & maturare tradit. At Plinio, cum ſimo columbarum, aut ſico ſiccā, aut cinere. Ex farina Hordei cum oleo roſato, frontale in calidis doloribus capitis recentiores parant: ſic alij cum mulſa in formam cataplaſmatis decoquunt, & calidis tumoribus oculorum, & auribus in eorundem dolore applicant: ſic cum ſucco maluæ & albumine oui, farinam miſcent, & oculis, ex contuſione dolentibus, imponunt: ad eorundem verò dolorem & tumorem Cataplaſma calidum, ex farina, puluere gallarum & aqua ſuperponunt. Strumas Dioſcoridi (collique duricies) cum pice liquida, cera, impubis pueri vrina & oleo, ad concoctionem perducit: (Plinio *p* cum pice & impubis pueri vrina.) Lateris dolorem (vel virilium aut inteſtinorum Plinio *p*,) cum meliloto vero & paueris calycibus tollit, (neruorum inflammationes, & quoties ab oſsibus caro recedit, Plinio:) aduerſus inteſtinorum inflationes, cum lini ſemine, (farina,) fœnogræco & ruta (addito etiam oleo anethino,) imponitur. Ad iecinoris dolores *p* etiam cum poſca concoqui opus eſt, aut cum vino: cum verò inter coquendum diſcutiendumque curā eſt, tunc in aceto melius, aut in fece aceti, aut cum cotoneis pyriſve. Cum myrto *q* aut lentiſco, aut pyris ſylueſtribus, aut rubo, aut malicorio, alui profluuia ſiſtit. Emplaſtrum ex farina & aqua decoctionis Sumach paratum, ventri infantulorum impoſitum, eorum profluuia ſiſtit. Contrà tumores *p* præcordiorum cum oleo & fœnogræco, vel in febribus cum melle vel adipe vetuſto. Podagricis *q* inflammationibus, cum cydonio malo, aut aceto. Luxatis membris, farina vt & furfures eius, butyro vel aceto probè decocta & impoſita, plerumq; medetur. Sic & tumoribus mammarum, pudendorum *p*, ad multipedarum morſus cum melle, ad ſerpentum in aceto, & contra ſuppurantia, ad extrahendas ſuppurationes, ex poſca, addita reſina & galla: ad concoctiones verò & vlcera vetera, cum reſina commendatur. Anodynum eſt cōtra omnis generis dolores, cataplaſma ex farina & butyro paratum. Lepris medetur, inquit Dioſcorides, in acri aceto, modo

n in Geneſin. o lib. 18. cap. 7. p Plin. lib. 22. cap. 25. q Dioſcorid.

quo

quo ὠμὴ λύσις r (alij hordeaceũ Cataplasma, alij malagmatis in modum vertunt) decocta & calens apposita, medetur: Neruis; Plinio *p*, cum hyoscyamo illinitur, ex aceto & melle lentigini. Puri *q* mouendo farinæ cremor, ex aqua cum pice & oleo decoctus accommodatus est: ille idem ex aceto elicitus, si cum pice coquatur, contra fluxiones articulorum prodest. Succus decocti, Plinio *p*, in aqua cœlesti digeritur in pastillos, vt infundatur exulceratis intraneis & vuluis. Eidẽ, cinis ambustis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab ossibus & eruptionibus pituitæ, & muris aranei morsibus: idem, aspersо sale ac melle, candorem dentibus, & suauitatem oris facit. Hordei stramen optimum, cui nullum comparatur, at palea ex optimis: ex Tritico enim suauior, quam ex Hordeo, quia mollior & magis succulenta, Theophrasto etiam monente.

AQVA s ex Hordei folijs Maij medio, summo mane cum rore incumbente collectis, per alembicum ad modum rosarum elicitur, cuius vnciæ duæ vel tres in internis inflammationibus commendantur: vel, si cum syrupo refrigerante, in formam Iulepi mixta, sumatur. In oculorum defluxionibus calidis, guttæ aliquot oculis indantur, & linteola madefacta imponantur: in calida cephalalgia, fronti applicentur: addunt aliqui, nucleos amygdalarum amararum, & persicorum, mundatos & contusos, acetum rosaceum, & camphoræ grana aliquot, ac Frontale parant.

AQVA HORDEI, qua ægri pro potu vtuntur, hoc modo conficiatur, accipiendo Hordei non decorticati & loti vncias duas, aquæ libras septem, quæ in olla noua, vsquè ad Hordei crepaturam, ad ignem simul coquantur, vbi refrixerit, coletur pro potu: gratius reddetur, si cinamomi comminuti drachmæ duæ bullienti aquæ injciantur, & cooperta ab igne remoueatur, nonnulli & pastillas minores addunt. Sunt qui Hordeum decorticatum sumant, vbi emollire & sitim sedare volunt: huius, sed sine cinamomo, vsus in qualibuscunque affectibus calidis. Aqua hæc etiam saccharata conficitur, si Hordei vncijs duabus, Sacchari vnciæ quatuor addantur, & simul vt dictum coquantur: cuius pro potu in affectibus thoracis & pulmonum, ad expectorationem promouendam, tussim & raucedinem tollendam, renum & vesicæ apostemata, vsus est. Denique & OLEVM ex Hordei granis conficitur, eo & modo, & eum in vsum quemadmodum de Triticeo supra dictum fuit. Paratur quoque ex Hordeo PANIS, PTISANA, POLENTA, MAZA, MALTVM ET CEREVISIA, de quibus singulis agemus.

DE PANE HORDEACEO.

CAPVT XIX.

PANES HORDEACEI, qui Seruatori *a* nostro Christo miraculi materiam præbuere, vt qui quinque millia virorum, qui adhuc sensibus corporis seruiebant & legem sequebantur, Hordeaceis panibus quinque saturauit, non sunt vili pendendi: siquidem panis ex præstantissimo Hordeo confectus, Triticeo ferè nihil cedat, ita quidem vt vel Hippocratis testimonio post illum proximum locum occupet. At, qui ex laxo & leui, gracili, rugoso & exsucco, pani furfuraceo respondet, exiguum corpori alimentum præbet, cum per aluum citissimè subducatur: quare Hippocrates *b* neptisanam quidem, ex tali Hordeo fieri voluit: neque enim dum coquitur, succum copiosum ex se ipso emittit. Quare mediæ sunt in his differentiæ, vt in Triticeis, nam deterrimum genus panis fit ex Hordeo cui Achilleis nomen inditum, vt Athenæus *c* scribit. Laudatissimum autem Hordeum, quod vbi pinsitum est, candidum apparet, & nonnihil densitatis ac ponderis habet: sic id quod plenum & tensum est, eò quòd gracile & rugosum melius est. Est autem, Galeno *d* etiam monente, non modo Triticeo, verum etiam Olyrino, & multò magis Tiphino friabilior, quippe qui nihil lentoris, vt ille, in se habeat. Sunt qui partem farinæ Triticeæ, vel Zeæ, vel Secales etiam, & partem Hordeaceæ misceant, sicque panem melioris & facilioris concoctionis conficiant: sed modus adsit oportet, nam si plus æquo Hordei immiscetur, acidum celerrimè & ingratum panem reddet. Panem ex Hordeo factum, τὸν ἐκ τῆς κριθῆς ἄρτον, qui etiam κρίθινος ἄρτος dicitur, Nicander Thyatirenus, κυλλάστιν ab Ægyptijs vocari, autore Athenæo *e* affirmat. Sic ex intosti Hordei farina, ἀλφίτα *f*, ex tostis Hordeis, δαδαλίδες fieri Pollux *g* scribit. De eius vsu nunc.

r *Quid sit* ὠμὴ λύσις, *vide apud Galen. in Exegesi vocum Hipp. Cæl. Aurelian. l.2.acutor.cap.24.& 37.* s *Tabernæmontanus.* a *Matth.14.Marc.6. Luc.9.Iohan.6.* b *lib.de Ptisana.* c *lib.14.* d *lib.1. de aliment.facult.10.* e *lib.3.cap.16.* f *Galen. vide in Exegesi dictionum Hipp. præter Pollucem.* g *lib.6.cap.11.*

Plinius

Plinius *h* panem ait ex Hordeo antiquis A leguminibus quadrare poteſt, quare ex Lenvſitatum vita damnauit, quadrupedumque tradidit refectibus, qui *i* olim Eruilia aut Cicercula perfermentabatur. At Diphilus Siphinus *k*, in eo libro, in quo de ijs narrat, quibus ægrotantes & ſani veſcuntur, panes Hordeaceos magis nutrire, meliusque digeri, atque meliores omninò eſſe commemorat. Quare, ex Portæ *l* ſententia, ij primatum tenent: ſecundas partes Similaginei ſibi vendicant, quos Triticei ſequuntur: & hos ij qui ex noua farina ſub- B acti ſunt. Equidem panis ex optimo Hordeo confectus, benè nutrit, (licet Aegineta *m* parum nutrire aſſerat,) ſed robuſto ventriculo opus eſt: laudatiſsimus eſt, qui, vbi pinſitus eſt, candidus apparet, nonnihilque denſitatis & ponderis habet: quare, ex mica eius & lacte pultes, ſed robuſtis vtiles, multumque nutrientes, conficiuntur. In menſium fluore nimio & Hydrope cõmendantur: at Aſthmaticis obſunt. Eos qui pane Hordeaceo vtuntur, morbo pedum tenC tari negant, ait Plinius *n*. Quod ſi compertum certumque foret, certè in tanta Podagricorum turba, Hordeaceum panificium non adeo abiectum eſſet: experimentum tamen, vnicuique obuium & expoſitum eſt. Panis calens, carui ſemine aſperſo, oculis adhibitus, eorum obſcuritati prodeſt.

DE PTISANA.

CAPVT XX.

ΠΤΙΣΣΑΝΗC vox videtur Athenæo *a* deducta, ἀπὸ τῦ πτίσσειν, quod eſt tundendo deglubere, ſeu pinſendo decorticare & αἰνεῖν ſiue αἰνεῖν, quod interpretatur Euſtathius αἰναχινεῖν, ſeu αἰαπολεῖν κέλυφας βεβρεχμένας, Heſychius verò αἰναπαίρειν. Quod licet commune nomen, omnium frumentorum, à corticibus ſuis (ἀφὸ τῦ πτίσσειν) purgatorum eſſe poſsit, attamen ad differentiam Hordeaceæ (cui, propriè & peculiariter, ſine adiectione, Ptiſanæ nomen competit,) additur & frugis, ex qua conſtat, nomen: vt apud Hippocratem *b* & Dioſcoridem *c* πτισάνη πυρίνη, ptiſana triticea: χονδροπτισάνη, ex Zea decorticata ptiſana, ſic & Plinio *d*, ptiſanam Itali ex Oryza conficiunt, quam reliqui mortales ex Hordeo: nonnunquam etiam tibus φακοπτισσαίη *e* fit. Martialis *f* Frumentum, milium, ptiſanamque fabamque ſolebas Vendere pragmaticus. Eſt autem Ptiſana hæc, nihil aliud, quàm Hordei granum à membrana & cortice mundatum adeoque excorticatum, ideo Suidæ exponitur ἡ κεκομμένη κριθή, quod Hordeum tundendo, nõ molendo à ſuo cortice deglubitur. Apud Hippocratem πτισάνη ſimpliciter integram ptiſanam non colatam hordeaceam ſignificat, quam etiam interdum ὅλην πτισάνην, interdum quoq; κριθώδη *g* vocat. Et licet Plinius ptiſanæ conficiendæ vulgatam rationem eſſe dixerit, Galenus *h* tamẽ operoſum eſſe eam rectè probeq; pararé teſtatur, quapropter à culinis perperam confici conqueritur. Varijs autem modis parabatur, ut ex Galeno *h* colligere eſt: primò in corbibus Hordeum aqua perfuſum, dum tumeret, in Solè ſiccabant, mox in pila ligneo piſtilo tantiſper tundebant, dum corticem glumamque exuiſſet, & ſic paratum, vt diu perennaret, reponebant. Aliqui verò Hordeum prius aqua madefactum, dein Sole reſiccatum in pila tundebant, & ſuis glumis explicitum molebant, farinam in ſacculo coactam diutiſsimè diſcoquebant, ita vim flatus abigi exiſtimantes, atque reſiccatam & in offas conuolutam, ad vſum ſorbitionis ſeruabant. Alium modum præparandi Conſtantinus Cæſar *i* præſcribit, Hordeum maceratum, purgatum ac decorticaD tum in Sole ſiccabant, rurſusque piſtatum, ſecundo etiam ad Solem ſiccabant, cumque reponere volebant, id quod ex ipſo tenue inter piſtandum decuſſum erat, ei aſpergebant: hoc enim ipſum conſeruare animaduerterant, monente Didymo *k*. Diuerſa autem fuit coquendi ratio, maximè autem Græcis vulgata, apud Galenum *l*, & Oribaſium *m* habetur. Hordeum in aqua lento igne coquendum, cuius vni parti Oribaſius decem: at Aegineta *n* quindecim aquæ partes miſcet (Galenus Hordei & aquæ E menſuram non exprimit:) dandaque inter coquendum opera eſt, vt quàm ampliſsimè intumeſcat: quæ enim multùm citoque intumeſcit, optima cenſetur: vt contra, quæ longo tempore parum tumet, peſsima. Cùm autem in tumorem ſublata erit, & in chylum ſiue cremorem redacta, Aceti momen-

h *lib.18.cap.7.* i *lib.18.cap.11.* k *Athen.lib.3 cap.18.* l *lib.11. ville cap.16.* m *lib.1.cap.78.* n *lib.22.cap.25.* a *lib.10.* b *lib. de affect.* c *lib.2.cap.108.* d *lib.18. cap.7.* e *Oribas. 4 collect.1.* f *lib.12.* g *lib. de rat. victus in morb. acutis.* h *lib.1. de Alimens.facult.* i *2. de agricult.32. & lib.3.c.9.* k *in Geoponicis Conſtant. Cæſaris loco citato.* l *lib.1.de Alimen.fac.* m *4.Synopſ.35. & 4. collect.1.* n *lib.1.cap.28.*

tum infundendum : dein olei (vel butyri) exiguum, quod tamen etiam per initia inijci potest. Postquam ad exactam coctionem peruentum erit , sub edendi tempus, sal friatus inspergendus : neque aliud præterea miscebatur, nisi forte Anethi aut Porri pauxillum, idq; initiò statim : talis optima ptisanæ coctio fuit. Alij tamen , alijs multis superfluis condiebant : alijs Amylum indentibus, vt per coctionem in cremorem copiosum redacta videretur , quæ maximè flatuosa & concoctu admodum difficilis. Pessima Ptisanæ præparatio , etiam Oribasio *o* monente, vbi coqui crudam ipsam in mortario cum aqua contuderint, deinde parum coxerint, Sapam aut defrutum inijcientes : quidam cum his Mel quoque & Cuminum , cinnum quendam verius , quàm ptisanam parantes. Hodie Medici non Hippocratis & Galeni ptisana, sed Hordeo integro mola decorticato, quod Hordeum mundatum officinæ vocant , vtuntur: nec veterum more decoquunt , vt qui antiquis , etiam ipso Apicio, delicatiores : sed tantisper in aqua decoquunt, dum pultis speciem referat, deinde tundunt, tenuique in cerniculo percolant, Saccharum, amygdalas dulces , & salis modicum addunt: aliqui & aquam stillaticiam rosarum albarum admiscent : aliquando amygdalarum dulcium succum , quem officinæ Lac amygdalinum vocant, addunt, præsertim cùm aluum liquidiorem cohibere vtile est. Pro varijs siquidem scopis, modo hæc, modo alia, vt Seminis melopeponum, aut seminis papaueris cremorem, cùm impensius refrigerare & somnum conciliare volumus , miscere possumus. Dodonæus, amygdala aliquot amara addit, sic enim Ptisanam palato gratiorem fieri censet. Verùm & Galeni tempore, varia, in ægrotantium vsum , parabatur : fuit namque alia ptisana non colata , quæ ptisana tota dicebatur : alia verò colata , de qua modo dictum, quæ non ptisana, sed πτισάνης χυλὸς ἢ ῥόφημα, ptisanæ seu Hordei purgati cremor, aut sorbitio appellatur : seu ptisanæ ius succusve, de quo Athenæus, κελῆς ἀφλοίου ὀργάνως χυλὸν πίε, Hordei decorticati & tusi cremorem bibe. At Celsus, Hordei integri, in aqua dum coctione disiliat , decocti ius, Hordei cremorem vocare solet, qui biliosis & incandescentibus febribus propinatur.

A Quod verò vulgus & Pharmacopœi hodiè Ptisanam καλαχρηστικῶς vocant , nec Ptisana, nec Ptisanæ cremor est , sed tantùm Hordei tenuius decoctum, ipsius substantiæ parum aut nihil retinens, siue Aqua Hordei : cui liquiritia rasa & vuæ passæ , quandoque pruna & dactyli & iuiubæ , aliaque similia , adduntur. In aula *p* Gallica fœminarum illustrium potus celebratissimus , siti, per æstatis feruores sedandæ. Lutetiæ etiam , Aureliæ & alijs Galliarum vrbibus inclytis hic B potus à Seplasiarijs per æstatem paratur, & ad sitim leniendam venditur , qui vix biduum ferre potest quin corrumpatur. Est tamen hęc potio ijs qui inflammatione pulmonis , partiumque respirationi inseruientium , vel renum vesicæque exulceratione, aut inflammatione laborant, vtilis.

VIRES ET VSVS. Ptisana ab antiquis commendata , quando exacte conficitur, hoc est, quando coquendo plurimum intumuerit , postea lento igne per multum otium in chylum redacta fuerit, egregie humectat, refrigerat & deterget, eduliumque C est in acutis morbis reliquis omnibus frumentaceis præferendum , (monente Hippocrate *q* cuius laudes eo volumine persecutus est, quare de Ptisana quoque inscribitur, quoniam viscositas eius læuis, iucunda, lubrica, & mediocriter humida , sitim arceret , quoniam in aluo non intumesceret , quoniam facilè redderetur, & assuetis, is solus cibus in febribus, bis die dari poset, longe ab opinione eorum , qui tum Medicinam famè exercent , tum ægros ciborum copia obruunt. Siquidem Ptisanæ succus , alimentum sit medij generis , tenue à Galeno dictum, quod vires nec onerat, vt plenus victus, nec vt tenuissimus, dissoluit, quare inter ea quæ Græci ὀλιγότροφα, id est, leue & exiguum alimentum præstantia, refertur. Ius decocti mundati , & cremorem & ptisanæ succum eruditi appellant. Datur etiam commodissimè *r* febricitantibus & pleuriticis : quin etiam tabidis, & hecticâ aut marasmo laborantibus, maximè seminum cucurbitarum , cucumerum , melonum, cremore addito. Ptisana , inquit Dioscorides *s*, ob cremorem, quem inter coquendum reddit , plus alimenti præbet quàm Polenta, ex eodem Hordeo facta. Efficax contra acrimonias, atq; arteriæ asperitates & exulcerationes , ad quas itidem

o 4. Collect. 1. p Bruyer. de re cibaria lib. 5. cap. 10. q lib. de victu in morb. acut. r Aetius tetrabibl. 2. sermon. 1. cap. 76. s lib. 2. cap. 108.

Triticea

Triticea ptisana conuenit, quæ quidem & A plus alit, & potentius vrinas mouet. Lactis verò vbertatem præstat, si eum fœniculi semine decocta, sorbeatur. Plinius *t*, Ptisanæ usum validissimum, salùberrimumq; ab Hippocrate volumine laudatum, scribit: præcipuam tamen bonitatem tribuit Vticensi: in Ægypto verò eam esse, quæ fiat ex Hordeo cui bini sunt anguli: in Bœtica & Africa genus Hordei ex quo fiat, glabrum (γυμνόκριθον Græcis,) Turannium appellare. Sic & Hippocrates, monente Oribasio *u*, B iussit ægrotos post purgationis potionem, ptisanam absorbere, quia vt exiguum fuerit in descensu, cum gula, tum pars omnis sublimis ventriculi, non solùm medicamenti purgantis qualitate, sed substantia quoque inficitur, quare Ptisanæ succus abstergere & inferius trahere potest.

DE POLENTA.

CAPVT XXI.

POLENTA Plinio *a*, Ἄλφιτον Græcis, practicis, Hordei tosti seu frixi farina est: etsi namq; ἄλφιτα, (non ut in Palladio corrupte legitur alphica) non solùm dicantur, apud Hippocratẽ *b*, ex Hordeo farinæ, sed & ex alijs leguminibus, siquidem ἄλφιτα πύρινα farinæ triticeæ nominentur: & alibi *c* mentio fiat lentium & eruorum siccatorum, ita vt omnis grani mediocri magnitudine moliti fragmenta, ἄλφιτα nominen- D tur: propriè tamen, vt rectè Budæus *d* annotat, Hordei, prius tamen frixi, farina est. Ex hac olim Hordeata fiebant, sicuti apud Germanos ex Auenæ farina, Auenata. Nec nos mouet quod Gaza apud Aristotelem *e* ἄλφιτον farinam, & ἄλευρον *f* farinam triticeam reddiderit: quemadmodum enim ἄλφιτον de Hordeacea farina propriè dicitur, sic Ἄλευρον de Triticea dici volunt, idque ex Platone *g*, (θρίψαντας ἐκ μὲν τῶν κριθῶν ἄλφιτον σκευαζόμενοι, ἐκ δὲ τῶν πυρῶν ἄλευρα,) & Aristo- E tele *e* quoque, colligi: forte quoniam in frugum generibus Triticum atque Hordeum vulgatissima ac nobilissima, cibis hominum familiarissima perpetuo fuerunt: maximè autem Athenienſium ritu Hordeum id genus frugis antiquissimum in cibis fuisse multi testantur, quorum ager Theophrasto teste feracissimus erat. Generaliter tamen de qualibet farina, ἄλευρον ab ἀλέω molo, dicitur: vnde ἄλευρον κυαμίτης Dioscoridi *h*: ἄλευρον ὀρόβων apud Galenum: sic de Hordeacea κρίθινον ἄλευρον, Aphrodisæus *i*: quare Herodotus, ἀλευρόπυρα καὶ ἄλφιτα ἐποίεον: at Eustathius, ἄλευαρ farinam propriè frumenti, vt ἄλφιτον, Hordei esse voluit. Fit autem laudatissima polenta, Galeno *k* & Oribasio *l* docente, ex recenti Hordeo mediocriter frixo, (Hordeum enim antiquis torrebatur, priusquam pinsseretur, & in farinam subigeretur) atque ex hac Maza præparatur: deficiente autem recenti Hordeo, plerunque & ex alijs conficitur. Omnis autem polenta quæ rectè facta, boni est odoris, & ea est suaveolentissima, quæ ex optimo ac recenti Hordeo, & quod aristam non admodum siccam habeat, confecta est. Præparandi rationem, ex Pherecrate, Eustathius refert, his verbis: τὰς κριθὰς δεῖ πτίσσειν, φρύγειν, ἀποβρέχειν, ἀνεῖν, ἀλέσαι, μάξαι, πεζεῦσαι, oportet Hordeum tundere, pinsere, torre- C re, incerniculo cribrare, aqua rursum aspergere, molere, manu subigere, edendum apponere. Plinius *m* plures modos docuit. Græci, inquit, perfusum aqua Hordeum nocte una siccant, ac postero die frigunt, deinde motis frangunt. Sunt qui vehementius tostum, rursus exigua aqua aspergant, siccentque priusquam molant. Alij verò virentibus spicis decussum, Hordeum recens purgant (scilicet à puluere, alijsque sordibus,) madidumque in pila tundunt, atq; in corbibus eluunt, ac siccatum Sole, rursus tundunt, & purgatum molunt: quocunque autem genere præparato, vicenis Hordei libris, ternas seminis lini & coriandri selibras, salisque acetabulo, torrentes ante omnia, miscent in mola. Qui diutius volunt seruare, cum polline ac furfuribus suis condunt nouis fictilibus: Italia sine perfusione tostum, in subtilem formam molit, ijsdem additis, atque etiam milio. Hæc Plinius.

VSVS. Refert Galenus *n*, Polenta gentes quasdam pro pane vsas esse, quod rusticos in Cypro facere conspicatus sit, tametsi ij frumenti plurimum metant. Veteres etiam Græci militibus polentam præbebant, Romani tamen milites ipsius imbecillitatem damnarunt. Exiguum enim corpori alimentum dat, omni quidem exercitatione abstinentibus, satis multum, ijs autem qui

t *lib.18.cap.7.* u *7.Collect.13.* a *lib.22.c.25.* b *lib.1. de morbis mulier.* c *lib.2. de morb.mulier.* d *ex Dioscor. & Etymolog.* e *Problemat.sect.21.* f *eadem in sectione.* g *2. de Republ.* h *lib.2.cap.127.* i *lib.2. Problemat.* k *lib.1. de aliment. fac.cap.11.* l *4.Collectan.cap.1.* m *lib.18.cap.7.* n *1. de Aliment.facult.cap.11.*

quoquo modo exercentur, (vt sunt, qui castra sequuntur) minus quam satis est: iure igitur ea milites abstinebant. At qui in otio degunt ea vesci debent: vt & literarum studiosi, qui plerumque exercitijs non vacant ab ea abstinere non debent: etsi vulgo à Germanis studiosi per contemtũ Hordearij vocitentur. Compluribus per *o* sanitatem mos fuit eam sapa & vino dulci, mulsaque commistis, nonnunquam sola etiam aqua consperſam, æstate duabus tribúsve ante *p* balneum horis bibere, dicentibus se hoc potu siti liberari. Si cum vino austero fuerit epota, ventrem desiccat. Dioscoridi *q*, aluum cohibet, inflammationesque mitigat. Sic polenta & potione, & pulte, quæ in aqua coquitur, confecta, vsi sunt veteres, docente Oribasio *r* qui ex Dieuche varium præparandi modum recenset. Sed apud Dioscoridem perperam ἄλδυρον, αὐτὴ τῷ ἄλφιτῳ habetur, veluti ex ipsius Plinij verbis patet. Is enim *s* de polenta olim Romanis ignota verba faciens: Polenta à farina Hordei distat, eò quod torretur, ob id stomacho vtilis: aluum sistit, impetusque rubicundi tumoris, & Galeno *t* polenta multò plus Hordeo desiccat. Quemadmodum autem ἄλφιτον seu polenta, Hordei tosti farina est: sic cruda Hordeacea farina, nulla alia re admixta ὠμὴ λύσις, Galeno *u*, & reliquis Græcis medicis, vel etiam composita voce ὠμήλυσις dicta est καθ' ἐξοχήν, siquidem de omni etiam farina dicatur: quare nonnunquam ei vox, certam farinæ speciem indicans, adijcitur, ut apud Galenum *x* καταπλάσμασι ὄξει κεφθὴν ὠμῇ λύσει, in cataplasmate verò Hordeacea cruda farina vtere. Idem Galenus, etiam de Triticea scripsit alibi *y*, ἢ τῇ ὠμῇ λύσει κεφθὴν, ἢ πυρὴν ἐν γλυκεῖ ἑψομένην, aut cruda Hordeacea farina, aut Triticea in passo cocta. Sic, de omni cruda, etiam leguminum, farina dici hæc Galeni *z* verba comprobant: καὶ ὠμὴν λύσιν ὀπτέον, τὴν διὰ κεφθῆς ἀλδύρου, ἢ διὰ λινοσπέρμου, ἢ τήλεως, ἢ καὶ ῥίγμα ἐκ τούτων, quin & Omelysis ex cruda Hordeacea farina imponenda, aut ex farina seminis lini, aut fœnigræci, aut etiam mixtura ex his omnibus facta. Ex quo Galeni loco videtur Pelagonij & Absyrti opinio sumpta, quibus ὠμὴ λύσις, est mistura æqualis fœnigræci, seminis lini & farinæ Hordeaceæ. At non sicut farina imponenda, sic enim non expediret, sed liquor addendus, qui speciatim significandus, aut si non exprimatur, aqua ferè simplex calida, aut aqua mulsa addenda. Tandem πτισάνια ἄλφιτα significant Hippocrati *a* farinam ex Hordeo recenti & tenero confectam, ut Galenus *b* exponit.

DE MAZA.

CAPVT XXII.

MAZA, Latinum nomen cum non habeat, nisi quis offam ex Plinio *a* exponat, Maza etiam dicitur: quidam pultem, alij verò panis offam, ut Gaza & Barbarus fecerunt, interpretantur. Apud Hippocratem *b* significat farinam Hordei tosti, aliquo liquore subactam, siue oxymelite, siue mulsa, siue posca, siue aqua pura, vt Erotianus annotauit. Eidem Hippocrati *c* μάζα ἄπεφθος, dicitur farina Hordei tosti, quæ nullo humore subacta est. Aëtius *d* autor est, sic appellari polentam Hordeaceam, quæ sit humido consperſa, sed quæ, videlicet cruda, cum defruto, vel melle, vel alio huiusmodi, inanditur. Apud Suidam panis genus est, farina, oleo & aqua, aut etiam ex lacte, constans: qua de re Rhodiginus *e*, Athenæus μάσσων vocat, quam vocem Appollodorus Athenienſis *f* à mandendo deriuat: Athenæus *g* verò à pinſendo dictam contendit, vnde etiam μαζα nominata sit, siquidem μάσσειν pinſere dixerint, qui cibus popularis fuerit ex farinis præparatus: postea necessarium victum ob intemperantiam varietate distinguentes, & studiosè paulatim immutantes, nomen ipsum Mazæ in Mattyam commutasse, atq; ita omnem magnificum cibum appellasse: quod & Artemidorus *h* demonstrat. Hinc fortè placentæ quæ in officinis ex amygdalis & Saccharo conficiuntur, Massipanes nominantur. Huius multa nomina & genera à Græcis produntur. Quod verò cum vario humido permiſceatur ostendendum: Subigi cum vino locus Hippocratis *i* comprobat, vt qui Mazam quæ vino dulci subacta est, in Hepatico morbo cui suffocatio accedit, non edendam consulit. Cum aqua subigi ex eo-

o *Oribas. 4. collect. 1.* p *Aeginet. lib. 1. cap. 78.* q *lib. 2. cap. 108.* r *4. Collectan 6.* s *lib. 22. cap. 25.* t *7. Simplic. Aegineta lib. 7. Oribas 15. Collect. & lib. 2. de viribus simplic. Aetius tetrabibl. 1. Serm. 1.* u *4. Secundum loca & in Lex. Hippoc.* x *2. Secundum loca.* y *4. Secundum loca.* z *6. Secundum loca 3.* a *lib. 2. de morb. muliebr.* b *in Exegesi.* c *lib. 9. cap. 12.* d *de prisca Medicina, de salubri victu, & de vulnerib. capitis.* e *1. de diata & 1. de internis affect.* f *tetrabibl. 1 serm. 1.* g *lib. 15. cap. 32.* h *lib. Etymol. 1.* i *lib. 14.* ἐν ὀψαρτυτικαῖς γλώσσαις, *condimentariis dictionibus. lib. de intern. affect.*

dem

dem *k* patet: Testis quoque Xenophon *l*, qui concione conuocatâ, milites suos ad aquæ potionem adhortatum, & à consuetis non admodum recessuros ostendit, καὶ γὰρ ὅστις, φησὶ, ἀλφίτοσιτεῖ ὕδατι μεμιγμένην ἐσθίει τὴν μάζαν ἐσθίει, καὶ ὅστις ἄρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον. Etenim qui polenta victitat, inquit Mazam aqua permixtam edit, & qui pane utitur, panem aqua subactum. Cum oleo & melle quàm maximè subactam, in typho quodam, Hippocrates exhibendam præcipit. Quare Hesychius, μάζαν Polentam aqua & oleo permixtã interpretatur, Mazam Galenus *m* in alendo corpore ab Hordeaceis panibus tantum relinqui asserit, quantum hi à triticeis relinquuntur, itaque panibus Hordeaceis ægrius concoquitur, magisq; ventriculum flatu implet: in quo si diutius manserit, turbationem excitat: citiùs autem subducitur, siue deijcitur si benè commixta & diutiùs subacta fuerit: quod si mel quoque addatur, citiùs etiam ob id ventrem ad excretionem incitabit.

DE CRIMNO SIVE FARINA CRASSIORE, ET PVLTE.

CAPVT XXIII.

ETsi Crimnon, teste Suida, Hordeum significet, qui illud κρῖ apud Homerum, ex hoc (quod Græcè κρίθη) per apocopen factum esse scribat, propriè tamen crassior farinæ pars est, Galeno *a* monente, quæ effracto Hordeo grandiuscula inuenitur, quæ exquisitiorem molæ confractionem refugit, & per cribrum laxiora habens foramina, transmissa est. Quare solo trituræ modo ab ἀλέτρῳ siue farina differt: ἄλετρον enim dicitur, quando granum in tenuissimas partes quàm exactissimè contritum est: κρίμνον verò, rudior farina, quæ fragmenta maiuscula ipsorum granorum continet. Quanquam autem antiquitùs, de Hordei farina crassiore dictum fuisse, nomen κρίμνον ἀπὸ τῆς κρίθης deriuatum, innuere videatur, attamen Dioscorides *b*, quem Galenus *c* sequitur, per Crimnon, non solùm polentam Hordei, sed cuiusuis frumenti, siue antea tosti, siue non tosti, rudiorem crassioremque farinam, intelligit: dum Crimnon dicit crassiorem, quæ inter molendum fit è Zea, Triticoq; farinam: sic & Aëtius *d*, & Aegineta *e*, etiam ex Olyra Crimnon factitari scribunt. Germani, à forma arenosa, Grieß/ siue Grießmeel vocant, apud quos etiam ex Zea & Tritico conficitur. Galli *f* siccam crithem, vel grio siccum, quasi toridam & resiccatam crithem vel cri appellant, quæ spissandis carnium iuribus vænalis circumfertur.

Ex eo, autore Dioscoride *b* & Aëtio *e*, sorbitionem conficiunt, quam ΠΟΑΤΟΝ PVLTEM vocant, non solùm recentiores Græci, ad imitationem vocis Latinæ, vt aliqui autumant, sed & veteres, vt ex hoc Dioscoridis loco colligere est. Sic Athenæo *g*, placenta è farina crassiùs molita, κεμμύτης πλακοῦς dicitur: Galeno, Aëtio & Aeginetæ, plùs nutrit quàm polenta, sed δυσεπίπεπτον, ægrius cõcoquitur. Dioscoridi verò abundè alit, καὶ ἐκκαθαίρειν, facilè conficitur. Saracenus *h*, censet vtrumque rectè dici, nihilque impedire, quo minus simpliciter enunciantes, κρίμνον ἐκκαθαίρειν dicamus: at si cum polenta comparemus, hac ipsa δυσεπίπεπτον cum Galeno & Aeginæta pronunciemus. Quòd si ex Zea conficiatur, leviter ventrem sistit, Galeno & Aëtio: Si verò Zea ex qua fit prius (fricta Galeno) tosta fuerit, aluum vehementiùs astringit, Dioscoride & Galeno rectè monentibus. Licet apud Dioscoridem ἀφεψηθῆναι, apud Galenum ἀφεφρυγθῆναι legatur, eodem tamen penè significato, quamuis aliud sit torrere, aliud verò frigere. Etiamnum apud Germanos pultes, ex Crimno, ex Zea vel Tritico, modò cum aqua, modò cum lacte, nonnunquam cum iusculo carnium, conficiuntur.

DE MALTO SIVE BYNE.

CAPVT XXIV.

BYNH, vt scripsit Aëtius *a*, Hordeum est madefactum quod germen emisit, & deinde vna cum enatis ligulis tostum est: hoc recentiores Maltum vocant, fortè appellatione mutuata à Germanis, quibus Malt/ sicuti Belgis, *Mout*; Anglis, *Wort* dicitur. Etsi verò Maltum è varijs frugibus, vt Tritico, Zea, Hordeo, Auena fiat, cuius nomine Byeræ colores variant, potissimùm verò ex Hordeo polysticho conficitur, & quidem apud Anglos, docente Lobelio, hoc

k 2. de diæta. l lib. 6. educ. Cyri. m 1. de Alimen. facult. cap. 12. Aeginet. lib. 1. cap. 73. & Aetius. a com. 2. prog. Hipp. 28. b lib. 2. cap. 112.
c 7. Simpl. d tetrabibl. 1. serm. 1. e lib. 5. f Bruyer. de re cibar. lib. 1. c. 9. g lib. 14. h notis in Dioscor. a tetrabibl. 3. serm. 2. cap. 29.

pacto : Hordeum biduo & tribus noctibus aqua maceratur: deinde effusa aqua in horreum aceruatur loco ventis minùs pervio, quoad germen perpusillosque radicum cirros, & pullulationes (hyeme quidem tardius, vere & æstate autem biduo aut triduo) emiserit. Mox priusquam incalescat, sulcatim dispersum, sesquipalmari densitate, ter, quaterue die & nocte aperto aëre subvertitur: octo vel nouem dies continuos iterando, perficitur. Tandem in tabulato pertuso, igne subdito, vel calatho vimineo acuminato texto fornaci aptato, & Hordeo superstrato, igne lento è palea, cremijs, vel arido ligno, fornacis ostiolo admoto, sesquipalmari interuallo ab imo interposito, exsiccatur, quoad molis frangi queat, sicque extostum Maltum, in fornacis capacitatem dejicitur: quod ex qualibet Hordei mensura, ad quartam partem accrescit, & antiquum, in Zytho componendo, nouum bonitate præcellit. Laudatissimum verò Martio & Aprili mensibus, confici vult Dodonæus, ei qualitatem siccam Hordei intensiorem, frigidam verò multò remissiorem, tribuens: præsertim ei quod ignis calore tostum ac resiccatum est: siquidem ἐμπύρευμα, quod illi ab assatione, diutinaque tostione inhæret, siccitatem eius intendat, ita vt qualitatem frigidam non solùm remittat, sed & qualitatem quandam calidam ei imprimat. Quod verò æstiuis caloribus resiccatum, minus quidem calet, tamen & ipsum Hordeo calidius, vel sola germinatione redditum; quæ absque leui quadam putrefactione, ob alienam humiditatem, non succedit. Abstergit præterea & Hordeo potentius: minus lentoris habet, cum quia farinæ minus, siliquarum verò plus habeat, quàm crudum Hordeum: tum à nonnullo calore inhærente, partim à leui illa corruptione, partim ab empyreumate, quod absterssionem conjunctam habet. EXTERIVS. Ventris torminibus, aliisque similibus ex frigida causa doloribus, Maltum tostum feruensque in sacculo appositum subuenit. Byne, Aëtio *b* est ex eorum numero, quæ tumores cohibent, si tritum pro Cataplasmate imponatur, quare & in Hydropicorum tumoribus vtile erit.

DE POTIONE EX HORDEO.

CAPVT XXV.

EX HORDEO diuersa potionis genera conficiuntur: etenim apud Ægyptios olim & etiamnum apud Turcas ζῦθος: apud Græcos verò Dioscoride *a* monente ζύθος ἢ κοῦρμι: apud Septentrionales etiamnum Cereuisia, paratur: de singulis paucis, & vtrum, vel conueniant, vel differant inquiramus. ζύθος, ex Hordeo paratur Dioscoridi *a*, Galeno *b*, Oribasio *c*, Aëtio *d*: at Theophrasto *e* ex Hordeo Triticóue. Modum Theophrastus *e* sic expressit: nonnullos succos ex propria natura dimouendo & leuiter putrefaciendo ad bibendum idoneos reddunt, veluti qui Vinum ex Hordeo, Triticóue conficiunt, quod in Ægypto ζύθος appellatur: Galeno *b* cum Oribasio, Aëtio & Aegineta ex putredine procreatur: Hermolaus Barbarus *f* & Gorræus *g* ex Hordeo vel frugibus aqua madefactis, donec in liquorem Vino similem resoluantur, fieri volunt. Quo potionis genere Ægyptios loco vini vti & Zythum appellare, Theophrastus & Plinius *h* asserunt: vnde & Pelusiacus potus, à Pelusio Ægypti vrbe, à Poëta appellatur: hinc Columella *i*. Vel Pelusiaci proritet pocula Zythi. At Diodorus Siculus *k* Zythum non solùm in Ægypto, sed etiam in Galatia fieri affirmat, scribit enim de Baccho ἔρτὸ ὲκ τῆς κριθῆς καταπλαζόμενον πῶμάτι καλούμενον ζύθον: & Alexandrina plebs Zytho, Strabone *l* tradente, vtebatur. Hinc ratione vsus, periphrasticῶς οἶνος κρίθινος, Vinum Hordeaceum, Athenæo *m*, (quod ab Ægyptijs penuria & egestate inuentum scribit) ad imitationem Theophrasti dicitur. Verùm non solùm ζύθος, sed etiam πίνος seu πῖνον (alijs βύνη, βυνός) Aristoteli *n*, vel à bibendo, vel à sordibus dicitur: item βρύτον Hellanico *o*, (quibusdam βρύτιον,) πίνεσι ὴ βρύτον ὲκ τῶν ῥιζῶν, καθάπερ οἱ θρᾷκες ὲκ τῶν κριθῶν. Archilocho, ὥσπερ αὐλῷ βρύτον ἢ θρᾳξὶ αὐλῆς, ἢ Φρυξὶ ἔβρυζε: sic & Theophrasto *p*, Æschylo, Sophocli *q* βρύτον, & Hecatæo *r*, ubi Pœonas βρύτον ex Hordeo bibere ait: ὠθρεβίλω verò ex milio & conyza. Ex posterioribus Græcis,

b loco citato. *a lib.2.cap.109.* *b lib.6. facult. simpl.* *c 15. Collect.* *d tetrabibl. 1 serm.1.* *e 6. caus. plant.15.* *f lib.2. Coroll. 311.* *g in definit. medicin.* *h lib.22. in fine.* *i lib.10.* *k lib.1. cap.3. & lib.4. cap.2.* *l lib 17.* *m lib.2.* *n lib. de temulent.* *o apud Athenæum lib.10.* *p 4.hist.10.* *q in Triptolemo.* *r in Europæ periodo.*

Simeon,

Simeon Sethi *s*, Φούκας Arabico nomine vocat, alijs Φοινίκιον: quamuis Arabibus *Phoucas* potus sit, non solùm ex Hordeo, sed etiam, (veluti Rhasis scriptum reliquit,) ex pane *Heueri*, hoc est similagine, mentha ac apio compositus: & vt Haly Abbas auctor est, quædam etiam *Phoucas*, ex pigmentis, aut ex malorum punicorum succo conficitur. Cùm ergò Zythum, ex putrefactione proueniat, mirum non est, si autores Græci, eius vsum non probarint. Dioscorides *t* namque succum vitiosum creare, elephantiasin inducere, meningas potissimum offendere, inflationem parere, renes ac nervos tentare, licet vrinas cieat, asserit. Et, cum Galeno *u*, Oribasio *x*, quoque succi praui & flatuosum est, tum partim acris & calidus: parte verò plurima frigidus aqueus & acidus potus est. Monet etiam Sethi, satius esse huius vsu abstinere, eò quòd succus qui ex eo fiat facilè corrumpatur, & neruis nocumentum afferat: quare antiquos ferè omnes existimasse, mali succi esse, neruis noxium, capitisque dolorem efficere, aduersus sacrum morbum verò vtilem esse, crapulam ex vino conceptam, ac sanguinis acrimoniam sedare. Sed quia diximus, eius etiamnum apud Turcas vsum esse, hoc ex Bellonio *y* ostendemus. Hic veterum Græcorum Zythum, cum Latinorum Posca vel Phusca, cuius Columella & Suetonius, Serapio & Auicenna meminerint, idem statuit, nunc verò à cauponibus Turcicis, *Posset* vel *Chousset* vulgò vocari, & à Cereuisia, quæ veteribus Curmi appellata fuerit differre, quòd hæc ex integris, vel contritis granis fiat. At Chousset conficiendi rationem apud Turcas in vrbe Haman, quæ veteribus Emissa nominetur, vsitatam subijcit, asserens nullam in Asia vrbem inueniri, in qua Cauponæ non sint, & vbi potio hæc venalis non habeatur. Parant autem ex farina in massam coacta, quæ in capaci aheno coquitur, ex qua deinde orbiculi confecti in aquam demittuntur, quæ illicò sponte ebullit, sine ignis adminiculo calefit, & in densam sorbitionem coit. Est autem candida vt lac, densaque & boni alimenti: sed si quis liberalius sumat, caput valdè tentat & inebriat. Huius potionis, dum coquitur, spuma alba est & leuis, qua Turcicæ mulieres sese illinire solent: cutim enim erugat & teneriorem reddit, præsertim si in balneis ea sese fricent, quam facultatem veteres in Zytho non ignorauere. Rauwolffius *z* scribit, in Alepo inter cæteras potiones haberi, alteram quæ *Tscherbeth* vocitetur & ex melle conficiatur: alteram ex Hordeo & Tritico confectam, quæ veteribus Zythum & Curmi nominata fuerit, vtroque hoc potu Turcas, non secus ac Germaniæ rusticos, Cereuisia, exhilarari. Subiungit Bellonius, nonnullos existimasse Poscam idem esse cum Oxycrato, sed male: nam Oxycratum id esse, quo Græci & Itali nautæ vti solent, quodque nautarum fex in Venetorum nauibus & triremibus vulgò bibit. Eos enim qui mare sulcant, aquam tàm diu adseruare cogi, donec plerumque corrumpatur & fœteat: quo verò teter ille sapor ex nimia in vasis asseruatione contractus, tollatur, nonnihil aceti admisceri, quod fœtorem adimat & iucundum saporem conciliet. Vt autem euincat, Poscam non esse Oxycratum, addit, vnum Suetonij locum sufficere, qui refert fugitiuum Cæsaris mancipium, Capuæ deprehensum fuisse Poscam venalem habens: certè, nisi ea potio aliud quàm Oxycratum continuisset, eius taberna frigida admodum fuisset, & quæstum exiguum feciisset. Hæc de Zytho veterum.

Nunc de ΚΟΤΤΜΙ eorundem. Alterum genus potus Græcorum ex Hordeo confectum, CVRMI nominatur, quo sæpè pro vino vtebantur, Dioscoride *a* monente: de quo potionis genere hactenus apud Græcos nil reperi: & vt Gorræus, non videtur esse nomen Græcum, sed eius gentis in qua apparabatur. Verùm, vt idem Dioscorides, dolorem capitis infert, prauumque succum gignit, ac neruos lædit. Hermolao Barbaro *b*, fortasse hoc erit, quod Cereuisiam in Gallia vocant, & Curmi Curmithos inflectitur: quod Posidonius homo Stoicus, Corma appellat. Et Matthiolus *c* censet, nullam aliam inter Zythum & Curmi differentiam esse, quàm in conficiendi ratione, cùm vtrumque ex eadem fruge fiat. Addit Dioscorides: & similia potus genera in Iberia Occidentali & Britannia ex Hordeo parari. Quod haud dubiè & Plinius *d* voluit, scribens: ex ijsdem (scilicet frugibus) fiunt & potus, Zythum in Ægypto, Cælia & Ceria in Hispania, Cereuisia & plura genera in Gallia, alijsque prouincijs: quorum

s lib. de alimen. *t lib. 2. cap. 109.* *u lib. 6. de facult. simpl.* *x lib. 15. collectan.* *y lib. 2. obseru. cap. 98.* *z itinerar. part. 1. cap. 6.* *a lib. 2. cap. 110.* *b lib. 2. coroll. 311.* *c comment. in Dioscorid.* *d lib. 22. in fine.*

omnium

omnium ſpuma cutem fœminarum in facie nutrit. Refert Marcellinus *e*, ex Hordeo vel Tritico in liquorem verſo, potionem vilem in Illyrico fieri, quæ Sabaia dicatur, à qua Valens Imperator in obſidione Chalcedonis, Sabaiarius per ludibrium fuerit vocatus. Sic Dion Academicus, ſcribit Ægyptios Hordeaceo potu exhilaratos cantare & temulentos ſaltare. At quod Ariſtoteles *f* refert, notatu dignum, qui ſcribit, Zytho ebrios, quoniam id potionis genus κοιλιοῦν eſt, in dorſum ſupinos cadere ac reclinari: vino autem madidos in faciem pronos ferri.

CEREVISIA vel Ceruiſia, vt Plinius *g*, à Cerere dicta videtur, & à Germanis omnibus, Gallis, Britannis, & reliquo Septentrioni ſubiacentibus populis, quibus Vini inopiam ſupplet, *Biere* ſiue *Bere*, vulgari quidem ac patria voce nominatur, cuius materia communiter eſt Hordeum, vel maltum Hordeaceum, cum floribus Lupuli ſalictarij, certa proportione in aqua dulci coctis, quæ ſimpliciſsima Cereuiſia eſt. Verùm non ſolùm ex Hordeo fit, ſed etiam ex Tritico, Zea, Secale, Auena, alijsúe frugibus, vnà cum malto hordeaceo: imò etiam ex Panico: quare Iuriſconſultus *h* teſtatur, in quibuſdam Prouincijs Zythum ex Tritico, vel Hordeo, vel Panico fieri, vulgò legunt ex pane, Sed non fit ex Hordeo, vel Tritico putreſcente, multò minùs in liquorem reſoluto, vt Zythum confici ſupra oſtendimus, ſed ex Hordeaceo malto ab omni putredine aſſeruato. Compoſita etiam habetur Cereuiſia, quæ præter fruges alia permixta habet, quæ à frugum natura aliena ſunt: admiſcent aliqui herbas, vt ſaluiam, lauendulam, chamæpytim, myrtum, quam Gagel vocant: flores lauendulæ, hormini: ſemina ſclareæ, coriandri, baccas lauri: aromata, vt cinamomum, garyophyllos: alij mel & ſaccharum: hæ Cereuiſiæ ſunt medicatæ, quæ ab hordeacea, triticeáue Biera, & ſapore & qualitate diſſident, quæ caput implent, & ebrietatem citius inducunt. Sunt & alij, qui ſemen lolij, hvoſcyami, cocculas orientales & alia huiuſmodi admiſcent, à quibus velut noxijs, penitus abſtinendum eſt.

QVALITAS. Cùm Cereuiſiæ ſimplicis materia ſit aqua, maltum hordeaceum, aliquando Triticum, aut Zea, aut Secale & Lupi ſalictarij flores. Aqua quidem ſimplex, cuiuſmodi ad Cereuiſiæ decoctionem ſumitur, frigida eſt & humida: Maltum, cum exigua caliditate reſiccat & abſtergit: Triticum ac Zea, temperatè calida ſiccáque ſunt: Lupuli flores, ſecundo ordine calefaciunt, reſiccantque, caput tentant, vrinas mouent, abſtergendi quoque ac aperiendi potentia prædíti: qui etiam ad Cereuiſiæ cum ſaporem, tum diuturnitatem faciunt: fruges verò, alimenti materiam ſubminiſtrant. Eſt verò Ceruiſia alia potens, quæ rubicunda ſiue nigra: alia tenuis, quæ candida: pleræque amaræ, nonnullæ dulciores: quæ etenim plurimùm frugum habent, potentiores ſunt: quæ minus, tenuiores: quæ minimùm, tenuiſsimæ. Ex hordeaceo malto, diutius toſto, rubicundæ: præcipuà autem parte ex Zeà ac Tritico confectæ candidæ ſunt, & ſeneſcentes ſubſtantiæ tenuitate, vinum tenue & aquoſum referunt: flores Lupuli copioſius incocti, amariores, & facilius caput tentantes, efficiunt: ſi verò parcius addantur, dulciores fiunt, frugibus etiam dulcedinem conferentibus. Quæ potentiores, calidiores, quare in dolio repoſitæ, ſicut muſtum efferueſcunt: minus tamen mediocri vino calidæ. At tenuiſsimæ, frigidæ & humidæ, non tamen aliquibus, omnis caliditatis expertes. Hæ alimentum exiguum admodum præbent: illæ copioſius: omnes probi ſucci, ſi ex bonis frugibus & benè decoctæ fuerint. Craſsiores tardè deſcendunt: candidæ, quia tenuiores, citius digeruntur: amaræ abſterſione aluum leniunt: mediæ, medio ſe modo habent. Hinc Schola Salernitana. Non acidum ſapiat Cereuiſia, ſit bene clara, Ex granis ſit cocta bonis ſatis, ac veterata. De quà potetur, ſtomachus non inde grauetur. Etenim Craſſos humores nutrit Cereuiſia, vires Præſtat, & augmentat carnem, generatque cruorem. Prouocat vrinam, ventrem quoq; mollit & inflat, Frigidat & modicum. Recens, quæ nondum ſubſedit, non ſecus ac muſtum nocet, inflationem excitando, aluum conturbando, calculum procreando, & vrinæ ſtillicidium cauſando: at ſi calente, neruoſæ partes foueantur, earum dolores ſedat, quod recentiſsima & cui nondum Lupulus incoctus ſit maximè præſtat. Contrà verò acida, neruos & renes tentat, ventriculum turbat, & vitioſum ſuccum generat. Cauendum etiam ab adulterata, ſiquidem loco Lupulorum, quidam Salicis folia ſumunt,

e lib.26. f lib. de temulentia. g lib.22. in fine. h lib.9 ſi quis vinum, ff. de tritico vino & oleo legato. lib.33. tit.6.

alij

alij & fuligines camini, à quibus color rubicundus & acrimonia. Simeon Sethi præter iam dicta, sequentia subiungit, quibus verbis vsum Cereuisiæ nostræ expressisse videtur: recentiorum quidam, (inquit) priscorum rationes redarguunt, aiuntque, hanc in multis esse vtilem, incolumitatem, sanitatemq; efficere: & reuera quidem prodest his, qui calidiore sunt temperamento & inprimis ventriculo: immodicè verò calidos & ob sitim ardore correptos magis adiuuat, quàm quando simplex fuerit. Sedat enim sitim & appetentiam suscitat, & Venerem cit, est & quando lotium: ijs autem qui stomacho humido sunt & qui frigidiores temperaturas habent, valdè nocet. Quæ verò Cereuisia composita est, pro varia & inæquali mistura, & pro qualitate eorum quæ admiscentur, & ipsa varias qualitates & vires, subinde & noxias sortitur. Acetum etiam ex Cereuisia paratur ab ijs, qui vino carent, quod aceto vini minus est acre, minus potens, nec adeò tenuium partium est: cuius in cibis vsus est, at medicamentis misceri non debet. Conficiunt hoc pacto: Cereuisiæ coctæ & refrigeratæ, pisa tosta calida & parùm fermẽti injciunt. Alij dum Cereuisia fluctuat & efferuescit, Tritici grana tosta, & crustam panis secalini tostam, cum tantillo Myrrhæ imponunt. Hæc de Cereuisia sufficiant, si modò exposuerimus, an Græcorum Zythum, cùm Cereuisia nostra idem sit, an diuersum. In hanc rem diuersæ sententiæ se offerunt. Matthiolus *i* enim credit, nil aliud Zythum & Curmi antiquorum fuisse, quàm Ceruisiam, quam loco vini Septentrionales bibunt: quod ex supra adducto Plinij loco probare conatur. Cornarus *k*, & Zythum & Curmi Cereuisiæ dicit species, addens, Curmi appellatum potum, non fuisse alium, quàm insignem aliquam eius temporis Cereuisiæ speciem, quales potiones adhuc hodie in Hispania & Anglia ex Tritico conficiantur, quæ non secus ac Curmi, & caput & neruos & oculos lædant, prauosque humores generent. At Dodonæus, partim conuenire, partim discrepare ostendit: nam quatenus ex Hordeo, Tritico, & frugibus componantur, conuenire posse: at quatenus præparationis modo discrepent, ob quam alienam qualitatem adsciscant, diuersas esse potiones dicere nil impedire. Nam si Zythum ex putredine proueniat, nimirùm non esse, si alienam qualitatem acquisiuerit, ob quam Græci eius vsum tantoperè improbarint. At Cereuisiam non ex frugibus putrefactis, sed ex Malto hordeaceo, ab omni putredine asseruato, coqui. Quòd si verò Zythum, ex Hordeo ac Tritico leuiter tantùm putrefactis, ac à natura sua, vt Theophrastus *l* loquitur, commutatis conficiatur, tunc Zythũ & Cereuisiam conuenire: siquidem Hordeum in Maltum transiens, necessariò leuiter quodammodo computrescat & à natura sua recedat: propter quam mutationem, potus hic, mali succi statim fieri non possit: non minus quàm Polenta, quæ ex non recente Hordeo, sed ex maturo & sicco in aqua macerato, conficiatur: siquidem & tunc Hordeum leuiter quodãmodo computrescat, humoremque alienum imbibat, veluti dum Maltum futurum est: nullum tamen veterum, hanc ob causam Polentam mali succi fore asseruisse: sed contrà omnem boni odoris, suaueolentemque esse, sicuti & Maltum, modo vtrumque rectè confectum sit. Quare eos, qui tantoperè Cereuisiæ rectè paratæ vsum improbent, eius facultates minus rectè cognouisse videri. Lobelius *m* sic scribit: quantum ex priscis, Plinio & Dioscoride coniecturam facimus de Zytho & Curmi, potiones Cereuisiis nostris proximas, nec dubiè designasse videntur: præsertim Alam (forte à voce Danica cela) quæ vini vicem antiquitùs Britannis supplebat: quarum ipse Dioscorides meminit, referens malum succum gignere & neruos tentare: quibus idem quod nobis euenisse potuit, potissimum plebi & AngloBritannicæ rusticæ turbæ, cui ad gulæ delectamenta potentiorem Alam è cauponarijs expetenti, inexsaturabilis quæstus gratia illa ex Malto, lixiuio, aquæ vice macerato, imponitur: sic enim magis compositam & grano potiorem ementitur: caput ferit, lætamque opilionibus colonis & naucleris stultitiam conciliat. Nec desunt inexplebiles nummorum vafri homines, qui pro Lupuli floribus, camini fuliginem substituant, aqua salsa Maltum macerantes: harum potionum assiduus vsus, non potest sine hepatis & viscerum summo dispendio esse. hæc ille. Vbi variæ præparationes, optimæ & suauissimæ Cereuisiæ, & præsertim eius, quæ ab Anglis Ala dicitur, & vini

i in Dioscoridem. k in Dioscor. lib. 2. l 6. cauſar. 15. m in Aduersariorum parte altera.

saporem obtinet, proponuntur. Concludentes, dicimus Zythum veterum Græcorum, à nostra Cereuisia diuersum fuisse, ut ex ijs quæ ex Bellonio adduximus, constare potest: quod & Plinius *n* innuere videtur his verbis: ex frugibus fiunt & potus, Zythum in Ægypto: Cælia & Ceria in Hispania: Ceruisia & plura genera in Gallia alijsque prouincijs. Vbi fortè Ceria, Hispanicum vocabulum est, nisi à cereo colore nomen impositum credamus: & Celiam à calefaciendo nuncupatam, Isidorus censet, quod parum credibile est: sic in Picardia Gallorum ex succo pomorum potus *Cidre* dictus conficitur. Nec obstat quod Plinius *o* scribit, esse & Occidentis populis suam ebrietatem fruge madidam: plurimis modis, per Gallias, Hispaniasque, nominibus alijs, sed ratione eadem: siquidem subjungat, Ægyptus quoque è fruge sibi potus similes excogitauit.

DE HORDEO EXOTICO CAVSTICO.

CAPVT XXVI.

HORDEVM CAVSTICVM.

HORDEVM CAVSTICVM: planta est à Nicolao Monarde *a* proposita, quæ in A Hispania noua *Ceuadilla*, id est, Hordeolum vocatur, à similitudine quam cum nostro Hordeo habet, in spica & vaginulis quibus semen includitur, sed eo minus, & Lini semine neutiquam maius, & longè alijs facultatibus præditum.

NOMEN. *Ceuadilla*, Monardi & Fragoso: Hordeolum Monardis, Lugdunensi: *Orzada*, Italis & Hispanis, Castori.

QVALITAS. Semen hoc, caliditate quartum gradum excedit: adeò enim vrente vi B præditum est, ut in gangrænis, putridis & impuris vlceribus, eosdem quos sublimatum & cauterium ignitum, effectus præbeat: puluis sensim insperſus, vermes in vlceribus necat, vlcera putrida expurgat, pro vlceris magnitudine, maiori minoriue quantitate insperſus, modo præseruatiua, quæ in horum remediorum vsu vsurpari solent, adhibeantur. Ad huius facultatem infringendam, puluerem, aqua rosarum aut plantaginis excipiunt, & linum intinC ctum, vlceribus & gangrænis imponunt: dein medicamenta sarcotica, pro experti Chirurgi iudicio adhibent. Eadem ratione in animalium malignis vlceribus vsurpatur: hæc Monardes, ex quo Fragosus, Castor, & Lugdunensis.

DE BROMO SIVE AVENA.

CAPVT XXVII.

D BROMON Græcorum, non pauci eruditi Auenam interpretantur: alij verò Bromo Latinum nomen non dant, & diuersum ab Auena faciunt. Sic Gaza vbi apud Theophrastum *a* ὁ βρόμος legitur Bromum reddit, vocem autem quæ eidem αἰγίλωψ dicitur Auenam interpretatur. Verùm βρόμου nomine apud Dioscoridem duæ plantæ habentur: altera *b* quæ βρῶμος πόα, Auena herba & Auena erratica dicitur, quo ab alE tera distinguitur, de hac inter Gramina egimus. Altera inter fruges ab ipso enumeratur, quam sic descripsit *c*. Bromo culmus est Tritico similis, etiam foliis, sed geniculis distinguitur: fructum verò habet in summitate velut locustas bipedes, in quibus semen, in cataplasmatis, ut Hordeum, utile. Theophrastus *a* ex versione Gazæ Bromum & Ægilopa siue Auenam, Tritico

n *lib.22. in fine.* o *lib.14.cap.22.* a *cap 55.* a *lib.8.hist.plant. cap.9.* b *lib.4.cap.149.* c *lib.2.cap.116.*

similia

similia facit & Hordeo: quin etiam ea syl-
uestria quædam & immitia constare ait.
Adhæc inter reliqua frumentacea, Bro-
mum radice numerosiore cõsistere, & mul-
tis culmis dispergi, & tunica multiplici te-
gi, idem testatur: qui de ea planta, de qua
Dioscorides inter fruges egit, intelligen-
dus. Plinius *d*, licet cum Ægilope confun-
dat, eadem quæ Dioscorides habet. Quod
autem Galenus *e* βρόμου, id est Auenam ex le-
guminum genere esse scribit, mendo mini-
mè caret: idcirco pro ὀσπρίων, σπερῶν repo-
nendum esse censemus. Sed differentiam
triplicem Bromi frugis proponemus.

I. AVENA VVLGARIS SEV ALBA.

I. AVENA VVLGARIS SEV ALBA: radici-
bus copiosis nititur: ex quibus culmi ali-
quot ex gramineis vaginis prorumpentes
assurgunt, geniculis distincti, at triticeis
nodosiores: foliis Tritici aut Zeæ: in cacu-
mine spica rara ceu juba Arundinis sese ex-
plicat, ex qua folliculi veluti paruæ locu-
stæ bipedes, longis ac tenuibus pediculis
dependent, flore candicante, in quibus se-
men Hordeo longius tenuiusque, acutum
& subalbicans continetur: quod geminum,
(altero tamen semper grandius existente,)
& superiori parte exiguis capillis hirsutum
A est, glumis crassis ac duris inuolutum & in-
clusum, non vt τῇ αἰγιλώπῳ deciduum: at in
maturitate membranæ dehiscentes maximè
nudum semen ostendunt: medulla est mol-
li, candida & dulci: & quia semen non fa-
cilè decidit, idcirco quidam Auenæ Græ-
cæ genus esse existimarunt. In hac varie-
tas obseruatur: nam ea quæ singulis annis
seritur, nonnihil ab ea, quæ ex deciduo se-
mine sponte prouenit, variat. Nam quæ sa-
ta nascitur, culmo est crassiore & procero-
B re: quæ sponte, tenui stipula & spica ieiu-
na sterilis est: etenim anni præcedentis se-
men caducum, in agris restibili fœcundita-
te regerminat, reliquam frugem, quæ sata
fuit, præcoci maturitate præueniens, ei ali-
mentum subripiens tabe conficit.

Locvs. Cùm Galeno *f* autore, in Asia
frequentissima sit, & potissimùm in Mysia
quæ est supra Pergamum, ubi & Tiphar &
Olyræ uberrimus prouentus est: & secun-
dùm Plinium *g* apud Germanos seratur:
C imò secundum eundem in Oriente & Oo-
nis insulis sponte proueniat, cuius granis
incolæ vescantur: patet, utroque cœlo frui,
calido in Asia, frigido in Germania. Sic in
Apulia in omni solo, tempore quo Hor-
deum serunt. Sunt qui agros conserant,
qui commodè stercorari non possunt, hac
enim fruge terra intra paucos annos exte-
nuatur: ut Theophrastus *h* etiam monuit,
& Virgilius *i*, hoc versu, Vrit enim lini
campum seges, urit Auenæ. Licet autem
D Columella *k*, qui inter pabulorum genera
reposuit, scribat, Auenam autumno satam,
partim in fœnum vel pabulum, dum adhuc
viret, cædi, partim semini custodiri, apud
Germanos tamen communiter Martij prin-
cipio seritur, & sub finem æstatis post Hor-
deum, Triticum & Secale metitur, quare
æstiuum frumentum appellari potest: & si
in agro jaceat, imbresque decidant, crasses-
cere & melius fieri certum est.

NOMEN. βρόμος Theophrasto βρῶμος
E Dioscoridi, Galeno, Aeginetæ & alijs, forte
à βρῶμα, vel βρώμη, quod cibum significat,
cùm, ut mox dicetur, in cibum non so-
lùm jumentorum, sed etiam hominum
veniat: vel ut Aduersaria, à fragore soni-
tuue, quem seges matura, minimo flatu ta-
cta, edit. Bromus Plinio, quamuis & Bro-
mus sit ex vitijs frugum, quod Auena Pli-
nio dicitur, de quo inter Gramina egimus.

d *lib.* 22. e *lib.* 6. *de simplic. facult.* f *lib.* 1. *de aliment. facult.* g *lib.* 4. *cap.* 13. *& lib.* 6. *cap.* 30. h 8. *hist* 9. i *lib.* 1. *Georgic.* k *lib.* 2. *cap.* 11.

Latinis Auena, quod ad fructum non veniat, Portæ. Arabibus, *Churtal*, vt Serapioni *l*: alijs *Pomelarſich*. Germanis, *Haburn*/ nonnullis ab acuto ſemine, *Spitzling*. Belgis, *Hauere*. Anglis, *Otes* & *Hauer*. Gallis, *Auoine*, licet ruſtici Lugdunenſes Guadam quoque nuncupent. Italis, *Vena*, ſiue *Gena*. Hiſpanis, *Auena*, ſiue *Auea*. Bohemis, *Wouiis*. Vngaris, *Zab*. At' hæc quam deſcriptimus, ab Herbarijs communiter Auena, & Auena ſatiua dicitur: Auena frumentum, Cordo *m*: Auenæ prima ſpecies, Anguillaræ, quam aliquando in Hordeum tranſire ſcribit: Auena veſca, Aduerſ. Lobelio & Gerardo. Auena mitior & ſatiua, Cæſalpino.

II. AVENA NVDA.

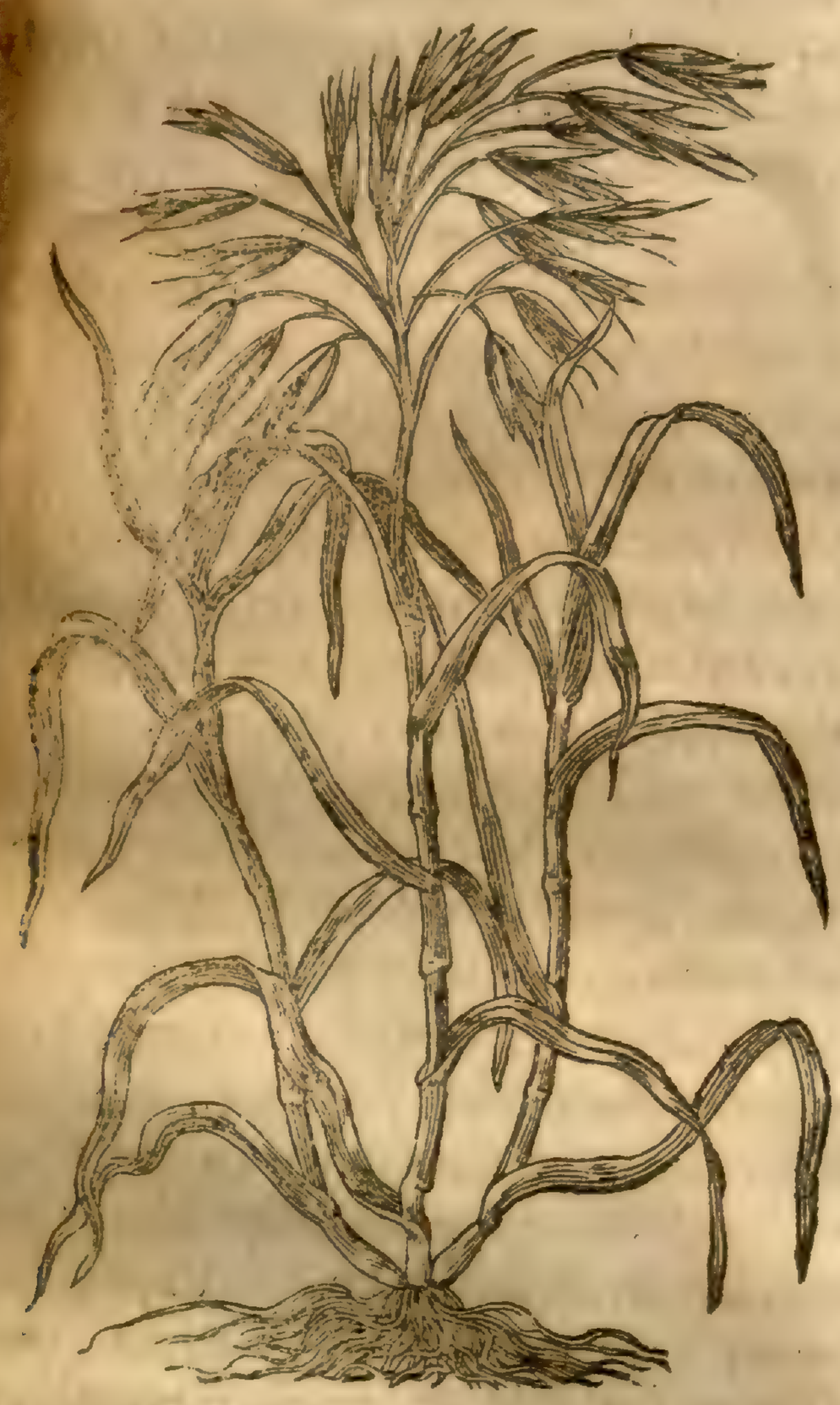

II. AVENA altera, NVDA dicitur, eò quod eius ſemen nullis glumis inuoluatur, cæteroquin prædictæ ſimilis, quæ non ita frequens eſt, licet priori melior & ſapidior ſit.

LOCVS. Non procul ab amœno (inquiunt Aduerſaria) Tameſi, qua Londinum præterlapſus eſt, atque in Cantia Angliæ alicubi planities patent nudata auena conſitæ.

NOMEN. Auena nuda, Aduerſ. Lobelio, Dodonæo, Tabern. & Gerardo. Germanis, A Nacketer Haber. Belgis, *Naeckte Hauer*. Anglis, *Naked otes*. Angli ex hac tabefacta aqua macerando, optimā Cereuiſiam parant.

III. AVENA NIGRA: hæc ipſa, alba aſpectu, ſylueſtrior eſt, ſtipula quinetiam craſſiore, & folio nigriore, grana in ſpica duplici ordine, in Auena ſingulari glumo binas ariſtas profert, granum ſtrigoſius, longius, & piloſius: gluma piloſa & nigra, e cuius dorſo ariſta intorta naſcitur, tunica triplici veſtitur, quarum tertia matureſcens B citò cadit.

LOCVS. Hanc in montoſis circa Aciduias Griesbacenſes ſatam copioſè vidimus: inter Hordeum & Triticum, quemadmodum Auenam, ſolùm inter Hordeum naſci, & hanc Auenam, quemadmodum nigram Galatrum nominari, Porta *n* refert.

NOMEN. Huius Dioſcoridem inter medicas plantas, quæ Ægilopi ſit ſimilis, & ad Ozœnas laudatam mentionem feciſſe, Cæſalpinus vult: Auena altera eſt, Anguil- C laræ. Galenus *o*, Bromon ſiue Auenam ex leguminibus (vti ſuprà monuimus) eſſe dixit, quomodo & Panicum & Oryzam legumina appellauit, ita vt in diſcriminatim voce ὀσπρίου & σπέρμ leguminis & frumenti vſus videatur: at Plinio *p*, Auena primum omnium (præſertim Zeæ) frumenti vitium eſt, & Hordeum in eam degenerat: (aliqui & Triticum & Hordeum & Zeam in Avenam facilè mutari aſſerunt,) quod vitium, ſoli maximè cœlique humore euenit: ſe- D quentem cauſam habet, cùm ſemen imbecillius diutius terra, priuſquam erumpat, retentum eſt. Sed hæc Plinii, non de Auena ſatiua, verùm de Ægilope intelligendam: ſiquidem Auena, peculiare genus habeat, ſuoque ſemine proueniat, & agricolis vtiliſſimam frugem præbeat. Vide etiam quæ ſupra ſub Feſtuca XIII. habentur.

QVALITAS. Avena calida eſt, non ſecus ac Typha, quanquam non æquè dura ſit, ex quo etiam corpus minus nutrit Galeno *q*: E vt medicamentum *r* ſimilem Hordeo vim obtinet: deſiccat, mediocriter digerit citra mordacitatem: temperiem paulò frigidiorem habet *r*, & nonnihil adſtrictionis obtinet, vnde & alui profluuia ſanat: Quare Sethi frigefacere & aſtringere voluit: mediocriter frigefacit, Oribaſio *s*, & quidem ordine primo. Cum autem Auenæ & in cibis & medicamentis vſus ſit, de ipſius

l *cap.* 126. m *in Dioſcoridem.* n *lib.* II. *ville. cap.* 30. o 6. *ſimplic. Aeginet. lib.* 7. p *lib.* 18. *cap.* 17. q 1. *aliment. Aeginet. lib.* 1. *cap.* 78. r *Gal.* 6. *ſimpl.* s 2. *Synopſ.* 7. & 8.

in ci-

in cibis vsu primum. Etsi Galenus *t* & cum eo Oribasius *u*, Bromum iumentorum alimentum & pabulum esse, non hominum scribant, nisi aliquando extrema fame, ad panes ex ea conficiendos compellantur, attamen coqui citra arctiorem annonam ex aqua, adiecto vino dulci, aut sapa, aut mulso, mandiq; non aliter quam Typham, Galenus *x* affirmat. Sic apud Germanos, quos Angli imitatur, licet potissimum pro equorum pabulo quoque seratur, & ea anseres saginentur, ex ea tamen non solum pro rusticis, sed etiam pro nobilibus & magnatibus ex eius farina, optimę & variæ pultes & sorbitiones conficiuntur, quæ Auenata dicuntur: sic & granis decorticatis, non secus ac Hordeo, in iure carniũ decoquentes, utuntur. Quod si rectè paretur, salubris cibus conficietur, cùm ii qui his cibis utuntur, meliore valetudine fruantur, quàm qui delicatissimis, variaque arte confectis cibis vescuntur: Quare Germani Medici & sanis & ægris commendant: bene etiam nutrit, floridumque satis colorem infantibus efficit, ut etiam Turnerus *y* testatur: Oribasio *z* quoque Auena, maximè omnium leguminum, ad concoquendum accommodata est, & eius optima est sorbitio: fit eodem modo, quo Ptisana, vt hemina in decem aquæ heminis incoquatur. Rectè ergo Plinius *a*, Germaniæ populos serere scribit, quibus frumenti instar sit, cuius etiam pulte viuant. Sed, quod addit *b*, Germanos nulla alia pulte viuere, ipsum falli, ex suprà adductis in Tritico & Zea & de eorundem frugum farina siue Crimno colligere est. Ex Auena duplicem farinam habemus: alteram, ex grano, Zeæ instar molito, quæ albicans: alteram, quæ fit ex Auena frixa, quæ nigricans: quæ iterum duplex, altera crassior, quam cum aqua coctam, addito butyro edunt, aut sorbent: altera tenuis, ex qua Sueui pultem crassam, nostri verò sorbitionem parant. Solent & Saxones farinam Auenæ crassiorem, quam ipsi *Grote* vocant, omnibus ferè obsoniis unà cum Sale aspergere & sic simul coquere. Ita ex Auena leuiter tusa pinsitaque apud Gallos *c* edulium fit, quod vulgus Grualdum appellat, eoque quadragenario ieiunio diuites æque ac pauperes frequenter utuntur: quin & ex iure carnium editur: quidam Medici id saluberrimum promittunt. Est etiam apud eosdem aliud edulium Auenatum dictum, mensis quoque elegantioribus non ingratum: adijcitur lac bubulum, aut caprillum, aut succus amygdalarum dulcium, itemque saccharum: qua ratione eximiam gratiam init, quippe sic & iucundius & salubrius editur. Panis quoque apud quasdam gentes inferioris Normanniæ & Armoricarum regionum, vt & apud Germanos tempore inediæ conficitur, qui vt habet Galenus *d* est insuauis, non tamen aluum aut sistit, aut proritat, sed medium locum obtinet. In Wallia occidua Angliæ parte, panes & placentas ex hac conficiunt: sic in Calabria ex Auenæ farina, & panis, & puls, & potus præparatur. Apud veteres quoque videtur fuisse edulium ex Auena paratum, βρῶμος dictum, ut ex Hordeo πτισάνη: siquidem Aegineta *e*, cum Ptisanæ coquendæ modum declarasset, subiungit: eodem autem modo quo ptisana. sic & ὁ βρόμος καὶ ὁ χόνδρος decoquuntur. Quare βρόμος, & frugis speciem Auenam nominatam, & rem ex ipsa confectam significabit. Cereuisiam quoque ex Auena non secus quam ex alijs frugibus Lithuani conficiunt. Moschouitas *f* item ex ea aquam elicere ardentem, qualis ex vino elici solet, quam aquam vitæ appellant, ea loco vini eos vti, hocque potu non secus ac vino generoso inebriari, referunt. Sed & in medicamentis vsurpari solitum. Etenim Trallianus *g* Auenæ cremorem, loco ptisanæ in Phreneticis exhiberi posse, scribit: etiam in Pleuritide: si inquit, Ptisanæ cremorem auersentur, alio utantur (μάλιστα τῷ ἀπὸ τῆς βρώμης) præsertim auenato: vim enim quæ humores ex thorace & pulmone purget & educat, haud minorem quàm ptisana, si non etiam aliquanto ampliorem, obtinet. Sic Dioscoridi *h* ex ipsa puls confecta, aluum sistendi vi prædita est. Tussientibus succus sorbitione prodest, Dioscoride & Plinio autoribus. Summe prodesse difficulter meientibus, & qui morbo choleræ afficiuntur Sethi scribit. Contra ardorem ventriculi (Sodt Germani vocant,) eius grana circiter viginti, masticata & deglutita commendantur. Farina eius æque ac Hordei ad cataplasmata vtilis Dioscoridi & Plinio *i*: & vt Galenus *k*, Cataplasmatis modo imposita, desiccat & digerit mediocriter ac sine morsu: instar

t *Gal. 6. simpl. Aet. tet. 1. ser. 1.* u *1. collect. 15.* x *1. de fac. aliment.* y *in sua historia.* z *4. Synops. 35.* a *lib. 18. cap. 17.* b *Cornar. lib. 2. in Dioscor.* c *lib. 1. cap. 78.* d *1. de alimen. fac. & Oribas. 1. collect. 14.* e *lib. 1. cap. 78.* f *Bruyer. Tabern.* g *lib. 1. cap. 13.* h *lib. 2. cap. 116.* i *lib. 22. cap. 25.* k *lib. 6. Simpl.* *Bruyer. de re cibar. lib 5. c. 20.*

hordeaceæ quoque inflammatis & luxatis membris imponitur, quare altera alterius loco vsurpari potest. Plinio Auenæ farina in aceto decocta, næuos tollit. Sunt qui ceruſam addunt & pro fuco vtuntur. At ipſa Auena cum putamine, vel per ſe, vel addito ſale toſto & cumini ſemine, in ſacculis calide applicata lateris & infimi ventris dolores à flatibus, & frigiditate cauſatos tollit. Vulgus *l* ad dolorem nephriticum mitigandum, Auenam, cum baccis iuniperi ſacculo indunt & calide parti applicant. Ad ſcabiem infantum, balneum, cui ſtramen Auenaceum incoctum probatur. Stramen noſtrates, quemadmodum & Zeæ comburunt, eoque puluere ad pultes nigras, quas Pfeffer vocant, conficiendas vtuntur, ipſeq; puluis apud aromatarios Pfeffermeel nomine venditur. Sunt *m* qui ſub finem Maij ex gramineis eius folijs, Aquam eo modo quo ex roſis eliciant, ad dolorem ac calorem in ophthalmia mitigandum, guttas aliquot inſtillant & linteola intincta applicant: ad quod etiam ſuccus ex folijs expreſſus, ſi in eo linteola integantur & apponantur, valet.

DE VSTILAGINE.

CAPVT XXIIX.

VSTILAGO SECALES.

VSTILAGO AVENÆ.

VSTILAGO frugum cerealium, præſertim ſpicatarum, & maxime Siliginis, Secales & Auenæ morbus, ſeu potius peſtis eſt: ipſis autẽ accidere ſolet, antequam è gramineis vaginis penitus ſeſe explicent, ac in culmum attollant, idq; cœli conſtitutione crebro inconſtante. Quando enim, Aprili & Maio menſibus, poſt Solem ardentem, ſubitæ pluuiæ ſuccedunt, & ſol continuo ardentes radios ſpargit, ſpicæ adhuc teneræ ac latentes, humore madidæ, à ſolis feruore correptæ, ſic aduruntur, vt quamprimum è vaginis prodeunt, nigræ, & veluti puluere fuſco, aut atro obſitæ appareant, quæ inareſcunt, & ad frugem non perueniunt: quod malum ſæpenumero etiam vitibus *a* florentibus contingit. Vitium hoc ἐρυσίβη Theophraſto dictum videtur. Is enim *b* de frugum vitijs agens (de quibus & Plinius *c*,) oſtendit, in quibus, quare, à quo, & quando fiat, & quid ſit. Verba ipſius *d*: ſeminum vitia quædam omnibus communia veniunt, vt ἐρυσίβη (rubigo Gazæ,) quædam vero quibuſdam propria, οἷον σφακελισμὸς, id eſt tabitudo, Ciceri & erucarum infeſtatio: alijs etiam pulicum beſtiolarum eroſio: nonnulla etiam ſcabie & ſalſugine pereunt, vt Cuminum: ſic in Tritico, cantharis naſcitur: & in Eruo, phalangium, & in alijs alia

l *Matthiolus editione Germanica.* m *Tabernæmontan. lib.4. cap.15.* a *Tragus, Tabernæm.* b *lib.8. hiſt. plant. cap.9. lib.3. de cauſ. plant. cap.27. &* c *lib.18. cap.17.* d *lib.8. hiſt. plant. cap.10.*

genera.

genera. Vox ἐρυσίβη à Gaza *d* modo per rubiginem, ad imitationem Plinij *c*, redditur: modo per æruginem *e* non tamen (vt Scaliger *f* scribit) semper. Est autem ἐρυσίβη *g* σῆψίς τις τῶ ἐφυσαμένω ὑγρῶ, rubigo (ærugo Gazæ) putredo quædam residentis humoris: hoc est, secundum Scaligerum *h*, cum exceptus in spicam ros aut pluuia non decutitur, sed solis superuentu excalfactà putrescit. Quamobrem si copiosæ pluuiæ fuerint, non generatur: diluitur enim atque detergitur. Sed si stillicidia, vel etiam rores plures incesserint, solque secutus sit, flatusque desit, tunc putrent. Nam, vt Plinius *i*, plerique dixere, rorem inustum sole acri, frugibus rubiginis causam esse, & carbunculi vitibus. Ἐρυσίβαι *k* (rubigines Gazę) in frumentaceis magis quam leguminibus: (Plinio *l*, rubigo communis vinearum & frugum pestis:) inter frumentacea Hordeum magis quam Triticum sentit: & inter Hordea aliud plus, aliud minus, sed præcipue Achilleis. Quare vt idem *m*, Hordeum Achilleis vocatum, tam nigrum quam candidum ἐρυσιβώδες (æruginosum Gazæ,) spicam enim erectam gerit: Eteocrithum vero tutum (ἀσφαλὲς,) incuruatur enim, sive nutat (ἀσταθὲς.) Segetes vento expositæ ἧττον ἐρυσιβοῦνται (minus ærugine infestantur Gazæ,) propter motum enim excutitur & decidit humiditas: nam & cum post imbrem flatus secutus & nox deinde successerit, minus: hic enim concutit: sol vero statim superueniens, multam putredinem conficit, sed prius exsiccatur. Ἡ ἢ ἐρυσίβη (ærugo Gazæ,) putredo quædam est: nihil autem putridum esse potest sine calore alieno: maxime autem ἐρυσιβᾶται, id est rubiginem contrahit Triticum in plenilunijs, ideo quia luna etiam noctu calore putrefacit. Tractus *n* autem excelsi, perflatique rubiginem nullam aut minimam (vertente Gaza ex Græco ὀλίγον πεφυκὸς καὶ μετέωρον (nempe χώρα,) ἧκε ἐρυσίβας, sentiunt: concaui & flatibus nullis expositi contra rubiginem patiuntur, in plenilunijs maxime. Et, vt idem alibi *o*: ἐρυσίβη, quamuis commune omnium vitium est, tamen frumenta magis infestat & magis Triticum atque Hordeum, quod alterum nudum est, alterum tunicis plurimis integitur, & folium spicæ gerit proximius, vnde A frugem suam effundit: residet enim in eo humor putrefactus, qui rubiginem creat. Adde quod spicam gerat erectam densioremque: hinc enim humor minus defluere potest: qua de causa, spicam aliquantulum inclinari melius est, sic enim quod continuum est, dissolui atque decidere celerius potest. Hæc eadem causa reddenda etiam Hordeo est, habet enim prædicta omnia, maxime cæterorum comparatione. Idem, alibi *p* scribit, locis & à flatu silentibus segetes rubigine infestantur: aufugiunt hoc vitium, quæ stant non erecto, sed paruo cacuminè: quare spicam inclinari vtile est, vt imbres decidant, nec rores excipi possint: inclinantur magis quæ longæ sunt: manent erectius latæ ac breues: quo fit vt istæ ἐρυσιβοῦνται (ærugine sentiant, Gazæ.) Plinio *q* est & aliud ex vicino Auenæ vitium, cum amplitudine inchoata granum, sed nondum matura, priusquam roboretur corpus, afflatu noxio cassum & inane in spica euanescit, quodam abortiuo. At, vt Theophrastus *r*, inter legumina, faba magis ἐρυσιβᾷ (ærugine sentit, Gazæ,) quia folia multa vndique gerit, tum quia densa obseritur, tum etiam quia humorem maxime ad se trahit, suæ raritudinis causa: adde quia fructum terræ proximiorem gerit. Quod verò quidam volùt, id quod Gaza rubiginem vertit, à Plinio *s* carbunculationem vocari, non probamus, cum arborum morbum esse Plinius dicat: imo & vitibus *t* carbunculum tribuit. Gesnerus *u* autem censet, non esse propriè rubiginem, cuius Theophrastus meminerit: ratio, quod rubigo morbus sit satorum à frigore tantum & pruinis: non autem, vt alij volunt ob rorem inustum sole acri: quod ex Columella *x* colligitur, vbi docet rubiginem à vineis remouere, palearum aceruis in vinea accensis, cum frigus contra temporis consuetudinem intellexeris, ita enim fumus nebulam & rubiginem remouebit.

NOMEN. Vstilago Herbarijs dicitur: Lobelius *y* & Tabernæmontanus Vstilaginem Secales, Hordei polystichi, & Auenæ picturа exhibent. Germaniæ & Belgiæ, Brandt. Angliæ, *Blight*, *Burnt or*, *Brantcorne*. Gallis, *Brushure*.

VSVS. Nullius in Medicina vsus est: &

c *lib.3. de caus. plant. cap.27 & lib.4. cap.15.* f *in lib.4. de caus. plant. cap.17.* g *lib.4. de caus. plant. cap.15.* h *in lib.3. de caus. plant. cap.30.* i *lib.18. cap.28.* k *lib.8. hist. plant. cap.10.* l *lib.18. cap.17.* m *lib 3. de caus. plant. cap.27.* n *Theophr. lib 8. hist. plant. cap.10.* o *lib.4. de caus. plant. cap.15.* p *lib.2. de caus. plant. cap.27.* q *lib 18. cap 17.* r *lib.4. de caus. plant. cap.15.* s *lib.19. cap.24.* t *lib.18. cap.28.* u *in Catalogo plantar.* x *lib. de arborib. cap.13.* y *in suis iconibus.*

ad nullam

ad nullam aliam rem vtilis, quàm vt vice A straminis iumentis ſubſternatur. Pictores aliqui, eius puluere, ad colorem atrorubentem vtuntur.

DE ORYZA.

CAPVT XXIX.

ORYZA.

ORYZAM, quàm cùm Dioſcoride *a* ex D genere τῶν σιτηρῶν Aegineta *b*, Plinius *c* & Celſus *d* dixere, Galenus *e* inter τὰ ὄσπρια legumina recenſet: ὄσπρια enim *f* appellari ſcribit, cerealia omnia ſemina, è quibus panis minimè conficitur. Aetius, modò inter frumenta, modò inter legumina, retulit. Theophraſtus *g* ſic deſcripſit: Oryza ſeritur & Zeæ (ſemini Gaza) ſimilis eſt, aſpectu Lolijs ſimilis: ſtatq; magna parte temporis in aqua, effundit non ſpicam, ſed veluti iubam, modo Milij atque Panici: piſtaque tanquam Alica, redditur concoctu perfacilis. Sed integram deſcriptionem ſubiungamus. Radicibus eſt triticeis: culmis bicubitalibus & tricubitalibus, ſtriatis, triticeis & hordeaceis, craſſioribus ac robuſtioribus, geniculatis: folijs longis, arundinaceis, carnoſis, porraceis haud abſimilibus: in culmi cacumine, non *h* ſpica, ſed iuba Milij aut Panici modo, in ramulos diuiſa, in quibus ſemen vtrinque impari exortu & alternatim prouenit, cortice ſubflauo, aſpero, & angulosis ſtrijs in longitudinem donato, ſuperne villoſo, oui figura, tectum, & aſpera ariſta armatum eſt: quo exuto, granum quouis præſtantiſſimo Tritico candidius, pellucidum, durum, Auena breuius & craſſius conſpicitur, qualem in agris Veronenſium legimus: B at flores non obſeruauimus, quos vt in Milio purpureos eſſe *i* & eodem tempore & flores & ſemen proferre, dicunt. Lubet deſcriptionem Oryzæ, prout autor hiſtoriæ auriferi regni Guineæ *k* propoſuit, ſubiungere: Oryza, inquit, in culmis creſcit, non nihil inflexis & incuruatis, firmis tamen & rigidis, ſpicas habet acutiſſimis ariſtis formidabiles, grana verò ipſa glumis inhærent, ſiue folliculis cerei coloris: culmus longitudinem habet vnius pedis cum C dimidio, aſſimilatur verò ſtipulis Hordei, ſed radix ad Triticum magis accedit. Originem traxit ex India, & per vniuerſum ferè terrarum orbem diſtracta atque diſſeminata eſt, ita vt vix vllus locus Indiæ Oryza vacuus reperiatur. Multum requirit caloris, & meſſis eius ſera admodum eſt, in Septembrem nimirum incidens. Hoc verò mirum eſt, quod grana iam dura & ſpiſſa, humido agro delectentur, & quod terra humida & vliginoſa, frumentum tam præſtantis ſaporis & alimenti, tamque ſiccum procreare poſſit: hæc ille. Genera duo faciunt ex Simeone Sethi, Ruellius *l*, Lonicerus & Tabernæmontanus, vnum grano candido: alterum grano rubente, quod hactenus non vidimus: & hoc à Plinio deſcriptum Ruellius *l* aſſerit. An Plinius *m*, Oryzam à nobis deſcriptam, intelligat, dubitamus: Oryzæ, inquit, folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmeæ rotunditatis. Hanc Plinij D deſcriptionem, recentiorum plures Oryzæ Italicæ, ſed vt cenſemus, malè tribuunt. An forte hoc Plinij illud ſit, quod Aſia & Syria Barbara, Romanis inuidebat: nam vt refert Strabo *n*, apud Boſmoros Oryzæ genus religioſum, Tritico minus, excuſſum areis protinus torretur, & meſſores iureiurando

a *lib.2. cap.117.* b *lib.1. cap.78.* c *lib.18. cap.7.* d *lib.2. cap.18.* e *lib.1. de aliment. facult.* f *ibidem.* g *lib.4. hiſt. plant. cap.5.* h *ita ante quoque ex Theophr. lib.4. hiſt. plant. cap.5. as Matthiol. ſpica: Lugdunenſi iuba ſiue ſpica.* i *Bruyer. de re cibar. lib.5. cap.21.* k *parte ſexta Indiæ Orientalis cap.* l *lib.2. cap.25.* m *lib.18. cap.7.* n *lib.15.*

adiguntur,

adiguntur, id se prius inde non asportaturos, quàm excoxerint: veriti, ne semen alijs terris communicaretur. Sic in Baly insula *o* licet abundet, tamen regis interdicto nihil efferre licet: quam collectam numerosissimi incolæ suis cibis adhibent: & si quid abundat, castellis ad hanc rem montibus superstructis, aut pro sterilium annorum solatio, aut pro famis, obsidionisue alicuius remedio, recondunt: Oryza enim præcipua omnium Indiæ Orientalis locorum annona est. Differentia tamen apud ipsos obseruatur: siquidem in Goa *p* vrbe Oryzam vendunt in forma massæ orbicularis, funibus & stramine colligatæ: quæ ita venditur, bonitate reliquam non conuasatam superat, & dicitur Oryza *Giraſol*: at vilior *Chambaſal* nominatur. Verùm *q* binis hisce voculis, *Giraſol* & *Chambaſal* non solùm Oryzam, sed & reliqua omnia distinguunt, & cuiusuis generis nobilius *Giraſol*, inferius verò *Chambaſal* vocare solent. At Oryzę *r* genus aliquod peculiare, inter alia munera reginam Patanensem Hollandis mississe, in nauigatione Indica refertur.

LOCVS. Locis vliginosis ac palustribus nascitur, Dioscoridi *s*: magna temporis parte in aquis residet, Theophrasto *t*: inter amnes prouenit, Straboni. Ex India illata fuit, & Theophrasti ætate Græciæ peregrina fuit, in India serebatur: & quidem Eratosthene auctore, cùm æstiuis imbribus maderet. Et Aristobulus apud Strabonem tradit, Oryzam in aquis conclusam stare, areolis quibusdam factis, etiam altitudine quatuor cubitorum, multiplici spica, copioso fructu, meti circa Pleiadum occasum, & vt Zeam repurgari: nasci in Bactriano agro & in Babilonia, & Susíde, & inferiore Syria. Hoc seculo licet in vniuersa India Oryzæ frequentissimus vsus sit, alijs tamen in locis copiosissimè colitur, vt in Bengala *u*, vbi præ omnibus alijs Indiæ locis vberius prouenit: onerantur enim ea naues complures quotannis, per terrarum orbem inuehendæ, nec tamen vnquam in Bengala ea deficit: sic per vniuersam insulam *x* Celon, quæ in regno Candy est, & Madura *y* insula, tanta copia, vt hinc vicini omnes petant: terra enim pinguis perpetuis exundationibus ita mollescit, vt Oryzæ messem facturi, ad dimidium genu in aqua versentur: A in regno Pegu *z*, vbi nil præter Oryzam crescit: in Patani *a* instar Siliginis & Tritici nostratis prouenit: in insula Ternate *b*, & in promontorio *c* viridi, & alibi. Sic & Cambaiæ *d* regnum ea abundat: & Guinea, & insula S. Laurentij: in Iauæ *e* insulis S. Mariæ & Celduum. Iaponenses etiam *f* vulgò ea victitant. In regno Congiano ad metropolim, quæ & Congus dicitur, planities in qua, sed non magni pretij, prouenit. Sic in insula Coyo *g* non magna copia. B At in quibusdam non crescit, vt in Moluccis insulis, & quidem ex incolarum negligentia potius, quàm ex soli vitio. Autor est Bellonius *g*, per vniuersam Ægyptum præ reliquis magni census esse, ita vt *h* singulis annis ad minimum sex naues ea plenæ ex Ægypto Constantinopolim aduehantur, siquidem agri circa Nilum plurimis locis Oryza consiti sint: quemadmodum in planitie *i* ad montem Olympi, ampla, & valdè, aquis à monte defluentibus, rigata. Licet autem copiosissimè in Asia, Syria, Ægypto & Fortunatis insulis prouenial, nunc C tamen etiam in multis Europæ locis seritur, vt in Hispania, in agris Hetruriæ & Lombardiæ, circa Mediolanum, vnde potissimum ad nos adfertur: quare Plinius *k* ait Italicos agros maximè Oryza gaudere. Sic auctore Porta *l*, in Salernitano agro patenti, vda planitie, maximo prouentu, quam tamen euripis & ilicibus & fluuijs ductis, quoties opus est, rigant, aliàs nullam aut cassam segetem laturam: ita vt mirum sit, tam siccum & exsuccum granum, tam humidum requirere solum: bonum, iucundum, & salubre alimentum præbere. Scaliger *m* monet perire Oryzam, si propter fontes existant elices, vnde frigidior exeat aqua. Pluribus Italiæ, Pedemontanæ prouinciæ, quibusdam & Galliæ locis prouenit. Verum quo pacto & qua superstitione, vt cymbalis, choreis, & inuocatione diabolorum, quos colunt, apud Calecutos in India seratur, metatur & recondatur, cum alibi passim apud auctores, tum verò in itinerario Aloysij quod de nauigatione sua scripsit, non iniucunda habentur. Sic de eius cultura copiosè Quiqueranus Gallus *n* scripsit. Rei rusticæ auctores Latini, quod quidem meminerimus, Oryzæ culturam minime persecuti sunt: fortè quod tum Italiæ parum

o 3. *part. Ind. Orient.* 39. p 2. *part. Ind. Orient.* 32. q 4. *part. Ind. Orient.* 6. r *part.* 8. *Orient. Ind.* s *lib.* 2. *cap.* 117. t 4. *hist. plant. cap.* 4. u *part.* 2. *Orient. Indiæ* 18. x *part.* 7. *Orient. Ind.* y *part.* 5. *Orient.* z *part.* 7. *Orient.* 39. a *part.* 8. *Orient.* b *part* 5. *Orient.* c *part.* 6. *Orient.* 2. d *part.* 2. *Orient.* 4. 5. 11. e *part.* 3. *Orient. cap.* 12. 21. 37. f *part.* 2. *Orient.* 28. g *lib* 2 c. 28 & 29. h *lib.* 1. *cap.* 59. i *lib.* 3. *cap.* 41. k *lib.* 18. *cap.* 7. l *lib.* 11. *cap.* 28. m *in lib.* 2. *de plantis Aristot.* n *in lib. de laudibus Prouincia.*

familiaris fuerit: ea etenim ab externo orbe inuecta, cum Indiæ populis cibus vulgatissimus sit. Maturescit æstiuis solibus multis, eiusque messis serotina circa æquinoctium autumnale: quare Septentrionales regiones, licet humentes magis, tamen vt alticolas respuit: etsi Camerario *o* in aquosis locis aliquoties prouenerit. In Gallia *p* Lugdunensi quidam eam excolere tentauere, frustra tamen: nam parum læte prouenit, & impensa maior, quam ex eius prouentu vtilitas, sentiebatur. Præstantissima censetur, quæ ex insulis Philippinis & ex China aduehitur.

NOMEN. Ὄρυζα Græcis, soli Theophrasto *q* ὄρυζον, quod forsan Indicum nomen est, cùm primùm ex India fuerit allatum, vt ex Theophrasto *q* colligere est. Latini, Græcam vocem Oryzam retinent, nonnulli tamen Risum nuncupant. Arabibus, *Arz* & *Arzi*, vt Serapioni *r*. Haliabbati, *Arsura* & *Aëzum*. Glossographo Auicennæ, *laibedi*. Germanis, Reiß/ Ryß. Belgis, *Rys*. Anglis, *Rises*. Gallis, *Rys*, *Ris*. Italis, *Riso*. Hispanis, *Arroz*, *Atroz*. Vngaris, *Ris*, *Kusa*. Bohemis, *Reyze*, *Malaice*. In Bantan *Bras* dicitur. Sic in regno Congiano *s*, Oryza, quæ non magni pretij est, *Mazza de Mamputo*, id est semen Lusitanicum (Lusitaniam enim *Mamputo* dicunt,) ab ipsis appellatur. Herbarijs Oryza: Oryza peregrina, Trago. Hordeum Galaticum siue distichum (quia ponderis & candoris eximij dicit) Columellæ, censuere, Hermolaus, Ruellius, Amatus, Porta & Tabernæmontanus, cui & Hordeum Sicilienſe, quod non probamus: siquidem Columella *t* scribat, Hordeum hoc pinguissimis sed frigidis locis circa Martium mensem seri: & Palladius *u* circa Idus Ianuarij locis temperatis. Sunt qui Typhen Plinij *x* statuant, moti his verbis ipsius: Typhe & ipsa eiusdem generis, ex qua fit in nostro orbe Oryza: vbi cum Dalechampio Olyra legimus: his persuasus Turranius, Olyram & Oryzam eandem esse existimauit.

QVALITAS ET VSVS. Calida est in primo, sicca verò secundo gradu, Simeoni Sethi *y*, & Actuario *z*, Oryza edulium est modice calidum ac siccum & alibile & meatus obducens: temporis autem interuallo sumpta, nihil sanè molestiæ corpori attulerit. Vulgi animos opinio peruasit, ea frequenter vescentes, obesiores reddi: quare in quibusdam locis fœminæ graciliores & macilentiores Oryza frequentius vtuntur, eam ex lacte & largiore saccharo assumentes. Sed veterum Medicorum sententia contradicit: vt qui inter ὀλιγότροφα, siue leuiter alentia, & δύσπεπτα siue quæ difficulter conficiuntur retulere. Nam Aegineta *a*, Oribasius *b*, Aetius *c*, ægrè concoqui, exigui nutrimenti esse & aluum sistere scribunt. Galeno *d* & Aeginetæ *e* adstrictionis quippiam habet, quare mediocriter ventrem sistit. Dioscoridi ac Psello mediocriter alit, aluum supprimit: & Galeno Chondro *f* similiter paratur, coquiturque, sed difficilius, quàm Alica conficitur & minus alit, & in edendi suauitate, ab ea quam plurimum relinquitur: qua omnes insistenda aluo vtuntur, ipsam eodem modo quo Alicam coquentes: pista, tanquam Alica, concoctu facilis redditur Theophrasto. At *g* vis adstrictoria infringitur, si per noctem in aqua maceretur. Celsus *h* imbecillimis adnumerat, præsertim elotam, bonique esse succi & stomacho idoneam. Sed crassiorem pituitam facere, rei medicæ autores testantur. Oryza inquit Plinius *i* in Italia maxima est copia, ex qua Ptisanam conficiunt, quam reliqui mortales ex Hordeo. Vnde apud Horatium *k* medicus ait: Tu cessas? agedum sume hoc ptisanarium Oryzæ: quod alij sumunt pro vase, in quo ptisana coquitur, vel tunditur: alij pro Oryza cocta, vel Ptisana ex Oryza. Plinium censemus per Ptisanam Oryzæ, intelligere Oryzam pistam, Ptisanæ modo repurgatam, hoc est cortice nudatam, quemadmodum ad nos adfertur, & omnibus locis venalis prostat. Oryzæ vsus vniuersis propè nationibus, tam Europæis, quàm Africanis familiaris est: inprimis Indis (maximè in Orientali *l* India habitantibus) vt China & Philippinis insulis, Iapponia, Mexico, Peru, alijsque locis, apud quos præcipua *m* annona est. Quomodo Indi primo ea in cibo & potu, dein quomodo Turcæ, tandem quomodo quoque Christiani vtantur, breuiter subijciemus. Hæc Indis *n* panis loco est: etenim in Nagabatan cùm pane destituantur, hac contenti esse coguntur: sic in Achin *o*, panem non habent, sed eius

o *in suo horto.* p *Bruyer. de re cibar. lib.*5. *cap.*21. q 4.*histor. plant. cap.*5. r *cap.*13. s 1.*part. Ind. Orient.*1. t *lib.*2. *cap.*9. u *tit.*4. x *lib.*18. *cap.*10. y *lib. de aliment.* z *de spiritus animalis nutrit. cap.*5. a *lib.*1. *cap.*78. b *lib.*1. *collect. cap.*16. c *tetrabibl.*1. *serm* 1. d 8.*simpl.* e *lib* 7. f *lib.*1. *de aliment: facult.* g *Petron. de victu Romanor. lib.*3. *cap.*9. h *lib.*2. *cap.*18. i *lib.*18. *cap.*7. k 2.*serm. Satyr.*3. l 9.*part. Ind. Occident.* m 3.*part. Ind. Orient.*39. n 4.*part. Ind. Orient.*4. o 7.*part. Ind. Orient.*31.

loco

loco Oryzâ in pulmentum toſtâ vtuntur. In inſulis Philippinis *p* ſimiliter, quæ veſcentibus alimentum probum ſolidumque præſtat. Et vt Linſcottus *q* in India mulieres pane non veſcuntur, aut admodum rarò, vt nec ſerui, nec ancillæ, & id non propter annonæ caritatem, abundat enim Siligo, ſed quod ad Oryzam adeò aſſuefacti ſunt, vt alium cibum non expetant: ſed diuerſo modo paratur. Nam apud Canaryos *r* contuſa, ruſticorum & pauperum quotidianus cibus eſt: apud quos nondum excorticata, in columbis & gallinis paſcendis Hordeum ſupplet. In Bantan *s*, in patellam ex arboris cuiuſdam folio factam, Oryzam coctam, & modico iuſculi carnei perfuſam, exhibent. In Philippinis *p* inſulis, in vaſis terreis, quæ porcellanæ dicuntur, decoquunt, coctam cum ſuo iure in patinam effundunt, & ſic cum cæteris eſcis permiſcent. Alij ex aqua coctæ, piſcis ſaliti genus, aut fructum ſalſum Mangarillis dictum, ſiue alium cibum ex piſcibus, aut carnibus præparatum addunt, quibus appoſitis iuſculum affundunt, tandem cibum digitis capiunt, cùm cochlearium ibi nullus vſus ſit. Solent enim *t* incolę piſciculos quoſdam minutos, magna copia in maſſam contundere & poſtmodum Soli exponere, vt computreſcant & fœtorem contrahant: hanc maſſam ad Oryzam & cibos alios loco butyri, vel olei adhibent: & licet fœtore ſuo, vel demortui canis cadauer ſuperet, tanti tamen faciunt, vt vel rex ipſemet omnibus delicijs præferat, & cibos, hac maſſa non conditos, repudiet. Placentis quoque ex Oryza vtuntur: nam in regno Pegu, cùm præter Oryzam frumentum non habeant, placentis ex Oryza piſtis, panis loco tam Luſitani, quàm alij vti coguntur: & in Achin *t* placentis his oleo affuſo mollificatis vtuntur. In inſula Amboyna *u*, ex Oryzâ grandes panes conficiunt, primo aſpectu Saccharinis ſimiles, quibus ad exedendas pultes vtuntur: ſic & placentas ex Oryza, Saccharo & aridis Amygdalis pinſunt, & in loca finitima diuendunt, aut ijſdem res alias permutant. Potum *x* quoque, in multis Indiæ locis, ex Oryza conficiunt, eam primùm macerantes, dein elixantes, eo modo quo apud Germanos Cereuiſia, aut apud Peruanos *Acua*, ipſorum potus, conficitur. Alij *y* vt in Pegu, aquam extrahunt, quæ cum Aqua vitæ, vel vino igne eliquato, ſua virtute & efficacia certare poteſt: in Achin *z* ex Oryza & mucibus Indicis, aquam deſtillant, quæ homines inebriat & *Arack* ipſis nominatur: ſed in hac re Chinenſes *a* præ cæteris peritiſſimi ſunt, & ex hac aqua, ceu vino, victus certum emolumentum quærunt. Qui Orientem *b* inhabitant, magno illi Cam ſubditi, ex Oryzâ additis varijs aromatibus, nonnunquam & Saccharo, quotidianam potionem parant, qua facilius ociusque quam vino, inebriantur. Sic apud Mauritanos, ex Oryza lacte macerata liquorem (inquit Pena *c*) deſtillant, limpidum primo, deinde oleoſum, nec parum ſuauem, nec minus exhilarantem ſpiritus, & inebriantem, quam ipſum vinum. Apud Turcas etiam Oryza in magno vſu eſt, quam ita in cibum apparare ſolent: copioſè eam aſſumunt, in iuſculo coquunt, diuque ebullire ſinunt, nullo modo agitantes, ſi enim dum ebullit, agitaretur, corrumperetur, Bellonio *d* monente: &, vt Rauwolffius *e* obſeruauit, vix vllus cibus apud ipſos tam vulgaris, ſed eam ita denſam coquunt, vt digitis eximere poſſint. Quare (vt Bellonius *f*,) Turcæ, cùm diuerſoria nulla habeant, in Noſocomijs pultem ex Oryza confectam habent, quam tranſeuntibus liberaliter præbent: ſic etiam *g* in Monaſterijs, ad montem Sinai, eam peregrinantibus offerentes. In Europa, Peru & Mexico, apud quos Triticum in panem venit, veſcuntur Oryza, non quidem loco panis, ſed decocta ex pinguium carnium iure, vt & Italis conſuetum, aut cum Amygdalarum dulcium cremore: aut cum lacte vaccino, (ſic enim facilius concoqui *h* volunt) vt Germani & Belgæ, Græcos imitati, vt videre eſt apud Aëtium *i*. Sic apud Gallos *k* nulla ferè conuiuia celebrantur, quæ non Oryzæ cibarijs ornentur: quibuſdam prima menſa apponitur ex iure gallinaceo, aut iuſculo alio pingui, croco addito ad commendandum colorem & ſaporis gratiam conciliandam. Alij ex lacte parant, aut ex ſucco Amygdalarum dulcium, croco adiecto. Culinæ ſaccharum quandoque ſimul coquunt: quandoque verò noſtrates paropſidibus impoſitam eo, vt & cinamomo contuſo, aſpergunt. Cum lacte, inquit Se-

p 9. *part. Ind. Occident.* q 8. *part. Ind. Orient.* r 2. *part. Ind Orient.* 37. s 5. *part Ind Orient.* t 7. *part. Ind. Orient.* 39. u 3. *part. Ind. Orient.* x *Ioſeph. à Coſta lib.* 4. *cap.* 17. y 1. *part. Ind. Orient.* 35 z 8. *part. Ind. Orient.* a 3. *part. Ind. Orient.* 29. b *Tabernæm.* c *in Aduerſar.* d *lib.* 3. *obſer. cap.* 41. e *parte* 1. *itiner. cap.* 8. f *lib.* 1. *obſ. cap.* 59. g *lib.* 2. *obſ. cap.* 65. h *Petronius de victu Romanor. lib.* 3. *cap.* 9. i *tetrabibl.* 1. *ſerm.* 2. *cap.* 97. k *Eruyerin.*

thi, apparata, bonum habitum, bonumque colorem affert & genitale ſemen auget. Pultes ex Oryza conficiuntur, vt in ijs ſolidæ partes maneant, & in cibum ſumantur, non autem eius ſuccus, vt cum Hordeo fit, licet Theophraſtus ex Oryza iuſcula parari ſcribat. In Hiſpania *l*, ex farina huius & gallinarum pectoribus elixis & inciſis, cumque Saccharo & lacte, lento igne coctis, & ligneo inſtrumento valdè ſubactis, ſuauiſsimum cibum, quem Album vocant, parare ſolent, eſtque plurimi alimenti, ſed paulo craſsioris. Verum oryzæ eſum in Pleuritide damnat Aretæus *m*, quoniam ſiccet & exaſperet, potiusque coſtarum purgationem ſupprimat, quàm facilem reddat. In catarrhis vero & doloribus capitis, à bile cauſatis, nimio fluxu ſanguinis ex quacunque corporis parte: vlceribus inteſtinorum, renum, veſicæ: fluxu hepatico, eius eſus commendatur. Sic Dyſentericis, cœliacis, & diarrhœa laborantibus exhibetur, præſertim torrefacta & decocta in lacte, in quo igniti calculi extincti fuerint: addi poſſunt & pedes vitulini. Dyſentericis eius decoctum, vtiliter in potu exhibetur, & clyſtere infunditur. Alba cùm eſt, inquit Sethi, modice ſiſtit: rubra verò cùm eſt magis propter ſiccitatem aſtringit. In hepatico fluore & mictione ſanguinea Oryzam cum lacte, aut carnium iure coctam, per ſetaceum tranſmiſſam, additis duobus ouorum vitellis, exhibent. In tuſſi ſingulare remedium, Oryza cocta per ſetaceum tranſmiſſa, & in die aliquoties aſſumpta. In hecticis & faucium exulceratione, ex farina cum aqua miſta & butyro recenti cocta, addito Amygdalarum cremore, ſorbitionem Saccharo dulcoratam conficiunt. Aqua, in qua Oryza fuerit decocta epota, corrigit vitia, quæ ex aſſumpto Arſenico, Calce viua & Cantharidibus contigere. Oleum quoque Indi ex Caſtaneis & Seſamo atque Oryza facere dicuntur, Plinio *n* monente. Farina, Cataplaſmatis repellentibus admiſcetur: & ijs quæ mammarum incipientem inflammationem arcent, floribus Chamæmeli & Roſarum additis. Variolarum vlcuſculis farina inſperſa, ea ſic exſiccat, vt veſtigia non remaneant: hinc ipſius cum lacte ad fucos etiam vſus eſt.

** ** **

DE FRVMENTO INDICO DVPLICI.

CAPVT XXX.

FRVMENTVM apud Indiæ ſcriptores quadruplex reperio: primum, ipſis Milium Indicum: ſecundum, *Mays*, quod Triticum ipſorum eſt: tertium, quod *Manigette* indigetant: quartum eſt Oryza: & trium poſteriorum delineationes, in hiſtoria Indiæ Orientalis *a*, proponuntur: de Oryza cum dictum ſit, de tribus prioribus acturi ſumus, & quidem de primo & tertio, quantum ex Indicis ſcriptoribus colligere licuit: cum de ſecundo etiam cæteri Botanographi iam egerint.

I. FRVMENTVM INDICVM QVOD MILIVM INDICVM VOCANT, his verbis in deſcriptione auriferi regni Guineæ ad Africam pertinentis, quod alias littus de Mina vocant, à Batauo *b* quodam proponitur. Milium hoc ſpicas habet oblongas, ſuntque granula colore quidem ſemen cannabis æmulantia, ſed forma tamen nonnihil oblongiori, quæ glumis ſiue vtriculis & folliculis, ariſtas nullas habentibus inhærent, inſtar Dipſaci herbæ: fractum verò & comminutum, candidiſſimum apparet. Et hoc frumenti genus ſemper habuerunt, etiam ante Luſitanorum aduentum: Hoc terræ commiſſum, breui ſpacio pullulare & germinare cernitur, cumque altitudinem viri aſſecutum eſt, & flores iam ex ſpica prominent, in agri medio tabernam quandam ex ligno exſtruunt, ſtramine contegunt, & filios in ea collocant, vt ab auium pernicie (quam aliunde non metuunt) frumentum vindicent: Lolium enim & Zizania non euellunt, ſed ſimul vſque ad tempus meſſis creſcere ſinunt. Exactis tribus menſibus, hoc enim ſpacio excreſcit, abſcinditur & in terram depoſitum, vnius adhuc menſis ſpacium requirit, vt Solis calore probè exſiccetur & percoquatur: poſtmodum ſpicas culmis reſecant, inque faſciculos collectas domum deportant, ſtramine operiendis vel muniendis quaſi, & cingendis ædificijs ſuis deſtinato. Milium hoc, frumenti genus optimum eſt, ex quo facili labore & cura, panes pinſere licet, cùm non ſit craſſum & durum; ſed molle admodum & attritu fa-

l *Camerarius.* m *lib.1. de cur. acut.10.* n *lib.15. cap.7.* a *part.6. fig.14.* b *6. part. Ind. Orient. cap.30.*

cilè, maſ-

cilè, maſſam conficiendis panibus ſtatim A aptam præbens: qui quidem panes, ſi rectè pinſerentur, ejuſdem ferè coloris, cum panibus quos noſtri ex Farre ſeu Zea conficiunt, forent. Verùm cum fornacum & clibanorum uſum ignorent, & maſſam iſtam, foco ab ignitis ſaltem cineribus calenti, imponant, colore ad placentas ex legumine quodam, quod Panicum quidam, quidam Fegopyrum vocant, factas accedunt: ſaporis tamen boni ſunt, & nutrimentum ſalutare hominibus præſtant, in- B ter edendum dulcedine quadam linguam afficiunt, licet interim dentes nonnihil offendant, quod arenulis ex lapide molari contractis, abundent. hæc ille. Meminit Philippus Pigafetta *c*, in deſcriptione regni Afrcani, quod Congo tam incolæ, quàm Luſitani appellant, ſeminis cuiuſdam ex quo panem conficiant, his verbis: omnium generum leguminibus abundant, præcipuum autem ſemen eſt quoddam, quod *Lucum* appellant, Cannabis grana, C niſi quod paulo majus ſit, referens, quod mola manuaria ſubactum & piſtum, panem præbet ciuibus ſaluberrimum, candidum, triticeo non inferiorem. Lubet etiam hic meminiſſe Arundinis granum ferentis, in Virginia *d* inſula prouenientis: inquit autor, eſt iſthic Arundinis genus, granum ferens noſtræ Secali aut frumento ſimile, quod decoctum eſui aptum eſt.

II. FRVMENTVM INDICVM GRANO AVELLANÆ MAGNITVDINE: folia *e* habet angu- D ſta & tenuia, ſed in tantam altitudinem, quemadmodum Frumentum verum (intelligit Turcicum vulgo dictum) non exurgit: ex ramis Frumentum inſtar nucum Auellanarum dependet, quod ariſtas habet cum Tritico ſiue Mays conuenientes, colore rubicundo: grana cute tenella inuoluta, putaminibus includuntur, & peculiaribus quaſi loculis, ad modum granorum in malo Punico, ad inuicem diſtincta. Seminatur in agris, quemadmodum frumentum ve- E rum, potiſsimùm in Africa & quidem in peculiari quodam loco, qui nomen etiam ſuum inde retinuit: & Æthiopibus *Manigette*, Batauis *Grain* dicitur: & ut ibidem *f* habetur; *Manigette* frumenti genus, tam magna copia in Guinea prouenit, ita vt, ob eius copiam, littus de *Manigette* vocitetur: &, ut idem *g*, in Guinea mulieres grauidæ, ſtatim nato infante (quem, abſque omni pudore, magno virorum, mulierum, iuuenum, & virginum numero ſpectantibus, in lucem proferunt,) ad fluuium aliquem properant, ut ſe ibi purgent & ſordes abluant, mox aſſumpto tantum potu aliquo, quem ex oleo & frumento *Manigette* vocato parant, ad operas & negotia domeſtica reuertuntur, perinde ac ſi nihil ex puerperio doloris percepiſſent.

DE FRVMENTO INDICO TERTIO MAYS DICTO.

CAPVT XXXI.

I. FRVMENTVM INDICVM MAYS DICTVM.

FRVMENTVM INDICVM MAYS DICTVM: radicibus nititur numeroſis, duris, fibroſis, ſed minimè craſsis, & albis: quibus ab imo caulis geniculo, fulcra quædam in terram demittuntur, quibus culmi à vento agitati ſuſtineantur, qui arundinei, ſeptem vel octo pedes alti, rotundi, pollicem craſsi, rigidi, multis geniculis articulati, infernà parte purpuraſcentes, qui paulatim extenuantur, ſolidi, denſa & albâ medullâ, inſtar Arundinis ſaccharinæ, farcti, qui dum

c 1. *parte Ind. Orient. lib.* 2. *cap.* 1. *d* 1. *parte India Occidentalis.* *e* 6. *parte Ind. Orient. cap.* 38. *f* 6. *part. Ind. Orient. cap.* 1. *g cap.* 6.

I. FRVMENTI INDICI MAYS-DICTI SPICA.

adhuc virides & succulenti sunt, dulcedine sunt Sacchari: folijs est arundinaceis, cubito plerunque longioribus, trium aut quatuor vnciarum latis, venosis, marginibus aliquantum asperis: paniculis summo caule dodrantalibus, gracilibus, raris, iubæ ferè modo multiplicibus: aliquando in quindecim, viginti & etiam triginta spicas procumbentes diuisis, aristis carentibus & flori tantùm emittendo natis: etenim flores summo culmo nutant, non fœturæ destinati, non vmbræ, sed ornatu spectatores oblectantes, naturæque luxum ostentantes, quod rarò in alijs conspicitur: nam cum defloruerint, excrescunt & nullum semen producunt: floret autem Secales instar, flore nunc candidi, nunc lutei, nunc purpurei coloris, prout videlicet fructus, siue frugiferæ spicæ coloratæ erunt. Et quod singulare huic plantæ videtur esse, quòd alia parte florem, alia parte fructum ferat, & non reliquarum frugum modo in panicula semen fructumúe proferat, sed à latere ex culmorum geniculis, medio foliorum & geniculorum sinu, spicæ aristis carentes, longæ, crassæ, rotundæ, cylindracea effigie, fructum ferentes, & ab vno culmo tres quatuorúe, alterno ordine exeunt: at à singulis nodis singulæ, quæ multis foliaceis tunicis vaginæ modo obuoluuntur, in summo tam arctè conuolutæ, ut ne aquam quidem transmittant, quæ spicas corrumpere possit: & spicæ cùm ad justam magnitudinem peruenerint, Piceæ arboris conos tum

A longitudine, tum crassitudine æquant, & è vaginularum verticibus, filamenta capillacea, eosdem cum granis colore dependent, quo ab auium & vermium iniuria tutæ esse possint. Vaginis cùm exaruerint denudatis, grana apparent pisi magnitudine, omninò nudâ, nulloque folliculo incluſa, læuia, subrotundâ, & quæ mediastino fungoso, vndique hærent: propter compressionem angulosa, frequentia, quæ sæpè in vno racemo apud Indos septingenta (apud quos sæpè, ex vno grano trecenta modia colliguntur,) coaceruata, at arctissimè juncta, ac in octo, aut decem, rarius duodecim ordines in longitudinem rectis lineis digesta: quæ ratione coloris variant, modò candida, interdum lutea, modò purpurea, nonnunquam fusca aut rubra, medulla tamen candida & sapore cæteris frumentaceis dulciori ac suauiori. Interdum paniculæ, Camerario *a* monente, etiam grana adnascuntur, ubi nondum plenè sese explicauit, potissimùm circa imam partem, qua tunicis vestitur, quasi fœcunditas nuditate euanescens pereat, eademque à tempestatum injurijs operimentis integra conseruetur. Autor historiæ regni Guineæ *b*, de hoc frumenti genere sic scribit: non diu sub terra latitat, sed leui temporis spacio erumpens crescit, donec viri altitudinem assequatur: culmos habet arundini in paludibus apud nos passim crescenti, non absimiles, qua rustici in casis & horreis suis contegendis, vulgò vtuntur. Quamuis autem spicas graues & ponderosas protrudat, ita ut Cucumeres æmulari videantur, & culmus in summitate admodum tenuis, fragilisque sit, in formam quippe pyramidis fastigiatus, attamen ab vno sæpè culmo septem & octo spicas pendere videas, vt ita ab vno culmo ex vnico granulo pronato quingenta quinquaginta interdum grana colligere possis: grana hæc non eiusdem, sed varij coloris cernuntur: sic enim alba quædam & nigra, quædam flaua & cerea, quædam rubicunda, rosea, purpurea &c. reperiuntur: interdum vna spica, grana diuersi coloris profert. Differunt autem quantitate, quædam enim maiora sunt, quædam minora, sed illa efficaciam maiorem habent. Et in expeditione in Floridam *c*: Milij quoddam genus summa copia habent, quod in septenum pedum altitudinem crescens,

a *in horto.* b *part. 6. Indiæ Orient. cap. 31.* c *part. 6. hist. occident.*

scens, culmo arundineo, granum pisi crassitudine, spicam seu paniculam pedali longitudine fundit, recentis ceræ colore: cuiusmodi omnes ferè tum insularum, tum continentis Indiæ occidentalis indigenæ ûtuntur, & vulgò *Maiz* in Hispaniola: Brasilienses verò *Auati*, vocant. Recentiores ex granorum & spicarum colore & ratione temporis differentias constituunt: ratione granorum & spicarum, differentias quatuor *d* faciunt, quod vel albicent, vel crocea, vel ruffa, vel nigra sint: rarius enim ex croceo & subpurpureo colore mixto reperiuntur. Ratione verò temporis, est genus trimestre: est quoddam quod duobus tantùm *d* mensibus & seritur & metitur. Quin etiam aliud est, quod quadraginta *d* tantum diebus à satione maturescit, prout terræ & ætheris temperies fert: sed id minutius est *d* & infirmius, nec seritur nisi cum futura annonæ suspicio est, ut autores rerum Indicarum tradunt: apud quos hæc differentia notanda, quòd duo genera, ad sex, vel septem pedes, tertium ad decem in Virginia excrescat: sic alterum crassius & rotundius, vt quod à Lucanis tollitur: alterum subtilius & aridius quod *Morochen* appellant. Granum hoc magni prouentus est, cùm in Peru ex vno grano sexcenta gignantur: at in Virginia *e* mille & quinquaginta, & interdum bina millia reddat, siquidem spica vel vna, vel binæ, ternæ vel quaternæ: & singulæ spicæ quinquies, sexies & septies centena grana in Virginia, contineant. Apud Americanos singuli culmi, tribus quatuorue spicis onusti adolescunt, quarum singulæ grana centum & amplius pendunt. Sic grana alba, rubra, flaua, cærulea, in Virginia sunt. Duplex proponit Iosephus Acosta *f*, vnum quod magnum & valdè nutrit: alterum paruum & siccum, quod MOROCHE appellant.

LOCVS. Ex Asia, aut ex Oriente primum inuectum, credidit Fuchsius, cui cæteri contradicunt & ab Occidente (ex Occidentalibus Indijs non ex Turcia & Asia primò allatum asserit Matthiolus, & cum eo Lugdunensis historia,) & ex America, vicinisque apud quos seritur insulis, in Hispaniam primum, & inde in alias Europæ prouincias delatum statuunt. At Aduersaria Fuchsij opinionem tuentur, siquidem huius delineationem, procreationem & fœcunditatem Plinius *g* ex Milio Indico, quod Neronis principatu in Italiam fuit conuectum, adumbrarit, cuius ævo, nulli Europæorum nota fuerit, aut peruia India Occidua, idcirco perperam dici, inde primum delatum, quare rectiùs naucleros, qui ex Asia Turcica Indijs finitima aduexerint, Turcicum vocasse: Autor historiæ regni Guineæ asserit *h* primo quidem ex America in insulam S. Thomæ & inde postea à Lusitanis, ad Indiæ Orientalis loca delatum esse. Antequam enim Lusitani in has terras veniissent, frumentum hoc Nigritis planè ignotum fuisse, quo verò jam ita abundent, vt tota regio eo quasi oppleta videatur. Quare quemadmodum circa Euphratem agros frumento Turcico consitos Rauw'olffius *i* notauit: hactenus tamen in Asia, Africa, & Europa, Triticum communissimum fuit, ex quo panis fuit confectus: sic in nouo orbe, licet ex varijs granis & radicibus panem conficiant, primas tamen tenet MAYS ab ipsis dictum, quod omnibus penè Indiæ Occidentalis (plurimis, etiam Orientalis,) regionibus reperitur, ut in Peru, noua Hispania, nouo regno, in Guatimalla, in Chille, totoque continente. Agrum *k* requirit calidum & humidum: & non vulgari modo seritur, sed per positionem & insitionem quasi, vt Pisa nostratia terræ mandantur, & bis in anno fructus suos apud Indos præbet. Itaque hoc pacto serunt *l* vernali tempore, in agrum prius pluvia madefactum, aliquot simul eunt, recta linea dispositi, æqualiterque distantes, deinde dextra manu acuto palo terram perforant, statimque sinistra manu grana quatuor vel quinque, triduo macerata, in unum quodq; foramen conjiciunt, pede altero foramina operientes, ne Psittaci semen depascantur: atque ita seriatim suo passu distantias metientes & retrocedentes, agrum totum semine complent. Nascitur paucis diebus, & quarto in India mense demetitur: dicunt Peruuiani, toto fermè anno & seri & meti posse. Apud Germanos, terram probè stercoratam, pinguem & humidam expetit, & granum vnum post alterum Martio aut Aprili mense, cum frigoris & pruinarum impatientissimum sit, maceratum pisorum instar defoditur, & tepente aqua rigari vult, primo exortu non aliter quàm Milium erumpit, & fructus au-

d *Matthiolo & ex eo Lugdunensi.* e *part.1. hist. Indiæ Occident.* f *hist Ind. lib 4. cap.16.* g *lib.18. cap.7.* h *part.6. Ind. Orient. cap.31.* i *part.2. itiner. cap.1.* k *part.6. Ind. Orient. cap.31.* l *Matth. Porta. Lugdun.*

tumno

tumno matureſcit: apud Italos etiam ſatum optimè prouenit, & Galli in hortis voluptatis gratia ſerunt.

NOMEN. Americæ & vicinarum inſularum incolæ, *Maizium & Mays* nominant. Turcicum frumentum, Trago, cui & Tipha magna: Triticum magnum ſeu Aſiaticum: Frumentum Turcicum, Fuchſio, Anguillaræ, Dodonæo, Taber. (& Milium Indicum Plinij,) Gerardo, & Indicum, eidem. Frumentum Turcicum vulgo, quod Panicum rectiùs quàm frumentum vocatur, cognomento peregrinum, Geſnero *m*: Frumentum Indicum, perperam Turcicum, Matthiolo, Lonicero, Caſtori: Triticum Indicum, Lugdunenſi, (Fuchſij & Matthioli figura adpoſita,) Portæ, cui non placet referri ad Milium Plinij. Triticum Bactrianum ſiue Indicum, Cordo *n*, Geſnero *m*, Milium Indicum, Dodonæo *o* (cui & Frumentum Aſiaticum,) Lacunæ: Milium Indicum Plinianum, Ruellio, Geſnero *p*, Aduerſarijs, Lobelio cui & Mais Occidentalium: Maiz Indorum, quòd Panicum Indicum, imitatione Milij Indici appellari poteſt, Cæſalpino: Maiz, Camerario & Monardi. Germanis, **Türckiſchkorn oder Weyzen / Welſchkorn.** Belgis, *Turckskoren.* Anglis, *Turkie corne.* Gallis, *Bled Saraſin*, id eſt, frumentum Saracenicum, quaſi peregrinum: at, Ruellio *q* monente, Milium Saracenicum. Italis, *Grano* ſiue *Formento Indiano.* Hiſpanis, *Mijo Tarqueſco.* Bohemis, *Turecká pſſenice, Indyckà aneb.* Vngaris, *Torck Buza.* Ad quam veterum plantam referri debeat, adhuc ſub judice lis eſt, alijs ad Triticum, alijs ad Milium, alijs ad Panicum referentibus: nam Græcis indictum videtur, & veteribus incognitum cenſemus: Etſi cum Milio Pliniano, quod ex India in Italiam, decimo anno antequam ſcriberet, delatum teſtatur *r*, ſimilitudinem quandam habeat: dũ dicit, Milium nigrum colore, amplum grano, harundineum culmo: adoleſcit altitudine ad pedes ſeptem, prægrandibus culmis: lobas (phobas Scaliger ex Theophraſto,) vocant: omnium frugum fertiliſsimum: ex vno grano terni ſextarij (id eſt, ſex libræ,) gignuntur. Ioſephus à Coſta *s* inquit, nulla ſpecie cum Milio Plinij hoc conuenire. Triticum Bactrianum non eſt, ſiquidem nec cum Tritico noſtro, nec cum frumento, quod Aſiæ quodam loco vltra Bactra naſci proditur, quid ſimilitudinis habet, cuius grana ſingula, magnitudine nucleis Oliuarum æquiparari, Theophraſtus *t* ſcribit: at Plinio *u*, grana tantæ magnitudinis in Bactris fieri tradunt, vt ſingula ſpicas noſtras æquent: vbi forte pro ſpicis, oliuæ nucleos legere oportet, cùm ex Theophraſto hæc tranſcripta ſint. Alij ad Plinij *x* Panicum, quod colore candido, nigro, ruſſo, etiam purpureo diſtinxit, referri poſſe cenſent, ſed neſcio quàm rectè, cùm reliquæ notæ à Plinio propoſitæ non reſpondeant.

QVALITAS. Huius temperamẽtum multò calidius eſt, quàm ſit noſtri vulgaris Tritici, cui tamen nec viribus, nec ſubſtantia cedere videtur: hoc Indis nutrimentum bonum & ſalutare præbet: nec ſolum triticò calidius eſt, verum & craſsius, multumq; ſanguinis generans: hinc ſi eo nimiùm vtantur tumidi & ſcabioſi redduntur: imò pueri Guinenſium, qui hoc frumento ſæpè panis loco veſcuntur, videlicet granis ex ſpicis excuſsis, ijſque nonnihil toſtis & præuſtis, ſi paulò frequentius vtantur, à ſcabie ſeſe vindicare non poſſunt, cùm ſanguinem nimis calidum & quaſi aduſtum gignat. Quare non mouet Tragi ſententia, qui ei idem cum Tritico temperamentum tribuit: quæ & Matthioli ferè ſententia (ex quo Lugdunenſis hiſtoria,) qui idem temperamentum vel paulò calidius tribuit, quod ipſius panis dulcedo indicare videatur: nec Dodonæi, cui in nutriendo, triticeis omnibus, imò & Hordeo longè inferius eſt. Ex hoc, apud Indos tam Orientales, quàm Occidentales (minus tamen frequenter in inſulis Cuba, S. Dominici, S. Iohannis & Iamaycqué) & panis & vinum conficitur. Panis *y* quidem huius farinam cum ipſorum Milio commiſcendo: quidam autem cum Luſitanis frequenter verſantes, ſeorſim illud terunt, panes inde præſtantiſsimos conficientes, quos poſtea Luſitanis & alijs diuendunt, & non parum inde lucrantur, cùm eos ita parare poſsint, vt quadrimeſtres ſæpè fiant, & aliquot menſibus ſupereſſe ſoleant. Sic in Floridâ *z* cùm eo veſci lubet, primum tritum in farinam ſoluunt: mox eo diluto miſtoq;, *Megan* ſuum, vt ipſi vocant, informant: id Oryzæ noſtræ ſpeciem refert: quod protinus corrumpitur, itaque quàm recen-

m *lib. de hortis.* n *in ſua hiſtoria.* o *edition Gallica.* p *in Catalogo quadrilingui.* q *lib. 2. cap. 27.* r *lib. 18. cap. 7.* s *hiſt. Indic. lib. 4. cap. 16.* t *8. hiſt. 4.* u *lib. 18. cap. 7.* x *lib. 18. cap. 7.* y *6. part. Ind. Orient. cap. 31.* z *6. part. Ind. Occident.*

tiſsimum

tissimum edi oportet. Præterea Indi communiter elixo, adhuc calente, vescuntur, *Mote* vocantes (quemadmodum Chinenses & Iapponenses Oryzam comedunt,) aliquando & tosto. Sic & Indorum & Hispanorũ deliciæ grana Mays, dum adhuc mollia sunt, elixa aut assata sapore pisis tostis gratiore. Sed delicatior erit cibus, si ex grani moliti farina, paruæ placentæ ad ignem conficiantur, quas calidas mensis inferunt, & alicubi *Arepas* nominant: Ex eadem pasta pilas certo modo pinsunt, quæ diu conseruantur, & quibus pro cibo delicato vtuntur. Stolonibus etiam cùm pingues sint, butyri & olei loco vtuntur. Indi quinetiam deliciarum causa, ex prædicta pasta & saccharo cibum conficiunt, Biscoctum & *Mellindres* vocantes. Verùm & vini apud Indos locum subit, vt qui ex eo potionem conficiant, quæ in Peru, *Acua*, & maximè communi apud Indos nomine *Chicha* vocantur, qua citius quàm vino inebriantur: varijs autem modis conficiunt: In America *a* ex panibus huius frumenti potum, quem ipsi *Chicka* vocant, conficiunt, qui sicut vinum ex vuis paratum inebriat: at in Guinea, frumentum hoc aqua probè maceratum coquunt, & potum cereuisiæ non absimilem, quem ipsi *Pittouwe* vocant, inde parant: quod plerumq; illi solùm faciunt, qui cum Lusitanis multùm conuersantur. At in Brasilia *b*, vbi terra Milium illud duntaxat producit, quod vulgo Frumentum Turcicum dicitur, & quandam radicem ex qua, Milio commistâ, vinum conficiunt. At generosissimum potum hoc modo instar Cereuisiæ parant: Mays grana ad crepaturam macerant, mox ita coquunt vt generosissimum fiat, paucaque ipsius quantitas inebriet: & hoc genus in Peru *Sora* nominant: quod potionis genus, ob magna incommoda, quæ inebriatis, contingunt, lege vetitum est, quod parum curant, vt qui noctes diesque saltando se inebrient. Alius modus est, quo ex granis mastigatis fermentum conficiunt & decoquunt, imò sibi persuadent ad fermenti optimi confectionem, à vetulis, quæ fœtido sunt ore, masticari debere, quo in confectione potus utuntur. At purissimus, minusque noxius potus, ex granis assatis fit: quo & Hispanorum aliqui loco medicamenti utuntur, siquidem vsu constet, potum renibus A renibus salubrem esse, quam ob causam apud Indos nephritici rari sint. Hinc liquet qua ratione Mays apud Indos, hominibus, & panem, & vinum, & oleum subministret. Verùm & brutis vtile est, siquidem & folia & caules virentes, mulis & equis in America commodissimo pabulo sint: sicca verò straminis vsum præbeant: grana quinetiam equis exhibent, quod Hordeo plus nutrit, at solent potum prius exhibere: si namque granis comestis superbibant, intumescunt. Meritò summi Creatoris prouidentia admiranda, quod singulis regionibus ea quæ ad vitam necessaria largita sit. Europæorum aliqui Milij modo coquunt: vel ex granorum farina candidissima, cum lacte pultes conficiunt, & vt Matthiolus, ruri in alpinis tractibus pultem conficiunt, & addito butyro & caseo, auidissimè vorant, cùm non sit cibus insuauis, qui tamen crassum alimentum præbet: sed suspicor hæc de pulte ex frumento Saracenico, quod huic Matthiolus subijcit, intelligenda esse. Panis etiam conficitur, qui mediocriter candidus, si absque furfuribus conficiatur, dulcis, sed sapore peregrino præditus, durus ac siccus, nihilque lentoris habens: quare concoctu difficilis, corpori exiguum, (Dodonæus inquit nullum,) alimentum præbens, tardè descendens & alvum constringens: ideò & pultes ex farina tosta & lacte confectæ, in diuturnis alui fluoribus commendantur. Farinæ *c* vsus est ad Cataplasmata mollientia & suppurantia, nam suo lentore meatus obstruens, apostematibus suppurandis peridonea est, id *d* quod fermentum ex eadem farina paratum, valentius præstat. Foliorum item *e* recentium succus refrigerandi facultatem obtinet, & Erysipelatibus, si panni intincti applicentur, conducit.

II. FRVMENTVM INDICVM MAYS DICTVM ALTERVM: hoc si quis cum priore idem esse volet, cum eo non certarim, siquidem caule geniculato, folijs, panicula & floribus cum præcedente conueniat, ita tamen vt & altitudine & crassitie omnibus sui partibus, illud superet. Radicibus verò discrepat, vt quod præter radices inferiores sub terra sparsas, alias radices fibrosas, quatuor aut quinque ordinibus sibi succedentibus ad primum vsque inter-

a *part. 6. Ind. Orient. cap. 31.* b *part. 3. Americ. epist. 1. de Brasilia.* c *Matth. Lugdun.* d *Matthiolus.* e *Tragus.*

II. FRVMENTVM INDICVM MAYS DICTVM ALTERVM.

II. FRVMENTI INDICI MAYS DICTI ALTERIVS SPICA.

dium, disposítas habeat, vnde prima folia prodeunt. Spicæ quin & frugiferæ, quæ

A illis multò maiores, colore multò magis vario sunt, siquidem non unius tantum, sed diuersi coloris in una spica mixtæ sint. Simplici colore sunt candido, luteo, aureo, violaceo, spadiceo, aterrimo, splendente. Mixtis coloribus, albo, spadiceo & cæruleo: cæruleo, albo, nigro, partimque punctis spadiceis mixtis: albo, violaceo, luteo cum punctis spadiceis: rubro, nigro & spadiceo: luteo, albo, aliquando cæruleo & violaceo: aliquando luteo & al-
B bo, violaceis & cæruleis punctis aspersis: rubro & spadiceo: aureo & albo: cæruleo, luteo, albo, & punctulis cæruleis picto: denique cæruleo, luteo, violaceo & albo.

NOMEN. Milium Indicum magnum aliud, Lobelio: Milium Indicum, Castori: Frumentum seu Triticum Indicum, Tabernæmontano, qui spicarum colore tantum variantium figuras sedecim posuit. Frumentum Asiaticum (qui duodecim habet spicas) Gerardo. Germanis, Indianisch
C Korn. Belgis, *Indiaensch groot aerdich Turecks koren.* Anglis, *Corne of Asia.* Iisdem cum priori viribus præditum est.

III. FRVMENTVM INDICVM MAYS DICTVM MINVS: Meminit Tabernæmontanus & alterius frumenti Indici, quod culmis & folijs prædicto simile sit, sed mediam eius altitudinem vix attingat, cuius spicæ frugiferæ non ad culmorum latera prodeunt, sed paniculis ubi defloruerint succedunt, quæ colore albo, rubro, spa-
D diceo, luteo, atrorubente, aliquando mixto, sunt.

DE MILIO.

CAPVT XXXII.

MILIVM κέγχρος Theophrasto, Dioscoridi, Galeno & alijs: κέγχριον Straboni: à minutis ficuum granis, seu gigartis numerosissimis, quæ κεγχραμίδες vocantur,
E dictum videtur: πάπαλο Hippocrati, vt Galenus voluit *a*: verum, pro πάπαλο, apud Galenum παπάλη Varinus legit: & παπάλλω Hippocrati dici, Hermolaus *b* censuit. Græcis recentioribus, vt Simeoni Sethi *c*; πῖσον. Latinis, Milium, à miliari summa, Festo autore, quasi millesimum granum ferat, tantæ enim feracitatis esse (addunt aliqui *d* ex Plinio,) vt singula

a *in Leixo Hippocr.* b *lib. 2. Coroll. 320.* c *lib. de alimen.* d *Porta lib. II. Villæ cap. 33. Aduersar. pag. 13.*

granâ

grana ternos sextarios reddant: quæ Plinij A verba, non de hoc, sed de Indico Milio intelligimus. At Varro *e*, etymon à Græcis deducit, quod communi nomenclatura, tam Panicum quam Milium, μελίνην vocent: cum tamen Dioscorides & Galenus per Melinen Panicum intelligant. Scaligero *f*, Milio quia valida radix, idcirco fructus adeo numerosi, ut ab eo Latini Mille dixerint. Arabibus, *Greuers*, *Dochon* Serapioni *g*: *Algaures*, Alsaharauio: *Auresum* & *Lausesum*, Halyabbati: alijs *Albain*, *Algenars*, *Piners*, *Cechius* & *Giaures*. Germanis, Hirß. Belgis, *Hirs*, *milie*. Anglis, *Mil*, *Millet*: Gallis, *du Mil*, *du Milliet*. Italis, *Miglio*. Hispanis, *Milho*, *Myo*. Vngaris, *Loles*. Bohemis, *Proso*. Danis, *Hyrsegryn*. Milium autem cum Panico inter frumenta tertii generis, quæ æstiua dicuntur, cùm ante Vergiliarum exortum satum fuerit, à Theophrasto *h*: at à Dioscoride *i*, Galeno *k*, & Aegineta *l*, inter fruges, ex quibus panes fiunt, refertur. Et Martialis *m* Frumentum, Milium, ptisanam, fabamque solebas Venderé. Plinius *n* inter frumenti genera vernà connumerat. A Columella verò *o*, modò inter fruges, modò vnà cum Panico, inter legumina *p*, eò quod multis regionibus cibarijs eorum coloni sustineantur, recensetur. Huius apud antiquos tria genera: vnum Milium est syluestre apud Galenum *q*: alterum Milium Indicum apud Plinium *n*: tertium Milium est commune, de quo in præsens, quod & flauum est & nigrum, cuius & Oribasius meminit.

MILIVM SEMINE LVTEO VEL ALBO.

MILIVM autem SEMINE LVTEO ALBOVE, radicibus *r* est numerosis, duris, & altis, quod quàm primum è terra erumpit, herbam latiorem magisque hirsutam cæteris frugibus ostendit: caule *s* arundinaceo, multiplici, lanuginoso, septenis aut pluribus geniculis distincto, altitudine quinos pedes superante, fruticat: qui foliis amplis, harundinaceis vestitur: in summo caule non spicam, sed iubam harundinaceam, (φόβην, Theophrastus *s* appellat) diuulsam, è vagina graminea prorepentem, deorsum reflexam, flaueſcentem promit: (vel vt Plinius *t* Milij comæ, granum complexæ, fimbriato capillo curuantur,) floribus purpureis, cæterisque frugibus longè minoribus, (flos lanugineus vt frumenti, Theophrasto) succedit copiosum semen, parvum, durum, læue, læuore quodam peculiari splendens, rotundum, folliculo tenuissimo conclusum, coloris ex candido flaueſcentis, interdum pallido & candido, facillimè tenui folliculo relicto excidit: sed *u* præter primam cutem nitidam, altera tenuior subest, & cum nullis aristis armetur vt & Panicum, maximè ab auiculis infestatur.

LOCVS. Agro crasso & nebuloso Milium & Panicum seri Cato jubet *x*, quem Plinius sequitur. Calidis & siccis regionibus leuem & solutam terram (limosam & humidam Constantino *y* desiderant: nec in sabuloso solum, sed & in arena quoque (si frequenter rigentur, Constantino) prodeunt, dummodo cœlo humido & solo irriguo seranter, quia siccum & argillosum agrum reformidant, Palladio *z*, & Columellæ *a*. Vemidant, inquit Plinius *b*, inter vites arboresq; frugiferas seri Milium & Panicum, terram emaciari hoc satu existimãtes. Serendum *b* in frigido & aquoso prius, postea in Calido ex Catone *c*. In vliginosis & arenosis agris

e de lingua Lat. *f in 2. de caus. 16.* *g de temper. simplic. cap 104.* *h 8. hist. plant. cap. 1.* *i lib. 2 cap. 119.* *k lib. 1. de aliment. facult. cap. 15.* *l lib. 7.* *m lib. 12.* *n lib. 18. c. 7.* *o lib. 2. cap. 9.* *p lib. 11.* *q 2. de antidot.* *r Theophr. lib. 8 hist. plant. cap. 10* *s lib. 8 hist. plant. cap. 3.* *t lib. 18. c. 7.* *u Scalig. 1. de caus. plant. 22.* *x de re rustica.* *y l. 2. de Agric.* *z in Martio tit. 3.* *a lib. 2. c. 9.* *b lib. 18. c. 17.* *c cap 6. & 34.*

noſtri ſerunt. Milium vt & Panicum, ante Ver commodè ſeri non poteſt, quoniam teporibus maximè delectatur, ob ſuam enim imbecillitatem hyemem perferre nequit, quare ultima parte Martij menſis commodiſsimè terræ committitur: &, Conſtantino *d* ſeminatur ab æquinoctio, quod eſt ad octauum Calendas Aprilis. Heſiodus omnes fruges æſtiuas ſub exortum Vergiliarum, id eſt, Majo menſe, ſeri feliciùs docet: hinc Theophraſtus *e* æſtiuis ſeri, & intra quadrageſimum diem, vnà cum Panico meti ſcripſit. Idcirco alij ante Vergiliarum exortum ſerunt Italiæ ritu: alioquin in Græcia earundem occaſu: nonnuſquam vtroque tempore. Galliæ Tranſpadanæ agros egregios ferendo Milio Strabo *f* tradit, ob feracium aquarum abundantiam: quod famis remedium permaximum. Contra tempeſtates enim vniuerſas aërisque malignitates reſiſtit, & nullo tempore deficere poteſt, licet frugum cæterarum ſterilitas inualeſcat. Sic macræ regiones, ut Bigeronum, annonæ inopiam milio ſuſtinent, Scaligero *g* autore. In Gallia, ut agro Sigalonio, humo leui & tenui, copioſe feritur lætiſsimeque prouenit. At, in Narbonenſi & Hetruria, primo Vere in pingui, limoſo ſolo, ſerunt, & tertio ferè menſe poſt metunt. Quadraginta diebus maturatur à flore, & quia purgari niſi toſtum non poteſt, cum ſuis folliculis crudum feritur. Rarum eſt Milium in aruo annum integrum ſub terra, abſque vlla mutatione manere & poſt illud tempus exire, quod Scaliger *h* notauit: qui etiam, quadriennio *i* poſtquam ſulcis mandatum fuerat de terra exijſſe, obſeruauit: nec mirum cum plurimos *k* annos duret. Modicum autem eius ſemen omnem regionem implet: jugerum enim ampliorem, quàm manus plenæ menſuram non ſuſcipit, autore Conſtantino *l*. Nec impenſa graui ſationem cultoris onerat, quippe ſextarijs ferè quatuor (quinque Palladio *m*) iugerum implet, Columellæ *n*. Si denſius ſeminetur, nocebit: quare in ſarriendo ipſum euellere oportet: Sarriri & runcari aſsiduè (herbis liberetur aſsiduè, Palladius *m*) expetit: hoc modo tractatum, iugerum modios indubitate quadraginta profert Conſtantino *l*. Fertiliſsimum ideo Milium dixit Theophraſtus *o*, quia parvum eſt, & quæ exigua ſunt faciliùs effici poſſunt *p*, copia autem facilitati adjudicanda eſt, quod ejuſmodi omnia faciliùs augeſcant, celeriusque aeris qualitati obtemperent. Plinius *q*, ex Democrito, ad Milij remedia rubetam noctu aruo circumferri jubet, priuſquam ſarriatur, defodique in medio incluſam vaſe fictili, ita nec paſſerem, nec vermem nocere teſtatur: ſed eruendam priuſquam metatur, alioqui amarum fieri. Quin &, armo talpæ contacta, ſemina vberiora eſſe. Peſtem à Milio & Panico, ſturnorum, paſſerumque agmina ſciuit arcere Plinius *r*, herba cuius nomen eſt ignotum, in quatuor angulis ſegetis defoſſa: mirum dictu, vt omnino nulla auis intret. Cùm ſpicam (ut & Panicum) ediderit, priuſquam ſemina hient æſtibus, manu carpantur, & ſuſpenſa in ſole cum aſsiccata fuerint, recondantur, eaque ita repoſita perennant diutiùs quàm cætera, Columellæ *s*. Siquidem Milium, referente Theophraſto *t*, diuturnum eſt, quia pluribus tunicis veſtitur & ſiccum eſt: & annis plus centum durare, vt Triticum quinquaginta, ſi quo ventus & aer non permeant, reponatur, autor eſt Varro *u*.

NOMEN. Milium herbarijs: Milium vulgare, Geſnero *x*, Milium tertium, Anguilla. Milium aureum, Camerar. Milium ſemine luteo, vel albo, ad differentiam ſubſequentis, nominamus. Hic meminiſſe conuenit duarum Milij ſpecierum ex Serapione: vna, inquit, earum eſt aſperum granum habens, & eſt illud quod poteſt teri, & à quo aufertur cortex, ſicut fit à Rizi. Et alia ſpecies eſt fortiſsimi & aſperi grani, & ab eo cortex auferri non poteſt.

II. Alterum eſt MILIVM SEMINE NIGRO, quod caule eſt altiore, tenuiore, non hirſuto, ſed glabro, iuba latiore, ſemine nigro oblongiore, medulla, quàm in priore albiore, illoque deterius, non minus tamen auiculis, vt columbis & gallinis nutriendis, expetitum.

LOCVS. In hortis, voluptatis cauſa, aliqui colunt, quod ſemel ſatum, poſtea non ita facilè extirpatur. In Argouia Heluetiorum frequenter feritur; Milium nigrum, quod folijs eſt vulgari latioribus, caule non adeò alto, juba ſparſa & minore, ſemine

d *lib.2. de Agricult.36.* e *lib.8. hiſt. plant. cap.1.* f *lib.4. Geograph.* g *2. de cauſ. plant.16.* h *4. de cauſ. plant. cap.1.* i *2. de plant. Ariſt.*
k *Scalig. 4. de cauſ. plant.2.* l *lib.2. agricult.36.* m *in Martio tit.3.* n *lib.2.cap.9.* o *lib.8. hiſt. plant cap.3.* p *lib.2. de cauſ. plant. cap.17.*
q *lib.18.cap.17.* r *lib.18.cap.17.* s *lib.2.cap.9.* t *lib.4. de cauſ. plant. cap.2. & 16.* u *lib.1.cap.57.* x *lib. de hortis.*

aliquan-

II. MILIVM SEMINE NIGRO.

aliquantum maiore & rotundiore, & ad pultes conficiendas altero longè vtiliore.

NOMEN. Illud, Milium nigrum Tabernæmontanus & Gerardus: hoc verò, Milium nigrum, Anguillara, Camer. & Lobelius *y*, vocauit.

QVALITAS ET VSVS. Galeno ϛ primo ordine refrigerat, exsiccat vero tertio completo, aut certè secundo intenso: paululum etiam tenuitatis habet. Aëtio *a* boni succi non est, difficulter concoquitur, flatus generat, aluum cohibet itemque refrigerat: Paulus *b* frigidum & siccum esse, parumque alere & ventrem supprimere, scriptum reliquit: ac, Galeno subscribens, Panico ad omnia anteponit. Celso, mali succi est, & pulticula ex eo, siue sorbitio aluum adstringit, & magis si hoc ante frictum fuerit. Ex posterioribus *c* sunt, qui refrigerare in tertio, & siccare in secundo asserant. Attamen, hoc multis gentibus in cibis gratissimum fuisse, & hodie quoque esse, inter omnes constat. Quin etiam Aethiopes *d*, non aliam frugem quam Milium, Hordeumque nouere. Sane meliorum *e* frugum penuria vrgente, in panificia cogi Galenus scripsit: panis tamen qui ex eo, & Panico fit, exigui alimenti est (minus enim *f*, cæteris frugibus, alit,) & refrigerans, peraridus ac friabilis (aluoq; humentiori resiccando admodum idoneus,) nihil namque lentoris, neque pinguedinis in se habet: at eum, antequam refrigescat, sine fastidio assumi posse Columella *g* promittit: & pultem quoque eius, quauis inopia, maxime cum lacte, non fastidiendam. Sed in panes coqui nequit, nisi feruente aqua, vt lentorem quendam B assumat, cum omnium fortasse frugum minime lentum sit. Panis autem (vti Plinius *h*) è Milio multifarie fit, è Panico rarius. Sed nullum frumentum ponderosius est, aut quod coquendo magis crescat. L X. enim pondo panes è modio prodeunt, modiusque pultis ex tribus sextarijs madidis. Et Dioscoridis tempore in panes cogebatur. Sic in Campania, monente Plinio *i*, panis fit prædulcis, & cum musto fermentum fit in annuum tempus. Apud Italos vidimus frec quenter panes ex Milio confici, qui flauent, quique calidi deuorati, sua dulcedine placent, & à multis, etiam non vrgente necessitate, expetuntur: quemadmodum & Matthiolus Veronæ notauit. Cum vero panis ex Milio obduruit plane ingratus est. Verum vt Vasconibus frequens, sic Germanis infrequens est panis, qui Græcis κεγχρίας & κεγχριδίας nominatur. Hippocrati vero eius farina subtilis, vel etiam panis παπαλίπης Galeno monente dicitur. Sunt *k*, qui, farinam Miliaceam, siue fructum Milium, D Scrutum apud Horatium vocari, putant: quemadmodum eius, vt & Panici & Sesami purgamenta Applaudam *l* vocitant, qua tamen voce Plautus *m* Tritici furfures significauit. Verum ex farina quoq; & lacte Itali lagana & placentas parant: quæ, nisi mox cum coctę fuerint, edantur, in mandendo glutinosæ, & ingratæ sunt: ideo Venetijs calentia adhuc esitant, & in compitis vendunt addito elogio, recentis à clibano, E vel furno caliditatis. Rustici Lusitaniæ, ex eius farina cum melle panes conficiunt, quibus maximè oblectantur & eos sua lingua, Amato teste *Beroas* appellant. Huius, vt & Panici farinam rustici Asiani, inquit Galenus *n* & Oribasius *o*, coquentes, adipem suillum aut oleum miscentes, esitant: non-

y in obseruationibus. z *7. simplic. Oribas. 15. collect.* a *tetrabibl. 1. serm. 1.* b *lib. 7 & Auerroes de simplic. cap. 39.* c *Marcellus & Amarus.* d *Plin. lib. 18. cap. 10.* e *Galen. lib. 1. de aliment. facult. cap. 15. Oribas. lib. 1. Collect. cap. 15.* f *Dioscoridi & Aetio.* g *lib. 2. cap. 9.* h *lib. 18. cap. 7.* i *lib. 18. cap. 10.* k *Hermolao, Ruellio, & Lugdunensi monentibus. Strabo, Gellio monente lib. 11. cap. 7.* l *Plinius lib. 18. cap. 10.* m *in Asin.* n *lib. 1. de aliment. facult. cap. 15.* o *lib. 1. Collect. cap. 15.*

nunquam lacti incoctam mandunt, non aliter quam Tritici. Germani milium à suo cortice deglubitum, Oryzæ modo lacte decoquunt, maximè circa Bacchanalia, addito butyro, nonnunquam & Saccharo aspersò. In agro Tridentino, syluani, qui carbones & arbores secant, sola pulte miliacea, quam vulgo *Polenta* appellant, se alunt, eam cum lacte edentes, nec alio alimento se perdurare posse dicunt: quare toto anno, hoc tantum alimento viuunt, & aquam fontanam bibunt, Matthiolo *p* referente: in Aquitania *q* cibum parant ex Milio, quem Miliaceum appellant: eumque aliarum frugum potibus & cibarijs præferunt. Refert ex Philotimo Oribasius *r*, si totum coquatur multo ad conficiendum difficilius esse, & quandoq; aluum molliorem facere, & non admodum in excrementis alterari & glutinosum esse: succum verò, qui dulcem adstrictionem habeat, corpori distribuere. Actuarius *s* flatulentiam parere scribit, idcirco eius vsum abdicandum, nisi meliorum penuria. Plinio monente *t* Milio Campania gaudet præcipue, & ex eo pultem candidam facit: Sarmatarum quoque gentes hac maximè pulte aluntur, & cruda etiam farina, equino lacte, vel sanguine è cruris venis admisto: quem morem nostra quoque ætate *u* apud Tartaros durare scriptum inuenitur: qui non solum edulia, sed etiam potum, quem Prysam vocant ex eo conficiunt. Virgilius *x* Et lac concretum cum sanguine potat equino. Martialis, Venit & epoto Sarmata potus equo. Quod & Aelianus *y*, non solùm de Sauromatis, sed & Mauris refert: hinc Carchesius Delicias Milium mensis sibi Sarmata ponit, Hoc quoties tepido sanguine miscet equus. Verum inter *z* omnia frumentacea edulia, minimum nutrimenti confert, tum consistentia, tum temperatura. Malè *a* concoquitur & ventrem sistit: eos iuuat, qui refrigeratione & desiccatione ventriculi indigent: sumptum autem cum lacte, vel cum amygdala Thasia, melius cõcoquitur & humidius fit. Lactantibus & aquosius lac habentibus, puls ex Milio, in lacte vel iure carnium, decocta vtilis est. Dioscorides *b*, pulte sua aluum & vrinam ciere dixit. In eum vsum, vt parari debeat, Oribasius *c* tradidit: Milium & Panicum, contusa & maximè fricta, & detracto cortice, præcipuè conueniunt ijs, quibus venter bilioſa affectione laborat, & quibus, multæ tenuesque excretiones, per alvum fiunt. Hæc autem contusa, in aqua sunt resoluenda: nec horum minus esse debet, quàm quod acetabulum contineat: aquæ verò acetabula decem: cumque in succum redacta fuerint, per densum linteum excolanda sunt, & vini austeri modicum perfundendum est, & postea coquenda: tum ita confecta ieiunis exhibenda. Milium solidum oleo incoctum, Hippocrati *d* liquidas & crudas deiectiones sistit: eius grana *e* farinæ (alij paleas interpretantur, alij κυδηκια legunt, vbi forte κυεβια legendum, quod κυεβια Hesychius *f* τῶν κέγχρων ἄλφιτα exponat,) siccant & aluum sistunt, & cum ficubus vehementibus doloribus succurrũt. Coctum nutrit, minimè tamen per aluum secedit. Plinius *g* Theriaces compositioni, qua magnus Antiochus rex aduersus omnia venena vsus traditur, Milium addit, vbi non Milij, sed Mei legendum ex Galeno *h* censemus. Fit etiam Vinum, ex Milij semine maturo, cum ipsa stipula (iuba) libra & quadrante in congios duos musti macerato, & post septimum mensem transfuso, Plinius *i*. Et cereuisiæ è Milio confectæ Athæneus *k* meminit. Antonius Guainerius *l* refert potionem ex Milio à D. Ambrosio confectam, qua Mediolani plures à tertiana liberarit: confectio talis est. Accipe Milij decorticati libram vnam, in aquæ libris tribus, vsque ad Milij crepaturam decoque, dein cola: huius haustus in fine paroxysmi exhibeatur & composito corpore sudor expectetur. Sanè egregiè sudorem promouet Milij in aqua decocti & Saccharo pauco dulcorati haustus, in balnei introitu sumptus. Elicitur etiam ex Milio aqua hoc pacto, Accipiunt Milij iam florentis & semen proferentis plantas integras, quas ablutis prius radicibus, minutim conscindunt, & in balneo Mariæ aquam eliciunt: dein singulis mensuris aquæ elicitæ, iubæ miliaceæ exsiccatæ & pulueriſatæ vncias quatuor addunt, denuoque simul destillant, quod dein in Sole rectificandum. Hæc mane & vesperi ad vncias duas pota, vrinam promouet, renes & vesicam ab omnibus excremen-

p *cap. de Milio.* q *Bruyer. de re cibar. lib.6. cap.15.* r *lib.4. Collect. cap.10.* s *de spiritus animalis nutritione cap.6.* t *lib.18. cap.10.* u *Bruyer. lib.5. c.18.* x *lib.3. Georgic.* y *lib.3.* z *Galenus lib.7. de facult. simpl.* a *Sethi.* b *lib.2. cap.119.* c *lib.4. Synops. cap.35.* d *2. de morb. vulg.* e *2. de ratione victus.* f *præter alia significata quæ habet, nempe* τῶν κεγχρῶν τὰ ἀποφύγματα *&* τῆς κεγχρου λέπυρα. g *lib.20. cap.24.* h *2. de antidotis.* i *lib.14. cap.16.* k *lib.10.* l *in cura tertianæ.*

tis, etiam

tis, etiam calculis, expurgat. Sunt qui singulo trimestri vtantur, sex diebus continuis, duabus horis ante prandium & cœnam, duas vel tres vncias assumendo, cuius vsu tribus mensibus à calculo tutos, refert Tabernæmontanus. EXTERNVS VSVS. Farina eius (Plinio *m*,) cum pice liquida, serpentum & millepedæ plagis imponitur. Torminibus atque doloribus, Milium tostum feruensque sacculo inditum, si ægra pars eo foueatur, auxilio esse Dioscorides & Plinius tradunt: sed hoc iuuantur quibus aluus adstricta non est. Sic Hippocrati *n* fomentum siccum, ex sale & Milio torrefactis, ac laneo marsupio exceptis accommodatissimum: quoniam leue & lene Milium est: Plinius leuissimum, mollissimum, & caloris capacissimum dixit. Itaq; eius vsus esse potest, ad omnia quibus calor profuturus est, cum non solum calorem recipiat, sed etiam retineat: quapropter ad flatus discutiendos, & inde ortos intestinorum dolores & fluxiones artuum neruorumque dolores mitigandos, optimum fomentum est, præsertim si Chammeli flores addantur. In mensium fluxu nimio, lumbis applicant. In spontaneo vrinæ fluxu, vel eius stillicidio, Milium in aqua hordei decoctum, pectini & vmbilico vtiliter imponitur. Galenus, Aegineta, & Aetius commendant huius fotum, in ijs quæ citra morsum exsiccari postulant: laudat idem Galenus *o* fomenta ex Milio in capitis dolore. At cum admodum friabile sit, difficilis eius in cataplasmatis vsus est, in quibus exsiccare potest. Tandem Milium, non solùm seipsum propter suam siccitatem, potissimum à putredine, & corruptione conseruat, sed & alia multa, quæ in illius aceruis reconduntur, vt inter medicamenta sunt Rhabarbarum, Camphora, & similia non pauca: sic & mala Cydonia: imo & carnes ipsæ recentes, in milio æstate reconditæ, à putredine pluribus diebus vindicantur. Hinc sumptum volunt Symbolum Mariæ de Arragonia, Marchionis Vasti coniugis, Seruari & seruare meum est: quod Camerarius in suis Emblematibus sic expressit, Seque aliasq; pudens matrona à crimine seruat Putorem Milium ceu procul esse facit. innuens Milium pudicæ matronæ imaginem esse.

III. MILIVM SABÆVM: granum est parvulum, rotundum, Milio vt nomine, ita & forma non absimile, sed gustu dulcius: hoc in Guinea in regno Sabo, *Millo* vocitant, & hoc frumento incolæ præcipuè vescuntur, ex hoc panem conficientes: granum probè maceratum, lapidi plano seu lateri imponunt, humani genu altitudine à terra eleuato, hocque alio lapide manibus suis assidue terunt, non secus ac pictores coloramenta sua cõminuere solent: comminutum aqua subigunt & ex eo rotunda liba, aut globos conficiunt: quos linteis, seu alijs scrutis pannisue, inuolutos coquunt, quantum ipsis sufficere videtur. Panis hic mali aut ingrati gustus non est. Ex eodem grano, potum conficiunt coquendo, aut aliter miscendo, quem Admiralius Batauus in vrbe Bergu ad mensam regiam inuitatus, maximo cum gustu bibit, vsque adeò, vt qui ante subægrotabat, ex hoc potu conualuisse, aut saltem sanior factus, sibi videretur. Hæc desumpta sunt ex descriptione nauigationis Stephani van der Hagen, nauarchę siue Admiralij nauium aliquot versus Guineam & Orientales Indias: quæ C. Clusij curis posterioribus addita est. Meminit Hieronymus Benzo in descriptione Insulæ Canariæ, Milij ex quo apud ipsos panis conficitur, his verbis: Canariensibus, Milium pro omni fruge erat, ex quo duorum lapidum attritu commolito panem faciebant, ab ipsis *Gofio* appellatum; plura non habet: an idem cum priore?

DE MILIO ARVNDINACEO SIVE INDICO SORGO DICTO.

CAPVT XXXIII.

I. MILIVM ARVNDINACEVM SIVE INDICVM SEMINE SVBROTVNDO: sic dictum, quòd tota planta Arundinem tam forma, quàm proceritate referat, ita vt agri in quibus ad maturitatem vsque adoleuit, procul distantibus arundineta esse videantur. Hoc radicibus fibrosis, multis, ac validis nititur: culmis est quaternis, quinis, aut pluribus, ex vno grano assurgentibus, octo, decem, nonnunquam tredecim pedum altis, digitum crassis, fuscis, vt plurimum nouem geniculis tuberosis interceptis, medulla candida, subdulci, Sambuci modo farctis, & matureſcente semine, rubentibus, foliis arundinaceis, è singulis geniculis cubito longiori-

m *lib.22. cap.25.* n *2. de ration. vict. in acut.* o *2. de compos. medicament. secund. loca.*

bus,

I. MILIVM ARVNDINACEVM

SIVE INDICVM SEMINE SVBROTVNDO.

bus, trium quatuórue digitorum latis, superioribus folijs mucronatis, per ambitum minutissimis, sed acutis dentibus armatis, ita vt si deorsum mulceantur, teneros etiam digitos vulnerent: in summitate iuba erecta, dodrante plerunque longior, latitudine quatuor aut quinque vnciarum, plurimis paniculis constans, quæ Iunio Iulioue mense, è graminea vagina emergens, flores luteos, exiguos, oblongos & pendulos profert, quibus defluentibus, spicæ rubescere incipiunt: succedunt grana numerosa, Milij aut Cannabis semine duplo maiora, oblongæ rotunditatis, colore vt plurimum subrubra, vel in rufo nigricantia, rarius subalbicantia & lutea, duplici tunica inuoluta, quibus excussis petioli, quasi crassa filamenta, ex quibus scopas concinnant, remanent. At increscentibus caulibus & spicis turgentibus, radix ex inferioribus geniculis vndiq; quasi fulcra demittit, quæ in terram figuntur fibrasque agunt, quo culmos sustineant, vt facilius vento resistant. Verum apud Ferrarienses genera sunt rufiora, nigrioraque, & quæ cito; & quæ sero maturitatem sentiunt: sic paniculæ quædam cùm maturitatem senserint, in nigro rufescunt, quædam verò nigredinem in vniuersum contrahunt, quædam subalbicant.

Locvs. Solum pingue & humidum amat, nam multiplici culmo & radicibus ex singulis geniculis robustis, solum emaciat, quare ad agrorum luxuriam castigandam, eiusmodi solo aliqui serunt. Apud *a* Italos, solo aratro culto & optimè pastinato, locis temperatis, Martij fine (semestre enim frumentum est) calidis citius, frigidis serius, cum Milio seritur: viginti diebus sub terrà latitat: Maij initio ab aqueatur, vt lætius à radice pullulet: si nimia loci pinguedine perit, sarculatione adiuuatur: Iunio occatur, vt se à Solis ardore tueri possit: Augusti fine vel Septembri metitur, in fasces colligitur, & vbi Sole inaruit, in area trituratur & in farinam ad panificia molitur. Ex India adductum in Hispaniam, Italiam, Galliam aliasque regiones. Inter Patauium & Ferrariam secus rusticorum tuguriola obseruauimus, à rusticis ad panificia satum. Germani ex Italia habent, in hortis propter raritatem colunt.

Nomen. Sunt *b* qui ad Panici genera referant, Panicum peregrinum aut Indicum vocantes, cum quo maiorem similitudinem habet, quam cum Farre, quo Fuchsius retulit. Verum Milio magis affine est, quare Milium vocamus, & cum multis *c*, Milium Indicum Plinij censemus, quod his verbis proposuit *d*: Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundinaceum culmo: adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis: lobas vocant: omnium frugum fertilissimum: ex vno grano terni sextarij, (id est sex libræ) gignuntur: seri debet in humidis: hæc Plinius. Dicitur Melita, forte à Meline, vnde etiam Milium aliquos deriuare, supra ostensum fuit. Panicum Dioscoridis & Plinij, Trago: Milium Indicum, Matth. Fuchsio *e*, cui etiam Sarracenicum, Cordo *f*, Gesnero *g*, (cui & Maizum & Panicum Indicum) Lugdun. Portæ. Milium Indicum Plinij, Anguillaræ, Camer. Milium aliud, Aniato. Melica, Dodonæo, Cæsalpino, Sorgo, Fuchsio *h*, Dodonæo *i*, Lonicero, Lobelio: Sorgo Insubrum, Bellonio: Sorgum, Gesnero, Tabernæm. (cui etiam Panicum loculare) Gerardo. Germanis, Sorgsaamen/ Welscherhirß/ Sorgweitzen. Belgis, *Sorghsaet.*

a *Port. lib. 11. cap. 35.* b *Trag. Dod. edit. prima. Lugdun.* c *Matth. Anguil. Cæsalp. Camer. Port.* d *lib. 18. cap. 7.* e *in Iconibus.* f *in histor. plantar.* g *lib. de hortis German.* h *in historia.* i *editione Gallica.*

Anglis,

Anglis, *Turkie Millet, or Turkie Hirſſe.* Italis, *Sorgo* vel *Surgà*, à proceritate qua inter ſuas cognatas fruges, milium ſcilicet & panicum ſurgit. Inſubribus, *Melegua*, qua voce Panicum ab Italis nominari, Ruellius *k* malè cenſuit: cui fortaſſe errandi occaſionem, nominis Melicæ & Μελίνης ſiue Μελίνα vicinitas præbuit: quæ fecit vt Panicum cum Sorgo, & huius deſcriptionem cum illius deſcriptione, confuderit. Longobardis, *Melega.* Hetruſcis, *Sagina*, quia ea animalia ſaginantur. Luſitanis, *Milium Zaburrum.* Vhgaris, *Cirok.*

QVALITAS. Refrigerat, ſiccat, cohibet: facultas ei Milio & Panicò haud diſſimilis, cum eorum, vt & Oryzæ ſaporem æmuletur. Italiæ infima plebs & Patauini ruſtici ex granis in farinam molitis, panes conficiunt, qui friabiles ſunt & parum alimenti ſubminiſtrant, nigri, duræ concoctionis & aluum conſtringentes: ex farina cum lacte pultes conficiunt frequentius: at in Hetruria, gallinarum columbarumque ſaginæ ſeritur, potius, quàm ad hominum alimentum: ſuum, & boum, & equarum pabulo etiam ſeruit. Si boues, autore Cæſalpino *l*, herbam virentem depaſcãtur, intumeſcunt & pereunt: ſi culmos exſiccatos, proficiunt: quare ex hoc genere ipſi videtur Calamagroſtis Dioſcoridis *m*, in omnibus gramine grandius, quod iumenta in pabulo ſumptum necat, maximè quod in Babylonis regione ſecus vias naſcitur: & quod in Cilicia oritur Cinna ab indigenis vocatum, quod viride bobus appoſitum eos amburit. Ex culmorum *n* medulla medicamentum ad ſtrumas præſtantiſſimum fit, hoc modo. Ex decem culmorum internodijs medulla extrahitur, quæ cum ſpongia noua integra, rubenteque comburitur: hæc in puluerem teruntur, piperis nigri grana duodecim contuſa adduntur: huic pulueri triticeæ farinæ vncia admiſcetur. Deinde omnia ouo recente excepta, in placentam conformantur, quæ ſub feruentibus cineribus coquitur: ea in ſex partes diuiditur, quæ Luna decreſcente, alternis diebus ſtrumoſo dormitum ituro edendæ præbentur, nullo potu addito. Idem altera & tertia Luna repetitur. Hoc medicamento multos curatos eſſe Matthiolus ſcripſit. Idem autor eſt, flores qui ex rubris paniculis excutiuntur, drachmę pondere ex vino rubro hauſtos, rubra profluuia A fœminarum ſiſtere: quemadmodum albos flores, ex paniculis albis exceptos, albos vteri fluores cohibere. Dari etiam vtiliter dyſentericis, & alijs alui fluxionibus. Idem quoque præſtare granorum putamen, cui vitello probe decocto exceptum, & à ieiunis deuoratum. Ad idem valet, pulticula, ex farina & lacte chalybeato, confecta. Sic & ſemen frixum, puluériſatum, potu exhibitum. Ex ſummis viticulis rigidioribus arefactis, ſcopas Itali concinnant, veſtibus & capiti detergendis, quibus in varijs Galliæ & Italiæ, nunc & Germaniæ, locis vtuntur.

II. MILII INDICI ALIVD GENVS, à Iacobo Antonio Cortuſo nobili Patauino ad ſe miſſum Matthiolus ſcribit, & ex eo Lugdunenſis hiſtoria, quod culmis, folijs, paniculis ſuperiori ſimile eſt, ſed eo pulchrius & præſtantius, glumam facilè exuit, & melior ex eo panis fit.

III. MILIVM ARVNDINACEVM SEMINE PLANO ET ALBO: hoc radices fibroſas & duras habet, terram à ſummo petentes, eique infixas, quo plantæ moles firmius contra ventorum impetum firmetur: quare quindenis diebus, ſingulas radices, è geniculis profert, è terræ proximioribus incipiendo, gradatim ſurſum ad quartum tendens: culmis Frumento Turcico vulgo dicto, vel potius Cannæ ſaccharinæ ſimilibus, qui ſex vel octo cubitorum (ad frugum enim magnitudinem & ſpecioſitatem adoleſcit, totaque planta albet) medulla alba, dulci, Arundinum ſaccharifera rum modo, farctis: quorum ſummitati panicula ſpicata, Milio prædicto maior, alba, ſemipedalis longitudinis, inſidet: ex qua poſt flores delapſos, è filamentis capillaceis exiguis & rigidis, grana dependent folliculo albo incluſa, candidiſſima, lentis modo compreſſa (Orobi magnitudinis in Arabia) fractu duriſſima, nigro puncto, quo ſpicæ, vel petioli, à quo ægrè diuelluntur, hærent.

LOCVS. In Arabia, circa vrbem Anam, cum Babyloniam veterem flumine peteret, vtrinque ad fluminis ripas, agros conſitos Rauwolffius *o* obſeruauit & deſcripſit, & quidem ſolo arenoſo, tenui & ſatis profundo, quod Octobri menſe, iam maturum & partim iam collectum erat. Et Bellonius *p*, in Cilicia, & in Epiro, vbi ruſtici magnos ſaccos refertos, Corcyram in forum deue-

k *lib.2. cap.28.* l *lib.4.cap.53.* m *lib.4. cap.31.* n *Matthiol. Lugdun.* o *part.2. itinerar. cap.6.* p *lib.2. obſerv. cap.100.*

hunt, notauit. At Porta, ex Aethiopia aduectum & noſtro orbi inquilinum factum eſſe, ſolumq; pingue, cœlum tepidum deſiderare & in Martio cum Milio ſeri, Iunijque ſine florere, ſcribit. Ante annos duodecim, Baſileæ in horto eleganter excreuit, ſed ſemen ad maturitatem non peruenit.

NOMEN. Milium Indicum, quod incolis antiquo nomine Arabico *Dora* dicitur, nomine Rhaſi & Serapioni noto, Rauwolffio. Vocem hanc *Dora* & Simon Ianuenſis & Pandectarius ſic expoſuere: *Dora* vel *Dorati* Arabicè, exponunt quidam quod ſit Melica, quod videtur ex Rhaſi qui ad Almanſorem *q* poſt Milium & Panicum, de *Dora* egit. Verum apud Serapionem *r*, exponitur quòd ſit Panicum. Ioan. Serapio *s*, videtur voluiſſe, Milij ſpeciem eſſe. Sed, vt Ianuenſis, hæc omnia in viribus ſatis conueniunt, quare pro quocunque accipiatur periculum non eſt, quando tamen magis aſtringentibus vti expediet, Melica aptior eſt. Huius apud Græcos & Latinos autores nulla mentio, Arabes *Hareoman* appellarunt, & Triticum eſt Sorgo Inſubrum ferè ſimile, Bellonio. Milium Aethiopicum, Portæ: an Milium album in regno Congi, quod *Mazza di Congo*, id eſt, ſemen Congianum vocant *t*, Pigafettæ.

QVALITAS ET VSVS. Dora ſicca eſt, quæ & parum nutrit & ventrem ſtringit, Rhaſi *u*: quare in Dyſenteria Serapio *x* vtitur. Grana candidiſſima, farinam panificijs aptam promunt, ex qua, vt Rauwolffius *y* habet, panem benè ſapidum cinericeum conficiũt, placentarum forma, circiter digitos quatuor tranſuerſos latos, ſex longos & duos craſſos: & vt Bellonius *z* molas habent domi, quibus grana conterunt, & ex farina maſſam duram pinſunt, quam tenuiter admodum complanatam, radijs Solaribus coquunt: aut veteri Romanorum militum more, qui tegulæ ab igne calefactæ, & lapidibus vtrinque ſuſtentatæ, maſſam piſtam complanatam imponentes coquebant: eadem ratione ruſtici panem coquunt, at vrbani in clibano: Incolæ *y* ex culmis, eo quo ex Cannis ſaccharinis modo, maſticatis, ſuccum ſuauem, & dulcem eliciunt, qui in his magis in ſuperiore parte, in Saccharinis autem in inferiore, continetur. Corcyræ *z* inſulæ incolæ, hoc columbas arunt: in Cilicia ob lignorum penuriam ſerunt, cuius calamos pollicari craſſitudine, incolæ diligenter colligunt & ex illis ignem ſtruunt.

DE PANICO.

CAPVT XXXIV.

PANICVM, Græcis ἔλυμος ἢ μελίνη, Dioſcoridi *a*, Galeno, Oribaſio, Aeginetæ, Aetio: ἔλυμος Heſychio eſt σιτῶδες σπέρμα, forſan ab ἑλύω inuoluo: μέλινος Theophraſto *b*, Diocles Medicus Plinio *c* ſcribente, Mel frugum ad etymon alludens, appellauit: hac enim voce μελίνης melleum quid ſignificatur: at Hermolao *d* ſic dictum videtur quod durantiſſimum ſit inter fruges. Sed ne quis putet eſſe Theophraſti *e* Mel frugum μελίνου σίτος ſua lingua nominatum, ſiquidem Loti ſpeciem eſſe pronunciauit. Latinis Panicum à glumoſis tuberoſisque racemis, in paniculam nutantem & longam aggeſtis: nam Plinius *f* Panicum à paniculis dictum ſcribit. Arabibus, vt Serapioni *g* *leuers*, alijs *Dochen*, *Diochen*: Alſaravio, *Glares*: *Pratichin*, Syluatico. Germanis, **Fench/ Heidelfench/ Pfeñich/ kleiner Hirß: Butzweitzen/** Geſnero: **Fuchßſchwantz/** Cordo. Belgis, *Panickoren*. Anglis, *Gramaine Panick*. Gallis, *Paniz & Panic*. Italis, *Panico*. Hiſpanis, *Panizo & Panſo*. Bohemis, *Ber*.

De PANICO, quod ex vernalium frugum numero eſt, eadem penè quę de Milio dici poſſunt, cùm Milio ſpecie ſimile ſit, Dioſcoride, Galeno & Oribaſio monentibus: imò extritum Milio tam ſimile apparet, vt niſi exactè quis vtrumque inſpexerit, diſcerni vix poſſit, attamen Milio magis exiguum videbit: adde etiam, communem vtriuſq; naturam & vſum, cuius nomine Galenus *h* de vtroque ſimul egit, eademque penè pronuntiauit: etiam Theophraſtus, qui Panicum Milio tantùm dulcius & infirmius eſſe ſcripſit: quin imò promiſcua fuit nomenclatio. Dioſcorides *i* τοῖς σιτηροῖς σπέρμασι annumerauit: Galenus *k* modo ex frugum genere, modo ex genere leguminum eſſe dixit: ita vt citra diſcrimen τὰ σιληκὰ, etiam ὄσπρια vocet, cum tamen ὄσπρια, propriè ſint illa cerealia ex quibus panis non fit.

q *lib.3. cap. de gramine.* r *cap. de panico.* s *cap. de Dyſenteria, de ſorbitionibus agens.* t *part.1.Ind.Orient.lib.2.cap.1.* u *de ſimplicib. ad Almanſorem.* x *cap.2* y *part.2. itinerarij cap.6.* z *lib.2. obſeruationum cap.10.* a *lib.2.cap.120.* b *8.hiſt. plant.& 2. de cauſ.plant.* c *lib.22.cap.25.* d *lib.2.coroll.320.* e *lib.2.hiſt. plant. cap.14.* f *lib.18. cap.7.* g *de temper. ſimplic. cap.102.* h *1. de alimentor. facultatibus cap.15.* i *lib.2. cap.120.* k *lib.6. de ſimplic. facult.*

Columella

Columella leguminibus adnumerauit, sed postea inter *l* frumenta reposuit. Theophrastus (qui tertio generi frumentorum contribuit, & tertium serendi tempus dedit,) sic descripsit: panico *m* caulis arundinaceus, flos lanugineus: radix *n* valida, & pro suæ radicis modo caules reddunt, videlicet à validis validos atque multiplices: quare cùm à principio exiguo caules multi prouenerint, fructum quoque abundè profundi ratio est: æstiuis *o* seritur (vt æstiua cætera frumenta) quia imbecillum est; & B huius generatio simplex & vna est: facilè *p* germinat, & celerrimè perficitur, nam à flore ad summum quadraginta diebus maturatur: reseruari egregiè potest, quia tunica multiplici tegitur, & minus *q* aquarum indiget, nam cùm plus habet, folia dimittit vt Milium. Plinius *l*, Panicum cacumine languidè nutante, paulatim extenuato culmo penè in surculum, prædensis aceruato granis, cum longissima pedali phoba: Milium ac Panicum tantùm pro indiuiso & C paruis auibus exposita sunt: indefensa quippe membranis continentur. Genera, eidem *r*, sunt Panico: mammoso è pano parvis racemato paniculis & cacumine gemino: quin & colore distinguuntur, candido, nigro, rufo, etiam purpureo. Distinguimus in satiuum & syluestre: de hoc inter Gramina egimus: at satiuum, aliud domesticum, hocq; paniculâ vel spicâ minore vel maiore: aliud peregrinum, & quidem spicâ vel obtusa, vel acutâ.

I. PANICVM GERMANICVM SIVE PANICVLA MINORE.

I. PANICVM GERMANICVM, SIVE PANICVLA MINORE: radice nititur valida & fibrosa, culmo plerunq; vnico arundinaceo, duorum plerumque cubitorum, (solo tamen fœcundo, procériore,) rotundo, solido, geniculis tumentibus decem nonnunquam præcincto, ac sensim extenuato, cacumine languido & nutante prodit: foliis arundinaceis Milij asperioribus & acutioribus, Tritici latioribus, vncialique latitudine, Arundinaceis non multùm absimilibus, à geniculis exeuntibus, plerunque cubitalibus: in caulis summo spica oblonga, dodrantalis, rarius pedalis, teres, crassa, non vt in Milio diuulsa, sed racemi instar compacta, ex granis Milio numerosioribus & minoribus, rotundioribus, splendentibus, folliculis quibusdam subluteis obuolutis: in eo differentia, quod quoddam flauis, alterum purpureis, aut nigris spicarum fastigijs emicat: & hoc quoque auicularum iniurijs obnoxium est. Increscente spica, à duobus geniculis inferioribus, culmi vndiq; in orbem excrescunt, & in terram fibræ descendunt D, quibus culmus fulcitur, ne pondere spicæ nutantis sternatur & humi procumbat.

LOCVS. Solum & terram qualem Milium desiderat, nimirùm leuem solutamque, vt rei rusticæ scriptores Columella *s*, Palladius *t*; & alij docent: nec in sabulone solum, sed arena quoque prouenit, dum cœlo humente & solo committatur: quia siccum & argillosum agrum reformidat. Idem Xenophon tradit, Græcos in panicijs riuulos E ducere solitos. Apud nos verno tempore in agris seritur, & Augusto maturatur: in asperioribus quoque Germaniæ locis, vt est Algoia, Hegoia, Argouia colitur: in Gallia & Vasconia vltima, similiter. Sic Allobrogum quibusdam tractibus familiare: Insubribus item & Celtiberibus, hoc est Granatensibus Hispanis.

l *lib.* 2. *cap* 9. m 8. *hist. plant. cap.* 9. n 2 *de caus. plant.* 7. & 4. *eiusd.* 6. o 8. *hist. plant. cap.* 9. p 8. *hist. plant. cap.* 10.
q 8. *hist. plant. cap.* 7. t 18. *hist. natur. cap.* 7. s *lib.* 2. *cap.* 9. t *lib.* 4. *tit.* 3. *Et Plinius lib.* 18. *cap.* 17.

NOMEN. Milium agreſte ſiue exiguum, & Typha, à paniculata illa iuba appellari poſſet, Trago: Panicum, Fuchſio, Dodonæo, Turnero, Cordo, Geſnero, Lonicero, Aduerſarijs, Lobelio, Camerario, Tabern. & Gerardo.

II. PANICVM ITALICVM SIVE PANICVLA MAIORE.

II. PANICVM ITALICVM, SIVE PANICVLA MAIORE: hoc radice, culmis, folijs, priori vt & Milio, per omnia ſimile: ſed omnibus ſui partibus fœcundius exiſtit, maximeque panicula differt: ſiquidem in hoc pedalis longitudinis eſt, & duorum digitorum craſſa, ad terram verſa, granis numeroſis, hirſutisque: color paniculæ etiam variat: in quibuſdam candicat, in alijs rufeſcit, in pluribus verò flaueſcit: ſic & ſeminis color variat.

LOCVS. In campis Italiæ, Maio menſe ſeritur, & quandoque ſtatim poſt meſſem: &, cùm calidis & ſiccis regionibus libentius naſcatur, idcirco apud Italos elegantius quàm apud Germanos prouenit: imo Galenus *u* ſcribit in Italia & apud alias gentes melius, quàm in Aſia, cui nihil ſuauitatis inſit, prouenire.

NOMEN. Panicum dicitur Marcello, A Hermolao, Ruellio, Matthiolo, (cui & domeſticum) Anguillaræ, Cæſalpino, Portæ, quod Melica hodie Italis vocetur: Panicum ſatiuũ Lugdun. Panicum vulgare, Cluſio *x*: pro Panici Indici ſpica Dodonæus pinxit: & ſub Panico alio Indico panicula villoſa, Lobelius, quem Tabernæm. & Gerardus ſecuti ſunt. Verum hanc varietatem ſoli ratione potius fieri credimus, quàm quòd ſpecies diſtincta ſtatuenda ſit: quare vtramque figuram in Matthiolo noſtro exhibemus, Came- B rarium, qui vna tabella expreſſit, imitati.

QVALITAS. Guſtu & qualitate Milio reſpondet: effectus *y* quos milium præſtat: quare in cibo, pane & medicina, vt Milium vſurpari poteſt: idcirco per vniuerſam Germaniam, Bohemiam & Vngariam magni vſus eſt. At mali ſucci eſt: difficulter in ventre conficitur, flatus parit, aluum adſtringit ſiccat atque refrigerat: quare Gale- nus *z* Panicum pauci nutrimenti, & facultate exſiccatoria pollere dixit. Hinc, eo- C dem Galeno *a* Aeginetæ *b* item & Oribaſio *c* autoribus, Milium ipſo Panico ad omnia præſtantius, ſuauius, facilius concoquitur, minus ventrem ſiſtit, magisque nutrit. Præterea Panicum ſi ſolum ſumatur nullam in cibo gratiam obtinet: ideoque *d* lac miſcere ſalutare inuentum fuit: tollit enim, aut ſaltem minuit prædicta mala: faciliorem concoctionem, quin & ſuauitatem, ac in corpus meliorem diſtributionem, à lacte ſibi aſciſcit. Plinius *e* refert, D Panico Galliæ quoſdam præcipue in Aquitania vti: ſed & Circumpadanam Italiam, addita faba, ſine qua nihil conficiant: & Ponticas gentes nullum Panico præferre cibum. Verum non ſolum olim Gallia Aquitanica eo præcipue vſa, ſed & hodie *f* quoque in ea eius parte, quæ Vaſconia vulgo dicitur, vulgatiſſimum eſſe conſtat, quemadmodum & Milium: vnde Vaſcones ab aulicis Miliarij, ſiue Miliophagi, appellantur. In Thracia, cum eius maxima copia, E in agris Charmandæ vrbis, trans Euphratem, fuiſſe Xenophon ſcriptum reliquerit, tantus ijs quoque in quotidiano conuictu eius vſus, vt eos idem Xenophon *g* Melinophagos, ac ſi dicas Panico veſcentes, appellarit. Suidas monet à Laconibus coqui & comedi: & Cæſar *h* Panico veteri atque Hordeo corrupto, omnes, inquit, alebantur.

u 1. *de alim. facult. cap.* 15. x *in hiſtor. variar.* y *Plin. lib.* 22. *cap.* 25. z 6. *de ſimpl facult. Aetiũs tetrabibl.* 1. *ſerm.* 1. *lib.* 18. *cap.* 10.
a 1. *de alimonn. facult. cap.* 15. b *lib.* 1. *cap.* 78. c 1. *Collect. cap.* 15. d *Bruyer. de re cibar. lib.* 5. *cap.* 19. *Et Porta lib.* 11. *villæ cap.* 34. e *lib.* 18. *cap.* 10. f *Bruyer. lib.* 6. g *lib.* 7. *exped. Cyri.* h *lib.* 2. *de bello ciuili.*

Alij ex

Alij ex butyro, aut oleo, aut alio pingui, lacte quoque addito coqui, ac parari volunt: alij ex iure carnium, qua coquendi ratione, minus noxium fieri arbitrantur, celeriusque per aluum deijci. Germani ex eius semine deglumato, cum lacte pultes non ingrati saporis conficiunt, Milioque præferunt, quo licet infirmius, suauius tamen, cum dulcius sit. At, Italiæ *i* rustici, haud fere aliter, quam admisto pingui suillo & oleo, ad ariditatem domandam, farina vescuntur: & semine in edulijs non sine lacte vtuntur. Columellæ *k* quoque Panicum pinsitum & euolutum furfure, pultem quauis inopia, maximè cum lacte non fastidiendam præbet. Hinc Fiera in sua cœna, Panici uberior leuioris mensa superbit, Sæpius exiguis cedere magna solent. Panis quoque eodem modo vt ex Milio (licet *l* rarius) conficitur, minus tamen Miliaceo & nutrit & adstringit Dioscoride *m* & Oribasio monentibus: quia persiccus, & cineris ac arenæ modo friabilis, vt qui lentore, aut humoris vinculo careat. Itaque rusticis, fossoribus & messoribus comedendum relinquamus, & melioribus frugibus, Dei gratia repertis, vtamur. Puls cum lacte, in capitis doloribus à bile causatis, hæmoptoicis, & pollutione nocturna, commendatur. Ventris fluxus, ceu ipsum etiam Milium, nonnihil sistit, Galeno *n*: in lacte caprino coctum, & bis die haustum, Plinio *o*: cui & sic prodest ad tormina. Dysentericis, vt idem *o*, in vino potum (pulverisatum) prodest: si verò foris illinatur (cataplasmate Orib. & Aëtio) exsiccat atque refrigerat (alij adstringit legunt,) Galeno *n* & Aegin. *p* Oribas. *q* & Aëtio *r*: vel, vt Plinius *o*, similiter his quæ vaporanda sunt excalfactum (sicco fotu) imponitur. Apud Italos, ad columbarum gallinarumque saginam potiùs, quàm ad hominum alimentum seritur. Seres vermiculos, è quibus sericum vellus metitur, Panico ali quadriennio apud Seras populos, tradit Pausanias: quinto anno arundine recenti: verùm apud Italos *s* (aliasque gentes) apud quos in magna copia non Panico, non Arundine, sed Mori folijs vescuntur, ob id multis locis eius arboris, maximè Mori albæ plantaria frequentia sunt. Sed & hoc aspergamus, quosdam velle Melinen non esse Panicum vulgatum, sed Panicum nigrum. Et sanè habetur nunc & aliud semen diuersum à Panico & Milio, vtrique tamen simile, nigrum, quod non ἀπὸ τῆς μελιτώδους γλύκεως, à melleo sapore, sed ἀπὸ τῆς μέλανος, à colore nigro sic vocatum: quod Milium quoddam nigrum esse videtur.

III. PANICVM INDICVM SPICA OBTVSA COERVLEA.

III. PANICVM INDICVM SPICA OBTVSA COERVLEA: radicibus est validis, fibrosis, amplioribus quàm sint vulgaris: culmis harundinaceis, rectis, crebrò geniculatis & veluti articulis præditis, lanugine obsitis, vulgari Panico longè & quidem digito crassioribus, firmioribus, altioribus, humanam altitudinem sæpè superantibus, & juxtà radicem cœruleo eleganti & nitido purpurascentibus, medulla fungosa pallente farctis & velut in ramos diuisis: siquidem inter folia è geniculis alij breuiores culmi prodeunt: folijs vestiuntur arundinaceis ex singulis geniculis prodeuntibus, magnis, longis, latis & duris, medio neruo diuisis & per ambitum leuissimè instar Milij Indici (ijs non valdè dissimilibus) dentatis: cuilibet culmo spica crassa insidet, quæ æqualis propemodum ubique crassitudinis, instar clauæ Tiphinæ densè compacta, aliquantulùm hirsuta, nonnun-

i *Porta lib.11. cap.34.* k *lib.2. cap.9.* l *Plinius lib.18. cap.7.* m *lib.2. cap.120.* n *lib.6. de simplic. faculr.* o *libb.22. cap.vlt.* p *lib.1.* q *15. collect. & 2. virt. simpl.* r *tetrabibl. 1. serm.1.* s *Hermolaus lib.2. coroll.320.*

quam digitalis, quandoque solùm pollicaris longitudinis, specie cylindri seu coni, fastigio retuso ad effigiem Frumenti Turcici dicti, subcœrulei coloris & in regionibus calidioribus saturatioris, siquidem stamina florum ex cœruleo diluto nitent: semina petiolis oblongiusculis & gracilibus innixa, capillaceis vtriculis, quæ ipsam spicam hirsutam efficiunt, inclusa, quæ extima parte è glumis prominente, vulgaris crassiora magisque rotunda, læuia & subcœrulea sunt.

LOCVS. Ex Indijs & quidem ex regno Peruano, ante annos quinquaginta semen in Europam fuit illatum, quod ante annos quadraginta quinque in horto Patauino primùm legimus: in hortis Belgij, rariùs Germaniæ, semine ex Hispanijs misso colitur, vbi tamen maturitatem vix consequitur, etsi loco aprico & Martio mense seratur.

NOMEM. Panicum cœruleum Indicum, primi Aduersariorum autores nominarunt & depinxerunt, quo nomine etiam Lobelius *t* Tabernæmontanus & Camerarius proposuere: Panicum Indicum, Dodonæo (qui & Panici Matthioli figuram, pro huius spica adposuit) Lugdunensi & Gerardo. Panicum Americanum Clusio *u*. Germanis, Blawer Indianischer Fench. Belgis, *Blaeu Indiaenisch Panickoren*. Anglis, *Bleu Panicke*.

IV. PANICVM INDICVM SPICA LONGISSIMA: hoc spicam habet sesquipede longiorem, crassam, firmam & compactam, non ut in priore æqualem, sed paulatim extima parte gracilescentem: semina præcedentis Panici similia, nec multùm maiora, sed plura simul iuncta & gluma hispida inclusa, breuique pediculo innixa: talem spicam C. Clusius anno CIↃ IↃXCII. Londino accepit, quam nauclerus Anglus ex sua nauigatione redux attulerat: qui postmodum similes ex Guinea allatas anno CIↃ IↃCXCIX. habuit.

NOMEN. Panici Americani sesquipedalis spicâ, Clusio *u*: Panicum Æthiopicum, Eidem *x*. De Panici Indici viribus nil nobis constat, gustus tamen Milio & Panico similis est.

* * * * * * * *

DE SESAMO.

CAPVT XXXV.

CVM Dioscorides *a* & Theophrastus *b*, SESAMVM inter fruges retulerint: & Plinius *c* Sesamum, milium & panicum frumenta æstiua dixerit, sic ERYSIMVM in Asia & Græcia Sesamo simile asserat: Theophrastus *d* semina hæc, Milium, Sesamum, & Erysimum, inter fruges quoque reposuerit: & alibi *e* Sesama & Erysimum conjunxerit, & sicca cibo idonea, non vero viridia scripserit, commodior locus de hoc vtroq; agendi nobis non occurrit.

SESAMVM.

Ergo de SESAMO primùm, quòd Columella *f* inter legumina, retulit: Theophrastus tertium frumenti genus fecit, Milium, Panicum, Sesamum & eorum, quæ in æstiuis sementibus communi appellatione carent. Adhæc, sementis duo plurimum tempora notari scribit: primum atque potissimum, quod circa Vergiliarum occasum accipitur. Secundum, quod verè incipit post brumam. Tertium verò accedere, quod æstiuis attribuitur, quo Panicum &

t *in suis Iconibus.* u *in hist. variar.* x *in Appendice ad lib. 6. hist. var.* a *lib. 2. cap. 121.* b *8. hist. plant. cap. 1.* c *lib. 18. cap. 10.* d *2. caus. plant. 17.* e *6. caus. plant. 19.* f *lib. 2. cap. 19.*

Milium,

Milium, Sesamum, item Irionem; Ormi- A numque serunt.

DESCRIPTIO. Sesamum radice nititur oblonga, nonnihil fibrosa simplici, & alta, ex qua caulis rectus, angulosus, striatus, sesquicubitalis exsurgit: quem folia, Solano proxima atrouirentia, neruosa, oblongis pediculis donata ambiunt, quorum inferiora sinuata, quandoque laciniata, vncias sex etiam septem longa, tres lata, ex quorum alis quandoque, & quidem utrinque rami semipalmares prodeunt: similiter ex eo- B rundem alis, flores magni, albi, digitali ferè forma, cucullati, leuibus cauliculis donati emergunt: his siliquæ nonnihil villosæ, quadrangulares & vnciales, breuibus pedicellis insidentes in acutum rigidumque apicem desinentes, & præsepiolis distinctæ, succedunt: quæ semina flauescentia, oblonga, gustu dulcia continent. Huius plantam cum seminibus, ab Imperato Neapolitano pharmacopœo præstantissimo, vnà cum pluribus alijs accepimus. Verum hoc C Sesamum esse censemus, siquidem Alpinus in Ægypto hoc obseruauerit: quamuis Matthiolus dubitet, eò quòd Theophrasti descriptio huic non conueniat, quam ex Theophrasto sic proposuit. Prouenit caule milio simili, crassiore tamen ac altiore: folijs rubentibus: flore viridi, herbaceo: semine vasculis incluso, Papaueris modo. Iam verò Sesamum quod proponitur, non habere culmum Milio numerosiorem, nec radices longè plures, sed scapum fabæ æ- D mulum, in quo Fabarum more siliquæ triquetræ, aut quadriquetræ gradatim exeant, in quibus semen: dein quod folia non rubescant, nec flos herbaceo colore sit. Verùm ea quæ fusiùs diuersis locis Theophrastus de Sesamo habet subijciamus. Omnium *g* quæ æstiuis seminibus ager recipit, Sesamum terræ molestissimũ est, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quod multiplici crassiorique calamo & numerosiore radice constet quàm Milium: At eidem, E alibi *h*: Sesamum pinguiusculum est, coctionemq; desiderat, & hoc radice singulari cohæret: at Milium, numerosa radice altaque est, ac multiplici culmo exsurgit. Sesamo enim, quia stirpe simplici altaque, sursumque vires suas omnes intendit, culmus *i* ferulaceus est. Semen *k* modo quodam peculiari producit: & æstiuis *l* seritur & generatio simplex & vna est, quippe semine tantum exit: fertilissimum *i* est vt Milium: durant autem *m* Sesama maximè quia pinguia sunt: & hac *h* de causa optimè reponuntur: Sesamo imbres *n* post sationem maximè nocent. Quadraginta *i* dierum spacio, fructum perficit. Nonnunquam *o* sponte suæ naturæ traditur: & à nullo *p* animali viride tangitur, propter amaritudinem, grauitatem saporis, sed siccatum acceptius euadit fructusque suaues efficiuntur; cùm quicquid amaritudinis in eo fuerit, Solis opera percoctum & excretum sit: hæc Theophrastus. Plinius *q* Sesamo & Irioni, folia sanguinea tribuit: at nusquam quod sciam horum folia rubere Theophrastus scripsit. Theophrastus *r* genus quoddã candidum esse scribit, quod singulari radice cohæreat, hinc colligas duplex Sesamum Theophrasto cognitum fuisse, & hæc de nostro intelligenda esse.

LOCVS. Putre solum plerunque desiderat, non tamen deterius: etiam pinguibus arenis, vel congestitia humo prouenit, Columellę *s*, Palladio *t* quod ex æstiuis seminibus est, & quod ante Virgiliarum exortum seritur, Plinio: at Columella *s*, ab Æquinoctio autumnali in Idus Octobris serendum voluit: addens, Ciliciæ Syriæque regionibus mense Iunio & Iulio conseri, & per autumnum cùm permaturuerit, tolli. In Ægypto & India nasci, & ab Indis venire Theophrastus *u* & Plinius *x* scribunt: verùm & hoc seculo apud Ægyptios frequenter seri, Alpinus refert.

NOMEN. Σήσαμον & σησάμη. Sesama, Plinio: Sesima, Varroni: Siſamum, Palladio: Sesamum, alijs, *Semsem*, Arabibus. *Sempsen*, Ægyptijs. Gallis *Iugioline*. Italis, *Sesamo Ginguilea*. Hispanis, *Iorgilim & Alegria*: Anglis, *Oilie graine*.

QVALITAS. Calefacit *y* moderatè: imò calidum & humidum est gradu ☽ secundo: emollit *y* & meatus obducit, cùm sit emplasticum, & non exiguam visciditatem & pinguitudinem habeat: & eiusdem ☽ ferè facultatis, folia, semen & oleum. Huius veteribus ferè omnibus, vt plerorumque aliorum cerealium seminum usus notissimus fuit; qui panibus inspergebant, cum tamen, Dioscorides *a* Plinius*que* *b* stomacho

g 8. *hist. plant.* 9. h 4. *caus. plant.* 16. i 8. *hist.* 3. & *Plin. lib.* 18. k 1. *hist.* 18. l 8. *hist.* 1. m 4. *caus. plant. c.* 2. n 8. *hist. plant. c.* 6. o 4. *caus. cap.* 17. p 8. *hist.* 7. & 6. *caus.* 19. q *lib.* 18. *cap.* 7. r 8. *hist. plant.* 5. s *lib.* 2. *cap.* 10. t *in sept. tit.* 7. u 8. *hist.* 5. & 7. x *lib.* 18. *cap.* 10. y *Galen.* 8. *de simpl. faculs. Aegin. lib.* 7. *Oribas.* 15. *coll.* & 2. *virtut. simpl. Aetio tet.* 1. *serm.* 1. z *Oribas.* 2. *vir. simpl. Alpino.* a *lib.* 2. *cap.* 121.

macho nocere, halitusque grauitatem fa- A cere, scribant: si, addit Dioscorides *a*, commanducatum dentium commisseris inhaeserit. Galeno *c* & Oribasio *d* Sesami semen pingue est, ideoque repositum celerrime oleosum fit, idcirco eos qui ipso vescuntur celeriter implet, stomachumque subuertit, & tarde concoquitur, corporique alimentum pingue affert, ac *e* succum glutinosum generat: quoniam verò crassi succi est, ideo non celeriter secedit. Hanc ob causam rarius solum mandebatur, sed, Ga- B leno *f* monente, cum melle crudo placentas, conficiebant, quas vulgo σεσαμίδας vocabant. Apud Athenæum *g* huiusmodi placentæ, ex melle & Sesamo torrefacto, oleo addito fingebantur, & quidem specie orbiculari & globosa efformatæ erant. Aliarum quoque meminit, quas ob vniuersa Sicilia μυλλὰς nuncupatas asserit, quæ ex Sesamo & melle, muliebris pubis forma, fingebantur, quas fœminæ dearum altaribus circumferebant. Etiam hodie, (Alpi- C no *h* scribente, qui diu in Ægypto medicinam fecit,) seminis, apud omnes Ægypti accolas, in cibis vsus est, quod pauci nutrimenti est, & alimentum crassum præbet: ex cuius frequenti vsu, præsertim si à cortice mundetur, ipsarum fœminæ pinguescunt, maximè ab olei vsu, & omnium maximè, si fece olei *Thame* ab illis vocata, vtantur, quod familiarissime à mulieribus in balneo fit. Portæ *i* quoque, nullus orienti frequentior cibus quam Sesami, quamuis D sequacis sit lentitiæ & oleaginei liquoris: veteres eo in bellarijs veluti re suauissima & delicatissima usi sunt, quod etiamnum à Lucensibus fieri Dalecampius *k* asserit. Verum, apud plerosque, eius in cibis vsus his temporibus intercidit: cum, multis in locis, non solum frugem ipsam, sed & nomen ignorent: &, apud Gallos & Italos, medico tantum vsui inseruit, apud quos aliquando semen, & ex eo oleum, ex Græcia & Peloponeso aduectum, habetur. Nam, quod E Sesami nomine apud Germanos ostenditur, Myagrum est, vt suo loco dicetur. Vomitiones inhibent Sesama trita in vino sumta Plinio *l*: Ad menstrua mouenda Sesami decoctum & infusum in aqua paratum, Ægyptij *m* pro secreto habent: & ijs quibus venæ vteri propter sanguinis crassitiem obstructæ sunt, menses q; supprimuntur, prodest. Herbæ decoctu, similem cum oleo vim obtinet Galeno *n*. Dolores *o* capitis, ex ardore contractos, herba cum rosaceo admota, lenit: oculorum inflammationibus & doloribus vino decocta prodest: aurium fracturis & doloribus, inflammationibus & ambustis item, ac coli doribus, & cerastæ (stellionum Plinio *l*) morsui medetur, ulceribus quoque quæ serpunt, & quæ cacoethe vocant. At Cornarus *p* χώλων ἀλγήματα, non coli, sed artuum dolores interpretatur, legendumque censet χώλων per ω, non per ο, quod intestinum crassum significat. Etiamnum Ægyptij *q* eius decoctum oculis *q* ophthalmia tentatis, fomenti modo adhibent: sic ad tumores duros scirrhosos discutiendos, in fotu calido vtuntur: quemadmodum etiam ad cutis vitia, ut capitis furfures, faciei liuores & sugillata: emplastro quoque ex folijs & seminibus in aqua coctis, cum modico melle confecto, ad tumores scirrhosos & neruos exsiccatos (neruorum crassitiem discutit, Dioscoridi,) ad ambusta calidasque inflammationes discutiendas aut suppurandas. Infessio fit ex folijs & semine, modicoq; melle, qua in vteri duritie, & cutis vitijs vtuntur. Decoctum clysmatibus inditur, ad dolores colicos & aluum emolliendam. Oleum ex semine apud Ægyptios fiebat, Dioscoride monente: quod eiusdem cum semine facultatis, scilicet emolliens & modice calidum, Galeno: &, vt Mesues *r* tradit, impinguat, semen auget, asperam arteriam lenit, & vocem ob id claram reddit. Fiebat idem apud Indos Plinio *s*: quod auribus vtile eodem monente, cuius color *t* candidus est: & hodie oleum hoc Ægyptijs *Silis* appellatur, cujus apud ipsos in cibis frequentissimus vsus est, & maiori precio, quam oliuarum oleum vendi, Alpinus testatur. Nunc quoque, Porta *u* referente, apud Græcos & Turcas in maxima copia paratur in cibum, secundum locorum bonitatem: nunc condiendis panibus inspergitur, & præsertim buccellatis, qui ex Cypro Venetias afferuntur. Ad cutis *q* pustulas, asperitatem & omnem cutis fœditatem à melancholia causatam, & in cibis, & potu, & partes affectas inungendo commendatur. Quare ad cutis pruritus Olei

b *lib* 22. *cap* 25. c 1. *de facult aliment.* d 1. *Collect.* 28. e 1. *espor.* 21. f 1. *de aliment facult.* g *lib.*14. h *de plant. Ægypt. cap.*32. i *lib.*11. *villæ cap.*37. k *notis in Plinium.* l *lib.* 22. *cap.*25. m *Alpin.* n *lib.*8. *de simpl. facult.* o *Dioscorid. lib* 2. *cap.*121. p *lib.*2. *emblem.*87. q *Alpinus.* r *Lib.*3. *de antidot.* s *lib.*6. *cap.*28. *lib.*15. *c.*7. t *lib.*18. *c.*10. u *lib.*11. *villæ cap.*37.

vncias

vncias quatuor multis diebus propinant: etiam ad anhelitus difficultatem, pleuritidem deploratam, ad exscreationem promovendam, ad peripneumoniam, ad menses mouendos: item, ad ventriculi, intestinorum & vteri dolores demulcendos, & intus & foris vtuntur, cuiusmodi multa apud Rhasin, Auicennam, Haly, Serapionem atque alios habentur. Conficiebatur autem oleum Sesaminum Aëtio *x* docente, ex Sesamo contrito & in aquam iniecto, quod viribus ab oleo dulci non longè abest, cùm B caliditatem moderatam habeat, & saporem omninò leuiter astringentem: quod cibis aptum, cùm saporis sit iucundi, facilè concoquatur & aluum subducat: illitum vim emplasticam habet. Et hoc, eodem monente, ad præparationem oleorum, quæ odoris gratia fiunt, oleo communi aptius est, propter durabilitatem, quodq; non facilè putrescat. Sic pinsi *y* iubet Mago: Sesamam in calidã maceratam exporrigi, deinde confricari, frigidæ immergi, vt paleæ C fluctuent, iterumq; exporrigi in Sole super lintea, quod nisi festinatò peragatur, liuido colore mucescere.

DE ERYSIMO CEREALI
FOLIO HEDERACEO: SIVE FRVMENTO SARRACENICO.

CAPVT XXXVI.

ETSI ERYSIMVM CEREALE, siue FRVMEN-D TVM SARRACENICVM, forma parum cum frumentaceis conveniat, attamen propter vsum nomenque, inter æstiuas fruges referendum: hoc radice nititur vnicâ, brevi, paucis capillamentis fibrata, vnde caulis rotundus, tener, læuis, striatus, concavus, geniculatus *a*, & rubicundus, cubito maior, etiam bicubitalis, in plures alas diuisus, exsurgit: folia quæ primo prodeunt, bina sunt, rotunda, paulò post hederacea, molliora tamen & instar Smilacis aut Atri- E plicis, minora tamen, acuta, inferioribus quidem pediculo vnciarum quatuor donatis, supremis verò proximè caulem amplexantibus, quæ cum tota planta quando matureſcit rubescunt *b*, ita vt vniuersa sata, eminus quasi purpura operta rutilent: ex alis foliorum pediculi oblongi exsurgunt, quibus Iulio mense flosculi parui, candidi,

FOLIO HEDERACEO: SIVE FRVMENTVM SARRACENICVM.

racematim compacti, insident: succedunt semina triangularia, seminis acetosæ figura, sed grandiora, cortice sordido, colore nigricante, quo molendino exuta, candida medulla conspicitur.

LOCVS. Nullum solum quantumuis aridum, asperum & arenosum, si in eo seratur, respuit: at imbribus gaudet. Seritur Aprili aut Maio apud Germanos, præsertim in Vasgoia, circa Hagenoam arenosis agris, & circa nostram vrbem Basileam: apud Belgas, ager Antuerpianus est feracissimus: in Gallia etiam, plerique agri hac fruge rubent: in Italiæ montibus Vicentinis & Foroiulienſibus: nonnunquam etiam in calidioribus locis, vbi Iulio metitur: post messem, pabuli causa denuò seritur, vt in multis Italiæ locis fieri consueuit: cito prouenit, celeriter matureſcit.

NOMEN. Frumentum Sarracenicum, quia semen ex Asia primùm delatum: at Ruellius *c*, inquit, auorum nostrorum ætate, è Græcia vel Asia cùm venerit, Turcicum frumentum nominant. Recentiores Τραγόπυρον, Hircotriticum, aut Φηγόπυρον, Fagotriticum, quod cum maturuit granum,

x *tetrab.1. serm.1.* y *Plin. lib.18.cap.10.* a *negat Tragus.* b *Matth. & Lugd. caulis solùm, non autem folia, rubet.* c *lib.2.cap.29.*

ſuisque apludis explicitum, forma triquetra & colore, non autem magnitudine, fagineam glandem quodammodo referat. Ocymum veterum, Trago. Ocymum M. Varronis, Anguillaræ: Ocymum cereale, Tabernæmontano. Frumentum Sarracenicum, Matthiolo, Caſtori, Lugdun. cui & Eryſimum Theophraſti & Irio Plinij: Frumentonum, Amato, Cæſalpino: Frumenti genus folio hederaceo, Cordo *d*: Frumentum vaccinum, Lonicero. Tragotrophon, Dodonæo *e*. Tragopyron, Gerardo. Irio cerealis ſiue Eryſimum, Ruellio. Eryſimu cereale, Geſnero *f*, Portæ. Eryſimum Theoph. Lobelio *g*. Fagopyrum, eidem *h*. (& Lampſana verà quorundam) Franco: Fegopyron, Dodonæo. Polygonum hederaceum, Columnæ. Germanis, Heydenkorn/ Büchweytzen/ Grutz. Belgis, *Bockweyde*, *Bueckenweyd*. Anglis, *Bucke vobeate*. Gallis, *Blé Sarrazin*, aliquibus *Boucotte*. Italis, *Formentone*, id eſt, vile frumentum, & *Saracino*. Bohemis, *Pohánka*. Sclavonis, *Heiduſcha*. Hoc veteribus vel non cognitum, vel non vſitatum, vel neglectum Dodonæus aſſerit, quod Dioſcorides in frumentorum cenſu prætermiſerit. Etſi Ruellius *i* ſuſpicetur eum Seſami vocabulo complexum fuiſſe, cui cùm reliqua facie, tum viribus perſimile ſit, hanc tamen ſententiam approbare non poſſumus, cùm Seſamum quod Dioſcorides tanquam notum non deſcripſit, ex quo Ægyptios oleum exprimere ſcripſit, etiamnũ hodie & notum, & apud eoſdem adhuc vſitatum eſſe ex precedenti capite conſtet. Alij, Cordo monente *k*, Panicum eſſe putarunt, ſed malè, cùm Panicum arundinaceo ſit culmo & folio, hoc verò caule minimè arundinaceo, & folio hederaceo. Ocymum veterum & eorum qui de re ruſtica ſcripſere, Tragus eſſe voluit, qui etiam vires quas Ocymo odorato veteres adſcripſere, huic tribuit. Verùm nec Dioſcoridis quod odoratum eſt, & vulgò Baſilicum nominatur: neque alterum Varronis & Columellæ, ſiue eorum qui de re Ruſtica ſcripſere, quorum Ocymum pabuli *l*, non alicujus herbæ nomen eſt, ex ſegetibus videlicet & leguminibus antequam ſiliquas ferant, ut ex Varrone *m* conſtat, & Plinio *n*, qui ſcribit pabuli genus fuiſſe apud antiquos, quod Cato *o* Ocymum vocauit, quo ſiſtebant (alij ex Varrone rectiùs legunt ciebant) aluum bubus, id erat è pabulis, ſegete viridi diſſecta antequam gelaret *p*. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit Fabæ modios decem, Viciæ duos, tantundem Eruiliæ in jugero autumno miſceri & ſeri ſolitos: melius & Auena Græca, cui non cadit ſemen, admiſta, hoc vocitatum Ocymum, boum cauſa ſeri ſolitum: quare apud Nonium *q* Varro pancarpinion vocat. Sed pancarpinio ocymo ſubacto Libamento legens caduca veris. Sic enim vocatum fuit, quod ex quouis frugis ac leguminis genere ſeratur. An fortè ἐρύσιμον Theophraſti cuius inter Frumenta meminit, non verò Dioſcoridis, quod inter oleraceas plantas recenſet & à prædicto abſimile eſt, & Galenus utriuſq; meminit, Plinius verò vtrumq; confudit. Latinis Irio dicitur, Plinio *r* monente, licet Gaza aliquãdo Trionum reddiderit. Theophraſtus *s* ſic deſcripſit: Eryſimo caulis ferulaceus potius eſt, vt Seſamo: folio conſtat quod ab alijs (ſcilicet frumentaceis & leguminibus) ſua proprietate diſcernitur: flos foliaceus, vt Seſamo, cui *t* ſimile & pinguiuſculũ eſt & amarum: æſtiuo *u* tempore ſeritur: feraciſsimum *x* eſt, ſemenque minimum adfert, ideo ex ſeminis exiguitate fœcunditas arguitur: hoc viride *y* à nullo animali propter amaritudinem & ſaporis grauitatem, tangi videtur, ſed ſiccatum acceptius euadit & fructus ſuauior efficitur. Plinius *z* ſic: Irioni folia ſanguinea: Eryſimum *a* in Aſia & Græcia Seſamę ſimile, quod apud nos Irionem vocant, quo virente nullum animal veſcitur. At alibi Irionem inter fruges Seſamæ ſimilem eſſe diximus & à Græcis Eryſimon vocari: at quę ibi ſubjungit, non adhoc, ſed ad Dioſcoridis Eryſimum pertinent, confundens Eryſimum herbam oleraceam Dioſcoridis, cum Eryſimo fruge Theophraſti, medicaminibus inquit potiùs quàm frugibus annumerandum. Hoc noſtrum frumẽtum ſit ne apud Theophraſtum Eryſimum, Aduerſaria etiam dubitant: in Lugdunenſi hiſtoria aſſeritur: & Porta probat, cum nulla planta, eruditorum ſententia, ei affinior videatur. Alij negant, eò quòd cum Seſamo nullam ſimilitudinem habeat: dein quòd folia viridia auidiſsimè à iumentis edantur. Galenus *b*

d *in Dioſcoridem.* e *in hiſtoria Gallica.* f *in Catalogo quadrilingui.* g *in Iconibus.* h *in Obſervation.* i *lib.*2 *cap.*39. k *lib* 2. *in Dioſcor. cap.*122. l *Geſnero & Dodon.* m *lib.*1.*cap.*31. n *lib.*18.*c.*16. o *cap.*54. p *Varro l* 1.*c.*31. *genat ſiliquas.* q *Dalecamp. in Plin.* r *lib.*22. *cap.*25. s 8.*hiſt.*3. t 8.*hiſt.*7. u 4.*cauſ.*46. x 2.*cauſ.*17. y 6.*cauſ.*19. z *lib.*18.*c.*7. a *lib.*18.*cap.*10. b 1.*de alim. facult.*36.

inter

inter fruges Erysimum referens, dixit, vt Milio panicum adsimile quodammodo est, sed ad omnia deterius, ad eundem modum & Sesamo Erysimum, corporis substantia nonnihil affine est, sed in cibo insuauius est & tenuioris alimenti, adeò quod in omnibus prædicto deterius existit.

QVALITAS & VSVS. Calefacit & humectat temperate: Tritico, Secale & Hordeo minus quidem nutrit, plus tamen quàm Milium & Panicum. Hoc, etsi apud Germanos ad pabulum iumentorum fuerit satum, nunc tamen ex ejus farina pultes conficiuntur, gratiores pultibus ex Tritico confectis, quæ magnatum quoq; mensis apponuntur: alij cum lacte, modo quo Milium, alij in carnium vel caponum iure: alij cum cremore amygdalarum decoquunt, Farris & Oryzæ modo, granorum putaminibus in pila pistorum, exutis: alij pro seruis in aqua decoquunt, addito butyro & sale: non enim ingratus cibus est, si rectè coquatur, ita vt grana integra remaneant, nec in pultem disiliant. Farina, si diligenter cribretur & furfuribus purgetur, erit candida, & gustu reliqua farinæ genera referens, quæ, cùm annonæ inopia premit, in panificia subinde cogitur: & panis qui ex eo fit, aut farinam eius admixtam habet, sapidus est, sed subniger, ac ipso Secalino magis flatulentus, qui mediocriter nutrit, cito descendit & Auenaceo facilius concoquitur. Quinetiam ex farina, lacte, & butyro, pulmenta ac placentæ pinsuntur, & sartagine friguntur, facilè concoquntur, citò descendunt & alimentum corpori mediocre, non tamen vitiosum, adferunt. Rustici Itali *c* qui in finibus Germaniæ & Italiæ habitant, pultem conficiunt, quæ *Polenta* ipsis dicitur, deinde massam in latas tenues portiones secant, caseo & butyro conspersas, in cibum sumunt, qui non ingratus, nec ventriculum, vt puls ex Milij farina, grauat, nec vt Pisa, Phaseoli & Fabæ, inflat. Ex eius farina *d* Cereuisia rubicundior & dulcior conficitur. Farina *e* ex lacte decocta & illita, ad bilioſas inflammationes præstat. Verùm iam dictum, pabulo pecorum seri: siquidem herbam virentem, priusquam semen maturuerit, boues & jumenta depascuntur: gallinæ semine solo exhibito, citissimè pinguescunt: breui tempore hoc pacto, omne pecudum genus quàm optimè saginatur, mirè enim ab eis expetitur: nostri suibus obijciunt.

DE PHALARIDE.

CAPVT XXXVII.

I. PHALARIS MAIOR SEMINE ALBO.

I. PHALARIS MAIOR SEMINE ALBO: Hoc æstiuum quoq; frumentum est, ex cuius radice parua, multifida & fibrata, culmi tres aut quatuor cubitales, nonnunquam proceriores, geniculati, Zeæ culmis non dissimiles, graciliores tamen exsurgunt: ex cujus geniculis, aliquando singuli culmi ramorum loco prodeunt, quos folia circumamplectuntur: folijs est paruæ Arundini aut Tritico similibus, ex geniculis singulis exeuntibus & in mucronem fastigiatis: spicæ è foliorum inuolucris protruduntur, quæ sesquiunciales, digitali crassitudine, rectæ instar Stœchadis Arabicæ, teretes, in summo turbinatæ, exiguis candicantibus squamis, viridibus lineis distinctis, compactæ: inter quas flores exigui, pallidi è breuibus staminibus dependentes, prodeunt: semen inter squamas splendidum, candidum, vt Milium, quo tamen maius est &

c Matthiolus. d Lobelius. e Matthiolus.

oblongius, in mucronem acuminatum, forma Lini feminis, quo tamen minus est. Cum qua descriptione & Dioscoridis *a* conuenit: cauliculos, inquit, emittit ex radicibus tenuibus & inutilibus, numerosos, bipalmares, geniculatos, Zeæ similes, graciliores tamen ac sapore dulces: folia verò Zeæ similia: at semen magnitudine Milij, album, oblongum. Hæc sanè omnia nostræ conueniunt: non autem vt Amatus voluit, Milio Solis officinarum. At quæ Plinius *b* habet, non adeò cum ijs quæ à Dioscoride tradita sunt, consentiunt: Phalaris, ait, Thyrsum habet longum, tenuem ceu calamum, in summo florem inclinatum, semen simile Sesamæ.

LOCVS. Peregrinum hoc semen Germanis & Belgis ex Fortunatis Insulis (siquidem earum vna, Ptolomæo, Canaria nominatur: quare Canarium semen dicitur) & Hispania primò allatum, quod Vere seritur, satum facilè prouenit, & sub finem æstatis maturescit: at si annus fuerit pluuiosus, inquit Camerarius, in ipsis spicis antequam colligatur, germinat. Passim inter segetes in Hetruria & Marchia prouenire, Anguillara scripsit. Verùm & Narbonensi agro, via ad Magalonam propè segetes ad pontem, prouenire, ibique enatum semen, in Anglia & Belgio satum prouenisse, Aduersariorum autores testantur. In Germania & Italia, spectandi gratia seritur.

NOMEN. Dioscoridis est φάλαρις (& Galeni φαληρὶς,) cum quo Plinius non consentit. Phalaris, Trago, Matthiolo, Ruellio, Cordo *c*. Gesnero *d*. Gorræo, Dodonæo, Turnero, Lacunæ, Anguillaræ, Lonicero, Aduersarijs, Lobelio, Castori, Lugdun. Cæsalpin. Tabern. (cui & Gramen Canarienſe,) Camer. Gerardo: Phalaris herba Gesnero *e*. At semen, dicitur semen Canarienſe & Hispanicum. Germanis, **Canariengraß**/ quibusdam **Blůthirssen**/ vt habet Cordi Scholiastes, **Hirsen vnkraut**/ Lonicero, Belgis, *Canariesaet*, *Spaenschsaet*. Anglis, *Canarieseede* or *Canarie grasse*. Gallis, Milium sylueſtre dici, Cordus scribit. Italis, *Falari*. Massilienſibus etiam Frumenti Canarienſis nomine notum, quod institores ex Canarijs secum (etiam in Angliam & Belgium,) magna copia deferunt, & vna cum Canarienſibus passerculis vel philomelis, plusquam mellifluas cantilenas modulantibus, eo cùm assueuerint alendis, vendunt. Hoc Dalechampius *f*, Meliam alteram Theophrasti, à Panico diuersum, cuius nusquam alibi, quàm capite vltimo libri septimi historiæ mentionem fecerit, esse censuit.

II. PHALARIS MAIOR SEMINE NIGRO: huius semen nigrum est, oblongum, Milio simile, quod in Melita frequens est, & ab ipsis diligenter colitur, ac incolis *Cuneno* dicitur: quod cùm Tritico in panis confectione miscent: ex cuius grano aliquando à Delechampio sato, Phalaris prodiit, quemadmodum suis ad Plinium notis admonet.

QVALITAS & VSVS. Phalaris tenue & calidum quiddam in se habet Galeno *g* & Oribasio *h*: semen gustu Milio non dissimile: radicum tenella germina, culmi & folia aliorum frumentorum modo, gustu aqueam dulcedinem præ se ferunt, quare gustu dulci Dioscorides & Oribasius dixere. Herbæ tusæ succus expressus, cum vino aut aqua ad vesicæ cruciatus vtilissimè bibitur Dioscoridi: at Galeno & Aeginetæ *i* tum succus, tum semen, tum folia vtiliter potari creduntur. At Plinio *k*, calculos frangit potum ex vino, vel aceto, vel cum melle & lacte: idem & vitia vesicæ sanat. Semen cochlearis mensura ex aqua potum, ad eadem efficax esse, Dioscorides tradit. Nonnulli panes pinsendos curant (aliqui cum secalina farina miscent,) & ad calculum farctusque vesicæ esitant: aliqui & Nephriticis exhibent. In fomentis siccis, Milij succedaneum esse potest.

a *lib.13. cap.159. Oribas.12. collect.* b *lib.27. cap.12.* c *in Dioscorid. & in historia.* d *lib. de hortis German.* e *in Catalogo quadriling.* f *in Plinium.* g *8. simplic.* h *12. & 15. collect.* i *lib.7.* k *lib.27. cap.12.*

SECTIO

SECTIO QVINTA.

ASPHODELVS ET PHALANGIVM.

DE ASPHODELO.

CAPVT PRIMVM.

ASPHODELVS, Ἀσφόδελος Dioscoridi, Theophrasto & cæteris Græcis: Latinis Asphodelus & Hastula regia *a*, quod dum floret regij sceptri effigiem referat, quibus & Albucum siue Albucus vocatur: & quia est de clarissimis herbarum, vt Plinij *b* verbis vtar, Heroion, siue vt alij codices Erineon, aliqui appellarunt: alij ab Hesiodo etiam Halymum vocari existimauere. Officinis corrupta voce Afrodilus. Arabibus, *Bhunte, Biruach, Chounce, Abg* seu *Axeras*. Germanis, Affodill wurtz. Belgis, *Affodille*. Anglis, *Asphodill*. Gallis, *Afrodile* & *Hache royalle*. Italis, *Anfrodillo*. Hispanis, *Gamones* & *Gamonites*. Bohemis, *Kopicko, Králowske*. Per, κατ' ἀσφόδελον λειμῶνα significatur locus vel pratum Asphodelo consitum, cuius amœnitate quis capiatur, qua herba, Lucianus fingit, manes apud inferos vesci. Sacram Dianæ Proserpinæque putarunt Rhodij, quare earum coronis Asphodelum dicarunt, Ruellio *c* notante. Verum & Ἀνθερικὸν quoque totam plantam Theophrastus *d* vocauit: idem alibi *e* caulem ἀνθερικὸν (Albucum vertit Gaza,) nominat, Pythagoram imitatus: hos vero Plinius *b* sequitur: & ita quidem, ob excellentiam quandam florum, sic denominarunt: At Dioscoridi *f* non planta, non caulis, sed flos Asphodeli ἀνθέρικος dicitur, sic enim habet: καυλὸν ἢ λεῖον, ἔχοντα ἐπ' ἄκρῳ ἄνθος, καλύκιον ἀνθερικόν. Saraceni *g* sententia, Dioscoridem prima quidem fronte florem tantummodo Anthericum appellasse videri: nec abs re, cum ἀθέρις seu ἀνθέρις Græcis interdum pro summo spicarum fastigio sumatur. Attamen, illud etiam καλύκιον, rectius fortassis ad καυλὸν referri posse censet. Sunt & qui eo nomine semen Asphodeli significari voluerunt, quemadmodum Hesychio & Theocriti scholiastæ placuit. At vero Eustathius *h* sit ne ἀνθέρικος ἀσφοδέλου καρπὸς, an vero καυλὸς, hæsitat. Generis vnius Theophrastus, Dioscorides (quem vulgaris notitiæ dixit,) Galenus, Paulus meminere: at Plinius *b* ex Dionysij sententia sexu discreuit, duoque genera marem & fœminam fecit.

DESCRIPTIO. Sic veteres Asphodelum descripsere: Asphodeli radices oblongæ & glandulosæ Theophrasto *i*: multo *k* magis carnosæ quam Betæ: caulem omnium maximum habet, anthericus enim maximus Theophrasto *l*, & omnino sine folijs est: &, vt Dioscorides, caule est læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: folia illico à radice exeunt, quæ *m* longa angusta, & quadamtenus viscida *l*, folijs maioris porri, Dioscoridi: Cui per mensem Asphodelus floret. Bis per annum florere Nicander *n* ait: ἄκρῃ δ' ἀσφοδέλῳ ἀνθέρικον ἄλλο τε ῥίζαν. Semen quoque abunde Hastula regia profert, lignosum, forma triquetra, colore nigro (Theophrasto, Plinio & Serapioni:) gignitur in orbiculato quodam, quod flori subest: excidit ætate, cum orbiculatum illud dehiscit: floret per partes vt & Scilla, ab imis incipiens. Vermis in Antherico gignitur, qui in aliud animal volatile, floridumque transfiguratur: deinde, cum Anthericus exaruerit (cum herba florere incipit, vertit Gaza) eroso statim operculo euolat. Videtur autem præ cæteris, læui caule præditis, hoc peculiare habere, quod angustus cum sit propagines superne habet: hæc Theophrastus. Hesiodus, in syluis nasci dixit. Plinius *o* sic descripsit: radix eius napis modicis similis est, neque alia numerosior, LXXX. simul acer-

a Plinio, Scribonio, Marcello & aliis. b lib. 21. cap. 17. & lib. 8 cap. 22. c lib. 2. cap. 99. d lib. 1. hist. plant. cap. 7. e lib. 7. hist. plant. cap. 2. f lib. 2. cap. 199. g Schol. in Dioscor. h in Homerum, Iliad. Υ, ἀνθερικῶν, ὁ τῆς ἀσφοδέλου καρπὸς ἢ καυλὸς. p. 1206. 6. i lib. 7. hist. plant. cap. 9. & Dioscor. k lib. 1. hist. plant. cap. 10. l lib. 7. hist. plant. cap. 12. m lib. 1. hist. plant. cap. 16. n in Theriacis. o lib. 21. cap. 17.

vatis sæpe bulbis: Theophrastus *p* & fere Græci, princepsque Pythagoras, caulem eius cubitalem, & sæpe duum cubitorum, folijs porri sylvestris, Anthericon vocauere: radicem verò, id est bulbos, Asphodelon. Nostri illud (album nimirum,) Albucum vocant, cui scapus cubitalis, amplus, purus, lævis: & Asphodelum, Hastulam regiam, cui acinosus sit caulis: hæc Plinius. De quo præcipit Mago Carthaginensis, exitu mensis Martij & initio Aprilis, cum floruerit, semine eius nondum intumescente, demetendum, findendosque scapos, quarto die in solem proferendos, ita siccatis manipulos faciendos. Nunc vero, cum posteriores plures Asphodeli genera obseruarint, ea ordine, descriptionibus propositis, recensebimus.

I. ASPHODELVS ALBVS RAMOSVS SIVE MAS.

I. ASPHODELVS ALBVS RAMOSVS SIVE MAS: radicibus est ab vno capite pendentibus, numerosis, oblongis, exiguis napis similibus inferne crassioribus, & in fibras desinentibus, succulentis, foris candicantibus, intus croceis, acri & ingrato sapore: folijs A illico à radice sine pediculo prodeuntibus, porri similibus, oblongis, angustis, acuminatis, triangulis, & carinatis, fungosis, & lentis: caule aphyllo, lævi, rotundo, interdum bicubitali, superne ramoso, quem à medio sursum flores multi stellati exornant, ex sex foliolis oblongis intrinsecus albis, foris vero linea purpurascente medium quodque folium distinguente, compositi: in quorum medio tot stamina luteola, quot folia: his, capitula fabæ magnitudine, orbiculata ferè, dura, ex viridi purpurascentia, tribus costis eminentioribus distincta, succedunt: quibus per maturitatem dehiscentibus, semina nigricantia, triangula & aspera se offerunt. Marcellus Virgilius *q*, triginta & amplius humani pollicis crassitudine, obseruauit: Ruellius *r* triginta, quadragintaue, & eum interdum in frutetis reperiri scribit: caulis erumpit auricularis digiti crassitudine, pedali altitudine, in cuius fastigio denæ duodenæue puniceæ baccæ racematim coeunt, folijs porraceis, radice fulua, multis bulbis, perinde quasi allium nucleis, coagmentata. Clusius dum Olysipone Hispalim proficisceretur, huius radices aratro erutas vidit, quæ ducentos, aut plures, ab eodem capite pendentes, eosque crassos admodum napos haberent, vt quinquaginta aut amplius libras totam plantam pendisse putet: (non mirum itaque, si Plinius sæpe octuaginta bulbis simul aceruatis, asserat:) eundem etiam idem, in editioribus saxosisq; Lusitaniæ, Hispaniæ, Galliæ quoque Aquitanicæ & Narbonensis locis, Martio & Aprili florere obseruauit.

NOMEN. Hunc Dioscoridis & veterum Asphodelum, quem alij marem quoque vocant, censemus. Asphodelum maiorem & primum Clusius *s* nominat. Asphodelus ramosus Lobelio *t*, Gerardo: Asphodelus caule ramoso & maritimus, & mas, Cæsalpino. An de hoc intelligendus Bellonius *u*, dum Asphodeli siccos caules in Lemno insula colligi, quia ligni penuria laborent, scribit? & in Ciliciæ *x* planis nullas stirpes præter Asphodelum, & Ferulam obseruauit. Hispanis, *Gamones*. Anglis, *Branched Asphodill*.

II. ASPHODELVS ALBVS NON RAMOSVS: hic à præcedente potissimum magnitudine differt:

p *lib.1. hist. plant. cap.10.* *q* *lib.2. in Dioscor. cap.159.* *r* *lib.2. cap.99. observation. cap.26.* *s* *histor. Hispan.* *t* *in Iconibus.* *u* *lib.1.* *x* *lib.2. cap.100.*

II. ASPHODELVS ALBVS NON RAMOSVS.

differt: radix tot bulbis non constat, qui Pœoniæ radicibus similes, ferme concolores, pulpa intus virescente, qui cum amaritudine leni, sapore sunt adstringente: foliis cum priore conuenit: caulis cubitalis, nonnunquam maior, rotundus, læuis, simplex, & non ramosus: flores Maio & Iunio mense in cacumine numerosi, stellati, ex sex *y* foD lijs & totidem staminibus compositi, candidi, rarius ex valde diluto rubro modice purpurascentes: quibus capitula orbiculata, herbacei coloris, succedunt, quæ semina triquetra, & obsoleto colore nigricantia continent.

LOCVS. In vniuersa Hispania, passim in pratis & conuallibus reperitur: ijsdem quo prior locis, Clusio monente: in alpibus Italiæ Cæsalpino: in littore maritimo inter Aquas marianas & Narbonem vrbem freE quentem notauimus. Apud Germanos & Belgas, non nisi ex semine, satus prouenit, apud quos aliquot annis post sationem caulem & flores ostendit.

NOMEN. Asphodelus, Marcello, Ruellio, Amato, Gesnero z, Lonicero, Castori. Hastula regia, siue Asphodelus, Matthiolo, A Lacunæ, Kybero *a*, Gesnero, Lugdun. Asphodelus mas, Dodonæo. Asphodelus albus Gesnero *b*, Aduersarijs, Clusio, Dodonæo *c*, Asphodelus albus, Gesnero *d*, Aduersarijs, Clusio *e*, Dodonæo, Tabernæmontano, Camerario. Asphodelus verus Cordo *f*. Asphodelus alter, Anguillaræ & Clusio *g*. Asphodelus maior albus, Lobelio: Asphodelus caule simplici, Cæsalpino. Asphodelus non ramosus, Gerardo. Officinis Affodillus & Aphrodili, pro quo B communiter, magno errore, Mactagum assumunt. Germanice dicatur Weisse Affodillwurtz. Belgis, *Groote Witte Affodille*. Anglis, *Whitte Asphodill*.

III. ASPHODELVS AVTVMNALIS. Camerarius *h* meminit Asphodeli autumnalis siue maioris, qui ex semine, ex Italia hoc nomine misso, ipsi prodierit, at nec dum floruerit: qui hyemem non ferat, nisi infictili asseruetur. An vero huius aliquis meminerit dubitat.

C IV. ASPHODELVS ALBVS MINIMVS: radices habet instar secundi generis glandulosas, minores tamen, è quarum capite, folia quina, aut sena valde angusta & longiuscula prodeunt: inter quæ cauliculus singularis, non ramosus, rotundus, dodrantem aut pedem altus, assurgit: in quo flores multi, albi, spicæ in modum nascuntur, qui sex folijs constant, quorum singula, instar florum Asphodeli fistulosi, interne & externe, vena quadam secundum longituD dinem excurrente notata sunt: hic Iulij initio florere incipit, hyeme folia amittit, & circa Aprilis initium noua denuo acquirit.

LOCVS ET NOMEN. Hic in Belgio Iacobo Plateau ex semine creuit, qui huius figuram anno CIↃ. IↃC. Clusio communicauit, qui Asphodelum minimum *i* nominat.

V. ASPHODELVS PVRPVRASCENS FOLIIS E MACVLATIS: radicibus, caule non ramoso, florumque forma cum tertio conuenit: & ab eo folijs, quę frequentibus maculis aspersa sunt, discrepat: floris item colore suaue rubente.

NOMEN. Asphodelus flore incarnato pallido, Dodonæo *k*. Asphodelus flore suaue rubente Lobelio *l*. Asphodelus flore

y *quinque foliolis Dodon. & Lugdun.* z *in Catalog.* a *apud Tragum.* b *de hortis.* c *edit. Gallica.* d *hort. append.* e *histor. Hispanic.* f *in Dioscoridem.* g *hist. rarior.* h *in suo horto.* i *histor. rar. append.* k *edit. Gallic.* l *in iconibus & editione Belgica.*

rubente

V. ASPHODELVS PVRPVRAS-CENS FOLIIS MACVLATIS.

rubente Tabernæmontano, Gerardo. Germanis, Root Affodill Lilien. Belgis, *Affodille, met incarnate bloemen.* Anglis, *Red Asphodill.*

VI. ASPHODELVM LVTEVM RADICIBVS ET FLORIBVS ALBO SIMILEM, sed folijs breuioribus, cauleq; latis folijs vestito, adiunxere Tabernæmontanus & Gerardus, quem necdum videre contigit.

QVALITAS ET VIRES. Dioscorides, radices gustu acres & calefaciendi vi præditas tradit. Mediocriter exsiccant tenuiumque partium & potius exustarum cinis, Oribasio *m*, Galeno *n*, Aeginetæ *o*, Oribasio *p*, & Aetio *q* radix vtilis est sicut Ari, Asari, & Dracunculi, nempe extergentis & digerentis facultatis: vstæ autem cinis calidior & exsiccantior, subtilior, ac potentius digerit. Quæ autumno colliguntur, cum plurimum valent Plinio: at in Dioscoridis nothis habetur, vere per æquinoctium legi candidum Asphodelum, antequam semen creuerit. Quondam Asphodelus in cibos & sanitatis vsum venit, verum nunc cibus est tam alienus homini, vt inter medicamenta magis quam olera merito censeatur, quo etiam potius pro muribus interficiendis hodie vtun-

VI. ASPHODELVS LVTEVS RADICIBVS ET FLORIBVS ALBO SIMILIS.

tur: siquidem autore Plinio *r*, eo fugentur, & cauerna præclusa moriantur: & vix aliquis nostra ætate credat, antiquorum cibum fuisse, nisi Hesiodum *s* grauem poetam, sapientemque, & cuius carmina in priuata vita pro oraculo à professoribus sapientiæ semper fuere recepta, audierit canentem, nescire homines iniuste rem suam augentes, quam magnum bonum sit in Malua & Asphodelo, Νήπιοι δ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς. Οὐδ' ὅσσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ. id est: Stulti neq; sciunt quanto plus dimidium sit toto, Neque quam magnum in Malua & Asphodelo bonum. Plato *t*, refert Epimenidem vilissimo cibo confecto ex Malua & Asphodelo contentum fuisse, qui illum seruarit ἄλιμον καὶ ἄδιψον. Verum & Theophrastus testatus est, mandi Asphodelum, quo loci bulbosas radices omnes, earumque discrimina percurrens, inter eas quæ edendo sunt, Asphodelum numerauit: & alibi *u*, permulta, inquit, ad cibum affert vtilia, quippe Albucum (interpreti: Asphodelus & bulbus Plinio *x*,) tostum in cinere (sale & oleo addito, Plinius,) manditur, & semen torrefactum vsui est: sed radix tusa

m *lib.2. Synops. cap.13. & 22.* n *de simpl. facult. lib.6.* o *lib.7.* p *lib.15. collect. & lib.2. de virtutib. simplicium.* q *tetrabibl.1. serm.1.* r *libro & cap.22.* s *in oper. & dieb.* t *lib.3. de legibus.* u *lib.7. hist. plantar. cap.12.* x *lib.21. cap.12.*

cum

cum ficu, in vſum maxime omnium venit & vtilitatis plurimum, autore Heſiodo, præbet: hæc Theophraſtus, quæ ex eo Plinius exſcripſit. Tanta rudi nouoque adhuc ſeculo, indiſcreta ciborum frugalitas erat, quo tempore, vt Lucretius cecinit: Quod ſol atque imbres dederant, quod terra crearat Sponte ſua, ſatis id placabat pectora donum. At hæc Heſiodi de Aſphodelo, Galenus non de hoc Aſphodelo, ſed de bulboſo (de quo libro ſequenti capite de Ornithogalo) intelligit. Et herbarij Lugdunenſis autor idem ſuſpicatur, eo quod Aſphodeli Dioſcoridis radices acriores ſint & ingratiores, quam vt in cibum, præſertim hominibus noſtris, cedere poſſint: at Galeni etiam non elixi vis ignauior multo, & feruor mitior: Ariſtarchus eius radicem quoque eſculentam & odore grato placentem, prodidit. Nunc de VSV ipſius in Medicina.

INTRINSECVS. Lateris doloribus, tuſſibus, conuulſis, ruptis, radices in vino potæ drachmæ pondere medentur: vrinas, menſtruaque concitant, Dioſcoridi, modice potæ, Plinio *y*: addit: defectis corporibus & phthiſicis conſtare, bulbos eius cum ptiſana decoctos aptiſſimè dari, panemq; ex his cum farina ſubactis, ſaluberrimum eſſe. Menſes ſuppreſſos radix in vino albo veteri cocta, & vino calido meraco, cyathi menſura, hauſta, celerrime ciet, Aetio *z*. Lapides renum, in vino decocta atque pota, Simus (alij Timon legunt) eximit. Vomitiones *a* adiuuat, luſorij tali magnitudine commanducata. Venerem *b* quoque excitari cum vino & melle peruncti (genitalibus tam maris quàm fœminæ,) aut bibentibus, tradiderunt: at contra in nothis Dioſcoridis habetur, ferunt Aſphodeli radicem potam, veneris faſtidia facere: teſtatur id etiam herbarius Crateuas: & præter hæc podagræ dolores drachmæ pondere cum vino potam, finire. Sophocles, ad podagricos, vtroque modo cocta crudaque vſus eſt. Succus *c* è thyrſis expreſſus, aut decoctus, corporis dolori vtilis fit: coli tormentis cum melle *b*. Succus *d* Haſtulæ regiæ, admixtus farinæ ex tritico, dein in panis modum ſubactus & in furno coctus, atque eſui datus, ventrem bene purgat. Semen & flores, ſi in vino bibantur, violenter aluum deijciunt (καταῤῥήγνυσι, at Lacuna παρέχει legit.) A Plinio quoque ſemine ſumto turbatur venter. Ad impetus lienis, ſemen dari Hippocrates cenſet. A ſerpente demorſis, tribus drachmis datur: ſed vulneribus ex morſu folia, radicem ac flores ex vino illinire oportet. Semen *c* & flores ſi in vino bibantur, præ cæteris omnibus, egregiè ſcolopendrę & ſcorpionum ictibus aduerſantur. Nicander contra ſerpentes, ac ſcorpiones, vel caulem, vel ſemen, vel bulbos in vino tribus drachmis dedit, & in ſomno contra hos metus ſubſtrauit. Datur & contra venenata marina, & contra ſcolopendras terreſtres.

EXTRINSECVS. Oculorum epiphoris, radices decoctæ in face vini, ſuppoſito linteolo, medentur, Plinio: at Dioſcoridi, ex radicis ſucco, additis vino veteri dulci, myrrhâ & croco, ita vt ſimul omnia decoquantur, illinendis oculis, fit vtile cumprimis medicamentum. Idem *e* ad purulentas aures, per ſe & cum thure, melle, vino ac myrrha tepefactus prodeſt: dentium verò dolores mitigat, oppoſitæ auriculæ per ſeſe inſtillatus (decoctæ *f* radicis in oleo ſuccus à contraria aure). Chryſermus & parotidas, radice in vino decocta, curauit: item ſtrumas, admixta cachry ex vino. Quidam aiunt, ſi impoſita radice pars eius in fumo ſuſpendatur, & quarta die ſoluatur, vna cum radice ſtrumam areſcere. Folia *f* etiam medentur ſtrumis, panis, vlceribus in facie, decocta in vino. Venenatis *f* vulneribus, folia ex vino illinuntur. Vulneribus perſanatis, radix decocta, trita cum polenta & illita prodeſt, Dioſcoridi: addit Plinius, ne cicatrix extuberet & immodice aſſurgat. Oleum *e* verò in excauatis radicibus igni decoctum aurium dolori (ad grauitatem aurium,) infuſum auxiliatur: exulceratis pernionibus & igni ambuſtis (decoctæ *f* radicis in oleo ſuccus *g*) inunctione conducit. Sophocles (alij Socles legunt,) ad perniones decoctum ex oleo dedit, & ſuffuſis felle in vino & hydropicis. Ad tibiarum *f* tetra vlcera, rimasque corporum quacunque in parte farina areſactorum. Item ſordidis *e* ac depaſcentibus mammarum vlceribus, ac teſtium inflammationibus, tuberculis furunculisque, radix vna cum vini fæce (cum aqua *f*) decocta: recentibus autem inflammationibus, ex polenta auxiliatur. Sic Fernelio *h* radix

y lib. & cap. 22. *z tetrabibl.* 1. *ſerm.* 1. *a Dioſcorid. & Plinio. b Plin lib.* 26. *cap.* 14. *c Dioſcorid. d Marcellus lib. de medicament. cap.* 30. *e Dioſcorid. f Plinio. g Fernel. lib.* 6. *method. med. cap.* 20. *h lib.* 6. *meth. med. cap.* 12.

vlcera sordida purgat, fistulosa sanat, depascentia sistit. At Fallopius *i* Asphodelorum puluerem inter καθαιρετικὰ recenset, hoc est inter ea quæ vim habent superficiem tantum erodendi, sed quæ in profundum permeare non possunt. Bulbi *f*, neruis articulisque, cum polenta tusi, illinuntur. Vitiliginem *e* albam ad Solem linteolo ante perfrictam, illita radix emaculat. Prodest & *f* concisis ex aceto lichenas fricare. Xenocrates, & lichenas & psoras radice in aceto decocta tolli dicit: item si cocta sit, cum hyoscyamo & pice liquida, alarum quoque & fœminum vitia. Succus ex thyrsis odorem corporis iucundum affectantibus, cum iri arida & salis exiguo, (quia tetrum odorem corporis, alarum, præcipueque fœminum & pedum, emendat.) Ad scabiem vsi sunt radice, vt videre est apud Scribonium *k*, ob vim eius absterforiam insignem, siquidem admota, aut illita cuti, si diutius permanserit, vlcus in summa cute inducit, autore Oribasio *l*. Capillum *f* crispiorem fieri, raso prius capite, si radice ea fricetur. Cinis *e* è cremata radice alopecias (sanat, Galeno, Paulo, Aetio, Oribasio: emendat, Plinio) illita densat, capilloue replet: & rimas *f* pedum sanat. Traditur & ante portas villarum satum, remedio (siue amuletum) esse contra veneficiorum noxam. Quæ posteriora Plinij, Theophrastus & Dioscorides, non de Asphodelo, sed de Scilla tradidere. Hellanicus *m* prodit quosdam esse Nomadas in Libya, qui nihil aliud possideant, quam situlam, gladium, & calicem, & ex Asphodelo casulam, vmbræ tantum gratia, quam & circumferant, vt se valeant à Solis æstu vindicare. Caulem eius, cochleæ terrestres in Campania mire persequuntur & fugendo arefaciunt. Tandem, in Gallia Narbonensi, sues rostro effossis bulbis adultioribus libenter, quantumuis acribus vesci, Aduersariorum scriptores testantur.

A VII. ASPHODELVS FOLIIS FISTVLOSIS.

VII. ASPHODELVS FOLIIS FISTVLOSIS, vel PHALANGIVM RAMOSVM MINVS: radicibus est ex vno capite numerosis, fibrosis, crassis, sed non glandulosis, pallidis: folijs circa radicem numerosis, breuibus, angustis, vt cœpæ, fistulosis, rigidis, dilute virentibus: caulibus sex aut pluribus, ex eodem radice, inter folia assurgentibus, pedalibus, aliquando cubitalibus, ramosis, nonnunquam in quatuor ramos brachiatis: circa quos flosculi albidi, exterius subrubentes, propter venam purpurascentem, quæ medium folium per longitudinem secat, sex foliolis, totidemque in medio staminibus, compositi, toto fere anno obseruantur, alijs subinde cauliculis subnascentibus: quibus capitula oblonga, triangula, viridia primum, dein albicantia, semen rugosum triquetrum Augusto maturum continentia, succedunt.

LOCVS. In horto Patauino primum vidimus, dein, in illa Galloprouinciæ planitie Salonæ, quæ vocatur *Craux de Salon*, non longe Monspelio, ab Aduersarijs admoniti: in Sicilia frequens Cæsalpino: toto Valentino regno & Gadibus, & plerisque Granatensis regni locis nullum fere alium Asphodelum reperiri Clusius testatur: sic etiam in lapidosa illa planitie supra Arelaten, Massiliam versus, secus vias, inuenitur. Annua non est, sed in nostris regionibus frigoris impatiens, & nisi diligentius hyeme asseruetur, perit.

NOMEN. Asphodelus tertius, aliquibus maritimus,

i tractat. de Cauterijs cap.10. *k de compos. medicament. cap.103.* *l lib.14. Collect. cap.58. & libro 2. de virtut. simplic.* *m Hermol. libro 2. corollar. 405.*

maritimus; Gesnero *n*: Phalangium Cretæ Salonensis; Aduersarijs, Lobelio: Phalangium tertium Cretæ Salonensis, Lugdunensi: Phalangium Narbonense, Tabernæmont. Phalangium Cretæ, Gerardo, vbi figura Asphodeli paluſtris irrepſit: Phalangij alterum genus, Cæſalpino, qui vult, huic Phalangij radices magis quam ſuperiori conuenire, ſiquidem color herbaceus χλωρὸς Græcis dictus, ſæpe pro pallido accipiatur: Asphodelus minor, Cluſio *o*, Dodonæo, (cui & Pſeudoasphodelus,) Lugdunensi, Camerario, cui etiam fiſtuloſus. Germanis, **Erdſpinnenkraut mit rörlin blettern**/ dici poteſt. Anglis, *Candy Spiderwoort*. Valentinis, *Gamoncillos*, id eſt paruus Aſphodelus. Granatenſibus, *Cebolla de Calebra*, hoc eſt cepa colubrina. De huius in Medicina vſu nihil nobis conſtat.

DE ASPHODELO LVTEO ET PSEVDASPHODELO.

CAPVT II.

ASPHODELVS LVTEVS ET FLORE ET RADICE.

ASPHODELVS LVTEVS ET FLORE ET RADICE: ex oblongis & tenuibus vel-

A uti bulbis, multo quam in albo altero tenuioribus, radicem aceruatam habet, quæ leuius turbinatæ & longiores, colore luteo, lateralibus fibris ferè vndique ſe propagant: folia numeroſa, anguſta, prælonga, ſubteretia, cepitijs fere ſimilia, non tamen caua, ſtriata, in virore quaſi cœrulea, & ipſius Allij folijs longiora & anguſtiora: caulis ſimplex, rotundus, cubitalis, ac prope verticem vbi folia deſinunt, totus foliatus: flores, Maio aut Iunio menſe, à medio ſurſum verſus, plurimi, paruorum liliorum inſtar, lutei, in quorũ medio ſtamina conſpiciuntur: his capitula rotunda, ſemen triangulum nigrum continentia, ſuccedunt.

LOCVS. In hortis noſtris, Belgij & Galliæ frequens, hyememq; ferens, quæ ſi non admodum rigida fuerit, folia plerumque virent, licet vere noua exeant: apud Italos planta peregrina eſt.

NOMEN. Hunc Aſphodelum fœminam Dionyſij ſuſpicantur *a*: at, cum Plinius differentiam vnius ab altero non oſtendat, nihil pronunciare licet. Pro Iphyo Theophraſti oſtendi poſſe, Anguillara voluit: Apud Theophraſtum *b* τὸ ἴφυον duplex habetur: alterum, cuius flos ſemine exit, vt Iouis flos, flammula, quorum radices ligno conſtant: alterum *c*, quod ex coronarijs, & ante foliorum ac caulium ortum flores emittit, vt inter arbores Amygdalus. Quibuſdam *Erizambac* Arabum. Aſphodelus flore melino, Matthiolo *d*. Aſphodelus luteus Geſnero *e*, Dodonæo, (vbi pingitur caule ἀφύλλῳ, noſtro ideo non conueniens, quem & Lobelius *f* ſequitur: & Lugdunensis hiſtoriæ autor, figura quoque ac nomine imitatus eſt, tamen & altera figura ex Lobelio addita,) Cæſalpino, Lugdunensi: Aſphodelus luteus minor, Aduerſar. Lobelio *g*, geminam eſſe figuram pronunciando, quam in Iconibus etiam habet, & Lugdunensi, (qui vtramque figuram exhibet,) Tabernæmont. & Gerardo. Aſphodelus fœmina ſiue luteus Camerario *h*: Aſphodelus luteo flore & radice, Eidem *i*: Haſtula regia minor, & Aſphodelus minor, Caſtori. Germanis, **Gelb Affodillwurtzel**. Belgis, *Cleyne gele Affodille*. Anglis, *the kings ſpeate, or ſmal yellowe Aſphodill*. De huius vt & ſequentis vſu, vel in cibatu, vel in medicamentis nil compertum habemus.

n *hort. append.* o *hiſt. Hiſpan.* a vt Dodon. b *lib. 6. Hiſt. plant. cap. 7.* c *lib 7. hiſt plant cap. 12.* d *in iconibus.* e *lib. de hort.* f *in obſeruationibus.* g *in append.* h *in epitom. Matth.* i *in horto.*

I. PSEVDOASPHODELVS PALVSTRIS.

I. PSEVDOASPHODELVS PALVSTRIS: radice est longa, geniculata, quæ fibris adaucta graminis modo serpit: foliis Iridis tenuifoliæ, aut Gladioli forma, striatis, pulchreque virentibus, sed angustis & dodrante breuioribus: caule recto, pedali, multis exiguis foliolis illum amplexantibus, cuius fastigium, æstiuis mensibus, flores luteo pallentes, è senis foliolis, exiguis in medio staminibus, compositi, exornant: quibus vascula oblonga acuminata, vt in Hyacintho, semen perexiguum includentia, succedunt.

LOCVS. In humidis ac paluſtribus, Flandriæ & Angliæ nascitur.

NOMEN. Hic inter Asphodelos, ob caulis & florum cum Asphodelis similitudinem relatus est: at quia foliis cum Iride aut Gladiolo conuenit, Pseudoasphodelus dici potest. Vocatur Asphodelus acorifolius, paluſtris, luteus, Aduersarijs: Asphodelus paluſtris Dodonæo *k*, Lugdun. Asphodelus minimus luteus, acorifolius paluſtris, Lobelio & *l* Asphodelus Belgicus paluſtris luteus, Eidem: Asphodelus luteus paluſtris Dodonæo (& Pseudasphodelus luteus) Tabernæmontano: Pseudoasphodelus primus; vel maior, Cluſio *m*. Germanis, A Gelb wasser Affodill. Belgis, *Water Affodille met gele bloemen.*

II. PSEVDOASPHODELVS PALVSTRIS SCOTICVS: radicibus est breuibus, fibrosis: foliis gramineis, rigidis, sesquiuncialibus, triuncialibus, etiam palmaribus: cauliculo palmari & sesquipalmari, cui velut in spica flores stellati lutei amœni, oblongiusculis pediculis donati, insident.

LOCVS. In Scotiæ paluſtribus, vnde Doct. Cargillus misit, prouenit: in paludo- B sis frutetis conuallium, sterilis & petreæ Nortuegiæ & in Lancastriensi agro, Lobelius *n* obseruauit.

NOMEN. Asphodelus minimus Nortuegicus luteus paluſtris, Scoticus & Lancastrensis, Lobelio *n*, quem cum Pseudoasphodelo secundo Cluſij conuenire, & tantum paruitate & magnitudine, ratione soli natalis variare, existimat: at Cluſij longe minoribus est floſculis. Asphodelus Lancastriæ, Gerardo. Anglis, *Mayden haire*, id C est virgineus, veneriſue capillus, à tingendis capillis, cum apud Anglobritannos, apud quos hic, aut similis frequens oritur, puellæ floribus lixiuio maceratis, crines flauo colore inficiant.

III. PSEVDOASPHODELVS ALPINVS: radice est crassa, fibris aliquot tenuibus donata: foliis viridibus, numeroſis, se se mutuo amplexantibus, prioribus latioribus, & aliquibus palmaribus, duris, amariuſculis & calidi saporis: è quorum medio caulis gracilis, interdum pedalis, quandoque cubitum D superans, nonnunquam foliolis aliquot inhærentibus, exsurgit: cui spica floſculorum ex herbaceo pallescentium, quandoque flaueſcentium, & odoris expertium insidet, qui multo quam in prædicto minores, sex foliolis constantes: his capitula trigona, interdum tetragona & pentagona succedunt, quæ semen minutiſſimum rufum continent.

LOCVS. In Styriæ montibus, Snealben, E Neuberg, Etscheri, atque alijs pratis montanis & gramineis collibus, Iunio florentem & Iulio semen proferentem, Cluſius *o* obseruauit: hunc in monte Baldo Veronensium, monte facto Lucernatum & vicino colle Krenzacensi, magnitudine variantem legimus.

NOMEN. Pseudoasphodelus minor siue pumilio, folio Iridis, Cluſio dicitur.

k in hiſtoria ſterum. *l Aduerſarior. parte altera.* *m hiſtor. rarior.* *n Aduerſar. part. alt.* *o hiſt. rarior.*

D E

A

DE PHALANGIO.

CAPVT III.

CVM Phalangium, in totum, exceptâ radice, Asphodelo simile sit, & Asphodelus paruus quibusdam dicatur, idcirco eius historiam subnectemus: φαλαγγίς meminit Dioscorides *a*, quod alijs φαλαγγίτον, alijs λευκάνθα dicatur: sic dictum, quod demorsis à Phalangijs auxilietur, Galeno *b* B & Aegineta *c* autoribus, quibus φαλαγγίτης, Plinio *d*, Phalangites, à quibusdam Phalangium; ab alijs Leucanthemum vocatum: quibusdam recentioribus χειράγρωστις, id est, Lilium gramineum. Germanis, **Erdspinnenkraut**. Anglis, *Spider Wort*. Italis, *Falangio*. Dioscoridis, Oribasij, Plinijque descriptio hæc est: ramuli ei sunt duo aut tres (nunquam pauciores duobus, Plinio) plurésue, inter se distantes (in diuersa tendentes, Plinio:) flores candidi, Liliaceis similes (Lilio rubro, Plinio,) incisuras multas habentes. Semen verò latum (plerique ex Oribasio παχὺ crassum legunt, quod non videtur sequentibus conuenire, lentis dimidio gracilius, vt rectè Marcellus & Saracenus monuere,) nigrum, ad dimidiatæ lentis figuram, sed multo gracilius: radicula parua, tenui, & dum è terra eruitur, coloris herbacei, postea verò sese contrahit: (ὕστερον δὲ συνέλκεται, habetur in textu: at Dalecampius ἐκλευκαίνεται legit. Verisimile est D radicem quæ antea viridis herbaceíue coloris, aut pallida fuit, ex consequenti, colorem quodammodo immutare:) nascitur in collibus. At recentiores sequentes differentias notarunt.

I. PHALANGIVM MAGNO FLORE: radice est pallida, vel sublutea, in multas fibras crassas & longas, aliorum Phalangiorum radicibus non disimiles, huc & illuc sparsas, dulces & glutinosas: à qua folia plura, E viridia, surrecta, satis firma, longa, gramineis latiora, summa parte mucronata, striata, & parte inferna sese amplectentia, prodeunt: inter quę caulis pedalis, quandoque cubitalis, viridis, teres, cauus, medulla carens, exsurgit: circa quem, vtrinque & velut alternatim, flores sex, septem & quandoque plures, Lilio candido, figura, colore,

I. PHALANGIVM MAGNO FLORE.

& odore similes, multo tamen minores & in partem anteriorem propendentes, ex sex foliis (quod pictor non obseruauit,) constantes, quorum tria interiora, paulo latiora, & eleganter venis crispata, exteriora verò viridi mucrone prædita, oblongis pediculis insident, quibus singulis foliolum erectum, angustum, vncialis longitudinis subijcitur: at ex florum vmbilico, stamina sena gracilia, longitudine inæqualia, flauis apicibus donata, cum stylo in medio gracili & oblongiore, efferuntur. Floribus capitula, vt in Asphodelo triangularia, sed minora, succedunt; quæ semina nigra triquetra continent.

LOCVS. Apud Heluetios in pratis sponte prouenit: vt apud Valesianos: vnde nostrates in hortos translatum colunt: sic in pratis montanis Sabaudiæ, vt apud primarium Carthusianorum cœnobium: infra Septimium Rhætiæ montem initio Prægaliæ vallis, etiam Gesnerus obseruauit: in terrenis collibus, qua Lugduno Viennam itur, Dalechampius notauit: sic in montibus, sed terrenis humidisque locis, quandoque juxta fluenta, in Hispania, Myconius vidit.

a *lib.3.cap.122.* b *lib.8. de simplic. facult.* c *lib.7.* d *lib.27.cap.12.*

NOMEN. Phalangij nomine Matthiolus (quem Castor & Lugdunensis historia imitati,) expressit, quantum ex vitiosa figura, cum de plantæ habitu & forma, verbum nullum fecerit, colligere licet: non enim cum Lobelij Phalangio idem est, vt in historia Lugdunensi, scribitur. Quare Aduersariorum autores & Tabernæmontanus Phalangium à Matthiolo pictum, nec descriptum, ipsis, & multis doctioribus nusquam visum, fortè nec Matthiolo scribunt. Hinc Camerarius in suo Matthiolo, autoris figura semota, Phalangij ramosi iconem substituit: nos verò, tam in Matthiolo, quam Tabernæmontano, quos emaculatos dedimus, veriorem figuram apposuimus. Hoc Phalangium maius Gesnero *e* dicitur: Phalangium Dalechampij, historiæ Lugdun. Phalangium Allobrogicum maius Clusio *f*, & in Eystettensi horto. Verum in historia Lugdunensi, etiam sub Lilio polyrrhizo Myconij exhibetur: nam licet quibusdam Phalangium videatur esse, aut Phalangij genus diuersum à Phalangij icone, quam Matthiolus dedit, non tamen differre censemus. Germanis, **Graßgilgelin/** id est, Lilia parua graminea, & ab incolis vbi nascitur, Lilium appellatur.

II. PHALANGIVM PARVO FLORE NON RAMOSVM: radicibus nititur dodrantalibus, multis, lentis, glutinosis, ab vno capite in diuersas partes distractis: folijs statim à radice angustis, pedalibus: è quorum medio caulis sesquicubitalis, tenuis, teresque, assurgit, circa quem folium vnum aut alterum breuius, qui in ramulos non brachiatur, sed flores summo caule lacteos, stellatos, ordine digestos, singulos, singulis pediculis insidentes, producit, è quorum medio stamina luteis apicibus prominent, quibus capitula subrotunda, intrinsecus tripartita, semen nigrum & angulosum continentia, succedunt. Huius species duæ: altera, folio longiore, latiore, caule proceriore, floribus longiore spacio ab inuicem distantibus, capitulis magis triquetris, seminibus paulo maioribus. Altera, folijs strictioribus, & omnibus partibus minor. Vtriusque Thalius meminit.

LOCVS. Vtrumque apud nos prouenit: prius editis, apricisque locis inter fruteta, vt in colle Krenzachio, monte Muteto, alijsque locis, in tota Alsatia, Rhenique tractu, etiam haud procul à fluminibus nonnunquam gignitur, in Gallia quoque & Pyrenæis montibus. Apud Belgas & Anglos in hortis colitur. Altera species, in monte Wasserfal nobis vicino, crescit.

II. PHALANGIVM PARVO FLORE NON RAMOSVM.

NOMEN. Phalangites quorundam Cordo *g*: Liliago, eidem *h*, vbi figura Phalangij ramosi habetur: sic & Thalio, qui Asphodeli sylvestris speciem facit. Asphodelus Germanica, Cordi Scholiasti: Phalangium non ramosum, Lobelio, Dodonæo, Tabernæmont. Gerardo: Phalangium cauliculis simplicibus, Cæsalpino: Phalangio Allobrogico congener, vel Phalangium montanum Clusio *i*. Sunt qui Liliasphodelum albo flore nuncupent. Germanis, **Berggilgen/ Graßgilgen.** Anglis, *Vnbranched Spiderwort.*

QVALITAS. Sapore est glutinoso, & aliquantum nauseabundo. Nullius in medicina, quod nobis constet, vsus est: etsi in plurimis pharmacopolijs huius radices, pro veri Ruscі radicibus, quod figura multum sint similes, & Ruscі appellatione (vti Cordus *k* & Thalius rectè monent,) magno errore vsurpentur: cum vtriusque radicum

e lib. de plant. *f histor. rarior. appendice alter.* *g in Dioscor.* *h in histor.* *i in curis poster.* *k in Dioscorid. lib. 4. cap. 146.*

sapor

sapor vniusmodi non sit. Quem sanè errorem, vt plures alios, Medici corrigere deberent, si modo ipsis medicamenta, quæ miseris ægris propinant, cognita forent, quorum collectionem misellis vetulis, & sæpè ignaris Pharmacopœis, magno certe ægrorum dispendio, committunt.

III. PHALANGIVM RAMOSVM PARVO FLORE.

III. PHALANGIVM RAMOSVM PARVO FLORE: radices habet longas, graciles, fibrosas: folia pallide virentia, graminea, angusta, striata, humi strata: è quorum medio caulis rotundus, læuis, gracilis, cubitalis, circa summum in multos ramulos, in diuersum tendentes, diuisus, assurgit: quibus flosculi Asphodeli floribus candidiores, & magis patuli, prædicti Phalangij floribus minores, ex sex foliolis compositi, staminulis aliquot medijs concoloribus, Iunio & Iulio insident: quibus capitula rotunda Lini valdulis similia succedunt: quæ per maturitatem, Augusto mense, in tres partes dehiscunt, & semen nigrum angulosum, priori minus, ostendunt.

LOCVS. Lugduni in collium accliuibus ad Rhodanum, & Pedemontis Taurino, Eridanique fluminis collibus vicinis, Aduersaria notarunt: in horto Patauino legimus: apud Belgas & Anglos hortense est.

NOMEN. Dicitur Moly alterum Plinij B Dodonæo *l*: Phalangites, seu Phalangium herba, Gesnero *m*: Phalangium, Aduersarijs: Phalangium ramosum, Lobelio, Dodonæo, Lugdunensi, Tabernæmont. Gerardo, Franco, Eystettensi; Phalangium cauliculis ramosis, Asphodelus paruus dici posset, Cæsalpino: Phalangium maius, Camerario. Germanis, **Erdspinnenkraut/ Groß Gilgen / Weisser Widerthon.** Anglis, *Branched Spiderwort.* Moly Plinius *n* duplex proponere videtur, cum dicat radice C rotunda nigraque, cuius florem Græci luteum pinxerint, cum Homerus album scripserit: subiungit in Italia nasci, radicibus triginta pedum longis. Equidem quæ de primo scripsit, Phalangio non conueniunt: quæ verò subiunxit, pauciora sunt, quàm vt quid certi statui possit. Et, licet Thalius velit, quoad externam faciem, potius aliquam Asphodeli syluestris speciem Phalangia hæc duo referre, attamen descriptionem à Dioscoride, Oribasio & Plinio propositam D non alienam censemus.

QVALITAS. Phalangij vires à veteribus propositas subijciamus. Galeno *o* Aeginetæ *p*, Oribasio *q*, Phalangium est tenuium partium, & desiccantis facultatis. Folia, semen, & flos ex vino potà contra serpentum ictus, Phalangiorumq; morsus auxiliantur; Dioscoride & Plinio attestantibus: tormina quoque patientibus succurrunt, vt cum ijsdem Galenus & Aeginetà asserunt.

l *edit. Gallica.* m *de hortis German.* n *lib.25. cap.4.* o *lib.8. de simplic. facult.* p *lib.7.* q *lib.15. Collectan.*

SECTIO

SECTIO SEXTA.

XYRIS, IRIS, ACORVS, GALANGA, ZINGIBER, ZEDOARIA, COSTVS, CVRCVMA ET CROCVS INDICVS.

DE XYRIDE SEV SPATVLA FOETIDA.

CAPVT PRIMVM.

XYRIS ξυρὶς Dioscoridi *a* & Oribasio *b* ξήρις siue ξύρις Aeginetæ *c*: quasi rasorius cultер, à folij similitudine dicitur. Est enim illi folium ancipiti nouaculæ similius, acutiore acie, & tenuiore rigidioreque, quàm Gladiolus aut Iris, mucrone: ἶρις ἄχρια Theophrasto: quod nomen in nothis Dioscoridis, vt & χαχὸς siue κακὸς, habetur, & Romanis Gladiolum dici additur. Iris syluestris, quibusdam Xyris Plinio *d*. Latine Xyris, nonnullis Xeris. Officinis & vulgo spatula fœtida, tum ob folij figuram gladium referentis (spatà enim gladium significat:) tum, quod odorem grauem exhalet, nuncupatur. Arabibus, *Casoras*. Dioscorides & Oribasius sic descripsere. Folia habet Iridi similia, latiora tamen (medio nimirum folij latiore & ventricosiore) & in cacumine acuta: caulem verò è medio foliorum erumpentem, cubitalem, satis crassum, ex quo siliquæ triangulares dependent: super ipsis flos purpureus, in medio puniceus: semen verò in folliculis fabis (Oribasius eruis habet,) simile, rotũdum (magnum Oribasius,) rubens acre: radix verò geniculata, longa (μακρὰ: Pena μικρὰ legendum suspicatur) rufa. Quod verò semina fabis similia dixerit Dioscorides, fabæ autem vulgares oblongæ sint & latæ, Xyridis verò rotundæ, censuit Matthiolus, Xyridis semen non figurà, sed odore tantummodo fabas referre, sicque Dioscoridem intelligendum esse. Verùm & figuram Dioscoridem respexisse, credunt qui & Theophrasti & Dioscoridis, aliorumque priscorum fabas à nostratibus longè diuersas fuisse statuunt nempe minores & penitus rotundas, quas hodie Apisa nigra nominant, vti pluribus argumentis, ex eorum testimonio & autoritate ductis, Dodonæus probare conatur: qua de re suo, si DEVS volet, loco dicetur. Vnius meminere veteres: recentiores duplicem habent, alteram apud Germanos hortensem, alteram verò maritimam: vtriusque descriptiones subijciemus.

I. GLADIOLVS FOETIDVS.

I. GLADIOLVS FOETIDVS: Radicem habet in nouellis plantis rotundam, & veluti bulbi aut cepæ alicuius caput, ex qua fibræ crassiores, veluti ex bulbo, dependent: plantæ verò antiquæ radix, Iridis syluestris

a *lib.4.cap.22.* b *12.Collect.* c *lib.7.* d *lib.21.cap.20.*

radici,

radici, colore & figura similis, & longa est, geniculata, sibi inuicem implicita, magnum veluti cespitem constituens, & rufescens: gustu feruido, vt & ipsum semen est, odore Sambuci ferè modo graui: caules plures, rotundi, glabri, cubito altiores, crassitie mediocres & recti, inter folia assurgunt: foliis est Iridis similibus, sed breuioribus & nigrioribus, fœtidissimum odorem, (præsertim si digitis attrita,) spirantibus: flores Iulio & Augusto, Iridis floribus similes, sed minores, tenuiores, tenuis foliolis surrectis, colore vario, sed tristi, purpureo in fuscum desinente, (aliquando *e* purpura saturiore, Violæ martiæ, & in medio venis nonnullis luteis & phœnicijs apparentibus, in Anglia) edit: qui, siliquarum rudimentis triangularibus, quasi inde exorientes, insident: quæ floribus defluxis, maioresque & quidem aliquando nucis iuglandis magnitudine, sed oblongæ reddita, post autumnum, quo semen maturatur, in partes tres dehiscentes finduntur: in quibus, secundum longitudinem, gemina serie, in siliquarum membraneis loculis, vt in Pœonia, semen rotundum Pisi *f* minoris quantitate, splendens rubensque reconditur, quod exsiccatum contrahitur & nigrescit: Sed hæc non verè sunt semina, verum seminum intra se latentium involucra.

LOCVS. In ruderibus Hetruriæ & alijs Italiæ locis, circa sepes & dumeta sponte exit: sic & quibusdam Galloprouinciæ & Angliæ locis, vbi ad quam vberrima vda prata, ac ad littoreos maris aggeres Pena notauit. Apud Germanos & Belgas, non nisi sata provenit, apud quos flores post multos annos primum erumpunt, ita vt aliqui sine flore esse crediderint, juxta vulgares hos versus: Iris purpureum florem gerit, Ireos album: Gladiolus luteum: sed spatula fœtida, nullum.

NOMEN. Spatula fœtida, Trago, (cui & Gladiolus Italicus,) Fuchsio (qui nec Xyphium esse, nec Sparganium, nec Xyrin, asserit:) Gesnero *g* (addit eruditos Xyrin appellare) Anguillaræ, qui an Xyris sit dubitat: Dodonæo, Lonicero, Cæsalpino, cui & Xyris Dioscoridis: item Tabernæmontano & Camerario. Xyris, Matthiolo, Lacunæ, Turnero, Cordo, cui Iridis species est, A Lobelio, Castori, Camerario, Gerardo & Lugdunensi, apud quem figura Lobelij, quæ antiquam plantam, & Matthioli, quæ nouellam exprimit, habetur. Xyris & Iris sylueſtris. Theophr. Dodonæo *h*, Aduersarijs, Lobelio *i*. Xyris, Gladioli species videtur Cornaro: Sparganium siue Xiphidion Amato & Ruellio. Germanis, Wandlaußkraut/ id est, Cimicum herba, à potentia qua cimices enecat. Belgis, W*anthuyscruyt*, *Stinkende Lisch*. Anglis, *Stinking Gladdon*, B *Spurge Woort*. Gallis, *Glayeul puant*. Italis, *Spatola fetida*. Hispanis, *Lirio spadanal*. An sit Xyris Dioscoridis ambigitur, alijs asserentibus, alijs dubitanter pronunciantibus, alijs denique negantibus. Anguillara etenim scribit, si radicis Spatulæ color atque etiam flos verbis Dioscoridis correspondèrent, Xyridem esse se audacter pronunciaturum, at deficientibus hisce notis dubium hærere. Sic Fuchsius, Spatulæ radicem nec longam nec rufam, sed rotundam, albam C & capillatam dicit, cum Xyridis rufa & longa sit. Et Gesnerus *k* refert ex Volmari sententia, Xyridi caulem crassum cubitalemque dedisse Dioscoridem, qui in Spatula neque crassus, neque cubitalis sit: semine satis respondere & radice. Respondemus, ipsos plantam nouellam forsan, & non eam quæ aliquot annorum, inspexisse, ac licet quid in colore & magnitudine radicis & floris desideretur, talis tamen mutatio facilè fit: exemplo sit varietas ea, quæ D in Iridis & radice & flore est, colore, magnitudine, odore & bonitate, ratione loci, vt sequenti capite monebimus: cur id non etiam de Xyride dicamus? cum vulgo, ad Theophrasti imitationem, Iris sylvestris, nominetur. Refert Cordus *l* flores magis saturata purpura arridere: & Camerarius, alicubi in Italia flore rubro reperiri. Quare non video, cur non Xyrin Dioscoridis statuamus. Nec mouet Amatus *m* (Ruellium *n* secutus, & hos Lonicerus,) qui Sparganium Dioscoridis esse voluit, (Xyridem Dioscoridis, Gladiolū purpureum faciens,) E & Matthiolum reprehendit, quod id ipsum neget. Verùm, ostendat nobis Amatus in summo caule pilulas, in quibus sit semen, quas Dioscorides in Sparganio *o* requirit: nos verò ipsi in Spatula, semen non in pilulis, sed oblongis folliculis, ostendemus.

c *Aduersaria, Lugd.* f *Ciceris Cæsalp. Ochri sive Erviliæ, Dodo.* g *de hortis German.* h *edit. Gallica.* i *in Icones.* k *lib. horter. append.* l *lib. 2. histor. cap. 41.* m *lib. 4. enarrat. 23.* n *lib. 3. cap 87.* o *lib. 4. cap. 21.*

QVALITAS. Vehementer acrem qualitatem obtinet, adeò, vt gustata fauces quasi vrere videatur, ita vt non immerito calidam & siccam gradu tertio constituant. Galeno *p* Oribasio *q* & Aeginetę *r* tenuium est partium, attrahentis, digerentis, desiccantisque facultatis, cum radix, tum multo etiam magis fructus.

VIRES Dioscoridi & Oribasio *s* Radix contusa ex passo (μετὰ γλυκέος πθλασμένη: Serapio πθυλασσωμένη legisse videtur:) bibitur ad conuulsa, rupta, ischiadas, strangu- B riam & alui profluuia. Semen verò potentissimè vrinam ciet, tribus obolis, (drachmę semis,) in vino potum: cum aceto verò lienem absumit, (vrinam ciet & lienes induratos sanat, Galeno & Aeginetæ.) Contra capitis vulnera & fracturas, (radix,) efficax est: aculeos & omne teli genus extrahit, (succus cum vino applicatus,) citra molestiam, adiecta flore æris tertia parte, & radicis Centaurij parte quinta, & melle sufficienti. Sanat verò œdemata & inflamma- C tiones, cum aceto imposita, Plinio: strumas vel panos vel inguina discutit, sed de eius collectione superstitiosa quædam addit, quæ vt inutilia præterimus. Sanè multorum Medicorum experimentis constat, Spatulam hanc ea præstare, quæ Xyridi Dioscorides tribuit, & non modo Iridi similia facere, sed viribus præferendam, tum ad vlcera, ossaque desquamanda, tum introsumpto decocto aut succo, vehementius lotium ciet & sudores, sed ferè fauces D adurit: si multa decocto bibatur, vomitum excitat & tormina ventris vt Iris, facit. Non secus *t* ac Rhabarbarum & Asarum ventris fluores, materias per vrinas deducendo & auertendo, supprimit: cæteroquin opilionibus & rusticorum plebi, in præfectura Sommersenti Angliæ, huius radicis decoctum, aut ex Ala infusum, purgationes Iridis modo molitur. Succus *u* expressus manantem, humidam, serpentemque scabiem, illitu sanat: ita vt *x* non multum à staphidis agriæ viribus abesse appareat. Succum *y* expressum & ad Solem exiccatum in puluerem redigunt, succumque exiccatum & pulueri satum Staphidis agriæ, Flammulæ, Hermodactylorum & Atramenti ana partes æquales admiscent & cum aceto & axungia suilla, in formam linimenti redigunt, quo cutim ter in die inungunt, foliumque A Brassicæ aut Plantaginis imponunt: illis etiam, qui pustulas curant, probè conuenit, ita vt erodentibus medicinis adijci possit. Cimices *z* quoque mirè necat atque fugat, si succus parietibus vel spondis illinatur.

II. GLADIOLVS FOETIDVS MARITIMVS.

II. GLADIOLVS FOETIDVS MARITIMVS: D radice est oblonga, in obliquum tendente, geniculata, cortice rufo obducta, à qua multæ & oblongæ fibræ deorsum mittuntur: caule vno, pedali, rotundo, glabro, folijs vndique cincto, quorum quædam ex radice prodeunt, eaque vel palmo minora, vel trium etiam vnciarum, quædam ex caule, impari longitudine, striata & in exquisitum mucronem abeuntia: in caulis fastigio, binæ & ternæ siliquæ, angulosæ, cum tota planta rufescentes, quas E folia brevia, sed lata, vaginæ modo complectuntur: in quibus semina, rufa membrana tecta & velut compressa, in medio macula nigra notata, quæ cum manduntur, lignosa & dura sunt, gustuque subastringente.

LOCVS. Hunc fluctibus maris cum alijs purgamentis in littora eiectum Monspelio habemus: quem primus herbarij

p lib. 2. de simpl. facult. *q 15. Collect. & 14. Collect. 59.* *r lib. 7.* *s 12. Collect.* *t Lobel. in obseruat.* *u Tragus.* *x Fuchsius.* *y Lonicerus.* *z Dodonæus.*

Lugdu-

Lugdunensis autor Xyridis maritimæ nomine proposuit, at in figura radix minus rectè exprimitur, vt ex illius & nostræ figuræ collatione cuilibet manifestum fiet.

DE IRIDE EIVSQVE DIFFERENTIIS.

CAPVT II.

IRIS, Græcis ἶρις, à cœlestis arcus similitudine, cui flores similes sunt, nomen accepit, autore Dioscoride *a*. In quibusdam verò Theophrasti & Athenæi codicibus ἰεὶς legitur, quare conseruatricem Gaza *b* vertit, quod in sacrificijs purificationibusque suis, antiquitas Iride vsa sit: hinc fortè & καθαίρων, in nothis Dioscorideis: vbi & ἰοειδία, cœlestis, quod cœlestis arcus specie & modo floreat: sic & θαυμαστὸς admirabilis, eadem ratione, qua à Poetis cœlestis ille arcus Thaumantias dicitur, genus originemque illi ex admiratione nouæ rei, rudi adhuc sæculo, vt primus Plato *c* indicauit, antiquis assignantibus. Latinis Iris, Radix consecratrix, Lilium cœleste: nonnullis, radix Marica, vel potius radix Naronica, à Narone *d* fluuio, circa quem optima & copiosissima, vt dicetur, nascitur. Ab Ægyptijs, *Nar*, dicitur. Arabes, *Asmeni Iuni* Serapioni *e*, siue vt Auicennæ *f Aiersa* vocant. Germanis, Gilgen / Schwertel & Veyelwurtz / hoc est, Violacea radix, eò quod violarum purpurearum odorem referat. Belgis, *Lisch Over Zee, ende Lelien.* Anglis, *Flouuer de luce.* Gallis, *Flambe*, id est, flamma, *Glayeul*, id est, Gladiolus, à folij forma. Italis, *Iride, Giglio celeste, Giglio azurro.* Hispanis, *Lirio cardeno.* Bohemis & Polonis, *Kosatec.* Iridis flores λύκας, id est, lupos, vocari, Plinius *g* tradit, quod deorsum arcus modo curuata labiorum & rictus lupi speciem quandam reddant. Iridem Dioscorides *a* & Oribasius *b* sic descripsere: Iris folia fert gladiolo similia, sed maiora, latiora & pinguiora (folium arundinaceum habet & caule assurgit, Albucum imitante, sed minore durioreque, Theophrasto *i*) flores verò in caule, ita è regione inter se collocatos, vt sibi mutuo respondeant (floret æstate Theophrasto *k*) reflexos ac varios. Partim enim albi, partim pallentes, partim nigri κύανα μέλανα *l*, alij μέλινα *m* lutei legunt) partim purpurei, partim denique cærulei conspiciuntur. Atque adeò, propter hanc varietatem quoque factum est, vt planta ipsa Iridi cœlesti assimilata fuerit. Radices subjacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ in vmbra siccantur (quia facilè corrumpuntur) & funiculo traiectæ reconduntur. Sed dum Dioscorides odoratas dicit, de radicibus siccis intelligendus est: quod Theophrastus *n* innuit, dum radicem Iridis fœtidam, siccatam verò redolere scribit. Ratio *o* est, quoniam in radice viridi multa substantia cruda adest: & quoniam omne odoratum partes tenues & calidas optimè coctas habet, atque adeò coctas, vt ad concoctionem spirituum perueniant. Si ergo radix Iridis siccetur, odorata est, quoniam partes illæ crudæ & aquæ resoluuntur: nam hæc radix quanto vetustior est, tanto magis odorata existit. Plinij *p* hæc sunt: Iris caulem habet cubitalem erectum: floret diuersi coloris specie, sicut arcus cœlestis, vnde & nomen: radice tantum commendatur. Vtrum Dioscorides hanc colorum diuersitatem, in vno flore seu indiuiduo, an diuersis speciebus requirat, controuertitur. Etenim, Lacuna & Amatus volunt, non dici Irim, ob diuersitatem colorum in specie, sed potius in indiuiduo. Quibus Anguillara subscribit, addens, si Dioscorides flores diuersi coloris esse exprimere voluisset, eo loquendi modo vsus foret, quo in Viola alba vsus est: vbi *q* dicit: ἐστὶ δὲ αὐτῆς διαφορὰ ἐν τῷ ἄνθει: id est, sed in floribus differentia quædam. Costæus *r* varios eos colores, flori simul eidem adscribi, & in candido flore, aliorum colorum obscura vestigia, vbi Soli obijcitur, inesse asserit. At Donæus, hanc non fuisse Dioscoridis mentem, quod in vno flore coloris diuersitas reperiatur, Brassauolam secutus statuit: motus ratione ea, quod potissimùm de Illyrica loquatur. Iam verò testis est Brassauolas *s* se in Illyrico flores plerosque candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos cõspexisse. Et Manardus *t* negat, vnum eundemq; florem, posse tot coloris discrimina recipere: fidelius igitur (addit) & verius quis verterit, varij: aut enim albi, aut pallidi, aut nigri, &c. Nostra est senten-

a *lib. & cap.* 1. b *lib.* 4. *hist. plant. cap.* 16. *& alibi.* c *in Thæeteto.* d *Plin. lib.* 21. *cap.* 7. e *cap.* 189. f *lib.* 2. *cap.* 357. g *apud Athenæum lib.* 15. h 11. *Collect.* i *lib.* 2. *hist. plant. cap* 12. k *lib.* 6. *hist. plant. cap. vlt.* l *codex Oribasij, Aldinus, Marcelli, Sarraceni.* m *codex Parisiensis, Cornari, Matthioli.* n *lib.* 6. *de caus plant. cap.* 17. *& 22. in Mesuem.* o *Fallop. in lib.* 1. *Dioscor. cap.* 6. p *lib.* 21. *cap* 7. q *lib.* 3. *cap.* 138. r *comm.* s *in examine simplic.* t *lib.* 8. *Epist* 1.

tia cum Ruellio *u* & Fuchsio, falli eos, qui toto floris ambitu, (in omnibus speciebus,) huiusmodi varietatem perquirunt, sed tamen, diuersis eius partibus, cum inflexa foliorum labia, vel purpureus vt in vulgari, vel cœruleus color solus inficiat, sed flores, cauo caliculi sinu, versicolores lituras ostendant, qua diuersa specie cœlestem arcum æmulantur: & hoc voluisse Dioscoridem quis negabit, cum propter colorum varietatem, quæ in flore est, plantam ipsam, Iridi cœlesti assimilatam fuisse, asserat? quod & ipsius Plinij verba adducta, satis innuunt. Et, vt Fallopius *x*, hæc similitudo & ratione coloris & ratione figuræ esse potest, cùm flores vna similitudine Iridem exprimant: nam figura conuexa est, & varij colores, vt in arcu cœlesti adsunt. Quod posterius etiam Aristoteles *y*, loquens de varijs coloribus in eodem floris folio, ostendit, Iridem nominans, docens hanc varietatem fieri, ratione variæ concoctionis: nam, in varijs partibus floris, vario modo concoctio fit: & ideo varij colores resultant, quod etiam, in coloribus pennarum avium, apparet. Verum vt Scaliger *z* scribit. Iris noctu hiat, solis tactu contrahitur: quia sinus interiores, humidum amittunt, itaq; contrahuntur: laxantur nocturno gelu. Sic *a* & Iridem videmus, ex foliorum vetustorum putrefactione, sibi novum solum parare. Sed ratione loci natalis Iridem variare, cuius nomine alia magis, alia minus commendetur, Dioscorides & Oribasius sic demonstrant: Probatissima Illyrica & Macedonica: ac inter has optima, quæ radicem quasi decurtatam ac densam habet, quæ frangenti est contumax, colore subrufo (rufa melior, quàm candida, Plinio,) perquam odorata, gustu feruido (alij, vt Cornarus, Ruellius, Matthiolus, Saracenus τῇ γλώσσῃ πικροτέρα amariore: nos verò cum Marcello, Fallopio, Dalecampio, Cæsalpino, πυρωτέρα legimus: quia, licet amaricet, ferventior tamen gustus etiam in Iride percipitur, quam lectionem & Oribasius secutus esse videtur,) syncero odore, quæque situm non redolet, ac inter tundendum sternutamenta ciet (Plinio *b*, optima quæ sternutamenta. tactu mouet: tractata pro tactu, rectè Cornarus reponit, cum ea voce & ipse Plinius postea vtatur.)

Secundum locum tenet Africana, candicans, gustu amara. Veterascētes teredinum iniuriam sentiunt, (teredines non ficca modo, verum & in terra celerrimè sentit, Plinio *c*) tunc tamen odoratiores reddi solent. Theophrasto *d*, qui ejus inter odorata meminit, quæ in Illyride, melior est, (odoratior, propter locum,) quam in Macedonia: in Thracia verò, cæterisq; frigidioribus locis, odore penitus caret: (hoc non absolutè verum est, licet in Septentrionalibus odor sit inferior.) Imò & Galenus *e* inter aromata connumerat. Sic alibi *f* in Europa (inter odoramenta) nihil præter Irin inueneris, quæ optima apud Illyrios prouenit, non tamen locis maritimis, sed mediterraneis, magisq; ad Septentrionem sitis: cultus ei nullus accommodatur, nisi quòd ablaqueatam reficcare solent. Cum Theophrastus scripserit, nullum Iridi cultum accommodari, hinc Scaliger *g*, Iridem cultu deterius habere scribit, fitque monente Matthiolo, vt aliqui nullam Irim domesticam reperiri statuant: verum non de omni Iride, sed Illyrica tantum differit, quæ, cùm loci ac cœli clementia in Illyrico tractu, optima sponte proueniat, cultum non requirit. Adde, quod, & in Italia, Iris domestica passim in hortis spectatur: syluestris verò, per omnia minor, in plurimis montibus. Quin etiam veteres, Iridis syluestris, (præter Xyridem & Ephemerum non lethale,) mentionem fecere, non solùm Marcelli Medici *h* autoritate, qui etiam, Irin domesticam cultamque fuisse, ostendit, sed etiam Galeni *i* testimonio, qui, in nephriticis compositionibus, ab Asclepiade conscriptis, Iridis syluestris meminit. Leontius *k*, Iridem Illyricam paruam tenuissimamque plantulam, ex recentibus, à Ianuario vsque ad Aprilem mensem, plantari, scribit. Galenus *l* testatur, omnes herbarios vnanimes scripsisse, Irin in Illyrico natam optimam esse. Plinius *m* sic scribit: laudatissima in Illyrico, & ibi quoque non in maritimis, sed in syluestribus (in palustribus legit Dodonæus,) Drilonis & Naronæ, proxima Macedonica, longissima hæc, & candicans, & exilis: tertium locum habet Africana, ampliſsima inter omnes, gustuque amarissima. Illyrica quoq; duum generum est: Rhaphanitis à similitudine,

u lib.2.cap.1. *x in lib.1. Dioscor.cap.6.* *y lib. de coloribus, cap.5.* *z in 2. caus. plantar.25.* *a in 2. caus. plant.24.* *b lib.21. cap.20.* *c lib.21. cap.7.* *d lib.6. de caus. plant. cap.28.* *e lib.7. Meth. Med. cap.4.* *f Theophr. lib.9. histor. plant. cap.7.* *g in 2. de caus. plant.19. & 1.de plant. Arist.* *h cap.24.* *i lib.10. de compos. medicam. secund. loca cap.1.* *k lib.11. agricult.22.* *l lib.1. de antidot.* *m lib.21. cap.7.*

(fortè

(fortè Astragalitis Galeni & Aetij,) quæ & melior: Rhizotomos subrufa: non improbatur & Pisidica, (erit Rhaphanitis quæ in rotunditate oblonga est, Rhizotomos autem, quæ veluti mutilata detruncataque est.) Cum Plinius *n* alibi dixerit, rufam meliorem candida: hic vero Rhaphanitim præferat Rhizotomo, quæ rufescit, Matthiolus sibi Plinium contradicere statuit: quare Amatus sic legit apud Plinium, qua & melior Rhizotomos subrufa: nec malè, vt sibi Plinius consentiat, & à Dioscoride non discrepet. Galenus *o* (qui non solum Iridis meminit, vt Amatus voluit) præter Illyricam & Macedonicæ in Asclepiadeo quodam acopo fecit mentionem *p*, cum tamen in alijs compositionibus Illyricam ferè admisceat: sic & Carthaginensem, in quadam Theriaca *q*, recipit. Refert quin etiam, eam quæ ex Lybia magna sua ætate plurimum Romam adferebatur, tantum ab Illyrica distare, quantum mortuum corpus à viuo: non tamen in alijs nationibus ita multùm abesse, atque in huius genere odoratiorem deligendam, quemadmodum in alijs medicamentis. Genus etiam vnum eius Trogloditicum appellant, quæ, dum estur, vt Africanus scriptum reliquit, os vinum non obolet, quamuis copiosius hausta fuerit, nam Iris mirum in modum, ijs quibus halitus fœtet, os commendat. Cum Illyricam & Macedonicam commendet Dioscorides, quid peculiare his insit regionibus, vt præ cæteris optimam Iridem ferant, varia est opinio: putant aliqui, caloris id gratia euenire, propterea que in Illyrico, quam in Macedonia, etiam ipsam excellentiorem gigni, quod ea regio hac calidior sit. Alij verò non calorem, sed peculiarem quandam soli vim, nobis ignotam, atque plantæ huius naturæ persimilem, pro causa afferunt: quæ ratio nobis, cum Costæo *r*, magis placet. Si namque ob regionis calorem Iris excellentior nascitur, cur Dioscorides Africanam minus quam Illyricam & Macedonicam probat, cum Africa calidior sit? Rectius ergo, qui præter calorem, soli cognationem maiorem, cum vna stirpe quam cum altera, in causa esse putant: quam ob causam videmus varijs in locis, varias stirpes sponte prodire, & aliquas etiam si transferantur, mores immutare nouimus, quod A vulgo de Persea arbore creditur. Monere conuenit, Costæum animaduersione dignum censere: cur, cum Africana testimonio Plinij amarissima sit, tamen Dioscorides Illyricam prætulerit? respondet, in optima Iride, præter amarorem, alia quoque adesse, & acredinem, & odoris fragrantiam, quæ omnia fortasse in Africana non sint. Verum solutio non placet, siquidem Dioscorides non amarissimam, sed subrufam & amaram, commendat: & licet Africana amarissima sit, non tamen subrufa, sed candicans est. Hactenus ex veterum placitis de Iride: nunc, ad differentias recentioribus cognitas, transeamus. Diuidimus Iridem in satiuam & syluestrem: hæ ratione & formæ & loci variant. Ratione formæ, vel radicum, vel foliorum, vel floris colore: ratione radicum, alijs est geniculata: alijs bulbosa: vtraque vel latifolia, vel angustifolia: ratione foliorum, alia est latifolia, alia angustifolia: illa vel maior, quæ caulifera: vel minor, quæ ἄκαυλος: ratione coloris florum, habetur flore candido, pallido, cinereo, cœruleóue obsoleto, cœruleo, purpureo, nigro, luteo, varijsque coloribus mixtis. Ratione denique loci natalis, Illyrica, Lusitanica, Hispanica, Florentina, Septentrionalis, maritima, pratensis, saxatilis. Initium autem faciemus, à geniculatas radices habentibus maioribus latifolijs, inde ad humiliores, easque latifolias progrediemur, postremo loco angustifolias describemus: de bulbosis vero libro sequenti sermo erit.

DE IRIDE LATIFOLIA.

CAPVT III.

I. IRIS VVLGARIS GERMANICA, SIVE SYLVESTRIS: radice est digitali crassitudine, dodrante breuiore, geniculata & transuersa, fibris lateralibus terræ superficie affixa, quæ singulis annis à posteriore parte putredine tantum ferè amittit, quantum ab anteriori parte æstate capiti restituitur, nec satiuæ in modum densum cespidem constituit: folia plura ad radicum capita iuncta, lata, in mucronem desinentia, semicubitum circiter alta, hyeme pereuntia: inter quæ caulis, ferè cubitalis, rotundus, glaber,

n lib. 21. cap. 20. *o t. de antidot.* *p lib. 7. de comp. medicament. secund. genera.* *q lib. 2. de antidotis.* *r in Musæ libro simplic. 8.*

I. IRIS VVLGARIS GERMANICA, SIVE SYLVESTRIS.

exſurgit: cui flores, ex cœruleo purpurei, nouem folijs, tribus erectis, tribus recuruis & tribus minoribus ligulas tegentibus, donati, Maio menſe inſident: quibus defluentibus ſiliquæ craſſæ, oblongæ, anguloſæ, ſemine rotundo refertæ ſuccedunt: licet Scaliger *a* ſine fructu florem Iridis tradat, & non niſi ſpongijs & auulſione propagari ſcribat.

LOCVS. Hæc in tectorum culminibus, vinearum macerijs & muris, à ruſticis plantari conſueuit: verum, in ſaxoſis collibus, aſperisque locis etiam ſponte prouenit: quemadmodum in rupibus ad arcem Münchenſtein Baſileenſium copioſiſſime. Et Matthiolus in Goritienſi agro ſaluatino monte & Iaiudiæ collibus, inter ſaxa, odore non ingrato plurimum oriri, & in campeſtribus, non longè à Sontij ripis, ſe vidiſſe, teſtatur: Fallopius *b* quoque, ſylueſtrem ſe habere, cuius Galenus meminerit, ſcribit. Hæc, licet ſylueſtribus locis proueniat, in noſtris tamen regionibus, in hortos translata fuit, & cultura ſpecioſior reddita, coloreque floris magis cœruleo nitet: hanc ruſtici in tectorum culminibus, vinearum macerijs, murisque plantare conſueuere.

NOMEN. Dicitur Iris Brunfelſo, qui tamen & alterius, quæ à Venetis & Genuenſibus adfertur, ex Hieronymo Brunſuicenſi meminit. Fuchſius hanc cum ſequenti miſcuiſſe videtur, Iridem Germanicam nominans: Tragus, Gladiolum cœruleum vocat, Acoro paluſtri congenerem, & ad Xyrin Dioſcoridis referendam ſtatuit: Iris ſylueſtris maior, Matthiolo, Lacunæ, Geſnero *c*, Caſtori: Iris ſylueſtris Cordo *d*, Lugdun. Tabernæmont: Iris ſylueſtris prima, Aduerſarijs: Iris, Geſnero *e*: Iris cœrulea, Dodonæo: Gerardus figuram ſub Iride biflora habet: Iris latifolia maior vulgaris, Cluſio *f*, plerisque Lilialis, & in Apulia Spatula vt Monachi in Meſuem ſcribunt. Germanis, **Blawſchwertel**. Belgis, *Blaeu liſch*. Gallis, *Flambe ſauuage*. Italis, *Giglio azzuro, ſiue pauonazzo ſaluatico*. Bohemis, *Koſetes lehni*.

II. IRIS HORTENSIS LATIFOLIA.

II. IRIS HORTENSIS LATIFOLIA: radice eſt longa, nodoſa ac veluti geniculata, viuidâ, duorum digitorum craſſitudine, in tranſuerſum ſtriata, ſubinde in multas propagines per ſummum ceſpidem, (cum ſupra terram potius, quam intra humum, ſita ſit,) in obliquum tendente, radiculis tamen

a in lib. 2. de plant. Ariſtot. *b in lib. 1. Dioſcorid. cap. 6.* *c lib. de hort.* *d lib. 2. hiſtor. cap. 40.* *e in Catalog.* *f hiſt. rar.*

longis &

longis & tenuibus adnatis intra humum latitantibus, (ex quibus aliquot, quæ adhuc nascuntur, lutei coloris, in fine aut capite existunt,) foris modice in flauo rubente, intus autem candida: recens & nedum resiccata, saporis feruentioris est, qui non statim, sed paulo post quam mansa est, deprehenditur, tunc enim faucibus linguæ ue igneę qualitatis vestigium, quod non facilè eluitur, imprimit: siccà verò, multum & feruoris & ingrati saporis remittit, quare gratiore est odore, & gustu minus acri. Folia ab vno cespide plura erigit, quæ cubitalia, inferius in radicum capitibus coniuncta & sibi inuicem inserta, singulorum aperto ventre seu carina, alterius dorsum excipiente, superius verò, alæ modo in latitudinem explicata, & in mucronem gladij figura desinentia, rigida, striata, Acori folijs latiora existunt. Caule est recto, rotundo, tereti, glabro, læui, cubitali & altiore etiam, veluti cinereo puluere consperso, quinque aut sex geniculis interspto, ex quibus singula folia caulem amplectentia exeunt: inferioribus eo minora, quo summitati proximiora. In caulis summo, flores θύρσῳ, siue alterno ordine positi, terni quaterniue calycibus insidentes, post veris medium, erumpunt, membranis primum in turbinem conuolutis, quibus paulatim expansis, flores odori, sed odore aliquo modo caput grauantes, conspiciuntur: hi nouem folijs constant, quorum tria deorsum arcus modo reflexa, digitali sunt longitudine, circa exortum angusta, reliqua parte vncia latiora, parte qua terram spectant, ex viridi & pallente colore, diluta purpura, purpureis simul lineis per has ductis nitentia: supra verò, purpurei coloris lineis, latis, candidis & puniceis admixtis, maximè vbi versus exortum gracilescunt: media regione, in singulis foliolis, qua calyci adhærent, fimbria oritur, quæ inde sursum ad medium producitur, multis tenuibus, breuibus, luteolis, rarissimè candidis, veluti pilis concreta, humani ferè supercilij, aut Erucæ hirsutæ similitudine. Alia tria folia, sursum & contra se mutuo reflexa, primis latiora & paulo breuiora, quibus vtrinque color in cœruleo liuidus, vel aqueus, ex purpura simul albicans & luteus, non aliter atque splendoris auri fulgentis reflexus. In medio horum tria alia foliola breuia, angusta, extrema summaque parte bifida, fimbriam eiusque lanuginem quodammodo contegentia, Iridis cœlestis instar coloribus varijs tincta, conspiciuntur, ab vtroque latere herbacei coloris, in medio dorso liuido extante: sub quibus etiam singula stamina sunt. His, postquam octiduum circiter durauere, exsiccatis & delapsis, siliqua, Xiridis aut Acori palustris æmula, succedit, quæ inferius oblonga, crassa & sexangularis g, in tria loculamenta diuisa, in quibus semina sublutea, angulosa, rotunda, oblonga, Erui semine minora (licet Tragus nullum semen ferre pronunciarit,) continentur, quæ resiccata rugas contrahunt & nigrescunt. Tota herba, grauiter vt Sambucus ferè, dum teritur, spirat. Variat hæc floris colore, qui vel varijs est coloribus, vel colore est cœruleo Violæ martiæ instar, sed intra calycem, colore ex flauo & puniceo variante: vel purpureo, vel cœruleo obsoleto, cinereoue. Quod si diuersis temporibus flores Iridis habere exoptes, tum verno tempore, radicem aliam ad duodecim, aliam ad octo, aliam ad quatuor digitorum profunditatem defodies.

LOCVS. Hæc passim in hortis colitur: quam etiam in altissimo quodam & graminoso monte, non longè ab arce Veldensi, Tragus notauit.

NOMEN. Iris Germanica, Trago: Iris domestica, Matthiolo, Lacunæ, Castori, Lugdunensi: Iris nostra satiua, Cordo *h*: Iris communis, Gesnero *i*: Iris vulgaris, Lobelio, Gerardo: Iris maior cœrulea vel purpurea, Camerario: Iris Tabernæmontano. Germanis, Himmelschwertel. Belgis, *Blaeu Lisch ouer Zee.* Anglis, *Flour de Luce.* Gallis, *Flambe ou Glayeul.* Italis, *Giglio celeste, Giglio pauonazzo.* Hispanis, *Lirio de color del cielo.* Bohemis, *Kosatec brunatny Zahradni.* Danis, *Blaa Liller.*

III. IRIS HORTENSIS PALLIDE CŒRVLEA: hæc paulò altius exsurgit, & non in omnibus florum foliolis, neq; ab omni parte color similis est, sursum enim reflexa pallidiora sunt, & colore dilutiore, ad aquæ κυάνεον colorem accedunt; deorsum curuata, inferiore parte pallent, superiore vero pulcherrimum nigræ violæ dilutum colo-

g *triangularis Dodon.* h *lib. 2. historiæ.* i *lib. de hort.*

rem proximè

III. IRIS HORTENSIS PALLIDE CŒRVLEA.

A IV. IRIS HORTENSIS ALBA GERMANICA.

rem proximè exprimunt, lineis candidis interim intermixtis, quæ ab ipso folij exortu, ac veluti basi, tum etiam ab ipsa flaua fimbria exorientibus, coloris gratam mixturam & varietatem efficiunt.

LOCVS. Hæc in Belgij hortis vulgaris est: sed & quibusdam paluſtribus locis sponte exit, Dodonæo autore: & Clusius alterã trium surrectorum foliorum obsoletioris coloris, odoris florum Sambuci, quæque in Belgicis hortis rarior esse solebat, vulgatissimam in Austriæ & Vngariæ hortis cónspexit.

NOMEN. Iris Belgica cuius flores aquæ cyaneum colorem referunt, Dodonæo: Iris dilutè cærulea inuolucro albo Tabernæmontano, cuius icon apud Gerardum, sub Iride Chalcedonica habetur: Iris latifolia maior obsoleta, Clusio *k*.

IV. IRIS FLORE ALBO: ratione & loci & radicis variat: alia enim est Germanica, alia Florentina, alia Illyrica: ratione radicis, quod prima exsiccata rugas contrahat, non autem duæ posteriores.

IRIS ergo HORTENSIS ALBA GERMANICA in hortis tantum colitur, & à secunda

B

C

D

E

solo floris colore variat, ob quam florum purpureorum & alborum varietatem, olim herbariorum vulgus, inter Iris & Ireos discrimen fecere, vt vulgatus versiculus ostendit: Iris purpureum florem gerit, Ireos album. Verisimile est, hunc errorem promanasse, ex deprauata Græca voce λείριον, qua Lilium quod candidos profert flores genti illi significatur, vnius literæ λ abiectione, & vltima in σ, conuersa, ita vt ἴριος pro λείριον dixerint.

NOMEN. Iris albo flore Gesnero *l*: Iris alba, Tabernæmont. & Gerardo: Iris candida, Dodonæo, cuius figura sub Iride altera posita: Iris nostras vulgaris candidis floribus, Lobelio, Lugdunensi. Germanis, **Veyelwurtz mit weissen blůmen.** Belgis, *Ghemeyn Wytt Lisch.* Anglis, *White, Flouer de luce.* Gallis, *Flambe blanche.* Hanc multi reliquis præferunt, ejusque radicem odoratiorem affirmant.

V. IRIS ALBA FLORENTINA. Huius flos ex toto candidus Cæsalpino *m*, alijs emaculati candoris dicitur: attamen Costæus *n* vult, illi & aliorum colorum obscura quædam vestigia cœlestis arcus instar inesse, sic-

k hist. variorum. *l lib. de hortis.* *m lib. 10. cap. 36.* *n in Mesuem.*

uti & in

V. IRIS ALBA FLORENTINA.

uti & in purpurea, vbi Soli obijciatur. A priori differt, quod radice est minore: differt à vulgari, quod hæc radice candida, elegantiori aspectu & odore suauiore, quæ insolatu siccata, flaccida, rugosa fuscáue non fit, vt vulgaris septentrionalium: quare hæc hodiè primas tenet. Plurimum in Mediterraneis, non procul à Florentinis montibus eruitur, (huius aliquando primo Verè, caulem plenum, circa Priuernum vrbem, in itinere Neapolitano, Camerarius reperit,) multum temperie agri cœliqúe ad Illyricos tractus accedentibus. Imò, etiam ipsa Illyrica, præstantior habetur. Nam, licet Galenus *o* cum antiquis, Illyricæ palmam tribuat (& quidem non omni: sed quę tantum in syluestribus nascitur,) cum tamen idem pronunciarit, quodlibet simplex medicamentum, in suo genere, quo sit fragrantius, eo esse prestantius: ideo recte quis Florentinam ipsi Illyricæ præferat. Fallopius *p* Iridem Italicã ex Hetruria optimam dicit, quæ eadem vires habeat, quas habebat Illyrica. Similis etiam ex Hispania, odorata valde, adfertur. Vehementiores hyemes apud nos ægre ferre potest, & inprimis, à niue liquefacta & rursus gelascente A tutari eam, diligens hortulanus officij fui esse meminerit, Camerario *q* monente.

NOMEN. An hęc forte Iris Africana Dioscoridis? Iris satiua floribus niuei candoris, Matthiolo, Gesnero *r*, cui & Iris Florentina, quæ fœmina dici possit: Iris Florentina Dodonæo *s*, Lonicero, Aduersar. Tabernæmont. Gerardo, Franco, & in Eystettensi horto: Iris maior alba, Illyrica vulgo, vel potius Florentina, Camerario: Iris flore ex toto candido, Cæsalpino: Iris latifolia maB ior alba, Clusio *t*. Germanis recte, Weiß Veyelwurtz dicitur, cum & flore & radice alba sit.

VI. IRIS ILLYRICA, etiam aliquando candidum florem producit: sed à Florentina in eo differt, quod Illyrica nonnihil rufescat, (talem enim requirunt Dioscorides & Plinius: talis etiam in Illyrico ab Anguillara visa, qui tamen non extrinsecus, sed intrinsecus talem esse debere asserit,) minus nitida sit: & Florentina odore est suauiore: C alias exsiccata non corrugatur. In Eystettensi horto & Iris Illyrica & Iris Florentina pingitur, & inter vtramque hæc differentia proponitur, quod Florentinæ flos candidissimus sit: at Illyricæ diluto cœruleo colore ad cyaneum pallescente & odore remissiore. Hanc ad Drilonis & Naronæ fluminum ripas non in maritimis nasci, Nicander *u* cecinit: Γενθ' ἣν ἔβρεψε Δρελάων ἠ Νάρονος ὄχθη Irinq; quam Drilonis & Naronis ripa alluit. Vbi scholiastes Illyricam Irin interpretaD tur, siquidem Ptolomæus, Drilonem & Naronem fluuios, in Dalmatia *Illyrico* vicina, scribat. Hæc est Iris *Illyrica* Cordo *x*. Aduersarijs, quam in officinis Ireos nomine ostendunt: hac enim Veneti vtuntur: &, in nostris officinis, & hanc, & Florentinam reperias. Marcellus Empiricus, Iridem Illyricam & Macedonicam eandem fecit. Anguillara Iridem Illyricam à Nicandro laudatam, hodie *Macionaci* ab ijs nominari scribit, nec figura ab Italica differre, nisi quod E & vere & autumno floreat, & idem esse cum Hyacintho Latinorum, maximè Vergilij, Columellæ & Paladij: quod verbis Paladij *y* comprobare nititur, vt qui dicat: Hyacinthum, qui Iris vel Gladiolus dicitur, à similitudine foliorum. Et, quod Theophrastus & Athenæus *z* referant, florum in corollis vsum fuisse, etiamnum in Illyria, ijs in eam

o lib. 1. de Antidot. *p in lib. 1. Dioscor. cap. 6. Theriacis.* *q lib. de hort.* *r de hortis German.* *s in edit. Gallica.* *t hist. rarior.* *u in* *x in Dioscorid.* *y lib. 1. tit. 37.* *z lib. 14.*

rem vti. Huic similem Camerarius habuit, quam domesticam flore cœruleo vocat, quæ ab Illyrica non differt, nisi quod Illyricæ radix sit odoratior, & bis in anno floreat.

DE IRIDE LATIFOLIA PEREGRINA.

CAPVT IV.

I. IRIS SVSIANA FLORE MAXIMO EX ALBO NIGRICANTE.

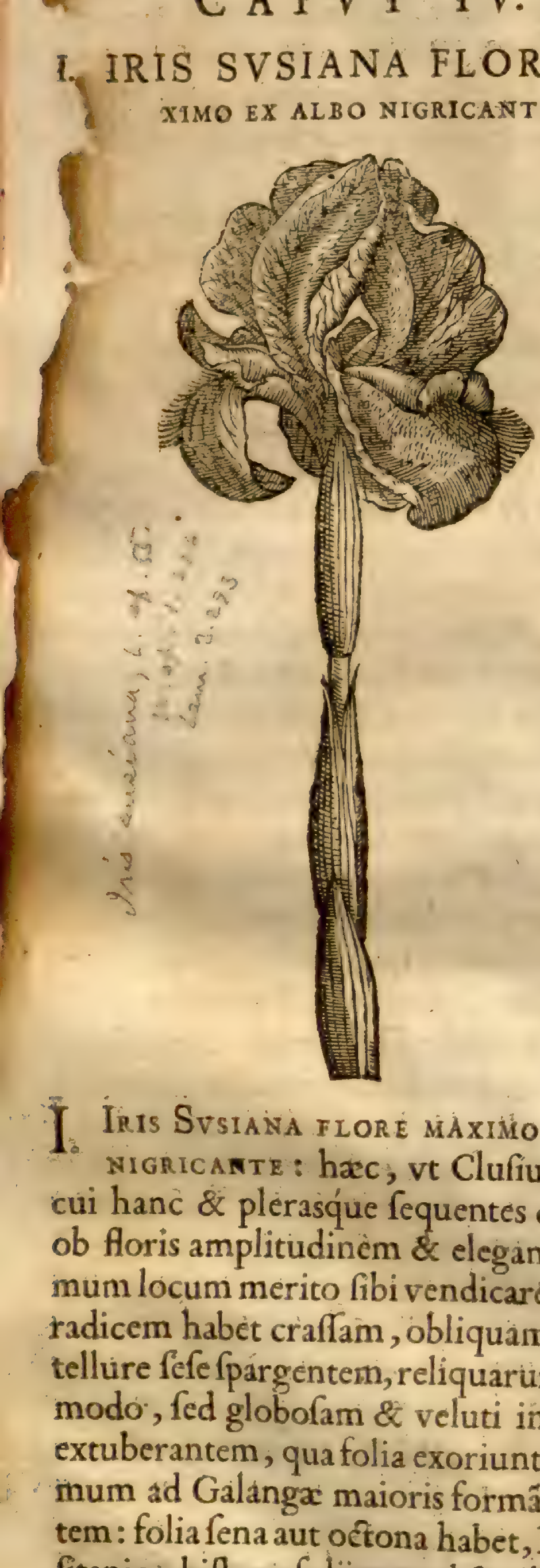

I. IRIS SVSIANA FLORE MAXIMO EX ALBO NIGRICANTE: hæc, vt Clusius monet, cui hanc & plerasque sequentes debemus, ob floris amplitudinem & elegantiam primum locum merito sibi vendicare videtur: radicem habet crassam, obliquam, summa tellure sese spargentem, reliquarum Iridum modo, sed globosam & veluti in bulbum extuberantem, qua folia exoriuntur, plurimum ad Galangæ maioris formã accedentem: folia sena aut octona habet, Iridis Lusitanicæ bifloræ foliis non absimilia, mutuo sese amplectentia: è quorum medio, caulis cubitalis aut amplior, rotundus, geniculatus, digitalis crassitudinis, exit, qui florem omnium Iridum maximum sustinet, nouem foliis constantem, sed colore à reliquis Iridibus differentem: quorum tria ad terram inclinata, crassa sunt, interiore parte A omnino nigra, nisi quædam venæ ex purpura candicantes, intercursarent, ab infima basi, ad medium vsque, nigris villis latè obsita, macula nigra, serici villosi nigri panni instar, medium folium occupante, & quæ foris multo dilutiora sunt: at, terna minora eis incumbentia, quæ ligulas tegunt, fornicata & bifida sunt, eiusdemque ferè coloris, paulo tamen dilutioris & ad obscuram purpuram accedentis: tria verò folia surrecta, palmaris amplitudinis sunt & tenuissima, li- B neis plurimis, ab infima basi ad folij extremum vsque, excurrentibus, partim nigricantibus, partim ex cinericeo candicantibus, vt pauonis Americani caudam expansam ferè imitentur, interne circa vnguem nonnihil hirsuta: flos inodorus est, sola coloris varietate commendabilis, cui capita trigona, crassa, vncias tres, quatuor & quinque interdum longa, sed raro admodum, succedunt: quæ semen numerosum, rugosum, fuscum, pisi ferè magnitudine conti- C nent. Rarius floret, vt plurimum vnicum florem Maio profert: semen Iulij initio maturum fit.

LOCVS. Constantinopoli primum Viennam anno CIↃ IↃ LXXII. delata fuit. A Clarissimo Nicolao Contareno Senatore Veneto, bis accepi: verum cum hyemis iniurias difficilius ferat, frigore perijt.

NOMEN. Iris maior latifolia prima siue Susiana, Clusio nominatur, quia Alaia Susani & Alaga Susam nomine Constantino- D poli missa est: & ex Susa, Susianæ prouinciæ metropoli, primum in hortos Constantinopoli vicinos vltra Bosphorum sitos, illatam putat. Iridis Pharaonis, vel nigræ, etiám Creticæ nomine donatur. Huius florem luculentæ magnitudinis, maculis fortuitis transuersis & obliquis, giluis, cinericeis & punicantibus variatum Bruxellis Lobelius vidit, & nomine Iridis Chalcedonicæ variegatæ proposuit, vt & Tabernæmontanus: at in Lugdunensi historia Iridi E luteæ variatę iungitur: apud Gerardum vero, sub Iridis Camerarij titulo habetur.

II. IRIS ASIATICA CŒRVLEA POLYANTHOS: huius radix crassa est, magna, nodosa, multis longis crassisque fibris donata, lateribus se propagans, & exiccata odora: folia habet sena, septena & octona, omnium Iridum amplissima & in latum expansa, ęruginei coloris, mutuo se amplectentia: è quorum medio caulis sesquicubitalis, interdum

II. IRIS ASIATICA COERVLEA POLYANTHOS.

terdum bicubitalis, vel altior, firmus, crassus, læuis, geniculatus, multis alis concauus, exsurgit: flores copiosi, vaginulis inclusi, Maio mense, prodeunt, magni, nouem solijs donati, quorum terna inflexa dilutè purpurascentis & subcœrulei coloris sunt, multis venis purpurascentibus, ab infima parte & staminibus fimbria flaua in longitudinem & latera excurrentibus: folia bifida exalbescunt, illorum tamen gibba parte dilutè purpurascente: tria folia quæ attolluntur, angustiora sunt, & ima parte venis quibusdam purpureis breuibus distincta, vbi vero se in latum expandunt, colorem subcœruleum habent, sed dilutiorem quam inflexa: florum Sambuci odorem sed grauiorem æmulantur: his siliquæ rariores, crasse, magnæ, triangulæ & obtuso mucrone præditæ succedunt, in quibus semen flaccescens, angulosum, crassum & durum continetur.

LOCVS. Constantinopoli Ill. Dauid Vngnad hanc & sequentem Clusio misit.

NOMEN. Iris Asiatica cœrulea, Clusio *a*: siue latifolia maior secunda, Eidem *b*: Iris Dalmatica maior, Lobelio *c* Lugdun. Tabernæmont. Gerardo quoad iconem.

III. IRIS ASIATICA PVRPVREA: radice est tuberosa, secundæ simili: foliis secundæ breuioribus & angustioribus: inter quæ caulis cubitalis, rotundus, digitalis crassitudinis, in aliquot ramos diuisus, flores è membranaceis thecis, Maio mense producunt, qui superioribus minores, nonnihil odorati, quorum folia ad terram inflexa saturatioris purpuræ sunt, & circa vnguem qua hirsuta & pallescens fimbria excurrit, varijs venis distincta: his tria alia folia latiuscula & bifida incumbunt, quæ ligulas candicantes tegunt: dein, tria alia folia, è lateribus, eleganti purpureo colore prædita, surgunt: his siliquæ triangulares, obtuso mucrone succedunt, quibus semen inæquale includitur.

NOMEN. Iris Asiatica purpurea, vel Iris tertia Clusio *d*: Iris latifolia maior quinta, siue Asiatica purpurea, Eidem *e*. Huc referri potest, Iris latifolia Violacea maior, & Iris latifolia maior variegata, ex Eystettensi hortō.

IV. IRIS PEREGRINA SVBRVBENS INODORA: hæc cum tertia radicis amplitudine conuenit, folia similia habet, flores similes: sed caulem paulo maiorem & flores aliquātum maiores, inodoros, quorum folia terna surrecta, rubedinis aliquid habent. Hanc Io. Boisot anno CIↃ IↃ XXCIII. ad Clusium Viennam misit: quam Iridem maiorem latifoliam sextam nominat.

V. IRIS PEREGRINA ODORE OXYACANTHÆ: illi ferè par, nam radicem, caulem, folia, omnino similia habet, florem etiam parem, tribus folijs surrectis exceptis, quæ ad cœruleum magis tendunt & inferiorum fimbria magis flaccescente, odore vulgaris oxyacanthę: & hæc Iris maior latifolia XXIV. est apud Clusium.

VI. IRIS DALMATICA MAIOR: hæc secundæ non valdè absimilis est, aspectu, inquit Lobelius, hilaris, foliorum exortus peruenustus, lateratim traiectus, & radiatim alas pauonis explicatas imitatus: caule est magno, multis alis concauo, in cuius fastigio & ramis flores elegantes magis confertim insident, qui satis magni, suis folijs violaceis iucundissimo spectaculo nitentes, alternatim etiam repandi: semen in breuiore siliqua, minus, pallidum, angulosum & rugosum.

a *hist. Pannon.* b *hist. variet.* c *in iconibus.* d *hist. Pannon.* e *hist. variet.*

VI. IRIS DALMATICA MAIOR.

Locvs. Hanc Panciùs, Ferrarienſis Medicus, Cluſio in Belgium miſit, cuius munere vireta Belgica in delicijs habent.

Nomen. Iris Dalmatica maior, Cluſio *f*: Iris maior latifolia tertia ſiue Dalmatica maior, Eidem *g*. Sic Lobelio, Lugdun. Tabernæmontano & Gerardo Dalmatica maior, quoad deſcriptionem: Iris Chalcedonica altera Tabernęmont. ſecundũ iconem: Iris Luſitanica verna Lobelij, ab hac differre non videtur. Camerario quoque Dalmatica dicitur: qui, an ad Illyricam nomine loci referri poſſit, ſubdubitat.

VII. Iris Byzantina pvrpvrocœrvlea: hæc, Iridi tertiæ radice & folijs non diſſimilis, ſed caule aliquantulum breuiore, in ramos aliquot diuiſa, qui flores è vaginulis emergẽtes, paulo minores habet, quorum color inter ſecundi & tertij generis flores medius eſt. Hæc Cluſij Iris maior Latifolia XIIX. eſt.

IIX. Iris Damascena Polyanthos: hæc radice & folijs Dalmaticæ ſimilis, caulem habet cubitalem, aut paulo maiorem, flores multos, vt in Aſiatica cœrulea, totidem folijs, eiuſdemque penè coloris & odoris, terna tamen inflexa paulo dilutius purA puraſcunt, & ad cœruleum tendunt, magiſque complicantur: at terna bifida & gibba, villoſæ fimbriæ incumbentia, anguſtiora & cinerei quodammodo coloris, terna vero ſurrecta dilucidioris cœrulei coloris ſunt, & interdum venis latis candicantibus, externa parte, conſperſa: aliquando vnum ex folijs ſurrectis, ſubtus perinde atque inflexa albeſcit, aliquantulum inflectitur, ſimilis coloris eſt, & fimbriam illam multis villis conſtantem habet, Cluſio monente.

B Locvs. Hanc Nob. Ioannes ab Hoghelande anno CIↃ IↃXC. cui ſemine nata, ad Cluſium miſit.

Nomen. Iris maior latifolia quarta ſiue Damaſcena, Cluſio *h*.

DE IRIDE LATIFOLIA GERMANICA ET PANNONICA.

CAPVT V.

C I. Iris Latifolia Germanica odore svavi: folia longa lataque, Dalmaticæ maiori pene paria habet, caulem non minus grandem, nec rariores minoréſue flores, ſatis ſuauis odoris proferentem, nouem folijs vti reliqui conſtantes, quorum terna inflexa & terram ſpectantia, purpurei ſiue violacei, dilutioris tamen coloris ſunt, nullis venis, niſi circa infimam partem, diſtincta: fimbria medium folij neruum occupante, albis ſtaminibus flauo apice prædi-
D tis, donata: tria folia ſurrecta, eiuſdem fere, ſed magis diluti coloris, vt & terna bifida ligulam tegẽtia & fimbrię incumbentia.

Locvs. In hortis Francofurtenſibus, hanc & ſequentem, Cluſius obſeruauit, cui Illyricæ nomen dederat, & Iridem maiorem latifoliam ſeptimam, in ſua hiſtoria, nominauit.

II. Iris latifolia Germanica odore Sambvci: hæc illa vulgarior eſt, folia ſimilia habet, at circa radicem purpuraſcentia, caulem cubitalem aut ampliorem, multos
E flores è vaginulis, purpuraſcentibus radijs inſignitis proferentem, florum Sambuci odore, nouem folijs conſtantes, quorum terna incurua multis craſſis venis purpureis notata ſunt, fimbria ad labrum inflexum protenſa, ſtaminulis capillaribus flauo apice præditis donata: at, terna erectiora, bi-

f *hiſt. Hiſpan.* g *hiſt. rarior.* h *hiſt. rarior.*

fida ple-

fida plerunque & coloris obsoleti sunt, in A quo purpureum quidpiam magis vel minus saturum elucet, folia alata, angusta fimbria incumbentia, cum surrectis eiusdem coloris sunt, excepto neruo per medium excurrente, qui ex cœruleo purpurascit: breuiter Iridi obsoletæ Belgicæ valdè similis. Hæc Iris est maior latifolia octaua, Clusio.

III. IRIS LATIFOLIA GERMANICA OCHROLEVCOS VENIS FLAVESCENTIBVS ET PVRPVRASCENTIBVS DISTINCTA: folia multa, B cæterarum Iridum instar, se inuicem amplectentia, vnciam lata habet: inter quæ, caulis pedalis, teres, geniculatus existit, summo fastigio, binas vaginas membranaceas, ex viridi pallescentes, sustinens: è quibus flos inodorus, reliquis Iridum generibus forma similis, Maio emergit: qui ex albo pallescit, siue ὠχρολεύκῳ est, cuius folia terna repanda, venis flauescentibus ab imo ad extimas oras distincta sunt, fimbria albicante: sed quatenus à bifidis folijs (quæ colore C simili prædita sunt, dorsi tamen gibbo nonnihil purpurascente,) integitur, flauescente: at folia surrecta, ab imo gracilia, interna parte, multis venis obsolete purpurascentibus, in latera sparsis, distincta sunt, vbi verò sese in latum expandũt ὠχρολεύκῳ coloris sunt. Hanc Clusius, in horto Mylen pharmacopœi Francofurti, aliamque huic similem, nec vlla ferè in re differentem, quam quod flores paulò candidiores videbantur, obseruauit, & sub Iride majore latifolia, vi-D gesima octaua, descripsit.

IV. IRIS LATIFOLIA GERMANICA CANDIDOPVRPVREA: inter folia satis ampla, caulis viridis, pedalis, teres, geniculatus assurgit, thecas virides membranaceas, per oras leuiter purpurascẽtes sustinens: è quibus flores tenuiter odorati, bini aut terni, satis magni, Maio mense emergunt, nouem folijs constantes, quorum terna terram spectantia, ab imo angustiora, interius candicantia, venis saturæ purpuræ eleganter distincta sunt, latiore verò parte omnino pur- E purea: fimbria villosa interna parte flauescit, superna purpurascit: bifida foliola, sub quibus latet, floridi purpurei coloris sunt, vt terna folia surrecta. Hæc Clusio ex semine nata est, quam Iridem Latifoliam maiorem vigesimam primam facit.

V. IRIS LATIFOLIA ODORE OXYACANTHÆ: folia habet ampla longaque, admodum viridia, rugosa, aliquantulum crispa, mucrone nutante, è quorum medio caulis cubitalis aut maior, læuis, rotundus, viridis, in aliquot ramulos diuisus, emergit: qui, è virentibus vaginulis, flores satis amplos, nonnihil odoratos, & ad vulgaris oxyacanthæ floris odorem accedentes, promunt: quorum tria folia reflexa, pallida, multis venis crassis purpureis, à folij infima sede, & à fimbria, ad extremas oras sparsis, prædita sunt, labris etiam satura purpura nitentibus: tria verò folia, ligulis incumbentia, coloris pallidi, tanquam fuligine perfusi, vt etiam tria erecta, sed magis luridi: at floris color aliquando saturatior, interdum dilutior. Hanc, à Camerario, Clusius habuit, Iridem exoticam Camerarij nominauit *a*, & Iridem maiorem Latifoliam decimam quartam *b* fecit.

VI. IRIS LATIFOLIA PANNONICA COLORE MVLTIPLICI.

VI. IRIS LATIFOLIA PANNONICA COLORE MVLTIPLICI: radicem habet, Iridis vulgaris instar, nodosam, foris flauescentem, multis fibris vtrinque firmatam, quæ

a *hist. pannonica.* b *hist. variorum.*

exsiccata, instar Illyricæ officinarum odoratissima est: folia rugosa sunt, minus tamen quàm præcedentis lata, longa & viridia, ac ad radicem interdum purpurascentia: è quorum medio, caulis cubitalis, lævis, viridis, aliquot ramulis donatus, exsurgit: quibus flores, è viridibus vaginulis emergentes, insident, magni, ijque vel inodori, vel florum oxyacanthæ instar odorati, coloris varietate spectabiles: tria etenim folia, quæ sursum spectant, plerumque recta sunt, nonnihil tamen conuexa, angustiora, lutei coloris, quemadmodum & illa, quæ ligulas fimbriamque contegunt: tria verò inflexa, circa exortum pallent, reliqua parte candicant, multis tamen radijs purpureis, per folij longitudinem, ad pallidas extremitates, elegánti spectaculo decurrentibus: villosa fimbria, qua parte integitur, lutea est, extrema verò exalbida & ligulæ pallentes: his succedunt magna capita triangula, obtuso mucrone aliquantulum donata, semen fuscum, rugosum, orobi magnitudine, continentia.

LOCVS. In Vngaria transdanubina, in montanis supra arcem Diui Georgij, turbido solo, & ad oppidum Stumphen in collibus non procul ab Entzestorf Clusius, Maio florentem, obseruauit, cuius semen sub Iunij finem maturum.

NOMEN. Iris quarta & Iris varia caulifera Clusio *a* & *b* Iris maior latifolia decima quinta: Iris pannonica quarta Clusij, Tabernæmontano: apud Gerardum figura, sub Iride lutea variegata, posita est.

VII. IRIS LATIFOLIA ALBA VIRIDIS: illi valdè similis & hæc, cui tamen folia breuiora, magna ex parte albo & viridi distincta, linea alba per longitudinem excurrente, nonnunquam dimidium folium, interdum ferè totum, aliquando eius duntaxat partem occupante: vaginæ flores includentes, interdum ijsdem coloribus distinctæ, & folia terna ad terram inflexa ferè superiori similia: fimbria, stamina, vti & bifida folia illam tegentia, tota flaua, cuius coloris etiam sunt, terna illa, sese attollentia, infima autem, & angustiore parte, purpureis velut maculis, interne aspersa sunt: hæc Iris maior est Latifolia, decima sexta, Clusio.

VIII. IRIS LATIFOLIA CAVLE APHYLLO: radice est crassa, geniculata, intus candida, cortice fusci coloris tecta, odore ferè Valerianæ domesticæ: folijs latis, rugosis, pedalis ferè longitudinis, circa radicem nonnihil purpurascentibus: caule pedali, non è foliorum medio, sed seorsim, sine folijs, floribus tribus aut quatuor, è purpurascentibus vaginulis, sub Aprilis finem exeuntibus, magnis, purpura saturatiore nitentibus, inodoris, quorum tria folia reclinata ab ipso exortu, vsque ad fimbriæ, quæ tota candida est, extremum, albis radijs notantur: his siliquæ triangulares, magnæ, obtuso mucrone succedunt, quæ magnum semen, aliarum Iridum modo, continent. Huic peculiare, quod omnia folia per hyemem flaccescant & exsiccentur, & ineunte vere noua germina proferat. Hanc vt & sequentem Viennæ in horto Doct. Aicholtzij Clusius obseruauit, & Iridem septimam vel cauliferam, purpuream *c* nominavit, & sub Iride majore latifolia vigesima quinta *d* recensuit. Huic alia, per omnia similis, nisi quod folia circa radicem saturatius purpurascunt, quam idem Augusto mense florentem anno CIↃ IↃ XXCI. Antuerpiæ in horto Archigrammatei vidit, & sub Iride majore latifolia vigesima sexta enumerat.

IX. IRIS LATIFOLIA CANDIDA VENIS PVRPVREIS DISTINCTA: radice & folijs priori similis, vt & caule, qui pedalis & tenuis, ex radice ad foliorum latus prodit, in quo è vaginulis ex pallido virescentibus, flores singulares aut gemini prodeunt, formâ quidem priori similes, sed colore variantes: nam terna folia ad terram inclinata candicant, venis purpuræ exoletæ, ab eorum basi vsque ad extremam fimbriam subcœruleam, per latera excurrentibus: tria autem, ligulam tegentia, alba sunt, earum gibbo subcœruleo: terna surrecta etiam candida, & à basi multis venis purpureis distincta, flori, caput triangulum, crassiusculum, binas ferè vncias longum, succedit, quod Iulio per maturitatem dehiscens, semen subfuscum, rugosum, erui magnitudine ostendit. Hæc inter Irides maiores latifolias, in ordine vigesima septima, apud Clusium exstitit, Iris Portugallica, Eystettensi.

c *hist. pannonica.* d *hist. variorum.*

DE

DE IRIDE LATIFOLIA BELGICA.

CAPVT VI.

I. IRIS LATIFOLIA BELGICA ODORE SAMBVCI.

I. IRIS LATIFOLIA BELGICA ODORE SAMBVCI : folia habet Iridi latifoliæ Germanicæ secundæ similia, & ad radicem purpurascentia, sed breviora : caulem cubitalem in alas divisum, in quibus multi flores Sambuci odore nouem folijs donati, quorum terna deorsum reflexa per oras subcœrulea, circa vngues ex flauo candicantia, & multis venis crassiusculis saturæ purpuræ in longitudinem excurrentibus, prædita : staminum fimbria superiori similis est : terna folia erecta ex cœruleo candicant, oris quodammodo flavescētibus, at vngues venis tenuioribus distinguuntur, folia bifida & alata fimbriam tegentia ex flavo candicant.

LOCVS. Hæc cum sequentibus à Ioan. Boisoto, Bruxellis anno CIↃ IↃXC. ad Clusium missa, quam Iridem maiorem latifoliam nonam facit. Huius figuram, Iridis Lusitanicæ vernæ nomine Lobelius proposuit.

II. IRIS LATIFOLIA BELGICA VERSICOLOR ODORE SAMBVCI ALTERA : huic folia, priori paria, inter quæ caulis ferè cubitalis & superiori æqualis assurgit : flores ternos aut quaternos è vaginis viridibus, oras purpurascentes habentibus, serius proferens, quorum tria folia inflexa pallida, venis purpureis crassis distincta, fimbriam tamen villis constantem longius protensam habent, quàm vt à bisidis & gibbosis folijs tota tegi possit, quorum color obscurior & saturatior, quemadmodum & sese attollentium, quibus nonnunquam maculæ luridæ insperſæ sunt.

NOMEN. Hæc est Iris latifolia maior vndecima Clusio.

IV. IRIS LATIFOLIA BELGICA VARIEGATA : illi colore satis respondet, quæ id peculiare habet, quod folia inflexa duobus diuersis coloribus secundum longitudinem discreta sunt, altera videlicet parte, reliquorum foliorum colori respondente, altera diuerso : sic nonnulla vnicum duntaxat variegatum habent, quædam versicolorem tantum neruum medium folium secantem, eumque vel ampliorem & latiorem vel angustiorem : mirum enim dictu quomodo natura in his floribus ludat.

NOMEN. Hæc est Iris maior latifolia duodecima Clusio.

V. IRIS LATIFOLIA BELGICA VERSICOLOR COERVLEA : aliud genus instar prædicti varietate colorum conspicuum, non tamen adeò elegans, sed coloris ex cinereo pallescentis.

NOMEN.

NOMEN. Hanc Iridem maiorem latifoliam decimam tertiam Clusius facit.

VI. IRIS LATIFOLIA BELGICA EX ALBO PALLESCENS STRIATA: caule est pedali, rotundo, geniculato, ex vaginis membranaceis, flores binos aut ternos promens, quorum terna terram spectantia, coloris sunt ex albo pallescentis, multis venis purpureis ab infima foliorum basi, quæ angustior est, in latera, tum à fimbria, quæ flaua est, ad foliorum extimas oras percurrentibus, quibus maculæ purpureæ binæ, interdum singulares, aspersæ sunt: folia bifida fimbriam tegentia ὠχροϛάκις coloris sunt, cuius etiam terna surrecta, (angusta, eorum basi excepta, quæ flaueſcens est) multis venis purpureis in latera excurrentibus, ornata est.

NOMEN. Iris maior latifolia decimaseptima Clusio.

VII. IRIS LATIFOLIA BELGICA HVMILIOR PVRPVREA: huic radix nodosa, non magna: folia paulo angustiora: caulis gracilis, sesquipedem, interdum etiam cubitum, altus, in ramulos diuisus, quibus flores omnibus prædictis minores insident, tribus folijs ad terram inclinatis, dilutè purpureis, tribus verò erectis obsoletè purpurei coloris, qualis in vulgari quadam conspicitur.

NOMEN. Iris maior latifolia decima nona Clusio.

VIII. IRIS LATIFOLIA BELGICA HVMILIOR VERSICOLOR: hæc à præcedenti, nec radice nec caulis gracilitate, in ramos etiam diuiso, nec foliorum angustia differt: flores quoque magnitudine pares, sed diuersi coloris, Sambuci odore, paulo grauiore, habet: nam terna ad terram inflexa, coloris diluti, & quidem obsoleti purpurei sunt, multis venis saturatioris purpuræ à fimbria, (quæ flauis staminibus constant,) ad oras se spargentibus, bifida folia illam tegentia obsoletè flaveſcunt: terna surrecta, infernè angusta, flaua etiam, sed purpureis venis distincta, lotiore autem parte coloris pallescentis, purpura tamen leuissima suffusa.

NOMEN. Iris est maior latifolia vigesima Clusio.

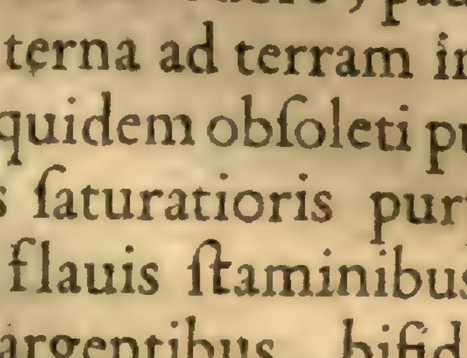

DE IRIDE BIFLORA.

CAPVT VII.

I. IRIS BIFLORA ODORE LILII CONVALLIVM.

I. IRIS BIFLORA ODORE LILII CONVALLIVM: huic radix est nodosa, geniculata, incurua, pollicaris crassitudinis, solida, densa, frangenti contumax, intus candida, ingrati saporis initio, mox feruidissimi gustus, multis fibris terræ adhærens, quæ sese pluribus propaginibus è lateribus nascentibus propagat: folia illi sunt Iride vulgari breuiora & angustiora, alioqui non valdè dissimilia, Dalmaticæ magis sparsa: caulis pedalis, aliquando & cubitalis, nonnunquam sesquicubitalis, frigidiore & humidiore regione, in cuius summo, plerunque flos vnicus aut alter, rarissimè tertius, è vaginulis purpurascentibus, singulari quisque vaginulæ incluſus, iucundissimi odoris, Lilium conuallium æmulantis, prominet, vulgari Iridis flore aliquantulum minor, folijs nouem violacei seu saturatè purpurei coloris constans, qui in tribus reflexis folijs intensius nitet: at fimbria villosa, quæ in vulgari lutea, in hac omnino candida est. Nonnunquam, monente Clusio,

flos

flos duodenis folijs cõstat, quaternis deorsum spectantibus, totidem minoribus ligulas bifidas, fimbriam & stamina contegentibus, & quaternis etiam sursum erectis & se inuicem amplectentibus: huic siliqua, satis crassa, triangularis, in qua semen angulosum & rugosum, quod rarò perficitur, succedit.

LOCVS. Multis Lusitaniæ locis, suprà Tagum nascitur, vel pingui solo & in aruis, vt circa Conimbricam, vbi Nouembri mense florentem Clusius eruit: vel salebrosis & lapidosis locis, vt circa Caxcay, portum maris, vnde idem in Belgium misit, cui inquilina facta est, ac ibi & vere & autumno floruit.

NOMEN. Iris biflora Clusio *a* & Lugdun. Iris biflora Lusitanica, Lobelio, Dodonæo. Iris Lusitanica, Camerario. Iris maior latifolia vigesima secunda Clusio *b*. Hæc, vtrum ab Aetio sub Astragalitide fuerit explicata, Lobelius dubitat. Aetius enim in emplastro venatorum Irim Astragalitim habet: cuius, sub eodem nomine, Galenus *c* meminit in remedijs, quæ ad conualescentes præter ætatem faciunt: Astragalitim verò nominat, à radice Astragalo ossi simili. Hanc Aetij, videtur Plinius *d* Rhaphanitim nuncupasse.

II. IRIDI BIFLORÆ AFFINIS MAIOR: hæc, vt Clusius autor, à Lusitanica biflora, non multum differre videtur: etenim radix nodosa & geniculata, multis fibris, quemadmodum aliarum Iridum radices, firmatur: odoris, dum virens est, ingrati: at dum siccata est, satis grati: initio insipidi gustus, postea tamen feruidi, faucesque vrentis: folia ex singulis radicis capitibus, quina vel sena, illius foliis similima promit: inter quæ caulis pedalis, rarò amplior, exsurgit, qui in summo ex vaginulis purpurascentibus, florem Lusitanicæ forma & colore, persimilem, paulo tamen maiorem & teneriorem, nec adeò suauis odoris, Majo mense, sustinet.

LOCVS. Venetijs primum Viennam pro Illyrica perlata, & Doct. Aicholtzio, qui eam in horto coluit, communicata.

NOMEN, Iris Illyrica Clusio *e*, qui eam *f* sub Iride maiore latifolia vigesima tertia recenset. An huic similis Byzantina Camerarij, quam ab Aicholtzio accepit, & quam hyeme in scitilibus asservandam scribit.

III. IRIDI BIFLORÆ AFFINIS MINOR.

III. IRIDI BIFLORÆ AFFINIS MINOR: hæc Iridi bifloræ facie omniq; sui parte persimilis, sed tota minor, foliis paulo angustioribus, floribus aliquanto dilutioris purpuræ, ternis aut quaternis in singulis caulibus, oblongiore pediculo inhærentibus: semen in breui triangula siliqua angulosum, pallidum & rugosum.

NOMEN. Hæc Belgio inquilina facta munere Pancij, qui nomine Dalmaticæ minoris insignitam misit: quare Iris Dalmatica minor, Clusio *g* Lobelio & Lugdunensi dicitur: huius figura sub Iride latifolia ore decima octaua apud Clusium *h* posità est, eamque cum Byzantina, quam decimam octauam facit, plurimum conuenire scribit.

DE IRIDE LVTEA.

CAPVT VIII.

I. IRIS LATIFOLIA LVTEA SATIVA: Matthiolus in Iridis historia inter cætera

a *hist. Hispan.* b *hist. variar.* c *1. de compos. medicamentor secundum loca.* d *lib. 21. cap. 7.* e *hist. Pannonica.* f *hist. variorum.* g *histor. Pannonica.* h *hist. variorum.*

hæc habet: est praterea in satiuarum genere, quæ flores aureos profert, quam Bohemi passim in hortis colunt: nec putes Pseudoacorum esse vulgaris vsus: est enim hæc Iridis propria species, vt florum figura & ipsæ radices attestantur: & hanc Iridem satiuam floribus aureis nominat.

II. IRIS LVTEA VARIEGATA LOBELII: hæc rara est Iridis species, cuius flores sunt lutei Chamæiridis Monspeliacæ tribus folijs repandis, peregrina elegantia striatis, obscure violaceis, quæ in Belgij hortis, munere Doctissimi Clusij prouenit: hæc Lobelius *a* & ex eo Lugdunensis historia.

III. IRIS LVTEA VARIEGATA CAMERARII: Duplicem Camerarius *b* proposuit: quarum altera folijs Acori vulgaris, id est, Iridis aquaticæ flauæ, sed latioribus, & rarissimè vt aliarum erectis, sed plerunque mucrone languido & incuruo: flore variegato, è luteo & purpureo obsoleto, quem in locis natalibus non promit: in hortum verò translata, contra aliarum sylvestrium plantarum naturam, altero anno floret, & quotannis postea, ac longè lateque serpit: idque verum esse, experientia ipsum docuit, cùm eius generis plantas ex monte quodam Franconiæ, propè arcem Comitum de Castello, secum in hortum deportasset. Altera sylvestris, folijs est erectis, vt reliquarum vulgatiorum, à quibus floris tantum colore discrepat, qui in hac è luteo & purpureo est variegatus. Huc referenda Iris Pannonica variegata, cuius flos ex purpura flavescit, & lineis purpurascentibus distinguitur: in horto Eystettensi pingitur.

IV. IRIS LVTEA MEDIA LONGISSIMIS FOLIIS: radicem digitalis crassitudinis, nigricantem & nodosam, instar radicis angustifoliarum, habet, habet: folia bicubitalia, vnciam lata, viridia, non tamen splendentia: inter quæ caulis pedum quinque exsurgit, rotundus, firmus, nodosus, aliquot folijs breuioribus donatus: in cuius summo, è vaginis, flores bini & terni, prodeunt, nouem folijs in ambitu sinuosis constantes, Iridis bulbosæ, flauo flore, floribus & forma non dissimiles, aurei coloris; quorum tria maiora terram versus valdè reflexa, & tria alia minora alata ligulam flauam tegentia: tria reliqua, è lateribus maiorum prodeuntia, instar illorum, quæ in Iridibus A bulbosis conspiciuntur, assurgunt, bifidumque mucronem habent: his capita trigona, in singulis lateribus gemina costa, secundum longitudinem, eminentia, seminibus, vt in Iride angustifolia maiore plena, succedunt.

LOCVS. Tripoli allata, quam anno CIↃ IↃ IIIC. à Theodoro Coornhart Amstelredamensi ciue Clusius accepit, & Iridem Tripolitanam *c* appellauit, ac inter Irides latifolias & angustifolias mediam facit.

DE IRIDE ANGVSTIFOLIA.

CAPVT IX.

CVM Iridis latifoliæ maioris differentias expediuerimus, nunc angustifolias persequemur, quarum prima sit

IRIS PRATENSIS ANGVSTIFOLIA FOLIO FOETENTE: hæc radice est obliqua, longa, nodosa, vulgari graciliore, in superficie nigricante, intus candicante aut pallescente, à qua fibræ plures & longè deorsum mittuntur: ab hac folia multa, oblonga, rigida, angusta, & nigricantia, quę confracta, odorem ingratum, propemodum vt Spatulæ fœtidæ folia, minus tamen graueolentem, spirant: inter quæ caules teretes, oblongi & cubitales, interdum etiam longiores exsurgunt, ex vaginulis lateralibus quaternos aut quinos flores, Maio Mense, promentes, colore cœruleo saturatiore præditos: quibus capita oblonga, subrufa, firma, trigona, angulis eminentibus & quodammodo geminis, succedunt; quæ semen duplici serie digestum, aliquantulum compressum & anguloſum, sub rubescente membrana tectum & durissimum, Augusto maturum, continent. Varietas obseruatur, vt rectè Clusius monet: nam huius generis inuenitur, iam descriptæ per omnia similis, præterquam quod ex eius folijs confractis nullus grauis odor percipitur.

LOCVS. Sponte nascitur, in prato flumini Rheno vicino, via quæ Moguntia Oppenhaimium ducit, Trago & Clusio monentibus: verum, in Austriæ locis herbosis, iuxta vias & pratorum margines, & pratis quibusdam Vngariæ Clusius obseruauit. In Belgio hortensis est.

a in Obseruationib. *b lib. hort.* *c hist. rarior.*

NOMEN.

NOMEN. Iris anguſtifolia media Cluſio *a* & *b* Iris anguſtifolia maior ſiue prima : Iris folijs anguſtis prima Cluſij, Eyſtettenſi.

II. IRIS PRATENSIS ANGVSTIFOLIA NON FOETIDA ALTIOR.

II. IRIS PRATENSIS ANGVSTIFOLIA NON FOETIDA ALTIOR : radicem habet nigram, tenuem, fibris plurimis, duris & tenuibus præditam : folia plurima, è denſo radicum ceſpite aſſurgentia, cubitalia, nonnunquam altiora, erecta tamen, admodum anguſta, vix ſemuncialia, atrovirentia, non tamen ſplendentia, mucronata, infernè purpuraſcentia, nec odore ingrata. Caules ſeſquicubitales & bicubitales, aut ampliores, virides, recti, teretes, geniculati, firmi, licet intus cavi ſint, ſupernè in binos aut ternos ramulos diuiſi, quibus flores bini, terni, aliquando quaterni, Maio menſe, inſident, qui ex vaginulis prodeuntes, longis pediculis inſident, odorati, tribus folijs reflexis, parte ſeſili, & quatenus exalbidas ligulas bifido folio occultant, colore furuo ſunt, parte reliqua, (quæ in nonnullis breuior & latior, in alijs oblongior & anguſtior,) nunc candicante, nunc purpureo ſeu violaceo colore, venis varijs, intenſio-

A re purpura nitentibus, per folium ſparſis, & fimbria ſiue ſupercilio carentibus: tria erecta anguſtiora ſunt, quæ cum bifidis illis, exalbidas ligulas tegentibus, violacea ſeu ſaturatæ purpuræ ſunt : his ſiliquæ triangulæ, breuiores quam in præcedente, neque gemina coſta eminente præditæ, per maturitatem nigricantes, quæ ſemen inæquale, nonnihil compreſſum, anguloſum & durum, Auguſto maturum, continent.

B LOCVS. In pratis paluſtribus Michelfeldæ, medio à Baſilea milliari, ut non longè Argentina ad pagum Eſchauw, in pratis Rheno vicinis, prouenit : ſic Cluſius, in pratis quibuſdam, Viennenſi agro vicinis, veluti ſupra Himbergam, Eberſtorf ad paludes & alijs Auſtriæ pratenſibus locis: item pratis vliginoſis inter Muram & Draüam Vngariæ flumina : item in comitatu Saladienſi, inter Lidwa fluvium & Muram obſeruauit, quam etiam à Camerario ſic-

C tam è montibus erutam accepit. Sic Thalius, locis montanis & humectioribus, auff der Lauben prouenire ſcribit.

NOMEN. Dicitur Iris anguſtifolia media, ſiue Iris anguſtifolia Pannonica, vario flore, & Iridis vndecimæ ſpecies prior, Cluſio *c*: Iris anguſtifolia altera Eidem *d*: Iris ſylueſtris Byzantina peramœna Lobelio *e* & Gerardo: Iris ſylveſtris anguſtifolia Franco. Iris ſylueſtris anguſtifolia maior Tabernæmontano: Iris vndecima Cluſij, Camerario: Iris tenuifolia, Thalio: Iris pra-

D tenſis maior, Eyſtettenſi. Germanis, Groß Schmalblätterächtig Schwertel. Belgis, *Schoon Wildt Liſchken.* Anglis, *Wilde Flower de luce.* Cluſius *f* monet, falli eos, qui eam Conſtantinopoli allatam putant, aut Illyricæ maioris, aut ſylueſtris Conſtantinopolitanæ cognomen, illi in Belgia dederunt, cum non inde aduectam, ſed in vliginoſis pratis vrbi Viennenſi vicinis erutam, & ipſius ſemina, amicis primum in Belgiam miſerit.

E III. IRIS PRATENSIS ANGVSTIFOLIA HVMILIOR : hæc radicibus cum priore conuenit, ſed caule eſt humiliore, vix cubitali, folijs breuioribus vix dodrantalibus, aliquando pedalibus, anguſtiſsimis: flores bini terniue alternatim ſiti, purpurei ſunt, lanugine flaua erucæ ſimili carent, cuius loco juxta folia tria inferiora & reflexa, totidem

a *hiſt. Hiſpan.* b *hiſt. varior.* c *hiſt. Pannon.* d *hiſt. varior.* e *hiſt. Belg. & icon.* f *hiſt. Pannon.*

III. IRIS PRATENSIS ANGVSTIFOLIA HVMILIOR.

ſtamina, quæ liuentis in purpura coloris exiſtunt. Variat tamen floris color, qui eſt cœruleus ſaturatus, ſubinde violaceus purpureus: foliola ſingula anguſtiora ſunt, & ferè erecta conſiſtunt, reflexa fimbriam non habent, ſed ſolam lineam luteam, quæ tamen, parte calyci proxima, nonnihil hirſuta eſt.

LOCVS. In apricis planisque pratis, frutiD coſis ac humentibus campis naſcitur, Cordo ſcribente, & non procul Tiguro, Geſnero monente.

NOMEN. Xiphion ſeu Gladiolus cœruleus minor, Trago: Iris tenuifolia, Cordo *g* Geſnero *h*: Iris minor ſeu tenuifolia, Dodonæo: pſeudoacorus cœruleus Tragi, Lugdunenſi, reprehendenti Tragum quod Gladiolum vocarit: Iridis vndecimæ altera ſpecies, Cluſio *i*, & *k* Iridis anguſtifoliæ ſecundæ ſpecies altera, ſed nudam fiE guram ſine deſcriptione propoſuit: Xiris minor Camerario. Germanis, **Klein blaw Schwertel / klein blaw ſchmalblätterich Veyelwurz.** Videtur nonnullis, Dodonæo autore, Rhizotomos Plinij *l*, quod radice ſit ſubruffa, breui, denſaque: ſed Rhizotomos ſpecies Illyricæ eſt, & quidem præſtantior, Plinio monente: hæc verò contrà, alijs odore A & potentia inferior eſt, ac in Germania reperta, quare non Rhizotomos, ſed ſui generis Germanica tenuifolia quædam Iris. Et, vt idem, ſi ſemen rotundum eſſet velut Spatulæ fœtidæ, quod tamen, vt aliarum Iridum, planum eſt, Spatulæ fœtidæ ſpecies haberi poſsit, videlicet ea, cuius folia confricata grauiuſculũ odorem reddunt: hanc enim talem odorem reddere, Dodonæus ſcribit, at Cordo, folia recentis trita, medium, inter ſylueſtrem Iridem & gramen, B odorem ſpirant. Verùm, qui volet, ſecundam & tertiam vnam faciat.

IV. IRIS ANGVSTIFOLIA MARITIMA MAIOR.

C

IV. IRIS ANGVSTIFOLIA MARITIMA MAIOR: radice eſt nodoſa, dura, minimi digiti craſsitudine, antrorſum, & in latera progrediens, & veluti in orbem ſeſe ſpargens, multis fibris gracilibus, duris, ſiccis, fractu contumacibus donata, quarum anteriores & recentes, craſsiores, molliores & candidæ ſunt: tota radix foris nigra, interna parte ex albo flaueſcens eſt: folia habet multa, firma, ſecundæ longiora & primæ anguſtiora, ſaturatè virentia; nonnihil etiam fœtida: iter quæ, caulis cubitalis, firmus, aſſurgit, aliquot flores, ſecundæ floribus longiores & primæ ferè ſimiles, ſed lon-

g *lib.2.hiſtor. cap.42.* h *lib. de hort.* i *hiſt. Pannon.* k *hiſt. rarior.* l *lib.21.cap.7.*

gè ſatu-

gè saturatiore purpura & quasi nigra præditos: his, capita primæ capitibus similia, semine simili plena, succedunt.

LOCVS. Reperitur, in maritimis Galliæ Narbonensis, & sabulosis herbidis, non procul Frontignano oppido, ex aduerso montis Ceti: in Hispania, non procul Valentia, Clusius notauit, vnde in Belgium delata, sua varietate hortos istic exornat.

NOMEN. Iris maritima Narbonensis, Aduersarijs, quam Assatius Monspeliensis, diu Medium Dioscoridis *m* putauit, de quo & Plinius *n*. Iris angustifolia media, Clusio *o*, cui etiam *p* Iris angustifolia tertia: at, quoad iconem, prima: Iris sylvestris maritima Narbonensis, Lobelio *q*. Iris sylvestris altera Penæ, Lugdunensi: Iris maritima Camerario. Germanis dicitur **Schmale Meerschwertel.** Belgis, *Vuilde Zee Ireos van Languedoc.*

V. IRIS ANGVSTIFOLIA MARITIMA MINOR: hæc, nec radice, nec caule, nec foliorum florúmue forma, nec capitibus, semineue, à præcedente differt, sed duntaxat humilior est, eiusque flores paulo minores & angustiores, atque etiam dilutiores, primæ tamen floribus saturatiores.

LOCVS. Iisdem etiam quo prior locis reperitur.

NOMEN. Iridis angustifoliæ mediæ altera species, Clusio *r*, & *s*, Iris angustifolia quarta, dicitur.

VI. IRIS ANGVSTIFOLIA HORTENSIS VERSICOLOR: nec radicibus, nec foliorum forma à quarta multum differt, nisi quod folia non tàm atra viriditate prædita sunt: flores etiam plurimum differunt: nam tria folia surrecta, coloris sunt purpurei & violacei: tria vero reflexa, paulo latiora sunt, multis lacteis purpureisque venis alternatim mixtis, ab ipso folij vngue exorientibus, atque secundum longitudinem, & in latera se spargentibus, gratissimam varietatem efficiunt: hæc Iunio floret, Septembri semen maturum est.

LOCVS. In Belgicis tantùm hortis cultam, Clusius obseruauit.

NOMEN. Iridis angustifoliæ mediæ tertia species *t*, & *u*; Iris angustifolia quinta, Clusio.

VII. IRIS ANGVSTIFOLIA CANDIDA, LINEIS RVBENTIBVS NOTATA: radice est, Iridi secundæ non absimili, multis fibris donata: folijs sesquipedalibus, aut pede longioribus, paruum digitum latis: caule sesquipedali, aut bipedali: floribus albis, quorum folia terna reflexa latiora, venis siue neruis suaue rubentibus insignita sunt, vt & ora breuioribus lineis concoloribus striata: at terna incumbentia, & tria surrecta, quæ angustiora penitus, candida sunt.

LOCVS. Hæc, ex Francoualle, vulgo Frankenthal, in Belgium primum missa fuit.

NOMEN. Iris candidis floribus angustifolia, à Lobelio *x*, dicitur & pingitur.

IIX. IRIS ANGVSTIFOLIA BICOLOR.

IIX. IRIS ANGVSTIFOLIA BICOLOR: his iungenda est ea Iris, quam Iridis flore cœruleo obsoleto cinereóue polyfloræ nomine Lobelius *y* figura nuda proposuit, & in historia Lugdunensi, Iridis flore cœruleo polyantheos nomine exhibetur.

IX. IRIS ANGVSTIFOLIA PRVNVM REDOLENS MINOR: radice est parua, tenui, oblique graminis fere modo repente, nodosa, antrorsum atque in latera serpente, ita vt breui tempore magnum cespitem occupet; foris ruffa, intus candida, minus odorata &

m *lib. 4. cap. 18.* n *lib. 27. cap. 12.* o *hist. Hispan.* p *hist. rarior.* q *edit. Belg. & icon.* r *hist. Hispan.* s *hist. rarior.* t *hist. Hisp.* u *hist. rarior.* x *Aduers. part. alt.* y *Obseruat. append.*

IX. IRIS ANGVSTIFOLIA PRVNVM REDOLENS MINOR.

guſtu feruente: folijs multis oblongis, gramineis, ſuperioribus anguſtioribus, nec adeo duris, dilutius virentibus, flores multum ſuperantibus, hyeme pereuntibus, nouisque vere erumpentibus: caule vix dodrantem ſuperante, & vnicum magna ex parte florem, Maio menſe, inter folia occultatum, proferente, non vt in alijs, alterno ſitu, ſed ſimul è ſummo cauliculo erumpente, quolibet ſuo pediculo inſidente, qui maturi Pruni, vel Armeniaci mali odorem quodammodo referunt: dilutioris coloris ſunt, aliquando ex cœruleo violacei, aliquando purpurouiolacei, nouem foliolis compoſiti, forma quidem prioribus ſimiles, ſed minores, præſertim folia reflexa anguſtiora ſunt, fimbriaque carent: his, capitula oblongiuſcula & turgida, coſtis eminentibus prædita, ſemenque continentia, ſuccedunt.

LOCVS. Hanc, non niſi in hortis Germaniæ, Galliæ & Italiæ vidimus: in Belgicis etiam hortis colitur: at Cluſius z teſtatur paſſim in pratis Viennenſis agri, ad radices montium ſitis, prouenire, vti apud Medeling, Gumpoſtkirche, Badenſes thermas, attamen propter floris venuſtatem digna, quæ in hortis colatur.

NOMEN. Huius primus Hermolaus *a* meminit, non tamen Illyricam, vt quidam volunt, aſſeruit: ſcribit namque, ſibi Iridem oſtenſam, à Felice Sophia, Paduæ, cuius flos pruna perquam matura odore repræſentabat: radice ruffa extra, intus percandida. Ex quibus verbis aliqui eliciunt, ipſum Iridem Illyricam ſtatuiſſe: quare vulgo Iris Illyrica vocatur. Iris perpuſilla ſylueſtris anguſtifolia, Lobelio. Iris anguſtifolia humilior, Cluſio *b*. Iris anguſtifolia
B minor vel duodecima, Eidem *c*, & *d* Iridis anguſtifoliæ ſextæ ſpecies altera: Iris quædam peregrina, quæ Iris Illyrica vulgo, Cæſalpino: Iridis alterum genus, Lugdunenſi: Chamęiris, Dodonęo & Lugdunenſi: Chamæiris anguſtifolia, Lobelio *e* & Franco: Chamæiris anguſtifolia minor, Tabernæmont. & Eyſtettenſi: Chamæiris odoratiſſima, Camerario. Chamæiris tenuifolia, Gerardo. Germanis, **Kleine Gilgen / kleine Schwertel.** Anglis, *Graſſe Flower de luce.*
C Italis, *Giglio azzurro piccolo.*

X. IRIS ANGVSTIFOLIA PRVNVM REDOLENS MAIOR.

X. IRIS ANGVSTIFOLIA PRVNVM REDOLENS MAIOR: hæc à priori differt, caule pedali, qui binos aut ternos plerumque flores

z *hiſt. Pannonica.* a *lib. 1. corol. cap. 1.* b *hiſt. Hiſpan.* c *hiſt. Pannon.* d *hiſt. variet.* e *in iconibus.*

geſtat,

geſtat, (cum alterius caulis, vnicum florem A magna ex parte proferat,) quorum folia extima, ſuperiore tantum parte, aureis quibuſdam lineis, pinguntur, Armeniaci mali odore: quem odorem, Matthiolus flori tribuit, non radici, quare male ab Aduerſarijs reprehenditur, quaſi odorem hunc radici adſcripſerit.

LOCVS. In Goritienſi agro Saluatiano monte, & Iapidiæ vallibus, inter ſaxa, Matthiolus reperit.

NOMEN. Iris ſylueſtris minor, dicitur B Matthiolo & Caſtori. Iris ſylueſtris altera Geſnero *f* & Lugdunenſi: Chamæiris anguſtifolia, Tabernæmontano & Gerardo: Iridis anguſtifoliæ ſextę, prima ſpecies Cluſio *g*. Camerarius, hanc, quam ſola magnitudine à prædicta diſcernit, penitus odore carere, vult. Sunt qui has duas Chamæirides, Iridem Illyricam faciant, quæ etiam Matthioli fuit ſententia, quam poſtmodum mutauit. Braſſauolas *h* inquit, Ferrariæ florem quendam haberi pulchrum & odo- C ratum, ferè odore præmaturi Pruni aut Perſici, & varijs coloribus pictum, quem Irim Illyricam vocent, ſed Irim non eſſe ex hoc liquere, quoniam Dioſcorides Irim dicat, gladioli folia habere, maiora duntaxat, latiora, atque pinguiora: hanc verò, minora folia, ſtrictiora & minus pinguia gladiolo habere. Geſnerus verò, ſecutus Matthiolum, monet, quibuſdam legitimam Illyricam exiſtimari, qui Illyricam ab Italica differre exiſtiment: cum tamen Illyrica, non D ſit vel genere vel ſpecie à noſtrate diuerſa, ſed ſolum, cœli ſoliq́ue illius conuenientia, præſtantioribus pollere facultatibus, addit Braſſauolas, ob perfectionem regionis, in qua naſcitur, integrioribus viribus, nomen Iridis Illyricæ ſortita eſt, & præſertim quia ibi copioſiſſimè vireat & paſſim reperiatur. Cæſalpinus dubitat, an ſit hæc, quæ à Plinio *i* Rhizotomos appellata eſt, inter Illyricas, colore rufo ſcilicet radicis. Sic Dodonæus, an Iris ſit Aſtragalitis dicta, cuius E Soranus apud Galenum *k* in medicamento contra Alopeciam, & Aetius *l* in emplaſtro venatorum meminit, cum huius radiculæ, Aſtragali ſiue tali modo, paruæ, nodoſæ, duræq́; ſint.

* * * * * * * *

f lib. de hort. *g hiſt. variar.* *h in exam. ſimplic.* *i lib. 21. cap. 7.* *k lib. 1. de comp. medicamen. ſecund. loca cap. 1.* *l ſerm. 13. cap. 8.*

DE CHAMÆIRIDE.

CAPVT X.

I. CHAMÆIRIS MAIOR SATVRATE PVRPVREA BIFLORA: radicibus craſſis, tranſuerſis, aliorum modo ſe propagat, folia cæteris latiora habet: flores quoque maiores, ſaturate purpureos, ad nigrouiolaceum colorem accedentes: quæ bis in anno floret.

NOMEN. Chamæiris latifolia biflora, Eyſtettenſi. Germanis, **Breitblätericht kleine Schwertelwurtz/mit ſatten Violbraunen blümen**

II. CHAMÆIRIS VARIEGATA.

II. CHAMÆIRIS VARIEGATA: radicem habet craſſam, geniculatam & obliquam: folia Iridis vulgaris, inter quæ caulis Dodrantalis, aliquando pedalis, qui florem ſuſtinet, vel cœruleum dilutiorem & quaſi cœleſtem, ternis labris deorſum inflexis, paulo ſaturatioribus: vel candicantem omnino aut pallentem, eumque modo dilutioris & quaſi exalbidi coloris, modo ſaturatioris & quaſi exalbidi coloris, modo ſaturatioris & ad flauum proximi: vel purpureum ſiue violaceum, & illum quoque differentem: alter enim eſt nigræ violæ colore, alterius terna folia, in terram prona, ab

ipso exortu, ipsaque fimbria flaua, venas albas & satis latas, ductas habent, limacisque dorsum variegatum ferè, vt rectè Clusius, referunt: qui tamen inodori sunt: his siliquæ, in quibus semen, Orobi magnitudine, pallidum, rugosum & ouali forma succedunt. Floret vere, nonnunquam etiam autumno: illius quæ pallidum & cœruleum florem fert, caules aliquando pedales, reliquarum vt dilute rubentium, quæq; violaceo flore striato, humiliores sunt, & vix terra eminent. B

LOCVS. Ex semine Monspelienſi, apud Germanos, Belgas & Anglos frigido humidoque solo pronata, sic variat, non secus ac innumeræ calidarum regionum peregrinę stirpes, soli & cœli temperie varias mutationes subeunt.

NOMEN. Dicitur Iris latifolia perpusilla, Lobelio. Iris humilis latifolia, Clusio *a*, & *b* Chamæiridis latifoliæ genus primum, addita icone eius, quam, pro Chamæiride niuea, Lobelius exhibet. Chamæiris, seu C alia perpusilla Iris latifolia, Lugdunensi: Iris syluestris minor latifolia, Tabernæmontano. Huc referre oportet Chamęiridem cœruleo & violaceo colore, quæ vtraq; in horto Eystettensi depingitur.

III. CHAMÆIRIS FLORE SATVRO VIOLACEO: radicem habet nodosam, aliarum Iridum modo, & adnatis se propagantem: foliis est breuibus, interdum etiam pedalibus, Iridis vulgaris modo latis, & secundum radicem magna ex parte purpurascentibus: D inter quę multi flores è vaginulis prodeunt, singulari pediculo dodrantalique fulti, atque sine caule, vulgari paulo minores, Lusitanicæ biflorę, cum magnitudine, tum colore æmuli, qui saturatioris nigræ violæ est, præsertim tria folia deorsum inflexa, quæ fimbriam villosam, vsque ad folia illa bifida, quæ ligulas tegunt, ex cœruleo purpurascentem habent, sub ligulis verò luteam: omnia autem florum folia, tam quę sursum attolluntur, quam quæ repanda terram spectant, inferiori & sessili parte, lineis quibusdam albis variegata sunt: vel aliquantulum odorati sunt, vel inodori: siliquæ triangulæ, magnæ, mucronatę, succedunt: in quibus semen Orobi magnitudine, pallescens, quod exsiccatum rugas contrahit & fulueſcit.

Nomen. Iris minor, Dodonæo: Iris violacea parua, Lobelio *e*. Chamæiris latifolia minor, purpurea, vel Iridis nonę species prima, Clusio *f* vel *g* Chamæiris latifoliæ minor prima Eidem.

V. CHAMÆIRIS MINOR FLORE PVRPVRO CÆRVLEO: prædictę omnino similis, tum radice, quæ est nodosa & obliqua, atq; multis fibris prædita, nascendi modo: tum foliis & flore, qui tamen cœruleus est & odoratus, &

IV. Chamæiris latifolia Pannonica maior, vel, Iris octaua Clusio *c* & *d* Chamæiris latifolia maior, figurâ, Chamæiridis latifoliæ flore rubello, ipsius Lobelij, addita.

IV. CHAMÆIRIS MINOR PVRPVREA.

IV. CHAMÆIRIS MINOR PVRPVREA: superiore minor est, breuioribus & angustioribus aliquantum folijs: flore, superioris ferè simili, sed minore, & villis fimbriæ supra ligulas cœruleis, infra vero, quemadmodum in alia, luteis: saturatior interdum est, nunc dilutior, illa quidem odorata, hæc minimè: ternis folijs, quæ sursum inflectuntur, in vtroque genere, modo orbiculatis, modo longioribus & bifidis. Siliquæ & semen etiam minora, vti sunt reliquarum subsequentium specierum.

a *histor. Hispan.* b *hist. rarior.* c *hist. Pannon.* d *hist. rarior.* e *edit. Belg. & icon.* f *hist. rarior.* g *hist. Pannon.*

ratus, & labra interiora nonnihil purpurascentia habet.

NOMEN. Chamæiris latifolia minor cærulea, vel Iridis nonæ species altera, Clusio *h* & *i* Chamæiris latifolia minor secunda, Eidem.

VI. CHAMÆIRIS MINOR FLORE RVBELLO.

VI. CHAMÆIRIS MINOR FLORE RVBELLO: huius flos quodammodo rubet, interdum dilutiore & suaui quadam rubedine, velutique carneo colore præditus est, præsertim folijs erectis: fimbriæ villosæ pars superior albicat, inferior lutea est: stamina verò, vt & duorum priorum cærulea sunt, estq; flos & odoratus & inodorus.

NOMEN. Chamæiris latifolia flore rubello, Lobelio: Chamæiris latifolia minor rubescens, vel Iridis nonæ species tertia Clusio *k* & Chamæiris latifolia minor tertia, Eidem *l*.

VII. CHAMÆIRIS MINOR FLORE VARIE PICTO: hæc nec radice, neque folijs, neque etiam floris, (qui inodorus,) forma, à reliquis differt: sed color diuersus varieque pictus est: nam tria folia reflexa, varijs radijs ex pallido purpurascentibus, ab imo sursum, & in latera sparsis, distincta sunt, per oras quoque, tenui quodam cœruleo colore aspersa: fimbria, medium folium occupans, multis flauis villis constat, qua bifido folio integuntur, reliqua parte dilute cæruleis: folia gibba & fimbriam & ligulam tegentia, coloris sunt ex cæruleo candicantis, qui in costa & oris paulo saturatior est: at terna folia erecta ex cæruleo flauescunt, ab imo angusta & multis venis purpureis in latera excurrentibus prædita, qua vero in latera expanduntur, purpurascentibus maculis aspersa sunt.

LOCVS ET NOMEN. Hanc ex Belgio à Ioanne Boisot anno CIↃ IↃ XC. Clusius accepit, &, Chamæiridem latifoliam minorem septimam *m*, fecit.

IIX. CHAMÆIRIS MINOR FLORE PVRPVREO FLAVESCENTE: hæc in flore varietatem ostendit: nam, tria inflexa, longa sunt, & præter reliquarum Iridum morem, adeò incurua, vt extremo mucrone, floris pediculum, auersa parte amplectantur: parte infima flauescunt, dein dilute purpurascunt, venis saturatioribus discurrentibus: fimbria villosa, candida est, flauescentibus apicibus donata, quam foliolum bifidum, exalbidi & pallescentis ex dilute cæruleo coloris, (quali etiam tria folia surrecta donantur,) integit: odore fere flores Sambuci aut Thalictri refert.

LOCVS. Hæc ex deciduo semine Clusio Francofurti anno CIↃ IↃ XCII. natà, Aprili floruit.

NOMEN. Chamæiris latifolia minor octaua, Clusio *m*, & Eystettensi, qui & aliam Chamæiridem, flauo & purpurascente flore, iunxit.

IX. CHAMÆIRIS MINOR FLORE PALLIDO ET ALBO: huius flos pallidus est, nonnunquam exalbidus: per folia surrecta lineæ purpurascentes disperguntur: reflexa vero, in pallescente, exalbida sunt: in albicante verò, viridi colore perfusa, staminibusque albis donantur: Oxyacanthæ floris odorem prorsus æmulatur: albicans verò inodorus est.

NOMEN. Chamæiris latifolia minor, vel Iridis nonæ species quarta Clusio *n* & Chamæiris latifolia minor quarta Eidem *o*, addita figura, Chamæiridis luteæ alterius, Lobelij. Huic similis est, Chamæiris latifolia minima, Eystettensis.

X. CHAMÆIRIS MINOR FLORE VARIEGATO: hæc à priore solo floris colore dif-

h *hist. Pannon.* i *hist. rarior.* k *hist. Pannon.* l *hist. rarior.* m *hist. rarior.* n *hist. Pannon.* o *hist. rarior.*

IX. CHAMÆIRIS MINOR FLORE PALLIDO ET ALBO.

XL. CHAMÆIRIS MINOR FLORE LVTEO VEL CANDIDO.

fert: is enim flaueſcit, & folia ſuperiora, radijs purpuraſcentibus exornantur, atrabia propendentia, vel nigricante, vel diluta purpura in medio infecta ſunt, & ſtamina alba ſunt & flos odoratus eſt.

NOMEN. Chamæiris latifolia minor varia, vel Iridis nonæ ſpecies quinta, Cluſio *p*, cui etiam *q* Chamæiris latifolia minor quinta.

LOCVS. Chamæirides, quas recenſuimus, videlicet III. IV. V. VI. IX. & X. naſcuntur, Cluſio obſeruante, in nudis & apertis collibus Pannonię & Auſtriæ: Tertia quidem & Sexta, ſiue purpurea maior, rubraque dilutior, in Prellenberg, Hamburgenſi monti vicino. Quarta verò, ſiue purpurea minor, cum iſtic, tum collibus Medeling, Gumpoſtkirchen & Baden imminentibus, in quibus etiam Quinta, quæ cœrulea, inuenitur: Nona, ſiue alba, in Hamburgenſi monte: at Decima, ſiue verſicolor, in colle ſeu monte Badenſibus thermis imminenti.

XI. CHAMÆIRIS MINOR FLORE LVTEO VEL CANDIDO: ſolo floris colore diſtinguitur, qui in illa è luteo langueſcit.

NOMEN. Iris minor lutea, Dodonæo: Chamæiris lutea altera, Lobelij: Altera verò, quæ flore eſt niueo, aut candido, Chamæiris niuea aut candida, Lobelio dicitur, vt & Eyſtettenſi: hic & Chamæiridem flore argenteo, & flore candido, exhibet.

XII. CHAMÆIRIS MINOR FLORE OBSOLETE PALLIDO: hæc plurimum ad decimum genus accedit, caule eſt breui, tres vncias ſupra terram eminente, & binos flores ſuſtinente: cuius labra propendentia, obſoletum colorem pallido permiſtum, habent; & ab eorum ima parte, vſque ad extremam fimbriam, quæ pallida eſt, venæ purpureæ excurrunt: at tria folia pinnata, quæ alba ſtamina tegunt, ex pallido albeſcunt: folia verò erecta, pallida ſunt, circa imum, radijs obſolete purpuraſcentibus, aſperſa.

LOCVS. Hanc Stephanus von Hauſen, dum Conſtantinopoli Viennam anno CIↃ IↃ XXCIII. rediret, in Pannonia, infra Budam eruit, & Cluſio communicauit: à quo, inter Chamæirides latifolias minores, ſexto loco, recenſetur.

XIII. CHAMÆIRIS MINOR ὠχρόλευκος: & hæc, radice, folijs, floris (qui inodorus) forma, cæteris ſimilis eſt: verum, tria folia reflexa, pallide lutei coloris, ab imo, ad extremam vſque fimbriam, venis purpuraſ-

p hiſt. Pannon. *q hiſt. rarior.*

centibus,

centibus, aſperſa: at, ſub fimbria purpurea macula notata, quæ ſe in latera ſpargit, oris exalbidis exiſtentibus, fimbria ab imo ad folij inflexionem flauis villis conſtat: vbi vero purpuream maculam attingit, albis, & folijs bifidis & eam tegentibus albis, qualia & terna folia ſeſe attollentia: ſed neruus medius, in vtriſque pallidè luteus: infima parte radijs obſoletę purpuræ diſtincta, ſuprema verò, interne paucis notis leuiter purpuraſcentibus infecta. Hanc à Boiſoto Cluſius accepit, &, Chamęiridem latifoliam minorem nonam, fecit.

XIV. CHAMÆIRIS MINOR FLORE PVRPVREO: hæc Cluſio Francoforti nata, cauliculo fuit ſemipedali, tereti, geniculato, cuius faſtigio folliculus membranaceus, purpuraſcentes oras habens, inſidebat: è quo, bini flores, nullâ odoris ſuauitate commendabiles, non magni, nouem folijs conſtantes emergebant: quorum, tria, deorſum ſpectantia, baſi anguſta, foris purpuraſcente, interius candicante, & vſque ad folij inflexionem, venis ſaturæ purpuræ, diſtincta: labra verò propendentia, ſaturi violacei coloris: fimbria villoſa infima parte flaueſcens, reliqua purpurea: terna intęgentia, vt & terna folia ſurrecta, purpurea: & hæc eſt Chamæiris latifolia minor decima Cluſio *r* & Eyſtettenſi.

XV. CHAMÆIRIS MINOR CANDICANS VENIS VARIIS DISTINCTA: & hæc Cluſio nata, quæ à tuberoſa radice, folia dodrantem aut pedem longa, lata & mucronata producebat: inter quæ, cauliculus, duas aut tres vncias longus, aſſurgebat, qui veluti folliculum binis membranaceis folijs conſtantem, ſuſtinebat, è quo flos, nullius aut valdè exigui odoris, ejuſdem cum alijs formæ prodibat: cuius tria folia repanda latioræ & candida erant, interius, multis venis, ex flauo purpuraſcentibus, in latera vſque ad extremam fimbriam, expanſis, diſtincta: ijsque deinde à ſupercilio, ad extremas oras albeſcentes, craſſioribus & coloris purpurei nitidioris: at terna ſurrecta, interne valde anguſta, & venis quibuſdam, luridi coloris, diſtincta, poſtmodum in latum expanſa, exalbidi coloris erant: tria verò, quæ in fornicem conuexa & biſulca, aliquantulum, alis ſurſum reflexis, ligulam palleſcentem tegebant & fimbriæ imminebant, albique erant: cui ſubcœruleus color, præſertim in A gibbo, nonnihil admixtus erat: hanc, pro Chamæiride latifolia minore vndecima, Cluſius in ſua hiſtoria recenſuit.

XVI. CHAMÆIRIS SAXATILIS GALLICA.

XVI. CHAMÆIRIS SAXATILIS GALLICA: hæc radice eſt parua, aliarum modo oblique prodiens: fibris oblongis, candicantibus, deorſum miſſis: ſubſtantia denſa, colore Illyricæ non abſimili: folijs paucis, latiuſculis, rigidis, mucronatis, trium quatuor & quinque aliquando vnciarum longis, rariſſimè palmaribus: floribus ſingulis, pediculis ſingulis, inſidentibus, (caule enim, loco natali in Gallia, caret,) Spatulæ fœtidæ ſimilibus, vt & ſiliqua & ſemine. Hæc omnium minima, nonnunquam quatuor tantum vnciarum, ſiquidem ſtatim atque è terra aſſurgit, inquit Pena, qui primus deſcripſit, Chamæleontis albi modo puſilla humiliſque permanet, ob id à nonnullis Chamæiris nuncupata.

LOCVS. In locis aridis & ſaxoſis Monſpeſſuli, non longe Boutoneto, legimus: plurima etiam ſecus ſpecum ſeſquimilliari Monſpelio diſſitum, via qua Frontignanum itur, naſcitur, in cuius cautibus & rupium commiſſuris, frequens adoleſcit.

NOMEN. Perpuſilla ſaxatilis Iris latifolia acaulos fermè, Aduerſarijs & Lobelio *s*: Iris perpuſilla & ſaxatilis, Lugdunenſi: Iris ἀκαυλος Camerario, quam plerumque purpuream, & ſemen omnium Iridum maximum gerere, ſcribit. Huc, Iridis puſillæ

r hiſt. variet. *s in ieonibus.*

duo genera à Clusio proposita, referre oportet, quas scribit in valde sterili solo, & ferme in saxo, prouenire, radicum segmentis breuioribus, rotundioribus, caule palmum alto: florem alteri purpureum vt cæteris, cui & radix odoratior: alteri florem pallidum, radicem autem inodoram, tribuit.

XVII. CHAMÆIRIS LATIFOLIA SAXATILIS LVSITANICA: Iridis genus humilius in Lusitania, saxosis, supra Olysipponem, locis marinis obseruauit Clusius, foliis Dalmaticæ fere latitudine, sed breuioribus multo, cuius radix Dalmaticæ similis, geniculata & obliqua, eius florem non vidit, sed siliquas inanes in humili, & vix terra prominente caule, reperit, magnas, pro plantæ proportione, & triangulares.

NOMEN. Iris humilis latifolia, Clusio *t*, & Iridis aliud genus humilius, Eidem *u*, nominatur. Cæterùm, cum Clusio dicamus, tam insignem varietatem, sponte, ex semine deciduo gigni, dubium non esse: nam versicoloris semina ab ipso in hortulo terræ commissa, & pallidas, & albas, & versicolores matri similes protulere, & alias præterea, ad eam quidem accedentes, sed leuibus quibusdam notis, inter se discretas, quales verbis exprimere difficilimum sit, vereque de ijs illud Poetæ dici posse existimat: facies non omnibus vna Non diuersa tamen; qualem decet esse sororum.

DE IRIDVM VIRIBVS ET VSV.

CAPVT XI.

EXPLICATIS omnibus Iridis differentijs, nunc qualitates & vires subijciemus, quæ præcipue Iridi Illyricæ & Florentinæ competunt.

QVALITAS. Vim habent omnes Irides, excalfactoriam & attenuantem, Dioscoridi *a*. Theophrasto *b*, θερμὴ καὶ συπτικὴ ἡ ἶρις. Aeginetæ *c* calfactoria, multumq; tenuium partium est, extergit, ac concoquit. Marcello *d* calfacit, soluit, purgat, concoquit. At, Plinio *e* natura est feruens, tractataque pustulas ambusti modo facit. Dodonæus recentes à siccis distinguit: recentes namque, & adhuc succo plenas radices, ad quartum ferè caliditatis gradum peruenire, scribit: aridas verò, calefacere & resiccare, ordine secundo intenso. Auicennas, calidam & siccam in tertio gradu, non tamen intenso, quem Fallopius *f* & Amatus sequuntur. Serapio calidam & siccam ordine secundo *g* dicit: at Matthiolo, ordine secundo quidem, sed completo, vel tertio inchoante. Ruellio, Fuchsio & Fernelio *h* calefacit, ordine secundo, & in tertio desiccat. Verum, Mesue autore *i* pro floris colore qualitatem variat: eamque putat quæ est purpureo, calidam & siccam esse in tertio: quæ vero albo, calidam & siccam in secundo, quare hanc in omni re debiliorem esse, sed subtilioris substantiæ, propter quod & oleum eius sit subtilius, & maioris penetrationis. Radicum apud veteres tantum vsus fuit: hinc Plinio *k*, Iris radice tantum commendatur, vnguentis & medicinæ nascens: at, cum Mesue dicimus, meliorem partem plantæ radicem esse, post illam florem, nam & floribus etiam recentiores vtuntur. Modum autem effodiendi veteribus vsitatum Plinius *k* tradidit: fossuri tribus ante mensibus, mulsa aqua circumfusa, hoc veluti placamento terræ blandiuntur, circumscripta mucrone gladij orbe triplici: & cum legerint eam, protinus in cœlum attollunt: (simile, de Panace Asclepio, Theophrastus *l* refert:) præcipitur ante omnia, vt casti legant: hæc Plinius. De tempore verò collectionis, non conuenit: alij enim autumnali, alij verò vernali tempore, effodere iubent. Etenim, Mesues *m* veris principium, melius tempus collectionis esse voluit: quem locum aliqui de florum Iridis collectione intelligendum censent, cum non nisi vere legi possint. At Costæus *n*, de radice ipsa potissimum sermonem esse, nec perperam hoc præcipi, asserit: cum, hoc tempore, vtili humore multo prægnans sit, in producenda folia ac flores parato, ideo & extrahendo succo magis idoneam esse, ac, si exsiccanda sit, viribus longè superiorem esse: alioqui si Autumnus expectetur, eo tempore aridiorem esse, quæ alendis & foliis & floribus humore infito plurimo exhausta sit. Neque in hac, vt in alijs plantis euenit, foliorum casum expectandum, quando perpetuo, etiam hyeme, illi inhæreant. Addit & hoc: Dioscoridi non repugnare, qui plantas tunc

t *hist. Hispan.* u *hist. varior.* a *lib. 1. cap. 1.* b *lib. de odorib.* c *lib. 7.* d *cap. 30.* e *lib. 21. cap. 7.* f *com. in lib. 1. Dioscor. cap. 6.* g *& Fernelio lib. 5. Meth. cap. 20.* h *lib. 6. Meth. cap. 6.* i *lib. simplic. cap. 8. & Fernel. lib. 5. Meth. cap. 12.* k *lib. 21. cap. 7.* l *lib. 9. hist. plant. cap. 9.* m *lib. simplic. cap. 8.* n *annotat. in Mesuem.*

tantùm

tantum eximendas iubeat, cum eæ singulæ suis foliis exuuntur. Nobis verò autumnale tempus magis placet, cum eo tempore radices pleræq; colligi consueuerint, etiam Dioscoridis *o* præscripto. Costæo respondemus: primò Dioscoridem non facere ad sententiæ eius comprobationem: dicit enim: Radices vt recondantur, eximere conuenit cum herbæ suis foliis exuuntur. At plantas foliis exui autumno, quis nescit? & licet in Iride Illyrica vel domestica non fiat, fit tamen in syluestri: addè, quòd Iridis radix sit eruenda eo tempore, quo, reliquarum plerarumque plantarum, leguntur. Ad alterum, quod dicit vernali tempore Iridis radicem vtili humore prægnantem esse, ad foliorum & florum productionem, respondemus: si succum exprimere velis, hoc concedendum esse: si verò, radicem exsiccatam reponere placuerit, improbari, si humore sit prægnans: siquidem Theophrastus, dum Iridem Illyricam cæteris præfert, non omni loco enatam probat, sed eam, quæ in syluestribus, non eam, quæ in maritimis prouenit, cum humore nimium sit prægnans: si enim humore adeò scateat, vbi exsiccabitur, in rugas contrahetur. Iam verò, Galeno *p* meliora sunt, in omni specie, quæcunque nec rugosa, nec exilia fuerint. Theophrastus *q* sic decreuit: in quibusdam per messem, paulóque ante, carpendas esse radices: in pluribus verò per autumnum, post Arcturi exortum, scilicet postquam folia defluxerunt. Quem sanè locum ita intelligimus, radices legendas esse post foliorum defluuium, siue per messem, siue per autumnum, fiat. Sunt enim quæ per messem folia amittunt, vt oleorum major pars, ex quo tempore eorum caules radicesque lignescunt, & in Cremia (ita enim surculos aridos & minutos, rusticos vocare, testatur Columella,) transeunt. Quomodo lecta conseruari debeat, supra ex Dioscoride ostendimus: Galli, autore Ruellio, exitu veris, erutas terra, in orbes dissecant, & funiculo traiectas prius lixiuio macerant, ad succi vim exhauriendam, (si Autumno legerent, opus non foret,) quo tinearum iniurijs, quibus adhuc hærentes sunt oportunæ, minus pateant, dein siccatas recondunt. Conseruantur autem, vtiles in vsum medicum, per annos duos, vt Mesues scribit.

VIRES. Dioscoridi, contra tussim efficax, vt quæ humores, (in thorace *r* & pulmonibus,) ægrè exscreabiles attenuet, (si in puluerem redacta, cum melle vsurpetur, aut minutim conciſa in vino cocta bibatur.) Idem & Aegineta *s*: & Mesues *t*, quare, ex eà, eclegma in quibusdam officinis, contra pectoris vitia, paratur: cum maximè ad pulmones & pectus, commendarit Mesues. In officinis etiam vsitatissimus est, puluis diaireos simplex ex Ireos Florentinæ, vel Illyricæ vncia semis, sacchari candi, puluerís diatragacãthi frigidi ana drachmis duabus: hic solet excipi saccharo, albumine oui, in aqua tussilaginis aut scabiosæ aut simili, clarificato, vt decet cocto, & in tabellarum formam concinnari: sumendo pro sacchari libra puluerís vnciam vnam: vsus est ad faucium destillationem, humorum crassorum attenuationem, coctionem, & expectorationem. In quem vsum, & ipsa radix conciſa, vinis medicatis additur. Crassos & bilioſos humores, (etiam pituitam tenuem & aquam, à quibus non raro febres & morbus regius oriuntur, in puluerem redacta,) ex mulsa, septem drachmarum pondere epota, purgat, (obstructiones *t* etiam aperit,) & renum *s* calculos ejicit: aluum euacuat cum aqua mulsa pota: (duabus drachmis cum melle Plinio *u*, cui & vomitiones ciet, duobus obolis sumta.) Quapropter Oribasius *x*, ex Ruffo Ephesio, Iridem, inter ea quæ per infernas partes purgant, recensuit: & Aegineta *y*, inter ea, quæ bilem flauam ducunt, octo obolorum pondere, in aqua mulsa, exhibet, Illyricam quæ non sit vetusta, nec teredines habeat. Verùm, vim purgatricem, & dosim, clarè Oribasius *z*, ex Ruffo, proponit; his verbis: Iris pituitam, mucosa excrementa, (& aquas citrinas Mesues) atque etiam bilioſa deducit: quin & sanguinem & Melancholiam trahit, si plus justo dederis, (quare, sola vt mediocriter purget, cyathi dimidium sufficiet, addit Ruffus *a*:) admodum enim stomacho est ingrata. Anhelantibus, tussientibus, & colicis, radicis drachmæ tres, (septem habent Dioscorides & Ruffus,) in mulso dandæ. Mesue dosis est, à drachmis

o *in præfatione.* *p* *1. de antidot.* *q* *lib. 9. hist. plant. cap. 9.* *r* *Inueterata, pectoris & pulmonum vitia, blandè expectorat Fernel. lib 5. Meth. cap. 20.* *s* *lib. 7.* *t* *lib. simpl. cap. 8.* *u* *lib. 21. cap. 20.* *x* *7. Collect. 26.* *y* *lib. 7. cap. 4.* *z* *lib. 9. Collect. 27.* *a* *in fragmento de Medicam. purgantibus.*

duabus, vsque ad sex. Recentiores, ad aquas hydropicorum ducendas, succum ex radice recenti eliciunt, cuius drachmam vnam, cum sufficienti saccharo, vel cum lactis sero, aut alio liquore, qui caliditatem eius nonnihil contemperet, cum aquas insigniter ducat, exhibent: at, cum ventriculo succus noceat, is, non nisi cum Mulsa & modica Nardo, ut Mesues docuit, exhibendus: vel vt idem, cum aqua casei, & melle, & pauco mastice, in affectu pectoris & pulmonum: nec quem moueant Aduersariorum verba, dum inquiunt: incertum maiore ne cruciatu an incommodo ægros vexent. Fallopius *b* scribit, esse qui hanc radicem vsque ad drachmas tres, cum syrupo rosato solutiuo, ad educendam aquam, exhibeant: se verò, huius radicis succo vsum esse ad drachmas duas, melle aut saccharo admixto: sed quia tormina faciat, quæ tamen, puluere thuris & mastiches corrigi possint, abstinere. Nec quem moueat, quod Dioscorides torminibus mederi dixerit: cum Dioscorides de radicibus siccis loquatur, succus autem, qui propinatur, ex radice virente, in qua humiditas cruda est, exprimitur. Hoc ipsum, de Iride Germanica, quæ ex syluestribus in hortos tanslata est, dicere licet, quæ valentius exsiccat & calefacit, ideoque etiam acrior est: &, vt Fernelius *c*, non solùm acris, sed & fauces exurens, & suæ qualitatis acrimonia, ventriculo & visceribus, non parum infensa: quæ tamen, dejectione & nonnunquam vomitione etiam, aquam præcipuè citrinam, ducit: ab hac deinde & crassiorem pituitam, viscerum obstructionibus expediendis efficacissima: sed, nec puero, nec seni, nec prægnanti, tuta, quod, cæterorum more, quæ validè aquam expurgant, menses moueat, abortumque faciat. Huius radicis succus, vnciæ vnius pondere, ex vuæ passæ jusculo & saccharo, addita spica, aut cinamomo, moderate purgat: sicca verò tusaque radix, ex eodem liquore, aut ex sero lactis, à drachma vna, ad drachmas duas. Sic, cum Illyrica aut Florentina recens desit, idcirco & huius succus, eò modo quo dictum fuit, hydropicis ad aquas ducendas, propinatur: ad menses promouendos, ad calculum renum pellendum, commendatur. Hydropicis radices recentes, saccharo aut melle conditæ, vnciæ vnius pondere, vt & calculosis, anhelosis ac resolutis, exhibentur. Amatus, succum ad vnciam vsq; vnam, nonnunquam, cum melle rosaceo colato, aliquando verò cum decocto senæ, vel aquâ mellis, mixtum, præbet. Sic & vnciam integram, Electuarij è radice cum melle parati, pro aluo subducenda, exhibet. Verùm Matthiolus Electuarium conficit tale: Accipit succi radicis drachmas trés: Galangæ, Zedoariæ ana drachmas duas: Cinamomi, Garyophillorum ana drachmam vnam semis: Brassicæ marinæ vnciam semis: Mellis q. s. ad excipiendum: hoc hydropici, si quotidie semunciam, ieiuni deuorarint, maximè iuuantur. Aqua etiam, è radice Iridis Germanicæ elicita, ad eadem vtuntur, trium aut quatuor cochlearium mensura, aliquoties per diem pota, quæ tamen non, perinde vt decoctum, efficax: eius tamen continuus frequensque usus, hepatis obstructiones aperit, thoracem pulmonesque expurgat, lienis ac vteri doloribus & torminibus medetur. Sunt, qui aquam hanc, aduersus omnia venena, etiam in febribus pestilentialibus, imò in pleuritide, sed nescio quo successu, propinent. Nicolaus Myrepsius *d*, ex Iride, Antidotum descripsit, ad columellam pertusam, ad vocem amissam, raucedinem, asthma, & difficilem respirationem, vtilem: somnum *e* quoque conciliat, lachrymasque ciet, & *f* torminibus, (tusi *g*, torminibus, & inflationibus) medetur, (cum vino decocta, mediocrem enim decoctionem sustinet,) & calida pota: sic & Ictericis vtiliter in potu exhibetur, sudores enim mouet, & aurigi-nem exterit. Venenatorum morsibus, ex aceto pota, & trita, auxiliatur, (contra serpentum, & aranearum morsus, ex posca valet: contra scorpiones, duarum drachmarum pondere in pane vel aqua sumitur *g*.) Lienosis, quotidiana & quartana febre laborantibus (lienes *g* ex aceto soluit: recentiores, cum Tamarisco, vel Scolopendrio, decoctum, splenicis exhibent: &, vt Fernelius *h*, ex aceto, aut oxymelite pota, lienem absumit,) conuulsis, perfrigeratis, aut rigentibus, (& horroribus febrium, in accessione epota,) opitulatur, ijsque quibus genitura effluit, Dioscoridi: quo loci *i*, non intelligendum illud profluuium, quod propter ni-

b *comment. in lib. 1. Dioscorid. cap. 6.* c *lib. 5. met. med. cap. 12.* d *sect. 1. cap. 103. & 394.* e *Dioscoridi & Plinio.* f *Dioscor. & Aeginetæ.* g *Plinio.* h *5. meth. med. 24.* i *Fallop. com. in lib. 9. Dioscor. cap. 6.*

pter nimium coitum accidere solet, quoniam tunc nocet: sed de gonorrhœa inuoluntaria, in qua, vix tacta muliere, semen emittitur. Fallopius *i* experientiam addit, se enim pluries, in hoc casu, vsum, maximo cum successu, exhibendo radicis huius pulueriſatę, drachmam vnam, cum sacchari rosati vncia vna & semis, quotidie, per dies quadraginta, mane, huius mixturæ, cochleare vnum exhibendo. Menses ducit ex vino bibita. Marcellus, cœliacis etiam exhibet Iridem Illyricam, id est, Macedonicam, quæ grauissimi fuerit ponderis, in tenuissimum puluerem redactam, & cribratam, mensura acetabuli vnius dimidiati, cum passi cotyle vna permixtam, & coagitatam, ejusque cochleare vnum, Cœliaco, mane ieiuno detur, ita vt à cœna abstineat, mirifice proderit. Sic, ad Iliacos affectus, Illyricæ puluerem, sesquidrachmæ pondo, ex passo calido, Matthiolus commendat. Ad artuum dolores peculiariter Iridis radicem, inter alia, in apozemata alias ue compositiones aptanda, Fernelius *k* laudat.

EXTRINSECVS. Capitis *l* doloribus (antiquis,) ex aceto & rosaceo applicita, confert: cum *m* cotoneis malis aut strutheis illinitur. Fernelio *n* quoque Iridis Illyricæ siue florentinæ radix, & aloe, præterquam quod somnum alliciant, dolorem etiam capitis, temporibus & fronti ex rosaceo illitæ, sedant, ac adoratæ cerebrum recreant. Crapulas quoque, & orthopnœas, discutit: naribus subducta, sternutamenta mouet, caputque purgat. Sic & Iridis Germanicæ radix, naribus subdita, sternutamenta mouet, & pituitam prolicit, quod & succus validius præstat: sed, quod acrior sit, leniente liquore præparandus. At alij, cum Mesue, succum naribus attrahunt, vt sternutationem commouendo, cerebrum à pituita expurgent. Dentium *o* dolori medetur, si radicis decocto ex aceto, colluantur, sedando *p* ipsorum rheumatismum. Infantibus eam circumligari salutare putatur, dentientibus præsertim & tussientibus: tinearum vitio (lumbricis) laborantibus, instillatur. Halitus oris commãducata abolet, alarumque vitia. Lentigines & maculas, à solis ardore contractas, exterit, cum veratro & duplo melle illita. At, ex succo ipsius, & farina fabarum, & cicerum, linimentum Melas parat: Fallopius *q* etiam, qui facultatem detersoriam tribuit miro modo ad maculas à sole prouenientes asserit, pro quibus pastillus habeatur Franciſci Trisimelicæ ex farina fabarum, cicerum, Iride & amygdalis amaris confectus, qui postea in lixiuio dissolutus, maculas tangendo optimè sanat. Ad idem, aqua eius stillatitia valet, & rugas faciei, vel per se, vel cum farina fabarum mista, demit, Parotidas *r*, Iris Illyrica contusa, ex passo, more farinæ hordeaceæ cocta, & bis terue calida imposita, benè discutit. Strumas *p*, inueteratosque scirrhos, radices coctæ & admotæ emolliunt. Fallopius asserit se strumis puerorum nullum remedium maius reperisse: radices virides elixat, & cum melle emplastrum facit, tum iridis & thuris puluerem addit, vlcus replet & emplastrum prædictum imponit, quoniam emollit. Scrophularum *o*, apostematum durorum, & proprie iuncturarum, & neruorum, emolliens est, si cum aqua Siclæ, id est, betæ, aut caulium, aut cum vino coquatur, & permixtum cum melle & oleo chamomelino. Succus durities omnes emollit. Sedis rimas & condylomata, omniaque in corpore excrescentia, sanat: vnde & Mesue monente, hæmorrhoidarum orificia, fotu aperit: & Marcello *s*, Iris vlceris interni durities mollit. Tumores *t* & dolores testiculorum quoque mirificè tollit, radicis farina drachmarum trium pondere, additis Cinamomi & Anethi singulorum drachmis duabus, & croci scrupulo, si panni coccinei fusto, meraco albo perfuso, hæc omnia in puluerem trita excipiantur, & calida adponantur. Ad muliebres *u* fotus earum decoctum accommodatum est, quippe quod locos emolliat & aperiat (& muliebria trahat.) Induntur & pessis, radices enim, cum melle, collyrij in *u* modum subditæ, fœtus extrahunt. Ad *u* Ischiadicorum infusa, non minus idoneum, ipsarum decoctum: etiam *x* in modum emplastri impositæ. Lumbis & coxendicibus cum resina illinuntur. Neruorum doloribus & contra perfrictiones ex oleo imponuntur. Ad paronychias farina etiam vtuntur: cum vino ad clauos & verrucas, triduoque non soluuntur. Vulnerarijs medicamentis rectè adduntur: nam, vt Dioscorides *y* siccæ & tritæ vlcera im-

k *lib. 5. meth. cap. 27.* l *Dioscoridi.* m *Plinio.* n *lib. 5. meth. cap. 27.* o *Mesue.* p *Dioscorid. Fernel. lib. 6. method. cap. 6.*
q *eom. in Dioscor. lib. 1. cap. 6.* r *Scribon. de comp. medicam. 5.* s *de medicam. cap. 30.* t *Matthiolo.* u *Dioscorid. Fernel. lib. 5. meth. cap. 26.* x *Mesues.* y *Fernel. lib. 6. meth. cap. 12.*

plent,

plent, & cum melle (vlcera ꝛ ſordida) ex-
purgant. Vlcera itaq; purgãt *a*, capitis præ-
cipuè, & ſuppurationes veteres. Fiſtulas *u* &
ſinus, carne explent (vt & ſuccus *y* infu-
ſus:) quare ijs medicamentis adduntur.
Tragus, cancro, fiſtulis, herpeti alijsque, &
quidem genitalium vitijs cum primis, cum
melle conducere aſſerit. Meſues, vulne-
rum antiquorum & putridorum medici-
nam magnam vocat, mundificans ea, & in
ijs carnem laudabilem generans. Contra
canum morſus ex oleo imponuntur. Oſſa
fracta extrahunt, cum melle impoſitæ, &
carne *b* nudata operiunt. Hinc in puluе-
res illos, qui capitales vocantur, recipiun-
tur. Induntur *c* & malagmatis & acopis,
nec non clyſteribus: ad vnguenta etiam *c*
vtuntur. In ſumma ad multa vtiliſsimæ
ſunt. In *d* vinum & cereuiſiam ſuſpenſæ,
hanc dulcem conſeruant; illud verò, iu-
cundo cum odore, tum ſapore commen-
dant: & piſtoribus *d*, ad fermentũ triticei
panis parandum, vſitatæ ſunt. Radices quo-
que has veſtibus interponunt, vt à tinea-
rum eroſionibus tueantur, & odoris fragrã-
tia commendent, Plinio monente. Oleum
etiam habetur Irinum, & quidem ſimplici-
ſimum, ex Meſuei præſcripto: quod hoc pa-
cto conficiunt: accipiunt florum partes
duas, radicum partem vnam, & ad modum
olei roſati, vel violati conficiunt. At, alia
eſt Aetij *e* confectio, additis aromatibus:
ab hac diuerſa eſt Nicolai Alexandrini *f*.
reſoluit, emollit, concoquit, frigidos dolo-
res capitis mulcet (catarrhum *g* maturan-
do,) auribus inſtillatum: fœtori naſi con-
fert: hepatis, lienis, renum, vteri, articulo-
rumque & cæterarum corporis partium af-
fectibus vtile. Somnum *g* conciliat inunc-
tio eius ad tempora, quod Dioſcorides de
Iride pronunciavit. Verum, qua ratione
ſomnus calidis rebus inducatur, cum id ne-
mo memoriæ commendarit, ambigi po-
teſt: ſiquidem, vt ſomnus adueniat, ne-
ceſſum ſit, inſitum calorem, ad internas
partes reuocari, & ſpirituum meatus oc-
cludi, hæc enim cauſa ſomni eſt, vt Ari-
ſtoteles *h* docuit. Iam verò certum eſt,
à calidis medicamentis & inſitum calorem
euocari, & ſpirituum vias reſerari, quæ
duæ cauſæ vigiliarum ſunt. Reſpondetur,
fieri poſſe, vt admotis ad cerebrum calidis,
A pituita qua ſcatet attenuetur, ſicque va-
porum copia excitetur, hocque pacto ſom-
nus per accidens concilietur: præſertim,
vbi eo non ſunt feruore, vt vapores, quos
excitarunt, etiam diſſoluant. Sic ergo Iri-
num oleum, temporibus inunctum, cere-
bri pituita attenuata & vaporibus multis
excitatis, qui dein à cerebri frigiditate in-
craſſati, vias ſpiritibus intercipiunt, ſom-
num inducere poſſunt. Quo modo, & ſuf-
fitus aromatum, qui licet meatus reſerent,
B craſſos humores extenuent, capitis tamen
grauitatem efficiunt, Hippocrate *i* mo-
nente, ob vaporum copiam ad caput at-
tractam, ita vt de Irino oleo, mirandum
non ſit. Adde etiam ex jucundiſsimi odo-
ris per arterias in caput aſcenſu, anima-
les ſpiritus foueri poſſe, quod ad illorum
quietem plurimum facit. Marcello *k*, o-
leum Irinum, ſi per clyſterem immit-
tatur, pituitoſa & aquoſa & purulenta &
atra, deducit. Vnguentum quoque Iri-
C num habetur, quod, Plinio *l* autore, Co-
rinthi diu maximè placuit, poſtea Cyzi-
ci: &, vt idem *m*, optimum antea Irinum
Leucade & Elide afferebatur: iampridem
enim Iris ſeritur: nunc è Pamphilia, ſed
Cilicium maximè laudatur. Qui volet Iri-
ni ſpiſſamentum, eiusque vires noſſe, Dio-
ſcoridem *n* conſulat. Iridis verò prunum
redolentis, vis & facultas, alijs Iridibus ſi-
milis videtur, cum acris & calida ſit: ex-
calfacere enim & attenuare, ordine primo
D aut ſecundo inchoante, volunt: ſed potiſ-
ſimum foliorum, vrendi vis inſignis eſt:
quare, licet cum præcedentibus viribus
conueniat, tamen propter vim nimiam
cauſticam, caute hac vtendum eſt. Oleum,
ex huius florib. fieri, quo quidam ad mam-
mas ex partu tumentes, & ad teſtium in-
flammationes, vtiliter vtantur, Matthiolus
refert.

DE ACORO SIVE CALAMO AROMATICO OFFICINARVM.

CAPVT XII.

ACORVS, ἄκορον Græcis, quod τῆς κόρης, id eſt, pupillis ſiue caliginoſæ aciei oculorum medeatur *a*, nam, ſicut Ceterach Aſplenium dicitur à ſplene, ita Acorũ à pu-

z *Auginet.* a *Plinio.* b *Dioſcoridi, Fernel. lib. 6. Method. cap. 6.* c *Theophraſt. 9. hiſt. 7.* d *Trago.* e *tetrabibl. 1. ſerm. 1.* f *Sect. 16. cap 30.* g *Meſueo.* h *lib. de ſomno & vigilia.* i *5. aph. 28.* k *cap. 30.* l *lib. 13. cap. 1.* m *lib. 21. cap. 7.* n *lib. 1. cap. 67.* a *Fallop. com. in lib. 1. Dioſcor. cap. 7. Penain Aduerſar.*

pilla

pilla vocari *b* produnt. Acoros Plinio *c*. A-
phrodisiam, Itali Veneream (quod Venerem mirificè excitet.) Græci Achorum. Galli, Piper apium, quod earum aluearijs suspensa apes nunquam diffugiant) item Sandicem nauticam & Singentianá, Apuleio *d* monente vocant incerta huiusmodi nominum origine. Arabibus *Vage*, seu *Vgi*. Apud Theophrastum *e* Ἄκορος habetur, (Veneriam vertit Gaza,) vbi recensetˌcum seminibus ipsis nonnulla flores edere, vt est Acorus, Cnicus, &c. At, videtur non B Acorus, sed Acanos legendum, quod & Cæsalpino *f* placet. Dioscorides *g* & Oribasius *h* sic descripsere: Acorum folia habet Iridis æmula, attamen angustiora, radicesque non dissimiles, verum implicitas, neque in rectum actas, sed obliquas, & in summa terræ superficie sparsas, geniculis interceptas, subalbidas. Plinio *i* Acorus Iridis folia habet, angustiora tantum, & longiore pediculo: radices nigras, minusque venosas, cætero & has similes Iridis, C ructu (alij, erutu legunt,) faciles. Sanè, Plinius cum Dioscoride conveniret, nisi radices nigras, minus venosas ac erutu faciles diceret. At, haud dubiè locus Plinij deprauatus est, cum nemo alius radicis nigræ mentionem fecerit: &, quod idem dicat, radices Acori Cretici esse Ponticis cãdidiores, ita vt vtrasque radices candidas esse supponere videatur. Genera tria Acori ratione loci: primum est ex Colchide, secundum ex Galatia, tertium ex Creta: horum autem D primum melius est. Et Plinius *i* optimas (radices) inquit Ponticas, dein Galaticas, mox Creticas: sed primas in Colchide juxta Phasim amnem: recentibus virus maius, (fortè vires maiores) quam vetustis: siccantur vtribus, digitalibus frustis. Haberi etiam in Chio, Hellespontoque & Euxino mari, radicem Acori subrubentem, venis intrinsecus neruosis, prætenuibus & candidis, qua indigenas Iridis loco vti ferant, Hermolaus *k* scribit. Nunc, qualis sit E Calamus aromaticus, officinis vulgo & perperam dictus, ostendamus.

ACORVS VERVS: radice est Iridis radici æmula, in oblongum acta, sese summa tellure diffundente, quincunciali, aut minimi digiti longitudine, frequenter, sed in-

ACORVS VERVS.

æqualiter geniculata, firma, externa parte candicante, cum sub terra latet, supra terram extante virescente, intus candidissima, (in candido *l* modice rubescente) substantia rara, angustissimis poris fungosa, ac pondere leui: iucundi odoris, præsertim resiccata, gustu subamaro, acri, tenui, & aromatum modo suaue odorata: innumeris fibris, albicantibus & crassis, ima parte, adnatis: ex cuius singulis ferè geniculis, propagines, alternatim in obliquum, sparguntur, ita vt noua germina prodeant. Folia, primo verè erumpunt, Iridis angustiora, multoque longiora, sæpius sesquicubitalia, vnciali ferè latitudine, venosa, in aciem & mucronem fastigiata, elegantissimo virore nitentia, dorso aliquantum extante, quorum medium, reliqua plerumque superat, & illorum alia ex alijs prodeunt, ita tamen vt medium folium plerumque reliquis longius sit: quæ sub hyemis initium marcescunt & siccantur, ineunte autem vere noua germinant, trita, iucundum & aromaticum odorem spirant, tam viridia quam siccа, gustuque sunt feruido & amaricante, non tamen ingrato. Caulis, folio similis, è latere exit, eiusdem cum reliquis folijs lon-

b *Fallop. lib. 1. ex Gal. 6. de simpl. med. faculs.* c *lib. 25. cap. 13.* d *de plant. 7.* e *1. hist. 2. 2.* f *lib. 10. cap. 46.* g *lib. 1. cap. 2.* h *11. Collect.* i *lib. 25. cap. 13.* k *lib. 1. Corol. 2.* l *Cordo lib. 4. cap. 66.*

gitudinis, nonnunquam bicubitalis, qui à medio ad summum vsque foliorum modo planus, inferna verò parte crassus, angustus & triangulus: ex cuius quasi medio & latere nucamentum, Coryli iulo, vel Piperi longo simile, erectum, lineis obliquis, & transuersim se secantibus distinctum, prodit: flosculis, cum sese Iunio mense explicat, quadrifolijs, muscosis, pallidis & inodoris, plenum: quod paulatim augescit & nonnunquam digiti crassitiem & longitudinem adipiscitur, frequentibus tuberculis viridibus ita exornatum, vt Pinastri recentem conum æmuletur: aliquando ipsi nucamento foliolum breue & angustum subijcitur: nonnunquam, ad nucamenti exortum, aliud decuplo minus, adponi notauimus.

LOCVS. Apuleius inventu rarum scribit, & nonnisi cum flosculum produxerit agnosci posse, quod falsum esse Hermolaus *m* asserit: sed, propter posteriora verba, an nostrum intellexerit, dubitamus. E Nicomedia, quæ Bithyniæ ciuitas est, Galatis ac Colchis vicina, vbi optimum Acorum nasci tradit Dioscorides, quemadmodum Oribasius & plerique Dioscoridis interpretes, (non verò χαλκίδι, vt Parisiensis codex habet,) legunt. Plinius *n* quoque Acoro primas tribuit, qui in Colchide nascitur, juxta Phasim amnem, & vbique in aquosis. Et, etiamnum, ex quodam vastæ magnitudinis lacu, ad radices montis præcelsi, juxta Prusam Bithyniæ vrbem spontè proueniens Constantinopolim defertur. In finibus Lituaniæ & versus Tanaim ac Mæotim, vbi alba est Ruscia Moscis parens, in magna copia crescit. Sic etiam, supra Vilnam vrbem, in paludibus extremæ Lithuaniæ, Moscouiam spectante, vbi ab incolis *Tatarsky* appellatur, quod à Tartaris eius vsus primum illi fuerit demonstratus. Sic, è Transyluania, Polonia, Moscouiticisque tractibus, in celebriora emporia hactenus asportatus fuit. Iam verò in hortis non solùm Galliæ, Italiæ, verum etiam Germaniæ, magna copia colitur, cùm frigoris patientissimus sit, hyemis intemperiem non reformidet, atque adnatis, mirum in modum, locis tamen humidis, se propaget. Garzias Acorum (cum nonnisi A in Europa nasci tradant,) & sibi, & omnibus Arabibus, Turcis, Corasonibus & Indicis medicis ignotum esse scribit.

NOMEN. Dicitur Acorus vel Acorum Manardo, Trago, Matthiolo, Gesnero, Cordo, Aduersar. Lobelio, Lonicero, Dodonæo, Camerario, Gerardo: Acorus Dioscoridis: Calamus aromaticus officinarum Fallopio *o*, Acorum, Castori & Tabernæmontano: Acorum legitimum, Clusio: Acorum verum, Lugdunensi: Calamus aromaticus vulgò Mundellæ, Amato, Cæsalpino: Calamus Mæoticus Fuchsio *p*: Calamus noster, Iridis quædam species, Anguillaræ. Bellonius monet *q* Calamum aromaticum nostrarum officinarum, si quis in mercatorum Constantinopolitanorum officinis, desideret, Acorum ab illis petendum esse. Germanis, **Calmuß / Ackerwurtz.** Belgis, *Acorus.* Anglis, *Bastard or false calamus.* Gallis, *Acore.* Italis, *Acoro, Calamo aromatico.* Bohemis, *Prusť woret.* Polonis, *Tatarskie ziele*, id est, herba Tartarica, *Pruskuuor zecz.* B C

QVALITAS. Radices Acori gustu acres, odore autem non ingrato Dioscoridi *r*: at Galeno *s* gustu acres & modicè amaræ, odoreque non iniucundo: quare Dioscoridi Acorus vim calefactoriam habet: vel vt Plinius *r*, vis ei ad calefaciendum extenuandumque efficax: calefacit enim & desiccat ordine tertio, estque tenuium partium, Galeno, Aeginetæ *t*, Oribasio *u*, Aetio *x*. Veteres radice potissimum vsi sunt, at posteriores & folijs. Præstat Dioscoridi & Oribasio *y*, densum, album, carie non exesum, plenum (minimè rugosum) & odoratum: cuiusmodi est, quod in Colchide nascitur, quodque ex Galatia aduectum ἀσπλήπιον vocatur: verùm ἀσπλήνιον cum Oribasio legendum videtur, quod Acori radix lienem comminuere credatur. Lateris ☞, thoracis, (pectoris doloribus *a* & præcordijs *b*) hepatisque doloribus, subuenit radicis decoctum: lienes absumit, & Plinio *c* (lienes induratos iuuat, Galeno, Aeginetæ, Oribasio, & Aetio) itemque torminibus, (tormina discutit, si Lactucæ modo sumatur Plinio *c*) ruptis, conuulsis, (contusis & euersis *d*) vrinas *e* ciet: iuuat & eos quibus substillum est lotium. Ad lotium &

m *lib.1. in Dioscor. cõrol.* 2 n *lib.25.cap.13.* o *de compos. medic. cap.36.* p *de comp. med.* q *lib.1 obs. cap.76.* r *& Plinii lib.25.cap.13.* s *6 Simplic. & Oribas. 15. collect.* t *lib.7.* u *15. Collect. 2. synops.16.* x *tetrabibl 1. serm.1.* y *11. Collectaneor.* z *Dioscor.* a *Plinio lib.26.cap.5.* b *Plinio lib.26.cap.7.* c *lib.20. cap.8.* d *Plin. lib.26.cap.13* e *& Gal. Aegin. Oribas. 2. virt. simplic.1.*

menstrua

menſtrua multum facere Fallopius *f* notauit, qui radices in vino tenui coquit, cum ſucco boraginis miſcet, huius vſque ad cyathos quatuor exhibet, quo remedio, infinitos lotij ſuppreſsione laborantes, ſe ſanitati reſtituiſſe, aſſerit. Serpentum ℞ ictibus auxiliatur: ac inſeſſu, tanquam Iris ad muliebria (menſes *g* ſcilicet ſuppreſſos promouendo,) conducit. Interioribus fœminarum morbis vtile *b*. Teſtium tumores radix decocta in vino tritaque & illita: durities *h* & collectiones omnes ſanat, decocto eius herbæ fouentibus. Succus radicis, Dioſcoridi, ea quæ pupillæ officiunt, caliginemque offundunt, diſcutit: Plinio ſuccus potus: Galeno & Oribaſio, ceratoidis craſsitiem detergit ſimul atque extenuat: ad quod melior ipſius ſuccus. Vtiliter etiam ipſa radix antidotis miſcetur, Dioſcoride & Plinio monentibus: quare, aliquot antidota, ex Acoro confecta, Myrepſius *i* propoſuit. Quod verò recentiores Acorum ad cerebri & neruorum ægritudines frigidas tantoperè extollant, licet, conſiderato ipſius temperamento, neruis prodeſſe putandum ſit, nihil tamen à Dioſcoride, Galeno, Aegineta, Oribaſio, Aetio, quod hactenus legerimus, de huiuſmodi iuvamento traditum eſt, quod de Pſeudoacoro Matthiolus tradit. Noſtra ætate, & eclegmatis, non abſque fructu, additur, quando craſsi, crudi, frigidique humores pulmones & pectus occupant: Acori, ex *k* aqua decocti vapor, per infundibulum hiante ore exceptus, maximo iuuamento eſt tuſsi: eiuſdem quoque radicis puluis & cinamomi drachma, in vini abſinthitis hauſtu ſumta, frigidum infirmumque ventriculum roborat. Oxymel ex Acoro, ad refrigeratos lienes, & refrigerata iecinora, hoc pacto Matthiolus conficit. Acori radicum libra, craſsiuſculè trita, tribus diebus in aceto maceratur, poſtea ad medias coquitur, dein linteolo percolatur, demum mel quod ſufficit adiungitur, & quouſque acetum euaneſcat coquitur, quotidie vncia cum eiuſdem Acori decocto exhibeatur. Radix, aduerſus corruptas aquas vtilis: quę fortè ratio, cur Tartari plerumque hanc radicem circumferant, nec aquam bibant, quin prius in ea Acori radicem macerarint: ſimile quiddam Mattheus à Michon *l* A tradit. Recentes eius radices, cortice liberatas & diligenter repurgatas, Conſtantinopoli ſaccharo vel melle condire ſolent, & in uſum ſeruare: mane namque, adverſus corrupti aëris contagia, plerumque edere ſolent; Cluſio monente. Germani eas hoc modo condiunt: radices integras, in aqua, donec molleſcant, decoquunt, vt ſic aliquantulum amaritudinem deponant, cortice delibrant: quod ſi nimium intumeſcant, per longitudinem findunt: B mox in cribro ſetaceo exſiccant: dein ſaccharum coctum, non tamen nimium calens, affundunt: horis viginti quatuor vbi ſteterint, colant, in ſyrupi conſiſtentiam coquunt, & rurſus tepidum affundunt. Hæ, ſic conditæ, ventriculum humidum exſiccant, concoctionem juuant, halitum commendant, obſtructiones viſcerum tollunt, vrinas & menſes promouent, & venerem irritant. Verùm, & folia exſiccata Germani reponunt, quibus in vinis medicatis & C fotubus vtuntur. Controuertitur inter autores, de ACORO Dioſcoridis, quidnam ſit? alijs hanc, alijs aliam radicem ſtatuentibus, breuibus eorum opiniones referamus. Primò, vulgus Pharmacopœorum, hactenus, pro Acoro Dioſcoridis, Pſeudoacorum aſſumpſere: qui ſuas habent aſſeclas, inter quos Ruellius *m*, qui, & veri Acori & adulterini deſcriptionem, miſcet, ac veri vires ſubijcit; verum, erroneum hoc eſſe, ſequens caput docebit. Alij, radicem eam D acerrimam & odoratam, quam officinæ, Mauritanos ſecutæ, Galangam, (ſed minorem) vocant, Acorum, vt Braſſavolas cum Leoniceno, ſtatuunt. Verùm, Cypero potius cognata videretur Galanga, niſi Myrti folia Garzias tribueret, (cuius nomine, Cyperus, Galanga ſylueſtris nonnullis dicitur:) & Acorus Iridi ſimilis: non enim videas radices Galangæ, Iridi ſimiles, nec ſubalbicantes, quales Acori, Dioſcoride monente: quin potius & extrinſecus & intrinſecus E rufeſcunt: quæ non ſolùm acres vt Acori, ſed etiam linguam adurunt: nec amaritudo ullà in Galanga: cum, Acori radicem ſubamaram, Galenus pronunciarit: ſed plenius capite de Galanga. Tertia ſententia eſt Fernelij *n* & Fuchſij, qui Galangam craſſam Acorum faciunt. Nam, cum Fuchſius, prioris Galangæ radices mi-

f comment. in lib. 1. Dioſcor cap. 6. *g Plin. lib. 26. cap. 15.* *h Plin. lib. 26. cap. 12.* *i de antid. ſect. 1 cap 41. 332. 466. 469.* *k Matthiolus.* *l Sarmatiæ lib. 1. cap. 12.* *m lib. 2. cap. 2.* *n lib. 5. method. med. cap. 24.*

nores, videret, quam vt Acori radices sta- A tui possent, Galangam maiorem Acorum, asseruit, quem Amatus secutus est, qui aliter prius senserat, & Cornarus *o* & Foësius *p*: idemque Cæsalpinus suspicatur. At Anguillara, Galangam maiorem, in plerisque, Acoro Dioscoridis quidem conuenire, docuit, sed effectum contrarium ostendere concludit. Sed, cum Iridi non sit similis, nec forma, nec colore, nec vlla in ea sit amaritudo, quin etiã Serapio diuersis capitibus, tanquam de rebus genere & facultate di- B uersis, egerit: imò recentiores Græci, Aetius & Actuarius & seorsim tria diuersa medicamenta nouerint, Acorum, Galangam, & Calamum, & aliquando in antidotorũ compositionibus simul tria illa, etiam diuerso pondere posuerint, vt in Aurea Alexandrina apud Actuarium *q* & Myrepsium *r* videre est, (qua in compositione, Pharmacopœi, Calamum & Galangam vtramq; assumere consueuere,) quis huic sententiæ adstipulabitur. Fallopius *s* asserit, Acorum C Græcorum & Galangam Auicennæ, cum Galanga officinarum nil commune habere, quia multa desiderentur: nam, etsi calidum & siccum sit, & rubrum, & acre, esse tamen & alia aromatica, quæ has quoque notas habeant. Quarta opinio est, Calamum aromaticum in officinis vulgò dictum, esse Acorum: quod Manardus *t* & Mundella suspicati sunt: siquidem ille, vel Acorum esse, vel aliam quandam rem sibi incognitam pronunciarit: & alibi *u*, vel D verum Acorum esse, vel viribus ei non disimilem: & Mundellæ *x*, officinarum Calamus magis ad Acori radicem accedit. Idem & Ericius Cordus suspicatur, & pro Acoro vtitur. Acorum esse, primus Tragus pronunciasse videtur: secutus Matthiolus & Amatus (in suis primis in Dioscoridem commentarijs, sub Roderici nomine editis,) Valerius Cordus *y*, qui ei malè tribuit florem magnum, Iridi æqualem, luteum, ita vt videatur cum Pseudoacoro E confundere. Secuti sunt posteriores penè omnes: & quidem rectè, cum enim omnes notæ Acoro à veteribus tributæ, pulcherrimè conueniant ei radici, quæ hodiè per totam Europam Calamus aromaticus, non tamen sine errore, appellatur, quid ni Acorum Dioscoridis pronunciemus? Dissentit Anguillara, his rationibus motus, quod calamo Aromatico recenti non sit is odor & sapor, quem Dioscorides Acoro tribuat, siquidem odoris sit ingratissimi & summè amarus: nec radicem Iridi esse similem, nec colore albo. Addit quin etiam, ex Dioscoridis contextu colligi, Acorum frustatim dissectum, nullius esse pretij: contrarium verò in calamo fieri, & hunc quo antiquior sit, eo magis amaricare ac suauius olere. Respondetur, radices recentes etiam odoratas esse: saporem amarum Galenum requirere, non tamen ita amaras esse, quin Tartari eas pro obsonio cum pane devorent, teste Matthiolo: quod verò Iridi sint similes, quis non videt? cum geniculatæ sint, solidæ & odoratæ: nec colorem album requirit Dioscorides, sed subalbum, (quod hæc dictio ὑπολεύκους notat.) Denique quomodo ex his verbis Dioscoridis, optimum est densum, plenum, carie non exesum, odoratum, colligat, frustulatim dissectum nullius esse pretij, non assequimur. Refert Hermolaus *z* legisse se, in Meotide Calamum odoratum nasci, radice subalbida & sine fistulis, plena intus & amara, specie Acori, de quo falsos esse quosdam Acorum putantes: & ab Ionio Ponto & Herculis columnis prorsus apud omnes, qui mediterranea colant Africæ, pro Acoro vicarium substituere, vt eadem non sint planè, maxima tamen germanitate visantur. Idem habet & Ruellius *a*. At inquies, si calamus Aromaticus officinarum non sit Acorus Dioscoridis, quid ergo erit? Et hic diuersæ sunt sententiæ. Alij namque, hunc verum Calamum aromaticum Dioscoridis, statuunt, vt cum Brassauola, Amatus & Cornarus fecere, sed malè, cùm non tantùm odore, sed etiam effigie tota, disideant: siquidem, Calamo huic officinarum, caulis arundineus non sit: at Calamus Dioscoridis, arundinaceo caule donatur & assulatim frangitur, vt plenius supra *b* fuit ostensum. Anguillara, Iridis speciem esse vult, eò quod notas quasdam cum Iride communes habeat, siquidem radix intrinsecus sit purpurea, eaque exsiccata meliorem odorem acquirat, folijs item correspondeat: imò, si frustatim diffecentur, suauioris esse odoris, quod & de Iridis radice Dioscorides tradiderit. Respondemus, & Dioscoridem Acorum, & folijs, &

o in emblem. in Dioscor. *p in sua pharmacop.* *q 5. method. med. 6.* *r de antidot. sect. 1. cap 1.* *s de compos. medicamentor. cap. 16.*
t lib. 6. epist. 3. *u lib. 19. epist. 3.* *x in exam. simplic. Brassauolæ.* *y in Dioscorid. lib. 1. cap. 17.* *z lib. 1. corol. 17.* *a lib. 1. cap. 37.* *b cap. de Calamo.*

radicibus,

radicibus, & odore, similem Iridi pronunciasse. At Cæsalpinus, Calamo huic aromatico, Costi Arabici descriptionem, satis conuenire statuit: Dioscoridis *c* hæc sunt: Costus præcellit Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate: quid hinc probare possit non video. Nunc quis sit officinarum Acorus, explicare oportet.

DE ACORO ADVLTERINO SEV ACORO OFFICINARVM.

CAPVT XIII.

ACORVS ADVLTERINVS.

ACORVS ADVLTERINVS SIVE OFFICINARVM: radicem habet longam, geniculatam, in obliquum actam, multis capillamentis fibratam, propter foliorum vestigia & reliquias, foris villosam & nigricantem, intus rubentem, substantia porosa, & A instar funis quibusdam venosa, gustu glandis instar vehementer adstringente, inodora, quotannis nouis oculis, instar Typhæ aquaticæ, germinante: folia, Iridis foliis longiora, & angustiora, dorso vtrinque extante, & iuxta mucronem euanescente, quorum ea, quæ prope radicem sunt, nonnunquam subrufa apparent, cæteris pallide virentibus: caule est glabro, tereti & striato, cauo & bicubitali: flores habet, Maio & Iunio mense, luteos, Iridis forma, sed minores, & angustioribus folijs, quorum tria priora folia deorsum reflectuntur: alia tria prioribus magis exigua, sursum feruntur: & eorum, quæ in veris Iridibus visuntur, quædam veluti rudimenta tantum, ac prima lineamenta: floribus siliquæ longitudine & crassitudine pollicari, triangulares, B intus trifido septo, in tria loculamenta, secundum longitudinem, diuisæ, succedunt, quæ semina multa, ordine congesta, compressa, plana, cartilaginea, lentibus multò maiora, cute primum lutea, mox rubente, tandem rufa intecta, medulla tamen intus alba odorata, sed saporis planè ingrati, continent.

LOCVS. Gaudet locis palustribus, humidis & riguis pratis & fluuiorum marginibus, Germaniæ, Galliæ & Italiæ: etiam in C hortis, quamuis non humido loco, propter radicem solidam & geniculatam, aliquandiu durat.

NOMEN. Dicitur Acorus Brunfelso, Fuchsio: Acorum Lacunæ: Acorum officinarum Fuchsio: Acorum adulterinum, Trago: Acorum falsum, Matthiolo, Castori: Acorus falsa, Cordo *a*, Gesnero *b*: Acorus vulgaris herbariorum, Gladioli genus, Cornaro: Acorus nostras, Ruellio: Acorus palustris, Fallopio: Acorus nostras D palustris, Aduersarijs, Lobelio: Acorus luteus falsus, Lugdunensi; Acorus vulgo & Iris sylvestris, Cæsalpino: Iris lutea, Dodonæo *c* & Cordo *d*: Iris palustris lutea, Tabernæmontano, Gerardo, Franco: Gladiolus luteus, Fuchsio *e*: Gladiolus aut Acorus falsus, Turnero: Gladiolus aquatica, vel luteis floribus, Amato: Pseudoiris, Dodonæo: Pseudoiris palustris, Eystettensi: Pseudoacorus, Matthiolo, & Lonicero, qui alio capite, sub Gladiolo luteo, de eo agit; & in viribus explicandis & Acori veri & falsi & Gladioli Dioscoridis vires confundit. Butomon Clusio *f*. Germanis, **Gälb Schwertel**, vel **Gälb Wasserschwertel**, id est, Gladiolus (à foliorum formia) aquaticus luteus, **Gälb Wassergilgen**, **Drackenwurtz**, **Waterkerwurtz**. Belgis, *Geel Lisch*. Anglis, *Water-flags or Flower de luce*. Gallis, *Glaieul de ma-*

c lib. 1. *cap.* 15. *a in Dioscorid.* *b libro de hortis.* *c edit. Gallica.* *d in historia.* *e in historia.* *f histor. variar.*

rais, ou Flambe baſtarde, ou de riuieres. Italis, *Giglio giallo, Acoro baſtardo.* Bohemis, *Koſateczhity faleßny.* Polonis, *Miczikonne Korzenie.* Huius radice officinæ pro legitima Acori radice vſæ ſunt, & perperam Acorum vocant. Oſtendamus quo nam hæc planta referatur. Ad Acorum quidam referunt, quos Seplaſiæ adhuc ſequuntur: ſed malè. Nam, licet in aliquibus fortaſſe Acoro conuenire poſſit, forma tamen & viribus ab eo plurimum diſſidet: radices namque formâ & colore variant, ſic & caulis, flos & ſemen. Radix huius inodora, auſteri & acerbi ſaporis: Acori vero odoratiſſima, acris & amara, quare contrarium habeant temperamẽtum neceſſe eſt. Nec valet obiectio, Acorum in noſtris regionibus ſic degenerare: nam, præterquam quod notus iam ſit Acorus verus, tamen hic Pſeudoacorus etiam in calidis regionibus proueniens, eandem auſteritatem ſeruat: &, è contra, verus Acorus, frigidioribus regionibus naſcens, eandem habet acrimoniam, quam in Syria multo calidiore terra enatus. Ruellius *g* cum vero Acoro confundit, veriſque Acori vires ei perperam tribuit. Et, vt Fallopius *h*, Acorum in paluſtribus natum, quidam verum Acorum eſſe voluerunt, ſed errant, quoniam planta hæc communiſſima eſt, & radices habet rubras, non acres, neque amaras. Alij ad Xiphion, ſeu gladiolum referunt, vt Tragus & Cornarus. Fallopius *h* autem non conſentit, ſed potius Xiridem aquaticam eſſe, quoniam radix vim habeat, ſpicula infixa extrahendi, ſicut radix Xiridis faciat. Alij, Butomon Theophraſti *i* ſtatuunt, vt Valerandus Donreus, Lobelio monente: quam ſententiam, Lugdunenſis herbarij autor, approbat. Sed, quid Butomus ſit Theophraſti, ſupra *k* oſtendimus. Alij, Irim improbatam, quæ in maritimis naſcatur, apud Theophraſtum & Plinium, volunt, vt Cæſalpinus. Verùm, ob breuitatem, nil ex Plinio *l*, taceo ex Thophraſto, elicias. Dodonæus, Iridi quam Acoro ſimiliorem ſtatuit: Acoro vero, vel Galangæ proximiorem, propter radicis vim adſtrictoriam, Aduerſaria pronunciant: hinc ψευδοάκορον dicitur.

QVALITAS ET VIRES. Radix hæc, quæ minimè contemnenda deſiccandi & inſigni vi adſtrictoria, pollet: an verò frigida, an calida ſimul ſit ambigitur, ſiquidem citra excalfactionem deſiccare, cum Fuchſio, herbarij Lugdunenſis autor ſcribit: at frigidam & ſiccam ordine ſecundo, Dodonæus pronunciauit: Matthiolo vero radix, cuius tantum ſit vſus, exſiccat, & non niſi parum excalfacit: verum, vt Aduerſaria monent, ſi non primore lingua, ſed intimo gutture, explores, aliquid acrimoniæ guſtanti ſemper inurit, non quidem illico prima impreſſione, ſed aliquanta cunctatione: quare non frigidum ſed mediocriter calidum pronunciare oportet. Notauimus flores feruentiſſimi guſtus eſſe, ita vt guſtati, nec ſucco deglutito, fauces, omni Siliquaſtro violentius, vellicent, nullo interim, vt ex Aro, veſtigio caloris mordacitatisque relicto, vel impreſſo. Sanguinem vndiquaq; manantem radix ſupprimit: ſunt, qui tantarum virium ſtatuant, vt duntaxat corpori appenſa, appreſſaque, quemlibet ſanguinis fluxum ſiſtat: imò, ab omni ſanguinis fluore tutum præſtare Pandectarius, aſſerit: Maio menſe lectam, ſpaſmum flatulentum quoque abigere aiunt. Ad menſium fluxum nimium, ſucco radicis ad ignem expreſſo, aliqui vtuntur. Veſicæ & coxendicum dolores, in vino decoctam & potam, mitigare, Tragus autor eſt. E radice, eclegma aduerſus calculum, conficiunt. Matthiolus, qui alias inutilem & inodoram dicit, teſtatur multorum experimento conſtare, propria ſua natura, ad omnes neruorum & cerebri affectus valere. Foëſio *m*, Acori paluſtris vſus nocet, ſed Acori Indici, hoc eſt Galangæ craſſioris, conuenit. Radices, & melle, & ſaccharo, inſtar Zingiberis, conditas, ad oceanum magnum, ſeruari, & augendi ſeminis gratia dari, Cornarus *n* ſcribit. Harum etiam, in Diacoro officinarum, vſus eſt: licet, non deſint, qui verum Acorum, hoc eſt, Calamum aromaticum officinarum, magis in hac confectione probent. Etſi vero, in vulgato hoc Acoro, calor ſit remiſſus, plus tamen caloris & roboris ventriculo, partibusque finitimis addit, quàm verus Acorus, qui ſuo feruore potius innatum calorem diſſipat, atque vires inſitas populatur: quod vulgus etiam nouit. Sunt, qui gratiæ conciliandæ cauſa, Caryophyllos traijciant, vt & in Iuglandibus fit, ac neutiquam contemnendum experiuntur.

g lib. & cap. 2. *h comment. in lib. 1. Dioſc. cap. 7.* *i hiſtor. 8. medic. in Acoro.* *k capite de Sparganio.* *l lib. 21. cap. 7.* *m de compoſ.* *n lib. 1. in Dioſcorid.*

riuntur. Conserua, ex radicibus Acori tu-
sis, per cribrum mèdicum transmissis, quæ
saccharo duplo ad electuarium percocto,
excipiuntur, paratur. Ex floribus, quam
rectè aliqui aquam destillent, qua ad in-
flammationes oculorum vtuntur, quis ex
florum qualitate non colligit?

DE ACORO ADVLTERINO AQVITANICO.

CAPVT XIV.

ACORVS ADVLTERINVS AQVITANICVS: A radice est crassiore, densiore quam Chinæ, aut Galangæ, ei tamen concolore, prædura, frangenti contumace, lignosiore quam Chinæ, prælonga, tuberosis geniculis cincta, quæ adstrictionis plurimum habet: tota est crassa, inertisque facultatis, nil leuitatis emplasticæ, vti China habens.

LOCVS. In agro Tholosano plusculis ab hinc annis erutâ, quam Pharmacopœi pro China, & venditare & venundare ausi fuere, quod facie esset haud ita dissimili, sapore ferme nullo, eoque Apio affini. Arundinacea effigie, Antuerpiam Londinumque delata, Chinam ementita, ita vt multos Medicos in lætitiam coniecerit, ratos, se in Gallia Chinam inuenisse, ad Luis Venereæ apparatum: sed Acorum, non Chinam, gustus & euentus patefecit. Morbo Neapolitano curando ineptissimum, norunt, qui frustra sæpiùs experti sunt: tametsi ad vlcera mala & strumas illi suæ dotes non desint. Hæc, de Acoro Aquitanico, ex Aduersariorum Penæ & Lobelij opere desumpta sunt.

NOMEN. Acorus Aquitanicus Penæ: China Spuria Acori effigie, Lobelio *a*, dicitur.

DE GALANGA.

CAPVT XV.

GALANGA, quæ recentioribus Græcis γαλάγγα, Arabibus *Calingian* nominatur, etsi apud Serapionem *a* & cæteros Mauritanos, *Culungem*, aut *Galungen* corruptè legatur: nunc verò *b* *Caluegia* ab ipsis nominatur. Germanis, **Galganwurtz**. Belgis, *Galigaen*. Gallis, *Galingal* vocitatur. Hæc officinis duplex est, maior & minor.

I. GALANGA MINOR.

B

I. GALANGA MINOR, quæ simpliciter, nulla cognomenti adiectione, & propriè, hactenus Galangæ nomine cognita fuit: nunc verò, cum & alia eiusdem nominis, & quidem maior afferatur, minoris cognomine ab altera distinguitur: quamuis, & formâ, & nonnihil facultatibus, differat. Radice est geniculata, & in quosdam nodos crassiores, & (iuxta nodulos ex interuallis) nonnihil intorta, inæquali, læui & adnatis in transuersum & in obliquum tendentibus brachiata, crassitudine minimum digitum æquante: foliorum vestigijs ex interuallo ceu circulis cincta, foris rufa & subfusca, intus autem flaua (at Paludano *c*; tum foris, tum intus rubens;) quæ dura, solida, venosa cum frangitur, tritu difficilis: odore valdè acri, aromatum modo iucundo, & Cyperum quadantenus, tum forma, tum odore, imitante: vnde, à non paucis, pro Cypero Babylonico, habetur. Sapore Piperis, seu ignis instar feruido, & aromatico, linguam vellicante: folijs, autore Garzia, Myrti, (quibus à Galanga maiore, multum dissidet.) Duarum palmarum altitudine fruticat.

LOCVS. Sponte nascitur: ex Chinarum *d* regione, in Indiam, inde in Lusitaniam defertur. At Matthiolus, in Italiam, tam ex Memphi, quam ex Syria, transferri scribit.

NOMEN. Galanga & Galanga minor, officinis dicitur: Galanga, Ruellio, Brassauo-

a *editio Belgica & iconib.* a *cap. 312.* b *4. part. Ind. Orient. cap. 39.* c *notis in 4. part. Ind. Orientalis cap. 39.* d *4. part. Indiæ Orientalis cap. 39.*

læ, Mun-

læ, Mundellæ, Gesnero *e*. Galanga minor, A Matthiolo, Cordo *f*, Fuchsio *g*, Cornaro, (quam, herbarij sagaciores, Babylonicum Cyperum appellant) Lonicero, Aduersarijs, Garziæ, Lobelio, Acostę, Lugdunensi, Tabernæmontano: Galanga Indica, seplasiarijs subtilis, Amato: Galanga tenuis, Costæo: Galanga officinarum & Cyperus Babylonica Græcis recentioribus, Cæsalpino: Chinẽsibus apud quos nascitur *Lauandou h*. Huius, tanquam nobilioris, magisque odoratæ, precipuus vsus est: sed eligenda est B densa, mediocriter ponderosa, foris in fusco rufa, intus fulua, minimè pallida, dum cultro inciditur splendens, nequaquam vermibus corrosa, gustu cum aromatica suauitate acerrima & odoratissima: quę enim candicat & pondere cedit, aut odore vacat, aut crebris scatet foraminibus, aut in puluerem fatiscit, improbatur. At cum adulterari soleat, notandum, vt Ruellius *i* & Matthiolus monent, esse impostores qui intortis Iunci, (Cyperi, inquit Matthiolus,) radicibus, in C aceto piperato maceratis, Galangę acrimoniam, mentiantur, sed impostura, cortice deraso, detegitur, qui hunc saporem ebiberat, interius namque tale nihil resipere inuenitur.

II. GALANGA VERÒ MAIOR, sic dicta, quod Galangę figura respondeat, illa tamen multo maior est: radice siquidem est pollicem, & duos interdum digitos crassa, nodosa (arundinis modo Garziæ: vel, vt Pe-D na; Acori palustris vulgaris,) inæquali, quasi ramis brachiata, vestigijs foliorum candicantibus veluti circulis cincta, & gracilibus neruosisque cirris fibrata: colore foris rufo, vel subnigro: substantia intus alba, leui, venosa, Zingiberi simili, odore acri (non tamen æquè vt prior odorata & fragrante) sternutamenta prouocante, sapore acerrimo, ingrato, ventriculum subuertente: quæ vt autor Garzias binum ferè cubitorum, (Iauanensis *k* verò quinque spithamarum) altitudine attollitur, folijs mucronatis in modum cuspidis lanceæ (vel, vt Pena, folijs Iridis aut Xiridis nigricantibus, angustioribus tamen.) Caulis ex eorundem inuolucris vt in Orchidum generibus videtur: flos candidus & inodorus (folia *l* & flores florem Lis (Iridis forte, nam *Lisil*

II. GALANGA MAIOR.

Belgis hanc denotat.) æmulantur) semen paruum.

LOCVS. In Iaua *k* & Malabay sponte sua crescit non arte, non industria exculta: &, licet *k* sponte quoque vbiuis proueniat, nihilominus tamen, à quibusdam Indis, in hortis quoque plantatur. Verum, Garzia autore, seritur radice duntaxat vt Zingiber, radice in terram defossa, non semine. At ex semine nata, exigua quantitate, quanta videlicet acetarijs, & huius gentis vsui medico sufficit, prouenit. In Sunda *m* & insula Bali quoque crescit, vbi Liburnicis in Septentrionem redituris, venundant. In Alepo Syriæ reperiri autor Anguillara: vbi vulgo, (scribit Pena,) Iris putatur & nominatur propter arctam foliorũ potius quam radicis similitudinem: qui & in hortis Patauinis & Venetis vidit.

NOMEN. Galanga maior, Matthiolo, Cordo *n*, Lonicero, Aduersarijs, Garziæ, Lobelio, Cæsalpino, Lugdunensi, Tabernæmontano: Galanga crassa, Amato, Costæo: Acorus, seu Galanga maior Leoniceno, Brassauolæ, Fuchsio *o*, Cornaro, Fernelio *p*: Acorus Indicus Fœsio *q*. In India *Payas k* vocatur. Iauanensibus, apud quos

e in Catalogo. f in historia. g de compositi. medicament. h Linscott. part. 4. Ind. Orient. cap. 39. i lib. 2. cap. 4. k 4. part. Indiæ Orient. cap. 39. l 4. part. Indiæ Orient. appendic. in qua enarratio animalium fructuum arborumq; cap. 7. & 4. part. cap. 7. vbi in figura 18. pingitur. m 3. part. Indiæ Orient. cap. 39. n in historia. o de compositi. medic. p lib. 5. meth. cap. 18. & 24. q de compos. med. in Acoro.

crescit,

crescit, *Lancuaz* dicitur. Vtramque Galangam, veteribus ignotam fuisse, & Arabibus non satis perspectam, plerique censent. Etenim Auicenna & Serapio, autore Garzia, exactam huius plantæ notitiam non habuere, cum dubitanter de ea scripserint, ita vt Auicenna duobus diuersis capitibus de ea egerit: altero *r* sub *Calangiam*, altero *s* vero sub *Casechendar* nomine. Sed, sub quo nomine, vel maioris, vel minoris, meminerint, ignoramus. Contra vero, Costæus *t* legitimam vtramque esse quæ circumferatur, scribit, quod Serapionis & Auicennæ historia collata, patefaciat. Suspicatur Pena, Arabes Galatium Acorum, quod cæteris Dioscorides *u* præfert, in Galauge siue Galangæ nomenclaturam deprauasse, vt, qui forte Galangam, Acori speciem esse putarint. Fortasse autoritate Brassauolæ *x* motus, qui, præceptorem Leonicenum secutus, Galangam Acorum apud Dioscoridem esse voluit, eò quod folia Iridis, angustiora tantum habeat: radices implicatas, in rectum altúmue actas, gustu acres, odore non ingratas. Et, quemadmodum Dioscorides, Acori radicem, subalbidam dixerit: sic Galangam, quæ antiqua non sit, colorem ὑπόλευκον subalbidum habere, si recte consideretur: quoad gustum, Acorum Dioscoridem gustu acrem dicere, & nullam amaritudinis facere mentionem: & Galeno, gustu acri & modice amaro esse: quod si Galangam gustaueris, percepturum cum acredine nonnihil amaroris, sed adeo vincere acredinem, vt id pauxillum amari vix persentiatur. Fuchsius *y* assentitur, quod omnes eas in se notas habeat: addens, concesso non esse Acorum, tamen præstare, hac, in Acori veri inopia, vti, reiecta vulgaris Acori radice. Amati *z* quoque est sententia, Galangam crassam, verum esse Acorum, quod radicis figura, & sapor ad amaritudinem tendens, testetur: quoad colorem, in quo maior, vel tota difficultas appareat, cum Galanga nigra ad rubedinem vergat, Acorus verò, vt tradit Dioscorides, albus esse debeat & candicans, Plinium hanc animaduertisse dubitationem, illique occurrisse & eam diluisse, dum Acorum Ponticum *a* optimum esse dixit, qui radices nigras habeat, quales in Galanga crassa conspiciantur, in parte præcipuè exteriore superficiali, ad rufedinem vergente. Et, quod subdat Plinius *a*, Creticas candidiores Ponticis, absurdum asserere, videri, cum Creticas radices candidiores Ponticis insinuet, ac si Ponticas candidas dixisset, cum potius eas nigras præfixerit: sed dubitationem omnem sustulisse, exponentem vtique ponticas Acori radices candidas esse, quoad partes centrales interiores: sed Creticas Ponticis candidiores esse, in eisdem partibus, cùm vtræque nigræ sint in parte exteriore. Addit, Dioscoridem *b*, cùm inquit, Acori radicem primam habere bonitatis æstimationem, quæ colore sit subalbida, densa & candicans, intelligendum in parte interiore, cum in exteriore potius nigricet cum quadam rufedine, vt in Galanga crassa conspiciatur, cui nec folia Iridis desint, vt ab ijs acceperit, qui Guineam nauigarint, & eam inde eradicantes, singulis annis transuehant, quanquam à Syria & Babylonia eam quoq; afferant: vnde multi herbarum consectores, Cyperum Babylonicum eam cognominauerint. Hæc Amatus. Verùm, Acori radix, vt capite proprio fuit ostensum, albida, odora, amaricans, fractu facilis, colore & concretione Iridi similis est: Galangæ verò minoris radix, ex fusco intus foris-que rufescit, frangenti est contumax. Vires etiam contradicunt: minor enim odorata est, sapore admodum acri, (adeò vt mansa, Piperis vel Zingiberis modo linguam & fauces vellicet,) aromatico, minimè amaro. Maioris verò radix, viribus est imbecillioribus, colore dilutiore quidem, sed minus odorata, & adstringit, quæ vis Acoro non inest: quare Iridi aduersus vuluarum vitia substitui non potest, quod tamen cum Dioscoride Galenus requirit. Adde, quod recentiores Græci medici, Aetius, Actuarius & Myrepsius: imò & Serapio & Auicenna, de Acoro & Galanga diuersis locis (quod etiam Anguillaram mouit) tractant, vt capite de Acoro etiam ostendimus. Fallopius *c* quoque eos, qui Galangam officinarum, Acorum dixerint, errare asserit: nam vtrique Galangæ colorem rubeum inesse, vtramque in calidis regionibus prouenire: Acorum verò in frigidis: sic, Galangam amaram non esse, vt de Acoro Galenus dixerit: præterea Galangam habere genicula, sed totam sub terra opertam manere: ha-

r lib.2. cap.321. *s lib.2. cap.196.* *t in Mesuem.* *u lib.1. cap.2.* *x in exam. simplic.* *y lib. de compos. medic.* *z lib.1. in Dioscor.* *a lib.25. cap.13.* *b lib.1. cap.2.* *c comment. in lib.1. Dios. cap.6.*

bere radices capillares, toti radici crassæ circumpositas, ac ipsam vndiquaque circumdantes, at in Iridis radice, in vna tantum parte radiculas illas esse. Monachi in Mesuem *d*, Galangam Schœnanthi radicem esse volunt: quam opinionem, etiam Matthiolus refutauit. Inutilis enim est Schœnanthi radix, Galangæ verò, vt mox dicetur, vtilissima. Et Schœnanthum, autore Garzia, in Arabia & Calaiate nascitur: Galanga verò, in China & Iaua, prouincijs ab Arabia procul dissitis; prouenit. Costæo *e*, Iunci species videtur, si appendices spectentur, quæ vtrique sint frequentissimæ. Clusius *f* sibi persuadet, Galangam nostram maiorem, Iridis genus esse, simile forte ei, quod in sua Pannonicarum stirpium historia primum posuit, & Iridem Chalcedonico flore vario, supra nominauimus. At Matthiolus, non esse Iridi similem, vel Acori radicem referre, sed Arundinis potius. Quod Galangam minorem attinet: alij, ad Cyperum retulere, Cyperum *Babylonicam* vocantes, vt monent Cordus *g*, Gesnerus *h*, Lonicerus: & id ob odorem, vt habet Ruellius: imò & ob figuram quandam, vt Fuchsius *i* & Matthiolus: hicque, Cyperi potius, quàm Iridis folio prouenire, credidit: quod dubio procul Lonicerum mouit, vt vtramq; Galangam folijs Iridis effingi curarit. Aduersarijs verò, an sit Cyperi species potius, quàm Galangæ aut Acori difficile est statuere. Licet enim radices aspectu, duritie, odore, sapore, & nonnihil figura, Cyperum longam repræsentent, certe folia, si Myrti sunt, plurimum, non solum à Cypero, sed & Acoro, imò & Galanga maiore, distabunt. Ruscо nostro congeneres, Cæsalpinus refert: imò suspicatur, Dioscoridem *k*, pro Piperis radice Galangam minorem, sumpsisse, idq; ob similitudinem saporis cum Pipere: quod alij de Zingibere censent. Sanè Galanga maior, vt minore crassior est, ita ignauior & viribus infirmior est: eligenda tamen maxima, leuis, plena, ac vermibus non corrosa: quinquennium enim asseruari potest.

QVALITAS ET VIRES. Galangam suam, Auicenna, calidam & siccam in secundo statuit: at, recentioribus *l*, Galanga calfacit & exsiccat ordine tertio: cuius, apud A recentiores medicos, tam Græcos quam Latinos, ad frigidos affectus, magnus vsus est. Medicamentum est cephalicum, cardiacum & stomachicum. Nam, Fernelio *m* frigidis & flatuosis, cerebri & ventriculi affectibus, medetur, & naribus indita cerebrum iuuat & firmat: idem *n*, radicem saccharo conditam, ad frigidos cerebri & neruorum affectus, & eorum robur accersendum, & peculiariter *o* ad artuum dolores, commendat. Cephalæam tollit, si B diebus singulis modica quantitate masticetur. Cordis palpitationi cum succo plantaginis vtilis, & ad lypothymias, si à frigore causentur, puluis cum vino generoso, vel aqua melissæ, vel succo Borraginis: quare consueuere Germani, ijs quibus vena secta, masticandam præbere. Ventriculum roborat, concoctionem eius iuuat: eius dolores, vt & coli & flatuosos vteri affectus, (aliqui & menses promouere volunt,) si, mane & vesperi, decocta ex vino bibatur, C sedat. Acidis ructibus, subuenit etiam radix sola, hyeme in regione frigida commansa: mane masticata, & in ore retenta, humiditatem saliualem & catarrhalem desiccat: cerebrum confortat, calorem natiuum viuificat: halitum ore retenta commendat, & fœtorem in vino decocta, tollit. Renes refrigeratos & venerem roborat vim genitalem suscitando, etiam *p* ore detenta venerem stimulare creditur. Antidotus è Galanga habetur apud Nicolaum Myrepsium *q*, D quæ stomachicis, lienosis & concoctione destitutis prodest, ad singultum etiam, & eos quibus cibus in ventriculo acescit, iuuat: malum habitum corporis, hydropem & totius corporis refrigerationem emendat. Habet & aliam similem ei *r*, quæ est apud Mesuem, quem & officinæ sequuntur, quæ calefaciendo, siccando, detergendo frigidum ventriculum & hepar adiuuat: quam alij in Electuarij formam, cum saccharo & melle redigunt: alij cum solo melle. Sicca E etiam seruatur, & per se, aut cum vino decoctionis Galangæ, horis duabus ante cibum datur: æstate tamen, calidis naturis ac morbis, vitanda. Sic & Auicenna suam Diagalangam à Mesuei diuersam habet, & alij alias proponunt.

* * * * * * * * *

d *distinct.* 1. *cap.* 47. e *in Mesuem.* f *notis in Acostam.* g *hist. plant. lib.* 4. *cap.* 65. h *in Catal. plant.* i *lib. de compos. medic.*
k *lib.* 2. *cap.* 189. l *Fernel. lib.* 5. *meth. cap* 18. & 23. m *lib.* 5. *meth. cap.* 18. n *lib.* 7. *meth. cap. de conditis.* o *lib.* 5. *meth. cap.* 22.
p *Fernel. lib.* 5. *method. cap.* 18. & 23. q *sect.* 1. *cap.* 630. r *cap.* 222.

DE

DE GALANGA MAIORE ACOSTÆ.

CAPVT XVI.

GALANGAM duplicem facit Acosta, minorem de qua prius, & maiorem, quæ licet cum nostra conuenire videatur, ipsius tamen & descriptionem & icónem subijciemus, siquidem quædam habeat haud prætermittenda: quæ Clusius sic reddidit.

GALANGA ACOSTÆ.

GALANGA ALTERA MAIOR, plurima nascẽs in Iaua & Malabar, cuius descriptionẽ, quod in maiore vsu sit, hic damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnunquam amplior, fœcundiore præsertim solo: folia habet Orchidi à Dioscoride descriptæ similia, longiora tamen & latiora, supernè saturatius, infernè dilutius virentia: caulem, ex foliorum inuolucris constantem, vti in Orchidum generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem, secundum caput, crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed maiorem, nonnunquam capitula, hastulæ regiæ modo, proferentem. Seritur radice, quæ mirum in modum sese propagat. Appellatur à Canarinis & Brachmanis (qui-

A bus maximo est in vsu, cum in hominum, tum iumentorum morbis, quique eam ordinariè cùm Oryza, vel piscibus, vel in acetarijs edunt.) *Caccharu*: ab Arabibus, *Caluegian*: in Iaua *Lancuax*: in Malabar, *Cua*. Adeo autem vulgaris est, apud Malabarenses, huius radicis vsus, vt non modo in medendis morbis eam vsurpent, sed in farinam etiàm conuertant, ex qua cum Cocci seu Nucis Indicæ lacte, nonnunquam Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis
B genus pinsunt, in tenuium placentarum formàm, & *Apàs* vocant: in delicijs est hic panis, præbentque ijs qui ventriculi debilitate & frigiditate laborant, in alui doloribus, vteri affectibus, & vrinæ difficultatibus: quo postremo in morbo, miram eius efficaciam experiuntur: siue ob humores crassos, & pituitosos, flatúsue, aut arenulas in vreteribus, aut collo vesicæ, congestas, vrinæ difficultas orta sit, vel etiàm ex carnis excrescentia in ipso vesicæ collo, aut meati-
C bus nata. Præbent verò edendum hunc panem, deinde hausturn *Nimpa* (quæ veluti aqua ardens est) concedunt: in inguinibus verò, supráque pubem, & collum vesicæ, folia Nympheæ, decocta in aqua, & macerata, atque adhuc calentia, applicant. Subijcit Clusius, neque hunc autorem, neque Garziam ab Orta, sibi in Galangæ maioris descriptione satisfacere, præsertim si ea, qua Europæ officinæ vtuntur, legitima sit Ga-
D langa maior: etenim eius radices multò maiorem similitudinem habere cum Iridis, quam cum Asphodeli, aut Zingiberis radicibus. Hanc Galangæ etiam nomine sine vlla descriptione; Castor Durantes proponit: eandem & Lugdunensis, Galangæ Acostæ nomine, exhibet.

DE ZINGIBERE.

CAPVT XVII.

CVM ZINGIBER folia habeat, Iridi seu Galangæ maiori similia, & siliquam, aliquatenus Xiridi similem, de ea nunc sermo erit. ZINGIBER. Græcis voce Barbamo erit. Dioscoridi *a* quidem ζιγγίβερις: Aeginetæ ζιγγίβερις: Aetio & Sethi, ζιγγίβερι: Galeno & Oribasio, ζίγγιβερ: quibusdam ῥιγγίβερι, dicitur: Latinis Zingiber & Gin-
E

a libro 2. cap. 190.

giber: Plinio *b* Zimpiberi & Zingiberi. Arabibus, Persis, Turcis, monentibus Garzia, Acosta, & Paludano *c*. *Gengibil*, non *Lengibel*, vt corruptè apud Serapionem *d* legitur: in Guzarate, Decan, & Bengala, cum adhuc viride est, *Adrac*: siccatum verò, *Sucle*: in Malabar, tam viride quam siccum, *Ingi*: in Malaua *Aliaa*: in Insula Dantogil *Saquauiro* nominatur: Iaponice *Ganti*, quod corbibus præmagnis foro inferri solet, Linscotto *e* referente: hic tamen sequenti capite *Ganti* scribit radicem esse vt Zingiber, in Sundam ex China allatam, quam Indicaram faciunt, quod illa corpora sua infricent. Germanis, Ingber / Imber. Belgis, *Gengber*. Anglis, *Ginger*. Gallis, *Gingembre*. Italis, *Gengeno*. Hispanis, *Gengiure*, *Gingebre*. Lusitanis, *Gengibre*. Dioscorides *f* sic descripsit: Gingiberis sui generis planta est, quę in Troglodytica Arabia plurimum nascitur: huius herba virente cocta ad multa, perinde atque nos Ruta, vtuntur, & primis potionibus, & edulijs, admiscentes. Huius radices, Cyperi modo, paruæ sunt candicantes & odoratæ, atque Piper sapore imitantur. Quod Dioscorides scribit, primis potionibus admisceri, quas προπόσεις vocat, intelligit potiones, quæ cibo præmittuntur, quæ & προπόματα appellantur: quarum & hodie vsus multus est apud Septentrionales maximè gentes, quibus Claretum & Hippocras nominatur: in quibus non herbæ, cum non adferatur, sed radicis vsus est, quæ aut cum alijs incoquitur, aut ea in saccos indita, vinum superfusum transcolatur. Subiungit, & edulijs seu pulmentis addi: quod, non solum, adhuc apud Indos obseruatur, verum & Germanis vsitatissimum, vt radicem & carnibus & piscibus potissimum coquendis, tum crassius incisam, tum in puluerem comminutam, adponant. In Troglodytica Arabia nasci scribit: Verum Garzias & Acosta tradunt, nasci quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat: in Arabia verò non nasci, quandoquidem ad Arabes ipsos importetur. Plinij *g* hæc sunt: non est Piperis arboris radix, vt aliqui existimauere, (idem Dioscorides: præcedenti capite de Pipere, etiam tradidit,) quod vocant Zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim, in Arabia atque Troglodytica, in villis nascitur, paruæ herbæ radice candida. Huius differentias nullas veteres agnouere, verum recentiores, quare à vulgatissimo ordiamur. Non enim cum Dioscoride conuenire videntur, qui radiculas paruas tribuit, at Garzias radice Iridis, ac multo maiore quam Cyperi, depingit, quod ipsum Christophorus à Costa confirmat: & Ludouicus Romanus *h* scribit: radicem erui quatuor, octo, ac interdum etiam, duodecim vnciarum pondo, quippe, cum minimè omnibus eadem amplitudo sit.

ZINGIBER, radice est ad ternos vel quaternos palmos, arundinum modo, in profundum acta, inæquali, modice plana, frequentibus geniculis, in laterales partes, diuisa, (radice *i*, Liliorum, fortè Iridis, æmula & nodosa,) quoquo versum reptante, longitudine sesquiunciali, nonnunquam maiore, pollicis crassitudine ac minore, foris albicante, aut in candido subfusca, carne alba, friabili, tenera, (nam, licet Scapo *k* firmo sit, radice tamen maiore est,) per cuius longitudinem venæ neruosæ feruntur: gustu Piperis modo feruida, acerrima, odore aromatico, quæ, testante Acosta, etiamnum viridis leuiter adurit, minusque quam cum sicca est mordicat, & quo loca, in quibus nascitur, magis humecta sunt, eo minus acrimoniæ retinet, quo vero sicciora sunt, magis acris est: quare Zingiber, quod in Bacaim natum est, ob humiditatem exuperantem, non admodum acre est. Foliis arundinaceis (arundinis *i*, aut Cannæ Belgicæ ritu trium Spithamarum altitudine emergunt,) sed in breuiorem exilitatem fastigiatis, quæ bis térue in anno fundit, asserentibus Marcello Virgilio *l* Ruellio *m* Amato *n* (qui & Allij folijs assimilauit) & Gesnero. Gramen in totum æmulantur. Garzias, folijs similibus Iridi aquaticæ, aut Gladioli, non arundini, magis tamen nigricantibus. Aduersarijs, Iridis aut Xiridis ex virore nigricantibus & surrectis. Acosta verò, folia tradit, Milio maiori, quod lachryma fabi vulgo nuncupetur, similia: cui & caulis Asphodelini crassitie ex multis foliorum inuolucris constans, vt velut exigua quædam arundo appareat, duorum, aut trium, rarius quatuor palmorum altitudine: sic Transyluano *o* herba similis illi, quæ

b *lib.12. cap.7.* c *4. part. Ind. Orient.20.* d *cap.336.* e *part.4. Ind. Orient. cap.7.* f *lib 2.cap 190.* g *lib.12. cap.7.* h *lib.5. cap.14.* i *Linscott. part.4. India Orient. cap.20. & part. 6. cap. 38.* k *Scaliger in lib. 2. de Plant. Aristot.* l *lib.2. in Dioscor. cap.149.* m *lib.1. cap.44.* n *lib.2. epist. 154. in Dioscor.* o *in descript. Moluccarum.*

Crocum (Indicum intellige, siue Curcu-A ma,) fert, & eo modo eius radix nascitur, quæ Gingiber est. Pigafettæ *p* parua est planta, quæ caules fert palmum altos, Arundini similes, foliis item similibus, sed angustioribus & breuioribus, quorum nullus sit vsus.

LOCVS. Nascitur frequentissimum in omnibus *q* Indiæ orientalis prouincijs semine aut radice satum: nam, quod sponte nascitur, exigui est momenti, &, ut Acosta, plerisque locis non satum sponte nascitur, B mediterraneis tamen rarum, maritimis copiosius, toto anno virens: in terra omnifariam rubra, & quidem in agro Calechutho Indiæ, vbi non omnibus eadem est amplitudo, vt ex Ludouico Romano supra adduximus. Galenus *r* è Barbaria aduehi scribit: quod si, inquit Garzias, per Barbariam, Indiam, (regiones peregrinas Acosta) intelligat, rectè quidem: si verò per Barbariam, eam Africæ partem, quæ hodie Barbaria nominatur, malè. Ac, vt Maximilianus Transyluanus *s*, passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur, C aliud seminatum, aliud sponte: sed quod seminatur, nobilius est. Nam, quod sua *t* sponte, à nemine transplantatum, crescit, exiguam virtutem & efficaciam habet. Sic, in regno *u* Congiano, in S. Thomæ Insula Zingiber à Lusitanis inuectum & plantatum, vbique maxima copia radices egit: vt *x* nunc insula ea feracissima sit. Sic, in Insula S. Laurentij *y*, vbi ab indigenis vi-D rens comeditur. Sic *z*, in Nadigascar, & in Baya. In Iaua *a*, mira vbertate prouenit: copiosè quoque in sinu Dantogil apud Insulam Madagascar, & Daman *b* Basait, & circa Dabul ciuitatem magna copia, vt & in Pegu, etiam in regno Candy: at in Guinea *c*, Insula del principe, parum habetur. Verùm Chaul *d* Indiæ terra ex se abundat, quemadmodum totus ille tractus maritimus, vnde vilissimum apud ipsos est. In India quoque occidentali habetur, vt in *e* E Baralena Insula Americæ: in noua Hispania *f*, vt Insulis Hispaniola, Cuba, S. Dominico, Puerto Riceo. Antonius Pigafetta narrat, in Insula Thidori nasci, quod reta narrat, in Insula Thidori nasci, quod recens non sit acre, veluti siccum est.

QVAM nobis figuram Aduersaria pri-

ZINGIBERIS

PRIOR ICON.

mum, dein Lobelius, Lugdunensis historia & Lonicerus proposuere, primo loco posuimus, addita siliqua cum granis suis, quæ ex Lobelij obseruationibus desumpta, vbi hæc habentur: in Belgio ob cœli & soli humidum superfluum, in folia abit, marcescit, flaccescit, tandemque emoritur Zingiberis radix: eapropter ceparum & bulborum quorundam ritu effodienda, & vti vitis pampinis spoliata, emissarijs aliquot stolonibus propaginibusque effractis transferenda videtur. Semen aromaticum, subastringens, gustu Zingiberis, colore album, Cardamomo maiori ferè par, sed oblongius, minusque feruidum, in triquetra item siliqua, rugosa, duriuscula, villis quibusdam & cirris obducta, Chamæiridis pusillæ siliquæ non dispari: de qua & Aduersaria in Cardamomo, effigiem Linscottus *g* nobis exhibuit.

At, Lobelius *h* ZINGIBERIS effigiem, aliam proposuit, à quo & Gerardus accepit, suoque operi inseruit: de qua hæc apud Lobelium habentur. Delegimus hanc, elapsis annis, Flissingæ Zetandorum, in horto Illustrissimi Principis Mauritij à Nassau,

p *hist. Indiæ orient.* q *part.3. Ind. orient. cap.39* r *lib. 6. simplicium.* s *lib. de Insulis Moluccis.* t *part.6. Ind. orient. cap.38.* u *part.1. Ind. orient. cap.1.* x *part.2. Ind orient. cap.4.* y *part.2 Ind. orient. cap.5.* z *part.3. Ind orient. cap.13. & 14.* a *part.4. Ind. orient. cap.8.* b *part 7. Ind. orient. cap.22. & 39.* c *part.6. Ind. orient cap.4.* d *part.12. Ind. orient. cap.12.* e *part 8. Ind. occident. nauig.1. Francisci Drake.* f *part.8. Ind. occident. nauig.2.* g *part.4. Ind. orient. fig.21.* h *in tractatu de Balsamo.*

ZINGIBERIS

ALTERA ICON.

apud egregium virum D. Adrianum Meulennen, qui plures eius plantas nobis communicauit, quas alebat, (licet sint qui scribant *i*, nulla arte in nostro solo cicurari posse) solo leui, lateritijs fragmentis rubris, quo gaudet, tenuibus, permixto. Laxauit autem & emisit ibidem primas suas, non ante, circa finem æstatis pullulationes, (quia è longinqua prouincia delata, diuque è terra euulsa fuerat) folijs & calamo sesquispithamæo, aut pedali, nouellam siue nuper enatam Arundinem vallatoriam præ se ferentes. Natiuo solo non translatæ radices, caules tripedales edere produntur. Hæc Lobelius. Vt autem asseruetur, colligitur & eruitur apud Indos, Garzia, Acosta & Linscotto *k* attestantibus, Decembri & Ianuario (ita tamen, scribente Vastomanno *l*, vt internodium radicis in scrobe relinquant ad plantæ perennitatem, terramque radici aggerant, ceu semini eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber,) dein aliquantum siccatum limo (terra *m* pingui & argillacea) obducitur,

A non quo maioris sit ponderis, (quod Cordus voluit,) sed ut foraminibus, quibus tota ocellata est, obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate naturali, conseruetur: & ne acutus sapor euanescat: experientia enim edocti *n*, quo diligentius rimulæ & foramina obturantur, eo præstantius & generosius euadere: sic enim virium exhalatio & humoris extractio impeditur: nam, non probè obductum, teredini ob-
B noxium est, celeriter enim, inquit (secutus Dioscoridem) Plinius *o* cariem sentit, quamuis in tanta amaritudine, propter humoris excrementitij copiam, vt ex Galeno, Aegineta, Aetio & Oribasio colligere est, magis autem quæ candidiores & molliores sunt, cariei obnoxiæ sunt. Ob id, etiam tempore Dioscoridis, à quibusdam condiebantur, ac fictilibus in Italiam asportabantur. At, Linscotus *p* asserit, euulsarum radicum certam molem argilla figulina tegi, & tumulum exquisitè, contra omnem aeris &
C ventorum vim, obliniri: sic enim & recentiores radices seruari, & à vermium erosione promptius defendi: in India haud magni æstimari: magno tamen numero in Ormum Arabiam & Persiam deuehi: in Lusitaniam parcius inferri, quod longinquæ vectionis pretium venditæ non pensitent: solis tamen tormentorum magistris licitum esse, quintalia aliquot nauibus imponere: quæ, sine vectigali, ex antiqua constitutione etiam hodiè, rarò in
D Lusitaniam traijciant: ibi dein suo arbitratu mercatoribus vendere, & hoc modo ex India efferri consuetum. Alias tamen Zinziberis quamplurimum in Hispaniam ex Capo verde ex Insula S. Thomæ, Brasilia, insula S. Dominici & India Hispanica, rarò tamen ex India Lusitanica, propter ingentes sumptus, ad nos efferri. Ex India tamen Lusitanicâ seu Orientali aduectum, bonitate cætero longè præstantius esse, sicut & alia aromata orientalia. Qui ex India re-
E diere, causam cur teredini obnoxium sit, eam dicunt, quando importune, per ver, ante maturitatem lectum fuerit: esse autem opportunum legendi tempus, cum folia illa aruerint, idque in effodiendo Gingibere ab Indis obseruari: & biennium conseruari posse. Hinc fit vt differentias in Pharmacopolijs obseruare liceat, alias

i *Rinodæus de mat. medic. lib. 1. sect. 3. cap. 1.* k *4. part. Ind. orient. 20. & part. 6. cap. 38.* l *lib. 5. suæ nauigat. cap. 13.* m *Christ. à Costa.* n *part. 6. Ind. orient. cap. 38.* o *lib. 12. cap. 7.* p *4. part. Ind. orient. cap. 20.*

radices

radices rubentes, non ſecundum naturam, ſed rubro colore infectas, quas Zingiber coloratum (Amatus rubrum) vocant: alias albas, creta infectas, quas album Zingiber nominant. Verùm, pro diuerſa locorum qualitate & natura, virtutem mutat, ita vt non ejuſdem ubique præſtantiæ reperiatur. Optimum & frequentiſsimum, referente Garzia, eſt Maluaticum, (ex Malaya Paludano,) Linſcotto, quod in Littore & terra Malabar creſcit, Arabibus & Perſis maximè expetitum: ſecundum locum ob- B tinet, quod in Bengala inuenitur: tertium, quod in Dabul & Bacaim, totaque ea ora maritima naſcitur: in ſolitudinibus & mediterraneis vix invenitur, neque inde ad nos adfertur. Invenitur etiam in Inſulis D. Laurentij & Comaro, quæ Æthiopiæ ſunt conterminæ: inde nonnulli occaſionem ſumpſerunt, vt ſcriberent apud Troglodytas & Arabes naſci. Sunt, qui *q* optimum & præſtantiſsimum ex Breſilia & S. Dominico efferri aſſerant, quod verò Inſula S. Thomæ & Promontorium viride ſuppeditant, paulò minoris efficaciæ exiſtere. Eligitur candidiſsimum, friabile & tamen ſolidum, ſuperficie extentum, plenum magnumque: &, monente Dioſcoride *r*, quod teredinem minimè ſenſerit.

NOMEN. Gingiber Matthiolo, Ruellio, Garziæ: Zingiber Cypero cognata herba Cordo *s*: Zingiber Marcello, Fuchſio *t*, Geſnero *u*, Lacunæ, Aduerſarijs, Lugdun. Caſtori: Zinziber, Hermolao, Lonicero, D Lobelio, Cæſalpino, Gerardo: in Swertzij florilegio folijs & flore Iridis pingitur, & Zingiber flore albo facie Iridis nominatur.

QVALITAS. Excalfactoriam vim habet & excoquentem Dioſcoridi *r*, Galeno *x*: Aeginetæ, Oribaſio *y*: & Aetio *z*: radix excalfacit potenter, ſed non primo ſtatim occurſu, veluti Piper, vnde ſanè & minus eſſe ſubtilium partium quam Piper exiſtimandum, ſiquidem in tenues ſolueretur partes, & celerrimè actu vt illud fieret calidum, ap- E paret enim illaborata & craſsior adhuc quædam ei eſſe ſubſtantia, nec ea ſicca & terreſtris, ſed humida potius, atque aquea. Simeoni Sethi *a* calidum eſt in tertio, humidum verò in primo, vim habens aperiendi & cibaria concoquendi, (verùm de recenti loquitur, nam exſiccatum ordine tertio calefacit, & deſiccat:) quare concoctionem promouet, ſtomachum corroborando & calefaciendo: vapores craſſos attenuat, flatus diſcutit, humores aquoſos abſumit.

VSVS. Zingiberis vt & Piperis, maior in culinis, quàm Medicina vſus eſt, quam ob cauſam maluit Dioſcorides ea, acrimoniam habentibus & olerum condimentis, quàm aromatibus adſcribere, maximè cum hæc duo, inter omnia aromata, plurimum acrimoniæ, & parum aromaticæ qualitatis habeant. Indi folijs in iuſculis & coquinario vſu, ac acetario, veluti nos Alliorum folijs vtuntur, Amato. Radicem recentem panis modo edunt, Pigafettæ. Primis menſis inferunt, & dapes vice acetarij inchoat, appetentiam excitando, Acoſtæ *b*, radices *c* virides cum alijs herbis minutim conciſæ ex oleo, ſale & aceto, acetarij loco ſunt: cum piſcibus quoque & carnibus concoquuntur. C Quare Dioſcoridi Zingiber cibo conueniens eſt & cum condimento aſſumitur: aluum leniter emollit, ſed intelligendum, ſi recentes & adhuc teneræ radices edantur, multa in ijs adhuc humiditate aluum molliente & lubricante, vnde Fallopius *d* Zingiber virens pituitæ purgatiuum dixit: quod quidam non animaduertentes, contrarium ſtatuere, aluum adſtringere, quoniam facta probè concoctione alui profluuia à crudis humoribus nata ſiſtuntur. D Rectè ergò Acoſta, aluum ſollicitat & alui profluuia ex cruditate orta ſiſtit: intellige vetuſtius & humiditate exhauſtum. Sic, ad *e* medicamentorum quorundam facultatem augendam, radices hæ adduntur: nam quemadmodũ pharmacis purgantibus veteres ea admiſcebant, quæ attenuant, vt pharmaca citò & facilè ad loca deſtinata perueniant: vt Hippocrates *f*, Piper: Ruffus ſalem: ſic Meſues Zingiber addit, & maximè ſi ab articulis euacuare volumus Zingiber Fallopius *e* admiſcere iubet: ſic *g* Rhabarbari vis imbecilla Zingiberis, tanquam acrioris permiſtione excitatur. Addit Dioſcorides ſtomacho vtile eſſe, ſcilicet imbecillo, vt Sethi habet, ad eius frigiditatem, & iecoris, & ſimul ad glutinoſos lentosq; humores: Ideo Lobelio

q 6. *part. Ind. orient. cap.*38. r *lib.*2. *cap.*90. s *in Dioſcorid. & lib.*4. *hiſtor. cap.*67. t *de compoſit. medicam.* u *in Catalog.*
x 6. *ſimplic.* y 15. *Collect.* z *tetrabibl.*1. *ſerm.*1. a *& Fernelio,* 5. *meth. med. cap.*23. b *& Linſcot. part.*4. *Ind. orient. cap.*20.
c *Paludanus in* 4. *part. Ind. orient. cap.*20. *Item. part.*6. *cap.*38. d *de medic. purg cap.*25. e *Fallop. de medic. purg. cap.*27. f *lib.*4. *ecutorum.* g *Fernel.* 4. *method. med.*7.

obſtructio-

obstructiones à crassa pituita incidendo, digerendo, referat: intestinorum, ventriculi & pulmonum farctus abstergit & dissipat: superuacuo humore absumpto, cerebrum & memoriam roborando, iuuat. Dioscoridi quoque efficax aduersus eà, quę oculis caliginem offundunt (hebetudini visus, quæ ab humiditate prouenit, prodest: vnde & acute videre facit: venerem stimulat & flatus discutit: Sethi.) In antidotis addi solet. In summa Piperis viribus respondet. Ad dentium dolorem concisum, vino decoctum, si calidè ieiunè dentes abluantur, commendant: siquidem Galenus *h* ad corrosos dentes præseruatiuum tradiderit tale. Zingiber cùm aceto mulso coquito, ac probè terito, indeque in cauernam indito, forisque dentem ex eo integito. Ad tabem commendatur, si cibis misceatur. In doloribus ventriculi & intestinorum, à flatibus genitis cum semine carui sumptum vtile est & concoctionem adiuuat. Sic & drachmæ duæ cum aceto sumptæ, cubitum ituro, malas humiditates absumunt, si post mediam noctem coopertus sudarit. Viridè conditum saccharo ex India affertur, senibus, & pituitosis, ac frigidis, & male concoquentibus stomachis, accommodatum, præsertim *i* quod recens conditum fuerit: valet etiam ad *k* lentam in pulmonibus pituitam: Venetijs, Antuerpiæ, & alijs locis, institores Zingiber aridum acerrimo lixiuio probè macerant, vt molle euadat, quod vbi factum est, pura aqua frigida subinde mutata perfundunt, donec omnis acrimonia & lentor lixiuij auferatur, tum saccaro condiunt. Alij Zingiber conditum sic parant: accipiunt Zingiber (si viride haberi non possit) album, purum, recens, aquam primum affundunt, deinde arena humida obruunt, quarto quoque die renouant, aqua sæpè superfusa, donec tumefiat & humectetur: idque vel in dolio aut alio vase magno fiat, vel in fossa quadam subterranea magna & loco humido: huius sumunt partem vnam, coquunt cùm mellis partibus tribus, & saccari parte vna, & hoc nostri Zingiber viride appellant. Vt autem scias, an recens, an verò antiquum Zingiber sit, quod conditum fuit ex Brassauolo *l*, hoc disces, scribit enim: saccaro conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere, si adulteratum, aut teredinosum, aut lixiuio prius maceratum, dein saccharo conditum sit. Nam benè maturum & plenum, non carioſum, (vt apud Indos conditur, Garzia autore,) multis aquis elotum, & per multos dies macèratum, deinde saccaro conditum, gratissimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. (Acosta verò dicit, conseruam fieri cum saccharo, benè contusis prius radicibus, multisque aquis ijs infusis, quo magis dulcescant.) Tale fit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde in Chaul, Dacami, & Dabul: improbatur quòd ex Batecalà aduehitur, etiam Linscotto *m* referente. In Bengalà, electuariâ ex Zinzibere & saccaro condiunt. Optimum tamen China promit, esui suauissimum: quòd in India partim ad vsus quotidianos absumitur, partim negotiationibus dicatũ in Lusitaniam, & hinc porrò ad nos deuehitur. Conditur etiam aceto, & tunc *Achar* nominatur. In *n* Iaua non siccant, sed saccaro condiunt, & suis cibis adhibent. Myrepsius *o* antidotum præscribit, ijs vtilem, quibus iecur citra calorem afficitur: & aliam *p* ad epilepticos, apoplecticos, insanientes, quartanarios, & ad animi defectionem. Suum quoque Zingiber laxatiuum habent Augustani, qui ex Zingiberis drachmis duabus: Cinamomi, Caryophill. ana drachma vna: Nucis moschatæ, Galangæ ana scrupulo vno: Croci, granis quatuordecim: Turbethi drachma semisse: Diagridij drachmis tribus: Sacchari vncijs quatuor morsellos conficiunt.

ZINGIBER FVSCVM. Radix huius Zingiberi est cognata: non solùm à Zingibere differt, quod eo immaturius sit, (intempestivè collectum esse voluit Cordus *q*) aut improbius, vt etiam Aduersaria testantur: sed potius specie & concretione, (caret enim fibris & filamentis) perspicuitate, fuscedine, soliditate & acriore gustu, nec teredine exedi solet: quod etiam conditur, & in quibusdam officinis prostat. Dicitur Zingiber intus fuscum, Cordo: Mechin & Zingiber fuscum officinarum, Aduersarijs: Zingiber fuscum Lugdunensi.

ZINGIBERI AFFINIS CORTICE SQVAMATO: radix est, Zingiber vulgatum aut Mechinum, referens, sed elegantiori aspectu, multis nodis distincta, & ferè veluti Do-

h 5. *secundum loca* 9. i *Fernel* 5. *meth. med.* 20. k *Fernel.* 7. *meth. med. de conditis.* l *examin. simpl.* m 4. *part. Ind. orient. cap.* 20.
n *part.* 4. *Ind. orient. cap.* 8. o *de Antidot. cap.* 462. p *cap.* 470. q *lib.* 4. *hist. cap.* 67.

ronicum

ronicum articulata. Corticem habet Zin- A giberi ſimilem, coloris ſubcitrini, pollicari craſsitie, fibrisque caret : grauis eſt ac ſolida, fracta venas albas oſtendit : ſapore eſt acri, aromatico, &, ſi carie non exeſa ſit, guſtu Zingibere multo acriore & ſicciore.

LOCVS. Hæc cum Zingibere fuſco ſiue Mechino adfertur, cum quo facie externa conuenit.

NOMEN. Sub Mechi in rara varietate, Aduerſariorum autores & Lobelius *r* pro- B poſuere : quare Mechinum Penæ, vel Mechinum rarius, in Lugdunenſi hiſtoria nominatur : Doronicum Arabum Pona *s* nominat, quia pro Doronico legitimo agnoſcit, ſiquidem notæ à Serapione & Arabibus Doronico adſcriptæ conueniant, quo etiam pro Doronico vtendum cenſet, cuius loco multi hactenus, Aconito pardalianche minore, quod facultatibus Doronico planè contrarijs ſit, vſi ſint : ſed hac de re capite de Doronico acturi ſumus. C

DE ZEDOARIA.

CAPVT XIIX.

ZEDOARIA, cum folijs ſit Zingiberis, ſapore & facie Zingiber æmuletur (licet folijs ſit maioribus longioribus & latioribus) vt & radice, ac in Calecut Zingiber ſylueſtre, Garzia autore, vocitetur, D de ea nunc erit ſermo. Hæc in officinis Zedoaria nominatur, recentioribus Græcis, licet barbaro nomine, ζαδόαρα vel ζάδαρ, Aetio dicitur, Zadura, Zaduar, Zaduaria, Zadena, Zudar. Duplicem faciunt, aliam longam, aliam rotundam.

I. ZEDOARIA LONGA : radicem habet longitudine ſextantali, trientali aut quadrantali, craſsitudine minimi digiti, quæ vtrinque in obtuſum mucronem deſinit : E foris candida, intus ex cinereo in fuſcum colorem vergente : cuius ſubſtantia denſa, ſolida, pinguis & ponderoſa : guſtu atque odore tenui, ſubamaro, mediocriter acri, cum grauitate quadam, ac valdè aromatica ſuauitate, dum tunditur aut manducatur, ſpirante, minima portione hali-

ZEDOARIA

I. LONGA. II. ROTVNDA.

III. TVBEROSA FORIS NIGRICANS.

tum commendante & in caput penetrante. Eligenda eſt magna, denſa, plena, non rugoſa : ſubſtantia veluti pingui, lenta, dentibus propter ſoliditatem aliquantulum repugnante, odoratiſsima, nullis foraminibus peruia. Quo verò diutius conſeruetur, ne humidiore & ſitum redolente loco ſeruetur, cavendum : aut ne ex ſicco in vdum, aut è contra crebro transferatur, alias enim, antè vetuſtatem corrumpitur. In decennium poſſe conſeruari ſunt qui ſtatuant.

LOCVS. Abundè provenit apud Indos *a*, in Malavar prouincia, videlicet in Calecut & Cananor : Satà autem & plantata hæc planta, plurimis locis prouenit : ſponte verò naſcitur ſylvoſis, iam memoratarum regionum, locis : inde à multis Zingiber ſylueſtre appellatur, nec id ſine ratione, quoniam eius folia Zingiberis folijs ſimilia ſunt, maiora tamen & magis aperta, eius item radix, Zingibere maior : quæ eruta concidi- tur & ſiccatur, deinde in Arabiam, Perſiamque defertur, hinc in Alexandriam, vnde poſtea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam ſaccharo, laudatiorque eſt Zingibere condito.

r in Iconibus. *s in hiſt. Baldi Italici.* *a Garzias lib. 1. aromat. cap. 43.*

NOMEN. *Zurumbet* appellatur Arabibus. Persis & Turcis, *Zeruba.* In Gazerate, Decan, & Canara, *Cachoraa.* In Malauar *Cuar*, Garziæ. Zedoaria officinarum, Lobelio: Zedoaria, Arabibus. Zurumbet aroma Zingiberi simile à Græcis prætermissum, Amato: Zedoaria, & veterum Arnabi altera species longa radice, Cordo *b*: Zedoaria radice longa, Clusio *c*: Zedoaria officinarum, quæ non absque ratione Zerumbeth siue Zurumbeth Auicennæ ac Serapionis esse putatur, Dodonæo. Zedoaria seu Costus Arabicus, Anguillaræ: Zeduaria siue Zadura herba, Aduersarijs: Zedoaria vulgò appellata, & Arabum Zurumbet, Cæsalpino: Zadura, vel Zaduar, Gesnero *d*, Ruellio, Fuchsio *e*: Zedoaria, Brassauolæ, Lonicero, Lugdunensi, & Fragoso: Zedoaria vulgaris, Guilandino. Germanis, Zittwen. Belgis, *Ghemein zedoar.* Gallis, *Cretonart*, Italis, *Zedoaria.* Polonis, *Czikauuar.*

II. ZEDOARIA ROTVNDA: hæc substantia, pondere, soliditate, colore, sapore & odore, longæ Zedoariæ omnino similis est, solaque figura differt, quæ globosa, vnciali magnitudine, superficie aliquantum inæquali, ac præcisarum vibrarum vestigijs tuberosa, Ari bulbo similis, nonnunquam in breuem mucronem desinens, quo, tertæ adhuc hærens germen fundere consueuit, &, (vt Linschotus *f*,) Zingiberi ferè similis est, nisi quod folia longiora latioraque sint: In Iaua, in Sunda copiosè nascitur. Eligenda quæ notas habeat in longa recensitas.

NOMEN. Dicitur Zerumbethum, Cordo *g*: Zedoaria Arabum, Guilandino: Zurumbet, altera species Zedoariæ, Fallopio *h*: Zedoaria quæ rotunda est, Clusio *i*: Zedoaria loripes *k*, Costæo: Zerumbet, Aduersarijs, & Lobelio ipsius Serapionis: Zerumbet ac Zedoaria rotunda, Anguillaræ: Zedoaria rotunda, quæ pro Zarumbet sumenda, Fuchsio *l*: Zedoaria rotunda, quæ Avicennæ Antora, Lonicero: Zurumbeth, quod Malaice & Iauanice *Canior* nuncupatur, à quibus resiccatum in Chinam exportari consueuit, Linschoto *m*.

Hanc à priore non differre aliter, quam quod radicis partes sint diuersæ, quæ indifferenter in officinis habentur, quibusque promiscue vti liceat, censuere, vt infra plenius dicetur. Radix resecta & siccata saccharo conditur: cuius vsus præstantior & commodior, quam Zingiberis, existit.

III. ZEDOARIA TVBEROSA FORIS NIGRICANS: Refert Clusius *n*, Zedoariæ quoddam genus, Antuerpiæ apud quosdam aromatarios inueniri, illis *Block Zeduar*, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hic ex eodem exprimi curauimus.

NOMEN. Zerumbeth Serapionis, Clusio, Lugdunensi: Lobelius cum vulgari rotunda iunxit: Zadura & Zedoaria, Castori.

IV. ZEDOARIA GEIDWAR Auicennæ Garziæ: Geiduar, vt Garzias *o* scribit, radix est magnitudine glandis, eiusdemque ferè formæ, colore sublucido. At dicimus rectius Anthoræ vel Asphodeli bulbo minori similem esse, foris cinericei, interius verò flauescentis coloris, duram & solidam, gustu acrem & excalefacientem.

LOCVS. In regionibus Sinensium prouinciæ vicinis nasci, magno emi, nec facilè inueniri, nisi apud circumforaneos quosdam & circulatores, quos Indi Iogues, Mauritani Calandares appellant, hominum genus, quod peregrinationibus & stipem emendicando, vitam sustentat: ab his enim & Reges & magnates emere, idem Garzias refert: se quoque unicum huius fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à Nizamoxa semel impetrasse. Hanc à Ioanne Pona, (à quo & Clusius,) Verona accepimus.

NOMEN. Hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuisse, tum etiam Auicennæ, & se existimare Geiduar esse, quod Bellunensis *p* in Arabicorum nominum expositione subolfeciisse videatur, Garzias asserit, Zedoariæque vocabulum corruptum esse, & Geiduar dicendum. Clusius *q* addit, se Geiduar hic descriptum, Europæ incognitum putare, & difficulter cogni-

b *lib. 4. hist cap. 68. fig. 20. facies exprimitur.* c *in Coroll. ad Dodon.* d *in Catalogo.* e *de compositione medicamentor.* f *4. part Ind. oriental. cap. 7. & de Compositione medicamentor.* g *in sua historia.* h *de compositione medicamentor. cap. 47.* i *in Corollar. ad Dodon.* k *in Mesuem.* l *de Compositione medicamentor.* m *4. parte Indiæ orient. cap. 7. cap. 743.* n *in notis in Garziam.* o *lib. 1. aromat. cap. 42.* p *lib. 2. notis in Garziam.* q

tum iri,

tum iri ; ob rationes à Garzia in medium A prolatas. Nam, quam Zedoariam vocamus, nihil minus esse quam Geiduar, sed ex Zerumbæ forsan generibus : tametsi non desint, qui eam inter Costi genera à Dioscoride descripta ; referendam censeant. At, idem Clusius *r*, post modum, sub Geidwar & descripsit & pinxit. Cæsalpinus, Zedoariam veram nominat. *Sambaya*, Malaijs : *Geiduar*, Chinensibus dici, Linschotus *s* refert. Zedoariam officinarum & Geiduar, male quidam *t* idem esse volunt.

QVALITAS. Cum gustu acris sit, excalfaciat oportet: & (vt Garzias) ad plurima vtilis est ; sed præsertim aduersus venena & virulentorum animalium ictus, morsusque.

NVNC inquiramus, ad quamnam veterum plantam Zedoaria officinarum referri possit, ab Arabibus exorsi. Zedoariæ & Zerumbeth lectio apud Arabes plane est confusa, siquidem Auicenna duo diuersa capita de eis scripserit *u*. Rhasis verò *x*, vtrumque sub vno capite comprehendit. Serapio varius est, vt qui *y* Zurumbet ex Isaac sententia, scribat esse radices rotundas, similes radicibus Aristolochiæ rotundæ in rotunditate earum, similes esse sapore & colore Zingiberi, ac afferri de Sein : esse calidum & siccum secundo gradu. Vbi aduertendum, Serapionis interpretem sic scribere, Zurumbeth, id est, Zedoaria, quam expositionem *legitimi codices non habent*, ita vt ab interprete sit addita, qui differentiam inter Zedoariam & Zerumbeth ignorauit. Sic apud Auicennam *z* de Zedoaria habentur hęcce : portiones similes Aristolochiæ, minores tamen ea, & est in sua virtute: & melior quidem est illa, quæ cum Napello crescit : & eius vicinitas debilitat plantam Napelli. Garzias *a* Auicennæ insultat, & plane fabulosum esse, quod optimam juxta Napellum nasci scribat, quandoquidem Napellus ibi vix reperiatur : huius enim regionis syluas Napello procreando aptas non esse & Zerumbam plurimam syluosis Malauar locis nasci : tamen etiam multis locis satam prouenire : nec quenquam, licet diligenter perquisiuerit, hanc radicem juxta Napellum vidisse : imò Auicennam, Zurumbet historiam plane ignorasse. Rursum, Serapioni *b* Zurumbeth est ex speciebus odoriferis, & propter hoc confectionibus aromaticis admiscetur, & est calidum ac siccum prope tertium gradum, in virtute sua simile Casiæ ligneæ & Cubebis. Idem *c*, ex Isaac sententia, Zurumbeth arborem Libani montis esse scribit, nullum facientem fructum, habentem folia longa, quorum color sit inter viriditatem, & citrinitatem, similia folijs Salicis : & ita esse colorem ramorum etiam, & habere odorem Citri : esse calidam, & siccam ac stipticam, resoluere & stringere ventrem. Addit & alia, quæ Paulus de Arnabo, & Auicenna de Zarnabo habent. Scribit deinceps de Zurumbet Auicenna, (vbi Aduersaria, Zedoariam malunt legere ; & alio loco Zerumbet,) radicem esse Cypero similem, quæ & flatus discutiat, & vim, allij, & cæparum halitum emendet, ac ad alia multa utilis sit. In hac varietate censet Costæus *d* Zurumbeth primum Serapionis, idem esse quod Auicennæ Zedoaria, seu Geduar, vt Bellunensis vertit, quod collata vtriusque historia plane doceat. Secundum verò Serapionis Zurumbeth, Paulo Arnabo esse. & Auicennæ Zarnabum : huic enim adscribit Serapio, quæ Paulus suo Arnabo. (Verum, eos qui ità sentiant, falli, *e* censent, cum Arnabo multorum opinione arbor procera sit, suauissime fragrans : vel, vt alijs placeat, planta quædam, nunc illo nomine incognita. De Zurumbet verò Auicennæ, & eiusdem Zedur seu Zeduar Serapionem *nihil habere*. *Videntur nobis* Arabes triplicem plantam Zurumbeth nomine proposuisse, vtpote Zedoariam officinarum oblongam, quæ Zurumbeth vel Zerumbeth est Auicennæ, quam Cypero similem, sed minorem scribit, & vini, allij, ac cæparum halitum emendare, quod nostram Zedoariam facere, eiusque gratia expeti, notissimum est : imò & vteri flatus valenter discutit, quod suo Zurumbeth Auicenna adscribit. Alteram esse Zedoariam rotundam dictam, quæ Zurumbeth primum Serapionis & Zedoaria Auicennæ est : quamuis non desint, qui Zedoariam Auicennæ, cum eiusdem Napello Moysis, hoc est, cum Anthora idem esse velint, vt Dodonæus & Matthiolus. Tertiam verò, esse egregiam illam arborem in Libano, quæ Zarnabo Auicennæ, hodie adhuc in-

r *in exoticarum plantarum auctario.* s *part. 4. Ind. orient. cap. 8.* t *Renodæus de mat. med. lib. 1. sect. 3. cap. 3.* u *lib. 2. cap. 745. & 749.*
x *lib. 3. medic. cap. 172. 34.* y *lib. de simplicib. cap. 172.* z *lib. 2. tract. 2. cap. 745.* a *lib. 1. Aromat. cap. 43.* b *lib. de simplicib. cap. 261.* c *ibidem.* d *in Mesuem.* e *Renodæus de mater. medic. lib. 1. sect. 3. cap. 2.*

cognitam: fortè quam Rauwolffius *f* Salicis quandam ſpeciem fecit & circa Halepum obſeruauit, quamque indigenæ *Safsaf* vocant, Arabum *Zarneb, Zarnabum, Zarnubeth*, Theophraſti Oleagnum, Aeginetæ Arnabo, exiſtimat: quam arborem, Safsaf Syrorum nomine, hiſtoria Lugdunenſis exhibet: qua de re inter arbores. Verùm Paulus Aegineta ſuum Arnabo non dicit arborem, ſed ex aromaticis eſſe: nec dicit vnguentum eſſe, vt Brunfelſius legit, ſed vnguentis miſceri. Aſt, dum rem rectius conſideramus, credimus cum Coſtæo *g*, vt in principio monuimus, tam longam, quam rotundam, vnius radicis partes diuerſas eſſe, ita vt longa & vulgaris Zedoaria, ſit rotundæ, quam aliqui loripedem ſiue Zoppam vocant, appendix, cum nec ſapore, nec colore, nec odore differant, ſicque vulgaris Zedoaria, ab Auicenna & Serapione ſit deſcripta. Rotundam autem partem, Zedoariam: longam verò appendicem, Zurumbeth, veluti res eſſent diuerſæ, Auicennam nominaſſe, ignorantem ex quali nam planta aut regione, eiusmodi radix proueniret: ſed cum vidiſſet, in fruſta rotunda, interdum verò in oblonga conciſam, ad ſinum Perſicum vehi, duo genera eſſe exiſtimaſſe. Hac etiam de cauſa folia, quæ non viderat prætermiſiſſe, & quemadmodum ipſa radix, ex India in alias regiones transferatur, duntaxat expreſsiſſe. Certè etiam hodierno die, diuerſum eſt pretium, eius quæ in rotunda fruſta reſecta eſt, ab eius pretio, quæ in oblonga conciſa eſt, vt minores Zingiberis radices viliores æſtimentur, quam prægrandes, inquit Garzias. Matthioli fuit ſententia, quemadmodum Ariſtolochiæ, ita & Zedoariæ duo eſſe genera, alterum longum, alterum rotundum. Aduerſaria Zedoar & Zerumbet, eiuſdem radicis partes eſſe volunt, nec ſecus inuicem differre, quam Cyperum rotundum vel longum, à ſuis cohærentibus radicum anfractibus: eoque Serapionem Zedoariam eandem Zarumbeto dixiſſe, rotundasque radices Ariſtolochiæ deſcribere, & Zingiberis colore ac ſapore, in Chinis vltimis nempe Indijs oriundas. Ac quemadmodum Doronicis, Ariſtolochijs & Oenanthis eueniat, radices variam molem nanA ciſci, alias oblongam teretem, alias orbiculatam & nodoſam: ſic Zedoariæ, cuius naturæ ſicut & nominis Zerumbet particeps ſit, eueniſſe. Nec obſtat quod Zedoaria ea rotunda adiuncta longa appendice, Ariſtolochiæ rotundæ ſimilis non ſit, quando ſeorſim inſpecta, (qualis plerumque ad nos adfertur, etiam Auicennæ & Serapionis tempeſtate afferebatur,) Ariſtolochiæ faciem habet. Ex quibus ſequitur in Arabum præſcriptionibus, vt in Antidoto è B gemmis Meſuei: cum Zedoaria & Zurumbet eodem ſæpè loco expetuntur, non aliud tamen, quam vulgatam Zedoariam eſſe aſſumendum, ſiue longa ſit ſiue rotunda. Vel, ſi mauis imitare eos *h*, qui inopia Zerumbet, Zedoariam rotundam ſumunt: ſic etiam nihil refert, ſi pro Zurumbet, Zingibere utamur: vtpote cui Serapione atteſtante, ſapore & calore, adeoque facultate ſimile eſt. At, quid ſit Arnabo Pauli, & Auicennæ Zarnabum, quid item Auicennæ *i* C Zeduar, (niſi Geidwar legendum ſit,) fatemur nos ignorare: quemadmodum eos, qui Arnabo Pauli Zedoariam: aut qui vulgarē Zedoariam, Auicennæ Zeduar eſſe exiſtimāt, falli ſtatuimus: nec minus eos qui Benalbum antiquorum, Zedoariam ſtatuunt. Reprehendit etiam Garzias *k* eos, qui Pauli Arnabum, eandem eſſe cum Zerumbet opinantur: quia Arnabo Pauli arbor ſit procera, ſuaui odore fragrans: Zerumba verò, graminea planta. Qua in re & ipſe reD prehendendus, cum apud Paulum nulla arboris fiat mentio, ac ne ſtirpis quidem. Sed quid? Græcis ne cognita? Amatus cenſuit Græcis prætermiſſam, vt & Lonicerus: ipſis incognitam, cum Aduerſarijs, Lugdunenſis hiſtoria credit. Manardus *l* verò antiquis vel incognitam, vel ſub alio nomine ſcriptam ſtatuit. Cordus *m* ad Arnabo veterum refert: & Fuchſius *n* vult Zurumbet Mauritanorum, eſſe recentiorum Græcorum Zarnabum & Zarnabadium, vel Carnabium ac Carnabadium, E quod Paulo Arnabo dicatur, quæ hodie inter Zedoarias longas ex India & Oriente afferatur. Cum tamen Ruellius *o*, Carnabadium Doronicum officinarum ſtatuat, quod ex collatione compoſitionum Mauritanorum cum recentioribus Græcis, & eorum ſectatoribus Latinis, compererit. Ad

f *itinerar. part. 1. cap. 9.* g *notis in Meſuem.* h *Renodæus de mater. med. lib. 1. ſect. 3. cap. 2.* i *cap. 754.* k *& Renodæus loc. cit.*
l *in cenſura medicament. Meſues.* m *ſuæ hiſtoriæ lib. 4. cap. 68.* n *de compoſ. medicament.* o *lib. 1. cap. 29.*

Costum aliqui referunt: etenim Anguillara Costum Arabicum vult, & non esse Zedoariam, testimonia Auicennæ & Serapionis satis patefacere. At non videtur vel Arabicus, vel Indicus esse, siquidem Zedoariæ radix grauis sit, colore potius luteo quam albo: cum Indus atque Arabicus sint leues, atque hic candido, is vero nigro colore. Matthiolus vero, haud vnquam probaturum se eorum opinionem, qui Zedoariam legitimum Costum esse contendunt, scribit. Siquidem nec Dioscorides adstipuletur, nec etiam Galenus: ille quidem *p* quod Hellenij radicibus, quæ vegetæ magnæque sunt, Costum adulterari scribit: hic vero *q*, quod pluribus in locis asserit, Costum discussoria & adstringente facultate constare: adeoque eximij fragrantisque esse odoris, vt non minus ad vnguenta odorata paranda, eius vsus apud antiquos inualuerit, quam Malabathri, Amomi, Cassiæ, atque Myrrhæ: quibus facultatibus ac notis Zedoaria destituitur, cum potius grauiter, quam suauiter oleat. Adde, quod Costo Galenus leuiculam plane amaritudinem, & validam acredinem tribuat, sed hæc in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea amaritudo validior sit & acredo remissior. Costi sane speciem Costæus *r* esse suspicatur, cum Zedoaria sit acris, ac leuiter amara, & odore suo caput feriat, quæ Costi legitimi sint qualitates. At Cæsalpinus *s*, Costum Syriacum esse existimat. Quibus non repugnamus: ad id autem statuendum, mouent grauitas, color buxeus, odor non vulgaris, acrimonia, amaror, dotesque aliæ experimento comprobatæ, quales Costo Dioscorides adscribit: vis ei est excalfactoria, virides adscribit: vis ei est excalfactoria, virinas ciere potest, vteri affectibus, atque eius & ventris flatibus mire confert. Obijciunt Zedoariæ odorem non esse suauem, atque acrimoniam esse amarore inferiorem: at multorum etiam naribus odor suauissimus est, & acrimonia ipsa longo excessu quam amaritudo superior, atq; vix quidem amaroris quidpiam gustantes percipiunt, linguam vero profundius & diutius feruere sentiunt. Dein etiam obijcitur, Costum Galeni testimonio exulcerare: an Zedoaria tam acris sit, vt exulceret, experiendum esset addito oleo, ac confricato ex ijs corpore, neque vni gustatui fidendum: ac feruor certe qui illi inest, consentire hac etiam in re videtur. Addunt Dioscoridem scribere, Costum Helenij radice adulterari, radice ergo magna & vegeta sit oportere, talem enim Helenij radicem esse. Nostrum Helenium præter crassum illum radicis caudicem, plures appendices quoq; digitali crassitudine habet, quæ Zedoariæ magnitudinem æmulantur: addunt quod si Helenij radicem exsiccatam dissecueris, colorem in extimo cortice nigricantem spectari, qualem etiam in Zedoaria. Denique obijciunt ex India Zedoariam afferri, non ex Syria: fatetur deesse hoc ad notas à Dioscoride adscriptas, suspicari tamen licere, Dioscoridis tempestate, aut Syriam huius generis Costum coluisse, aut ex Indijs in Syriam translatum, frequentiori quam nunc commeatu Syriaci nomen impositum fuisse. Vt vt sit, potest Costi vice *t* Zedoaria accipi: sicut pro Doronico *u*, Zedoaria alba, pro qua tamen alij Doronicum substituere malunt.

QVALITAS ET VIRES. Zurumbeth Serapioni *x*, ex diuersorum Arabum autoritate, excalfacit & siccat ordine secundo, (Auicennæ tertio. Recentioribus, calida est Zedoaria ordine secundo, sicca vero tertio,) corpus inpinguat, (imbecillum refitio,) laudabilem generando sanguinem,) flatus discutit. Odorem sumtorum alliorum, cæparum & vini aufert: morsui venenosorum confert: aluum sistit: vteri apostemata resoluit: vomitum reprimit, & colicæ ventosæ confert. Nostræ ætatis Medici, contra pestilentis cœli contagia vtuntur, & permultis medicamentorum compositionibus miscent. Ventriculo vtilis, concoctionem iuuando, quem, vt & reliqua viscera, calefacit. Tussi à frigore causatę proderit, si cum ouo sorbili, vel cum vino sumatur. Sic & intinctum ad appetentiam excitandam, ex Zedoaria, (alij ex Zingibere solo,) Galanga, & aceto parant. Vinum etiam Zedoariatum Germani conficiunt: alij quidem Zedoariam contusam solam sacculo indunt, &, in doliolo musti cocti pleno, suspendunt: alij Zedoariæ & Cinamomi singulorum vnciam semis, & Galangæ drachmas duas, assumunt: alij & Caryophyllos, Nucem moschatam, Grana para-

p *lib.1. cap.15.* q *lib.7. de simplic. facult.* r *notis in Mesuem.* s *lib.10 cap.41.* t *Fallop de compos. medicam. cap.48.* u *Fallop. de compos. medicam. cap 31.* x *de Simplic. cap.172. & Renodæo mater. medic. lib.1. sect.3. cap 3.*

disi, Cardamomum, Cubebas & Piper addunt *y*. Hoc vino ad frigidum & humidum ventriculum, etiam contra venena, & pestis tempore, parce sumendo, vtuntur.

DE COSTO.

CAPVT XIX.

CVM Costi species vna Zingiberi similis sit, & initio Zingiberis sylvestris nomine, Aduersarijs monentibus, vendita fuerit, eius historiam subijciemus. COSTVS, Græcis Κόστος, nomine ab Arabibus, vt volunt *a*, mutuato, quibus *Coſt* aut *Caſt*: in Guzarte, *Vplor*: in Malaca, *Pucho*. Nam quod Serapio *b Choſt* appellat, corruptum putatur exemplar, & *Coſt* legendum: Arabes eum nunc *Coſt* nunc *Caſt*, nunc *Coſti* vocant. Latinis Costus vel Costum: Straboni Costarium. Italis, & Hispanis, *Costo*, deducto nomine, vt aliqui dixerunt (Fragoso *c* referente,) à Costo rege Alexandriæ, cuius filiam fuisse S. Catharinam, narrant. GENERA plura constituere, cum Græci, tum Arabes, tum Latini, hinc factum vt magna disputatio orta sit, an legitimus Costus habeatur. Veteres Græci, inter quos Dioscorides *d*, triplicem agnoscunt, secundum regiones, quibus nascitur: præcellit, inquit, Arabicus candidus & læuis, eximio suauique odore præditus. Secundum locum obtinet Indus, crassus, leuis ac niger, ceu ferula. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, odore feriens. Præstantissimus censetur recens, candicans, omnino plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, minimè virosus, (qui edendo non sit, Oribasius *e*,) sapore mordaci ac feruido. Idem refert Aetius *f*, & Oribasius *g*. Hic tamen alibi *e* Costum habet Arabicum & Indicum, ac quæ Dioscorides Syriaco, ille Indico tribuit. At, Plinio *h*, qui Indicum duntaxat nouisse videtur, radix Costi gustu feriens, odore eximio, frutice alias inutili: primo statim introitu amnis Indi in Pasale insula: duo eius genera, nigrum, & quod melius, candicans: pretium in libras XVI. Auicennæ species tres sunt, Arabicus albus, leuis, aromaticus: alter est Indus, qui magis est leuis, A tertius est amarus, grauis odoris, qui nominatur garyophyllata. Serapio, de Costo, omnia ex Dioscoride & Galeno exscripsit. Arabes duas quoque ex sapore differentias fecere, alterum amarum, alterum dulcem appellantes: causam huius, Garzias, (& cum eo Acosta,) censuit, quod hoc medicamentum, cum recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusque persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipiat, amaritudinem contrahere, fierique nigricans, quam saporis diuersitatem in plurimis plantis aduertere liceat, quæ recentes dulciores sint ac suauiores: vetustiores, teredinibus erosæ & corruptæ, acriores, amariores & insuauiores. Hos secuti inter recentiores Græcos, potissimum Actuarius, & Nicolaus, qui Costi dulcis meminere, cum tamen, Galeno monente, omnis Costus amarus sit. Et Seplasiæ in dulcem & amarum diuisere, quæ hactenus nihil fere habuere, quod veri legitimique Costi faciem sine controuersia referat, nec mirum, cum nullæ fere nobis sint plantæ peregrinæ delineationes: imo tanta rerum est confusio, vt is quem dulcem vocant amarus, & quem amarum nominant, dulcior gustu sentiatur. His rationibus plerique moti, Costum legitimum nobis esse negarunt, & solum radices, vel in Hispania, vel in Italia natas, pro Costo legitimo in officinis ostendi. Denique, Garzias, in ea est opinione, quem Acosta sequitur, vt vnum duntaxat Costi genus esse credat, & vt quidam nisi collatione quadam cum amariore, vel acriore Costo, dulcem nominare censet. Galenus de Costi differentijs, quod nobis constet, nil habet: & Theophrastus *i* tantum Costum nominat, inter ea quæ ad vnguenta expetuntur. At Paludanus, notis suis in Linschotum *k*, quatuor esse genera scribit, Arabicum, Syriacum, Indicum, & quartum quod Zingiberi simile sit. Nunc radices quæ Costi nomine ostenduntur persequamur, ab Arabico exorsi.

I. COSTVS ARABICVS: Radice est Zingiberi cognata *l*, substantia & figura candida, læui, pollicem crassa, vnciam & sesquiunciam longa, hinc inde tuberibus oblongis donata, intus fibrosa, sed pallescen-

y *vide in Euonymo.* a *Garzias lib. 1. aromat. cap. 35. Acosta.* b *de simplic. cap. 318.* c *de medicament. Ind. cap. 5.* d *lib. 1. cap. 15.* e *lib. 2. Synops. cap. 56.* f *tetrabibl. 1. serm. 1. cap. 196.* g *11. Collectan.* h *lib. 6 cap. 12. Ind. Orient. cap. 39.* i *lib. 9. hist. plant. cap. 7.* k *4. part.* l *Aduersaria.*

te, etiam

I. COSTVS ARABICVS.

te, etiam ad luteum inclinante, odore intenso ac iucundo ad Cupressi, aut Cedri Libani odorem accedente, gustu acri: interdum & buxea visitur, vti vulgata, odore & sapore similis, subamara (eximiæ amaritudinis, Clusio,) vtraque, cætera similes. Teredines etiam vt Zingiber sentit. Huius frustum, inter magnam Zingiberis copiam forte repertum, specimen futurum, Valerando Donrez Flandro, Venetias ituro, & inde in Syriam simplicium causa nauigaturo, Gesnerus dedit: sicque à Turcis institoribus, sæpe haud ita magno pretio emit, vt qui Zingiber sylvestre putarent. Hæc Venetorum Medicorum collegio oblata, digna habita, quæ inter lectissima Theriacæ parandæ simplicia anno CIↃ IↃ LXIII. insereretur: iamque, è Syria & Aegypto, Venetias magna copia aduehitur, quæ Zedoariæ aut Zingiberis est effigie.

NOMEN. Hanc radicem, primus Valerandus, Costum verum censuit: Aduersaria, Zingiberis effigie Costum Arabicum & Syriacum vocant, addentia: etsi non sit Costus genuina, tamen quia & radix est, eximiaque odoris, saporisque gratia aromatica pollet, merita videtur parem Costo laudem & gradum, quæ præferenda non modo officinarum inodoræ radici, sed etiam Zedoariæ, quæ minus odora, aromatica, & gustu grata est. Costi quoddam genus Zingiberis radicibus simile, Clusio *m*. Costus Arabicus Camerario *n*. At Costæus *o* dissentit ab ijs, qui hunc legitimum esse Costum putant, cum huic leuissima & acrimonia, & amaror, & odor insit: suspicatur vero, Cyperi Indi potius, quam Costi speciem esse. Costus Syriacus & Arabicus, Lugdunensi, & Tabernæmontano. Hunc Costum Arabicum Dioscoridis censemus: etsi Anguillara Zedoariam Costum Arabicum faciat, vt præcedenti capite monuimus: & Cæsalpinus, Cala-

Amum Aromaticum, Costum Arabicum velit. At Valerius Cordus *p*, COSTVM album seu Arabicum sic descripsit: radix est Centaurio maiori similis, duum vt plurimum digitorum latitudine, etiam minor, densa & candida: quæ per transuersum in partes secta, ex Oriente huc affertur: Enulæ campanæ instar subrufum liquorem continens, roscidis guttulis, per substantiam eius dispersis: sapore vehementer, cum aromatica gratia, feruido ac subamaro: odore autem valde acri, aromati simili & nares ferienti. Eligendus solidus, candidissimus, plenus, & minime terediníbus corrosus: sapore & odore acerrimus & suauissimus, hæ enim recentis notæ sunt. Similem & Costæus *q* proposuit: allata etiam nuper est ex Indijs radix alia, crassiorem Zedoariam magnitudine duplo superans, colore albo, si transuersim seces, pulchro quodam fibrarum ordine distincta, à medio veluti centro ad extimam superficiem ductarum, vt in Rhapontico: atqui odore hæc leni aut nullo, acrimonia cum linguæ admoues tenui, amarore vero vbi paululum degustaris, tam insigni & pertinaci, vt vix tandem fauces abluto ore expedias: quæ omnia radicem hanc à legitimo Costo plurimum abesse, persuadent. COSTVM SYRIACVM vel flauum etiam refert, Arabico per omnia similem, maiorem tamen, & ad Centaurij maioris radicem propius accedentem, siquidem colorem habeat Buxi modo flauum, ac nonnunquam ad Centaurij ruborem inclinantem, quo fere solo ab Arabico differat, cum gustu & odore eidem omnino respondeat: qui quoque ex Oriente, in frusta per transuersum dissectus veniat. Eligendum plenum, solidum, gustu & odore acerrimum & iucundum, à vermibus nequaquam corrosum. Vterque nunc rarissime adfertur, sed ipsorum loco vel Thapsia, vel Enulæ cuiusdam radix, vt infra dicetur: quamuis Rauwolffius *r* referat Costum Syriacum circa Antiochiam reperiri, quibus *Chost* nomine cognitus sit.

II. COSTVS IRIDEM REDOLENS: Costi huius radix facie & concretione, Centaureæ maioris, vel Gentianæ radici similis est, grauis, solida, cortice pullo seu cine-

m *in Garzian.* n *in Matthiolo suo.* o *notis in Mesuen.* p *4. Hist. 56.* q *in Mesuen.* r *itinerar. part. 2. cap. 12.*

reo tecta!

II. COSTVS IRIDEM REDOLENS.

reo tecta : ſubſtantiæ candicantis, interdum ex cinereo flaueſcentis coloris, quæ violæ, ſeu radicis Iridis odorem, præſertim dum manditur, ſpirat, tantilla hirci graueolentia mixta, guſtu peramara (ſcilicet ſeneſcens:) parte, qua extra terram eminet, caulis fragmentum inhæret, quod ferulaceum quiddam refert, & medullam fungoſam continet. Quia autem cum Coſto, à Garzia propoſito, conuenire videtur, eius verba (quæ pleraque & Acoſta *s*; & Fragoſus *t* habent) ſubijciemus. Deſcribitur Coſtus ab ijs qui viderunt Sambuci effigie & Arbuti, aut Azimbri (Iuniperi habet Fragoſus, forte quia *Zimbro* Luſitanis Iuniperus ſit) magnitudine: florem odoratum proferens (vel vt Linſchotus *u*, flos eius candidus & fragrans eſt.) Præcellit is qui intus candidus eſt, cortice cinereo: inuenitur etiam odore buxi, cortice palleſcente, (intus albicans, foris virens, digiti craſſitie Linſchoto, vel vt Camerarius *x*, digito paulo craſſior, ſuperficie à rufo ad fuſcum tendente, aliquando ſubalbicante,) tanta odoris fragrantia præditus, vt pleriſque nares feriat, & capitis dolorem excitet. Guſtu minime amaro, nec etiam dulci, tametſi iam ſeneſcens interdum amareſcat: nam recens acri guſtu eſt, vt reliqua aromata, (&, vt Camerarius *x*, ſubſtantia intus alba, laxa, rara, & friabili: facile in puluerem abiente, Acoſtæ) caule foris ſtriato, intus multa medulla alba infarcto.

LOCVS. Naſcitur, Garzia referente, circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cambaya, in Mandou & Chitor: quem mercatores in Ormutz exportant, quo Coraſones & Perſæ confluunt: inde in Adem, quo, huius cum alijs mercibus emendi gratia Arabes & Turcæ conueniunt, indeque multi currus, Coſto & alijs mercibus onuſti in Amadabar, quæ regni vrbs primaria eſt in deſerto ſita, & in Cambayete, vrbem non procul à mari ſitam, deuehuntur: vnde poſtea, per maiorem Aſiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuerſam Europam, diſtribuitur: cuius tamen exigua admodum quantitas in Luſitaniam defertur, (& inde Antuerpiam, Cluſio monente:) ita vt mirum non ſit, ſi officinæ eius loco alio medicamento vtantur, in regionibus procul à Luſitania diſſitis. Indiæ Medici hoc in multis medicamentis vtuntur, eiusque in Malaca plurimus vſus, vnde in Chinarum regionem vehitur: maxima quin etiam pars in Aſia minore & Syria conſumitur, vt & apud Arabes & Perſas: hæc Garzias. Lintſchoto *u* in Sitor & Mandor naſcitur, hinc in Cambayam & Indiam, & loca porro alia infertur: cuius frequentia commercia in Perſiam, Arabiam, & Turciam, inſtituuntur, quibus locis eius vſus permagnus eſt.

NOMEN. An ſit Coſtus Indicus Dioſcoridis ambigitur, quo tamen nomine Amatus, Cluſius *y*, Lugdunenſis, & Tabernæmontanus eum, quem primo loco deſcripſimus, propoſuere. Coſtus facie radicis Centaurij maioris, Lobelio: Coſtus Luſitanicus, Camerario: Coſtus verus Garziæ, Acoſtæ, Fragoſo: Paludanus ζ Coſtum Indicum omnibus ſuis notis eleganter Garziam deſcripſiſſe, & omnium optimum eſſe admonet. Coſtus Indicus, Malaijs *Pucho* dictus, Lintſchoto *a*, quo nomine ab ipſo etiam pingitur, quæ ſane figura cum Cluſij & Lobelij omnino conuenit. Verum Cluſio non

s de Aromat. cap. 27. *t de Aromat. tract. 2. cap. 5.* *u 4. part. Ind. Orient. cap. 39.* *x in epit. Matth.* *y in Garziam.*
z notis in Linſchot. *a 4. part. Ind. Orient. tab. 20.*

sio non videtur huius Costi descriptio cum veterum Costo conuenire: quia ex Dioscoridis descriptione manifestum sit, illorum Costum radicem fuisse; cum ait: sunt qui radicibus præclaris Helenij Comageni admistis adulterent: at verisimile non est, truncum aut ramum fruticis cum radice tantam similitudinem habere, vt radice adulterari possit. (Adde, quod Plinius radicem diserte appellarit.) At Garziæ Costum, radicis minimum habere, & fere nihil nisi lignum esse suo cortice contectum: & Garzias *b* dicit Costum radicem non esse sed lignum. Quare, aut veteres Costum ignorasse, aut Arabum Costum (siquidem hic descriptus Costus, illorum Costus sit) à veterum Græcorum Costo diuersum esse: hæc Clusius. Verum Acosta, qui eadem fere quæ Garzias refert, admonet, esse qui solius radicis vsum dicant, quos notare conueniat, minorem partem radicis esse, maiorem vero ligni, & alterum altero non plus valere, huncque laudatum & non adulteratum Vlyssipona haberi posse. Sic Lintschoto, Costus priuatim lignum eius & radix est: quamuis, vt Fragosus, radix melior pars sit. Addit Garzias, vnicum esse qui ex India adferatur: quod autem tam diuersa nomina sortitus sit, putat negotiatores, qui ex varijs regionibus oriundi erant, occasionem præbuisse. At longe alia de Costo Indico Bellonij *c* opinio est, quam doctis considerandam proponimus: qui, de stirpibus in insula Creta nascentibus agens, hæc habet: supra Chisami arcem, ea montis parte qua Calohierorum monasterium situm est, Artichocæ sylvestris genus crescit, pastoribus Agriocinara appellatum, cuius radix cubitalis longitudinis, & humani cruris crassitiei, foris & intus nigra, pyri in modum turbinata, quam Costum Indicum in Aromatariorum officinis venalem esse asserimus: intelligimus autem nigram illam radicem, quam Costum nominant, quamque ab omni antiquitate in vsu esse credimus. Sed hac de re, inter Carduos agendum erit.

III. IV. COSTVS Moluccensis duplex ab Aduersarijs proponitur, alter CORTICOSVS, alter LIGNOSVS feruidior.

Alter maior & arboris maiusculæ, in-

III. COSTVS CORTICOSVS.

quiunt, cortex videtur: figura Sambuci adultioris & cinerácei, rugis & plicis frequens, sapore & colore vehementi.

IV. COSTVS LIGNOSVS.

Alter minor, radici Solani sylvestris valde similis, colore diluto pullo, gustu vrente, vt vix ardorem lingua ferre queat. Has duas radices peregrinas, Costum admodum simulantes, à Launaio Rupellensi Medico accepere, qui à naucleris è Moluccis reducibus habuit: quibus iam persuasum erat Costi esse speciem, tametsi parum odorę essent, quod vti non inficiantur, itarem vt potiorem retinent.

NOMEN. Vtramque hanc radicem, sc. Costi Moluccensis corticosi nomine etiam Lugdunensis proposuit: at Tabernæmontanus alterum sub Costo Moluccano: alterum vero maiorem, sub costo altero peregrino, quem Lobelius *d* Costum effigie radicis Solani furiosi nominat. Nunc subijciamus Costum & amarum & dulcem officinarum.

V. COSTVS AMARVS OFFICINARVM: radix est nostro Helenio per omnia similis, densior tamen & solidior, & ob cœli calorem magis percocta, quapropter dissecta minus in exsiccando flauescit, minusque in rugas nostra contrahitur, quæ inconcocta humoris plus habet, quo inter exsiccandum exhalante, flauescit & in rugas contrahitur. Colore candicat recens, antiqua

b *cap. de Pipere.* c *lib. 1. obseruat. cap. 18.* d *in iconibus.*

V. COSTVS AMARVS OFFICINARVM.

vero, vel intempestiue effossa, aut negligenter siccata, liuet, aut fusca est: lineis est in cortice transuersis, medulla alba & magna, sapore amariusculo, vt & nostra, non tamen adeo acri: inueterata, ingrato admodum & viroso est sapore, medicato tamen: affertur vel transuersim in taleolas incisa, tumque orbiculato rugarum habitu, Helenium nostrum refert; vel per longum incisa.

LOCVS. Hæc ex Comagena Orientis regione aduehitur, & pro candido, hoc est Arabico Costo vsurpatur. Admonuit etiam nos Dioscorides *e*, quosdam pro Costo, Comageni Helenij præduras radices vendere, quod deprehensu facile, siquidem nec gustu feruet Helenium, neque validum odorem vibrat, vt caput tentare possit.

NOMEN. Inula Comagena Cordo *f*: Costus officinarum Aduersarijs: qui adulterinus, Lugdunensi: Costus Comagineus adulterinus officinarum, Lobelio *g*: Costus officinarum amarus, Lonicero, Castori, Tabernæmontano: Costus amarus Pharmacopolarum, Camerario *h*. Costæus *i* scribit Costum amarum officinarum, vulgatam esse radicem, ex Gargano Apuliæ delatam, in qua, vna leuitate excepta, nulla prorsus spectetur Costi nota, cum sit insipida ac inodora, nullaque illi gratia insit: cum tamen Costus, acrimonia, cum leuicula amaritudine excellere debeat, odore maxime commendetur, cuius nomine etiam in odoratis vnguentis vsurpetur.

VI. COSTVS DVLCIS OFFICINARVM.

B CENTAVRIO MAGNO COGNATVS: hic radice est crassa, solida, ponderosa, lineis multis à centro radicis ad superficiem ductis, quæ Centaurij maioris species videtur, etsi eius odorem non habeat, & sapore sit subdulci.

NOMEN. Hunc Costi adulterini dulcis officinarum nomine, Lonicerus & Tabernæmontanus pinxere: at Camerario *k* Costi Pharmacopolarum species maior dicitur: Costus dulcis Castori.

C VII. COSTVS ADVLTERINVS INSIPIDVS: & alteram radicem quæ Costi nomine adfertur Camerarius iungit, quæ dodrantalis fere, dura, insipida, subdulcis, inodora, grauis, solidissima, tortuosa, inæqualis, nonnihil rugosa, ac foris fusca: intus leuis, plana, polita, similis fere Rhaponticæ vulgo dictæ, id est Centaurio maiori, cui cognatam plantam esse credit. In medio partem modice cauam habet, & in ea materia aliena, & terreum aliquid inuenitur, forte vitio quodam. Radix vero inutilis, & afferri indigna videtur: ne vsta quidem olet, cum succum reddit, præ duritie cultro fragilis est, minime autem tenax: macerata in aqua, breui mollis euadit, & colore pallida. Hæc Camerarius. Ostendunt, inquit Costæus *l*, alij Venetijs, magnam quandam radicem ex Indijs allatam, densa substantia, colore nigro, & leui amaritudine, & Costum dulcem vocant: sed & hæc odore caret, & acrimoniæ, dulcoris, saporisue alterius vix quidquam prodit degustata.

D IIX. COSTVS OFFICINARVM INGRATVS, siue THAPSIÆ SPECIES: Costi vice sæpe & alia radix venditur, per transuersum in taleolas secta, quæ crassitudine plerumque manum complet, foris fusco, intus candi-

E cante colo-

e lib. 1. cap. 15. f lib. 4. hist. cap. 62. g in Iconibus. h in suo Matthiolo. i in Mesuem. k in Matthiol. l notis in Mesuem.

cante colore, cortice crasso, substantia rara & leui, quæ cum feritur rancidam aliquam pinguedinem olet, gustu supra modum acri, nauseosa, rancida, saliuam ciens & strangulationem comminans. Est autem THAPSIÆ maioris species, in monte Gargano effossa, quam Agyrtæ, corrupto nomine cum Italis Costones, quasi Costum amarum vocant. Cæsalpino ferulæ cuiusdam radix est in taleolas concisa, sapore feruente, sed sine vlla odoris gratia, quæ hodie pro Costo venditur. Præter hæc Costi genera voluit & Tragus apud Germanos Costum nasci, esseque eam herbam, quam Radicem pestilentialem Germani vocant, quæ viribus & odore cum Costo conueniat. Alij, Mentha Sarracenica, Costi vice vtuntur, Amato ac Lacuna monentibus: (& Fuchsius suspicatur, alterum ex Costis officinarum, huius Menthæ radicem esse:) alij, Lepidij radice Amato: alij, quadam planta Elaphoboscifacie, quæ cum Costo nil commune habet Matthiolo, (quam Pseudocostum vocat) & Lonicero autoribus. Sunt quibus Christophoriana, Costus niger perperam dicatur. Alij Angelicam, Costum nigrum seu Indicum appellant, cum Costum non obscure referat Matthiolo, propter insignes vires, odoris suauitatem, insignem quoque acrimoniam & amaritudinem leuem: subscribit Wekerus: & Costi succedaneam facit Costæus. Cum vero adeo sit incerta Costi historia, quid substituendum censeamus, explicemus. Galenus, in suis αἰπεβαλλομένοις, Helenium Costi succedaneum fecit, αἰτὶ κόστε, ἑλένιον inquiens: nobis placet, si Zedoaria vulgata substituatur, cum acris sit, leuiter amara, & odore suo caput feriat, quæ legitimi Costi sunt qualitates. Nec Matthiolo displicet, qui tamen cum Costæo, non solum Zedoariam, sed etiam Angelicam substituit: posterius Lonicerus & Fragosus approbant.

QVALITAS ET VIRES. Costus Dioscoridi *m* vim habet excalfaciendi. Galeno & Aeginetæ *n*, leuiculam plane amaram, plurimam autem acrem & calidam in se qualitatem simul & facultatem continet, adeo vt etiam exulceret, & in quibus excalfacere partem quamuis, aut humorem aliquem ex alto ad superficiem extrahere est opus, ad Costum confugitur. Idem & Aetius *o*. Calefacit Oribasio *p* ordine quarto. Auicennæ vero, calidus in tertio, siccus in secundo: Auerrhoi calidus & siccus in secundo. Dioscoridi *q* vim habet vrinas ciendi, menstruaque ducendi, à vipera morsis succurrit, semunciæ pondere potus, itemque pectoris affectibus, conuulsis, inflammationibusque, ex vino & absinthio (ad rupta, conuulsa, & latebrum dolores congruit, Galeno: in oxymelite in potu Oribasio *r*:) latum lumbricum ex aqua pellit, (ob amaritudinem quæ illi inest:) venerem ex mulso stimulat, (per flatuosam quandam humiditatem quæ ei inest, Galeno & Aeginetæ:) contra febriles rigores, ante accessionum initia, nec non etiam paralysin, ex oleo perunctione prodest, (idem Galenus & Aegineta: sic etiam in resolutis & ischiadicis:) Vteri vitijs, tam impositu, quam fotu & suffitu opitulatur, impurum *s* enim vterum expurgat, & ad concipiendum iuuat: vitia cutis (ad contractas velut ex sole maculas, Galeno) cum aqua vel melle illitus, emendat. Additur in malagmata & antidota. Apud Mesuem electuarium Diacostou, ad viscerum obstructiones (in temperatura frigida & humida) & hydropis principium. Eadem fere descriptio apud Auicennam *t* & Serapionem. Sic & oleum Costinum Mesuei, officinis vsitatum, omnibus neruosi generis affectibus frigidis confert, vt etiam paralysin ac vehementem rigorem spinæ illitum iuuet, canitiem etiam prohibet, corporis colorem & odorem commendat. Cuius olei Auicenna & Serapio duas descriptiones habent. Antiquitas *u* Costo perinde ac Thure supplicabat: quare huius superstitionis gratia, aut vnguentorum deliciarumque causa, emebatur.

Etiamnum *x* externis medicamentis addi solet.

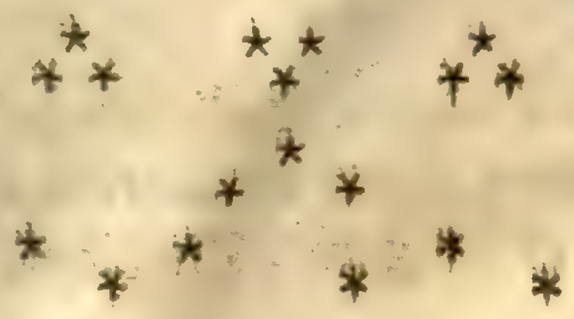

m lib.1. cap.15. n lib.7. & Oribas. 15. Collect. o seruabibl. 1. sect.1. p lib.2. synops. cap.6. q lib.1. cap.15. Galeno & Aegineta. r lib.7. synops. cap.15. s Fernel. lib.5. method. med. cap.26. t 5. Canon. u Plin. lib.22. cap.24. x Fernel. lib.4. method. medend. cap.7.

DE CVRCVMATE.

CAPVT XX.

CVRCVMA Officinis dicta radix, cum forma & viribus Zingiberi propior sit quam Cypero, in hanc classem, etiam Dioscoridis testimonio, (licet de ea capite de Cypero *a* egerit) relata: siquidem omnes notæ à Dioscoride Cypero Indico tributæ, huic radici aptissimè conueniant: ita vt videatur, quæ de eà scripsit, ab alijs auditione accepisse: eius hæc sunt verba: Aliud Cyperi genus in India nasci tradunt, Zingiberis effigie, quod manducatum Croci vim reddit, gustu amaro sentitur, & illitum præsentem psilothri vim exhibet. Et Plinius *b*, est per se Indica herba, quæ Cyperis vocatur, Zingiberis effigie, commanducata croci vim reddit. Duplex autem est, radice rotunda & longa.

CVRCVMA.

CVRCVMA LONGA: radicem habet, crassitiem minimi digiti æquantem, sextantem communiter longam, Zingiberi aliquan-

A tum similem, teretem, foris pallidam, & modicè scabram, medullam ex croceo colore, aliquando in puniceum declinantem, ponderosam, densam, vtrinque radicibus minoribus brachiatam: quarum aliquæ breues & oculatis bulbis similes sunt, ac obscuris foliorum vestigijs præcinctæ: gustu subamaræ, cum aromatica tenuitate acres & odoratæ, quæ manducatæ croceum sputum reddunt, & aqua vinoue maceratæ, croceo colore tingunt.

B CVRCVMA VERO ROTVNDA, substantia, pondere, soliditate, colore, odore, longæ respondet: figurâ rotunda, aut modice oblonga, & Ari instar ouata, cuius magnitudinem aliquando æquat: non secus quam longa fibris donata, sapore illa multo acriore, feruidiore ac tenuiore, præsertim quæ substantia rariore constat. Eligenda ponderosior, densior, quæ nondum teredinem sensit, quæ diu acrimoniam in gustantis palato relinquit, & aromatum mo-

C do est odora. Hanc radicem censemus Croci Indici nomine Garziam *c* proposuisse, & Acostam *d* repetiisse, quam sic descripsere: est hæc radix recens intus crocea, foris verò Zingiberi persimilis: folijs Milij maioribus (vel, vt Acosta, Orchidis quæ Serapias dicitur, moioribus & latioribus, colore foliorum scillæ, dilutiore tamen & tenuiore) caule foliaceo: &, vt Acosta, è folijs simul implicatis & sese mutuo amplexantibus.

D LOCVS. Nascitur plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor & Calecut, (in Corhin & Fanor, Acostæ:) sic etiam in Goa, sed exigua quantitate: & magna copia ad Arabes, Persas, & Turcas defertur, qui omnes, apud se non nasci, sed ex India adferri, fatentur, Garzia monente: Linschoto *e* referente, in S. Laurentij insula, in Iaua, in Sunda, Madagascar, & alijs Indiæ locis copiosè provenit, cuius figuram, cum flore natiuo, Iridis forma exhi-

E bet, & plantam lilio albo similem dicit. Adfertur ex India, & frequenter inter Zingiber, præsertim in Venetorum pharmacopolijs reperitur.

NOMEN. Κυπερὶς Ινδικὴ Dioscoridi: Cyperus Indicus Dioscoridis & Curcuma officinarum, Cordo *f*, Fallopio *g*, Lonice-

a *lib. 1. cap. 4.* b *lib. 21. cap. 18.* c *lib. 1. Aromat. cap. 39. Dioscoridem lib. 1. cap. 4.* d *lib. de Aromat.* e *part. 4. Ind. orient. cap. 3. & 7. pag. 13.* f *in* g *in lib. 1. Dioscoridis, cap. 8.*

ro, Cæ-

ro, Cæsalpino: Cyperi genus quod India mittit, Matthiolo, Fuchsio *h*: Cyperi tertia species, vel Indus, Amato: Cyperi secundam speciem Matthiolus Curcuma esse putat, inquit Lacuna: Cyperus altera, radice lutea dicta Curcuma, Castori: Cyperis Indica Gesnero *i*: Curcuma longa & rotunda, Cordo *k*: Curcuma, Cyperum Indicum esse suspicantur Brassauolus & Costæus: Curcuma officinarum, Cyperus Indicus, Clusio *l*, Lobelio & Tabernæmontano: Terra merita (quamuis terra non sit, sed radix) Ruellio, Aduersarijs, Lobelio *m*, & Lugdunensi: Crocus indicus Garziæ, Acostæ, Lugdunensi: Crocus Indicus, siue Curcuma, *Cunbet* Malayæ, Linschoto *n*: appellatur hæc radix in Canara *Alad*: sic etiam in Malauar; sed proprie *Maniabe*, à Persis *Darzard*, quod lignum Luteum sonat: Multis etiam Arabum *Curcum* dicitur & apud Turcas *Saroth*, Acostæ. Lusitanis *Saffran da terra*. Germanis, Gilbwurtz. Huius mentionem videtur facere Auicenna *o* & *Chaledsium*, siue *Chalidunium* appellare, sed, vt Garzias, cum dubitanter hæc scribat, aliorumque autoritates citet, tanquam de re sibi non multum perspecta, nihil affirmare licet. Fieri autem potest, vt vocabulum corruptum sit, & hæc radix initio Arabibus *Aled* vocata sit, quemadmodum & Indis, postea verò corrupte *Chaledsium*. Serapio *p* de hac, sub Cyperi specie in India, egit, ipsum Dioscoridem imitatus. Verùm hic notare conuenit, Curcumam Serapionis & aliorum Arabum, vt Matthiolus, Fuchsius, Amatus, Brassavolus, Cæsalpinus & alij monuere, non esse eam radicem, quam proposuimus, sed nostram Chelidoniam, vt cuique conferenti ea quæ de ea dicit, cum ijs quæ à Dioscoride *q*, capite de Chelidonio proponuntur, facilè patebit. Verùm, alij Chelidonium maius volunt: contrà verò Brassauolus *r* Chelidonium minus: Fallopius *s* verò & maius & minus. Dicitur autem Mauritanis ipsa Chelidonia *Kauroch*, ita ut apud Serapionem Curcuma pro *Kauroch* legatur: & Pharmacopœis errandi ansam Serapionis interpres dedit, cum *Kauroch* vocem, Chelidonium significantem, Curcuma vertit: vndè factum, vt postea pharmacopœi, Curcumam Chelidoniæ radicem esse crediderint. Fuchsius *t* hoc quidem concedit, sed addit, cum inter simplicia medicamenta antidotum Diacurcumæ constituentia, quæ à Nicolao falso Galeno attribuitur, nusquam inueniatur Chelidonium, certum esse apud Mesuem Curcumam idem significare quod Crocum: & huius antidoti descriptionem deprauatam, legendumque ἀλὰ κρόκε, id est, è Croco, quemadmodum & Fernelius *u* legit. Errant autem ij, qui ipsam Curcumam apud Mesuem, Erythrodani, seu Rubiæ tinctorum radicem esse volunt, vt Christophorus Honesti *x*. Nec etiam vulgata Curcuma, Auicennæ Zurumbeth, seu Zedoaria longa est, quod aliqui *y* suspicantur: neque enim Curcuma fœtentem halitum commendat, neque insignem illum croceum colorem Auicenna prætermisisset.

QVALITAS & VIRES. Calidam & siccam esse, sapor amariusculus declarat: nam, vt Garzias *z*, vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem, (sed paulo post aliquantum amaroris persentitur, linguam vrendo, Zingibere tamen minus. Acosta addit,) siccata vero acris est, sed non adeò vt Zingiber: ac sine noxa sumi posse putat. At, vt Linschotus *a*, gustu primo quidem nullum saporem, aut facultatem discernes: paulo post tamen acrimonia os radetur, & quasi exuretur. Vulgo cum in Goa, tum apud Arabes & Persas, ad cibos tingendos & condiendos utuntur, eo quod viliori pretio, quam noster Crocus, qui apud eos etiam prouenit, ematur. Huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram, si cum mali Arantij succo, & Cocci siue nucis Indicæ oleo, (lithargyrum Acosta addit,) misceatur: quibus affectibus Auicenna *b* Chaledsium & Curcumam vtilia esse scribit. Quare vires quasdam cum Zingibere similes habet, etsi gustu sit ignauiore, ingratiore, facultate tamen est potiore, viscera, vt hepar & lienem, ab obstructione liberandi, humores frigidos absumendi. Ideò, inquit

h de compositione medicamentor. *i in Catalogo.* *k lib.4. histor. cap.70. & 71.* *l in Corollar. ad Dodon. edit. Gallica.* *m in iconibus* *n part.4. Ind. orient. cap.3. & 7.* *o lib.2.cap.195.* *p cap.192.* *q lib.2.cap.211.* *r in examin. simplicium.* *s de compositione medicamentorum cap.43.* *t notis in Myrepsium.* *u lib.7. methodi medendi de electuarijs.* *x in Mesuem.* *y Io Costæus in Mesuem elect. de gemmis.* *z Sic & Linschotus, part.4. Ind. Orient. cap.7.* *a 4. part. Ind. Orient. cap.3.* *b lib. 2. cap. 162. & 195.*

Pena *c*, curſores & mulierculas cum Zingibere ad icterum miſcere. Alij cum Croco & Thure, tribus matutinis, in Ictero exhibent. Veteres pſilothri vim tribuere, quod confeſtim pilos detrahat: nec huic effectus reclamat, nam partes piloſæ ea perunctæ, calueſcunt, vnde recentiores depilatorijs addunt. Verum & temporis & locorum interuallo, & teredine, cui, & vt Zingiber, licet minus, obnoxia, hæc vis langueſcit, ita vt applicata non ſemper ſtatim depilet. Pictoribus, tingendis menſis, & alijs rebus, optime cognita eſt, cum magnam crocati liquoris vim reddat. Et ijs *d* qui pro phaleris equorum æra poliunt, ſiquidem inducta, auri verum fulgorem, (quod & Chymiſtæ norunt,) mentiantur, ideoque auri loco ad exornandas æneas laminas opifices vſurpant. Ea etiam infectores lanarum vtuntur. Coria quoque tenuiora apud Italos ea depilantur, ac croci colore inficiuntur, quibus manicæ fiunt quas Chirothecas vocant, atque adeo Croci & pſilothri vim, Coſtæo autore, reddit.

c in Aduerſariis. *d Gellius lib. 2. cap. 4.*

LIBRI PRIMI FINIS.

INDEX LATINVS.

ABies 233.c.
Acanos 625.b.
Acer 330.a.
Acetum è Cereuisia 465.b.
Achorum 625.a.
Aconitum pardalianches 657.b.
Acorũ 628.a. 634.c. falsum 634.c.
Acoros 625.a.634.c.
Acorus 262.d.263.b.624.e.628.a. 640.e.641.b.642.d.e. adulterinus 633.a.d. Aquitanicus 637.b.d.Dioscorid.630.c.falsa 634.c. Galarius 641.b. Indicus 640.e. 363.d. luteus falsus 634.d. nostras 634.c. Officinarum 633.a. 634.635.a.palustris 634.c.d. 636.d.Ponticus 641.e. verus 625.e. 626.a.vulgaris 634.c.
Adarca 284.a.b.
Adarce 284.d.285.a.b.
Ador 369.c.
Adorea 369.d.
Adorei genera 414.b.
Adoreum 368.e.369.d.e.370.c.
Æschynomene Plin. 106.d.
Ægilops 23.a.122.c.135.b. 143.a. 146.d.147.b.c. 150.e.152.c.445.a. 468.c.469.a.472.d. altera capitulis duris 157.c.e. bromoides 150.d.153.c.Dioscorid.149.a.c.d. 150.a.b.c.d.151.a.152.b. Gal.144. a.b.
Ægilops bulbi genus Plin. 19.b.
Æra 122.c.124.c.
Affodillus 542.a.
Affrodili 542.a.
Afrodylus 537.a.
Agem 385.e.
Agriocinara 673.d.
Agrimonia 368.a.
Agrioſtari 397.b.
Agrorum ventiſpica 35.d.
Agroſteos alterũ genus Dod.19.a.
Ala potio 466.d.e.
Alaga Suſam 580.c.
Alaia Suſani 580.c.
Albucum 537.a.
Albucus 537.a.
Alga 207.d.339.d.
Algarum genus 201.a.
Alhuſar 308.b.
Alica 345.c.384.a.397.b.400.b. 402.e.418.d.424.d. adulterina 399.e.Olyrina 404.d. veterum 415.a.
Alicæ genera 400.d.
Allium 261.a.
Aloe 147.d.
Alopecuros 50.a.b.57.a.d.60.e.
Ammj 261.a.
Amomum 194.e.202.d.
Amourettes tremblentes 23.b.
Amulum 406.a.
Amydum 406.a.
Amygdalæ 384.b.
Amylæum frumentum 420.e.
Amylo ſimilis ſubſidentia ex ſimila & omnibus leguminibus 407.b.
Amylum 307.c.363.c.405.e.421.a. 457.a.
Anabaſis 241.a.233.a.b.e.
Androſace 237.e.
Anethum 364.c.446.c.451.a.
Angelica 677.c.d.
Aniſum 379.b.
Anthali mala 226.b.
Anthalium 226.b.c.e.227.c.
Anthela 324.b.
Anthericus 537.b.c.539.a.
Anthora 659.b.662.e.
Antiſpodium 215.b.
Aparine 122.e.
Aphrodiſia 625.a.
Apium 208.a.260.c.
Apludæ 389.c.
Aqua hordei 452.a.
Aqua vitæ ex Auena 474.c.
Aracus 123.c.
Arantiorum cortex 433.c.
Arbor farinifera 386.a.
Arbor foliis ſex brachiorum longitudinem æquantibus 335.b.
Arbor in qua Tabaxir generatur 287.d.
Arcontilla 240.a.
Arinca 420.b.Gallorum 356.e. 357.a.
Ariſta 351.d.
Ariſtida 135.c.
Ariſtolochia 281.c.
Arnabo 662.b.c.663.a.664.c.d.e.
Arnabi altera ſpecies longa radice 659.a.
Arnogloſſa 50.a.b.
Artichocæ ſilueſtris genus 673.d.
Arum 543.d.
Arundinacei tubuli ad aſthma 320.d.
Arundines fructum neruo ſimilẽ ferentes 285.b.craſſiſſimæ 290.a.
Arundinis Indicæ folium 292.e.
Arundinis lanugo 284.c.
Arundinum mel 296.a.b.d.e.
Arundo 255.a.264.b.275.e.281.c.
Arundo Abaritana 180.a.
Arundo admirandæ magnitudinis 291.b.c.d.e.292.a.b.c.
Arundo Ægyptia 300.b.c.e.
Arundo amnica 272.d.
Arundo arbor Tabaxifera 285.d. 286.a.
Arundo Anglica foliis in ſummitate diſſectis 273.a.
Arundo armamentaria 266.c.
Arundo aucupatoria 265.e.268.d.
Arundo auletica 265.a.267.c.
Arundo Bambus 278.d.
Arũdo bombycia 165.a.e.266.c.d.
Arundo Cerdone 265.c.
Arundo Characias 265.a Cretica 267.e. craſſa 272. a. Cypria 272.d.
Arundo domeſtica 272.d. Donax 265.267.e. Donax Dioſc. 271.e.272.d.
Arundo Elegia 268.b. Epigeios 265.a.268.b.278.d. Eunuchias 265.a.
Arundo farcta 275.e.276.e. flava 276.d. geniculata ſiue ſagittalis 275.d.276.a. maxima atro rubens 274.c.276.a.
Arundo fœmina 264.d.276.e. fiſtula 265.d.fluitans 265.d. fluta 265.d.
Arundo gracilis 276.e. granum inſtar Secales ferens 489.c. Græcanica 265.c.
Arundo Hiſpanica 272.c.humilis 278.c.
Arundo Indica 268.c.274.c.323.a. florida 323.a.fluitans 320.d.latifolia 321.b.e.323.a. latifolia flore luteo punctato 323.c. punicea mollis 320. b. verſicolor 320.a.verſicolor flexilis 320.b. volubilis 320.c.
Arundines Indicæ ediſſimæ & craſſiſſimæ 290.b.c.
Arundo inodora 255.a.264.b. iugalis 266.a.
Arundo Laconica 365.a.268.b.
Arundo magna 272.d. minima 78.a.
Arundo nexilis 265.d.
Arundo odorata 255.a.295.d.

Arundo paluſtris 270.b. phragmitis 270.c. phragmitis Plin. 265.c. piſcatoria 180.a. 268.d. plena 264.d. plicatilis 276.e. plocimos 265.a. Plotia 265.d. pumila 278.c.
Arundo repens 277.e. 278.a. Rota 320.b.
Arundo ſagittaria 276.e. ſaccharata 295.a. Saccharifera 293.a.b.e. 295.b. ſatiua 271.c.e. ſaccharina 295.b. ſcriptoria 268.d. 274.c. ſcriptoria atrorubens 273.b.d. ſepiaria 270.b. ſolida 264.d. ſpado 266.d. ſylueſtris 96.d. ſyrinx 265.a. 267.b.c.
Arundo tenera 268.b. textilis 265.d. tibialis 265.b.d.e. tibiaria 265.b. toxica 265.a. 276.e.
Arundo vallaris 265.b. 270.b. vallatoria 264.e. 265.a.b. 270.b.c. vulgaris 269.a.d. 299.d.e. 300.a.b.
Arundo Zeugitis 265.a. Zuccharum ferens 295.a.
Aſarum 193.a. 543.d. 563.d.
Aſia 428.a.
Aſpalathus 205.b.d. 206.a.b.
Aſparagus 176.b. 282.b.c. equiſeti 242.c. paluſtris Gal. 244.e.
Aſphodelus 537.a. 541.e. acorifolius luteus paluſtris 551.e.
Aſphodelus albus 542.a. minimus 542.e. non ramoſus 540.e. 541.a. ramoſus ſiue mas 539.b.e.
Aſphodelus autumnalis 542.b.
Aſphodelus Belgicus 551.e.
Aſphodelus caule ſimplici 542.a.
Aſphodelus Germanica 556.d.
Aſphodelus flore incarnato pallido 542.e. melino 550.e. ſuaverubente 542.e.
Aſphodelus fœmina Dionyſ. 550.b.e.
Aſphodelus foliis fiſculoſis 547.e.
Aſphodelus Lancaſtriæ 552.b.
Aſphodelus luteus 550.d. & flore & radice 549.c.e. 550.e. minor 550.d.e. radicibus & floribus albo ſimilis 543.c.
Aſphodelus maior 540.d. albus 542.c.
Aſphodelus maritimus 540.d. 549.a.
Aſphodelus mas 540.d. 542.a.
Aſphodelus minor 549.a. minimus 551.e. minimus Nordvvegicus 552.b.
Aſphodelus non ramoſus 542.a.
Aſphodelus parvus 541.a. 558.b. purpureus foliis maculatis 542.e. 543.a.
Aſphodelus ramoſus 540.d.
Aſphodelus ſylueſtris 556.d.
Aſphodelus veterum 540.d. verus 542.a.
Aſperella 240.a.
Aſplenum 624.c.
Aſprella 242.d. 245.d.
Athara 409.b.
Athera 409.c. 418.d. ex quavis farina 409.d.
Auena 147.a. 149.d. 157.b. 284.a. 351.b. 420.c. 442.a. 463.c. 468.c. 471.a. alba 469.b. altera 472.b. barbara 151.b. barbula donata 150.d. erratica 151.b. 468.d. ex Zea 412.c. 413.d. fatua 151.b. frumentum 471.a. Græca 147.c. 150.d. 470.a. herba 468.d. mitior 471.b. murina 147.c. nigra 150.d. 151.b. 472.a. nuda 471.b.d.e. ſatiua 147.a. 471.a. ſpontanea & ſterilis 147.a. ſterilis 129.b. 146.c. 151.b. ſyl. genus Geſn. 19.a. ſylueſtris 145.e. 150.d. 151.b. tectorum 129.b. veſca 471.b. vulgaris ſeu alba 469.b.c.d.e.
Auenæ vitium 120.d.
Auenata 453.d. 473.a. 474.a.

B.

Baccharis 193.a.
Balſamum 202.d.
Bambo 290.a.
Bambu folia 292.d.
Bambus 278.d. 291.d.
Baſilicum 531.d.e.
Ben album 664.c.
Beta 208.a. 364.b.
Betonica 341.e.
Betula 330.a.
Bezoardica radix 220.b.c.
Biblos ſecũd. 334.d. Euſtath. 324.b.
Biera 463.d.
Bladum barbatum 373.b.
Bormaces 147.d.
Boſmaron 436.d.
Branze Gallorum Plin. 358.a.
Briza 415.c.e. 416.b. 418.c. Aſiatica 427.d. monococcos 416.d.
Bromos Ægilopo ſimilis Dioſc. 152.b. aliquibus 19.a. Dioſc. 144.a.b. 145.d. 146.a.d.e. herba 144.b. 145.a.
Bromus 147.a.c. 468.b.c. 469.a.
Bryon lacuſtre 339.d.
Bulbocaſtanum 224.e.
Butomon 229.a.b. 230.c. 634.e.
Butomos 190.b. 230.b. 228.a.
Butomum 336.a.
Butomus 201.d. 631.d.
Buxus 289.c.
Byne 458.d. 459.e.

C.

Calamacorus 323.a.
Calamagrotis 54.c. 81.d. 89.e. 92.a.c.d. 93.b. 95.c. 96.e. Dioſcoridis Cæſalp. 512.a.
Calami frugum 347.b.
Calaminum mel 296.e.
Calami veterũ ſuccedaneũ 262.d.
Calamochne 284.c.
Calamogroſtis 190.b.c. 229.b.
Calamus 255.a. 264.c. 270.e. 272.d. 274.b.c. Alexandrinus 259.d. Arabicus ibid.
Calamus aromaticus 172.d. 255.b. 259.a.d. 670.a. Dioſc. 632.d. Dioſcoridis quis? 261.b. Indicus 255.b. Officinar. 261.c. 624.e. 625.e. 628.a.b. 631.c. Syriacus 256.a.c.
Calamus Cyprius 272.c. Græcorum 261.b.c. Indicus 295.b. Mœoticus 628.b.
Calamus odoratus 164.e. 258.e. 259.a.b.c.d. Matthioli 263.c.e.
Calamus Orchomenius 267.c. Saccharinus 295.b. ſagittalis 275.e. ſagittarius 267.e. vallaris 270.b. veterum 261.c. unguentarius 259.a. vulgaris 270.c.
Canacella 240.a.
Canaria Plin. 8.d. 9.a. 114.e.
Canarium ſemen 535.b.
Canicæ 388.c. 389.c.
Caninus dens 116.a.
Canna 264.c. 267.d. 270.c. 272.d. 274.e. fœmina 270.c. fiſtularis 274.b.c. Hieroſolymitana 290.b. Hiſpanica 272.e.
Canna Indica 274.e. 322.e. 323.a. ſtore croceo guttato 323.d. latifolia 269.a.
Canna mellea 295.b. rubra 323.a. ſaccharina 269.a. ſepiaria 270.b. ſcriptoria 274.c. Tabaxir 278.d.
Cannæ Indicæ editiſſimæ & craſſiſſimæ 290.b.c.
Cannacorus 323.a.
Cannabis 239.e.
Capriola 114.c. 115.c. 116.a.
Caprinus oculus 150.b.
Carbunculatio 478.c.
Cardamomum 263.b.
Carduus benedictus 251.d.
Carex 81.d. 83.a. 89.e. 176.b.d.e. 190.c. 229.b. Latinorum 339.e.
Carnabadium 664.d.e.
Carnabium 664.d.
Carra 208.a.
Caſia 194.a.
Caſiola 116.b.
Caſſia lignea 235.b.
Caſſonadu 307.e.
Caſtaneæ 487.d.
Caucon Plin. 233.a.e. 242.b.
Cauda caballina 240.a. equina 239.c. 240.a. 244.e. vulpina 57.a.b.d.
Cazaui 385.a.

Centaurij

Centaurij majoris species 676.b.
Cerealia semina 344.a.
Cerevisia 460.b. 461.c. 463.b. 465.c. 467.a. 474.c. adulterata 464.c. ex Erysimo 533.c. ex Milio 508.c. optima 472.a.
Cerevisiæ differentiæ 464.a.
Cerevisia 444.c.
Chambuclum 362.c.
Chamæcalamus 277.c. 278.a.c.
Chamæiris 604.b. 606.a. 607.b. 614.d.
Chamæiris anguſti folia 605.b.
Chamæiris fl. argenteo 612.c. ſaturo violaceo 607.c.
Chamæiris latifolia 606.a. 608.a. 609.a.d. 610.b.c.e. 611.c. 612.c. 613.a.c. 614.a. ſaxatilis Luſitanica 615.a.
Chamæiris lutea altera 612.c.
Chamæiris major, candicans venis varijs diſtincta 613.c. flore obſolete pallido 612.c. fl. varie picto 609. ſaturate purpurea biflora 606.a.
Chamæiris minor, fl. rubello 609.a.c. luteo vel candido 611.c. 612.a. pallido & albo 610.d. 611.a. purpureo 613.b. purpureo flauicante 610.b. purpurocœruleo 608.c. variegato 610.c.
Chamæiris minor purpurea 618.a. ὠχρόλευκη 612.c.
Chamæiris niuea 612.c. Pannonica 608.a. ſaxatilis Gallica 614.a.c. variegata 606.b.d.
Chamæmelum 509.c.
Chamæpitys 463.d.
Chamæſchœnus 183.c. 184.a.
Charadranon 252.d.
Chartæ inventio 229.c.
Charta è Papyro 325.c.
Chartarum genera 326.d. in novo Orbe quibus vtantur 334.c. 335.d.
Chartarum vitia 328.a.
Chelidonia 681.d.
China 170.c. ſpuria Acori effigie 637.d.
Chondros 418.b.d.
Chondrus 390.b.c. 397.b. 399.c. 401.c. 414.b. ptiſanæ modo paratus 402.c.
Chouſſet 461.d.
Chriſtophoriana 677.c.
Chulen Garzh. 129.c.
Chunno 385.a.
Cicer 122.c. 345.c. 476.c.
Cicercula 449.
Cimicum herba 562.a.
Cinamomum 463.d.
Cinna 93.c. 512.d.
Claretum 647.c.
Cardamomum 194.c.
Cacoues havv 385.b.
Coccos 335.a.
Cocculæ orientales 463.c.
Coix 20.b.
Columbina colus 240.a.
Combretum Plin. 104.d.e.
Conſeruatrix 565.b.
Coriandrum 227.a. 463.d.
Corma 462.d.
Cornicis pes 116.a.
Corohopus 115.a.b.c.d.e. 116.a.
Cornu cerui 116.a.
Corruda 282.b.
Corſanda 248.b.
Corvinus pes 115.d.
Copey 335.a.
Coſtarium 667.b.
Coſti ſuccedaneum 677.d.
Coſtones 677.a.
Coſtum 667.b.
Coſtus 202.d. 667.a.b.
Coſtus adulterinus 675.d. inſipidus 676.c.
Coſtus albus 670.a.
Coſtus amarus 668.a.b. Officinar. 674.c. 675.a.d.
Coſtus Arabicus 278.c. 633.a. 659.b. 665.a. 667.c.d.e. 668.c. 669.a.c.d.e. 670.a.
Coſtus Comagineus 675.d.
Coſtus corticoſus 673.c. 674.a.
Coſtus dulcis 668.a.b.d. 676.d. officinar. Centaurio magno cognatus 675.c. 676.a.
Coſtus facie radicis Centaurij maioris 672.d.
Coſtus Indicus 665.a. Indus 667.d.e. 672.d.e. 673.c.d.
Coſtus Iridem redolens 670.c. 671.a.
Coſtus lignoſus 673.c. 674.b.
Coſtus Luſitanicus 672.d.
Coſtus Moluccenſis 679.c. 674.d.
Coſtus niger 677.c.
Coſtus officinarum 675.d. ingratus ſiue Thapſiæ ſpecies 676.c.
Coſtus Pharmacopolarum 675.d. 676.b.
Coſtus ſolani radicis effigie 674.d
Coſtus Syriacus 665.c. 667.d.e. 669.c.e. 670.c.e.
Coſtus verus 669.c.
Coſtus Zingiberi ſimilis 668.d. effigie 669.c.d.
Cotonea 446.c.d.
Cretura 388.c.
Crimnon 410.a. 457.c. 473.d.
Crimnos 418.d.
Crocus 126.d.e. 127.a. Indicus 680.c. 681.b.
Croton 237.c.
Crus galli 114.c.
Cucumis 227.b.
Cucurbita 227.b.
Culmi 347.b.
Cuminum 476.c.
Cunicella 240.a.
Curcuma 208.c. 679.a. longa 679.c. 681.a. Officin. 670.c. rotunda 680.b. 681.a.
Curmj 461.d. 462.c. 465.d. 466.c.
Cynagroſtis 8.c.
Cynops 50.a.b.
Cyperella 102.c.
Cyperis 206.d. 211.d. 679.b. 681. herba Indica 208.c. 681.a. Plin. 217.c.
Cyperi ſecunda ſpecies 681.a. tertia ſpecies Ibid.
Cyperus 159.a. 166.a. 172.a.b. 190. a.b. 206.c.d. 208.a. 210.c. 216.b. 217.c. 339.b. 630.d. Dioſc. 209.a. & eius ſpecies 205.a.b.
Cyperus aquaticus ſeptentrionalis 216.b.
Cyperus Babylonicus 209.a. 638.d. 639.a. 642.c. 643.c. Cilicia 211.b. Creticus 209.c. dulcis 224.d. eſculentus 221.c. 224.d. graminea 90.c. Indicus 679.b. 680.c. Indus 681.a.
Cyperus longus 218.c. inodorus 219.c. orientalis 220.c. Germanicus 220.c. 221.a. Peruianus 219.c.c. ſyluaticus 221.d. odoratus 216.c. odorus Peruanus 218.c.
Cyperus major 209.d.
Cyperus miliacea 90.c.
Cyperus minor 209.c.
Cyperus officinar. 207.b. communis. 218.b.
Cyperus Romanus 218.c.
Cyperus rotundus 166.d. 209.a. 210.c. eſculentus anguſtifolius 222.a. latifolius 227.b. inodorus 213.a. 215.a. Anglicus 214.b.c. ex Florida 213.d. Germanicus 215.d. 216.a. minimus Hiſpanicus 213.c. odoratus 208.d. orientalis maior 208.d. 209.a. minor 209.b. vulgaris 209.d. 210.a.
Cyperus Syriaca 211.b. Syriacus 29.b.
Cyperus typhinus 54.c.
Cyperus vulgaris 333.b.
Cypirus 206.b.c.d. Plin. 209.c. 213.c.

D

Dens canis 8.c. 115.c.
Dora 515.a.c.
Doronicum Arabum 657.b. officinar. 664.c. 666.c.
Dracunculus 543.d.
Drakena radix 220.b.

Dulcichinu 223.c.
Dulcichinum 424.c.d.

E

Edor 369.c.
Elpha 204.d.
Ephedra Plin. 233.a.b.c.e.234.a. 235.b.
Ephedron 241.a.
Ephemerum non lethale 568.c.
Ephydron 239.d.
Equapium 208.a.
Equi cauda 240.a.
Equinalis 239.d.
Equiſelis 239.d.241.a.Plin.247.a.
Equiſeta 239.d.
Equiſetis 239.d.
Equiſeti facie planta 238.b.
Equiſetũ 159.a.238.b.242.b.c.244.e.247.a.248.a.b.249.e. Pli.233.e. ejuſque ſpecies 239.e.
Equiſetum alterum Dioſc.247.a.b. 248.a.Plin.247.a.248.a.
Equiſetum arvenſe longioribus ſetis 247.b.d.
Equiſetum fœtidum ſub aqua repens 250.e.251.a.
Equiſetum folijs nudum, non ramoſ.248.c.e.ramoſ.249.c.250.a.
Equiſetum junceũ 248.c.e.249.b.e.
Equiſetum maius, Dioſc.232.e. veterum 253.b. minimum 251.e.
Equiſetum nudum 249.b. minus variegatum Baſil. 250.c.
Equiſetum paluſtre 242.e.247.a. breuiorib. folijs polyſpermon 242.e.243.a. breuioribus ſetis 242.d. linariæ ſcopariæ folio 241.b. longioribus ſetis 241.c.e. minus polyſtachium 245.a. tenuiſſimis & longiſs. ſetis 245.b.
Equiſetum pini fol. Pli.251.e.253.b.
Equiſetum pratenſe longiſſimis ſetis 246.b.d.
Equiſetum ſaxeum 252.a. ſegetale 248.b. ſyluaticum 246.c. ſyluat. tenuiſſimi ſetis 245.c.e.
Emula 670.e.
Erica 205.d.
Erinceon 537.a.
Ervangina 122.d.
Ervilia 449.a.
Ervum 122.d.476.e.
Eryſimum 524.a.532.b.e.533.a. cereale 531.b. folio hederaceo 529.c.530.a. Theophr. 531.a.b.
Eryſiſceptrum 205.c.
Eteocritum 477.e.
Eturipice 162.d.
Extæ Tritici 389.c.

F.

Faba 375.b.478.c.520.d.559.c.d.
Fagopyrum 531.b.
Fagotriticum 530.e.
Fagus 330.a.
Far quid? 414.a.345.b.357.a.368.e. 369.b.c.d.370.a.b.c.d.411.d.421.c.422.b.428.b.512.c. adoreum 369.c. barbatum 373.a.d. candidum 422.a. Cluſinum 369.e. 373.d.422.a.b.c. craſſius 405.c. factitium 369.b.405.e. Gallicum 373.d. Gall. ſemine candido 422.b. halicaſtrum 420.d. hordeaceum 369.c. naturale 369.b.c. nobilius 421.a. triticeum 369.c. vennuculum 370.a. album 422.a. rutilum 424.a.
Farcta 275.e.
Farreum 429.c.
Farina 381.e.453.d. Amylea 406.a. confuſanea 388.d. ex Auena duplex 473.d. folia 387.c. hordeac. 454.a.455.c.456.a. media 388.d. ſecundaria 388.e. triticea 453.d. 454.a. volans, volatica 387.c.
Farinifera arbor 386.a.
Farrago 425.b.426.d.428.b.c.d. 429.a.b.c. conditiua 429.c.
Fegopyron 531.b.
Fermentum 367.b.379.e.380.a. 392.b. ex Mays 497.e.
Ferula 540.e.
Feſtuca 122.e.143.a.144.b.147.c. 148.c.150.d.152.c.376.b. Auenacea ſterilis elatior 145.d.146.a. humilior 148.a. Capitulis duris 151.c.e. longiſsimis ariſtis 151.e.153.a. Dumetorum 148.c. anguſtiſsimis & piloſis folijs 148.e. utriculis lanugine flaueſcentibus 149.a. Graminea ariſtis recuruis 144.d. aruẽſis mi. 148.b. effuſa ruba 144.e. glumis hirſut. 143.a.c.d. vacuis 144.c. Iunceo folio 145.b. Spica gemina 145.c. Nemoral. 145.b.c. Pli. 150.c. Pratenſ. lanugin. 148.c
Feſtucago 147.b.150.d.
Ficus 289.c.367.c.445.e. Ind. 335.a.
Filix 176.c.271.b.281.c.
Fiſtula ſcriptoria 274.c.
Flos cãcri 322.b. farinæ 386.e.387.a.
Fœniculum 453.a.
Fœnum 29.a.
Fœnumgræcum 122.d.446.c.d.
Folium nardi 192.b.
Fraxinus 170.b.330.a.
Frit 351.d.
Fruges 343.a. earum genera ibid. frumentaceum genus ib. 344.d. vitia 120.c.476.d.
Frumentacea 344.d.
Frumentonum 531.a.
Frumentum ejuſq; genera 345.b. 335.a.343.354.c. duo faſtigia 435.c. æſtiuum 345.b. amyleũ 406.b. Aſiatic. 495.b.500.b. barbatum 373.a.416.d. Canar. 536.a. folio hederaceo 531.e. grano nuclei Oliuæ magnitudine 349.d. hybernum 345.b. Ind. 498.a.495.a.b.500.b. grano auellanæ magnitudine 489.c. Mays dictum alterũ 498.d.499.d. minus 500.c. tertium 490.b.c.d.491.a. quod Milium Indicum vocatur 488.b loculare 373.b.416.c.d. Martium 361.b. pullare 373.b. rubrũ 373.b. Saracenicum 495.c.529.c. 530.e.531.a. ſylueſtre 152.c. Creticum 397.b. Turcicum 384.e. 495.a.b.530.e. vaccinum 531.a.
Fubila 411.a.
Furfores 267.b.276.a.388.c.389.c. 391.b.418.a. ſecal. 433.c. trit. 506.d

G

Galbigium 358.b.
Galanga 159.a. 172.d.637.e. 638.e. Auicennæ 631.b. craſſa 630.a.e. 636.d 640.e.641.d. fucata 639.c. Indica 639.a.
major 631.a.639.c.640.a.e. 642.d. Acoſtæ 645.a.
minor 630.d.638.a.e.639.a. 642.c.643.b.
officinarum 631.b.
ſimpliciter dictu 638.c. ſubtilis 639.a. ſylv. 218.b. tenuis 689.a.
Galangæ ſimilis ex Florida 214.a.
Galatrum 472.b.
Galla 289.c.446.e.
Garyophyllata 668.a.
Garyophylli 463.d.
Geduar 662.c.661.a.
Geiduar 660.c.e.661.a.
Geniſta Plinij 62.d.64.b.e.65.a.
Gigarta ficuum 500.d.
Gingiber 647.a.653.c.
Gladiolus 189.e.190.a.206.c.d.e. 207.c.208.b.210.d.300.336.a.341.e.559.a.578.e. aquaticus 634.d.
cœruleus 572.a. min. 599.d.
fœtid⁹ 560.a.d. mãrit. 564.a.d.
Indicus 323.a. Italicus 561.e.
luteus 634.d.
paluſtris 229.b.
Plinij 209.c.
purpureus 562.e.
Gladioli genus 634.c.
Glandes 374.d.
Gluma 351.c.
Gluten 409.b.410.e.
Gnaphalium 61.e.
Gramen 3.& ſeq.112.e.208.a.260.c.299.e.
aceroſum 93.e.
aculeatum 106.e.109.a.110.a.d.112.d.115.a.c.e.116.a.b.119.d.e.
acuminatum 8.e.
agroſtinum 120.c.
album 119.d. capitulis aculeatis Italicum 108.b.d. alo-

alopecurinum 52.e.45.a.
alopecuroides 51.a.52.e.54.a. 55.d.56.b.Affricanum 58.e. Anglobritannicum maximum 58.e. ſpica aſpera 58.e.59.a. alopecuroidis differentia à Typhoide 49.e.
alopecuros maior ſpica longiore 57.e.58.a. minor ſpica longiore 57.c.ſpica rotũdiore 56.b.d
alpinum 98.c.
amoris 261.
amourettes 23.d.24.c.26.c.
anatum 40.e.
anthoxanthon 43.e.
aquaticum 39.b.40.c.77.e.82.e.85.e.118.c. fluitans multiplici ſpica 40.c.41.a. geniculatum ſpicatum 41.c.42.a.
aquæ innatans 41.c.
arvẽſe panicula criſpa 23.c.d.e.
arundinaceum 35.d.40.c.78.a. 92.a.93.b.94.d.96.e.114.a.132.d. 230.d. calamagroſtis dictum ſpica multiplici 92.a.d. enode maius montanum 69.a.c. enode minus ſyluaticum 97.a. maritimum acutiſſimum 97.c.panicula miliacea 141.d. panicula molli ſpadicea maius 94.d.95.a. minus 95.c. plumosũ albũ 95.c. ſorghi panicula ſparſa 142.d. ſpicatũ 94.a.c.
avenaceum 155.d.156.e.capillaceum minoribus glumis 155.c. lanuginoſum & non lanuginoſum 153.d.lanuginoſum glumis rarioribus 157.a.c. lanuginoſum ramoſum 157.d.locuſtis rarioribus 155.d. montanum lanuginoſum 156.a.d.
aureum 33.d.
bufonium 101.a.
bulboſum 17.c.19.a. aquaticum 21.a.b.c.ex Alepo 31.d.
Canarienſe 535.d.
Canarium 112.e. minus 13.e.
caninum 8.d.arvenſe 7.a. longius radicatum, maius 11.e.12.b. minus 12.b.maritimum,aſperum 15.d.ſpica echinata 16.a. ſpica foliacea 15.a.b.c.ſpicatum 14.b.d.alterum 16.d.17.a. primum 7.a. ſupinum 13.e.minus 13.c.d. paniculatum,dulce 13.a. folio varians 12.c.vineale 11.d.
caryophyllatæ foliis,alpinum 48.b. ſpica diuulſa 46.d.ſquamata ibid.
caryophyllatum nemoroſum ſpica multiplici 47.b.
caule geniculato Thal. 35.a.
cenchrodes 140.e.
chortinon 120.c.
Cilicium Dioſc. 93.e.
crucis 111.b.
cyperinum 82.d.87.a.d.88.e. 98.d.102.e.
cyperoides 82.d.83.d.88.b.e. 89.a.102.e.139.a.223.e. anguſtifolium ſpicis longis erectis 84.b.d. aquaticum 86.e. latifolium,ſpica rufa, ſive caule triangulo 82.e.83.a.ſpica ſpadiceoviridi maius 83.d.minus 84.a.maritimum 91.a.c. miliaceum 90.a.d. minus panicula ſparſa 89.a.c.montanum ſpica varia 47.c.48.a.panicula ſparſa maius 86.b.d. paluſtre maius, ſpica compacta 87.a.c.ſpica diuiſa 88.c.e. ſpica pendula breuiore 85.a.c.longiore & anguſtiore 85.e.ſpicis minoribus minusq; compactis 87.e.
dactyloides 110.c.
dactylon 110.d.112.e.116.b.Ægyptiacum 110.e. aquaticum 117.e.118.a. eſculentum 118.d.119.a. fol.arũdinaceo maius 111.d.112.a. minus 113.a.c.folio latiore 114.a.c.ſcoparium 117.c.ſecundum 8.a. ſpicis villoſis 116.e.117.a.
Dioſcoridis 7.a.
διστιχόφορον 134.b.
duriuſculum minus 31.e.
echinatum 16.c.106.e.108.a. 110.a. Dalechamp.59.d.
equinum 28.b.
eriophoron 62.a.
exile 192.e,103.a.durius 74.b.d.Nicæum 74.b.
filiceum 26.a.c.
fluuiatile 41.c.
folijs iunceis,breuibus maius radice nigra 73.c.breuibus minus 73.d.e.oblongis radice alba 72.d. 73.a.radice iubata 74.c.
folio ſpicam amplexãte 45.a.
frumentarium 132.d.
gemmeum ſeu nodoſum alterum 19.d.
geniculatum 139.e.
glumis varijs 158.a.c.
glumoſum 158.a.
hirſutum 101.c.112.e.119.d.anguſtifolium maius 105.b.d.minus paniculis albis 106.a.c. capitulo globoſo 104.a.c. capitulis Pſyllij 103.b.d. latifolium maius 101.c. 102.a.minus 102.c.e.
Hiſpanicum 37.e.
holoſteum alpinum minimum 101.b.
hordeaceum 134.c.135.b. montanum ſeu maius 135.d. minus & vulgare 134.c.
hordeo diſticho ſimile 135.d.
iſchæmum 101.c.
iunceum 72.b.c.e.75.d.e.77.e. 78.a.e.79.c.81.d.87.d.101.a. tolijs & ſpica iunci 78.b.d. minus 79.a.b. folio articulato, aquaticum 76.c.e.77.a. ſyluaticum 75.d.76.a.lanigerum 62.a. minimum capitulo ſquamoſo 79.e. alterum 80.c. maritimum 80.d. montanum capite ſquamoſo 79.d.80.a. ſpicatum ſeu triglochin 80.e. 81.a.polyſtachion 74.e.75.a.
lanatum Dalechamp. 28.a.
laniferum 62.a.
leporinum 23.b.
leucanthemum 106.e.
loliacei ſpecies Thal. 46.c.
loliaceum 23.b.95.c.120.c. 129.b.135.b.d.latifoliũ ſpica anguſtiore 127.d. anguſtiore folio & ſpica 172.e.128.a.minus,ſpica ſimplici 129.d.ſupinũ ſpica multiplici 129.e. panicula ramoſa maritimum 130.b.d.ſpica longiore 121.c.e.ſupinum 130.a. Tragi 35.d.
lucidum 104.e.
mannæ 119.d.120.c.137.a.
Mariæ 37.a.
marinũ 81.d.82.c.89.e.154.d.
maritimum 91.e. fluitans cornutum 41.d.
miliaceum 140.d.e.
minimum Dalechamp. 27.b. paniculis elegantiſs. 26.d.27.a.
minus 30.d.31.c. duriuſculum 31.e. (ne 81.d.
mixtum ex Iunco & Gramine
montanum 154.d.156.e. auenaceum,locuſtis rubris 154.d. 155.a.ſpicatum 153.e.panicula miliacea ſparſa 141.c. ſpadicea delicatiore 36.a.paniculatum odoratum 36.c.d. ſpicatum 82.c.
murorum 144.b. radice repente 17.c.
nemorale 156.a.
nemoroſum, caliculis paleaceis 99.e.100.c. erectum ibid. repens 99.e. hirſutum 101.b.102.b. paniculis albis capillaceo folio 97.d.ſpica rufeſcente molli 98.e. 99.a.ſubnigra recurua 98.a.c.ſpicis parvis aſperis 99.d.100.a.
nemorum 102.e.
nigrum 46.c.
nodoſum 17.e.d.19.d.20.c.avenacea panicula 17.d.18.a. ſpica parva 20.b.c.d.
officinarum 7.a.8.d.
paluſtre 84.e.87.d.110.a.aculeatum Germanicũ 109.b.d. maius 110.a.minus 109.d. iunceum racemoſo ſemine 74.e. panicula ſpecioſa 39.b. paniculatũ minus.

paniceum, aristis armatum 177.c.d.e. spica aspera 139.b.d. diuisa 136.a. nigra 140.a.c. simplici 138.b.d.

Panici effigie 128.a. 139.a. 140.c

panicula multiplici 31.c. 32.a.b.

pendula aurea 33.d. 34.a.

paniculatum 26.c. 27.b. aquaticum 38.b. latifolium 39.d. 40.a. folio variegato 37.a.c. montanū 36.a. palustre altis. 36.a. syluest. 36.a.

paniculis elegantiis. 25.c.d.e.

phalaroides 26.c. 55. a.c. 103.b.

minus 56.a. spica molli 56.a.

pictum 37.d.

pilosum 102.b.

pinnatum 72.b.

Plinij 93.b. 113.e.

plumosum 95.c.e.

polyanthon Lugd. 23.b.

pratense 52.d. 140.e. 142.d. cristatum 42.d. 43.a. Dalechamp. 45.b. paniculatum maius 18.b.c.d. angustiore folio 29.c. medium 30.a.b.c. minus 30.d. 31.a.b. molle 27.b.c. spica flauescente 43.d. 44.a. purpurea, ex vtriculo prodeunte 44.c.e. vulgatius 29.b.

Rabinum vel Rabis 48.c.

Rauisum ibid.

sanguinarium 116.b.

schœnanthinum 60.e.

scoparium 117.d.

segetale 35.a. 132.d.

segetum altissimum panicula sparsa 33.d. 34.c. arundinacea 35.b.c.d.

sorghi effigie 142.d. panicula erectum 141.e. 142.a.

sorghinum 141.e. 142.d.

sparteum 60.e. 62.c. 67.e. 159.a. Basileense, seu capillaceo folio maius 69.c. Hollandicum, seu capillaceo folio minus 69.d. 70.a. Monspeliacum, seu capillaceo folio minimū 69.e. juncifolium 69.a. pennatum 70.e. 71.a. primū, pannicula comosa 62.e. 63.a. secundū, panicula breui folliculo inclusa 65.e. 66.a. setas equinas referens 70.c. spicatum, foliis mucronatis, vel spica secalina 66.d. 67.a. foliis mucronatis brenioribus 67.d. 68.a. latifolium 65.c.e. variegatum 72.b.

spica, brizæ maius 133.a.c. minus 133.d. cristata læui 42.d. subhirsutum 43.c. gemina millepedi simili 133.e. plana echinata 108.a. subrotunda echinata 106.e. 107.a.c. triticea 131.a. 132.d. compacta angustifolium 131.e. duuulsa latifoliū 131.d. tritici inuticæ simili 132.a.c. secalina 132.d.

spicatum 40.c. 72.e. 81.d. alterum 81.e. 82.a. angustifolium montanum 47.a. aspero folio 45.b.d. aquaticum 40.c. 41.d. foliis & spica hirsutis mollib. 48.d.

Spravvaldense 84.a.

striatum 37.d. 38.a.

sulcatum 37.d.

syluaticum 99.c.d. 102.b. 154.d. augustifolium spica alba 47.a. panicula miliacea sparsa 140.d. 141.a. paniculatum altissimum 38.a.

Theophrasti 112.d.

tomentosum 59.e. 60.d. 62.a. 93.e. 338.a. alpinum & minus 62.b. pratense panicula sparsa 60.e. 61.a. spicatum 59.e. 60.a.

tremulum 144.d. maius 22.a. b.c. maximum 23.c. 24.a. minus panicula magna 23.e. panicula parua 24.c. 25.a.

triangulum 83.d. 176.e.

triglochin 81.d.

triticea spica compacta latifolium 131.a.c.

triticeum 132.d.

typhinum 51.e. 52.d. 54.e.

typhoides, asperum primum 51.q.c.d. alterum 52.a.b.c. culmo reclinato 53.d. 54.a. maximum spica longissima 49.a.c. molle 50.c.d.e. spica angustiore 52.d. 53.a. spica multiplici 54.b.d.

tuberosum 19.a.

vermiculatum 81.d.

Vngaricum 29.e.

vulgare 113.e. 116.b. Matthiol. 33.b. (mum 33.c.

xerampelinum 153.c. minimum

Graminis species parua Thal. 28.e.

Gramini affinis ad gutturis inflammationes utilis 158.e.

Granata acida 253.e.

Granea triticea 365.a.

Granum 351.c. Azelen 225.e.

Grualdum 473.e.

Guaiabara 335.a.

Gummi Elemi 323.c.

H.

Halica vide Alica.

Halicastrum 370.c.

Halymus 537.a.

Harundo 264.c. 270.b. 274.b. 275.d. fistularis 274.c. florida 323.a. Indica 278.d. lilifera 323. saccharea 295.a. saccharina Ind. 295.a.

Hastula regia 537.a. 541.e.

Hatle 385.d.

Helenium 665.b. 666.a. 677.d.

Helmus 177.a.

Heragrostis Tab. 26.c.

Herba alba Plin. 139.a. caballina 240.a. canis 9.a. lotionibus idonea 166.c. luziola 104.d. Mazeatensis 166.c. sanguinea 116.a.

Heroion 537.a.

Hippagrostis 28.b.

Hippoleta 240.a.

Hippuris 232.e. 233.b. 234.a. 240.e. 241.a. 242.b. 247.a. 249.b. Dioscor. 242.b. aruensis 248.b. fontalis 247.a. lacustris 250.e. maior 247.a. 249.b. minima 251.e. minor 246.a. 247.a. 348.a. 249.e. nuda 249.b. segetalis 248.b.

Hircotriticum 530.e.

Hirculus 193.a.

Holcus Plin. 135.a.b.

Holoschœnus 159.a. 160.a.b. 161.a.c. 162.e. 175.a. 179.e. 180.a.b. Dioscorid. 179.a.

Holosteum 101.a. 102.e.

Hordeata 453.d.

Hordei cremor 451.e. palea 368.b. tenuissimum 387.a. vitium 120.d. 121.a. 129.b. 146.c. 150.a.

Hordeolum 468.a.

Hordeum 122.c. 152.c. 384.a. 345.b.d. 377.a.b. 435.c.d.e. 438.d. 463.c. 471.e. 472.c. Achilleis 477.c. binis angulis, versibus 439.e. Brosmoron 436.d. cantherinum 436.d. 437.e. 439.e. caustricum 467.c.d. distichum 157.a. 436.d. 439.d. 440.a.c. Columellæ 483.c. Galaticum 436.d. 439.e. 483.c. glabrum 424.a.b. hexastichum 424.b. 436.d. hybernum 438.e. maius ib. mundum 424.b. murinum 124.a. 128.e. 129.b. 135.b. nudum 423.e. 424.b. polystichum 437. æstiuum 434.d. autumnale 438.e. hybernum 438.b.d. vernum 439.a.d. quadrangulum, quadratum 439.a.

senis versibus 439.d.

septentrioni notissimum ib.

Sicilense 483.d.

sine tunica 424.b.

spica mutica 440.d.

spontaneum 135.b.

spurium ibid.

sterile 128.e. 129.b.

syluestre 134.c. 399.b.

trimestre polystichum 439.d.

vernum 436.e.

Horminum 345.b.

Hyacinthus Latin. & Vergil. 578.e.

Hyoscyamus 366.a. 447.a. 463.e.

Hypoglossum 341.e. 342.a.

I.

Inula Comagena 675.d.

Iphyon Theophr. 550.c.

Ireos 576.c. officinar. 578.d.

Iris 127.b.345.b.525.a.326.b.532.b.d.
cerealis 531.b. Plinij 531.a.
Iris 127.a.227.a.557.a.565.a.572.a.
576.c.
Iridis differentiæ 570.b.
Iris ἄκαυλος 614.e. Afric. Dioſc.
578.a.368.a. alba Florentina
576.c.577.a.
anguſtifol. 596.b.597.598.c. bi-
color 602.b.d. candida lineis ru-
bẽtib. notata 601.e. hortenſis ver-
ſicolor 601.d. maritima maior
600.b.d. minor 601.b. Pannonica
598.c. prunum redolens maior
604.c.e. minor 602.e.603.a.
Aſiatica cærulea polyanthos
580.e.581.a. purpurea 582.a.
aſtragalitis 593.b.569.a.605.e.
Belgica 575.d.
biflora 592.a. odore lilii con-
uallium 592.a.c.593.b.
biflorę affinis maior 593.b. mi-
nor 594.a.c.
Byzantina 593.e.594.d. purpu-
rocœrulea 583.d. ſylv. 598.c.
candida 576.d.
Carthaginenſis 569.b.
caulifera 588.b.
Chalcedonica 575.d.583.d. flo-
re vario 643.b. variegata 580.e.
cęrul. 572.b.574.d. dilute 575.d.
communis 574.d.
Cretica 580.d.
Dalmatica maior 581.e.582.d.
583.a.c. min. 594.d. (584.b.
Damaſcena polyanthos 583.e.
fœmina 578.a.
flore albo 578.e.576.d.
Florentina 578.a.615.d.
Germanica 572.a.573.c.
hortenſis, alba German. 575.
e.576.a. pallide cœrulea 574. e.
575.a. latifolia 572.c.e.578.b.
humilis larifolia 607.b.615.b.
Illyrica 567.d. 578.a.b.d. 577.
d.584.d.593.e.604.a.605.b.615.
d. maior 598.d.
improbata 635.d.
latifolia 570.d.572.a.575.d. al-
ba viridis 587.d. Belgica 589.a. ex
albo palleſcens ſtriata 591.a. hu-
milior purpurea 591.b. verſicolor
591.b. odore ſãbuci 589.a. altera
590.b. variegata 590.d. verſicolor
cœrulea 590.e. odore ſambuci
590.a. cãdida venis purpureis di-
ſtincta 588.c. caule aphyllo 587.e.
Germanica, candido purpurea
585.d. ochroleucos venis flaveſcẽ
tibus & purpuraſcentibus diſtin-
cta 585.a. odore ſambuci 584.d.
odore ſuaui 584.c. odore oxya-
canthæ 586.a. Pannonica colore
multipl. 586.e. peregrina 579.a.
lutea 594.e.634.d. media lon-
giſſimis folijs 595.d. ſatiua 594.
e. variata 580.e. variegata 587.d.
Camerarij 595.b.
Luſitanica 583.d.589.e.593.b.
ex Lybia 569.b.
Macedonica 567.d.578.d.
maior alba 578.a.
maritima 601.b. Narbonen-
ſis 601.a.
minor 608.d. lutea 611.e.
nigra 508.d.
Pãnon. 587.c. variegata 595.d.
peregrina odore oxyacanthę
582.d. ſubrubens inodora 582.c.
perpuſilla 604.a.607.b.614.e.
Pharaonis 580.d.
Piſidica 569.a.
Portugallica 588.e.
pratenſis 598.d. anguſtifolia,
folio fœtẽte 596.c. humilior 598.
e.599.a. non fœtida 597.a.c.
prunum redolens 624.d.
purpurea 574.d.
rhaphanitis 568.e.569.a.593.c
rhizotomos 569.a. 605.d.
Plinij 599.e.
ſatiua 574.d. floribus niuei
candoris 578.a.
Suſiana flore maximo ex al-
bo nigricante 579.b.d.
ſylueſtris 559.a.562.a.d. 570.
d.571.a. 572.a.598.c. 601.b.605.b.
634.d. Conſtantinopolit. 598.d.
tenuifolia 597.d.598.c.
Trogloditica 569.c.
Tripolitana 596.a.
varia caulifera 587.
variegata 582.b.
violacea 582.b. parua 608.e.
vulgaris 574. d. Germanica
570.d.571. a.
Iſchæmon 88.b. 105.a.111.a.116.b.
117.c. Plin. 112.d.114.e.119.e.
Iuncellus, capitulis equiſeti flui-
tans 187.b. inutilis 183.e. 184.e.
Iunciſpartum 68.e.
Iunc⁹ 78.a.159.a.183.c.189.e.275.c.
Iunci differentiæ 161.b.
Iuncus Æthiopicus 162. c. acumi-
natus 175.a.
acumine reflexo 184.b. maior
154.b.d. alter 185.b. trifid⁹ 187.c.e.
acutus 159.c. 173.a. e. 174.a.
175.a. 176.b.d. 185. b. capitulis
ſorghi 173.a.c.
maritimus, capitulis rotundis
174.b.d. caule triangulo 175.b.d.
panicula ſparſa 176.a.
alpinus bombycinus 188.c.
capitulo lanuginoſo 187. d. 188.
a. cum cauda leporina 187.e.
anguſtifolius 210 c. 218.a.b.
aquaticus 159.b. 161.c. 180.b.
181.d. 187.b.
aromaticus 163.a.165.d.
aſper 161.c.339.d.
atriceps 185.a.
atrifer 160.a.185.a.
auellana 224.c.
bombycinus 61.e.62.a.
cabacinus 232.b.
capitulo lanuginoſo & bom-
bycino 187. capitulis equiſeti
186.b.d.
clavatus 161.d.187.b.
communis 159.b.
cyperoides 190.b.c.
exigus 89.e.175.e. montanus
mucrone carens 183.d.
Eurypicus 162.c.d.
floridus 166.d.188.d.190.b.
229.d. mai. 188.d.189.a. mi. 190.d.
fœcundus 187.b.
fœmina 161.c.
frugifer 160.b.185.a.
glomerato flore 183.c.
grandis 180.a.
Hiſpan. ſeu Iberic⁹ 64.c.65.d.
holoſchœnus 180.b.
Indicus 177.b.278.d.
inodorus 159.b.c.161.b.
læuis 159.c.161.c.177.a.b. 180.
b.182.d.185.a.c.185.b. alter 182.e.
Dio. 182.e. panicula, nõ ſparſa 183.
c. ſparſa, ma. 181.d.182.a. mi. 183.b.
lanam vel linum ferens 61.e.
laniger 62.a.
latus 90.e.
lenis 182.d.
limoſus 183.a.
lychnãthem⁹ 97.b.183.e.185.b
magnus aquaticus 333.b.
maior 182.a.
marinus 91.e. gramineus 60.e.
maritimus 91.e.174.a.
mas 160.c.
maximus 178.a.d.179.a.180.b.
medius 181.a.c.
Malacenſis 185.a.b.
mollis 183.a.
odoratus 159.c.161.b.163.a.
166.c.202.d. in Campania Plin.
164.e. rotundus 165.d.
oxyſchœn. 176.b.182.d.185.b.
paluſtr. 159.b.161.e.180.a.183.e.
petroſus 161.d.
præſtantiſſimus 166.b.
pungens 173.e.
quadratus 166.a.210.c.
reflexus 175.a.
rotundus 166.a.c.d.174.a.183.
c. aromaticus 163.b.d.
ſterilis 160.b.c.
ſyluaticus 181.d.
ſylueſtris

fylueſtris 96.d.
teres 166.d.
Teuchites 164.d.
triangularis 210.c.
vulgaris 182.d.
Iuniperus 232.a.b.275.a. 205.c.
Ivraia 152.a.
Ivreum ibid.
Ivrum ibid.

L.

Lampſana quorundam 531.b.
Lantor 335.a.
Lappa 122.e.
Lauendula 232.b.463.d.
Lauri baccæ 463.d.
Legumina 343.b.c.d-375.b. eorum a frumentis differentia 345.a.
Lens 122.c.123.c.345.c.450.a.
Lenticula paluſtris 41.c.
Lentiſcus 289.c.446.d.
Lepidium 677.b.
Leucanthemum 553.b.
Leucea 64.c.
Liliago 556.d.
Lilialis 572.b.
Liliasphodelus albo flore 556.d.
Lilia parva graminea 555.c.
Lilium cœleſte 565.c. gramineum 553.b. polyrrhizon. 555.b.
Limnopeuce 244.d.
Limodorum 122.d.
Linogeniſta 64.b.
Linum 123.a.239.e.446.c. pratenſe 61.e.
Lolij genus Trag. 23.a.40.c.
Lolium 120.c.d. 124.a.c.e.125.b. 129.a.135.b.139.a.e.144.b.147.b. 148.a. 150.a. 217.d. 362.d. 372. 441.e.463.e. ex Zea non generatur 412.c. Dioſcorid. 121.c.e. murinum 128.e.129.a. rubrum 128.e. 129.b. veterum 124.b. veterum Trag. 144.a.
Longum granum 372.a.
Loti genus 319.b.
Lotus Aegypt. 384.c.
Lucum 489.c.
Lupulus 382.b.463.b.464.c.
Lupi 565.d.
Luziola 104.d.
Lychnis ſegetum 124.a.
Lygea 64.c.

M.

Magnei 335.b.
Mais 495.c. vide Mays.
Maiz 495.c.
Maizium 475.a.512.d.
Malabathrum 192.c.d.201.d. 202.d.
Malinathalla 226.a.b.c.
Malicorium 446.d.
Maltum 437.e.458.d.466.a.b.
Malva 446.b.544.d.
Malum Anthalium 226.b.c.
Malus cotonea 289.c.
Mambu 287.b.d.290.c.e.
Mamiras 225.d.
Mandioca 385.d.
Manigette 488.a.489.e.
Manna 120.b.308.c. d. cœleſtis 120.c. Alhuſar 308. Polonorum 119.d.
Margaritæ Aegyptiæ 224.d.
Mariſcus 160.a.b.c.129.e.180.b. Plin. 339.d.
Martagum 542.b.
Maſſi panes 456.d.
Mattya 456.d.
Mays 384.e. 488.a.490.b.d.494.c. 495.a.c. vide Mais & Maiz.
Maza 454.b.456.b.
Mechin 656.e.657.b.
Medium Dioſcorid. 601.b.
Mel arundinis 295.b. cannæ 299.b. frugum 516.b.319.b. ſaccharinum 308.a.
Melampyrum 362.d.
Melancranis 161.a.185.a.
Melanthium 379.c.
Melia altera Theophr. 536.
Melica 512.d.513.a.515.b.520.a.
Melicalamus 295.b.
Melilotus 446.c.
Melonis alba pagina 325.b.
Melopepo 227.b.
Melt 335.b.
Menococcum 416.d.
Mentha Sarracenica 677.b.
Menzuculum 244.e.
Meſpili genera 226.d.
Meum 508.c.
Miliaria herba Plin. 128.e.
Milij ſpecies duæ ex Serapione 504.d. tenuiſſimum 387.d.
Milium 120.a.345.b.c.346.a. 380. a.b.384.a.444.c. 500.d. pani mixtum 431.b. Aethiopicum 515.c. agreſte 517.a. album in regno Congi 515.c.
arundinaceum ſemine plano & albo 514.c. ſubrotundo 510.d.511.a.
aureum 504.c. cõmune 501.c. exiguum 519.a. flavum 501. d. Floridæ 492.e.
Indicum 488.a.b. magnum 500.b. 501.c.510.d. 511.a.512. d.515.a. aliud genus 513. b. Plini ja.b.d. 515.a.521.c.
nigrum 501.d.505.c.
Labæum 509. e. Sarracenicum 469.c.512.d.
ſemine albo luteo 501.d.502. a.504.c. nigro 504.d. 505.
ſupinum 137.a.
Sylueſtre 119.c.137.a.b.501.c.
tertium 504.c.
vulgare 504.c.
Mnaſium Theophr. 215.b.
Moly alterum Plinij 559.a.
Moroche 493.c.d.
Morus 289.c.521.e.
Myagrum 526.e.
Myrrha 202.d.261.a.
Myrtus 289.b. 325.a.446.d. Gagel 463. d.
Myxæ 367.c.

N.

Nachani 386.b. farina 435.a.
Napellus 661.d. Moyſis 662.e.
Narciſſus autumnalis 229.d.
Nardi folium 192.b. ſpica 191.a.
Nardum 191.a.
Nardus 159.a.201.a. ejus ſpecies & differentiæ 191.a. Cretica 193.a. Gallica 191.e.192.d.193.a. Gangitis 191.b.193.a.e.204.e. Indica 191.b.d.e. 194.a.c.e.200.d. 201.a. Italica 192.d. Narbonenſis 205.a. ſpuria 203.d.e.204.a. 205.a. Ozoenis 192.d.193.a. Sãpharitica 192.a. Sanac, Shariech. 193.e. Syriaca 191.b.c.d.e.193.a. b.d. 194. a. 200.c. Thracia 193.a.
Naſtos 275.c.d.e.276.e.
Nepa 237.d.
Noccum 215.b.
Nymphæa 646.c.

O.

Ocymum 429.d. cereale 531.a. Varronis 531.a. veterum 531.a. d.e.532.a.
Offa 456.b.
Okcepenauk 385.b.
Oleagnus Theophr. 663.a.
Olea ſylveſtris 289.c.
Oleum ſecalinum 433.b.
Olygo ſchœnum 160.a,c.
Olyra 345.d.356.d.e.357.a.b.384.a. 393.a. 419.a.420. a.b.e.422.a.b. 427.c.470.b.483.d. ejus ptiſana 404.e.
Orminum 527.a.
Onochordon 56.a.
Ononis 230.d.
Ordeum cantherinum 424.a. hexaſtichum 425.a.
Oreon 244.a.c.
Orobanche 122.c.d.e.
Ortyx 50.a.b.
Oryza 121.a.217.c.384.a. 386.b.393. b.420.d.479.b.d. 488.b. 489.e. genus religioſum 480.e. Germanica 420.d. grano candido 480.

480. d. grano rubente 480. d. peregrina 483. c. sylvestris Cęs. 20. a.
Oryzæ species 129. c.
Osteocollon 238. e. 239. e.
Oxalis 290. a.
Oxycratum 462. b.
Oxylchœnus 159. c. 160. a. 161. c. Dioscorid. 170. c.
Oxyagrostis 97. d.

P.

Palea 368. b. de Mecha 166. c.
Palea 376. b.
Palma coccos gerens 335. a.
Palmarum folia 335. a.
Palmites 385. b.
Panax Asclepium 616. c.
Pancarpinum 532. a.
Panicastrella 137. a. 139. a.
Panici genus 119. c.
Panicula sylv. 137. a. tectoria 279. e.
Paniculæ arundinis 264. c.
Panicum 120. a. 345. b. c. 346. a. 384. a. 463. c. 495. b. 496. a. 501. a. b. c. 502. d. e. 503. a. 504. b. 505. d. 506. a. d. 512. d. 516. a. b. 519. a. e.
Aethiopicum 523. e. 531. d.
Americanum 523. c. sesquipedali spica ibid. e.
domesticum 520. a.
Germanicum sive panicula minore 517. d. 518. a.
Indicum 512. d. e. 523. c. panicula villosa ibid. Spica longissima 523. c. obtusa cœrulea 522. b. d.
Italicum sive panicula majore 519. a. b.
loculare 512. e.
nigrum 522. a.
peregrinum 512. c.
sativum 520. a.
sylvestre 136. a. d. 137. a. 139. a.
vulgare 520. a.
Panis & ejus genera 374. d. differentiæ 390. à coctura modo 376. c. 383. a. à materia 375. 384. a. odor 383. d. e.
acetolus 376. b. 389. b. aquaticus 376. d. armatus 376. b. Armeniacus 378. b. artopticius 376. d. e. ater 389. b. 429. d. auenaceus 375. e.
bis coctus 379. b. d. bisus 376. b. bizus 427. d. buccellatus 379. c.
canicaceus 376. c. 389. b. carbonarius 379. a. cereus 430. e. chondrites 417. b. 418. b. 403. e. cibarius 376. b. 389. b. 429. d. clibanites 376. d. colloborus 389. c. confusaneus 376. a. crassus 376. b.
ex amygdalis 384. b. arinca 421. b. asphodelo 545. c. e. avena 474. a. castaneis 384. b. galanga 648. b. erysimo 533. c. luco commune Indo 489. c. maiz 496. d. 498. c. milio 505. e. 506. a. b. c. 510. a. milio Indico 488. e. moris 384. b. oryza 485. d. panico 506. a. 520. b. 521. b. phalari 536. b. d. polline 376. b. c. sorgho 513. b.
fermento sine 380. c. d. e. 381. a. 382. c. forēsis 376. b. furfuraceus 376. a. c. furfureus, furfurosus 376. c. furnaceus 376. c. 377. a. b. furni super pavimentum coctus 378. d.
gregarius 376. b. 389. b. grossus 376. b.
hordeaceus 375. e. 448. b.
in India usitatus 384. d. Iudaicus 380. c.
leporinus 23. c. 24. e.
lotus 390. d.
militaris 379. c. milicaceus 375. e. 394. b.
nauticus 379. d. niger 376. b.
nitro paratus 380. d.
olyrinus 375. c. optimus 382. b. d. 383. a.
paniceus 375. e. Parthicus 376. d. prauus 382. c. d.
rubidus 379. d.
secalinus 379. e. 429. d. syncomistos 430. b.
secundarius 388. e. 429. e. semidalitis 417. b. siliginеus 363. b. 388. e. 389. e. 390. a. similaceus 388. e. 389. similagineus 375. e. 376. a. sordidus 389. b. d. spelianus 390. c. speltatus 417. e. spongiolus 407. c. subcinericius 378. e.
testaceus 376. c. testuaceus 377. a. tiphinus 375. e. 377. a. triticeus 375. e. hujus differentiæ 386. d. syncomistus 430. b.
zeaceus 417. c. 475. e.
Panes Artolagani 379. a. clibanitæ 383. b. furfuracei 391. d. ipnitæ 383. b. olyrini 421. b. 393. d. e. ostrearij 379. a. apcustici 379. a. subcinericij 383. c. tiphini 393. d. e. 394. c.
Papas 385. a.
Papauer 374. e. 446. c.
Papel 278. e.
Papyri species 339. d. è Papyro charta 325. e.
Papyri 179. d.
Papyrum 324. a.
Papyrus 208. a. 255. a. 258. a. 274. e. 323. a. d. e. Aegyptia 275. c. 323. e. 324. a. c. 334. d. Babylonia 224. b. ex Iava 335. b. Nilotica 323. e. 334. d. Siciliana 324. a. 333. c. e. Syriaca ibid.
Pastus camelorum 166. c.
Pater noster S. Helenæ 214. c.
Pertea 570. a.
Perlara Cæsalp. 19. e.
Petroselinum 364. c.
Phalangites 553. b. 556. c. 558. b.
Phalangium 553. a. 555. a. 558. b.
Allobrogicū 555. b. 556. d. Cretæ Salonensis 549. a. caulicūlis, ramosis 558. b. simplicibus 556. d. herba 558. b. magno flore 553. d. 554. a. majus 555. b. 558. b. montanum 556. d. Narbonense 549. a. paruo flore non ramosum 555. c. 556. a. d. ramosum minus 547. e. ramosum paruo flore 557. a. d. 558. b.
Phalaris 534. a. Cæsalp. 23. d. herba 535. d. maior semine albo 534. a. d. 535. d. semine nigro 536. b. parua 24. c. pratensis 23. b. sylvestris 139. e.
Phleos 229. b. 230. d. e. 231. a. fœmina 229. b. 334. c. mas 339. c.
Phleum 207. e. 336. a. 338. e. 339. b. c.
Phœnicea herba 128. e. 129. b.
Phœnix 126. c. 147. b. altera 144. a. Dioscorid. 127. e. 128. a. e. 129. a.
Phragmitides 264. c.
Phu 172. a. 193. a.
Phusca 461. c.
Phylira 330. a.
Pilus terræ 239. d.
Piper apium 625. a.
Piperis arboris radix 643. d. 647. e. plantæ 291. e.
Piperus 334. b.
Pisa nigra 560. a.
Pisum 375. b.
Placentæ 374. e. 378. b. ex oryza 485. d.
Plantago 50. b.
Platanaria 229. b. 231. d.
Platanus 233. c. 330. a.
Planta ad gutturis inflammationes 150. e.
Polenta 369. b. 442. d. 453. c. 466. b. ex hordeo 452. e.
Pollen 387. a. b. 388. c.
Polygonatum 262. d.
Polygonon 244. b.
Polygonum 233. d. 238. b. 239. a. bacciferum 232. d. e. maritimum maius 234. b. d. minus 235. d. 236. a. scandens 232. e.
cocciferum 235. c.
fœmina 262. d. Dioscorid. 243. e. 244. d. 248. a. 254. b.
hederaceum 531. b. maius 233. d.
marinum 235. e. 238. b.
mas 10. d. 254. c.

Plinij tertium 244.a.c. quartum 235.b.c.
Polypodium 4.b.
Populus alba 330.a.
Porrum 451.a.
Portulaca 11.c.
Posca 461.c.472.b.
Potiones ex hordeo 460.a.
Potus ex frumento Manigette 490.a. milio 490.a. oryza 485.e
Pryla 507.c.
Pseudoacorus 629.c.630.c.634.d. cæruleus 599.d.
Pseudoasphodelus 549.b.552.b. alpinus 552.c. luteus 551.e. maior ibid. paluſtris Scoticus 552.a. paluſtris 551.a.c. primus 551.e. pumilio folio iridis 552.e.
Pseudocostus 677.e.
Pseudocyperus 85.e.90.e.102.e. 215.a.b.289.c.
Pseudocypirus 206.e.
Pseudoiris 634.d. paluſtris ibid.
Pseudolinum 62.a.
Pseudomelanthium 124.a.
Pseudonardus 192.b.d.193.a.
Pseudoschœnanthum 58.c.164.e.
Pſyllium 315.e.
Ptisana 404.e.424.e. ex omnium frumentorum generibus 405. b. ex oryza 484.c.d. triticea 364.e.452.a.
Ptisanæ cremor 452.d. ſuccus ibid.
Pulegium 167.b.
Puls 369.a.b.409.b.410.a.458.a.
Pultes nigræ 574.b.
Punicum cœruleum 523.b.
Pyra 446.c. ſylu. ibid.d.

Q

Quadrilettum 209.d.
Quinquefolium 229.c.d.

R

Rabis 48.c.
Radiculæ Thracicæ 195.a.
Radix Chinæ 269.a. conſeruatrix e. 565. cont. venena 219.a. Drakena 220.b. Drakena affinis ibid.e. Marica 565.e. Naaronica ibid. peſtilentialis 677.b. S. Helenæ 214.a. ſpica 201.a. violacea 565.e
Ranunculus 115.d.
Raphanus 126.c.
Reſinatum 307.e.
Rhabarbarum 201.c.563.d.
Riſum 483.b. Germanicum 422.e.
Robus 350.c.353.e.354.e.355.b. 361.c.373.d.
Rogga 426.d.427.a.
Rola 367.c. roſæ 289.c.525.a.
Rota arundinis genus 320.b.
Rubia 682.b.
Rubigo frugum 476.d.477.a.
Rubus 176.d.189.c.446.d.
Ruſci radices ſuppoſititiæ 556.c.
Rura 368.a.433.a.c.446.c.647.b.

S

Sabaia 463.a.
Saſſat 663.a.
Saccarum 295.e.
Sacchar. 295.c.
Saccharaceum mel 307.e.
Sacchari canna 295.b.
Sacchari differentiæ 296.c. ex Arabibus 319.a. ſpuma 307.d.
Saccharum 294.a.c.d.295.b.c. Canarium 295.d.304.c.308.e.
candi 289.a.314.b.
candidum 314.a.
candum 295.d. 297.b.298.a.e. 303.a.314.a. album 14.d.e. ſubrufum 314.d. arte paratum 314.c. naturale 314.b. ejus conficiendi modus 314.e.
cantium 314.a.
cibale 306.b.
conditum 314.b.
concretum 296.d.
craſſum 304.
cryſtallinum 314.b.
Cyprinum 303.a.
culinarium 307.e.
factitium 296.c.d. recentiorum 302.b. veterum 299.b.
finale 295.d.304.d.
finj 304.d. finis ibid.
finum 295.d.306.a.308.e.
hodiernum non differre à veterum Zuccharo 319.d.
lucidum 314.b.
Maderenſe 295.d.304.b.308.e.
Maltanum 306.b.
Mambu 299.a. de Mambu 287.b.
Melis 306.b. Meliſeum 306.b.
Meliſium 295.d.306.b.308.e.
Meliteum 306.b.
miſcellaneum 259.d.307.d.
molle 296.d.
nativum 296.c.d.e.
penidium 295.d.
pyramidale 296.d.
reſinatum 306.a.
reſinatum 306.a.
rubrum 307.c.
Tabarzet 306.a.319.a.
Thomæum 295.d.306.c.308.e.370.c.
Valentinum 306.a.
Sagu 385.c.
Sagitta 339.e.
Sal Conſtantinopolitanus d.
Indus 296.a.e.297.a.
Salpingion 249.a.
Salicis folia 464. ſpecies circa Halepum Rauvvolfij 663.a.
Salix 239.e.240.a. arbor 239.e. equina 239.e.
Salvia 463.d.
Sandalum 358.a. Plin. 422.a.b.
Scandix nautica 625.a.
Sanguinalis 4.a. fœminæ ſimili 249.b.
Sanguinaria 114.e. 115.c. 116.a.b. fœmina 244.c.d.
Sanguinea herba 116.a.
Sanguinella 116.b.d.
Sari Theophraſti 334.c.
Saria ibid.
Sceptrum morionis 338.b.
Scevola 248.b.
Scilla 547.c.
Schinathum 166.d.
Schœnanthi radix 643.a.
Schœnathos 166.d.
Schœnanthum 166.d.259.a. adulterinum 38.c. verum an habeatur? 171.d.
Schœnus 166.d. odoratus 165.e.
Scirpus 96.d.97.b.178.a.d.179.b.c.e.189.e. Indicus 177.b. medius 181.a.e.
Sclarea 462.d.c.e.463.d.
Scorpio 237.c.238.c.b.d.a.
Scourgeon 372.b.
Secale 357.d.364.c.384.a.394.d. 396.d.420.c.425.b.d.426.d.427. 428.a.463.c.489.c. æſtiuum 427.a. hybernum ſeu majus 425 b.d. latifol. peregrin. 434. luxurians 433.d.434.a. vernum 427.a.
Secales mater 434.d. peregrinum genus 435.b. vitium 120.d. 143.e.
Secali affinis peregrina 435.a.
Secla 426.e.
Securidaca 122.c.123.c.
Semen 411.a.e.412.a.418.d. adoreum 350.b.370.b. Canarienſe 535.d. Congianum 515.c. frequentiſsimum & utiliſſimum 348.b. Hiſpanicum 535.d. trimeſtre 370.c.
Seminalis 244.c.
Semperuiuum 4.b
Seſama 526.d.
Seſamum 345.b.346.a.374.e.487.d.506.d.524.a.531.c.
Seſamo ſimile ſemen Aethiopicum 384.a.
Seſima 526.d.
Setanium 361.a.
Sigala 420.c.
Siliginis claui 434.d.
Siligo 345.c.348.a.353.e.355.d.e.356.c.e.357.b.c.d.e.363.a.365.c. 386.c.390.a.416.d.420.b.d.426.d.427.b.c.485.a. æſtiua 427.a.

Aretina 356.e. in Cambaja & China frequens 413.d. Campana 356.a. Catonis alia à Columellæ 356.a. Clusiana 356.a. hyberna 361.e. Laconica 356.d. sementina 367.c. spica mutica 354.d. spuria 435.c. trimestris 361.c.
Simila 357.e. 376.a. 387.c. 388.b.
Similago 366.e. 376.a. 387.c. 388.a.
Sinapi 284.b.
Singentiana 625.a.
Sisamum 526.d.
Sisyrinchium 300.a.
Sonchus 252.d.
Sorgo 512.e.
Sorgum 512.e.
Sparganium 159.a. 198.e. 190.b. 227.d. 229.a.e. 231.e. 339.c. 562.a.e. minimum 232.c. non ramosum 231.a.c. ramosum 228.a.d.
Spartium 64.c.
Spartum 62.d. 64.b.c.e. 66.c. 67.c.e. 69.a.b. 204.d. Austriacum perennatum 72.b. Carthaginense lin. 72.a. Hispanicum 62.e.
Spatula 572.b. fœtida 229.c. 339.c. 559.a.b. 561.d.
Spelta 370.b. 394.d. 411.e. 414.d. 415. 420.c. secunda 416.d. tertia species 424.a. in regno Congiano viliſſimum frumentũ 413.e.
Sphagnon 263.a.
Spica 191.a. 351.c. 420.e. Alep. 193.c. Indi 459.a. officinar. 194.c.e.
Spica nardi 191.a. 194.a. 201.d.
Spicanardus 195.d.
Spodium 287.d.e.
Squala 146.d.
Squinanthum 166.a.b.d. 167.d. 263.a.b. Europæum 58.e.
Staphis agria 563.e.
Stelephuros Theophr. Anguillaris 50.a.
Stella maris 116.a.
Stœbe 338.e.
Stœchas 198.b.
Stramen 368.b.
Symphytum 239.b.
Syphonium 144.b.
Syringa scriptoria 274.e.
Syringia Plin. 96.d.
Syringias fistularis 274.c.
Syrupus sacchari 305.d.

T

Tabaxir 278.b.d. 288.e. 299.d.
Tal 335.a.
Tamta 384.d.
Terebinthus 289.c.
Tereniabin Arab. 299.a.
Terra merita 681.b.
Thapsia 670.e. ejus species 676.e. 677.a.
Thracia herba 195.b.
Thryallis 50.b.
Thymus 198.b.
Tilia 205.c. 330.a.
Tipha 336.a. 395.e. 415.a. 422.b. 426.b. 470.b. cerealis 392.b.c. 395.e. magna 495.a.
Tiphe 392.c.
Tithymali species Alhusar 308.b.
Tomentum pratense 62.d.
Tormentilla 229.c.
Traganos 237.a.
Tragi 224.c.
Tragion 237.b.c.
Tragium 237.b.d. 238.b.
Tragonis 237.e.
Tragopyron 531.b.
Tragoriganum 237.b.
Tragos 235.c. 237.c. 238.e.
Tragotrophon 531.a.
Tragum 237.b. cereale 422.a.
Tragus 238.b.c. 356.d. 365.a. 421.e. 422.a. Dioscoridis 237.a.e. cerealis 404.d.
Trasi 424.c. 227.c.
Trasij 224.c.
Tremula 23.b.
Trepice 162.d.
Tribulus 23.d. aquaticus 230.d.
Triglochin gramen 81.c.
Trionum 532.b.
Trimenon Plin. 360.e.
Triticospeltum 423.a.e.
Triticum 122.c. 123.a. 123.e. 125.a. 345.b.d. 348.a. 354.c. 384.a. 435.c. 442.a. 444.c. 463.c. 464.a. 472.c. 476.e. 477.b. 504.c. Dioscoridis & Galeni 354.e. eius abortus 363.a. deliciæ 357.c. explorandi modus 361.e. 362.a.b. forma 351.a. genera 348.c. 349. 350. tria Columellæ 361.c. genus, candidissimum 357.e. secundum, tertiũ 395.d. granorum varietas 350.e. 351.a. species Columellæ 357.b. vitium 120.d. 121.a. 150.a. æstivum 358.b. agreste 372.c. amylæum 420. Aphricanũ 387.e. Apulum 355.b.
aristas habens 350.d. aristis carens 354.d. longioribus, spica alba 373.d. 374.a. cœrulea 372.c.e. munitum & circumvallatum 395.e. 396.c.
Asiaticum 495.a. Bactrianum 495.b.e. bimestre 349.a. 358.d. 359.b. Calvisium 358.a. candidũ 350.d. 356.d. centigranum 371.c. Plinij 353.b. exile 392.d. ex Zea 413.d. generosum 376.a. hexastichum 370.d. hornotinum 402. hybernum 345.a. eius genera 354.d. aristis carens 352.a.c. Indicum 384.e. 495.b.c.d. Indorum 488.a. Italicum 394.d. loca 373.b.d. lucidum 375.b.c. magnum 495.a. malum 372.b. marinum 135.b. nigrum 363.c. 393.b. optimum 361.d. ramotum 371.c. robum 354.e. Romanum 385.e. rufum 350.d. 370.d. grano maximo 368.d. semestre 354.c. semine oblongo 371.e. septimestre 354.b. setanium 361.a. sexangulum 370.d. siligineum 355.c. sorgo simile 515.e.
spica cœrulea 363.c. 373.e. multiplici 370.e. 391.a.c. mutica 350.d.e. 354.d. ramosa 371.d. sylvestre 348.d. Creticum 396.d. 397.b.
temulentum 124.e. tiphinum 371.d. 373.d. 392.d. 395.e. 396.c. Hispanicum 396. simplici folliculo 394.e. 395.a. trimestre 348.c. 349.b.c. 354.a. 358.c.d. 359.b.c.e. 360.b.c.d. 361.b. 363.c. 420.e.
vaccinum 124.a.e. vescum 392.e. urbanum 348.d.
Tropice 162.d.
Tsinavv 385.a.
Tubuli arundinacei ad asthma 320.d.
Tulcuition 239.d.
Turcicum frumentum 495.a.
Typha 61.e. 255. 338.a. 384.a. 471.d. 519.a. Dipscorides 338.c. eius differentiæ 335.c.
aquatica 338.a. cerealis 341.d. minor 341.c. minima 341.e. palustris 335.c. 338.a. claua gracili 339.e. 340.a. maior 339.d. 337.a. minor 340.d. 341.a.
Typhe Plinij 483.d.
Typhula 341.c.

V

Venella 361.b.
Venerea 625.a.
Verbena 205.e.
Verbenaca 205.d.
Vicia 420.c.
Victorialis 190.a.
Vinum ex Maiz 496.d. 497.b.
Violaria 11.c.
Vitex 205.d.
Vlmus 330.a.
Vlva 338.a. 339.c.d.
Vruncus 351.d.
Vstilago 362.d. 478.e. avenæ 476.a.c. 478.e. hordei 478.e. secales 475.d. 478.e. siliginis 476.c.
Vtriculi 376.a. tritici 388.c.
Vua marina 159.a. 135.c. 138.b.c.

X

Xeris 559.b.
Xiphidion 562.a.
Xiphion 189.e. 232.a. 599.d. 635.c.
Indicum Italorum 323.a.
Xiris 635.c.d. minor 599.e.
Xylobalſamum 213.b.
Xyris 559.a. 561.e. 562.b. 568.c. maritima 565.a.

Y

Yuca 385.a.

Z

Zadena 657.d.
Zaduar 657.d. 659.b.
Zaduaria 657.d.
Zadura 657.d. 659.b. 660.b. herba 659.b.
Zarnabadium 664.d.
Zarnabo 672.b.c.e. 664.d.
Zarumbet 659.d.
Zea 345.d. 357.a. 370.a.b. 373.d 384.a. 398.d. 411.a. 414.d. 444.c. 449.e. 463.c. 464.a. 472.c. Ador 414.a. adulterina Affricæ Plin. 412.b. amylæa 406.b. 419.a. binis granis 412.a. briza dicta 415.c.e. dicoccos 412.d. 413.a.e. genus alterum 416.d. Germanica 415.a. maior 412.d. 413. minor 415.a. Mneſithei 416.b. monococcos 372.a. 412.b. 415.a. 418.b. ſimplex 415.a. 416.d.
Zeodoaria 657.c. 659.a. 660.b.e. 669.e. 677.d. Arabum 659.d. Avicennæ 662.e. Geidvvar Avicennæ 660.c. longa 657.d. 658.a. loripes 663.b. 659.d. officin. 661.b. radice longa 659.a. rotunda 658.a. 659.b.d. 662.e. ſpecies altera 659.d. tuberoſa foris nigricans 608.a. 660.a. vera 661.a. vulgaris 659.b.
Zoppa 663.b.
Zeduar 662.c.
Zedur 662.c.
Zeocrithum 651.d.
Zeopyrum 423.a.e. 424.b.d. Amylæum 420.d.
Zerumba 661.d.
Zerumbeth 659.a.b. 660.b.
Zimpiberi 647.a.
Zingiber 278.c. 643.d. 646.e. 648.b 650.a. 651.a. 653.c.d. 664.b. coloratum 653.a. fuſcum 656.d.e. rubrum 653.a. Sylueſtre 657.c. 658.d. 667.b. viride 655.e.
Zingiberi 647.a. affinis cortice ſquammato 656.e.
Zinziber 653.d.
Ziziphæ terreſtres 224.d.
Zuccharum 295.c. 319.c.d. Sulimenum 307.d. veterum 139.d.
Zudar 657.d.
Zruumbet 689.a.b.d.e. 661.c.d. 662. arbor 662.a. primum Serapionis 662.e.
Zurumbethum 659.d.

INDEX

INDEX
AFFECTVVM ET REMEDIORVM.

A

ABstergens 125.*c*. 443.*c*.
Abiumti ex longo morbo 318.*d*.
Acescens in ventriculo cibus 644.*d*.
Achores infantum 433.*b*.
Acidi ructus 644.*c*.
Acorus 201.*e*. eius radicum conditura 630. conserva 637.*a*. palustris radic. condit. 637.*d*.
Aculeos extrahens 281.*b*. 563.*b*.
Acuti morbi 452.*c*.
Adstringendo exsiccans 152.*d*.
Adstringens 472.*e*.
Ægilops 135.*e*. 150.*b*.*c*. 151.*a*. 152.*d*. 404.*c*. 418.*a*.
Aeris corrupti contagia 630.*a*.
Alarum vitia 547.*a*. 621.*e*.
Albugines 225.*e*.
Albus cibus Hispanorum 487.*a*.
Alimentum tenue 457.*d*.
Allij halitum emendans 662.*b*. 666.*c*.
Alopecia 150.*e*. 280.*d*. 547.*c*.
Alphenicum 377.*b*.
Alsirocostum Mes. 288.*c*.
Alvi dolores 646.*b*. fluor 432. fluores diuturni 498.*c*. fluxiones 408.*c*. 514.*a*. fluxus 11.*a*. 364.*b*. profluvia 129.*c*.*d*. 392.*a*. 446.*d*. 472.*e*. 567.*b*.
Alvum ciens 507.*e*. cohibens 402.*d*.*e*. 403.*d*. 445.*d*. 505.*d*. constringens 498.*c*. inflans 364.*d*. irritans 366.*a*. molliens 391.*b*. 405.*d*. 528.*c*. movens 310.*c*. 311.*e*. siccans 506.*a*. sistens 162.*a*. 201.*c*. 252.*e*. 254.*b*. 474.*d*. 484.*a*.*b*. 654.*d*. 666.*d*. sollicitans 433.*a*. 654.*d*. vacuans 628.*c*. violenter dejciens 545.*e*.
Alvus lubrica 170.*a*.
Ambusta 345.*d*. 447.*b*. 528.*a*.*c*. 546.*d*.
Amylum inter placente genera 408.*a*.
Anethum 364.*c*.
Angina 318.*e*.
Anhelantes 618.*e*.
Anhelitus difficultas 212.*b*. 529.*a*.
Anheloſi 620.*a*.
Ani procidentia 254.*b*. ulcera. ibid.
Animi defectio 656.*c*.
Animo linquentes 390.*c*.
Anodynum 446.*e*.
Antidota ex Acoro 629.*b*. Galanga 644.*d*. Gemmis Mes 664.*b*. Iride 620.*e*.
Antidotus venenorum omnium, excepto sublimato 219.*a*.
Antispodia varia Dioscorid. 286.*b*.*c*.
Antispodium 215.*b*. 288.*e*. 289. Avicennæ officinar. 283.*e*. ex ossibus Boum, Elephanti 289. ex radicibus Arundinis 289.*b*.
Appetentiam suscitans 465.*b*. ei excitandæ, intinctus 666.*d*.
Apoplectici 656.*c*.
Apostemata 366.*d*. dura 622.*b*. calida 433.*c*.
Aqua ex Acori paluſtris floribus 637. Avena 475.*b*. ardens 474.*c*. Iridis Germanicæ radice 620.*b*. Secali 431.*d*. 432.*b*. Tritici mica 390.*e*. 391.*b*. Milio stillaticia 508.*d*. Oryza 486.*a*.*b*.
Aquâ hordei 447.*b*.*d*. panata 431.*b*.
Aquas ducens 618.*c*. citrinas idid. hydropicorum 619.*a*.*e*.
Aquis corruptis utile 629.*e*.
Aranearum morsus 162.*b*. 620.*d*.
Arata medicamentum Indicum 261.*a*.
Ardores externi & interni 289.*e*.
Arida corpora humectans 409.*a*.
Aristas eliciens è corpore 135.*c*.
Arsenici antidotus 487.*d*.
Arteriacum medicamentum 402.*d*.
Arteriæ asperitates 452.*e*. exulcerationes ibid.
Arthritis 10.*e*.
Articuli 547.*a*. 654.*d*.
Articulorum dolores 392.*a*.
Articulos roborans 212.*b*.
Artuum dolores 126.*a*. 366.*d*. 528.*b*. 602.*b*. 644.*a*. fluxiones 509.*b*.
Arundinis remedium Filix 281.*c*.
Asparagus equi seti edulis 252.*e*.
Asperam arteriam leniens 528.*d*.
Asthma 320.*d*. 321.*a*. 620.*c*.
Asthmaticis noxium 449.*b*.
Athara 357.*a*.
Attenuans 175.*c*.
Attritæ partes 235.*d*. infantum 409.*a*.
Avenæ cremor 474.*d*.
Avenata 473.*b*.
Aurea Alexandrina 631.*b*.
Aures purulentæ 11.*c*. 546.*b*.
Aurium dolores 280.*e*. 528.*a*.*d*. 546.*d*. calidi 446.*a*. gravitas 546.*d*.

B

Bezoar lapidi prælata radix 219.*b*.
Bilem rejcientes 169.*d*.
Biliosi humores 628.*c*.
Biliosæ febres 289.*e*.
Bromus 473.*a*.

C

Cæcutientes 126.*b*.
Calcis vivæ antidotus 487.*d*.
Calculi 509.*a*.
Calculosi 211.*d*. 620.*a*.*e*.
Calculum renum gignens 410.*c*.
Calculus 11.*a*. 253.*d*. 536.*d*. 636.*c*. renum 111.*c*. 318.*d*. verticæ 111.*c*.
Calidæ affectiones 41.*c*.
Caligo 629.*b*.
Calli pedum 367.*b*.
Callum sanans 332.*a*.
Calorem nativum vivificans 644.*c*. reficiens 312.*d*.
Cancer 623.*a*.
Canitiem prohibens 678.*d*.
Cantharidum antidotus 487.*d*.
Canis rabidi morsus 367.*a*.
Canum morsus 625.*a*.
Canina apparentia 363.*e*.
Capillitium flauum & nitidum efficiens 433.*c*. pulchrum reddens, lixivium 433.*c*.
Capillos crispans 547.*c*. flauos reddens 368.*b*. luteo tingens 552.*c*.
Capiti conducens 227.*a*.
Capitis dolorem excitans 310.*d*.

Capi-

Capitis defluxiones 313.b. dolores 11.b. 125.d. 158.e. 212.c. 391.d. 409.e. 432.e. 487.b. 509.c. 623.d. antiqui 621.c. ab ardore 528.a. à bile 521.c. calidi 446.a. fracturæ 563.b. furfures 528.b. gravitas 128.a. ulcera 417.e. vulnera 563.b.
Caput frigidius 201.e.
Caput roborans lixivium 171.c.
Cardiaca calida 289.d.
Caries lignorum 409.a.
Caro ab ossibus recedens 446.c. 447.d.
Catarrhalem humiditatem desiccans 644.c.
Catarrhus 312.a.487.b.
Cathæretica 587.a.
Causticum 110.e.332.e.
Cephalæa 644.b.
Cephalalgia calida 447.c.
Cerastæ morsus 528.a.
Cerebri ægritudines 629.c. affectus 636.c. frigidi 203.b. 644.a. intemperies humida & frigida 212.b.
Cerebrum confortans 644.c. iuuans 655.a.c. roborans 212.b.
Charta nostra, non præstat in medicamentis, quod veterũ 333.a.
Cholera 289.d. morbus 474.e.
Cilia condensans 202.a.
Cicatrices 225.e. emendans 546.d.
Claui 622.e.
Coctione destituti 644.d.
Coitionem promouens 310.c.
Cœliaci 238.d.487.b.621.a.b.
Cœparum halitum emendans 662.b.666.c.
Coli cruciatus excitans 252.e.
Coli affectus flatuosi 644.b. dolores 528.a.c. tormenta 545.e.
Colica 170.c. ventosa 666.d.
Colorem concilians 218.c. infantibus vegetum 445. c. corporis commendans 203 b.678.d. floridum reddens 310.c.
Collectiones 629.b.
Colli asperitas 367. c. durities ibid. 446.b.
Collyria 313.a.
Collyrium ad visum debilem 365. c. Athanasia dictum 408.e.
Columella pertusa 620.c.
Conceptionem iuuans 126. d. 678.c. (b.644.b.
Concoctionem iuuans 218.c.630.
Condylomata sedis 622.c.
Contusa membra 254.d.
Contusi 628.e.
Conuulsa 563.b.
Convulsi 260.c.545.b.628.e.678.a.
Corporis dolor 545.d.e.
Corpulentiam metuentibus utile 430.b.
Cor roborans 220.b.
Corroborans membra 312.a.
Cordis tremor 289.d. palpitatio 644.b.
Coxendicum dolores 637.c.
Crapula 461.c.
Crapulam discutiens 621.c.
Cremor ptisanæ 451.d.
Crines flavos reddens 135.c.
Crispi medicamentum ex Tritico 365.d.
Crura hydrope tumentia 135.c.
Curcutis 404.a.
Cutim erugans 461.e.463.a.
Cutis aspera 366.e.433.b. pruritus 528.e. vitia 528.b.c.e.678.c.

D

Decolorati 201.d.
Deiectiones liquidæ & crudæ 508.b.
Dentes corrosi 655.b.
Dentibus candorẽ faciens 447.b.
Dentium dolor 11.b.232.b.546.c. 621.d.655.b.
Dentientes infantes 621.e.
Dentifricium 171.b.313.b.
Depilatorium 683.a.
Deliccans 443.c.
Destillatio frigidorum humorum 212.b. tenuis 403.a.
Detergens 452.c.
Diabetes 257.b.
Diacoron Officinar. 636.d.
Diagalanga Avicenn. 644.e.
Diapenidion officinar. 318.e.
Diarrhœa 391.b.417.d.487.b. vide Profluuium.
Digerens citra mordacitatem 472.e.474.e.
Discutiens 150.e.
Dolor 509.a. à flatibus 475.a. à frigida causa 459.e. vehemens 508.b.
Dolor capitis, vide Capitis dolor.
Dolorem sedans 409.e.
Durities 446.a.629.b. emolliens 622.c.
Dysenteria 227.b.252.b.d.254.b. 289.e.364.b.404.a.432.d.
Dysenterici 238.d.417.d.418.a. 487.b.c.514.a.415.c.521.c.

E

Ebrietatem promouens 125.c.
Eclegma ex Acoro 629.c.
Electuarium Diacostu 678.c. ex Iride 620.a.
Embammata ex solijs Secales 432.a.
Emolliens 429.d.433.c.447.e.
Emplastrum Heræ 126.c.
Enterocele 252.c.342.a.
Epileptici 656.c.
Epiphora 357.365.e.468.e.
Epispastum Orchomenium Hipp. 281.d.
Equorum membra sanguinem fundentia 254.b.
Eruptiones pituitæ 447.b.
Erysipelas 280.e.254.a.498.d.
Everti 628.e.
Exanthemata 111.c. 445.b.
Exasperata læuigans 407.d.
Excrescentia in corpore 622.c.
Expectorationem promovens 447.e.
Exscreatio purulenta 318.d.
Exscreationem promouens 529.a.
Exsiccans citra morsum 509.c.
Extrahens carni infixa 127.e. omne teli genus 563.b. furculum 281.b.
Exulcerans 115.d.

F

Faciei liuores 391.d. 528 b. pani 546.a. rugæ 365.c. ulcera 646.c.
Farina Avenacea 409.a.
Fastidia stomachi 169.d.
Faucium affectus 364.a. asperitas 312.b.315.e.318.c.d.367.c. 408.a. destillatio 608.c. exulceratio 487.d.253.b.
Febres 628.c. biliosæ 289.e.451.e. chronicæ 212.a. incandescentes 451.e. malignæ 113.a. pestilentiales 620.c.
Febricitantes 390.e.391.a.403.c. 452.e. infantes 432.b.
Febricitantium cibus 445.b. conclaue refrigerantia 281.a.
Febris acuta 289.d. ardens 363.e. ephemera 312.b. pestilens 111.c. quartana 620.d. quotidiana 620.d.
Febrium horrores 620 e
Felle suffusi 546.d.
Filicis remedium Arundo 281.c.
Fissuræ 433.b.
Fistulæ 623.d. alarum 126.d.
Fistularum foramina & oras dilatans & laxans 162.b.180.c.332.a.
Flatibus exagitati 201.c.
Flatulenti affectus 203.b.
Flatus discutiẽs 509.a.655.a.666.c.
Fluidæ affectiones 129.c.
Fluor hepaticus 417.e.487.b.
Fluorem rubrum sistens 162.a.
Fluxiones acres 227.a.
Fluxus biliosi 289.e.
Fœminarum morbi 629.a. profluuia rubra 513.e.
Fœminum vitia 547.b.
Fœtum corroborans 408. d. extrahens 622.d.
Frigefaciens mediocriter 472.a.

Frigidos humores ablumẽs 682.*e*.
Frigore læsa 368.*b*.
Frigus quæ ufferit curans 367.*a*.
Frifimelicæ paftillus 622.*a*.
Frontale 447.*c*.
Fucus 475.*a*.487.*e*.
Furfures 261.*a*.367.*b*. capitis 280.*d*.
Furunculi 234.*b*.367.*b*.546.*e*.

G

Gangræna 126.*c*.468.*b*.
Genæ duræ 409.*a*.
Genitalium tumor 254.*a*. vitia 623.*a*. utriufque fexus ulcera 254.*a*.
Genitura effluens 620.*e*.
Genituram augens 227.*a*.
Gingiber conditum æmulans compofitio ex Cypro 218.*c*.
Gingiuarum hæmorrhagia 434.*d*. putredo 11.*c*. vitia 235.*d*. ulcera 253.*d*.
Glandularum tumor fub axillis 367.*c*. in inguinibus ibid.
Glidwaffer 433.*a*.
Glutinans efficauftime 239.*b*.
Glutinofi humores 654.*e*.
Gutturis afperitas 312.*a*. inflammatio 158.*e*.
Guttur leniens 318.*e*.
Gonorrhœa 364.*e*. 408.*b*. involuntaria 621.*d*.

H

Habitus malus corporis 644.*d*.
Hemoptoici 11.*a*.169.*d*.364.*a*.390.*e*.417.*d*.521.*c*.
Hæmorrhagia 116.*c*.280.*e*. vulnerum 252.*e*.
Hæmorrhoidarum orificia aperiens 622.*c*.
Halitum commendans 630.*b*. 644.*c*.
Hectici 408.*c*.451.*e*.487.*d*.
Hepar calidum 254.*d*. frigidum 644.*d*.645.*e*.
Hepar roborans 260.*c*.*d*.
Hepatis apoftema 266.*d*. calor 432.*b*. dolor 170.*c*.171.*a*.*c*.628.*d*. infarctus 9.*e*.10.*b*. inflammatio 418.*b*. obftructiones 169.*e*. 170.*b*.620.*b*. vide Iecoris.
Hepatici 201.*c*.*d*
Hepaticus fluor 487.*c*.
Herpes 623.*a*.
Hilaritatem caufans 218.*c*.
Hordei cremor 451.*e*. decoctum 452.*a*.
Horrores febrium 620.*e*.
Humectans 443.*b*.452.*e*.
Humores craffi 618.*c*. lenti 654.*e*.
Hydrops 449.*b*.644.*d*.678.*c*. eo tumentia crura 135.*c*.
Hydropici 170.*a*.*b*.*c*.211.*d*.212.*e*. 260.*c*.366.*b*.459.*a*.546.*c*.346.*d*. 620.*b*.
Hydropicorum tumores 254.*a*. tumentes pedes 232.*b*.
Hydrofacchar 313.*b*.
Hyfterice 212.*b*.

I

Ichor 433.*a*.
Icterici 9.*e*.201.*c*.*d*.620.*d*.683.*a*. vide Morbus regius.
Iecoris affectus 656.*c*. frigidi 203.*b*. inflatio 169.*c*.*d*. dolores 446.*c*. refrigeratio 629.*d*. vide Hepatis.
Iliaci 602.*b*.
Impetigines 126.*c*.433.*b*.
Impinguans 528.*d*.666.*c*.
Infixa carni extrahens 172.*c*.
Infantes dentientes, tuffiẽtes 621.*e*
Infantum lumbrici 10.*a*.11.*e*. vermes 147.*e*.
Infantulorum tuffis 312.*b*.
Inflammata membra 475.*a*.
Inflammatio 366.*d*. omnis 392.*a*. incipiens 367.
Inflammationes 41.*c*.281.*a*.445.*e*. 528.*a*.*c*.563.*c*. 620.*c*. internæ 447.*c*. recentes 546.*e*.
Inflammationum remedia 169.*c*.
Inguina 563.*c*.
Inguinum abfceffus 126.*d*.
Infanientes 656.*c*.
Intellectum roborans 218.*c*.
Inteftinorum dolor 446.*b*.509.*a*.529.*a*.655.*b*. farctus 655.*a*. inflatio 365.*e*.446.*c*. ulcera 487.*b*.
Inteftinum diviſum 252.*a*.
Ifchias 563.*b*.
Ifchiadici 126.*d*.253.*b*.254.*c*.627.*d*.678.*b*.
Ifchuria 11.*b*.170.*b*.280.*d*.
Iulapium rofatum & violatũ 313.*e*.

L

Lac aquofius corrigens 507.*e*. nutricibus augens 364.*b*.445.*c*. qui flatuofitatem deponat 403.*a*.
Lactis ubertas 453.*a*.
Lævigans exafperata 407.*d*.
Lapidem renum frangens 212.*a*.
Lapidi Bezoar prælata radix 219.*b*.
Lapis renum 541.*c*.
Lateris dolor 446.*b*.545.*b*.628.*d*. 678.*b*.
Lenti humores 654.*e*.
Lentigines 365.*d*.447.*a*.621.*e*.
Lepra 126.*c*.368.*b*.404.*c*.446.*e*.
Lichenes 365.*d*.547.*a*. feri 126.*c*. inveterati 391.*e*.
Lienem abfumens 565.*b*. comminuens 628.*d*.*e*. curforum extinguens 252.*d*.
Lienes indurati 565.*b*. refrigerati 629.*d*.
Lienis affectus frigidi 203.*b*. apoftema 366.*a*. dolor 620.*c*. durities 127.*c*.170.*b*.*c*. impetus 546.*a*. obftructiones 10.*b*.
Lienofi 620.*d*.644.*d*.
Linguæ fiffuræ 315.*e*. ulcera putrefcentia 381.*a*.
Lipothymiæ à frigore 644.*b*.
Lixivium ad capillitium pulchrum 433.*c*.
Lumborum dolor 170.*c*.281.*a*.
Lumbrici 10.*c*.11.*a*.621.*e*. infantum 10.*a*.11.*e*.
Lumbricos teretes generans 364.*d*.
Lumbricus latus 678.*b*.
Lotium fubftillum 628.*e*. fuppreffum 629.*a*.
Lues venerea 170.*c*.*d*. vide Morbus Neapolitanus.
Lufcioſi 126.*b*.
Luxata 368.*a*.446.*d*.475.*a*. demulcens 281.*a*.

M

Maculæ 433.*b*. à fole 621.*e*.662.*a*.678.*c*. à variolis relictæ 281.*b*.
Maculas delens 365.*c*.
Mammæ dependentes 365.*e*. dolentes induratæ 433.*c*.
Mammarum durities 120.*b*.365.*e*. inflammatio 487.*e*. tumor 367.*d*.*e*. 418.*a*.446.*e*.624.*d*. ulcera 546.*e*.
Manducata pituitam ducens planta 158.*e*.
Manus albas & molles reddens 368.*a*.
Manuum fiffuræ 433.*b*. rimæ 366.*e*.
Marafmus 451.*e*.
Maturantia ægre 126.*c*.
Meientes difficulter 474.*e*.
Melancholiam trahens 618.*d*.*e*.
Melutero inimicum 311.*d*.
Melli fubftituendum faccharum mulieribus 311.*d*.
Membra corroborans 312.*a*.
Memoriam roborans 212.*c*.*d*.
Menfes ducens 621.*a*.678.*a*. movens 280.*d*.529.*a*.629.*a*.630.*b*.644.*b*. pellens 169.*c*.170.*b*.*c*. promovens 619.*e*. fiftens 762.*a*. trahens 260.*d*.*e*.
Menfes intercepti 111.*b*. fuppreffi 112.*e*.
Menfium abundantia 238.*d*. fluor nimius 449.*b*.509.*c*.636.*e*.
Menftrua 629.*a*. ciens 545.*c*.
Menftruis movendis Ægyptiorum fecretum 527.*e*.
Mictio fanguinis 487.*c*.

Milio

Milio è porio D.Ambrosij 508.c.
Mollens 498.d.
Morbilli 111.b.
Morbi diuturni 212.a.
Morbus Neapolitanus 637.c. regius 618.c.
Mucosa excrementa ducens 618.d.
Muliebre profluuium 252.b.
Muliebres infusiones & insessus 260.d.
Muliebria trahens 622.d.
Mulieribus saccharum substituendum melli 311.d.
Millepedarum plagæ 509.a.
Multipedarum morsus 446.e.
Muris aranei morsus 447.b.
Myopes 126.b.

N

Næui 475.a.
Narium sanguinis fluxus 116.d. ulcera 147.d.
Nasi fœtor 623.d.
Nausea 170.c.201.c.
Nerui 547.a.exsiccati 528.b.
Neruinum 447.a.
Neruis præfectis vulnera glutinans 253.a.
Neruorum ægritudines 629.c. affectus 636.c. frigidi 644.a. 678.d.
contractiones 367.a.
dolores 260.e.464.e.622.e.
inflammationes 446.c.
Neruos roborans 212.b.
Nephritici 9.c.201.c,d.364.c.498.a.536.d.
Nephriticus dolor 475.a.
Nephritis 214.a.
Nihili grisеum 289.a.
Nomæ 126.c.333.a.
Nutriens potenter 402.c.403.e.
Nutrimentum optimum 363.e.

O

Obesos reddens 484.a.
Obstructiones 618.c.pariens 410.c. à crassa pituita 655.a.
Obstructiones viscerum 19.c.120.b.630.b.678.c.682.e.
Ocularia medicamenta 682.d.
Oculi anguli maioris ulcusculum 150.b.
Oculitabes 368.b. tunicæ ceratoidis crassitiem detergens 629.b.
Oculi dolentes 432.e. ex contusione 446.b.
lachrymantes 391.e.433.a.
rubentes 391.e.
Oculorum abscessus 418.a. apostemata 365.c. caligo 126.b.655.a. defluxiones calidæ 447.c. dolores 528.calidi 446.a. epiphoræ 546.b. feruor 11.b. fluxiones 408.e. inflammationes 528.a.maculæ 316.a. obscuritas 449.c.pupillæ obtenebratæ 313.a.suffusiones 332.c.ulcera 408.e.
Oculorum medicamenta 202.a.
Oculos clarificans 316.a. hebetans 407.e.
Odor fœtidus corporis 547.b.
Odorem corporis commendans 203.b.678.d.
Odorem corpori iucundum concilians 547.b.
Odore membra commendans 214.b.
Odores viribus recreandis præcipui 384.a.
Odoris gratiam suffitibus dans 261.a.
Oedemata 445.e.563.c.
Oleum balaninum 202.d. benedictum 203.b. costinum 678.d. ex hordei granis 448.a. irinum 623.c.omphacinum 202.d. sesaminum 203.a.529.a.
Ophthalmia 475.b.528.b.
Opisthotonici 171.c.
Oris fœtor 171.a.218.c.graueolentia 147.e. suauitas 447.b. ulcera 212.d.235.d.253.d.289.e.331.e.
Oris halitum emendans 621.e.
Orthopnœa 212.b.252.b.621.c.
Ossa desquamans 563.e.
Ossa fracta 364.d.extrahens 127.c. 623.b.
Oxymel ex acoro 609.d.
Ozœnæ 147.d.

P

Palpebræ superfluo humore redundantes 202.a.
Panaritium 367.a.
Panaritij ulcera 313.b.
Panis calidi nocumenta 430.d.
Panus 126.c. Pani 563.c.
Papillarum fissuræ 409.a.
Paralysis 648.b.d.
Papulæ 368.b.
Paronychia 110.e.622.e.
Parotides 546.c.622.a.
Partum sequentes dolores 170.a.
Pastillus ex charta 333.a.
Pectori amicum 312.a.
Pectoris affectus 364.a.678. calidi 445.c.dolores 628.c.d. vitia 618.a. vlcera 253.c.
Pectus expurgans 227.a.318.c.
Pedes hydropicorum tumentes 232.b.
Pedum morbi 449.c. fissuræ 433.b.rimæ 366.e.547.c.
Penidia 317.b.
Penis ulcera 235.d.
Perfrigerati 620.e.
Peripneumonia 312.b.529.a.
Pericranij dolores 126.a.
Perniones exulcerati 546.d.
Pessarium mensibus mouendis 260.e.
Pestilentis cœli contagia 666.d.
Pestis 312.c.667.a.
Petechiæ Ital. 111.c.
Phalangiorum morsus 162.a.553.b.558.d.
Phlegmone induratæ 150.e.
Phrenitici 474.d.
Phthisici 390.e.408.b.445.c.545.c.
Phthisis 253.c.364.a.
Piper 655.a.
Pison venenum Indorum 203.b.
Pituitæ eruptiones 447.b. purgatiuum 654.c.
Pituitam ducens 628.c. planta manducata 158.e.
Pleuritici 445.c.452.e.
Pleuritis 312.b.364.a.367.d.487.b.620.c. deplorata 529.a.
Podagra 10.e.127.b.366.a.b.c.449.c.545.b.
Podagrica œdemata 135.c.
Podagricæ inflãmationes 446.d.
Pollutio nocturna 521.c.
Polenta ex hordeo 453.a.
Potus ex Secale 431.c. ex Tritico 365.a.
Præcordiorum dolor 628.d. tumor 446.d.
Profluuia fœminarum rubra sistens 162.a.
Profluuium ventris 62.b. vide Diarrhoea
Psilothrum 683.a.
Psora 547.a.682.d.
Ptisana 449.d.450.& seq. Hordeacea 364.e. Triticiea 364.e. 453.a.
Ptisanæ succus 451.d.
Pudendorum ulcera 212.d.tumores 446.e.
Puerperii dolores 170.a.
Pulmonis affectus 447.e. calidi 316.d.inflammatio 452.b.inflatio 169.b. farctus 629.c.655.a. ulcera 253.c.318.d.
Pulmones expurgans 227.a.620.a. roborans 212.b.
Pulmonibus amicum 312.a
Pulueres capitales 623.b.
Puluis diaireos 618.b.
Pupillæ officientia discutiens 629.b.
Purgatio 453.b.
Pus gignens 366.d. mouens 407.e.429.d.433.c.447.a.
Pustulæ 408.e.564.a. calidæ 254.a. oris 289.e.

Q

Quartanarij 656.c.

Rami-

R

Ramices 368.b.
Raucedo 312.a.315.e.318.c.d.447.c. 620.c. à calore 312.a.
Refrigerans 443.b.452.c.
Refrigeratio totius corporis 644. d.
Renes æstuantes 342.c. refrigerati 644.c. vexati 311.e
Renes expurgans 508.e.
Renum apostemata 445.d.448.a. calculus 202.a.619.e.628.c. dolor 170.a.c. 171.a. exulceratio 364.a.408.b.452.b. inflammatio 452.b. inflatio 169.d. lapis 545.c. obstructio 9.c.20.b. vitium 260.c. ulcera 487.
Renum circuitum calefaciens 318. e. lapidem frangens 212.a.
Repellens 487.e.
Resoluens 125.c.
Resoluti 620.a.678.b.
Respiratio difficilis 620.c.
Respirationi inservientium partium exulceratio 452.b.
Rhabarbari corrigens 201.c.d.
Rheumatismi 158.e.
Rigentes 620.e.
Rigores febriles 678.b.d.
Rimæ 546.d. pedum 547.c. sedis 622.c.
Ructus movens 169.d.
Rugæ faciei 622.a.
Rupta 563.b.678.a.
Rupti 252.b.260.c.545.b.628.e.
Rupturæ 253.d.

S

Saccharata aqua 312.a.b.c.
Sacchari decoctio 312.a. nocumenta 313.b.
Saccharum Candum Cinamomeum 316. Rodaceum ibid.e. Violaceum ibid.b.
Saccharum, Candum Spodij Arabum succedaneum 289.d.
Saccharum Finum, in medicamentis caucndum 305.e. eius damnum 306.a.
Saccharum Melli substituendum mulieribus 311.d.
Saccharum Penidium 317.b. eius aqua 318.e.
Sacer morbus 461.c.
Saliualem humiditatem desiccãs 644.c.
Sanguinem ciens 110.e. detrahens 618.d. è naribus eliciens 116.d. mundans 312.a. sistens 116.c.d. 244.c.253.b.434.d. sistens amuletũ 129.d. supprimens 336.b.c.
Sanguinem excreantes 238.d. rejicientes 169.d.
Sanguinis acrimonia 461.c. excretio 410.e. fluxus 110.d.409.a.487.b.252.b.408.a.c. è naribus fluxº 11.b.116.d.252.d.254.b. reiectio 252.b.408.a.c. sputum 253.c.
Sanguinis profluuium tactu sistens 253.b.
Sanguis ex utero manans 129.c.
Scabies 418.a.476.c.547.b.563.d. d. infantum 475.b. manuum 171.c.
Scirrhi inveterati 622.b.
Scolopendræ ictus 546.a.b.
Scorpiones 620.d. eorum ictus 211.d.212.a.281.a.546.a.
Scrophulæ 622.b.
Secundinas pellens 432.b. promoveis 171.b.
Sedis inflammationes 254.a.
Semen augens 487.a.528.d.636.d.
Seminis fluxus 129.d.238.d.
Senes corroborans 312.d.
Serpentes adversum 232.a. alaciores reddens 281.d. stupefaciens ibid. 281.d.
Serpentum ictus 211.d.212.a.558. d.629.a. morsus 446.e.546.a. 620.d. plagæ 509.a.
Serpentia 252.b.
Serpigines 368.b.
Siccans 472.e.
Singultus 644.d. sedans 167.d.e.
Sinus 623.a.
Sitis 289.d.312.b.391.a.431.d.452. c.455.b.465.b. eam sedãs 447.e.
Sole inustæ maculæ 621.e.622.a.
Somnolentiam causans 162.a.c.e.
Somnum concilians 620.c.623.d. faciens 332.a. inducens 125.c. provocans 409.e.
Soporifera 127.c.
Sordes abstergens 409.e.
Spasmus flatulentus 636.c.
Spicula extrahens 127.c.281.b.
Spinæ dolores 381.a.
Spiritus corroborans 312.a. reficiens 312.d.e.383.d.
Splenis dolor 11.c.
Spodij Arabum facult. 288.d.
Stellionum morsus 528.a.
Sternutamenta movens 621.d.
Stomachici 201.d.644.d.
Stomachi cruditates 212.b. dolor 169.d. fastidiũ ibid. flatus ibid. humiditas 212.b. inflatio 169.c. rosiones 201.c. ulcera 212.d.
Stomacho utile 311.e.
Stomachum confortans 289.d. roborans 212.b.
Stranguria 19.c.260.c.563.b.
Strumæ 126.c.367.c.446.b.513.d. 546.c.563.c.622.b.637.d.
Succos prauos generans 125.d.
Suggillata 528.b.
Sudores ciens 356.c. mouens 281. b. provocans litus 26 c. promovens 508.d.
Suppositorium 366.e.433.a.
Suppurantia 446.d.498.d.
Suppurata 445.e.
Surculum extrahens 281.b.
Surditatem efficiens 338.c.
Suspiria 234.b.
Syrupus, cuius & cibi & potus loco usus esse potest 312.e.
Syrupus de vino 312.d.
Syntexis 403.e.

T

Tabaxir trochisci 289.c.
Tabes 318.d.655 b.
Tabidi 390.e.402.e.403.d.452.e.
Temulentiam concitans 125.a.c. 152.d.
Tenesmus 367.e.
Tertiana 508.c.
Testiculorum dolores 622.c. inflammationes 281.a.546.e. 624.d. tumores 254.a.622.c. 629.a.
Thoracis affectus 447.e. à calore 216.d. frigidi ibid.e. dolores 628.
Thoracem purgans 474.d.
Tinea 621.e.
Tonsillæ 367.c.
Tormina 10.a.234.b.432.c.509.a. 521.c.553.d.619.e.620.c.628.e. ventris 62.b.
Torminosi 368.a.
Tragus 404.c.
Tritici crudi damna 364.d.
Trochisci ex Tabaxir 289.c.
Tubercula 367.b.546.e.
Tumentia loca 367.d.
Tumores 459.e. scirrhosi 528.b.c. quivis 418.a.
Turunda pro fistulis 332.b.c.
Tussientes infantes 621.e.
Tussim mitigans 312.a.
Tussis 162.b.212.b.224.b.227.a. 234.b.252.b.260.c.d.312.a.315.e. 316.d.318.c.d.364.a.408.c.447. c.474.d.487.d.545.b.618.a.620. c.627.c. calida 315.e. frigida 666. d. sicca 312.b.315.e.318.c.
Typhus 457.a.

V

Variolæ 111.b.219.b.
Variolarum maculæ 281.b. ulcuscula 487.e.
Vasorum oscula aperiens 211.d.
Vena puncta, secta 116.e.
Venam secantibus masticandum 644.b.
Venarum mesaraicarum obstructiones 10.d.
Veneficorum noxæ 547.c.

Venena 620.*c*.661.*b*.667.*a*.
Venenata marina 546.*b*.
Venenatorum ictus 367.*a*.morsus 16.*a*,232.*a*.620.*d*.
Venenum Phariacum 203.*c*. Pharicum ibid.
Veneni secundũ folium, antidotus eiusdem plantæ radix 220.*a*.
Venenum Indorum mortiferum Pison 203.*b*.
Vẽnenorum antidotus 220. omnium antidotus, excepto sublimato 219.*a*.
Venereæ potiones 227.*a*.
ad Venerem efficax 380.*c*.
Venerem excitans 545.*d*. irritans 630.*b*.roborans 644.*c*. stimulans 655.*a*.678.*b*.
Venereum 465.*b*.
Veneris defectus 363.*c*. fastidia faciens 545.*d*.
Ventris animalia 219.*b*. biliosa affectio 508.*a*.dolor 170.*b*. à lumbricis 11.*b*.
flatus 665.*d*.fluxus 202.*a*.252.*b*.289.*d*.521.*c*.563.*d*. fœda vitia 252.inflatio 169.*c*.*c*.170.*c*.mordicatio àbile 403.*c*.tormina 459.*d*.
Ventrem adstringens 120.*a*.deficcans 455.*b*. leniens 318.*c*. purgans 545.*c*.sistens 458.*c*. leviter 410.*d*.
Ventriculus frigidus 629.*d*.667.*a*.
humidus 431.*c*.630.*b*.667.*a*.
Ventriculi affectus frigidi 203.*b*.
316.*c*.apostemata 445.*d*. ardor 474.*c*. debilitas 646.*b*. dolor 214.*a*.253.*d*.367.*d*.529.*a*.655.*b*.
dolores calidi 445.*b*.frigiditas 646.*b*.ulcus 253.*d*.
Ventriculum refrigerans 507.*d*.
roborans 169.*c*.170.*a*.*c*.171.*c*.
260.*d*.644.*b*.666.*d*. siccans 507.*d*.
Ventriculus vide Stomachus.
Vermes infantũ 147.*c*.432.*c*.puerorum 113.*a*.in ulceribus 468.*b*.
Verrucæ 622.*c*.
Vertigo 126.*a*.
Vertiginem causans 125.*c*.
Verica dissecta 252.*c*.vexata 311.*c*.
Vesicæ apostemata 445.*d*.448.*a*.
calculus 10.*a*.212.*a*.368.*a*. colli carnis excrescentia 646.*b*. colli obstructio 646.*a* dolor 170.*a*.*c*.171.408.*c*.636.*c*. exulceratio 364.*a*.408.*b*.452.*b*. inflammatio 452.*b*.scabies 253.*a*. ulcera 10.*a*.11.*a*.235.*d*.487.*b*.
Vesicæ medens 169.*c*.
Vesicam expurgans 508.*c*. leniens 318.*c*.
Vini halitũ emendans 662.*d*.666.*c*
Vinum Nardinum 201.*a*. ex Pane 391.*a*.Saccharatum 312.*d*. Squinanthinum 170.*b*. Zedoariatum 666.*c*.
Viperæ morsus 368.*a*.678.*a*.
Virilium dolor 446.*b*.
Virulentorum animalium ictus & morsus 661.*b*.666.*d*.
Viscera calefaciens 666.*d*.obstructiones 629.*d*.infarctus 9.*d*.
Visus debilis 365. imbecillus 126.*b*.hebetudo 655.*a*.
Vitalem facultatem roborans 220.*b*.
Vitiligo 547.*a*.
Vlcera 111.*c*.563.*c*.antiqua 433.*a*.cicatricem difficulter admittentia 212.*c*.in cute 125.*d*.depascentia 331.*c*. à frigore 368.*b*.433.*a*.
impura 468.*b*.mala 637.*d*.manantia 261.*a*.putrescentia 126.*c*.
468.*b*. recentia 332.*c*. serpentia 110.*c*.528.*a*.sordida 623.*a*.tibiarum 546.*d*.vetera 446.*c*.
Vlcera implens 622.*c*.ad cicatricẽ perducens 212.*c*.
Vlcerum sinus 366.*c*.
Vlcerata interanea 447.
Vnguentum Foliatum 192.*c*.
262.*c*.
Irinum 624.*c*.Nardinum 192.*c*.
202.*c*.
Vnguentorum spissamentum 212.*a*.
Vngues asperi 418.*a*.
Vnguium plerygia 110.*c*.
Vocem claram reddens 528.*d*.
Vomitus 170.*c*.289.*d*.526.*c*.545.*c*. biliosus 253.*a*. sanguineus ibid.*d*.
Vomitum ciens 618.*c*. reprimens 127.*b*.666.*d*.
Vreterum obstructio 646.*b*.
Vrinæ acrimonia 227.*a*. ardor 408.*d*. difficultas 10.*a*.214.*a*.
646.*b*.fluxus largior 129.*d*. fluxus spontaneus 509.*c*. stillicidium 11.*b*.253.*d*.509.*c*.
Vrinam ciens 201.*c*.*d*.260.*c*.364.*c*.
443.*c*.461.*b*.465.*b*.507.*c*.545.*c*.
563.*b*.*d*.528.*c*.665.*d*.678.*a*. movens 120.*b*.162.*a*.169.*c*.*c*. 211.*d*.
212.*a*.252.*d*. 253.*d*. 280.*d*. 630.*b*.
promovens 218.*d*.310.*c*.508.*c*.
Vrina, vide Lotium, Meientes, Mictio.
Vterus frigidus & humid⁹ 212.*b*.*c*.
Vteri affectus 260.*c*.946.*b*.flatuosi 644.*b*.frigidi 203.*b*.
apostemata 666.*d*.commotio 366.*a*.dolor 366.*a*.529.*a*.620.*c*.in puerperio 170.*a*.
durities 528.*c*. flatus 662.*d*.
665.*d*. fomenta 260.*d*. fluores albi 514.*a*.fluxiones & sanies 202.*a*. vitia 678.*b*.ulcera 254.*b*.260.*c*.
Vtero mel inimicum 311.*c*.
Vterum emolliens 622.*d*. roborans 212.*b*.
Vterinus fluor 364.*b*.
Vterini dolores 434.*d*.
Vulnera 111.*c*.116.*d*.253.*b*.*c*.433.*a*.
antiqua 623.*a*. cruenta 11.*c*.linguæ 281.*a*.putrida 623.*a*.venenata 546.*a*
Vulnera cruentia glutinans 253.*a*. nervis præfectis, glutinans ibid.
Vulnerum hæmorrhagia 252.*c*.
Vuluæ exulceratæ 447.*a*.
Vuluæ inflammatio 171.*b*.202.*b*.
obstructio 212.*c*. perfrigeratio ibid.
Vuluas aperiens 212.*c*. expellens ibid.
Vvulæ tumor 171.*b*.

X

Xylobalsami succedaneum 212.*b*.

Z

Zedoaria condita 658.*c*. 660.*a*.
Zingiber viride 655.*c*. conditum 655.*d*.656.*b*. laxativum 656.*c*.
Zingiberis cõditi impostura 655.*c*.
Zingiberis conserva 656.*a*.
Zingibere antidotus 656.*c*.
electuarium 656.*b*.

INDEX VARIORVM
QVIBVS
in præcedentibus locus non erat commodus.

A

Darca 284.*a.*
Aedes ex Arundinibus 290.*a.*
Aediles Cereales 344.*e.*
Aerina farina 127.*b.*
Africæ ſumma fertilitas 353.*a.*
Aggeres firmat radicibus ſuis Spartum 67.*d.*
Alcyonium 184.*d.*
Aleſia unde dicta 379.*a.*
Alpergates calcei genus 65.*d.*
Amicitia Arundinis, cum Corruda, ſeu Aſparago 282.*b.*
Amyli gluten, peplis indurandis 409.*b.*
Amylo adulteratur Saccharum 307.*c.*
Ἀναβαλλόμενα 205.*c.*
Ἀντιπάθεια 282.*a.*
Antherici vermis 538.*c.*
Applauda 406.*d.*
Apothermus 394.
Aquam, vino mixtam, alliciens 162.*b.*
Aquatilia omnia calida, Theophr. cenſuit 161.*e.*
Aquatiliu m radices ſiccæ odoratæ, virides non item 161.*e.*
Aquilegia ſtruendi indicia 179.*a.*
Aquilegis aquarum indicium 217.*d.*
Arbori fructum conſervans corona 127.*e.*
Arcades glandium eſum docuere 374.*d.*
Arcas panis inventor 375.*a.*
Ἀρώματα 259. Aroma ibid.
Artopta 376.*e.*
Arundineta veterum 282.*c.*
Arundine ſcribentes 265.*e.*
Arundinibus ſtructæ ædes 290.*a.*
Arundinibus veſcentes 185.*c.*
Arundinis & Filicis antipathia 281.*e.*
Arundo piſcinarum, quomodo extirpanda 270.*d.*
Aſphaltum 126.*e.*
Auri fulgorem inducens 684.*a.*
Autoris inſtitutum, in ordine plantarum 334.*e.*

B

Balneatores in Aſia, nimiam vim hominum, qui abegerint 125.*e.*
Bitumen 127.*a.*
Bubus ſaginandis idoneum 11.*d.*

C

Cabæ 232.*e.*
Cadmia factitia 288.*a.*
Calami nomen, unde pennis ad ſcribendum aptatis 274.*a.*
Calcei è Papyro 331. *d.* ex Sparto 64.*a.* 65 *d.*
Campus Spartarius 63.*e.*
Canneta veterum 282.*c.*
Capris pilus elegans, ex pabulo Graminis Nicæi 74.*c.*
Catectum 177.*a.*
Caſula ex Aſphodelo 547.*d.*
Cereæ tabulæ 330.*b.*
Ceres unde dicta, & cur alma 344.*a.* frumenta invenit 374.*d.* legifera 344.*c.* Teſmophora ibid.
Ceveris ſacra 374.*e.*
Cereviſia 125.*c.*
Cantherij 424.*a.*
Charra hodierna, & ejus inventio 332.*d.* è Papyro 325.*c.*
Chlmys paſtoralis è Gramine 38.*b.*
Cibus primus Latio 368.*e.*
Ciborum frugalitas veterũ 545.*a.*
Cimices necans 562.*a.* 564.*a.*
Cinnus 451.*b.*
Clibanus 377.*a.*
Coaleſcere faciens carnes diſſectas 239.*b.*
Coli ex Arundine 272.*e.*
Color atrorubens 479.*a.* robeus 354.*c.*
Columbæ commentitiæ, ex medulla Iunci 175.*b.*
Corbes 205.*e.* delicati ex Gramine 96.*e.* ex Sparto 64.*a.*
Corbulæ ficuum 232.*c.*
Corona Graminea 3.*b.* è Myrto 325. *a.* Naucratites 325. *a.* ex Papyro 325. *a.* Querna 344. *b.* ex Roſis 325. *a.* ex varijs floribus 4.*c.*
Creta Alicæ miſcebatur 401.*b.*
Croci colore tingens 684.*b.*
Crocodilos non metuunt Indi, cymbis Arundinaceis vecti 290.*d.*
Cymatilos pannus 74.*b.*
Cymbæ ex Arundinibus 290.*b.* *c.d.* 292.*a.b.c.*
Cyprinorum paſcua 270.*d.*

D

Demetrius, panis odore, vitam protraxit. 383.*d.e.*
Dentis nomen aculeo tributum 212.*a.*
Dioſcoridis methodus quæ 163.*a.*
Doliorum commiſſuris conjungendis, idonea Typhæ folia 342.*d.*
Drogua 259.*b.*

E

Ebrij qui proni, qui ſupini cadant 463.*b.*
Ebur uſtum, an Spodio ſubſtituendum 288.*e.*
Elychnia ex Iunci medulla 162.*b.* 175.*a.* 182.*e.* 183.*a.*
Ἔρυσος 205.*e.*
Eſchara 377.*b.*

F.

Farrago 284.*d.*
Favi 377.*c.*
Fermentum ex Ervilia 444.*a.*
Filicis & Arundinis antipathia 281.*e.*
Finum, unde vulgo dicatur 304.*d.*
Fiſcellæ 162.*b.* 205.*e.*
Floris nomen, quid denotet, aliquando 167.*e.*
Frugum autor 375.*b.*
Frumen, pars ſub mento 343.*b.*
Frumenti inventrix 374.*d.*
Fuligines camini in Cereviſia 465. *a.* & Ala 466.*d.* 449.*a.*
Funambuli 159.*a.*
Funes 162.*b.*
Funes Iberici 64.*b.*
Funes ex Iunco 159.*a.* Papyro

351.c.d. Sparto 64.a.70.d.
Turnus 377.d.

G.

γίγγρης αὐλήσεως ὄνομα 279.d.
Glaucus, herbæ cibo, immortalitatem consecutus 4.a.
Gladiatorum cibus 443.e.
Gramina in Sarmatia sub nive 5.b.
Gratulantes Indi, Gramine conspergunt 4.c.
Gypsum Alicæ miscebatur 401.b.

H

Hastæ ex Arundinibus 276.c.d.
Herbam dare 4.b. porrigere, quid veteribus 4.b.
Hordearij 443.d.453.a.

I.

Indiæ fertilitas 353.c.
Indicæ plantæ, dissimiles ijs, quæ alibi proveniunt 300.c.
Iumentis Gramen arundinaceum, noxium 93.c.
Iumentorum medicamentum; adversus frigora, apud Indos 261.a.
Iuris origo 344.c.

K.

Κάμυθες 265.b.

L

Laquei capiendis aviculis 266.a.
Lecticæ ex Arundinibus 391.a.
Legum origo 344.c.
Libri elephantini 330.c. lintei 130.a. 332.e.
Lignorum loco, in Cilicia, calamis Milij utentur ad ignem 516.a.
Lolio victitare proverb. 126.b.

M

Magistratus nouus, Gramine inauguratur 4.c.
Mambu cymbæ 290.c.d.
Mangarillis pilei 485.b.
Manna 298.d.
Marchionissæ Vasti symbolum 509.e.
Massæ sceptra dicuntur 338.b.
Mattæ 342.b.
Mel Arundineum 296.a.b.c. roscidum 298.d.
Mellis & Sacchari differentiæ 298.b.c.
Messis, uno anno duplex in India 353.a.
Midæ Phrygij omen 373.e.
Miliarij 520.d.
Miliophagi 520.d.
Militibus polenta data 454.e.
Mille unde dixerint Latini 501.a.
Molæ inventor 375.a.
Molendi inventrix 374.d.
Moses in papyrione expositus 324.b.
Mures Asphodelo fugantur 543.e.
Musicæ nutricula Arundo 266.c.
Musicum instrumentum è cannis saccharinis 310.a.
Myletha, Lelegis filius, molæ inventor 375.a.
Myrrha 126.d.127.a.

N

Nar fluuius 565.c.
Nassæ piscatoriæ 162.b. ex Gramine 96.e.
Natantes sastinentes fasciculi 180.d.e.
Navicula, vide Cymba.
Navigia ex Papyro 331.c.
Nebulæ 377.c.
Nuptiæ sacræ 370.a.

O

Odoramentum 218.d.
Odorati pulueres 218.d.
Odorem vestibus gratum concilians 218.d.
Odoribus commodum oleum sesaminum 529.b.
Oleum, quo, Maria Magdalena, Salvatorem unxit 202.e.
Ossibus fractis colligandis adhibentur arundines. 280.b.
Ouibus Graminis arundinacci pabulum nocet 93.d.
Oxygalacium 394.a.
Oxymel 127.b.

P

Pallankyns lecticæ 291.a.
Panis autor 375.b. etymon, definitio 375.c.d. genera 374.d. differentiæ 375.e. inventrix 374.d.
Panis usum primo monstrans 375.a.
Panis ex Arundine 185.b.c.
Panis loco Polenta quibusdam 454.e.
Panibus, emunt & commercia perficiunt, Indi 386.a.
Papyrus veteribus plurimorum materia 331.c.d.e.
Paradysus Dei, in Gallia Narbonensi 204.e.
Pariendi ritus in Gainea 490.a.
Pedamenta vinearum 265.c.
Pergulæ ex Tabaxir 290.a.
Pharmacopœorum errores corrigendi à Medicis 557.a.
Pilei ex Gramine 97.a.
Pistores diu Romæ non fuere 381.c.
Pistrinum primum 375.a.
Plinium, Græcas herbarum nomen daturas ignorasse, censet Leonicenus 115.a.
Poliendis ligneis operibus idoneum Equisetum 249.c.
Pompholix 288.a.
Potus Pelusiacus 460.c.
Pugillares 330.d.
Puluinaria ex Typha 342.b.
Pultiphagi Romani 369.a.
Puls, ex quibus fiebat 369.a.
Pulte victitantes 368.e.
à Putredine conservans 509.e.

Q

Quid pro quo 205.c.

R

Radices colligendi tempus 617.a.
Retia ex Sparto 65.a.
Rhizophagi 185.c.
Ridicæ 265.c.
Robeus color 354.c.
Romani pulte victitabunt 368.e. 410.a.

S.

Sabaja, potio vilis in Illyrico 463.a
Sabajanus, dictus Valens Imperator 463.a.
Saccharum, primus Actuarius, in locum Mellis substituit. 311.c.
Saccharum sole indurescit, Mel verò liquescit 298.b.
Sacchari conficiendi modus 302.a. Fini 304.e.
Sacchari metæ 303.c.304.b. panes ibid.
Sacchari & Mellis differentiæ 298.b.
Sacchari usus ignotus, in S. Laurentij insula 294.d.
Saccharo nullum ferculum corrumpi 311.a.
Sagitta ex Arundine 275.e. 279.b. Arundinibus armatæ 292.a.
Sal Indus veterum 296.a.e.297.a.
Sapa 127.c.
Satum 345.d.

Sata

Sata alia celerius, tardius alia erumpunt 346.a.
Scirpeæ fasces 180.e. mattæ 339.c.
Scopæ ex Milio 511.d. Sorgo 514.b.
Scopæ parvæ, quæ frictionibus capitis adhibentur, ex radice Graminis 117.e.
Scribunt Arundine, non pennis, plures populi 268.e.
Scriptitatum olim, in Palmarum folijs, an Malvarum 329.d. in arborum libris 330.a. alijs ibid & 330.c.d.
Scriptorij calami ex Arundine 274.a. 279.b.
Scrutum 406.d.
Sementina 345.d.
Serendâ mature 345.d. serò ibid.
Serum alimentum 521.e.
Simalis Ceres 374.e.
Sphærulæ precatoriæ 213.b.
Spodium Arabum 288.a. Græcorum 287.e. 288.a.b.
Sportæ 205.e. 232.b.
Σπυρὶς 205.e.
Stanneis vasis extergendis expetitum equisetum 254.d.
Storeæ 162.b. 232.b. 265.d. 342.b.
Stragula 331.c.
Suillæ carnes, in India, ægris præscribuntur 303.e.
Suffitus suavis 218.d.
Syrupus 305.d.

T

Tapetia ex Iunco 180.d.
Tartari, aquam sine Acoro, non bibunt 629.e.
Tegetes 162.b. 205.e. 232.b. 265.d. 331.c. 342.b.
Templis, res raræ, reponi solitæ 292.d.
Temulentiam concitans 125.a.c.
Thus 126.d. 127.a.
Tibiæ ex Arundine 278.e. 279.c.
Torques pro equis ex Gramine 38.b.
Tragemata unde dicta 237.a.
Τραγήματα 237.a.
Tritici optimi explorandi modi 361.e. 362.a.b.c.
Triticum, Midæ, formicas in os congessisse 373.e.
Tutia 288.b.c.d.

V

Vascones Miliophagi 250.
Vectes ex cannis saccharinis 309.e.
Venenum Indorum mortiferum 203.b.
Venti quando maxime noceant frugibus 442.e.
Vermis in Antherico natus 538.c.
Vestes, à tineis conservans, & odore grato commendans 623.e.
Vestes ex Sparto 64.a.
Vestis Φλοίνη 342.e.
Victoriæ signum 4.b.
Vimina 205.e.
Vinum turbidum clarificans 313.b.
Vitilia 205.e. ex stramine secales 433.d.
Vndulatus pannus 74.c.
Vnguentorum spissamentũ 213.a.
Vnguentum Foliatum 129.e. Nardinum 192.e.
Vrcei ex cannis Saccharinis 309.d.

IN-

INDEX GRAECVS

A

Ἄγλιθες 198.c.
Ἄγριαι βοτάναι 124.b.
Ἄγρωστις 5.b.d. 7.d. ἀκανθώδης 109.a. ποτάμιος 40.e. τυφοειδὴς 49.e.
Αγχίνωψ 128.e.
Ἀδάρκιον 284.e.
Ἄδαρκος 284.e.
Ἀθάρα 409.c.e.
Ἀθέρηξ 538.d.
Ἄθηρα 409.c.
Αἰγικον 5.a.
Αἰγιλωψ 150.b. 468.d. 470.a.
Αἴρα 124.b. 144.a.
Αἰρῶν ἄλευρον 224.b.
Ἄκορον 624.e. Ἀσπλήτιον 628.d.
Ἄκορος 625.a.
Ἄλειαρ 454.a.
Ἄλευρον 381.e. 388.d. 453.d.e. 454.a. 455.b. 457.d. αἰρῶν 224.b. κρίθινον 454.a. κυάνου 454.a. λεπτὸν 386.a. ὀρόβων 454.a.
Ἀσευρότησις 387.a.
Ἄλιξ 397.c. 399.b.c.d.
Ἀλωπέκουρος 57.a.
Ἄλς Ινδικὸς 297.a.
Ἄλφιτα προκώνια 456.a. πύρινα 453.c.
Ἄλφιτον 453.c.d. 454.a. 455.b.
Ἀμαξύτις 5.b.
Ἀμύλιον 405.e.
Ἄμυλον ibid.
Ἀνάβασις 227.e. 239.d.
Ἀνθάλιον 226.c.
Ἀνθερικὸς 538.a.c.d.
Ἀνθέλη 264.c.
Ἀνουφὶ 5.c.
Ἀντίσποδος 289.a.
Ἀροτὸν 345.d.
Ἄρτοι ἐσχαρίται 377.b. ἰπνίται 377.b. 383.b. χονδρίται 403.e.
Ἄρτος 375.d. 457.a. ἀγέλαιος 317.b. ἀγοραῖος 376.b. ἄζιμος 280.e. ἀλευρίτης 389.a. 390.b. ἄμυλος 408.a. ἀνέρεκτος 389.a. αὐτοπυρίτης 376.a. 389.a. αὐτόπυρος 376.a. 386.e. 389.a. 390.a. ἀχυρώδης 376.b. ἐκ γύρεως 390.b. γυρίτης 376.b. 386.e. 389.b. δάρατος 380.e. διπυρίτης, διπυρος 379.b. διστεφθος 379.b. εγκρυπτος 378.e. ἐγκρύφιας 378.e. ἐπανθράκης 378.d. ζυμήτης 380.e. καθαρὸς 388.e. κεγχρίας κεγχριδίας 506.c. κλιβανίτης 377.a. κριβανίτης ib. κριβανίτης ibid. κρίθινος 448.e. μέσος 389.a. ναστὸς 380.e. ναυτικὸς 379.d. ξεροπυρίτης 389.a. ὀλυρίτης 420.d. πασπαλίτης 506.c. παπλυμένος 390.d. πλύτος 390.d. πιτυρίας, πιτυρίτης 376.c. 389.b. πύρνος 389.a. ῥυπαρὸς 389.b.d. σεκαλινὸς 429.d. σεμιδαλίτης 388.e. 389.e. σιλιγνίτης 388.e. 389.d. σπογγώδης 417.c. συγκόμιστος 376.a. 389.a.c.d.
Ἀσφόδελος 538.a.
Ἀνθήλη 339.a.
Αὐτόπυρον 357.e.
Ἀφαίρεμα 400.c. ἀφαιρέματα 388.e.
Ἀχιλλὶς 438.a.
Ἄχυρα 376.b.

B

Βαλανήφαγοι 374.d.
Βιβλία 332.d.
Βουλβοκάστανον 224.e.
Βούτομον ὀξύ 228.a.
Βούτομος 227.d.
Βρόμος 147.b. 469.a. 470.d. 464.c.
Βρίζα 372.a. 427.d.
Βρύλλον 159.b.
Βρύλλος 179.b.
Βρύτον 460.d.e.
Βρύττιον 460.e.
Βρῶμος 146.d. 147.b. 150.b. 402.a. 468.d. 470.d. 474.b. πόα 147.b.
Βῶλος 227.d.
Βουνεύς 460.d.
Βύνη 458.d. 460.d.

Γ

Γαλάγγα 637.e.
Γιγγίβερι 646.e.
Γίγγρας 264.c.
Γράστις 428.c. κριθίνη 429.b. πυρίνη 429.b.
Γυμνόκριθον 423.e. 424.b. 453.a.
Γύρις 386.e.

Δ

Λανδαλίδετ 448.e.
Δημίτρια σπέρματα 344.d.
Δίστιχον 439.
Δόναξ 176.d. 267.d. 272.c.
Δροσόμελι 298.d.

E

Ἐλειόσχινος 159.b.
Ἐλυμάγρωστις 139.a.
Ἔλυμος 516.a.b. ἄγριος 137.a.
Ἐνυδρόχοινος 159.b.
Ἑξάστιχον 438.a.
Ἐριόσχοινος 61.e.
Ἐρυσίβη 476.d. 477.
Ἐρυσίσκηπτρον 205.b.
Ἐτεόκριθος 438.b.
Εὐωδίαμα μυρεψικὸν 259.b.
Ἔφεδρα 233.e.
Ἔφυδρον 239.d.

Z

Ζάδευρ 657.a.
Ζάδουρα 657.d.
Ζέα 411.a.b. 414.a. ἁπλὴ 412.a. δίκοκστος 399.b. 412.a. εὐστόμαχος 417.a. εὔστομος 415.b. 417.a.
Ζεῖα 370.a. 411.a. 420.a.
Ζειδόρως ἄρουρα 411.c.
Ζεόπυρον 423.e.
Ζήθος 460.a.
Ζίγγιβερ 646.e.
Ζιγγίβερι ibid.
Ζιγγίβερις ibid.
Ζιζάνιον 124.c. 144.a.
Ζύμη 379.e.
Ζύμωμα ibid.

Θ

Θαυμαστὸς 565.b.
Θύαρος 124.b.

I

Ἱερὶς 565.b.
Ἱππούρις 239.c. ἄφυλλος 249.c.
Ἶρις 565.a. ἄγρια 559.a.
Ἴσχαιμον 110.d. 116.c.
Ἰτεάδενδρον 239.e.

Ἴφυον

Γφυον 550.c.

K

Καθαίρων 565.b.
Κάνδιον 314.a.
Κάντιον 314.a.
Κακὸς 559.a.
Κακτὸς 559.a.
Καλαμάγρωστις 5.d.93.d.230.d.
Καλάμινον λυόμενον σακχαρὶ 296.c.
Καλαμίσκος Φαρμακίτης 271.c. Φραγμίτης 271.c.
Κάλαμος 255.a. 259. 264.c. ἄδεσμος 96.d. αὐλητικὸς 265.b. ἀρωματικὸς 255.a.259.a. βομβίκιας 265.e. δόναξ 264.e. ἔλειος 270.b. ἐρυθρεῖος 259.c. εὐνούχιας 276.e. εὐώδης 259.a. εὔωδμος 259.b. ζευγίτης 265.e. 276.e. θῆλυς 264.d. 276.e. κύπριος 272.c.272.c. μεσογόνιος 266.b. ῥεμυψικὸς 259.a. ναστός 274.e. ὀλιγόσαρκος 264.e. πολύσαρκος ibid.d. πλόκιμος 265.d. πλυτικὸς ibid. σιριγγίας 264.d.274.b. σύριγξ 267.b. τοξικὸς 267.b.e. 274.e. Φραγμίτης 264.e. 270.b. 271.b. χαρακίας 267.b. 270.b.
Κάρτος 208.a.
Κεγχραμίδες 520.d.
Κέγχριον 500.d.
Κέγχρος 500.d.
Κίννα 93.e.
Κλίβανον 377.a.
Κοῖξ 20.b.
Κόλλα 410.e.
Κόστος 667.b.
Κοῦρμι 460.a.462.e.
Κρέμνος 369.b.
Κρῖ 457.c.
Κρίβανον 377.a.
Κριθὴ 435.d.448.e.449.d.454.b.457.c. Αχιλῆις 438.a. ἑξάστιχος 424.a. κεκομμένη 450.a.
Κριθὴν ἐν κόνει 442.c.
Κριθῆς χυλὸς 451.e.
Κρίθινος οἶνος 460.d.
Κριμνίτης πλακοῦς 458.b.
Κρίμνον 405.c. 421.b. 457.d.e.
Κριναγρωστις 553.b.
Κυβήρια 508.b.
Κύιξ 20.b.
Κολλάστις 448.e.
Κύπειρος 205.b.208.a. ἐδώδιμος 225.b. στρόγγυλος 209.a.210.c.
Κυπερις 205.b. Ἰδικὴ 680.e.
Κύπερος 205.b.
Κυρηβία 388.c.d.508.b.
Κώλων ἀλγήματα 528.b.

Λ

Λαγώπουρος 6.d.
Λευκακάνθα 553.a
Λιμνήσιον 285.a.
Λιμνήστις 285.a.
Λιμνητις 284.e.285.a.
Λινόσπαρτον 64.b.
Λινόσχοινος 61.e.
Λύκοι 565.d.

M

Μάζα 456.d. 457.a.b. ἄτιπτος 456.c.
Μαλάχη 329.e.
Μαλιναθάλλη 226.a.
Μαστοὶ σπαργῶντες 367.e. χονδριῶντες ibid.
Ματτύα 456.c.
Μελάγκρανις 185.a.b.
Μελία σῖτος 516.b.
Μελίνη 501.a.516.a.b.
Μέλινος 516.b.
Μυλήφατον 381.e.

N

Νάρδος 191.a. Ἰνδικὴ 201.a.
Ναρδοστάχυς 191.a.201.a.
Νάστος 264.c.375.d.380.e.

Ξ

Ξιφίδιον 227.d.
Ξύρις 559.a.
Ξηρις 559.a.

O

Οἶνος κρίθινος 460.d.
Ὀλιγότροφα 452.d.
Ὁλοκωνίτις 224.e.
Ὁλόχοινος 159.c.160.a.162.e.179.a.b.180.b.
Ὄλυρα 393.a. 411.a. 420.a.b.c.
Ὀξύσχοινος 159.c. 160.a. ἄκαρπος 159.c.160.a.161.c. κάρπιμος 160.a. μελαγκρανισμὸς 160.a. μελάγκρανος ibid.
Ὀρύνδη 435.b.
Ὀρίνδιον 435.b.
Ὄρυζα 483.b.
Ὄρυζον 483.b.
Ὀσθάλη 128.e.
Ὄσπρια 343.a.
Ὄσπριον 416.e.472.c.479.d.
Ὀυλαὶ 435.d.
Ὀυράνια 565.b.

Π

Παιπάλη 386.e.
Παῖ 375.c.
Πανία 375.c.
Πάπυρος 324.c.
Παραβίη 460.e.
Πασπάλη 500.e.
Πάσπαλος 500.e.
Πέμματα 363.d.
Περικαλαμίτις 284.e.
Πίνον 460.d.
Πίνος 460.d.
Πίστον 500.e.
Πίτυρα 376.b.388.c.
Πόα 5.c. Theophr.29.a.
Ποίη 5.c.
Πόλτος 369.b.420.a.d.458.a.
Πολύστιχον 438.a.
Πολυγόνατος 267.d.
Πολύγονον θῆλυ 244.b. ὀρεῖον 244. ὠραῖον ibid.
Πτισσανης 402.a.249.d.450.a. κριθώδης 450.b. ὅλη 450.b. πυρίνη 402.e. πυρίνη 449.e.
Πτισσάνης ῥοφήματα 451.e. χυλὸς ibid.
Πυρίναι 348.c.
Προκώνια 448.e.
Προπόματα 647.c.
Προποτισμοὶ 647.c.
Πυροὶ καθαροὶ 361.a.
Πυρὸς 348.b.354.b.e. ἀλεξάνδρεις 348.e. κεγχρίδιας 348.e. στλεγγὺς 348.e. τρίμηνος 360.d.

P

Ῥίζα ψευδώνυμος 197.e.
Ῥοῦς 129.e.

Σ

Σαλπίγγιον 240.a.
Σάκχαρ 295.c.296.e.
Σακχαρὶ 296.c.
Σάκχαρον κάνδιον 314.a. κάντιον ibid. μέλι 295.c.296.e.
Σεμίδαλις 387.c.
Σησάμη 526.d.
Σησαμίδες 527.b.
Σήσαμον 526.d.
Σητύνιον 360.e.
Σητάνιος ἄρτος 361.a. πυρὸς ibid.
Σιγγίβερις 646.e.
Σιζοσίνιον 124.c.
Σιλίγνις 356.d.386.d.
Σιμαλὶς 387.c.
Σιτάνιον 368.c.340.e.
Σιτηρὰ σπέρματα 344.a.

Σιτη-

Σιτηρὸν 416.e.472.c.
Σίτοι καθαροὶ ἀγρῶν 124.b.
Σῖτον ἐν πυλῷ 442.e.
Σῖτος 345.a.348.c.
Σιτόσπελος 150.b.
Σίτου διαφθορά 124.b.
Σιφῶν 150.b.
Σκύτων 248.a.
Σπαργάνιον 227.d.
Σπάρτιον 62.d.
Σπάρτον 62.d.
Σπέρματα δημήτρια 344.d. σιτηρὰ ib.a.
Σποδὸς 287.e.
Σπυρὸς 348.c.
Στάχυς 198.b.c.
Σύριγξ 274.b.
Σφακελισμὸς 476.e.
Σχοινάγρωστις 72.d.
Σχοινιόστροφον 239.e.
Σχοινοβάται 159.a.
Σχοινοκάρυον 224.c.
Σχοιναλάγουρος 187.e.
Σχοίνος 62.d.159.a.207.a.335.e. αἰθιοπικὴ 162.c.e. ἀρωματικὸς 165.e. ἔλαιος 159.b. ἐλεῖα 161.a.b. ἐνυδρος ibid. εὔοσμος 165.e. εὐώδης ibid. ἐυριπικὴ 162.c.c. ἡδύοσμος 165.e. θαλάττια 161.b. λεῖα 159.c.161.b. λεῖος 161.c. μελαγκρανὶς 161.c. μυρυψικὸς 166.a. τραχύς 161.c.
Σχοινάνθον 167.d.
Σχοινάνθος 166.b.167.a.
Σχοίνου ἄγθος 166.a.d.167.d.
Σχοίνου vox absolute posita, quid denotet 165.d.

Τ

Τράγανος 237.a.
Τράγον 236.e.
Τράγος 402.a. σιτώδης 404.d.
Τίφη 335.d.e.338.e.392.e.393.a.
Τριμηνιαῖον 348.c.360.e.
Τρύγη 354.b.
Τρύγις 356.d.404.d.
Τύφη 335.d.337.e.

Φ

Φαλάγγιον 553.a.
Φαλαγγίτης 553.b.
Φαλαγγίτιον 553.a.
Φάλαρις 535.d.
Φαληρὶς 535.d.
Φακοπτισσάνη 450.a.
Φαῤῥάκια 370.a.
Φάῤῥος 413.e.414.a.
Φλέως 377.e.538.e.342.e.
Φόβη 501.e.
Φοίνιξ 128.e. πόα ibid.
Φοινικόπτερον 128.e.
Φοκάδιον 461.a.
Φορύτον 284.e.
Φούκα 461.a.
Φραγμίτις 364.e.
Φυλλομανία 434.c.
Φύλλον 192.c.

Χ

Χάρτης 325.c.331.e.333.a.
Χαραδρώδης 252.a.
Χαρακία 272.c.
Χέδροπα 343.b.
Χερέδρανον 239.e.
Χόνδρον 474.c. πλυτὸν 402.c. 430.b.
Χονδροπτισσάνη 449.e.
Χόνδρος 397.c.d.e.398.a.399.b.c.d. 401.c.d. 402.a. ἅλικος 397.d. λιβάνου 401.e.
Χούδρου πτισσάνη 402.c.

Ω

Ωμὴ λύσις 455.e. κριθίνη, πυρίνη λινοσπέρμου, τήλεος 455.d.
Ωμύλισις 455.c.

INDEX ARABICVS

cui intermixta, nonnulla ex Orientalibus alia,
peculiariter notata.

A.

Baiſer 287.c.
Abaziz 226.a.
Abg 537.b.
Adalkir 166.b.
Adcaram 166.b.
Adcher 165.c. Pers. ibid.
Adeher 166.b.
Adhar 166.b.
Adher 166.b.
Adhir 166.b.
Adhecharum 166.b.
Aezum 483.b.
Agiami 164.b.
Aierſa 565.c.
Alaf, Perſic. 166.c.
Alburdi 159.b.
Aldarira 260.a.
Alderire 260.e.
Aldirira 259.e.
Aled 681.c.
Alehec 357.e.
Alfenid 317.b.
Alferud 317.b.
Algaures 501.a.
Algenars 501.b.
Alhain 501.b.
Alhalef 159.b.
Alhamed 354.c.
Alhuſar 308.b.c.d.
Alnefaſtegi 406.a.
Alſefeni 166.b.
Alterira 260.a.
Aluſar 308.b.
Alzelin 226.a.
Alzis 225.e.
Anuphi, Aegypt. 5.c.
Arſura 483.b.
Arz 483.b.
Arzi 483.b.
Aſmeni Iuni 565.c.
Aſſabel dirire 259.e.
Atitir 166.b.
Aureſum 501.a.
Axeras 537.b.
Azalen 225.e.
Azquir 166.b.

B.

Berd, Aegypt. 325.b.
Berdi 324.a.
Biruach 537.b.
Bhunte 537.b.
Burdi 324.a.

C.

Cachabar 166.b.
Calingian 637.e.641.a.
Calvegia 637.e.646.a.
Caratis 260.a.
Caratim 260.a.
Caſab 264.c.
Caſechendar 641.a.
Caſoras 559.b.
Caſſab 259.e.
Caſſab Alderina 259.e.
Caſſab oſſeri 260.a.
Caſſab oſsiri 259.e.
Caſſabou ſerite 260.c.
Caſſub 259.e.
Caſt 667.a.
Cechius 501.b.
Cembul 191.b.
Cembul Indi 191.b.
Cena palcail 240.a.
Chaledfium 681.c.
Chalidunium 681.c.
Chaſab durirhe 260.a.
Choſt 667.a.670.e.
Chounce 537.b.
Chouſſeth, Turcic. 461.c.
Churtal 471.a.
Coſt 667.a.
Coſti 667.a.
Culungem 637.e.
Curcum 681.b.

D

Dachich 354.c.
Daleſit 150.c.
Danebalchail 240.a.
Darzardh, Perſic. 681.b.
Daſſer 150.c.
Dauſer 150.c.
Dauſir 150.c.
Dembalchil 240.a.
Deſana 150.c.
Dhenben alchail 240.a.
Dheneb alchail 240.a.
Diochen 516.c.
Dirire 259.e.
Dis 159.b.
Dochen 516.c.
Dochon 501.a.
Dora 515.a.
Dorati 515.b.

E.

Eneri 406.a.
Erizambac 550.c.
Ezarbien 124.c.

F.

Fexa 124.c.

G.

Gaſallu 124.c.
Galungen 637.e.
Gengibil 643.a.
Giaures 501.b.
Glaves 516.c.
Greuers 501.a.

H.

Habalzelim 223.e.225.e.
Habel aſsis 225.e.
Haboſcer 308.b.c.
Halca 414.c.
Hals 414.c.
Hahaher 435.e.
Hahaheer 435.e.
Hahoſcer 308.c.
Hais 414.c.
Hantha 354.c.
Haoſcer 308.b.
Haoſor 308.b.
Hareoman 414.c.515.c.
Hartenum 414.c.

Hasab 264.c.
Haxis cachule 166.e.
Heges, Persic. 259.d.
Henca 354.c.
Henta 354.c.
Herthaman 414.c.
Heueri 461.a.
Hodvveg 209.b.

I.

Iaibedi 483.b.
Ielben 414.c.
Ieuers 516.c.
Iucha 207.b.
Iulben 414.c.

K.

Kanah, Hebr. 264.c.
Kanim, Hebr. 264.c.
Kauroch 681.c.

L.

Lengibel 647.a.
Lauselum 501.b.

M.

Mambu, Persic. 287.d.
Mest 354.c.

N.

Negen 5.c.
Negien 5.c.
Negil 5.c.93.b.
Neiemelm salib, Aegypt. 111.b.
Nesastegi 406.a.

O.

Osolalchasab 264.c.

P.

Phoucas 461.a.
Piners 501.b.
Pomelarsich 471.a.
Posset, Turcic. 461.c.
Pratichin 516.c.

R.

Rescius 287.c.

S.

Saberade 207.b.
Sachbar 166.b.
Safarheramon 227.e.
Saffaf, Aegypt. 663.a.
Sair 435.e.
Sarahan 435.e.
Saroth, Turcic. 681.b.
Sataiscir 287.c.
Scahair 436.a.
Scehair 436.a.
Sceilem 124.c.
Schelien 124.c.
Scoadi 207.b.
Seilen 124.c.
Selch 357.c.
Selebien 124.c.
Selec 357.e.
Seleth 357.e.
Seley 124.c.
Semsem 526.d.
Shair 435.e.
Shad 207.b.
Simibel 191.b.
Silemi 124.c.
Silis, Aegypt. 528.d.
Sirim 124.c.
Soedt 209.a.
Sumbel 191.b.

T.

Tabaisis 286.e.
Tabarzeth 306.a.319.a.
Tabaxir, Persic. 287.d.
Tabaxir 286.e.287.b.c.
Tereniabin 299.a.b.
Thaine, Aegypt. 527.c.
Thel 5.c.
Tscherbet, Turcic. 462.a.

V.

Vage 625.a.
Vagem 5.c.
Vegem 5.c.
Vgi 625.a.

X.

Xaahar 436.a.
Xahar 436.a.
Xahaer 435.e.
Xahair 436.a.
Xair 435.e.
Xeilem 114.c.

Z.

Zachar 296.e.
Zarnabum 663.a.
Zarneb 663.a.
Zarnubeth 663.a.
Zeben 124.c.
Zemarum 354.c.
Zeruba, Persic. 659.a.
Zicama 124.c.
Zinzania 124.c.
Zuan 124.c.
Zuchar 296.e.
Zurumbet 649.c.

INDEX

INDEX GALLICVS

A.

Core 628.b.
Afrodile 537.b.
Aiguillettes d' armes 38.a.
Amoutettes tremblantes 26. c. 23.b.c.
Amydon 406.a.
Aſpic d' outre mer 201.b.
Aveneron 178.b.
Averon 147.c.
Auoine 171.a.

B.

Bierre 463.b.
Blanchee 358.a.
Bled vide Blé.
Blé 354.d.
Blé barbu 396.a.
Blé blanc 358.a.
Blé loca 373.e.
Blé luyſier 373.c.
Blé de mars 361.b,
Blé riguet 370.d.
Blé runé 368.d.
Blé Sarrazin 495.c.531.b.
Blé qui truche 371.d.
Blé turquet 373.c.
Boucotte 531.b.
Bruslure 478.e.

C.

Canne 274.e.
Chara 252.a
Chien dent 9.c.112.e.
Cidre 467.b.
Civade 471.a.
Crapaudiere 191.a.
Cretonart 659.b.

D

Dent de chien 9.c.
Dugro 144.c.

E.

Elpho 64.d.
Eſpeautre 414.e.
Eſprelle 240.d.

F.

Farine folle 387.c.
Flambe 565.d.574.d.
Flambe baſtarde 635.a.
Flambe blanche 576.e.
Flambe des rivieres 635.a.
Flambe ſauuage 572.b.
Froument 254. d.
Froument a ſix quarres 370.d.

G.

Galingal 638.a.
Gaſteaux 378.b.
Gaufres 377.c.
Glayeul 565.d.574.d.
Glayeul des marais 634.e.
Glayeul puant 562.b.
Grame 5.c.
Gros blé 368.e.
Gingembre 647.b.
Gurguet 144.b.

H.

Hache royale 537.b.
Herbe 5.c.29.b.
Herbe aux crapaux 101.a.
Herbe des pres 29.b.

I.

Ionc 159.
Iugioline 526.d.

L.

Long gran 372.a.

M.

Marteau 338.b.
Maſſes 338.b.
Maſſe de ionc 338.b.
Maſſe petite 241.c.
Melaſſe 305.d.
Meſcle 396.a.
Meteil 396.a.429.b.
Mil 501.b.
Millet 501.b.

N.

Nageories 180.d.
Nattes 342.

O.

Orge 436.a.440.c.
Orge gros 439.a.

P.

Pain biz 427.d.
Panic 516.c.
Paniz 516.c.
Paſture des chameaux 166.e.
Pin aquatic 244.e.
Pomette 440.d.
Prelle 240.d.

Q.

Quëue de chat 240.d.
Quëue de cheual 240.d.
Quëue de renaul. 57.b.

R.

Raiſin de mer 238.c.
Raſins de mar 238.b.
Renuée femelle 244.e.
Ris 483.c.
Roſeau commun aquatique 270.d
Rue 144.b.
Rys 483.c.

S.

Scourgeon 372.a.
Segle 426.e.
Seigle 426.e.
Souchet 210.d.218.b.
Soucrion 135.c.439.a.
Succre 295.c.
Succre candj 314.b.
Squinant 166.e.

T.

Touſelle 355.b.
Trimeſia 361.b.

Y.

Yvraye 125.a.
Yvraye ſauuage 129.c.

INDEX ITALICVS

A.

Acoro 628.b.
Acoro bastardo 635.d
Alga 414.e.
Amido 406.d.
Anfredillo 537.b.
Anthi 167.e.
Asprella 240.d.242.c.
Avena salvatica 147.d.

B.

Biada 414.e.
Biondella 355.d.

C.

Calami 272.e.
Calami da scrivere 274.c.
Calamo aromatico 260.a.628.b.
Canella 270.d.
Canna 264.d.
Canna d'India 323.b.
Canna a far conochie 272.e.
Canna a far sepe 270.d.
Canucia aquatica 270.d.
Careze 176.e.
Coda di cauallo 240.d.
Coda di nolpe 57.b.
Corregiola femina 244.e.
Costo 667.b.
Cua di cavallo 240.d.
Cuneno 536.b.
Cypero 210.d.218.b.

D.

Dolzolini 224.d.
Dolce Trasi 224.c.

E.

Egilopa 152.d.
Equiseto minore 248.b.

F.

Farro 370.b.
Falangio 553.b.
Falari 536.a.
Fariola 361.c.
Fenice 129.c.
Formento Indiano 495.d.
Formentone 354.d.
Fromentone 531.b.

G.

Gena 471.a.
Gengeno 647.b.
German o 427.a.
Giglio azzurro 565.d.572.b.
Giglio azzurro piccolo 604.c.
Giglio celeste 565.d.574.d.
Giglio giallo 635.a.
Giglio pauonazo salvatico 572.b. 574.d.
Ginguilea 526.d.
Gioglio 125.b.
Gioglio salvatico 129.c.
Giuco acuto 174.a.
Giunco 159.b.
Giunco aquatico magior 180.e.
Giunco aquatico minor 190.c.
Giunco florido 190.c.
Giunco odorato 166.e.
Gramigna 5.c.9.c.
Gramigna di fiume 41.c.
Gramigna di fiume bianca 41.d.
Gramignia salvatica pilosa 104.e.
Gramigna spinosa 109.a.
Grano 354.d.
Grano cacosello 357.e.
Grano carusello 357.e.
Gran del graspo 371.d.
Grano Indiano 495.c.
Grano marzolino 361.c.
Grano a racemi 371.d.
Grano salvatico 152.a.
Guglia 338.c.
Guvoni 248.b.

H.

Herba luzula 104.e.
Habaziz 224.e.

I.

Iride 565.d.

L.

Loglio 125.b.
Luzula 104.e.

M.

Macionaci 578.d.
Marzolo 361.c.
Mazza sorda 338.c.
Mazza sorda minore 341.c.
Melega 513.a.
Melequa 513.a.
Miglio 501.b.

O.

Orza 152.d.
Orzada 468.a.
Orzo 436.a.
Orzo monstarolo 424.b.
Orzo murario 135.c.
Orzo nudo. 424.b.

P.

Paglia di camelo 166.e.
Palla marina 285.a.
Pattraffalo 252.e.
Panico 516.c.
Pesse del canetto 252.e.
Peuera 338.c.
Pirra farra 414.c.
Piuma terrestre 72.b.
Polenta 507.a.533.d.
Poligono 244.e.

Q.

Quadriletto 207.b.

R.

Riso 483.c.

S.

Saccaro 295.c.
Sagina 513.a.
Sanguinella 116.b.
Saracino 531.b.
Scandella 358.b.440.d.
Schianza 338.c.
Segale 420.e.
Selamo 526 d.
Solina 354.d.
Sorgo 513.a.
Sparganio 229.c.
Spatola fetida 562.b.
Spelta 370.b.414.e.
Speutria 414.e.
Spigonardo 201.b.
Squala 146.d.147.d.
Surga 513.a.

T.

Trasi dolce 224.d.
Trecola 218.b.

V.

Vena 471.a.
Vena vana 147.d.

Z.

Zedoaria 659.b.
Zuccaro 295.c.
Zuccaro candito 314.b.

INDEX HISPANICVS
ET LVSITANICVS.

A.

ALbafor 218.b.
Alburdin 66.d.
Alcacor del muro 129.c.
Alegria 526.d.
Alpergates 65.d.
Amourettes 26.c.
Atroz 483.c.
Arroz 483.c.
Auea 471.a.
Auea del muro 129.c.
Auellanada 209.e.
Auena 471.a.
Auena mateſiuha 147.d.
Azambar 201.b.
Azuccar 295.c.
Azuquar 295.c.

B.

Belcho 225.c.
Beroas 506.e.
Bohorde 338.c.

C.

Calamo aromatico 260.a.
Canhas 264.d.
Canna de Bengola 320.a.
Cebolla de Calebra 549.b.
Centeno 427.a.
Cerada 436.a.
Ceuadilla 468.a.
Ciafas 224.e.
Coda di mula 240.d.
Contra yerva 219.a.
Coſto 667.b.
Cuentas 323.b.

E.

Eſparto 64.d.
Eſpigaſil 201.b.

G.

Gamones 537.b.540.e.
Gamoncillos 549.b.
Gamonites 537.b.
Grama 5.d.9.c.
Grammha 5.d.9.c.
Gengiure 647.b.
Gengibre 647.b.
Gingebre 647.b.

I.

Iorgilim 526.d.
Iunca auellanada. 224.e.
Iunca cheyroſa 210.d.218.b.
Iunca de cheyra 210.d.218.b.
Iuncia odoroſa 210.d.
Iuncia de olor 218.b.
Iunco 159.c.
Iuneo amacoro fado 238.c.

L.

Lirio cardeno 565.d.
Lirio de color del cielo 574.d.
Lirio ſpadanal 562.a.

M.

Milho 501.b.
Mijo Turqueſco 495.e.
Miyo 501.b.

O.

Orzada 468.a.

P.

Palla de Camelo 166.e.
Paniſo 516.c.
Panizo 516.c.
Paya de camelhios 166.e.
Payo de la Meyua 166.e.

R.

Rabo de aſno 248.b.
Rabo di mula 240.d.

S.

Saffran da terra 681.b.
Spelta 415.a.

T.

Trigo 354.d.
Trigo Candial 258.a.
Trigo tremeſino 361.c.

Y.

Yerva 5.d.
Yoio 125.b.

Z.

Zizania 125.b.

INDEX INDICVS, CHINENIS &c.

A.

ACchar 656.c.
Accua 485.e.497.b.
Adrac 647.a.
Agem 385.e.
Alad 681.b.
Aliaa 647.a.
Arepas 497.a.
Apas 646.a.
Arack 486.a.
Arata 261.a.
Auari 493.a.

B.

Bache 259.d.
Bras 483.

C.

Caccharu 646.a.
Caceras 227.c.
Cachoran 659.a.
Canior 659.e.
Catezſara 195.e.
Cazavi 385.a.
Chambaſol 481.b.
Chicha 497.b.
Chicka 497.c.
Chulen 29.c.
Chunno 385.a.
Cocoushavv 385.b.
Cua 646.a.
Cuar 659.a.
Cunher 681.b.

D.

Daringoo 259.d.
Dirringuo 259.d.

G.

Giraſol 481.b.
Goſio 510.c.
Ganti 647.a.
Geiduar 661.a.

H.

Hatle 385.d.

I.

Ingi 643.a.

K.

Korafado piſcis 309.e.

L.

Lancuax 646.a.
Lancuaz 641.a.
Lauandou 639.a.
Lucum 386.a.489.c.

M.

Mambu 287.a.290.d.e.
Mandioca 385.d.
Maniabe 681.b.
Manigette 488.a.489.e.
Mays 384.e.488.a.495.a.
Mazza de Mampuro 487.c.
Megan 496.e.
Mellindres 497.b.
Mello 510.a.
Moroche 493.c.d.
Mote 497.a.

N.

Nachani 386.b.
Nimpa 646.c.

O.

Okcepenauk 385.b.

P.

Papas 385.a.
Pallankyns 291.a.
Payas 640.e.
Pittouvve 497.c.
Pucho 667.b.672.e.

S.

Saccar Mambu 287.a.
Sagge 385.e.
Sagu 385.c.
Sambaya 661.a.
Saquauiro 647.a.
Sora 497.d.
Sucte 647.a.

T.

Tanta 384.d.
Tſinauvv 385.b.

V.

Vaticam 259.d.
Vaycan 259.d.
Vaz 259.d.
Vazabu 259.d.
Vplor 667.b.

Y.

Yuca 385.a.

AFRICAN.

Cadna 159.c.
Chudna 159.c.

INDEX GERMANICVS.

A.

Ackerwurtz 628.b.634.e.
Affodill lilien rott 543.c.
Affodill wurtz 537.b.
gelb Affodill wurtzel 550.e.
wasser Affodill gelb 552.a.
weisse Affodill wurtz 542.b.
Amelneel 406.a.

B.

Bier 463.b.
Bieß Graß / sihe Graß
Bintzen 159.b.182.e.
glatt Bintzen 185.b.
groß weyer bintzen 180.b.
klein kölblechtig Bintzen 187.c.
klein wasser Bintzen 183.c.
meer Bintzen 91.e.
roß Bintzen 180.b.
pferd Bintzen 180.b.
scharpff stechende Bintzen 174.a.
wald Bintzen 181.d.
wolriechende ekende Bintzen 218.b.
Bintzen Graß / sihe Graß
Bintzenhalmen 96.e.
Bintzen Riedt 96.e.
Bintzen Schwertel 190.c.
Blicken 416.
Brandt 478.e.
Buch weitzen 531.b.
Buntzenhalmer 129.b.

C.

Calmuß 628.b.
Candisch heuw 166.e.
Cameel heuw 166.c.
falsch Cameelheuw 58.c.
Canarien Graß / sihe Graß
Cyper Schwertel 190.c.
Cyper Graß / sihe Graß

D.

Degenkraut 229.c.
Dinckel 414.e.
wilder Dinckel 129.b.
Dort 124.e.144.b.
Drackwurtz 634.e.

E.

Eßern 421.a.
Erdspinnen kraut 558.b.
Erdspinnen kraut mit rörlein blätteren 549.b.

F.

Fench 516.c.
blauer Indianischer Fech 523.c.
heydel Fench 516.c.
wilder Fench 137.b.
Fench Graß / sihe Graß
Flachs
matten Flachs 62.a.
vnser lieben frauwen Flachs 23.b.
wisen Flachs 62.a.
Fuchs schwantz 57.b.516.c.
Fuchsschwantz Graß / sihe Graß.

G.

Galgan
langer wilder Galgan 218.b.
langer wilder Galgan ohne geruch 221.e.
runder wilder Galgan 210.d.
süsser wilder Galgan 224.d.
Galganwurtz 637.e.
Gersten 436.
grosse Gersten 438.e.
kleine Gersten 440.c.
futer Gerst 440.c.
meüß Gerst 129.b.
nackete Gerst 424.b.
sommer Gersten 439.d.440.c.
winter Gersten 438.e.
Giftwurtzel 220.c.
Gilbwurtz 681.c.
Gilgen 565.c.
berg Gilgen 556.d.
graß Gilgen 556.d.558.b.
klein Gilgen 604.b.
wasser Gilgen
gelb wasser Gilgen 634.e.
Gilgelin
groß Gilgelin 555.c.
Glidtwasser 433.a.
Gofferen 377.c.
Graß 5.c.9.b.29.b.
Bieß Graß 78.e.
geähret Bieß Graß 81.e.
wasser Bieß Graß
klein wasser Bießgraß 79.c
Bintzen Graß 72.d.78.e.81.e.
wald Bintzen Graß 76.c.
wasser Bintzen Graß
groß wasser Bintzen Graß 75.d.
Blutt Graß 116.c.
Busch Graß 99.c.
haarechtig Busch Graß 102.e.
Canarien Graß 535.d.
wild Canarien Graß 55.d.
Cyper Graß
groß Cyper Graß 87.a.
harecht Cyper Graß 87.e.
wasser Cyper Graß 87.e.
klein wasser Cyper Graß 89.a.
wald Cyper Graß 98.d.
enten Graß 14.c.
feder Graß 62.b.
wasser feder Graß 95.c.
fench Graß 138.a.139.a.
flutt Graß 41.c.
weiß flutt Graß 41.d.
fuchs schwantz Graß 51.a.
gemein Graß
klein gemein Graß 30.d.
hart Graß
klein hart Graß 73.c.
hasen Graß 23.c.
hundts Graß 9.b.
klein hundts Graß 14.a.
ligendt hundts Graß 14.a.
meer hundts Graß 14.e.15.d
kamm Graß 43.c.
kleb Graß 139.e.
knoden Graß
wasser knoden Graß 118.c.
knollen Graß 19.a.
kolben Graß
groß kolben Graß 50.c.
kölblein graß 104.e.
krotten Graß 101.a.
lieb Graß 26.c.
negelein Graß 46.c.
pfriñen Graß 60.e.64.d.
queck Graß 9.b.
riedt Graß
acker Riedt Graß 35.e.
groß Riedt Graß 93.e.
klein Riedt Graß 89.e.94.d.
wasser Riedt graß 39.b.
rohr Graß
berg rohr Graß 96.e.
sorg Graß 142.d.
Spannisch Graß 38.a.
stachel Graß 189.a.
strauß Graß
acker Strauß Graß 35.a.
feder Strauß Graß 72.b.
feld Strauß Graß 35.a.
klein rot Strauß Graß 31.c.
klein weiß Strauß Graß 31.c
korn Strauß Graß 35.a.

streimech=

streimechtig Graß 38.a.
waldt Graß 99.c.154.d.
harechtig wald Graß 102.e.
schmal wald Graß 99.d.
wasser Graß 78.a.
geährt wasser Graß 82.c.
welsch Graß 38.a.
zitter Graß 23.b.
Grieß 458.a.
Grutz 531.b.

H.

Haberen 471.a.
fürst Haber 129.b.
gauch Habern 147.e.
meüß Habern 147.c.
nackender Haber 472.a.
Hanenbein 116.c.
Hasenbrot 23.c.24.e.
Hasenöhrlein 23.b.c.
Heydelfench 516.c.
Heyden korn 531.b.
Heuw
Camel Heuw 166.d.
falsch Camelheuw 58.e.
Candisch Heüw 166.e.
Himels thauw
wild Himels thauw 137.b.
Hirß 501.b.
blutt Hirssen 535.d.
klein Hirß 516.c.
welscher Hirß 512.e.
Hirssen vnkraut 535.d.
Hunds zahn 9.b.
Hyppen 377.d.

I.

Imber 647.b.
Ingber 647.b.
Indianisch blumen Riedt 323.b.
Indianisch Lilgen Rohr 323.b.
Jungfrauwenhaar 23.b.

K.

Kantenkrautt 240.b.
Katzenschwantz 240.b.
Katzenwadel 240.b.248.b.
Kern 424.b.
Kletteren 23.b.
Knospen 338.b.
Igelß knospen 229.c.
Korn 246.e.114.e.
ammelkorn 421.a.
dinckel korn 414.e.
einkorn 416.d.
eiñer korn 421.a.
heyden korn 531.b.
Indianisch korn 500.c.
Kükorn 416.d.
mäuß korn 129.b.
panic korn 137.b.
St. Peters korn 416.d.
rocken korn 426.e.
taub korn 129.b.
Türkisch korn 495.e.
welschkorn 495.c.
zweykorn 414.e.
Kornzapfen 434.d.
Kolben 338.b.
dietelkolben 338.
ließkolben 338.b.
moßkolben 338.b.
narren kolben 338.b.
wasser kolben 338.b.
weyerkolben 338.b.
weytzenkolben 395.e.
Kölblein
klein wasser Kölblein 341.c.
Kuchen 378.b.
Küchlein 378.b.

L.

Lebkuchen 390.c.
Leuschen 229.c.
Liesen 338.b.
Lolch 124.e.
Lulch 124.e.144.
Lilien Rohr 323.b.

M.

Maltz 458.e.
Meel
Ammel meel 406.a.
Grieß meel 458.a.
Krafftmeel 406.a.
Pfeffer meel 475.b.
Meer trauben 238.c.

N.

Narren kolben 338.b.

O.

Oblaten 377.d.

P.

Panickorn
wild Panickorn 137.b.
Papeyr Ried 334.d.
Pfeffer 475.b.
Pfeffer meel 475.b.
Pfennich 516.c.
Pferdtschwantz 240.b.

Q.

Queck graß 9.b.

R.

Reiß 483.
Teutscher Reiß 422.c.
Riedt 229.c.264.c.
berg Riedt 96.e.
bintzen Riedt 96.e.
deck Riedt 270.d.
Indianisch blumen Riedt 323.b.
schreiber Riedt 274.c.
schwertel Riedt 229.c.
wurtz Riedt 260.d.
Riedt graß / sihe Graß.
Rit 159.b.
Rocken 426.e.
Rocken korn 416.e.
Rocken mutter 434.d.
Rohr 264.c.
gefült Rohr
Indianisch gefült Rohr 275.c.276.e.
gemein Rohr 270.d.
lilien Rohr
Indianisch lilie Rohr 323.b.
pfeil Rohr 275.e.
schreiber Rohr 274.c.
Spannisch Rohr 272.d.
wald Rohr 129.c.
wolriechendt Rohr 260.a.
zahm Rohr 272.d.
Rohr graß / sihe Graß.
Roß schwantz 240.b.
wald Roß schwantz 246.a.
wise Roß schwantz 247.b.
Roß wadel 240.b.

S.

Schabrauß 249.c.
Schaffheüw 240.b.249.c.
acker Schaffheüw 248.b.
klein Schaffheüw 248.b.
wald Schaffheüw 246.a.
wasser schaffheüw
groß wasser Schaffheüw 242.c.
Schaub 433.d.
Schmelen 96.e.159.b.
Schwertel 565.c.
bintzen schwertel 190.c.
blauw Schwertel 572.b.
klein blauw Schwertel 509.c
Cyper Schwertel 190.c.
gälb Schwertel 634.e.
himmel Schwertel 574.d.
klein Schwertel 604.b.
meer Schwertel
schmal meer Schwertel 601.b.
schmal bletterechtig Schwertel
groß schmal bletterechtig Schwertel 958.d.
wasser Schwertel
gelb wasser Schwertel 634.e.
leibfarb wasserschwertel 190.c
Schwertel wurtz
klein breit blätterechtig Schwertel wurtz mit satten viol braunen blumen 606.b.
Señel 387.e.
Sempsen 159.b.
Sodt 472.e.474.e.
Sorg saamen 512.e.
Sorg graß 142.d.
Speltz 414.e.
Spickenard
Indianisch Spickeard 201.b.
Spitzling 471.a.
Stroh
Cameel stroh 166.d.
Squinanth 166.e.

Sympsen 159.b.

T.

Tauben rocken 240.b.
Thannen wadel 244.e.
Trebser 125.a.
Trespe 125.a.
Trest dorp 125.a.
Twalch 147.c.
frembd Twalch 152.e.
gersten Twalch 135.b.
haber Twalch 150.d.
nadel Twalch 153.c.
weitzen Twalch 124.e.

V.

Veyelwurtz 565.c.
klein blauw schmal blätterächt Veyelwurtz 509.e.
weiß Veyelwurtz 578.b.

W.

Wandtleüß kraut 562.a.
Weyssen 254.d.
Weitzen 424.b.
brauner Weitzen 373.c.
buch Weitzen 531.b.
butz Weitzen 516.c.
gebanter Weitzen 373.e.
mit doppel ähre Weitze 371.d.
soñer Weitzen 361.b.
sorg Weitzen 512.e.
Türckischer Weytzen 495.c.
Welscher Weitzen 373.e.395.e.
Weitzenkolben 395.e.
Widerthon
weisser Widerthon 558.b.
Wiesen wullen 62.a.

Y.

Ymmeren 421.a.

Z.

Zittwen 659.b.
Zucker 295.c.
Canari/Canarie Zucker 304.d
cassaun Zucker 307.e.
Christalin Zucker 314.b.
eiß Zucker 314.b.
farin Zucker 307.e.
fein Zucker 306.a.
gedreheter Zucker 317.b.
Madery Zucker 304.b.
Meliß Zucker 306.b.
speiß Zucker 306.b.
Thomas Zucker 307.d.
Valentzen Zucker 306.a.
Zucker Candi 314.b.
Zucker honig 308.a.
Zucker Penid 317.b.
Zucker Rohr 295.b.
Zucker Syrup 208.b.
Zyderen 23.b.

INDEX BELGICVS

A.

Acorus 628.b.
Affodille 37.b.
Affodille met incarnate bloemen 543.c.
cleyne gele Affodille 550.e.
grootte witte Affodille 542.b.
water Affodille met gele bloemen 552.a.
Amelkoren 421.a.
Amouretten 26.c.

B.

Bevernelle 23.c.
Biesen 159.b.
Cottoen Biesen 62.a.
ghemein onscherpe Biesen met ghetroste bloemen ende saedekens 183.d.
ghemein onscherpe Biese met onghetroste ende witghespreyde saedekens 182.e.
Scherpe Biesen 174.a.
Syde Biese 62.a.
Vlockbiese 62.a.
Waterbiese
cleyn Water Biese met tackens van Perdt steert 187.b.
groot water Biese 180.c.
water bloem Biese 190.c.
Wyer biese 18.c.
Zee biese 91.e.
Bier 463.b.
Bockweyde 531.b.
Brandt 478.e.
Bueckenweyd 531.b.

C.

Canariesaet 536.a.
Candelaers 229.c.
Candiotisch hoy 166.e.
Cattensteert 240.d.
Cyperus
zarte Cyperus 224.d.

D.

Dolyck 25.a.
Donsen 338.b.
Dullen 338.b.
Dranich 144.b.
Droncuert 125.a.
Duysent knoep wyfken 244.e.

E.

Evene
ghebaerde Evene 150.d.

G.

Galigaen 638.a.
Grasachtich Galigaen 90.e.
hirsachtich Galigaen 90.c.
wilden Galigaen 218.b.
valsche wilde Galigaen 85.e.
wilde Galigaen sonder reuck 221.c.
Gengber 647.b.
Graß 5.c.29.b.
alderminste Graß met syn arenkens seer wyt ghespreyt 35.c.
Bießgraß 72.d.
Biermater graß 78.
Bosch graß
hayrich boschgraß 102.c.
Clisterich Gras 19.a.
Galigaen Graß
groot ende ghemeynste wilde Galigaen Graß 87.a.
water wilde Galigaen Graß 87.e.
cleyn water wilde Galigaen Graß 87.a.
ghelyckede t'eruyd võ Spaensch Saed offt Canarien saed 55.d.
ghelyk wilden Galigaen 83.d.
ghemein Graß
cleyn ghemein Graß 30.d.
hayrich Graß
cleyn hayrich Graß 104.a.
hartachtich Graß
cleyn hartachtich Graß 74.b.
hirß Graß 141.c.
honts Graß

houdte Graß metten arenkens van Ischemon 112.e.
Knobelachtich Graß 19.a.
Knoop Graß 19.a.
Korē Graß met schoone seer wyt ghespreyde arens 35.a.
Ledt Graß 9.c.
Lidt Graß
cleyn ghearent duynen Lidt-Graß 14.e.15.d.
Liesfyk Graß 26.c.
Padde Graß 101.a.
Panik Graß 140.c.
Panikkoren Graß
ghebaerd Panikkoren Graß 138.a.
Panikkoren Graß met enkelen arens 139.b.
Peyen Graß
ligghend Peyen Graß 14.d.
Pip Graß 142.d.
Riet Graß 93.c.
Seet Graß 141.c.
Sorch saet Graß 124.d.
Veld Graß 35.a.
Vossenstereten Graß 51.a.
cleyn Vossensteerten Graß 35.c.
Vlot Graß
ghemein Vlot Graß 41.c.
wite Vlot Graß 41.d.
Water bieß Graß
groot water bieß Graß 75.d.
Water Graß
water Graß met stekenden arēkens 110.a.
groot water Graß met breede hirsaren 40.c.
Water Ried Graß 78.a.
widtgestreept Graß 38.a.
Zea offt Zeelantsch ghearent Gräß 81.e.
Zee ghearendt Graß 82.d.
Zeebiese Graß 78.e.
Graßken
ghearendt grasken / met bladers van Geroffelen 46.e.
Gherste 436.a.
bastard Gherste 235.b.
groote Gherste 438.e.
sommer Gherste met tre ryen 440.e.
sommer Gherste van veel ryen 439.d.
Grain 489.e.
Grote 473.e.

H.

Halm 67.c.69.d.
Hank 125.a.
Havere 471.a.
naeckte haver 472.a.
Hellem 177.a.
Hirs 501.b.

J.

Ireos
wildezee Ireos von langendoe 601.b.

K.

Kamels hoey 166.e.
Koren 354.d.
Muyse Koren 135.b.
Muyse Koren 129.c.
St. Peters Koren 416.e.
Turcks Koren 495.c.
Indiaensch groot aerdich Turcks Koren 500.c.

L.

Lelien 565.d.
Lisch
blaeu Lisch 512.b.
geel Lisch 634.e.
ghemeyn wyt Lisch 576.d.
seer snydende dryeantich Lisch 229.c.
stinckende Lisch 562.d.
watter Lisch 190.c.229.c.
Lisch over zee 565.d.
blaeu Lisch over zee 574.d.
Lischken
schoon wild Lischken 598.d.
Lisch dodden 338.b.
cleyn Lisch dodde 341.e.

M.

Milie 501.b.
Mout 458.e.

N.

Nardus
valsche Nardus van Languedoc. 205.a

P.

Panickoren 516.e.
blaeu Indiaensch Panickoren 523.c.
wild Panickoren 137.b.
Peen Poien 9.c.
Peert steert 240.d.
cleyn Peert steert 248.b
groote Peert steert 242.c
Phalaris
cleyn beemde Phalaris 23.c.
Polsen 338.b.

Q.

Quispelbiese 62.a.

R.

Riet 262.d.
dekriet 270.d.
ghevult Riet met merk 275.c.
ander ghevult Riet dun ende boghsaem 276.e.
Indiaensch bloeyend Riet 323.b
Papier Riet 334.e.
Spaensch Riet 272.d.
Wolrickende Riet 260.a.
Riet om te schryven 274.c.
Rogge 426.e.
Rys 483.b.

S.

Schenanthum
vaelsch Schenanthum 58.c.
Sodt 478.e.
Sorghsaet 512.e.
Spaensch saet 536.a.
Spelte 414.e.
Spikenarde 201.b.
Styfsel 406.a.
Suyker 295.c.
Suykercandys 214.b.

T.

Terwe 354.d.
ghebaerde Terwe 373.e.
ghebaerde Terwe met dobbelaren 371.d.
Roomsche Terwe 396.a.
Sommer Terwe 361.b.
Swerte / oft bruyn blinkende ghebaerde Terwe 373.c.
Tunade 125.a.

V.

Vlachs 62.a.
Vossensteert 57.b.

W.

Wandluysgruyt 562.d.
Winthalme
Akerwinthalme 36.a.

Y.

Ydelhaver 147.c.

Z.

Zedoar
ghemein Zedoar 659.b.
blok Zeduar 660.d.

INDEX ANGLICVS.

A.

Asphodill 537.b.
branched Asphodill 540.e.
red Asphodill 543.c.
smal yellovve Asphodill 550.e.
vvhitte Asphodill 542.b.

B.

Barly 236.a.
common Barly 440.e.
naked Barly 424.b.
vvald Barly 129.c.135.e.
vvheate Barly 424.b.
vvinter Barly 439.a.
Bennet 129.c
vvey Bennet 135.c.
Bere 463.b.
Biere 463.b.
Bier scot 439.a.
Blight 478.a.
Buke vvheate 531.b.
Burnt or 478.e.
Burre 229.c.
great vvatter Burre 231.e.

C.

Calamus •
bastard or false Calamus 628.b
Camelshay 166.e.
bastard Camelshay 58.c.
Canarie seede 536.a.
Cane 268.d.270.d.
cypresse Canes 272.e.
Cats taile 338.b.
Cockyll 125.a.
Corne
Corne of Asia 499.c.
Amil corne 421.a.
Brant corne 478.e.
Saint Peters corne 416.e.
Spelt corne 414.e.
Starch corne 421.a.
Turkie corne 495.c.

D.

Darnell 125.a.
red Darnell 129.c.
vvhise Darnell 125.a.
Dranik 147.c.

F.

Flags
vvaterflags 634.e.
Flouuer de luce 565.d.574.d. 578.d.
graſſe flouuer de luce 604.c.
vvater flouuer de luce 634.e.
vvhite flouver de luce 576.d.
vvilde flouver de luce 598.d.
Foxetayle 57.b.

G.

Galingale
catſaile Galingale 54.e.
round Galingale 210.d.
Spanish Gatingale 224.d.
vvilden Galingale 218.b.
Galingue 218.b.
Ginger 647.e.
Gladdon
ſtinking Gladdon 562.a.
Gras 5.c.
Quik Gras 9.c.
litle QuychGras 14.a.
Graſſe
bearded Graſſe 138.b.
Canarie Graſſe 536.a.
coks foote Graſſe 116.c.
corne Graſſe 35.a.
corne horſe Graſſe 248.b.
cotton Graſſe 62.a.
coucha Graſſe 9.c.
ſea coucha Graffe 15.d.
cyperus Graſſe 83.d.
cypreſſe Graſſe
great cypreſſe Graſſe 87.e.
ſmal cypreſſe Graſſe 89.a.
vvater cypreſſe Graſſe 87.a.
vvoot cypreſſe Graſſe 98.e.
darnell Graſſe 142.d.
dogs Graſſe 9.c.
knobbie or knottie dogs Graſſe, or couch graſſe 19.a
ſea dogh Graſſe 14.e.
vbricht dogs Graſſe 14.a.
dvvarfe Graſſe
rede or vvhite Dvvarfe Graſſe 31.c.
flote Graſſe 41.c.
ſpiked flote Graſſe 41.d.
foxe taile Graſſe 51.a.
great foxetaile Graſſe 55.d.
ſmal baſtard foxetaile Graſſe 53.c.
hard Graſſe
ſmal hard Graſſe 74.b.
haver Graſſe 147.e.152.d.
hayre Graſſe 104.a.
ladie lace Graſſe 38.a.
medovv Graſſe 29.b.
ſmal medovv Graſſe 30.d.
millet Graſſe 141.e.
panick Graſſe 139.b.
ſmal panik Graſſe 140.d.
pointet Graſſe 38.a.
quaking Graſſe 23.c.
reede Graſſe 36.a.
gread reede Graſſe 93.c.
ſmal reede Graſſe 94.d.
rush Graſſe 101.a.
little vvater rush Graſſe 79.c.
mars rush ſea Graſſe 78.e.
rushie Graſſe 72.d.79.c.
ſchaue Graſſe 240.d.
ſea Graſſe 235.d.238.c.
ſpike Graſſe
ſalt marſch ſpike Graſſe 154.d.
ſea ſpike Graſſe 81.e.
tode Graſſe 101.a.
vvater Graſſe 78.a.
great vvater Graſſe 39.b.
rushie vvater Graſſe 75.d.
ſpiket vvater Graſſe 82.d.
vvater knoot Graſſe 118.e.
vvood Graſſe 99.c.
hayrie vvood Graſſe 102.c.
ſmal vvood Graſſe 99.d.

H.

Haver 471.a.
Hirſſe
Turkie Hirſſe 513.a.
Horſe taile 240.d.
gread Horſetaile 242.e.
naked Horſetaile 249.c.
the female Horſe taile 244.e.
vvater Horſetaile 244.e.
vvood Horſetaile 246.a.

K.

Kings ſpeate 550.e.

L.

Lecke
vvaterlecke 62.a.

M.

Mayden haire 552.c.
Maſe
lyttle reede Maſe 341.c.
Matveede 64.d.
English Matvveede 67.d.
ſmal English Matvveede 60.e
hooded Matveede 66.d.
Medovve vvoulle 62.a.
Millet

Tur-

Turkie Millet 513.a.

O.

Oilie graine 526.d.
Otes 150.d.471.a.
bearded Otes 153.c.
naked Otes 472.a.
ſmal vvilde Otes 144.b.
vvilde Otes 147.c.

P.

Poure 150.d.
Panick
bleu Panicke 523.c.
gramaine Panik 516.c.
vvild Panik 137.b.

R.

Rede 264.d.
Reede 229.c.
aromatical Reede 260.a.
common Reede 240.d.
flouaring Reede 323.b.
of ſpagne 292.e.
paper Reede 334.e.
ſagar Reede 295.b.
ſmal ſtuffel Reede 375.e.
vvilde Reede 40.c.
Turkie vvriting Reede 274.c
Reede mace 338.b.
Rie 416.e.
Riſes 483.c.
Rushes 159.b.
bail Rush 180.c.
common Rushes 181.d.
hard Rush 174.d.
ſee Rushes 91.e.
sharpe Rush 174.a.
vvater Rush
great vvater Rush 180.c.
lytle vvater Rushes 182.e.

S.

Sagar 295.c.
Spidervvort 553.b.
branchet ſpidervvort 558.b.
Candy ſpidervvort 549 b.
French ſpidervvort 20 j.a.
unbranched ſpidervvort 556.e.
Spurge vvoort 562.b.
Staves
Turkie vvalking ſtaves 275.c.
Stirubbie
ſmal ſtirubbie 238.c.

W.

Wheate 354.d.
bearded Wheate 396.a.
bright Wheate 373.c.
double earet Wheate 371.d.
flutt Wheate 373.e.
ſommer Wheate 361.b.
Wheete 354.d.
White 354.d.
Wort 438.e.

INDEX BOHEMICVS

B.

BEr 516.c.
Beslicka 240.d.

G.

Galgen plany 281.b.
Geezmen 436.a.

I.

Indycká aneb 495.d.

K.

Kaukol vvlosky 125.b.
Kopicko Královvske 537.b.
Kosatec 565.d.
Kosatec brundtny Zahindni 574.d
Kosatec Zhity falesny 635.c.
Kosetes lehni 572.b.

M.

Malaice 483.c.

N.

Nardus Indiantky 201.b.

P.

Palycky 338.c.
Parunet 5.d.
Pohanka 531.c.
Proto 501.d.
Pruſt vvoret 628.b.
Pſſenice 354.d.

R.

Reyze 483.c.

S.

Spálda 415.a.
Sparkan 229.c.
Syti 159.c.
Syti vvenne 166.e.

T.

Travvá 5.d.
Treſt 270.d.
Turecka pſſenicie 495.c.

W.

Woruues 471.a.

Z.

Zito 477.a.

POLONVS.

C.

Czikauuar 659.b.

G.

Gukcer 295.c.

K.

Koleyka travva 109.a.
Kosatek 565.d.

M.

Maroneg 125.

Miczikone korzeme 635.a.
Myszy reczunen 129.c.

P.

Pruskuuorzecz 628.c.
Pyzaslka 240.e.

S.

Squinant 166.e.

T.

Travva 5.d.
Tatarsky *Lithuan.* 627.d.
Tatarskie ziele 628.c.

Y.

Yanczmyen 436.a.

Z.

Zboſe 354.d.
Zitho 354.d.

VNGARICVS.

A.

Arpa 436.a.

B.

Boka 338.c.
Buza 354.d.

C.

Cirk 513.b.

G.

Gyeken 338.c.

H.

Haporya 338.c.

K.

Kuſa 438.c.

L.

Loles 501.d.

R.

Ris 338.c.
Tavazi Ros 427.a.
Tenkoly 415.a.
Torck Buza 495.d.

Z.

Zab 483.c.
Zytthio 427.a.
471.a.
159.c.

ERRATA.

p.46. l.50. ſpecies Thal.
p.58. l.10. Pſeudoſchœnanthum
p.64. l.34. Mattvveede
p.76. l.3. Waldbintzen
p.97. l.11. feſtucis
p.101. l.6. ἐπιγονατόκαυλον
p.104. l.10. aſperſa
p.111. l.24. renum
p.119. l. *ult.* h. e. Dens canis,
p.122. l.47. Aparine
p.124. l.17. Etymologicus
p.137. l.13. facit Anguillara
p.144. l.31. glumæ
l.32. oblongæ
armatæ
l.33. ſpadiceæ
vacuæ
l.38. agitatæ
glumæ
l.39. adpenſæ
l.47. glumæ
l.48. cintæ
l.49. quæ
p.145. l.24. glumæ raræ
p.147. l.4. Poëtas
p.148. l.28. potiſsimum
p.152. l.2. glumæ
l.48. glumis
l.53. ſemitis
p.157. l.27. Pſyllij
p.159. l.39. ὀξύοχοινος
p.161. l.4. poſita accepit
p.180. l.23. Wyerbieſe
p.189. l.2. Perſici
p.190. l.1. Gladioli
l.16. Calamagroſtis
l.26. Calama-
p.192. l.30. Horto
p.193. l.3. Terra
p.201. l.1. Νάρδος
p.205. l.17. ἐρυσίσκηπτρος
p.115. l.27. ἴσον
p.227. l.8. Ad acres
p.228. l.2. Theocrito
p..229. l.26. Burre
p.238. l.28. Seagrape
p.239. l.32. Pilum
p.243. l.22. figuræ
p.244. l.19. θῆλυ
p.254. l.29. θῆλυ
p.255. l.34. (&
p.257. l.19. ὃ δοκῶσι
p.276. l. *ult.* ghevuſt
p.280. l.2. pertegamus
p.290. l. *ult. in marg.* Turcico
p.300. l.2. Siſyrinchium
l.22. tenera
p.304. l.21. Maderi.
p.307. l.27. Venetijs
p.309. l.6. gratius
l.26. adferunt Mel
p.312. l.11. catarrhis
l.17. clarificatum ſaccharum
p.315. l.31. Canario
l.34. Canarium
p.318. l.13. tenuiores
l.33. terreo
p.322. l.31. colatur
p.323. l.1. Italorum
l.13. riet
p.326. l.5. flaueſceret
p.333. l.23. ſobole
p.339. l.23. botanographo
p.342. l.46. Φλεινης
p.344. l.26. in tecta
l.35. Theſmophoram
p.345. l.34. Milium
p.348. l.23. granis
l.43. καγχρυδίας σλεγγὶς
p.356. l.1. nata
p.359. l.6. mandaretur
p.361. l.44. dentibus
l. 50. ponderare
p.379. l.35. διαφθος
p.397. l.22. χόνδρα
p.383. l.16. αὐτὴν
p.385. l.3. ricco
p.389. l.28. Semidalitem
p.390. l.14. Locrus
l.21. triticeum
p.416. l.44. Kueforn
p.419. l.18.b,)
l.21. maturatur,
p.428. l. *penult* Cantherinâ
p.435. l.1. Secali
p.435. *in marg.* l.1. lib.18. cap.7.
p.436. l.36. purpura
p.437. *tit.* Sectio quarta
p.452. l.29. inſcribitur,)
p.454. l.28. molis
p.456. l.27. conſtans,
e.
p.460. l.32. εὗρε τὸ
p.472. l.37. intelligenda
p.477. l.44. ἐρυσίβαι,)
p.492. l.3. eodem
l.5. tuta
p.506. l.34. fractum
p.512. l.12. ablaqueatur
l.40. Melica
p.528. l.8. doloribus
p.542. l.12. Martagum
p.558. l.20. Graß
p.563. l.41. Somerſeti
p.580. l.45. variatæ
p.595. l.41. *dele* habet
p.617. l.39. Olerum
p.621. l.32. odoratæ
p.622. l.4. Friſimelicæ
p.625. l.6. Singentianam
p.629. l. *ult.* Mattheus a Michou
p.636. l.12. frigidam
calidam
p.643. l.19. Chalcedonicam
p.648. l.47. Iobi
p.649. l.48. ricco
p.650. l. *penult.* Zelandorum
p.651. l.20. Vartomano
p.677. l.2. teritur